

STEFAN ZWEIG

SUFLETE ZBUCIUMATE

EDITURA MARC

Stefan Zweig

SUFLETE ZBUCIUMATE

Coperta colecției LOVE STORY :
Val Munteanu

Ștefan Zweig

Suflete zbuciumate

roman

În românește de Horia Matei

Editura MARC
București, 1992

I.S.B.N. 973 - 9044 - 16 - 6

Stefan Zweig
UNGEDULD DES HERZENS
Deutsche Buch-Gemeinschaft
Berlin—Darmstadt—Wien
1958

„CELUI CE ARE, I SE DĂ". ACESTE cuvinte, aflate în Cartea înțelepciunii, *pot fi adeverite liniștit de orice scriitor în sensul: „Celui ce a povestit mult, i se povestește". Nimic nu-i mai greșit decît părerea, din păcate foarte răspîndită, că în mintea scriitorului lucrează în permanență imaginația, că născocește fără întrerupere întîmplări și povești izvorite dintr-un sac fără fund. În realitate, în loc să caute pentru a găsi, el nu trebuie decît să se lase căutat și va fi găsit de chipurile și întîmplările ce-l caută necontenit pentru a face din el crainicul lor, bineînțeles în cazul că el și-a menținut mereu trează facultatea de a vedea și pe cea de a asculta; cine a încercat adesea să pătrundă destinele, aceluia mulți îi vor relata destinele lor.*

Întîmplarea de față mi-a fost încredințată aproape în întregime în forma în care o redau aici, și anume într-un fel cu totul neașteptat. Cînd am fost ultima oară la Viena, obosit de diferitele treburi ce le aveam de rezolvat, m-am dus într-o seară la un restaurant de la marginea orașului, un local despre care credeam că nu mai este de mult la modă și, în consecință, mai puțin frecventat. Dar, de îndată ce am intrat, mi-am dat seama că, spre necazul meu, mă înșelasem. Chiar de la prima masă un cunoscut se ridică în picioare, întîmpinîndu-mă cu dovezi de sinceră bucurie — efuziuni la care eu nu răspunsei nici pe departe cu tot atîta entuziasm — și mă invită să iau loc lîngă el. N-aș spune adevărul dacă aș pretinde că acel domn vorbăreț era prostcrescut sau antipatic; aparținea însă acelui soi de oameni de o jovialitate forțată, care colecționează cunoștințe cu aceeași înverșunare cu care copiii colecționează timbre poștale, și cu fiecare exemplar din colecție se mîndresc în mod deosebit. Pentru acest

colecționar ciudat și bine intenționat — care mai avea o meserie secundară, anume cea de arhivar, de altfel cu o bună pregătire și destul de priceput — întreg sensul vieții se limita la modesta satisfacție de a putea adăuga, cu oarecare orgoliu și ca pe ceva de la sine înțeles, la fiecare nume care păreau din cînd în cînd în vreun ziar : „Un bun prieten de-al meu" sau „Ah, cu ăsta m-am întîlnit abia ieri" sau „Prietenul meu A. îmi spunea că"... și „Prietenul meu B. era de părere că... și așa, fără să se oprească putea să ia tot alfabetul la rînd. Aplauda cu nădejde la toate premierele prietenilor săi ; în dimineața următoare telefona actrițelor pentru a le felicita ; nu uita ziua de naștere a nici unuia dintre amici, trecea sub tăcere notițele neplăcute apărute în ziare și avea grijă să ți le expedieze pe cele elogioase, bucurîndu-se și el sincer de respectivele laude. Așadar, nu era cituși de puțin un om nefrecventabil ; era bucuros cu adevărat și chiar fericit dacă-i cereai un cît de mic serviciu sau dacă-i dădeai prilejul să-și îmbogățească colecția de rarități cu încă o piesă.

Cred că nu e nevoie să-l descriu mai amănunțit pe prietenul „Știe-tot" — aceasta este porecla nițeluș cam ironică prin care sînt desemnați cei făcînd parte din respectiva categorie a paraziților cumsecade, cuprinsă în specia multicoloră a snobilor — nu e nevoie, deoarece fiecare îi cunoaște și știe că, fără oarecare bruschețe, nu te poți apăra de agresivitatea lor emoționant de inofensivă. M-am resemnat, așadar, așezîndu-mă la masa lui și am sporovăit un sfert de oră, pînă cînd în local își făcu apariția un domn, de statură înaltă, de pe al cărui chip se desprindea un aer tineresc, plin de prospețime, accentuat parcă de ghioceii de la tîmple ; o anume rigiditate în mers trăda pe fostul militar. Vecinul meu tresări aferat și-l salută cu zelul său caracteristic, la care însă răspunsul domnului a fost mai degrabă indiferent decît politicos — iar noul client, nici nu apucase încă să comande ceva chelnerului, sosit în grabă, că prietenul meu Știe-tot se și dădu mai aproape de mine și-mi șopti la ureche : „Știi cine e ?" Cum cunoșteam de mult mîndria lui de colecționar dornic de a-și expune orice exemplar, cît de cît interesant al colecției sale, fără a precupeți laudele, și fiindcă mă temeam de explicații mult prea amănunțite, am răs-

puns „nu" din care reieşea lipsa mea de interes, şi am continuat să mă servesc din felia de tort aflată în faţa mea. Această nepăsare nu a făcut altceva decît să-l întărite şi mai mult de domnul Ştie-tot, care, acoperindu-şi precaut gura cu mîna, îmi şopti încetişor : „Este Hofmiller, de la Intendenţa generală — nu se poate să nu-l cunoşti — cel care a căpătat în război Ordinul Maria Tereza". Şi cum nici această informaţie nu părea să mă fi impresionat pe cît nădăjduise, începu să înşire, cu entuziasmul patriotic al unei cărţi de citire, cîte fapte cu totul ieşite din comun săvîrşise acest căpitan Hofmiller, mai întîi la cavalerie, apoi în celebrul zbor de recunoaştere peste rîul Piave [1], unde el singur a doborît trei avioane şi cum, în cele din urmă, la compania de mitralori, cucerise şi ţinuse vreme de trei zile un sector întreg al frontului — toate acestea relatate cu sumedenie de amănunte (peste care trec aici), presărate cu exclamaţii de uimire pentru faptul că nu aflasem nimic despre acest om minunat, pe care împăratul Carol [2] în persoană l-a distins cu cea mai rară dintre decoraţiile armatei austriece.

Aproape involuntar am cedat ispitei să mă uit către masa de alături, pentru a nu pierde prilejul de a vedea, de la doi metri distanţă, un erou consacrat. Dar am întîlnit acolo o privire dură, iritată, care spunea ceva în genul : „Nu cumva individul a flecărit despre mine? Nu-i nimic de văzut aici!" În acelaşi timp, acel domn cu privirea fără îndoială neprietenoasă îşi mută scaunul într-o parte şi ne întoarse cu hotărîre spatele. Puţin cam ruşinat, mi-am luat ochii dintr-acolo şi, începînd din acea clipă, m-am ferit să privesc măcar şi faţa de masă respectivă, deşi nu puteam scăpa de oarecare curiozitate. Curînd după aceea m-am despărţit de guralivul meu amic, dar chiar în timp ce ieşeam, l-am zărit mutîndu-se îndată lîngă eroul său, probabil ca să-i facă şi lui o re-

---

[1] Rîu în nord-estul Italiei pe malurile căruia, în primul război mondial, au avut loc lupte sîngeroase între armatele austro-ungare şi cele italiene.

[2] Carol I de Habsburg (1887-1922) ultimul împărat al Austriei şi rege al Ungariei.

latare tot atît de elogioasă despre mine, după cum îmi făcuse mie despre el.

Asta a fost tot. Umblînd după treburi încoace și-ncolo, fără îndoială că aș fi uitat de această întîlnire fugară, dar întîmplarea a făcut ca nu mai departe de a doua zi, într-o societate restrînsă, să mă aflu din nou în fața acestui domn atît de reținut care, în smochingul de rigoare seara, avea oarecum o înfățișare și mai originală și mai elegantă decît în costumul de stofă groasă, mai degrabă sportiv, din ziua precedentă. Ne-am dat amîndoi silința să ne reținem zîmbetul, acel zîmbet de înțelegere tacită între doi oameni care, aflîndu-se într-un grup mai mare, împărtășesc cu grijă o taină ce-i leagă. M-a recunoscut imediat, după cum și eu l-am recunoscut, și probabil că eram amîndoi în egală măsură plictisiți și în același timp amuzați de pisălogul lipsit de succes de ieri. La început, am evitat să ne vorbim, ceea ce de altfel nici n-ar fi fost cu putință atunci, deoarece în jurul nostru se desfășura o discuție agitată.

Subiectul acelei discuții se poate ușor ghici dacă voi preciza că ea avea loc în anul 1938. Cronicarii de mai tîrziu ai vremurilor noastre vor stabili într-o bună zi că, în anul 1938, aproape orice discuție, din indiferent care țară a Europei noastre răvășite, era dominată de problemele legate de probabilitatea sau improbabilitatea izbucnirii unui nou război mondial. Tema aceasta fascina în mod inevitabil orice adunare, iar uneori aveai simțămîntul că nu oamenii sînt aceia care încercau să scape de marea lor spaimă prin presupuneri și speranțe, ci însăși atmosfera înconjurătoare, aerul vremii, excitat și încărcat cu tainice tensiuni, încerca să se descarce cu ajutorul cuvîntului.

Gazda, avocat de profesie și, de felul său înclinat către cele juridice, conducea conversația; demnostră cu argumente banale teza stupidă și banală că generația nouă știe ce este războiul și că nu va mai porni orbește și pe nepregătite într-un nou război ca în cel trecut. Chiar de la mobilizare puștile se vor întoarce, căci mai ales

foștii combatanți pe front ca el n-au uitat ce-i așteaptă. Mă irita mai ales siguranța de fanfaron cu care înlătura posibilitatea unui nou război — o făcea cu aceeași ușurință cu care azvîrlea scrumul țigării printr-o lovitură ușoară cu arătătorul — și o făcea la o oră cînd zeci de mii și sute de mii de fabrici produceau explozivi și gaze toxice. I-am răspuns destul de hotărît că nu trebuie să confundăm realitatea cu dorințele noastre. Instituțiile și organizațiile militare care dirijează mașina de război n-au dormit nici ele și în timp ce noi ne amețeam făurind visuri utopice, ele au folosit din plin perioada de pace ca să organizeze din vreme masele și să le aibă astfel în mînă, cît de cît pregătite din punct de vedere militar. De pe acum, în plină perioadă de pace, necesitatea pregătirii militare a căpătat proporții nebănuite în rîndul populației, datorită mijloacelor desăvîrșite folosite de propagandă, și se cuvine să înțelegem cu luciditate faptul că, în clipa cînd aparatele de radio vor lansa vestea mobilizării, nu ne putem aștepta nicăieri la vreo împotrivire. În zilele noastre omul, biet grăunte de praf, nu mai poate nicăieri să dea glas voinței sale.

Bineînțeles că se coalizară cu toții împotriva mea, căci după experiențe atît de repetate, omul înclinat către autoamăgire încearcă să se sustragă primejdiei de care este doar vag conștient, declarînd-o nulă și neavenită — iar în afară de asta, un avertisment împotriva optimismului ieftin era oricum condamnat să aibă un efect nedorit, dacă luăm în considerare că în încăperea vecină ne aștepta un supeu minunat.

Și iată că, într-un mod cu totul neașteptat, cavalerul Ordinului Maria Tereza mi se alătură, tocmai el, în care instinctul meu greșit orientat bănuise un adversar. Da, e o prostie fără seamăn, interveni el energic, să mai faci astăzi calcule cu voința sau lipsa de voință a materialului uman, căci în viitorul război cuvîntul hotărît îl vor avea mașinile, iar oamenii vor fi degradați la rolul de simple piese ale acestora. Încă în războiul trecut nu prea dăduse pe front peste soldați care să aprobe categoric sau să nege categoric războiul. Cei mai mulți dintre ei au fost împinși asemenea unui nor de praf purtat de vînt

și s-au pomenit pur și simplu în vîrtejul cel mare, fiecare dintre ei rostogolit încoace și încolo ca boabele de cafea într-o rișniță. La urma urmei, poate că mai numeroși sînt cei care au căutat un refugiu în război decît cei care au vrut să scape de el.

Ascultam cu uimire, mă pasiona mai cu seamă violența cu care continua :

— Nu trebuie să cădem pradă vreunei iluzii. Dacă astăzi, în vreo țară oarecare, ar porni să sune trîmbițele chemînd la un război cu totul depărtat, un război în Polinezia sau vreun colț din Africa, s-ar prezenta mii și sute de mii fără să-și dea bine seama de ce, poate pur și simplu din dorința de a fugi de ei înșiși sau din pricina unor condiții nefavorabile de trai. Îmi pare rău, dar în ce mă privește, socot că rezistența efectivă împotriva unui război tinde astăzi spre zero. Împotrivirea unui ins izolat față de o organizație presupune fără îndoială un curaj mult mai mare decît cel cerut atunci cînd mergi în rînd cu gloata, este un curaj individual, iar această specie se stinge în vremurile noastre de continuă organizare și mecanizare. În război am întîlnit aproape numai fenomenul curajului în masă, al curajului organizat în cadrul formației militare, și cine analizează mai îndeaproape această noțiune descoperă unele componente cît se poate de ciudate : multă vanitate, multă nepăsare și chiar plictiseală, dar înainte de toate multă teamă — da, teama de a rămîne în urmă, teama de a fi luat peste picior de ceilalți, teama de a acționa individual și mai ales teama de a te afla în opoziție cu elanul de masă al celorlalți ; pe cei mai mulți dintre oamenii care pe front erau socotiți printre cei mai viteji, i-am cunoscut apoi personal și în civil, și credeți-mă că erau niște eroi foarte dubioși. Vă rog, se întoarse el politicos către amfitrion, care făcea o mutră cam acră, nu mă exclud nici pe mine.

Mă atrăgea felul în care vorbea, și mi-ar fi plăcut să discut mai îndeaproape cu el, dar stăpîna casei ne pofti la masă, unde am fost așezați foarte departe unul de celălalt, astfel că n-am mai avut prilejul. Abia la plecare ne-am întîlnit la garderobă.

— Mi se pare, îmi zîmbi, că protectorul nostru comun ne-a făcut indirect cunoștință.

Am zîmbit şi eu :

— Şi încă foarte temeinic.

— Probabil că mi-a cîntat faptele de arme cum le-a cîntat Homer pe ale lui Ahile, şi v-a fluturat prin faţa ochilor decoraţiile mele.

— Ceva de felul acesta.

— Da, e foarte mîndru de decoraţia mea — cam aşa cum se mîndreşte şi cu cărţile dumneavoastră.

— Un tip caraghios ! Dar sînt alţii mai răi. De altfel, dacă n-aveţi nimic împotrivă, putem merge împreună o bucată de drum.

Am pornit. Deodată se întoarse spre mine :

— Credeţi-mă, nu e vorbă goală, dar de-a lungul anilor, nimic nu mi-a pricinuit mai multă suferinţă ca această decoraţie Maria Tereza, prea bătătoare la ochi pentru gustul meu. Ca să fiu cinstit, trebuie să recunosc că, atunci cînd mi-a fost agăţată de tunică, acolo pe front, fireşte că la început m-am simţit în al nouălea cer. La urma urmelor, am primit o educaţie militară, iar la şcoala de cadeţi ni se vorbea despre această decoraţie cam aşa cum povesteşti o legendă — distincţie unică, din care nu se dau decît vreo duzină în fiecare război, o stea mai rară decît stelele care cad din cer. Bineînţeles că pentru un tînăr de douăzeci şi opt de ani, asta înseamnă oricum ceva. tînăr de douăzeci şi opt de ani, asta însemna oricum ceva. Te afli deodată în faţa frontului, toţi tresar cînd pe pieptul tău începe să strălucească steaua, ca un mic soare, iar împăratul însuşi, maiestatea-sa, de care numai cei aleşi se pot apropia, îţi strînge mîna şi te felicită. Dar, vă rog să mă credeţi : această distincţie avea sens şi valoare numai în lumea militară, şi după ce războiul s-a sfîrşit, mi s-a părut caraghios să umblu cu pecetea de erou o viaţă întreagă, numai fiindcă o singură dată am avut într-adevăr curaj vreme de douăzeci de minute — probabil nu mai mult ca alţi zece mii, dar faţă de care am avut avantajul de a fi observat şi avantajul, şi mai mare poate, de a mă întoarce în viaţă. Peste tot oamenii îşi aţinteau privirea spre mica bucată de metal, după care îşi ridicau ochii spre mine cu religiozitate — dar nu s-a scurs nici un an, şi mă şi săturasem să mă tot plimb ca un monument

ambulant, iar enervarea mea pentru faptul că atrăgeam mereu atenția a fost unul dintre motivele hotăritoare pentru care am trecut la viața civilă atît de repede după terminarea războiului. Începu să calce mai apăsat: Unul dintre motive, cum vă spuneam, dar motivul principal era de ordin particular, și presupun că dumneavoastră îi veți înțelege cît se poate de bine. Motivul principal a fost faptul că eu însumi mă îndoiam în ce privește acest drept de a purta decorația și, în orice caz, mă îndoiam profund de eroismul meu; fiindcă știam mai bine decît oricare dintre cei ce se uitau la mine cu respect că în spatele acestei decorații se ascunde cineva care era departe de a fi un erou, ba era chiar total lipsit de eroism — unul dintre cei care s-au aruncat orbește în război numai fiindcă voiau să se salveze dintr-o situație disperată, mai degrabă dezertori din fața propriei lor responsabilități decît eroi ai împlinirii datoriei. Nu știu cum se vor fi petrecind lucrurile cu alții, dar mie, unul, mi se pare nefiresc și insuportabil să trăiesc cu o aură de sfînt, cu un nimb în jurul capului, de aceea m-am simțit foarte ușurat cînd n-a mai trebuit să-mi exhibez biografia de erou prinsă pe uniformă. Încă și acum mă supără cînd cineva încearcă să dezgroape trecuta mea glorie și vă mărturisesc cu toată sinceritatea că ieri n-a lipsit mult să vin la masa dumneavoastră, să-l reped pe flecarul acela, să-l poftesc să-și îndrepte elogiile către alții și să mă lase pe mine în pace. Toată seara m-a urmărit privirea dumneavoastră plină de respect și tare aș mai fi vrut să dezmint ceea ce trăncănea omul acela și să vă silesc să ascultați pe ce căi întortocheate am ajuns la multtrimbițatul meu eroism — este o poveste destul de ciudată, dar, oricum, ea poate demonstra că adesea vitejia nu reprezintă altceva decît reversul slăbiciunii. De altfel, astăzi n-aș mai avea reticențe și aș fi în stare s-o relatez în toate amănuntele. Prin ceea ce a trecut un om în urmă cu un sfert de veac este o chestiune care nu-l mai poate impresiona pe el, ci mai curînd pe un altul. Aveți timp? Și nu vă plictisește o asemenea poveste?

Firește că aveam timp; vreme îndelungată ne-am plimbat încoace și încolo pe străzile pustii, ba ne-am întîlnit din nou și în zilele următoare. Din cele relatate de el am schimbat foarte puține, poate că am spus ulani în loc de husari, am mutat puțin, pe hartă garnizoanele ca să nu fie recunoscute și am înlăturat cu grijă toate numele autentice. Dar nicăieri n-am adăugat fapte esențiale, născocite de mine, și din această clipă nu eu, ci povestitorul începe să istorisească.

TOTUL A PORNIT DE LA O STÎNGĂCIE, o nerozie cît se poate de nevinovată, de la *une gaffe*, cum spun francezii. A urmat încercarea de a-mi drege propria prostie ; dar atunci cînd vrei să repari în prea mare grabă o rotiță din mecanismul unui ceasornic, sfîrșești de cele mai multe ori prin a strica întregul mecanism. Chiar și acum, după atîția ani, nu sînt în măsură să stabilesc exact unde sfîrșea ceea ce era o neîndemînare pur și simplu și unde începea propria mea vină. Probabil că n-o voi afla niciodată.

Pe atunci aveam douăzeci și cinci de ani și eram sublocotenent activ la regimentul de ulani din orașul X... Departe de mine să pretind că am avut vreodată o pasiune deosebită sau o chemare lăuntrică pentru profesiunea de ofițer. Dar atunci cînd într-o familie de vechi funcționari austrieci stau în jurul unei mese foarte modeste două fete și patru băieți mereu flămînzi, nu-ți pierzi prea mult vremea cercetîndu-le înclinațiile, ci îi îndrumi cît mai degrabă pe drumul unei profesii oarecare, ca să nu împovăreze mult timp bugetul familiei. Pe fratele meu Ulrich, care încă din școala primară își stricase ochii cu prea multă învățătură, l-au vîrît la un seminar teologic să-l facă preot, pe mine m-au îndreptat către școala militară, deoarece aveam ciolane zdravene ; începînd de acolo firul vieții se deapănă automat, nu mai e nevoie să intervii. Statul se îngrijește de toate. În cîțiva ani, fără să te coste vreun ban, el croiește dintr-un băiețandru pipernicit și palid un elev-subofițer cu tuleie, conform unui model riguros tipizat și-l livrează gata de folosință armatei. Într-o zi, nici nu împlinisem încă optsprezece ani de aniversarea nașterii împăratului, am fost primit în cadre-

fe armatei și scurtă vreme după aceea m-am pomenit cu prima stea pe guler ; astfel am reușit să urc prima treaptă și de acum înainte ritmul avansărilor putea să se desfășoare în mod mecanic, cu respectarea stagiilor de rigoare, pînă la pensionare și gută. Nici măcar n-a fost dorința mea să intru la cavalerie, o armă din păcate cam costisitoare, ci o marotă de-a mătușii mele Daisy, care se măritase a doua oară cu fratele mai mare al tatei, pe vremea cînd dînsul trecuse de la Ministerul de Finanțe într-o slujbă mai bine plătită — cea de președinte de bancă. Bogată și totodată înclinată spre snobism, nu putea să tolereze ca o rubedenie, și încă una care purta ca și ea numele Hofmiller, să „compromită“ familia făcînd slujbă la infanterie ; și deoarece marota aceasta și-o satisfăcea grevîndu-și cu un supliment de o sută de coroane cheltuielile lunare, trebuia ca în toate ocaziile să-mi dovedesc profunda recunoștință ce i-o purtam. Nimănui nu-i trecuse prin minte să se întrebe dacă am înclinație pentru cavalerie, sau pentru orice armă, iar mie mai puțin ca oricui. Cînd ședeam în șa mă simțeam bine și mult mai departe de botul calului nu prea zburau gîndurile mele.

În acel noiembrie 1913, o anumită dispoziție fusese probabil strecurată dintr-o cancelarie într-alta și iată că escadronul nostru din Jaroslau a fost mutat pe neașteptate în altă garnizoană situată într-o mică localitate de la granița ungară. N-are nici o însemnătate dacă-i spun orășelului pe numele lui adevărat sau nu, căci nici doi nasturi de la tunică nu se aseamănă mai mult între ei ca o garnizoană austriacă de provincie cu alta. Și aici, ca și acolo, aceleași amenajări ale statului ; o cazarmă, un manej, un teren de instrucție, un cazinou ofițeresc, la care se adăugau trei hoteluri, două cafenele, o cofetărie, o cîrciumă, un șantan răpănos cu dansatoare răsuflate, care exercitau și a doua profesie, împărțindu-și nurii între ofițeri și tinerii cu termen redus. Pretutindeni serviciul militar este impregnat de aceeași aferată și searbădă monotonie, desfășurîndu-se ceas cu ceas după același regulament, un regulament rigid ca fierul și bătrîn de secole, și nici timpul liber nu era mai puțin monoton. La popota ofițerilor, mereu aceleași chipuri, aceleași conversații, la

cafenea aceleași partide de cărți și același biliard. Uneori te minunezi că bunul Dumnezeu binevoiește să așeze măcar un alt cer și un alt peisaj deasupra și în jurul celor șase sau opt sute de acoperișuri ale unui asemenea orășel.

Ce-i drept, noua mea garnizoană avea totuși un avantaj față de cea galițiană dinainte : trenul accelerat oprea aici, iar orășelul se afla pe de o parte aproape de Viena și pe de altă parte, nu prea departe de Budapesta. Cine avea bani — la cavalerie fac serviciu destui tineri cu dare de mînă, și nu trebuie să-i uităm nici pe cei cu termen redus, parte din înalta aristocrație, parte fii de industriași — acela putea, dacă o ștergea la vreme, să plece cu trenul de cinci la Viena și să se înapoieze cu trenul de noapte, la două și jumătate, așadar, timp suficient pentru un spectacol la teatru și o hoinăreală pe Ringstrasse, ca să faci pe cavalerul și să-ți pice o aventură ; unii dintre cei mai demni de a fi invidiați, își închiriaseră acolo chiar apartamente sau măcar o cameră unde să tragă. Din păcate, astfel de escapade înviorătoare nu erau posibile la venitul meu lunar. Ca distracție îmi rămîneau exclusiv cafeneaua sau cofetăria, și acolo îmi petreceam timpul — iar pentru că jocurile de cărți se ridicau adesea la mize mari, mă mulțumeam cu biliardul sau cu șahul, care era și mai ieftin.

Așa se face că într-o după-amiază ședeam la cofetărie — trebuie să fi fost cam la mijlocul lui mai 1914 — cu un partener ocazional ; era proprietarul farmaciei „Îngerul de aur" și totodată ajutor de primar al orășelului nostru de garnizoană. Terminasem de mult obișnuitele noastre trei partide și stăteam de vorbă numai așa, fiindcă ne era lehamite să ne ridicăm de la masă — de altfel, unde să fi mers în tîrgul acesta plicticos ? — vorbeam prin urmare, și convorbirea noastră se tîra agale, molcomă ca fumul unei țigări gata să sfîrșească. În clipa aceea se deschise brusc ușa și o dată cu o suflare de aer proaspăt se avîntă o fată drăguță, în rochie largă, cu poalele fluturind : ochi căprui migdalați, oacheșă, foarte elegantă, ținută cîtuși de puțin provincială, dar înainte de orice un chip nou în această jalnică monotonie. Din păcate co-

cheta nimfă nu ne dărui nici măcar o privire, nouă, celor ce trăsărisem plini de admirație și respect; hotărîtă, sigură de sine, trecu în pas sportiv printre cele nouă mesuțe de marmură ale localului, drept spre tejghea și acolo comandă *en gros* o duzină de cozonaci, torturi și sticle de lichior. M-a izbit imediat deferența cu care se înclină domnul cofetar în fața ei — niciodată nu mai văzusem cusătura din spate a ridingotei lui atît de întinsă pe spinarea curbată. Pînă și nevastă-să, o Venus de provincie plinuță și cam lăbărțată, care se lăsa curtată cu binevoitoare indiferență de toți ofițerii (căci uneori erai nevoit să rămîi dator pentru tot felul de fleacuri pînă la sfîrșitul lunii), pînă și dumneaei se ridică de pe scaunul ei de la casă și aproape că se topi de atîta politeță. În timp ce cofetarul notă comanda în registru, fata cea frumoasă ronțăi nepăsătoare cîteva praline, conversînd un pic cu doamna Grossmaier: nouă însă, care probabil ne sucisem gîturile cu un zel ce depășește buna creștere, nouă nu ne dărui nici o privire. Bineînțeles că tînăra domnișoară nu trebuie să-și împovăreze frumoasa mînuță nici măcar cu un singur pachețel; totul îi va fi trimis la domiciliu, în cel mai bune condiții, după cum o asigură printre plecăciuni doamna Grossmaier. Și nici o clipă nu-i trecu prin minte că ar putea plăti cu bani gheață la casa automată, ca noi, muritorii de rînd. Așadar, ne-am dat îndată seama cu toții: o clientă neobișnuită, o clientă foarte distinsă.

Și cum terminase cu comanda și se pregătea să plece, domnul Grossmaier sări precipitat înaintea ei ca să-i deschidă ușa. Și farmăcistul meu se ridică de pe scaun ca să se încline respectuos în fața celei ce pluti pe dinaintea noastră. Tînăra răspunse cu o prietenoasă condescendență — Doamne, Dumnezeule ce ochi bruni și catifelați — iar eu abia mai aveam răbdare să aștept ca ea să părăsească localul, copleșită de dulceața noianului de complimente ce se revărsau asupră-i și să-l întreb cu sufletul la gură pe partenerul meu, cine este această privighetoare rătăcită printre vrăbii.

— Cum, n-o cunoști? Este nepoata lui... — ei, am să-i spun domnul von Kekesfalva, în realitate numele este altul — Kekesfalva, nu cunoști familia Kekesfalva?

Kekesfalva : îmi aruncă în față numele, de parcă era o bancnotă de o mie de coroane și mă privi ca și cum ar fi așteptat o foarte respectuoasă și de la sine replică : „Aha ! Firește !“ Dar eu, sublocotenent proaspăt transferat, picat abia de cîteva luni în noua garnizoană, eu neștiutorul, nu posedam nici o informație despre acest foarte misterios zeu, ci îi cerui politicos lămuriri suplimentare iar domnul farmacist mi le acordă cu o solicitudine din care răzbătea toată mîndria provincială — și bineînțeles că nu voi reda aici toată această flecăreală și nenumăratele amănunte primite atunci.

Kekesfalva, m-a lămurit el, este cel mai bogat om din tot ținutul. Îi aparține pur și simplu totul, nu numai castelul Kekesfalva. „Doar îl știți, se zărește de pe terenul de instrucție, la stînga șoselei, castelul cel gălbui cu turnul turtit și un parc mare cu copaci bătrîni“ — așadar, nu numai castelul, ci și marea fabrică de zahăr așezată pe șoseaua spre R. și fabrica de cherestea din Bruck și în afară de asta herghelia M. : toate acestea sînt ale lui, ca să nu mai vorbim de cele șase sau șapte case la Budapesta și Viena. „Da, da, mai că nu-ți vine a crede, că la noi există oameni atît de putred de bogați, și pe deasupra, dumnealui știe să trăiască într-adevăr ca un magnat. Iarna, în micul palat de la Viena așezat pe Jacquingasse, vara prin stațiuni balneare ; aici numai cîteva luni, primăvara, dar, Dumnezeule mare ! ce casă duce ! Cvartete de la Viena, șampanie și vinuri franțuzești, de prima calitate, tot ce-i mai bun între cele mai bune.“ Și partenenerul meu adaugă că, dacă-mi face plăcere, mă va introduce acolo — spunînd acestea, avu un gest de mare satisfacție — deoarece e prieten cu domnul von Kekesfalva, în urmă cu ani avusese deseori legături de afaceri cu el și știe să-i place societatea ofițerilor ; e destul să spună o vorbă și voi fi invitat.

Ei, de ce nu ? Că doar te sufoci în garnizoana asta de provincie, ca o băltoacă stătută. Din vedere ai și cunoscut toate femeile care se plimbă după-amiază pe strada principală, fiecăreia îi cunoști pălăria de iarnă și pe cea de vară, rochia de vizite și pe cea de fiecare zi, toate sînt mereu aceleași. Mai cunoști și cățelul, și servitoarea, și

copiii, tot din vedere şi tot de pe strada principală şi mai cunoşti toată arta culinară a bucătăresei grase, originare din Boemia, care găteşte la cazinoul ofiţerilor, iar cerul gurii ţi se usucă pur şi simplu numai cînd zăreşti lista de bucate de la restaurant, mereu aceeaşi. Cunoşti fiecare nume, fiecare firmă, fiecare afiş aflat pe fiecare stradă, le cunoşti pe de rost, şi cunoşti fiecare prăvălie din fiecare casă şi fiecare vitrină a fiecărei prăvălii. Ajungi să ştii aproape tot atît de exact ca şi chelnerul-şef Eugen la ce oră apare la cafenea domnul judecător de ocol care se va aşeza în firida de lingă fereastra din stînga, iar la patru şi treizeci exact va comanda o cafea *mélange*, spre deosebire de domnul notar, care va veni iarăşi cu exact zece minunte mai tîrziu, la ora patru şi patruzeci, şi va comanda — binecuvîntată schimbare pricinuită de o debilitate a stomacului — un pahar de ceai cu lămîie şi, în timp ce-şi va fuma obişnuitul trabuc Virginia, va istorisi aceleaşi glume. Da, cunoşti toate chipurile, toate uniformele, toţi caii, şi toţi birjarii, toţi cerşetorii din partea locului — ba te cunoşti şi pe tine însuţi şi te-ai săturat pînă-n gît. De ce să nu evadezi măcar o dată din acest ciclu cotidian şi monoton ? Şi apoi, fata aceea drăguţă, ochii aceia căprui : aşadar, cu prefăcută indiferenţă (nu se cuvine să mă arăt prea ahtiat în faţa vanitosului spiţer !) declar că, fireşte, mi-ar face plăcere să cunosc familia Kekesfalva.

Şi, într-adevăr, iată că onorabilul nostru farmacist n-a aruncat vorbe în vînt, fiindcă două zile mai tîrziu, nemaiîncăpîndu-şi în piele de mîndrie, intră în cafenea şi-mi întinde, cu un gest protector, un cartonaş tipărit, pe care se adăugase, într-o scriere caligrafică, numele meu, iar respectiva invitaţie mă încunoştinţează că domnul Lajos von Kekesfalva invită pe domnul sublocotenent Anton Hofmiller la cină, în ziua de miercuri, săptămîna viitoare, la orele opt seara. Nici eu, slavă Domnului, n-am crescut pe maidan şi ştiu cum se cuvine să mă port în asemenea ocazii. Încă de duminică dimineaţa, vîrît în cele mai bune haine ale mele, mănuşi albe şi ghete de lac, ras ca în palmă, cu o picătură de apă de colonie în mustaţă, iau trăsura şi plec la castel într-o vizită de pre-

zentare. Servitorul — bătrin, discret, livrea din stofă de bună calitate — îmi ia cartea de vizită şi şopteşte respectuos că stăpînii vor regreta profund de a nu-l fi putut primi pe domnul sublocotenent, dar sînt plecaţi la biserică. „Cu atît mai bine, îmi spun eu, căci vizitele de prezentare sînt întotdeauna cel mai îngrozitor lucru, atît în serviciu cît şi în afara serviciului. În orice caz, mi-am făcut datoria. Te vei duce, aşadar, miercuri seara şi să sperăm că va fi agreabil." Chestiunea Kekesfalva s-a rezolvat — îmi zic — s-a rezolvat pînă miercuri seara. Dar peste două zile, prin urmare marţi, spre bucuria mea, găsesc în cameră o carte de vizită estetic îndoită, de la domnul von Kekesfalva. „Ireproşabil — îmi zic — sînt oameni care ştiu să se poarte. La numai două zile după vizita de prezentare să-mi facă mie, un ofiţeraş oarecare, o vizită de răspuns — mai multă politeţe şi consideraţie nu-şi poate dori nici măcar un general." Şi acum, cu un presentiment într-adevăr justificat, mă bucur de seara de miercuri.

Iată însă că de la început se iveşte un mic ghinion — de fapt nu-i rău să fim niţel superstiţioşi şi să dăm mai multă importanţă semnelor mărunte. Miercuri, la şapte şi jumătate seara — gata de plecare şi ca scos din cutie : uniforma cea mai bună, mănuşi noi, ghete de lac, pantalonii cu dungă ascuţită ca o lamă de brici, iar ordonanţa mea tocmai îmi aranjează faldurile mantalei, întreprinzînd o revizie ca să vadă dacă totul e în regulă (totdeauna am nevoie de ordonanţă, căci în cămăruţa mea prost luminată n-am decît o oglinjoară de mînă) — aud deodată bătăi în uşă : un curier. Ofiţerul de serviciu, prietenul meu, căpitanul conte Steinhübel, mă roagă să vin la el în camera de gardă. Doi ulani, probabil beţi turtă, s-au luat la păruială şi pînă la urmă unul dintre ei l-a lovit pe celălalt cu carabina în cap. Şi acum dobitocul zace acolo pe duşumea, sîngerînd, leşinat şi cu gura deschisă. Nici măcar nu s-a stabilit încă dacă scăfîrlia îi e întreagă sau nu. Medicul regimentului a şters-o însă la Viena, în permisie, iar colonelul nu-i de găsit ; aflat în încurcătură, bunul Steinhübel, fir-ar să fie, s-a găsit să mă cheme tocmai pe mine să-i dau o mînă de ajutor în timp ce

el vede de rănit, adică să fac raportul de constatare şi să trimit curieri în toate părţile să găsim un medic civil, fie la cafenea, fie în altă parte, oriunde. Şi iată că între timp s-a făcut ora opt fără un sfert. Îmi dau limpede seama că înainte de un sfert sau o jumătate de oră, n-am nici o şansă să scap. Lua-o-ar naiba de treabă, tocmai astăzi a trebuit să se întîmple o asemenea porcărie, tocmai astăzi cînd sînt invitat! Mă uit mereu la ceas, tot mai nerăbdător; imposibil să ajung la vreme, chiar dacă aş termina treaba asta de conţopist doar în cinci minunte. Dar serviciul ne-a intrat pînă în măduva oaselor în asemenea măsură, încît trece înaintea oricărei obligaţii particulare. Nu mă pot sustrage, astfel că fac singurul lucru care se poate face în această situaţie penibilă — adică trimit ordonanţa cu o trăsură (patru coroane mă costă gluma asta) la familia Kekesfalva, rog să fiu scuzat dacă voi întîrzia, dar o întîmplare neprevăzută ivită în serviciu... şi aşa mai departe, şi aşa mai departe. Din fericire, povestea de la cazarmă nu se lungeşte prea mult, deoarece apare colonelul în persoană, cu un medic găsit în grabă, iar eu pot s-o şterg fără să mă simtă cineva.

Dar, alt ghinion: tocmai astăzi, în Piaţa Primăriei nu se găseşte nici o birjă şi trebuie să aştept pînă mi se comandă prin telefon, o trăsură cu doi cai. Aşa se face că, atunci cînd debarc în cele din urmă în holul cel mare de la Kekesfalva, minuntarul ceasului atîrnă vertical; e opt şi jumătate precis, în loc de opt, şi văd că la garderobă paltoanele sînt îngrămădite unele peste altele. Chiar şi după faţa servitorului văd că am ajuns cu mare întîrziere — neplăcută treabă, foarte neplăcută tocmai la o primă vizită!

Oricum, servitorul — de data asta cu mănuşi albe, frac, cămaşă şi obrazul la fel de scrobite — mă linişteşte că ordonanţa a adus în urmă cu o jumătate de oră mesajul meu, apoi mă conduce în salonul cu patru ferestre şi tapete de mătase roşie, strălucind sub lumina candelabrelor de cristal, de o eleganţă de-a dreptul fabuloasă; nu mai văzusem vreodată ceva atît de distins. Dar, spre ruşinea mea, salonul se dovedeşte a fi complet părăsit, iar alături se aude limpede clinchetul vesel, de farfurii —

neplăcut, neplăcut, mă cam așteptam la asta, s-au și așezat la masă !

Ei, dar fie ce-o fi, îmi iau inima în dinți și de îndată ce servitorul deschide în fața mea ușa glisantă, pășesc pînă în pragul sufrageriei, lovesc călcîiele energic și mă înclin. Toți își ridică privirile, douăzeci, patruzeci de ochi, numai ochi străini, îl examinează pe cel întîrziat, care fără să-și dea prea bine seama se lasă înrămat de tocul ușii ca un tablou. Un domn mai în vîrstă, fără îndoială stăpînul casei, se ridică imediat, își scoate iute șervetul, se îndreaptă spre mine și-mi dă mîna cu un gest de invitație. Acest domn von Kekesfalva nu arăta de loc cum mi l-am închipuit eu, ca un nobil de țară, maghiar și mustăcios, cu obrajii plini, umflați și roșii de pe urma vinului bun. Îndărătul ochelarilor cu ramă de aur, peste niște pungi umflate, plutesc ochii cam obosiți, umerii par aduși în față, vocea e șovăită și voalată de tuse : mai curînd l-ai lua drept un om de știință, cu fața lui delicată și îngustă, terminată într-o firavă bărbuță, albă și ascuțită. Politețea deosebită a bătrînului are un efect cît se poate de liniștitor și-mi potolește nesiguranța : nu, nu intervine el imediat, este datoria lui să se scuze. Știe foarte bine cîte se pot întîmpla în serviciu, și a fost din partea mea un gest de deosebită amabilitate faptul că l-am înștiințat în mod special : s-au așezat la masă numai pentru că nu erau siguri dacă voi mai putea veni. Și acum să iau loc fără să mă mai gîndesc la asta. Mai tîrziu îmi va face cunoștință cu fiecare dintre comeseni. Deocamdată și între timp mă conduce la masă — mi-o prezintă pe fiica sa. O adolescentă plăpîndă, palidă, fragilă ca și el, se întrerupe dintr-o discuție și-și ridică o clipă ochii cenușii, privindu-mă sfioasă. Dar eu nu văd decît în mare fugă obrazul îngust și nervos, mă înclin întîi în fața ei, și apoi în dreapta și în stînga către ceilalți, care par bucuroși că nu trebuie să lase din mînă furculița și cuțitul, pentru îndeplinirea cuvenitei ceremonii a prezentării.

În primele două, trei minute mă simt încă destul de stingherit. Nu se află aici nimeni din regiment, nici un camarad, nici un cunoscut și nici măcar vreuna dintre notabilitățile orașului — numai oameni cu desă-

virşire străini. Cei mai mulţi par să fie moşieri din împrejurimi, cu soţiile şi fiicele lor, precum şi funcţionari de stat. Dar numai civili, da, civili şi nici o altă uniformă decît a mea ! Dumnezeule, eu, un tip cam neîndemînatic şi timid, oare cum voi reuşi să fac conversaţie cu aceşti oameni necunoscuţi ? Din fericire, am fost bine plasat. Alături de mine şade domnişoara cea oacheşă şi vioaie, nepoata cea frumoasă care atunci, în cofetărie, pare, să fi remarcat totuşi privirea mea admirativă, căci acum îmi zîmbeşte binevoitoare, ca unui vechi cunoscut. Are ochii ca bobul de cafea şi într-adevăr, cînd rîde, parcă sfirîie boabele de cafea în tigaia de prăjit. Are urechi minunate, mici, străvezii sub părul negru şi bogat : delicate flori trandafirii presărate pe un plai acoperit cu muşchi, îmi spun. Are braţele goale, moi şi catifelate ; la atingere, probabil că le simţi ca nişte piersici cojite.

E plăcut să şezi lîngă o fată atît de drăguţă şi pentru că pronunţă vocalele cu accent maghiar, simt că nu mai am mult pînă să mă îndrăgostesc de ea. Fără îndoială că e foarte plăcut să mănînci într-o asemenea încăpere strălucitoare de lumină, la o masă atît de distinsă, avînd în spate lachei în livrea şi în faţă cele mai alese bucate. Vecina mea din stînga, care şi ea vorbeşte cu un uşor accent polonez, mi se pare de asemenea apetisantă, în ciuda faptului că e niţel cam masivă. Sau poate că este doar efectului vinurilor, al vinului sclipind ca aurul, apoi al celui roşu ca sîngele şi, în sfîrşit, al şampaniei perlate, pe care lacheii, cu mănuşile lor albe, le toarnă din belşug din carafe de argint sau din sticle pîntecoase ? Într-adevăr, preacinstitul domn farmacist n-a aruncat vorbe în vînt. La familia Kekesfalva lucrurile se desfăşoară ca la Curte. Niciodată n-am mîncat atît de bine, nici măcar n-am visat că se poate mînca atît de bine, atît de ales, atît de îmbelşugat. Feluri mereu mai gustoase şi mai scumpe defilează prin faţa mea, platouri inepuizabile ; peşti de un albastru-palid, încununaţi cu lăptuci şi încadraţi cu fileuri de homar, înoată în sosuri aurii, claponi tronează pe straturi generoase de orez, clătite scînteiază sub flăcăruile albăstrii de rom : sfere de îngheţată multicoloră şi dulce se topesc în boluri, fructe, care, probabil că

au străbătut pînă aici jumătate din glob, se sărută în coşuleţe de argint. Toate par să nu se mai sfîrşească, da, nu se mai sfîrşesc, iar la urmă apare un adevărat curcubeu de lichioruri verzi, roşii, albe, galbene şi ţigări de foi groase ca sparanghelul, însoţind o delicioasă cafea!

O casă minunată, de basm — binecuvîntat fie bunul nostru farmacist! — o seară luminoasă, fericită, strălucitoare! Nu ştiu, oare mă simt atît de relaxat şi liber numai pentru că şi la stînga şi la dreapta şi în faţa mea ceilalţi au căpătat şi ei ochi strălucitori şi glasuri sonore, pentru că au uitat de manierele distinse şi sporovăiesc cu vioiciune şi de-a valma? În orice caz, timiditatea mea obişnuită a dispărut. Pălăvrăgesc fără cea mai mică reţinere, fac curte celor două vecine deodată, beau, rîd, ochii mei privesc vioi şi fără teamă, şi chiar dacă nu e întotdeauna doar o întîmplare că din cînd în cînd ating braţele goale şi frumoase ale Ilonei (aşa se numeşte încîntătoarea nepoată), fata nu pare cîtuşi de puţin să ia in nume de rău aceste mici manevre, căci e şi ea într-o stare euforică, degajată, destinsă, aşa cum sîntem cu toţii la acest festin îmbelşugat.

Apoi simt că mă cuprinde — oare de vină sînt aceste vinuri minunate, băute de-a valma, vinuri de Tokai şi şampanie — mă cuprinde senzaţia că devin mai uşor, parcă aş pluti în alte sfere, o senzaţie de neînfrînare, aproape vecină cu delirul. Un singur lucru lipseşte ca să fiu pe deplin fericit, ca să plutesc, ca să fiu smuls din lumea înconjurătoare, iar de ce anume aveam nevoie mi-am dat seama limpede chiar în clipa cînd, dintr-o a treia încăpere, situată în spatele salonului — între timp servitorul deschisese discret uşile glisante — se auzi o muzică dulce, un cvartet, şi tocmai muzica după care tînjeam înlăuntrul meu, muzică de dans, ritmică şi molcomă în acelaşi timp, un vals purtat de două viori şi nuanţat melancolic de timbrul grav al unui violoncel; între ele, tactul insistent, în *staccato*, susţinut, al unui pian. Da, muzică, numai muzică mai lipsise! Acum muzică, iar mai pe urmă dansul, un vals, să faci piruiete, să te laşi dus în zbor, să simţi că te înalţi încetinel, mereu şi mereu, către fericire! Într-adevăr, această casă Kekesfalva trebuie să fie fer-

mecată, e de ajuns să visezi și îndată ți se împlinește dorința. Și cum ne ridicăm, dînd la o parte scaunele și trecem în salon, perechi, perechi — eu îi dau brațul Ilonei și simt din nou pielea răcoroasă, fină și plăcută — iată că mesele au dispărut deodată, ca prin farmec, și scaunele se află înșirate de-a lungul pereților. Parchetul se oglindește lucios, brun și îmbietor, minunată arenă pentru vals — iar din încăperea de alături muzica invizibilă creează atmosferă.

Mă întorc spre Ilona. Ea rîde și înțelege. Ochii ei au și spus „da" și iată-ne în vîrtej, două perechi, trei perechi, cinci perechi pe parchetul lucios, în timp ce prudenții și cei mai vîrstnici ne privesc ori stau de vorbă. Îmi place să dansez și dansez destul de bine. Plutim îmbrățișați și cred că în viața mea n-am dansat mai frumos. La valsul următor o invit pe cealaltă vecină de masă; și dînsa dansează excelent și, aplecat spre ea, ușor amețit, îi sorb parfumul părului. Ah, dansează minunat, totul e minunat, sînt atît de fericit cum n-am mai fost de mulți ani! Nu mai știu ce se întîmplă cu mine, simt o dorință impetuasă să-i îmbrățișez pe toți să spun fiecăruia ceva plăcut, din inimă, un cuvînt de mulțumire, atît de ușor mă simt, de exaltat și tînăr sufletește. Trec în vîrtej de la una la alta, vorbesc, și rîd, și dansez și, însuflețit, în vîltoarea fericirii mele, nu mai simt cum gonește timpul.

Deodată — din întîmplare mă uit la ceas: zece și jumătate — îmi dau seama cu groază: se împlinește ora de cînd vorbesc, dansez, glumesc și încă n-am invitat-o la dans pe fiica gazdei, ca un bădăran ce sînt! Numai cu vecinele mele și cu două sau trei doamne care mi-au plăcut cel mai mult am dansat — iar pe fata gazdei am uitat-o cu desăvîrșire! E o mojicie, ba chiar o insultă! Dar acum, gata, greșeala trebuie imediat reparată.

Spre marea mea groază însă, îmi dau seama, că nici nu-mi mai amintesc exact cum arată. M-am înclinat doar o clipă în fața ei, după ce se așezase la masă; îmi amintesc doar de ceva firav și fragil și apoi de o privire fugară, cenușie și curioasă. Dar unde o fi acum? Că doar nu poate să fi plecat, tocmai ea, fiica gazdei? Neliniștit, le cercetez cu atenție pe toate doamnele și dom-

nişoarele aşezate de-a lungul pereţilor; nici una nu pare să-i semene. Pînă la urmă trec intr-a treia încăpere, unde în spatele unui paravan chinezesc cîntă cvartetul, şi respir uşurat, căci, iat-o şezind aici — cu siguranţă că dînsa e — delicată, subţirică, in rochia ei de un albastru-palid, între două doamne în vîrstă, într-un colţ al încăperii amenajat ca un iatac, in spatele unei mese de un verde marmorat, pe care se află o vază turtită, plină cu flori. 'Işi ţine uşor înclinat capul îngust, de parcă ar voi să pătrundă în însuşi miezul muzicii, şi abia acum, prin contrast cu roşul aprins al trandafirilor de pe masă, îmi dau seama ce străvezie şi palidă îi sclipeşte fruntea sub părul des, castaniu cu nuanţe roşietice. Dar nu-mi pierd vremea cu un examen amănunţit. „Slavă Domnului, îmi spun eu, respirînd uşurat, că am reuşit să dau de ea. Voi putea astfel să recuperez întîrzierea."

Mă îndrept spre masă, de alături răzbate muzica, şi mă înclin în chip de politicoasă invitaţie. Doi ochi ciudaţi se ridică spre mine, privindu-mă cu surprindere, buzele rămîn întredeschise în mijlocul unui cuvînt. Ea însă nu face nici un gest ca să se ridice. N-a înţeles. Mă înclin aşadar încă o dată, pintenii mei zornăie uşor: „Îmi permiteţi, stimată domnişoară?"

Dar ceea ce se intîmplă acum e îngrozitor. Trupul înclinat în faţă se retrage cu o bruscă tresărire, de parcă ar încerca să evite o lovitură; totodată dinlăuntru îi ţîşneşte un val de sînge care-i inundă obrajii palizi, buzele încă întredeschise se încleştează strîns şi numai ochii mă fixează cu o expresie de teamă, cum nu mi-a fost dat să mai întîlnesc în viaţa mea. O clipă după aceea, prin tot trupul crispat trece un fior. Fata se opinteşte, încearcă să se ridice sprijinindu-se cu mîinile de masă, astfel că vaza de flori se izbeşte de marmură cu un clinchet şi în acelaşi timp ceva greu, de lemn sau metal, cade de pe fotoliu pe podea. Fata continuă să se ţină de masa care se clatină, trupul firav de copil încă mai e zguduit din cap pînă-n picioare şi totuşi, nu renunţă, ci se agaţă cu şi mai mare deznădejde de placa grea a mesei. Şi mereu această tresărire, acest tremur pornind de la pumnii încleştaţi, pînă sus, în creştetul

capului. Și pe neașteptate, izbucnește: un hohot de plîns, sălbatic, primitiv, ca un strigăt de groază înăbușit.

Dar iată că din dreapta și din stînga cele două doamne au și cuprins-o, o mîngîie, o alintă, o liniștesc, iată că-i desfac mîinile ce strîng spasmodic masa și fata cade iarăși în fotoliu. Totuși plînsul nu se potolește; mai degrabă pare să se fi întețit, izbucnind în răstimpuri cu putere, ca o hemoragie, ca o revărsare fierbinte. Dacă muzica din spatele paravanului (care acoperă orice sunet) s-ar opri fie și numai pentru o clipă, suspinele s-ar auzi pînă în sala de dans.

Iar eu stau aici încremenit, speriat. Ce... ce s-a întîmplat ? Năucit, privesc cum cele două doamne încearcă s-o liniștească pe cea care plînge și care acum, cuprinsă de un simțămînt de rușine, își azvîrlă capul pe masă. Dar plînsul izbucnește mereu și mereu, val după val, din trupul plăpînd și pînă sus la umeri, și fiecare dintre aceste izbucniri este însoțită de clinchetul vasului. Iar eu stau înlemnit cu încheieturile reci ca gheața, înăbușit de gulerul uniformei ca de un ștreang fierbinte.

— Iertați-mă, bîlbîii într-un tîrziu cu jumătate gură, și parcă vorbesc în gol, apoi mă întorc — în acest timp doamnele se ocupă de fata care plînge și nu-mi mai dăruiesc nici măcar o singură privire — mă întorc, așadar împleticindu-mă, în sala de dans.

Aici, se pare că nimeni n-a observat încă nimic, perechile se învîrtesc cu înverșunare, iar eu am impresia că trebuie să mă sprijin de o coloană, căci totul se clatină în jurul meu. Ce s-a întîmplat? Am făcut una boacănă ? Dumnezeule mare, poate că la masă am băut cam mult și în prea mare grabă, și acum, în amețeala mea, am făcut vreo prostie !

Deodată muzica se oprește, perechile se despart. Cu o înclinare, prefectul se desprinde de Ilona, iar eu mă reped imediat la ea și spre uimirea ei o tîrăsc aproape cu forța într-un colț :

— Te rog, ajută-mă! Pentru numele lui Dumnezeu, ajută-mă, lămurește-mă !

De bună seamă că Ilona, văzîndu-se tîrîtă spre fereastră, se așteptase să-i șoptesc ceva amuzant căci privirea i se schimbă brusc, ochii căpătară un luciu sever: pro-

babil că în starea mea nervoasă inspiram milă sau teamă. Cu sufletul la gură îi povestesc totul. Și iată că se întîmplă ceva ciudat, cu aceeași groază nespusă în privire ca și fata din încăperea cealaltă, se răstește la mine:

— Ai înnebunit...? Nu știi că...? N-ai observat că...?

— Nu, mă bîlbîii eu, nimicit de această nouă și tot atît de neînțeleasă atitudine de groază. Ce să văd? Nu știu nimic. Mă aflu pentru prima oară aici, în această casă.

— Cum, n-ai observat că Edith... e paralizată...? Nu i-ai văzut sărmanele picioare invalide? Nu știi că nu poate face nici măcar doi pași fără cîrje... și dumneata... ești un... și Ilona își stăpîni un cuvînt de mînie.... și dumneata o inviți la dans.. ah, îngrozitor, trebuie să mă duc imediat la dînsa...

— Nu — în deznădejdea mea o apuc pe Ilona de braț — numai o clipă doar, o clipă... Trebuie să mă scuzi fața de ea. Doar n-aveam de unde să știu... n-am văzut-o decît la masă, numai vreme de o secundă... Te rog, explică-i dumneata că...

Dar Ilona, cu privirea mînioasă, își și smulsese brațul și acum se grăbește spre camera de alături. Eu rămîn locului cu un nod în gît, cu un gust amar în gură, rămîn în pragul salonului care răsună de zumzet, de șușoteli și flecăreală de oameni (deodată simt că nu-i mai pot suporta), oameni care sporovăiesc și rîd nestingheriți și mă gîndesc: încă cinci minute și toți vor afla de bădărănia mea. Cinci minute și din toate părțile mă vor iscodi priviri răutăcioase, batjocoritoare, de dezaprobare, iar mîine bîrfeala, măcinată de sute de buze va pecetlui neîndemînarea mea de necioplit, va face ocolul orașului, va fi depusă în zorii zilei o dată cu laptele la ușile caselor, pe urmă răspîndită cu amănuntul în odăile servitorilor și dusă mai departe prin cafenele, prin birouri. Mîine se va ști și la regiment.

În clipa aceasta, îl văd ca prin ceață pe tatăl fetei. Cu chipul cam înnegurat — oare a aflat? — pășește de-a curmezișul sălii. Te pomenești că se îndreaptă spre mine? Nu — orice, numai să nu dau ochii cu el acum! Teama vecină cu panica mă cuprinde deodată, teama de el și de toți. Fără să-mi dau prea bine seama ce fac, mă îndrept

cu pași împiedicați spre ușa care duce afară, în hol, și încerc să ies — să ies din această casă infernală.

— Domnul sublocotenent ne și părăsește? se miră ser-servitorul cu un gest respectuos de îndoială.

— Da, răspund și mă sperii singur de felul cum am pronunțat cuvîntul.

Oare doresc cu adevărat să plec? Și, în clipa următoare, în timp ce servitorul ia mantaua din cuier, îmi și dau limpede seama că acum, prin însăși această fugă lașă, comit încă o prostie, poate, și mai de neiertat. Dar e prea tîrziu. Nu mai pot, așa, deodată, să-i înapoiez mantaua, nu mă pot întoarce iar în sală, cînd mi-a și deschis ușa, cu o scurtă înclinare. Iată-mă, așadar, afară, în fața acestei case străine, blestemate, cu vîntul rece în obraz, cu inima încinsă de rușine, și cu respirația tăiată ca un om pe cale să se înăbușe.

Aceasta a fost mojicia fără seamăn cu care a început toată povestea. Astăzi, cînd fierbințeala sîngelui s-a potolit și după atîta amar de ani reînviu amintirea acelui episod stupid de la care au pornit nenorocirile, trebuie să-mi mărturisesc că, de fapt, am intrat în această neînțelegere cu totul nevinovat; și celui mai inteligent om, celui mai experimentat i s-ar fi putut întîmpla să comită o asemenea *gaffe*, adică să invite la dans o fată paralizată. Dar atunci, în acele prime clipe de groază, m-am simțit nu numai ca un prostănac fără pereche, ci ca un bădăran, un răufăcător. Aveam impresia că aș fi bătut cu biciul un copil nevinovat. Pînă la urmă, poate că toate acestea s-ar fi putut îndrepta cu oarecare prezență de spirit; dar am compromis iremediabil situația — și de acest lucru mi-am dat seama în fața casei imediat ce am simțit pe frunte primul curent de aer rece — tocmai prin faptul că am fugit ca un răufăcător, fără a încerca să-mi cer scuze.

Starea sufletească prin care am trecut odată ajuns afară, în fața casei, mi-e greu s-o descriu. În spatele ferestrelor luminate muzica tăcea; probabil că muzicanții făceau pur și simplu o pauză. Dar sentimentul vinovăției, împins la extrem, m-a îndemnat să-mi închipui numai

decît că dansul încetase din pricina mea, că toţi se înghesuiau în mica încăpere ca s-o mîngîie pe fata înecată de plîns, toţi oaspeţii, femeile, bărbaţii, fetele, şi toţi erau cît se poate de revoltaţi împotriva nemernicului care a invitat la dans o biată copilă oloagă, pentru ca după ce şi-a dus la împlinire fărădelegea s-o şteargă în mod laş. Şi mîine — broboane de sudoare mă năpădiră, le simţeam reci pe sub chipiu — tot oraşul va şti mîine şi va cleveti pe seama felului cum m-am făcut de rîs. Cu ochii minţii îi şi vedeam pe camarazii mei, pe Ferencz, pe Mislywetz şi mai cu seamă pe Jozsi, blestematul ăsta care-şi bate joc de tot şi de toate, ii şi vedeam cum mă vor intîmpina: „Ei Toni, asta zic şi eu purtare frumoasă! Te-am lăsat şi noi o dată de capul tău şi ne faci de rîs tot regimentul!"

Luni de zile vor continua aluziile batjocoritoare şi rînjetele la popota ofiţerească; zece, douăzeci de ani la rînd se rumegă la noi, în timpul meselor camaradereşti, orice prostie făcută de vreunul dintre noi, orice măgărie se perpetuează, orice glumă se sapă în piatră pentru veşnicie. Şi astăzi încă, după şaisprezece ani, se mai repetă banala întîmplare cu căpitanul Wolinski, cum acesta s-a întors de la Viena şi s-a lăudat că a cunoscut-o pe contesa T. pe Ringstrasse şi şi-a petrecut noaptea în locuinţa ei, pentru ca numai două zile mai tîrziu să apară în ziare scandalul cu servitoarea concediată, o escroacă ce se dădea drept contesa T. prin magazine şi în cadrul aventurilor amoroase, iar pe deasupra bietul Casanova trebuise să se trateze vreme de trei săptămîni la medicul regimentului. Cine s-a făcut o dată de rîs în faţa camarazilor, rămîne cu această pecete pentru veşnicie, căci ei nu cunosc nici uitare şi nici iertare. Şi cu cît mă gîndeam şi mă frămîntam mai mult cu atît mă simţeam cuprins de un fel de febră, generatoare a celor mai absurde idei. În această clipă mi se părea că este de o sută de ori mai simplu să apăs repede şi uşor cu arătătorul pe trăgaciul revolverului decît să îndur chinurile iadului în zilele următoare, decît aşteptarea aceea neputincioasă — dacă au aflat cumva camarazii despre ruşinea pe care am păţit-o şi dacă în spatele meu a şi început şuşoteala batjocoritoare şi zîmbetele cu subînţeles. A, ştiam bine ce

fel de om sînt; știam că niciodată nu voi avea puterea să rezist, de îndată ce vor începe șoaptele și ironiile și rînjetele!

Astăzi nici nu-mi mai pot da seama cum am ajuns atunci acasă. Îmi amintesc numai că prima mea mișcare a fost să deschid brusc dulapul unde se afla sticla de șliboviță pentru musafiri și să dau pe gît două, trei jumătăți de pahar mare ca să scap de greața nesuferită din gîtlej. Pe urmă m-am aruncat în pat, așa îmbrăcat cum eram și am încercat să-mi adun gîndurile. Dar după cum florile dintr-o seră cresc mai repede în condiții calde, tropicale, tot la fel se.întîmplă pe întuneric cu imaginația, care transformă gîndurile în halucinații. Le priește terenul acesta mocirlos, le face să țîșnească într-o încîlcire fantastică, în chip de liane strident colorate, care te înăbușă sugrumîndu-ți respirația, și cele mai absurde imagini de spaimă gonesc cu iuțeala visurilor în creierul peste măsură de înfierbîntat. M-am făcut de rîs pentru toată viața, mă gîndeam, exclus din mijlocul societății, obiect al batjocurii camarazilor, al clevetirilor întregului oraș! Nu voi mai părăsi niciodată camera, nu voi mai îndrăzni niciodată să mă arăt pe stradă, de teama să nu întîlnesc pe vreunul care-mi cunoaște crima (căci în acea noapte de surescitare, consideram drept o crimă ceea ce era pur și simplu o prostie, iar pe mine însumi mă vedeam fugărit și hărțuit de atitudinea batjocoritoare a tuturor).

Cînd, în sfîrșit, adorm, e doar un somn ușor, o ațipeală sub care starea mea de spaimă își continuă febril activitatea. Și îndată ce încerc să deschid ochii, văd iarăși înainte chipul de copil miniat, văd buzele tremurînde, mîinile înfipte în masă ca niște gheare, aud pocnetul lemnelor în cădere, de care-mi dau seama acum, într-un tîrziu, că trebuie să fi fost cîrjele ei, și o frică prostească mă cuprinde, că, deodată, s-ar putea să se deschidă ușa și să intre, îndreptîndu-se spre patul meu, tatăl fetei, în redingotă neagră, vestă cu paspoal alb, ochelari cu ramă de aur și cu barbișonul lui îngrijit. În teama care mă cuprinde, sar din pat. Și cum stau așa în fața oglinzii și-mi privesc fața umedă de sudoarea nopții și a fricii, simt deodată pornirea să-i trag necioplitului din dosul sticlei spălăcite o palmă drept în mijlocul mutrei.

Dar, din fericire, s-a și făcut ziuă, pe culoar bocăne pași, de jos se aude zgomot de căruțe pe caldarîm. Iar cînd lumina zilei se revarsă prin ferestre, gîndurile sînt mai limpezi decît cînd ești înconjurat de întunericul cel groaznic care adesea plămădește năluci. „Poate că lucrurile nu-s chiar atît de îngrozitoare, îmi spun eu. Poate că nimeni n-a observat ceva. Ea, ce-i drept — ea nu va uita niciodată, sărmana fată palidă, bolnavă, invalidă!" Și deodată mă străfulgeră un gînd salvator. Îmi pieptăn în grabă părul ciufulit, arunc uniforma pe mine și pornesc în goană, pe cînd ordonanța uimită strigă în urma mea cu disperare, în biata-i limbă stîlcită: „Dom'sublocotenent, dom'sublocotenent, gata cafe, gata".

Cobor în viteză treptele cazărmii și zbor atît de repede pe lîngă ulanii care se învîrtesc prin curte îmbrăcați doar pe jumătate, că nici nu mai au vreme să ia poziția de drepți. Într-o clipă am trecut de ei și ies pe poartă; mă reped drept la magazinul de flori din Piața Primăriei, alergînd atît cît este îngăduit unui sublocotenent să alerge. Bineînțeles că, în nerăbdarea mea, am uitat cu totul că la ora cinci și jumătate dimineața prăvăliile încă nu sînt deschise, dar, din fericire, doamna Gurtner, în afară de flori de seră, mai face negoț și cu zarzavaturi. O căruță cu cartofi se află, pe jumătate descărcată, în fața prăvăliei, și cum încep să ciocănesc cu putere în fereastră, iată că o și aud cum coboară bocănind. În grabă născocesc o poveste: că am uitat ieri cu desăvîrșire că astăzi e onomastica unor prieteni dragi. Într-o jumătate de oră pornim la instrucție, de aceea aș dori ca florile să fie trimise imediat. Prin urmare, să-mi arate florile repede, cele mai frumoase pe care le are! Și imediat, negustoreasa grăsană, care nici n-apucase să-și schimbe veșmintele de noapte, se grăbește în papucii ei de casă găuriți, deschide prăvălia și-mi arată comoara ei cea mai de preț un buchet bogat de trandafiri cu cozi lungi. De cîți aș avea nevoie? De toți, răspund, de toți! Să-i lege, așa, simplu, într-un buchet sau aș prefera să-i aranjeze într-un frumos coșuleț? Da, da, într-un coșuleț. Ceea ce a mai rămas din solda mea pe o lună se duce pe această comandă generoasă, iar în ultimele zile ale lunii va trebui să economisesc la masa de seară și la consumația de la

cafenea sau să mă împrumut de bani. Dar în această clipă totul mi-e indiferent sau, mai degrabă, chiar mă bucur că trebuie să-mi plătesc scump prostia, căci de la o vreme simt dorința răutăcioasă să mă pedepsesc cum se cuvine pentru mojicia mea, să plătesc din plin pentru îndoita mea bădărănie.

Prin urmare, totul e în ordine, nu-i așa? Cei mai minunați trandafiri, aranjați frumos într-un coșuleț și expediați îndată cu deosebită grijă! Dar iată că doamna Gurtner aleargă disperată după mine pe stradă. Bine, dar unde și cui să trimită florile, fiindcă domnul sublocotenent n-a spus nimic! Frumos îmi șade, mie, de trei ori bădăran, în surescitarea mea am uitat pînă și asta. La vila Kekesfalva, spun și iată că-mi amintesc la vreme datorită acelei exclamații înspăimîntătoare a Ilonei, și de prenumele sărmanei mele victime: pentru domnișoara Edith von Kekesfalva.

„Firește, firește, boierii von Kekesfalva, zice mîndră doamna Gurtner, clienții noștri cei mai buni".

Și încă o întrebare — eu tocmai mă pregăteam din nou s-o iau la goană — n-aș dori cumva să scriu cîteva cuvinte? Să scriu? Ah, da! Trimițătorul! Expeditorul! Altminteri, cum să știe de la cine sînt florile?

Intru așadar din nou în prăvălie, iau o carte de vizită și scriu pe ea: „Cu rugămintea de a fi scuzat". Nu — imposibil! Ar fi a patra prostie: de ce să mai amintesc de mojicia mea? Poate ar fi nimerit să scriu: „Cu sincere regrete"? — nu, asta cel puțin nu merge de loc, căci pînă la urmă ar putea să creadă că regretele se referă la ea. Prin urmare, cea mai bună soluție e să nu scriu nimic, absolut nimic.

— Puneți în coșuleț numai cartea de vizită, doamnă Gurtner, cartea de vizită, și atît.

Acum mă simt mai la largul meu. Mă întorc în grabă la cazarmă, dau pe gît cafeaua și-mi fac cu chiu, cu vai, ora de instrucție, probabil mai nervos și mai incoerent ca altă dată. Însă la cazarmă nu este ceva din cale-afară de neobișnuit cînd un sublocotenent vine dimineața cam mahmur la serviciu. Cîți nu se întorc atît de istoviți după o noapte de petrecere la Viena, încît abia își mai pot ține ochii deschiși și adorm în cel mai

susținut trap al calului ! De fapt, îmi prinde chiar bine că am prilejul să-mi petrec vremea dînd comenzi, punînd întrebări și apoi în exerciții de călărie deoarece serviciul, oricum, te-ajută să uiți într-o oarecare măsură de neliniște, deși, firește, între tîmple stăruie încă vag amintirea stingheritoare, iar în gîtlej rămîne încă ceva neplăcut, ca un burete îmbibat cu fiere.

Dar la prînz — tocmai mă pregăteam să mă duc la popota ofițerilor — văd că ordonanța fuge după mine strigînd cu nădejde : „*Panie* sublocotenent !" Are o scrisoare în mînă, un dreptunghi lunguieț din hîrtie englezească, albastră, parfumată discret, cu un blazon imprimat cu finețe, în relief, pe spate, o scrisoare cu litere drepte, subțiri, un scris de femeie. Rup în grabă plicul și citesc : „Multe mulțumiri, stimate domnule sublocotenent, pentru florile nemeritat de frumoase, care mi-au făcut și-mi fac încă foarte multă plăcere. Vă rog să veniți în orice după-amiază doriți, la ceai. Nu este necesar să vă anunțați din vreme. Sînt — din păcate — întotdeauna acasă. Edith v. K.".

Un scris delicat. Fără voie îmi amintesc de degetele subțiri de copil, cum se înfigeau în masă, îmi amintesc de obrazul palid, cum a început deodată să ardă în văpăi așa cum ai turna vin de Bordeaux într-un pahar. Citesc o dată, de două ori, de trei ori cele cîteva rînduri și respir ușurat. Ce discret trece peste mojicia mea ! Și în același timp, cu cîtă îndemînare, cu cît tact face chiar ea aluzie la invaliditatea ei ! „Sînt — din păcate — întotdeauna acasă". Cu mai multă noblețe nici nu se poate să acorzi iertare. Nici măcar un cît de ușor ton de supărare. O povară îmi cade de pe inimă. Mă simt ca un acuzat, care fusese convins că va fi condamnat la detențiune pe viață, iar judecătorul se ridică, își pune toca și rostește : „Achitat". Bineînțeles că trebuie să mă duc curînd acolo, să-i mulțumesc. Azi e joi — deci duminică voi face vizita. Ba nu, mai bine chiar sîmbătă !

•

Dar nu m-am ținut de cuvînt. Eram prea nerăbdător. Mă zorea nerăbdarea de a ști că greșeala mea a fost

definitiv reparată, dorința să înlătur cît mai curînd cu putință senzația neplăcută a unei situații nesigure. Căci nervii îmi erau încă zdruncinați, mă urmărea teama că la popota ofițerilor, la cafenea sau în altă parte vreunul ar putea să deschidă vorba despre întîmplarea asta nenorocită : „Ia spune, cum e cu povestea aceea de la Kekesfalva ?“ Și voiam să pot răspunde atunci : „Ce oameni încîntători ! Ieri după-amiază am fost din nou la ceai la dînșii“, ca oricine să poată vedea că n-am plecat atunci cu totul compromis. De aș vedea o dată pe de-a-ntregul lichidată această afacere regretabilă ! De-aș termina o dată pentru totdeauna ! Și această nervozitate lăuntrică m-a determinat pînă la urmă ca a doua zi, așadar vineri, pe cînd hoinăream pe strada principală cu cei mai apropiați camarazi ai mei, Ferencz și Jozsi, să iau pe neașteptate hotărîrea : Chiar astăzi îți vei face vizita ! Și în chip foarte brusc m-am despărțit de prietenii mei cam descumpăniți.

De fapt, drumul nu este din cale-afară de lung, cel mult o jumătate de oră, dacă pornești cu pas susținut. Mai întîi cinci minute plictisitoare prin oraș, apoi pe șoseaua nițeluș cam colbuită, aceeași care duce și spre terenul nostru de instrucție și unde caii noștri cunosc fiecare piatră și fiecare cotitură (poți lăsa fără grijă frîul moale). Abia la jumătatea drumului, pornește către stînga, în dreptul unei mici capele situate lîngă pod, o alee mai îngustă, umbrită de castani bătrîni, un fel de alee particulară puțin folosită de pietoni și trăsuri, însoțită de cotiturile largi ale unui pîrîiaș tulbure și domol.

Dar iată că se întîmplă un fapt ciudat : cu cît mă apropii de micul castel, din care se și vede zidul împrejmuitor alb, întrerupt de grilajul porții, cu atît îmi piere curajul. Cam așa cum, în fața ușii dentistului, cauți un pretext ca să te întorci din drum mai înainte de a suna, tot așa mă simt îndemnat s-o șterg repede. Trebuie să fie chiar azi ? Și, în general, n-ar fi cazul să consider toată această penibilă chestiune definitiv încheiată, prin scrisoarea primită ? Fără voie, încetinesc pasul ; în fond, ca să mă întorc mai am destul timp și un mic ocol nu strică niciodată, mai ales cînd nu prea ești dispus s-o iei pe drumul drept ; prin urmare cotesc, trec pîrîiașul

peste o scindură care se clatină, las in urmă aleea și pornesc peste pajiște ca să inconjur deocamdată castelul pe dinafară.

Clădirea aflată dincolo de zidul înalt de piatră are un singur etaj și pare destul de spațioasă, construită în stilul baroc tîrziu, vopsită ca vechile castele austriece cu așa-numitul galben de Schönbrunn și cu obloane verzi la ferestre. Despărțite printr-o curte de clădirea principală, se mai află cîteva clădiri mai mici, destinate probabil slugilor, administrației și grajdurilor, construcții situate către parcul mare din care nu zărisem mare lucru la prima mea vizită, făcută seara. Abia acum observ, prin așa-zisele „ochiuri de bou", cum se numesc deschiderile ovale practicate în zidul masiv, că respectivul castel Kekesfalva nu este cîtuși de puțin, cum mi s-a părut mie judecînd după mobilier, o vilă modernă, ci o clădire rustică, un conac de moșier, o reședință de nobil după moda veche, cum văzusem uneori prin Boemia, din goana calului, la manevre. Mai deosebit mi se pare numai ciudatul turn cu patru laturi amintind oarecum, din pricina formei sale, de campanilele italiene și care se proțăpește acolo cam nefiresc — poate rămășiță a vreunui castel care va fi fost pe vremuri aici. Abia acum îmi amintesc că de pe terenul de instrucție vedeam adesea acest ciudat post de observație, convins că este clopotnița bisericii vreunui sat, și numai acum îmi dau seama că-i lipsește capitelul obișnuit al turnurilor de biserică și că ciudatul cub are un acoperiș plat, care servește fie ca terasă însorită, fie ca observator. Dar pe măsură ce capăt convingerea caracterului feudal, de moștenire străbună al acestei reședințe moșierești, în aceeași măsură crește stinghereala mea : tocmai aici unde se pune atîta preț pe forme, a trebuit să-mi fac o intrare atît de necioplită !

Dar pînă la urmă, după un ocol complet, ajung din nou, venind din partea cealaltă, la poarta cu grilaj, și-mi iau inima în dinți. O pornesc pe drumul așternut cu pietriș mărunt, printre copacii îngrijiți, drepți ca lumînările și lovesc ușa de la intrare cu ciocanul greu de bronz care înlocuiește aici, după moda caselor bătrînești, clopoțelul. Servitorul apare imediat — curios, nu pare

cîtuși de puțin mirat de această vizită neanunțată. Fără să pună vreo întrebare sau să-mi ia cartea de vizită pregătită, mă poftește cu o înclinare politicoasă să-l urmez în salon, căci domnișoarele se află încă în camerele lor, dar vor veni de îndată; după toate aparențele, așadar, voi fi primit. Mă conduce mai departe, ca pe un vizitator dinainte anunțat; cu aceeași înnoită senzație de neplăcere recunosc salonul tapisat în roșu, în care am dansat atunci, și un gust amar în gîtlej îmi amintește că în încăperea de alături trebuie să se afle colțul cu pricina.

E drept că, la început, o ușă glisantă de culoare gălbuie, împodobită cu delicate ornamente aurii, mă împiedică să văd locul faptei, locul unde s-a desfășurat scena stîrnită de mojicia mea, atît de vie încă în amintire, dar după cîteva minute aud în spatele ușii scîrțîit de scaune, cuvinte rostite în șoaptă și un du-te-vino pe vîrful picioarelor, care trădează prezența mai multor persoane. Încerc să folosesc timpul de așteptare, ca să examinez mai îndeaproape salonul: mobile luxoase Louis XVI, la dreapta și la stînga gobelinuri vechi și între ușile cu geamuri care dau direct în grădină, tablouri vechi reprezentînd Canale Grande și Piazza San Marco, picturi care, așa necunoscător în materie, mi se par a fi prețioase. De fapt, nu prea izbutesc să deslușesc mare lucru din aceste obiecte de artă, căci ascult cu atenția încordată zgomotele ce răzbat de alături. Se aude clinchet ușor de farfurii, o ușă scîrțîind și apoi, mi se pare că disting... un fel de tropăit, de bocănit surd, neregulat — zgomotul unor cîrje.

În sfîrșit canaturile ușii sînt împinse în lături de o mînă încă nevăzută. E Ilona, care mă întîmpină:

— Ce drăguț din partea dumitale, domnule sublocotenent, că ai venit!

Și mă conduce spre încăperea care, din păcate, mi-e atît de bine cunoscută. În același colț al încăperii amenajat ca un iatac, în același fotoliu, îndărătul aceleiași mese la fel de verde (oare de ce repetă ei situația atît de neplăcută pentru mine?) șade fata paralitică cu o pătură din blană albă și grea așternută pe genunchi, astfel că picioarele nu i se văd — probabil ca să nu mi se amintească de „povestea

aceea". Cu o amabilitate desigur dinainte pregătită. Edith îmi zîmbește în chip de bun venit din colțul ei de bolnavă. Dar această primă revedere rămîne totuși impregnată de o anume jenă și in felul stingherit în care-mi întinde mîna, pe deasupra mesei, cu un mic efort, îmi dau imediat seama că și dînsa se gîndește la „povestea aceea". Deocamdată, nici unul dintre noi nu reușește să rostească vreo vorbă mai ca lumea.

Din fericire, Ilona aruncă grăbită o întrebare în tăcerea sufocantă.

— Ce vă putem oferi, domnule sublocotenent, ceai sau cafea ?

— Oh, ce doriți, răspund.

— Domnule sublocotenent, spuneți-mi ce vă place mai mult ! Și să lăsăm deoparte formalismul, ca între prieteni.

— Atunci cafea, dacă-mi îngăduiți, mă hotărăsc eu și sînt bucuros să aud cu acest prilej că vocea mea nu pare chiar atît de tremurătoare.

Bine a mai adus-o fata asta brunetă, cînd cu o întrebare atît de banală a aruncat o punte peste primele etape de încordare. Dar ce nepăsătoare se dovedește imediat după aceea, cînd părăsește încăperea ca să dea unele dispoziții servitorilor, căci în felul acesta rămîn, din păcate, singur cu victima mea. Acum ar fi timpul să spun ceva, să fac conversație *à tout prix* [1]. Dar parcă mă strînge ceva de gît și probabil că și privirile mele au ceva jenat, deoarece nici nu îndrăznesc să le îndrept în direcția fotoliului, ca nu cumva domnișoara von Kekesfalva să-și închipuie că mă uit la blana ce-i acoperă picioarele paralizate. Din fericire, ea dovedește mai multă prezență de spirit ca mine și începe să vorbească într-un anumit fel, nervos și brusc totodată, un fel pe care îl remarc pentru întîia oară la dînsa.

— De ce nu luați loc, domnule sublocotenent ? Apropiați-vă fotoliul de mine. Și de ce nu vă scoateți sabia — doar vrem să păstrăm pacea... puneți-o acolo, pe masă, sau pe pervaz, cum doriți.

---

[1] Cu orice preț (fr.).

Cu mișcări cam domoale iau fotoliul și-l trag mai aproape. Deocamdată nu izbutesc să dau privirii mele un aer nestingherit. Dar fata continuă să mă ajute cu nădejde.

— Încă nu v-am mulțumit pentru florile acelea minunate... sînt într-adevăr flori minunate, vă rog să remarcați ce frumos arată în vază! Și apoi... apoi... se cuvine să mă scuz și pentru acea stupidă lipsă de stăpînire... E îngrozitor cum m-am purtat... n-am putut dormi toată noaptea, atît de rușine mi-a fost. Gestul dumneavoastră a fost doar atît de bine inenționat și... cum puteați măcar bănui! Și afară de asta — pe neașteptate fata rise ascuțit și nervos — afară de asta, ați intuit atunci gîndul meu cel mai ascuns... fiindcă mă așezasem intenționat așa fel ca să-i pot privi pe dansatori și tocmai cînd ați apărut dumneavoastră, cea mai fierbinte dorință a mea era să dansez... fiindcă, trebuie să știți că sînt nebună după dans. Ceasuri în șir sînt în stare să privesc cum dansează alții — să privesc în așa fel că simt eu însămi fiecare mișcare, înlăuntrul meu... credeți-mă, fiecare mișcare. Atunci, nu mai dansează ceilalți, ci eu însămi mă învîrtesc, mă înclin, mă supun partenerului și mă las condusă, legănată... atît de smintită sînt în stare să fiu, poate că dumneavoastră nici n-ați bănuit... De fapt, înainte vreme, cînd eram copil încă, dansam destul de bine și tare-mi mai plăcea... și acum, ori de cîte ori visez, mă văd dansînd. Da, oricît de naiv vi s-ar părea, dansez în vis și poate că e mai bine pentru tata că s-a întîmplat atunci... că mi s-a întîmplat asta, căci altminteri aș fi fugit de acasă și m-aș fi făcut dansatoare... Nimic nu mă pasionează mai mult și îmi închipui ce minunat trebuie să fie ca prin corpul tău, prin mișcările tale, prin toată ființa ta să captivezi, să înlănțui, să entuziasmezi sute și sute de oameni... minunat trebuie să fie... de altfel, ca să vă dați seama cît de nebună sînt... știți, colecționez toate fotografiile marilor dansatoare. Pe toate le am, pe Saharet, pe Pavlova, pe Karsavina. Am fotografii de la toate și sînt în toate rolurile și pozițiile. Așteptați o clipă, am să vi le arăt... acolo sînt; în casetă... acolo, lîngă cămin... acolo, în caseta chinezească lăcuită. Vocea ei ca-

pătă deodată o nuanță de nervozitate, de nerăbdare : Nu, nu acolo, în stînga, lîngă cărți... ah, ce neîndemînatic sînteți... Da, asta este — găsisem în sfîrșit caseta și i-o aduceam. — Iată, aici, cea de deasupra, e poza mea preferată. Pavlova ca lebădă murind... ah, dacă aș putea să fac o călătorie pînă acolo, dacă aș putea s-o văd, cred că ar fi cea mai fericită zi din viața mea.

Ușa din spatele nostru, cea prin care plecase Ilona, începe să se miște ușor în balamele. În grabă, de parc-ar fi fost prinsă asupra vreunei fapte urîte, Edith închide brusc caseta cu o pocnitură seacă. Și ceea ce îmi spune acum sună ca un ordin :

— Nici un cuvînt față de ceilalți ! Nici o vorbă despre ce v-am spus.

Cel care deschide încetișor ușa e servitorul cu părul alb și cu favoriții atît de frumos tăiați *à la Franz Joseph ;* în urma lui, Ilona împinge o măsuță de ceai bogat așternută, pe rotițe de cauciuc. Ne servește, se așază lîngă noi, și iată că din nou mă simt mai sigur. Un pretext binevenit pentru conversație ni-l oferă o impunătoare pisică de Angora, care se strecurase neauzită, o dată cu cărucioruI de ceai și acum se freacă de picioarele mele cu o familiaritate lipsită de orice sfială. Îmi exprim admirația pentru pisică, apoi urmează o avalanșă de întrebări ; de cît timp mă aflu aici și cum mă simt în garnizoană, dacă-l cunosc pe locotenentul cutare, dacă plec deseori la Viena — pe nesimțite conversația pornește curgătoare, firească, o conversație în care tensiunea neplăcută de adineauri se topește fără să ne dăm seama. Treptat, îmi iau chiar îngăduința să le examinez puțin dintr-o parte, cu coada ochiului, pe cele două domnișoare ; nu seamănă de loc una cu alta, sînt cu totul deosebite, Ilona e femeie în adevăratul sens al cuvîntului, are o căldură senzuală, forme voluptuoase, pline, sănătoase ; lîngă ea, Edith pare jumătate copil, jumătate fetișcană, de șaptesprezece, cel mult optsprezece ani, întrucîtva încă necoaptă. Ciudat contrast ; cu una îți vine să dansezi, s-o săruți, pe cealaltă s-o mîngîi ca pe o bolnavă, s-o alinți cu gingășie, s-o aperi și, înainte de toate, s-o liniștești, căci din ființa ei pornește un neastîmpăr ciudat. Chipul nu i se liniștește, nici o clipă ; privește ba spre

stingă, ba spre dreapta, ba se ridică încordată, ba se reazimă ca sfîrşită ; iar de vorbit, vorbeşte cu aceeaşi nervozitate cu care se mişcă, tot timpul repezită, tot timpul *staccato*, fără pauze. „Poate că felul ei nestăpînit şi neliniştit de a fi constituie oarecum o compensaţie pentru nemişcarea silită a picioarelor, poate că are chiar o uşoară febră care acţionează în permanenţă, imprimînd un ritm mai grăbit gesturilor şi frazelor ei", mă gîndesc eu, fără să vreau.

Dar îmi rămîne puţină vreme pentru asemenea constatări, deoarece, cu întrebările ei repezi şi cu felul ei uşor de a povesti, formulînd frazele doar aşa, ca în treacăt, se pricepe să capteze întreaga atenţie ; luat prin surprindere, mă pomenesc atras într-o convorbire deosebit de vie şi de interesantă.

Trece un ceas. Poate chiar un ceas şi jumătate. Apoi, dinspre salon se conturează deodată o siluetă ; cineva intră cu prudenţă, de parcă i-ar fi teamă să nu stingherească. E Kekesfalva.

— Vă rog, vă rog, îmi spune el, îndemnîndu-mă să stau pe locul meu, căci voisem să mă ridic în semn de respect, apoi se înclină şi sărută în treacăt fruntea copilei.

Poartă şi acum redingota neagră şi vesta tivită cu alb, precum şi cravata de modă veche (nu l-am văzut niciodată altfel) ; are înfăţişarea unui medic, cu ochii privind grijuliu dindărătul ochelarilor cu ramă de aur. Şi într-adevăr, ca un medic la patul bolnavului, se aşează acum, cu grijă, lîngă fata paralizată. Ciudat, dar de îndată ce a intrat mi se pare că în încăpere s-a înscăunat o atmosferă de uşoară melancolie ; felul grijuliu în care îşi priveşte uneori copila, dintr-o parte, cercetător şi drăgăstos, frînează şi umbreşte ritmul pălăvrăgelii noastre, pînă acum destul de nestingherită. Curînd simte reţinerea noastră şi atunci încearcă să susţină el conversaţia. Mă întreabă de regiment, de căpitan, se interesează de fostul nostru colonel, care acum se află la divizie, în cadrul Ministerului de Război. Pare să cunoască de ani de zile şi uimitor de bine chestiunile legate de cadrele noastre şi, nu ştiu de ce, dar am impre-

sia că urmărește un anume scop, căutind să accentueze in mod deosebit relațiile sale strînse cu fiecare ofițer superior.

„Incă zece minute, îmi spun, și voi putea pleca fără să bată la ochi ; dar iată că cineva ciocănește iar încet la ușă, intră servitorul, pe nesimțite, de parcă ar fi desculț, se apleacă spre Edith și-i șoptește ceva la ureche. Ea tresare brusc, nestăpînită :

— Să aștepte., Ba nu, astăzi să mă lase în pace. Să plece, n-am nevoie de el.

Sintem cu toți stingheriți de violența manifestă, și mă ridic cu senzația neplăcută că am prelungit prea mult vizita. Dar tot atît de nestăpînită cum se răstise la servitor, se răstește și la mine :

— Nu, dumneavoastră rămineți ! N-are nici o legătură.

De fapt, in tonul ei poruncitor e oarecare lipsă de politețe. Tatăl pare să fi sesizat și el situația penibilă, deoarece cu o infățișare descumpănită, ingrijorată, o roagă :

— Dar, Edith...

Iar acum simte și ea, poate in tonul lui speriat, poatet in felul cum stau in picioare stingherit, că și-a pierdut stăpinirea de sine, căci deodată se intoarce către mine.

— Scuzați-mă, Josef ar fi trebuit să mai aștepte, în loc să dea buzna aici, că doar nu e nimic altceva decît tracasarea de fiecare zi, e masorul care face cu mine exerciții de extensie. O prostie fără seamăn, un-doi, un-doi, sus-jos, jos-sus ; și astea sint menite să indrepte totul, cît ai bate din palme. Cea mai recentă invenție a stimatului nostru domn doctor și cel mai inutil chin. Fără sens, ca toate celelalte.

Îl privește, cu un fel de sfidare, pe tatăl ei, de parcă ar arunca pe umerii lui răspunderea. Jenat (îi e rușine de mine), bătrînul se apleacă spre ea.

— Dar, draga mea... crezi cu adevărat că doctorul Condor...

Se oprește insă, căci colțurile gurii ei au început să zvicnească, iar nările subțiri tremură. În același fel îi tresăriseră și atunci buzele, și iată că mi-e teamă acum

de o nouă izbucnire. Dar deodată fata roșește și șoptește supusă :

— Bine, mă duc, deși n-are rost, n-are nici un rost. Scuzați-mă, domnule sublocotenent, sper că veți reveni curînd.

Mă înclin și mă pregătesc să-mi iau rămas bun. Dar fata pare că s-a și răzgîndit.

— Nu, mai stai cu tatăl meu, în timp ce mă pun în mișcare, și accentuează ultimele cuvinte, le pronunță ascuțit și *staccato* ca pe o amenințare.

Apoi apucă grăbită clopoțelul de bronz, aflat pe masă și sună — abia mai tîrziu am remarcat că pretutindeni, în toată casa, pe toate mesuțele, se găsesc la îndemîna ei asemenea clopoței, ca să poată chema oricînd pe cineva, fără a fi nevoită să aștepte măcar o singură clipă. Clopoțelul sună ascuțit și strident. Imediat reapare servitorul, care la izbucnirea ei dispăruse discret.

— Ajută-mă, îi poruncește ea, aruncînd cuvertura de blană. Ilona se apleacă asupra ei să-i șoptească, dar fata, vizibil enervată, se răstește la prietena ei : Nu ! Josef să mă sprijine numai pînă mă ridic. Pe urmă voi merge singură.

Ceea ce urmează e îngrozitor. Servitorul se apleacă spre ea și ridică trupul ușor, apucîndu-l cu amîndouă mîinile de subsuori, cu o mișcare ce trădează fără îndoială o îndelungată experiență. Cum stă așa ridicată, sprijinindu-se cu mîinile de brațele fotoliului, ne măsoară mai întîi pe fiecare dintre noi cu o privire sfidătoare, pe urmă apucă cele două bețe, care pînă acum fuseseră ascunse sub cuvertură, își strînge cu putere buzele, se sprijină în cîrje și — top-top, toc-toc, bocănește, se împleticește, se opintește înainte, pieziș și straniu, în timp ce servitorul veghează în spatele ei, cu brațele întinse, ca s-o poată prinde imediat dacă ar aluneca sau ar lăsa-o puterile. Tap-tap, toc-toc, încă un pas și încă unul și între pași ceva care clincăne și fîșîie încetișor, ca zgomotul unor curele de piele întinse pe metal ; probabil că are — mi-e teamă să mă uit la bietele ei picioare — că are fixate la articulații unele dispozitive de susținere. Inima mi se strînge ca într-un clește de ghea-

tă la vederea acestui marş forţat, făptuit cu eforturi uriaşe, căci înţeleg imediat intenţia demonstrativă cuprinsă în însuşi faptul că refuza să se lase ajutată sau purtată într-un fotoliu pe rotile: vrea să-mi arate mie, tocmai mie, vrea să ne arate nouă, tuturor că e infirmă. Vrea să ne îndurereze, din cine ştie ce misterios motiv, poate din deznădejde, simte o dorinţă de răzbunare, să ne chinuiască şi pe noi cu chinul ei, să ne acuze pe noi, cei sănătoşi, în loc să-l acuze pe Dumnezeu. Dar tocmai această înfiorătoare provocare mă face să simt — cu o forţă de o mie de ori mai intensă decît izbucnirea ei disperată de atunci, cînd am invitat-o la dans — să simt cît de imensă trebuie să-i fie suferinţa pricinuită de infirmitatea ei. În sfîrşit — mi se pare că durează o veşnicie — a făcut cei cîţiva paşi pînă la uşă, clătinîndu-se ba într-o parte, ba în cealaltă, opintindu-se cu mare efort, cînd pe o cîrjă, cînd pe alta cu toată greutatea trupului ei plăpînd, zguduit, tremurînd; nu reuşesc să-mi adun curajul să privesc o singură dată mai atent într-acolo. Căci însuşi sunetul dur şi sec al cîrjelor, acest toc-toc al beţelor izbite de duşumea la fiecare pas, scrîşnetul şi fîşîitul protezelor, la care se adaugă gîfîitul surd provocat de efort, mă înduioşează şi mă intimidează în asemenea măsură, încît îmi simt inima bătînd lipită de stofa uniformei. A părăsit încăperea, dar eu ascult mai departe, cu răsuflarea oprită, cum în spatele uşii închise zgomotul acela îngrozitor devine din ce în ce mai slab, pînă ce, în sfîrşit, se stinge.

Şi abia acum, după ce s-a făcut linişte deplină, îndrăznesc să-mi ridic iarăşi privirea. Bătrînul — îmi dau seamă că trebuie să se fi sculat între timp pe nesimţite — priveşte cu atenţie pe fereastră, ba mi se pare chiar că priveşte cu o atenţie forţată. În lumina nesigură a geamului aflat în spatele lui nu-i văd decît silueta, dar umerii acestei siluete încovoiate zvîcnesc în linii tremurate. Şi el, tatăl, care în fiecare zi îşi vede copilul chinuindu-se astfel, şi el este nimicit de acest spectacol.

Atmosfera din încăpere apasă greu asupra noastră, a amîndurora. După cîteva clipe, silueta cea întunecată se

întoarce și se îndreaptă spre mine încet, cu pași nesiguri, de parcă ar călca pe un teren alunecos : . .

— Vă rog, domnule sublocotenent, n-o luați în nume de rău copilei, dacă a fost puțin cam repezită, dar... Dumneavoastră nu știți cît de mult au chinuit-o în toți anii aceștia... mereu cu altceva... și lucrurile avansează atît de lent, îngrozitor de lent, e de înțeles că-și pierde uneori răbdarea. Dar ce putem face ? Doar trebuie să încercăm totul, trebuie.

Bătrînul a rămas în picioare, în fața mesei de ceai părăsite, nu se uită la mine în timp ce vorbește. Ochii, aproape în întregime acoperiți de pleoapele cenușii, sînt ațintiți către masă. Ca un somnambul întinde mîna spre zaharnița deschisă, apucă un mic cub alb, îl învîrtește între degete, se uită absent la el și-l pune iar la loc ; în purtarea lui are ceva de om amețit. Încă nu-și poate desprinde privirea de la masa de ceai, de parcă l-ar atrage într-acolo o putere vrăjită. Fără să-și dea seama ce face, apucă o linguriță, o ridică, o pune iarăși jos și pe urmă începe să vorbească adresîndu-se parcă linguriței :

— Dacă ați ști cum era copila aceasta înainte vreme! Toată ziua alerga în sus și în jos pe scară, zbura pe trepte și prin camere, că ne cuprindea frica. La unsprezece ani, pornea pe poneiul ei, cutreierînd în lung și-n lat pășunile în goana calului, zbura nu alta, și nimeni n-o putea ajunge din urmă. De multe ori ne era teamă, răposatei mele soții și mie, atît de zvăpăiată era, atît de curajoasă și neastîmpărată, atît de ușor le lua pe toate. Aveai totdeauna senzația că ar fi de ajuns să întindă numai brațele și va începe să zboare... și tocmai ei a trebuit să i se întîmple una ca asta, tocmai ei...

Cărarea ce despărțea părul alb și rar se apleacă tot mai mult peste masă . Mîna nervoasă mai bîjbîie încă printre diferitele obiecte răspîndite ici și colo, apucînd acum în locul linguriței un clește pentru zahăr tot atît de inutil și scriind cu el pe lemn un fel de ciudate caractere runice, rotunde (știu : îi e rușine, e stingherit, îi este pur și simplu teamă să mă privească).

— Și cu toate acestea, cît de lesne e, chiar și acum, să-i faci o bucurie ! De cel mai neînsemnat lucru e în

stare să se bucure ca un copil. E în stare să ridă de cea mai naivă glumă și să se entuziasmeze de o carte — aş fi dorit să fi văzut şi dumneavoastră cit de fericită a fost cind au sosit florile pe care i le-aţi trimis şi i-a pierit teama că v-ar fi jignit... Nici nu vă trece prin minte cit de sensibilă e în toate... toate le simte mai puternic ca noi, ceilalţi. Sînt convins că dintre noi toţi, ea este acum cea mai disperată că a fost atit de nestăpinită... Dar cum, oare, să poţi... cum să te poţi stăpini... cum și de unde să găsească un copil mereu și mereu rabdare, cind lucrurile avansează atit de lent, cum să stea liniştit, cînd este atit de greu lovit de Dumnezeu, deşi n-a făcut nimic... n-a făcut nimănui nimic !

Tot mai priveşte ţintă la figurile imaginare pe care mina-i tremurîndă le-a desenat, fără a lăsa urme, cu cleștele de zahăr. Deodată il azvirle speriat parcă, și cleștele clincăne pe masă. Parcă s-ar fi deşteptat, şi începe abia acum să-şi dea seama că nu-şi vorbise lui, ci unui om cu totul străin. Cu o voce complet schimbată, o voce limpezită și amărită, incepe să se scuze neîndeminatic :

— Iertaţi-mă, domnule sublocotenent... ce vină aveţi ca să vă impovărez cu grijile noastre! Dar asta s-a intimplat fiindcă... m-a covîrșit așa, deodată... și am vrut numai să vă explic... N-aş vrea s-o judecaţi greşit... să credeţi cumva că...

Nu ştiu cum de am găsit curajul să-l întrerup pe bătrinul care bilbiia stingherit și cum s-a făcut că m-am apropiat de el. Dar pe neaşteptate am cuprins cu amindouă miinile mina acestui domn bătrin şi străin. N-am spus nimic. Doar i-am apucat mina rece, osoasă care fără să vrea se retrăgea parcă speriată şi i-am strins-o. M-a privit uimit, lentilele ochelarilor au avut o lucire piezișă in sus, iar îndărătul lor o privire nesigură, blindă şi ruşinată, ce o căuta pe a mea. Mi-era teamă că in această clipă va spune ceva. Dar a tăcut ; numai pupilele negre, rotunde, se lărgeau într-una, de parcă era gata să se reverse. Eu însumi simţeam crescind in mine emoția, o senzaţie prin care încă nu trecusem și, ca să scap de ea, m-am inclinat in grabă şi am ieşit.

În vestibul, servitorul m-a ajutat să-mi pun mantaua. Deodată am simțit un curent de aer la spate. Fără să mă întorc, am știut că bătrînul venise după mine și stătea acum în pragul ușii, din nevoia de a-mi mulțumi. Dar nu voiam să mai trec prin emoția dinainte. M-am prefăcut a nu observa că se află în spatele meu. Repede, cu pulsul zvîcnind, am părăsit această tristă casă.

În dimineața următoare — o ceață opacă mai atîrnă deasupra caselor și obloanele de la ferestre sînt încă lăsate, ca să păzească binemeritatul somn al cetățenilor — escadronul nostru pornește călare, ca de obicei, spre terenul de instrucție. Mai întîi bocănim peste bolovanii supărători ai caldarîmului ; încă țepeni și cu mutre cam acre, ulanii mei se leagănă somnoroși în șa. Străbatem domol cele patru-cinci străzi și, de îndată ce ajungem pe șoseaua largă, trecem la un trap ușor și apoi o cotim spre dreapta, către pășunile întinse. Comand eșalonului meu „galop!", și cu o smucitură bruscă, avîntată, caii o iau din loc într-o răsuflare. Inteligentele animale cunosc bine cîmpul moale, neted și întins ; nu-i nevoie să le mai îndemni, poți lăsa dîrlogii liberi, căci nici n-apucă să simtă bine strînsoarea coapselor, că o și iau la goană cu toată puterea. Încearcă și ele plăcerea încordării și a destinderii.

Călăresc în frunte. Îmi place să călăresc, sînt un călăreț pasionat. Sîngele vibrează și curge năvalnic, în trupul destins, circulă și răspîndește în mine căldura vieții, în timp ce aerul rece îmi mîngîie fruntea și obrajii. Minunat aer el dimineții : se simte în el roua nopții, răsuflarea pămîntului reavăn, mireasma cîmpiilor în floare, și totodată te învăluie aburul cald, senzual al nărilor care respiră ! De fiecare dată mă farmecă din nou acest prim galop matinal, care face să freamăte atît de plăcut trupul țeapăn, amețit de somn, și împrăștie moleșeala cum ar împrăștia o ceața groasă. Pe nesimțite, această senzație că devin mai ușor și pe aripile căreia plutesc îmi dilată pieptul și cu buzele deschise beau cu sete aerul ce vîjîie.

— Galop ! Galop !

Îmi simt ochii mai limpezi, senzațiile devin mai vii, iar la spatele meu răsună în ritm regulat, zornăitul săbiilor, răsuflarea sforăitoare a cailor, zgomotul moale și scîrțiitul șeilor care trosnesc, tactul egal al copitelor. Acest grup de oameni și cai, care gonesc purtați de același avînt, este un singur trup de centaur. Înainte, înainte, înainte, galop, galop, galop ! Ah, să călărești așa, să călărești mereu așa, pînă la capătul lumii !

Cu mîndria tainică de a fi stăpînul și creatorul acestei plăceri, mă întorc uneori în șa, ca să-mi privesc oamenii. Și deodată observ că toți bravii mei ulani au fețele schimbate. Tristețea apăsătoare, de rutean, muceezeala, amețeala somnoroasă, toate s-au șters din ochii lor ca prin minune. Se înalță mai drept acum, cînd se simt observați, răspund cu buze zîmbitoare la bucuria din privirea mea. Simt că și acești țărani închiși sînt pătrunși de plăcerea mișcării avîntate, de acest vis anticipat al zborului uman. Toți trăiesc cu aceeași însuflețire ca și mine, fericirea animalică a tinereții, a puterii încordate și totodată eliberate.

Dar deodată comand :

— Staaai ! Trap !

Cu o mișcare bruscă, în care se distinge și oarecare uimire, toți strîng frîul. Toată coloana recade, ca o mașină frînată pe neașteptate, într-un pas mai greoi. Mă privesc nițel cam descumpăniți, pe sub sprîncene, căci de obicei — ei mă cunosc și cunosc și plăcerea enormă pe care o simt la călărie — vîjîim într-un mic și susținut galop peste pășuni, pînă la împrejumuirea care marchează terenul de instrucție. Dar mie mi se pare că o mînă străină mi-a strunit pe neașteptate dîrlogii : mi-am amintit deodată de ceva. Fără să-mi dau seama, trebuie să fi zărit, departe, în stînga, acolo unde cerul se unește cu cîmpul, cerul alb al zidurilor, copacii din grădina castelului și acoperișul turnului și cu iuțeala fulgerului mi-a țîșnit prin minte: „Poate că acolo cineva te observă! Cineva pe care l-ai supărat cu pofta ta de dans și pe care acum îl superi din nou cu pofta ta de călărie. Cineva cu picioarele invalide, oloage, care te-ar

putea invidia, văzîndu-te că poţi zbura aşa uşor, ca o pasăre". Oricum, deodată mi-e ruşine să gonesc aşa vijelios, sănătos, ca într-o beţie a simţurilor, mi-e ruşine de această foarte trupească fericire, ca de un privilegiu indecent. Încet, într-un trap greoi şi parcă împiedicat, îi pun pe băieţii mei dezamăgiţi să călărească peste păşuni. Zadarnic aşteaptă ei, o simt limpede, un ordin care să le dea din nou elan.

Bineînţeles că în aceeaşi clipă în care sînt cuprins de această ciudată înfrînare, îmi şi dau seama că o asemenea reţinere e neroadă şi inutilă. Ştiu că n-are nici un rost să nu te bucuri de o desfătare pentru că aceasta este inaccesibilă altora, să renunţi la o fericire, pentru că un oarecare altul e nefericit. Ştiu că în fiecare clipă, în timp ce noi rîdem şi facem glume de un gust dubios, undeva zace cineva pe patul de moarte şi îşi dă ultima suflare, că în spatele a mii de ferestre se ascunde mizeria, oameni flămînzesc, că există spitale, cariere de piatră şi mine de cărbuni, că în fabrici, în birouri, în închisori nenumăraţi oameni se spetesc ca nişte sclavi la orice oră din zi sau din noapte şi că nimănui nu-i e mai uşor în mizeria lui dacă şi un altul se chinuieşte fără nici o noimă. Dacă ne-am apuca acum, de asta sînt ferm convins, să ne gîndim îndeaproape la toată mizeria ce domneşte în această clipă pe pămînt, ne-ar pieri somnul şi fiecare rîs ne-ar înăbuşi oprindu-ni-se în gît. Dar ceea ce ne consternează şi ne distruge nu este întotdeauna suferinţa închipuită, imaginară ; numai ceea ce sufletul a văzut în realitate, cu ochii lui compătimitori, îl poate cutremura cu adevărat. În toiul elanului meu pătimaş mi s-a părut că zăresc pe neaşteptate atît de aproape şi de palpabil, ca într-o viziune, obrazul ei palid, transfigurat, că văd cum se tîrîie cu cîrjele ei prin cameră şi în acelaşi timp aud tropăitul şi bocănitul, aud clincănitul şi scîrţîitul mecanismelor prinse pe articulaţiile bolnave ; şi atunci, speriat, fără să mă gîndesc, am strîns dîrlogii. Nu-mi mai ajută la nimic că acum mă întreb : cui îi foloseşte că înaintezi prosteşte în trap greoi, în locul galopului avîntat şi biciuitor ? Şi totuşi,

șocul a lovit undeva, un anume loc al inimii mele, aflat aproape de conștiință ; nu mai am curajul să gust din plin, liber și sănătos, plăcerea pe care mi-o dă vigoarea trupească. Încet, toropiți, călărim mai departe pînă la liziera ce duce spre platoul de instrucție ; abia cînd am ieșit cu totul din raza vizuală a castelului, mă ridic în șa și îmi spun : „Prostii ! Lasă sentimentalismele astea stupide !" Și comand :

— Înainte ! Galop !

Totul a început o dată cu această bruscă strîngere a dîrlogilor. A fost oarecum primul simptom al acelei ciudate intoxicații prin compasiune. Întîi am simțit doar nelămurit — cam așa cum te trezești cu capul greu cînd ești bolnav — am simțit că s-a întîmplat ceva cu mine sau că se întîmplă chiar acum. Pînă atunci trăisem fără griji în cercul strict limitat al existenței mele. Îmi păsa numai de ceea ce li se părea important sau amuzant camarazilor mie, superiorilor mei, niciodată însă nu mi-a fost vreodată foarte apropiat. Niciodată nu mă cutremurase cu adevărat ceva. Situația mea familială era reglementată, profesiunea, cariera mea se desfășura în limitele dinainte hotărîte și conform regulamentului, iar această lipsă de grijă — abia acum înțelegeam — făcuse ca inima mea să nu trăiască simțiri intense. Și iată că acum s-a întîmplat deodată ceva, cu mine, în mine — nimic vizibil în afară, nimic esențial în aparență. Și totuși, această singură privire mîniată, cînd am recunoscut în ochii celei jignite o adîncime pînă acum nebănuită de suferință omenească, răscolise ceva în mine, și acum curgea dinlăuntrul meu, pe neașteptate, o căldură care producea acea misterioasă febră inexplicabilă mie însumi, așa cum bolnavul nu-și poate explica boala. La început, n-am înțeles decît că am pășit dincolo de cerul sigur înlăuntrul căruia trăisem pînă acum fără grijă și că intrasem într-o zonă nouă, neliniștitoare și plină de imbolduri în același timp ; ca orice lucru nou ; pentru întîia oară vedeam deschizîndu-se în fața mea o prăpastie a sentimentelor și în mod inexplicabil

simţeam tentaţia s-o măsor şi să mă arunc în ea. Dar în acelaşi timp, un anume instinct mă avertiza să nu mă supun acestei curiozităţi primejdioase. Îmi atrăgea atenţia : Ajunge ! Te-ai scuzat. Ai dres prostia şi ai lămurit lucrurile.“ Dar o altă voce îmi şoptea : Mai du-te o dată acolo ! Să mai simţi încă o dată acel fior în spate, acea furnicare de teamă şi tensiune nervoasă.“ Şi apoi, iarăşi avertismentul : „Renunţă ! Nu insista, nu te încăpăţina ! Eşti tînăr şi simplu, nu vei fi la înălţimea acestei situaţii neobişnuite şi vei face prostii şi mai mari ca prima oară.“

Dar spre mirarea mea, nici n-a fost nevoie să iau singur o hotărîre, căci trei zile mai tîrziu am găsit pe masă o scrisoare de la Kekesfalva, prin care eram întrebat dacă n-aş dori să cinez la ei duminică. Că de data aceasta vin numai domni, între care şi acel locotenent-colonel von F. din Ministerul de Război, despre care-mi vorbise, şi bineînţeles că fiica sa şi Ilona se vor bucura foarte mult. Nu mi-e ruşine să mărturisesc că această invitaţie m-a umplut de mîndrie, pe mine, tînărul mai degrabă timid de atunci. Aşadar, nu mă uitase, şi acea precizare, că vine locotenent-colonel von F. era menită să facă aluzie la faptul că domnul Kekesfalva (am priceput îndată din ce sentiment de recunoştinţă) voia să-mi asigure cu discreţie un fel de protecţie în serviciu.

Şi, într-adevăr, n-am regretat că am primit imediat invitaţia. A fost o seară cu adevărat plăcută, iar eu, ofiţerul inferior, de care nu prea îi păsa cuiva la regiment, am avut senzaţia că sînt întîmpinat de către aceşti domni mai în vîrstă şi foarte distinşi cu o amabilitate deosebită şi cu totul neobişnuită — de bună seamă că von Kekesfalva le atrăsese în mod special atenţia asupră-mi. Pentru întîia oară în viaţă un ofiţer mai mare în grad m-a tratat fără să simt în nici un fel că-mi este superior, s-a interesat dacă sînt mulţumit la regiment şi cum stau lucrurile cu avansarea mea. Apoi m-a sfătuit că, dacă s-ar întîmpla să vin la Viena sau dacă vreodată voi avea nevoie de ceva, să mă prezint la dînsul. Chiar şi notarul, un domn chel şi vioi,

cu o față binevoitoare și strălucitoare ca o lună plină, m-a invitat la el, iar directorul fabricii de zahăr îmi adresa mereu cuvîntul — ce conversație cu totul deosebită decît cea de la popota ofițerească, unde trebuia să aprob orice opinie a unui superior, adăugind stereotip: „Ordonați !“ Mai curînd decît mă așteptam, m-am simțit foarte sigur de mine și n-a trecut nici o jumătate de oră că luam și eu parte la conversație fără nici o stinghighereală.

Cei doi servitori aduceau mereu la masă feluri despre care știam numai din auzite și din sporovăiala lăudăroasă a camarazilor mai avuți: icre negre, gustoase, de la gheață, din care mîncam acum întiia oară, pateu de căprioară și fazan, și toate însoțite iarăși de acele vinuri care înviorează atît de plăcut simțurile. Știu că e o prostie ca asemenea lucruri să-ți stîrnească o admirație exagerată. Dar, de ce să neg: eu, măruntul, tînărul, nerăsfațatul sublocotenent savuram cu vanitate de-a dreptul copilărească faptul că stau alături de niște domni în vîrstă, distinși, la o masă cu bucate alese, o masă ca în basme. „Fir-ar să fie, mă gîndeam tot timpul, măcar de m-ar vedea Wawruschka și brînzosul acela de voluntar, care mereu se laudă cu dineurile lor îmbelșugate de la restaurantul Sacher din Viena! Ar trebui să vină o dată într-o astfel de casă, ce-ar mai căsca ochii și gura! Ei, dacă le-ar fi îngăduit acestor invidioși să mă vadă cum stau aici bine dispus și locotenent-colonelul din Ministerul de Război ciocnește paharul cu mine, cum discut prietenește cu directorul fabricii de zahăr și cum îmi spune apoi foarte serios:

— Mă surprinde cît de familiarizat sînteți cu toate astea.

Cafeaua turcească se servește în salonul mic, coniacurile defilează prin fața noastră în pahare mari, pîntecoase, răcite la gheață și apoi iarăși acel caleidoscop de lichioruri și, firește, excelente țigări de foi groase, cu etichete pompoase. În mijlocul conversației, Kekesfalva se apleacă spre mine ca să mă întrebe discret ce prefer: să iau parte la jocul de cărți sau să stau de vorbă cu domnișoarele. Bineînțeles că optez pentru a doua solu-

ție, după cum mă grăbesc să-i declar, căci nu mi-ar veni de loc bine să mă așez la o masă de bridge cu un locotenent-colonel din Ministerul de Război. Dacă aș cîștiga, poate că s-ar supăra ; dacă pierd, îmi dezechilibrez bugetul lunar. Și apoi, îmi vine în minte că n-am în portvizit decît cel mult douăzeci de coroane.

În timp ce alături se aranjează mesele de joc, iau loc, așadar, lîngă cele două fete și, ciudat — de vină e vinul sau buna dispoziție, care mă face să văd totul altfel — amîndouă mi se par astăzi deosebit de drăguțe. Edith nu mai arată atît de palidă, atît de gălbuie, de bolnăvicioasă ca ultima oară — poate că în cinstea oaspeților și-a dat cu puțin ruj, sau e într-adevăr numai atmosfera însuflețită care-i colorează obrajii ; oricum, i-a dispărut cuta de încordare, zvîcnirea nervoasă în jurul gurii și tremurul plin de tensiune al sprîncenelor. Șade acum într-o rochie lungă, trandafirie, fără vreo blană, fără vreo pătură care să-i ascundă infirmitatea, și totuși nici eu și nici alții nu ne gîndim, în buna noastră dispoziție, la „asta". În ce o privește pe Ilona, am o vagă bănuială că e puțin cam amețită, ochii ei au o anume sclipire și cînd rîde, mișcîndu-și umerii frumoși și plini, trebuie să fac un efort susținut ca să rezist ispitei de a-i atinge brațele goale, așa, ca din întîmplare !

Cu gîtlejul mîngîiat de un coniac care te încălzește de minune, cu o țigară de foi groasă și aspectuoasă, al cărei fum gîdilă delicios nările, în compania a două fete drăguțe și bine dispuse și după un dineu atît de suculent — chiar dacă ai fi deosebit de greoi la minte și tot ești în stare să sporovăiești fără să te simți stingherit. Se spune că în general sînt un bun povestitor, exceptînd doar ocaziile cînd mă înfrînează afurisita mea timiditate. Dar de data aceasta sînt într-o formă deosebită și conversez cu o vervă nereținută. Firește că în cursul conversației nu fac decît să istorisesc neînsemnate întîmplări prostești, mici fapte care tocmai s-au petrecut la noi, de pildă, cînd colonelul a vrut să trimită săptămîna trecută o scrisoare urgentă cu acceleratul de Viena înainte de închiderea oficiului poștal și a chemat un ulan, un vlăjgan, un adevărat rutean,

și i-a repetat de cîteva ori că scrisoare trebuie să plece imediat la Viena, drept care vlăjganul a alergat drept la grajd, și-a înșeuat calul și a pornit în galop pe șoseaua spre Viena; dacă nu s-ar fi telefonat, anunțîndu-se postul următor de pe șosea, nătărăul ar fi străbătut călare cele optsprezece ore pînă la Viena. Nu fac, așadar, Doamne ferește!, cine știe ce adînci considerații filozofice, cu care să mă obosesc și să-i obosesc și pe ceilalți, ci relatez doar povești banale, flori din curtea cazărmii culese mai demult sau mai curînd, dar — sînt și eu însumi uimit de acest lucru — ele amuză peste măsură pe cele două fete și amîndouă rîd fără întrerupere. Rîsul Edithei răsună deosebit de vioi cu tonu-i înalt, argintiu, care uneori depășește o anumită limită, avînd tendința să îmbrace o nuanță stridentă, dar, de bună seamă, veselia vine cu adevărat și în mod sincer dinlăuntrul ei, căci pielea străvezie, cu subțirime de porțelan a obrajilor capătă tonuri tot mai vii, și o undă de sănătate, ba chiar de drăgălășenie îi luminează chipul, iar ochii cenușii, de obicei nițeluș cam metalici și tăioși, sclipesc de bucurie copilărească. E odihnitor s-o privești atîta vreme cît uită de trupul imobilizat, căci în felul acesta mișcările îi devin mai libere, mereu mai libere, gesturile mai nestingherite; se reazemă cu naturalețe, rîde, bea, o trage pe Ilona spre dînsa și-o cuprinde cu brațul de după umăr; cele două fete petrec într-adevăr de minune ascultînd trăncăneala mea. Cînd ai succes cu povestirile tale simți că-ți cresc aripi și povestești mai cu foc; îmi amintesc de o mulțime de întîmplări pe care le uitasem de mult. De obicei mai degrabă fricos și timid, iată-mă investit cu un curaj cu totul nou, rîd eu însumi și le stîrnesc rîsul. Șușotim și ne amuzăm în colțul nostru ca niște copii zburdalnici.

Și totuși, în timp ce glumesc fără întrerupere și par a face parte integrantă din cercul nostru vesel, simt, oarecum inconștient, dar și conștient, o privire care mă urmărește. Vine pe deasupra unor sticle de ochelari privirea aceasta, vine de la masa de joc și e o privire caldă, fericită, care face să sporească și mai mult propria mea stare de fericire. Pe ascuns (cred că se rușinează

de ceilalți), bătrînul cată spre noi, ridicîndu-și din cînd în cînd ochii pe deasupra cărților, și o dată, cînd îi prind privirea, dă aprobator din cap spre mine. Chipul lui are în clipa aceasta strălucirea și concentrarea cuiva care ascultă muzică.

Lucrurile se desfășoară astfel pînă aproape de miezul nopții ; nici măcar o singură dată sporovăiala noastră nu se împotmolește. Apoi sînt aduse iarăși cîteva lucruri bune, niște sandviciuri delicioase și, curios, nu sînt singurul care se servește din plin. Chiar și cele două fete mănîncă zdravăn, beau și ele din belșug vinul negru, vîrtos, sclipitor, un vechi porto englezesc. Dar pînă la urmă, sosește și vremea să ne luăm rămas bun. Edith și Ilona îmi strîng cu căldură mîna ca unui vechi prieten, ca unui camarad drag și de nădejde. Firește că trebuie să le promit că voi reveni curînd, chiar mîine sau poimîine. Și pe urmă ies cu cei trei domni în hol. Trebuie să ne ducă acasă automobilul. Îmi iau singur mantaua, în timp ce servitorul e ocupat să-l ajute pe locotenent-colonel. Deodată simt că cineva încearcă să mă ajute să găsesc mîneca mantalei : e domnul von Kekesfalva, și pe cînd mă feresc, destul de speriat (cum îl pot lăsa pe acest domn în vîrstă să mă servească, pe mine, un tinerel oarecare ?), el se apropie șoptind :

— Domnule sublocotenent, îmi spuse bătrînul foarte timid. Ah, domnule sublocotenent, nici nu știți. Nici nu vă puteți închipui cît de fericit am fost cînd mi-am auzit copilul rîzînd iarăși cu adevărat, că doar n-are nici o bucurie în viață. Și astăzi a fost aproape ca odinioară, ca atunci cînd...

În clipa aceasta se apropie de noi locotenent-colonelul.

— Ei, mergem ? îmi zîmbește el amabil.

Bineînțeles că în prezența lui, Kekesfalva nu mai îndrăznește să continue, dar simt cum, deodată, mîna bătrînului mă mîngîi peste mîneca mantalei, trece peste mînecă, ușor, ușor de tot, și cu sfială, așa cum se mîngîie un copil sau o femeie. O gingășie nemărginită, o recunoștință nemărginită se vădește tocmai în dis-

creția, în nuanța tainică a acestei atingeri timide; simt în ea atîta bucurie și atîta deznădejde, că sînt iarăși cutremurat, și, pe cînd cobor cu domnul locotenent-colonel cele trei trepte spre automobil, păstrînd respectuoasa distanță cerută de regulament, trebuie să fac eforturi ca să mă stăpînesc ca nimeni să nu observe cît sînt de mișcat.

Nu m-am putut culca imediat în seara aceea, eram prea emoționat. Oricît de lipsită de însemnătate ar fi părut cauza văzută din afară — doar nu se întîmplase nimic altceva decît că un bătrîn îmi mîngîiase cu duioșie mîneca — acest unic gest de adîncă recunoștință a fost de ajuns să pună în mișcare și să facă să se reverse ceva dinlăuntrul meu. Simțisem în această atingere impresionantă o gingășie de o atît de naivă și totuși pasionată însuflețire, cum nici de la o femeie nu te poți aștepta. Pentru întîia oară în viața mea, eu, un tinerel, devenisem conștient că am putut ajuta cuiva pe lumea asta, și era nemăsurată uimirea mea că eu, un ofițeraș oarecare, nesigur de mine, aș avea într-adevăr puterea să aducă cuiva atîta fericire. Pentru a găsi o explicație a amețelii ce mi-o producea această descoperire neașteptată poate că trebuie să amintesc iarăși că din copilărie nimic nu mi-a apăsat mai greu sufletul decît conștiința faptului că eram cu totul inutil ca om, neinteresant pentru ceilalți care, în cel mai bun caz, mă priveau cu indiferență La școala de cadeți, la Academia militară, eram întotdeauna printre cei mediocri, treceam cu totul neobservat, nu mă număram printre cei preferați, sau cei care se bucurau de vreun privilegiu, iar la regiment situația nu s-a schimbat. Așa se face că în adîncul meu eram convins că, dacă aș dispărea deodată, bunăoară căzînd de pe cal și frîngîndu-mi gîtul, camarazii probabil că vor spune: „Păcat de el!" sau „Bietul Hofmiller!", dar după o lună nimeni nu mi-ar simți cu adevărat lipsa. În locul meu, pe calul meu s-ar așeza altul și acest altul ar îndeplini tot atît de bine și de conștiincios serviciul meu. La fel cum decurgeau

lucrurile cu camarazii, se întîmplase și cu cele cîteva fete cu care avusesem legături în cele două garnizoane ale mele; la Jaroslau cu asistenta unui dentist, la Wiener Neustadt cu o modestă croitoreasă; ieșeam împreună, cînd avea zi liberă o luam pe Annerl în camera mea, de ziua ei îi dăruisem un colier de corali; ne șoptisem obișnuitele vorbe drăgostoase și probabil că și crezusem sincer în ele. Dar cînd am fost mutat ne-am consolat amîndoi destul de repede; în primele trei luni ne-am mai scris cînd și cînd scrisorile de rigoare, apoi ne-am împrietenit fiecare cu altcineva; singura deosebire consta în faptul că dînsa, în momentele de tandrețe, îi spunea acum celuilalt Ferdl, în loc de Toni. Ce-a fost, s-a uitat. Niciodată însă, eu, tînărul de douăzeci și cinci de ani, nu mai inspirasem cuiva un sentiment atît de puternic, de pătimaș, într-un moment cînd, chiar eu însumi nu așteptam și de altfel nici nu ceream vieții altceva decît să-mi îndeplinească corect și acceptabil serviciul și să nu ies prea mult în evidență în chip neplăcut.

Iată însă, că acum se întîmplase ceea ce nu mă așteptasem să se întîmple și, uimit, mă priveam pe mine însumi cu o curiozitate plină de teamă. Cum? Chiar eu tînărul mediocru, aveam puterea asupra altor oameni? Eu, care nu mă puteam mîndri nici măcar că avutul meu se ridică la cincizeci de coroane, aveam puterea să dăruiesc unui mare bogătaș mai multă bucurie decît toți prietenii lui? Eu, sublocotenentul Hofmiller, puteam ajuta pe cineva, puteam consola pe cineva? Dacă mă așez o seară sau două lîngă o fată invalidă și tulburată și sporovăiesc puțin cu ea, ochii i se luminează, obrajii i se însuflețesc de o viață nouă și o întregă casă sumbră începe să strălucească prin prezența mea?

În surescitarea mea străbat atît de repede străzile întunecoase, că mă cuprinde un fel de căldură. Mi-aș descheia mantaua, căci îmi simt inima încălzită dilatîndu-se, deoarece această surpriză este însoțită de o a doua, ivită pe neașteptate și care, abia apărută, iese în relief cu putere și mai răscolitoare — anume că a fost atît de ușor, atît de extraordinar de ușor să mi-i cîștig prieteni pe acești oameni străini. Oare ce mare scofa-

lă am făcut? Am arătat un pic de compătimire, am petrecut două seri, nişte seri plăcute, vesele, pline de bună dispoziţie în această casă şi numai atît a fost de ajuns! Îmi dau seama ce stupid e să-ţi omori timpul liber la cafenea, să joci prosteşte cărţi cu camarazi plicticoşi sau să te plimbi de colo pînă colo pe strada principală. Nu, de acum înainte am terminat cu viaţa aceasta neroadă, fără sens! Şi în timp ce paşii mei răsună din ce în ce mai grăbiţi în noapte, iată-mă pe mine, tînărul devenit dezgheţat pe neaşteptate, luînd o hotărîre plină de patimă: de acum înainte, îmi voi schimba felul de viaţă. Mă voi duce mai rar la cafenea, voi suspenda neghioabele partide de taroc şi de biliard, voi pune capăt cu hotărîre unui asemenea fel de a omorî vremea, care nu foloseşte nimănui, iar pe mine mă prosteşte pur şi simplu. Mai degrabă voi vizita pe această bolnavă, ba chiar mă voi pregăti anume, ca să pot povesti întotdeauna ceva drăguţ şi vesel celor două fete, vom juca împreună şah sau ne vom petrece astfel timpul într-un mod plăcut. Numai această simplă intenţie de a ajuta şi de a deveni de acum înainte folositor altora, stîrneşte în mine un fel de entuziasm. Simt o pornire să cînt, să fac ceva nebunesc, numai din pricina acestui elan care îmi dă aripi; întotdeauna se întîmplă aşa: numai cînd ştii că însemni ceva şi pentru alţii, poţi sesiza sensul şi ţelul propriei existenţe.

Aşa s-a întîmplat, şi numai aşa, că în săptămînile următoare mi-am petrecut după-amiezile tîrzii şi de cele mai multe ori şi serile la familia Kekesfalva; curînd orele de sporovăială prietenească s-au transformat în obişnuinţă, şi, pe deasupra, li s-a adăugat un fel de răsfăţ nu tocmai lipsit de primejdie. Dar ce tentaţie, pentru un tînăr care încă din anii copilăriei n-a făcut decît să colinde de la o instituţie militară la alta — ce tentaţie să găsească pe neaşteptate un cămin, un refugiu sufletesc, în locul sălilor reci ale cazărmii şi al camerelor afumate de la Cercul militar! După orele de serviciu, pe la patru şi jumătate sau cinci, porneam la drum şi cînd ajungeam acolo, abia atingeam cu mîna ciocănelul de la uşă, că

servitorul îmi și deschidea repede, cu fața radiind de bucurie, de parcă ar fi pîndit dintr-un loc tainic ca să afle de venirea mea. Toate îmi indicau, în chip amabil și vădit, ca un lucru oarecum de la sine înțeles, că făceam parte din familie; toate micile mele slăbiciuni și preferințe erau satisfăcute cu un fel de discreție intimă. Găseam întotdeauna tocmai țigările mele preferate, o carte anume, de care pomenisem întîmplător ultima oară — menționînd că aș vrea s-o citesc — am găsit-o ca din întîmplare pe micul taburet, nou-nouță, dar avînd foile tăiate cu îngrijire; un anumit fotoliu, în fața aceluia în care ședea Edith, era considerat ca „locul" meu — fleacuri, amănunte lipsite de importanță toate, dar din acelea care te fac să te simți bine, care încălzesc o încăpere străină dîndu-ți senzația unui cămin, îți înveselesc și-ți înaripează pe nesimțite sufletul. Și atunci, ședeam aici, mai sigur de mine decît am fost vreodată în cercul camarazilor mei, sporovăiam și glumeam în voie, după pofta inimii și pentru întîia oară îmi dădeam seama că orice formă de constrîngere angajează de fapt forțele sufletești propriu-zise și că adevărata valoare a unui om iese la iveală abia atunci cînd acesta se poate manifesta sincer, și liber.

Dar mai contribuia ceva, ceva mult mai tainic și oarecum inconștient, la faptul că în aceste întîlniri zilnice cu cele două fete aveam acea senzație de avînt. De la intrarea mea atît de timpurie în instituția milităriei, așadar de zece, chiar de cincisprezece ani, trăiam fără întrerupere între bărbați, într-o ambianță masculină. De dimineață pînă seara și de seara pînă dimineața în dormitorul Academiei militare, în corturile din timpul manevrelor, la regiment, la popotă și pe drum, în manejul de călărie și în sala de instrucție teoretică, mereu și mereu respiram în atmosfera din juru-mi numai acel aer bărbătesc, mai întîi al băieților, apoi al tinerilor la instrucție, dar mereu numai bărbați și iar bărbați, și curînd m-am obișnuit cu gesturile lor bruște, cu mersul lor apăsat și zgomotos, cu vocile lor guturale, cu mirosul lor aspru, cu felul lor nestînjenit de a fi, uneori chiar ordinar. Firește, pe cei mai mulți dintre camarazii mei îi iubeam sincer și aș vorbi cu păcat dacă m-aș plînge de sentimentele lor față

de mine. Totuşi ceva, ceva nelămurit, un oarecare avînt lipsea acestei atmosfere, parcă n-ar fi conţinut suficient ozon, parcă n-avea destule forţe de înviorare, de emoţionare, de electrizare. După cum admirabila noastră fanfară militară, cu tot elanul ei ritmic căruia nu i se putea reproşa nimic, nu era totuşi decît muzică rece de alămuri, în consecinţă aspră, zgrunţuroasă, urmărind exclusiv cadenţe, deoarece îi lipsea tonul gingaş-senzual al coardelor de vioară, tot aşa chiar şi cele mai plăcute ore din cadrul camaraderiei noastre erau lipsite de acel fluid inefabil, pe care prezenţa, ba chiar numai atmosfera din preajma femeilor o imprimă întotdeauna unei societăţi. Încă de pe vremea cînd eram nişte băieţandri de paisprezece ani şi ne plimbam prin oraş doi cîte doi în uniformele noastre pompoase de cadeţi, împodobite cu fireturi, cînd întîlneam alţi băieţi însoţiţi de fete, cochetînd sau discutînd nepăsători, încă de atunci simţeam nelămurit şi cu oarecare nostalgie că prin această încazarmare şi izolare ca de sihastru, tinereţii noastre i se răpea ceva cu forţa, ceva de care cei de-o vîrstă cu noi se bucurau zilnic şi cît se poate de firesc, pe stradă, pe promenadă, la patinaj şi în sala de dans : legăturile prieteneşti cu tinerele fete, pe cînd noi, cei claustraţi, cei dindărătul zăbrelelor, priveam după aceste zîne ale pădurii cu fuste scurte ca după nişte fiinţe fermecate, visînd la o cît de scurtă discuţie cu o fată ca la un lucru aproape inaccesibil. O asemenea privaţiune nu se uită. Că mai tîrziu s-au ivit aventuri consumate în goană şi de cele mai multe ori ieftine cu tot felul de femeiuşti binevoitoare — aceasta nu putea cituşi de puţin înlocui visurile sentimentale de băieţandru şi din felul neîndemînatic, ba chiar neghiob în care mă bîlbîiam în societate (deşi mă culcasem cu vreo duzină de femei), de cîte ori întîlneam din întîmplare vreo fată tînără, îmi dădeam seama că din pricina privaţiunii prea îndelungate îmi era refuzată sau alterată pentru întotdeauna acea lipsă de jenă naivă şi firească.

Şi iată că acum se împlinise pe neaşteptate şi în chipul cel mai desăvîrşit acea dorinţă nemărturisită a adolescentului, de a trăi o dată o prietenie cu femei tinere, în locul camarazilor bărboşi şi necioplişi. În fiecare după-amiază şedeam, ca un cocoş în poiată, între cele două fete ; limpezimea, feminitatea vocilor lor îmi producea (altă expresie nu găsesc) o senzaţie de bunăstare aproape trupească, şi

cu un simțămînt de fericire greu de descris, savuram pentru prima oară o deplină lipsă de timiditate față de fete tinere. Căci simțămîntul acela de deosebită fericire în raporturile noastre era sporit mai ales de faptul că, datorită unor anumite împrejurări, fuseseră înlăturate acele scîntei generate de un fel de tensiune electrică ce se produc inevitabil ori de cîte ori doi tineri de sex opus se află împreună mai mult timp. Orele noastre prelungite de sporovăială erau cu totul lipsite de acea moleșeală care de obicei face ca un *tête-à-tête* în semiobscuritate să fie atît de primejdios. Bineînțeles că la început — o mărturisesc fără nici o jenă — buzele pline și ademenitoare ale Ilonei, brațele cărnoase și catifelate, senzualitatea maghiară care se vădea în mișcările ei moi, legănate — toate acestea mă ațîțau într-un chip cît se poate de plăcut, căci eram tînăr. De cîteva ori a trebuit să depun un efort susținut pentru a reuși să-mi rețin miinile împotriva dorinței de a atrage măcar o dată spre mine această ființă caldă, moale, cu ochi căprui rizători, de a o atrage și a o săruta după pofta inimii. În primul rînd, însă, Ilona îmi mărturisise încă din primele zile după ce ne cunoscusem că e logodită de doi ani cu un candidat de notar de la Becskeret și că nu așteaptă decît ca Edith să se restabilească sau ca situația ei să se amelioreze, pentru a se căsători, și am presupus că bătrînul Kekesfalva făgăduise acestei rude sărace, o zestre dacă va aștepta pînă atunci. Dar chiar netinînd seama de asta, de ce cruzime, de ce perfidie am fi dat dovadă dacă am fi încercat să ne giugiulim și să ne facem semne drăgăstoase în spatele acestei partenere de conversație, demnă de compătimire și neputincioasă, legată de fotoliul cu rotile — cu atît mai mult cu cît nici măcar nu eram într-adevăr îndrăgostiți. Așadar, se pare că tentația senzualității, apărută o clipă, s-a pierdut foarte repede și toată simpatia de care eram în stare se îndrepta cu intensitate mereu sporită spre fata neputincioasă, spre cea năpăstuită, căci în cadrul misterioasei chimii a sentimentelor, compătimirea resimțită pentru un bolnav se aliază în chip necesar și pe nesimțite cu tandrețea. Să șed lîngă fata paralizată, s-o înveselesc discutînd cu ea, să-i văd luminată printr-un zîmbet gura mică și neliniștită sau, uneori, cînd ceda vreunei toane nestăpînite și tresărea nerăbdătoare, s-o liniștesc și s-o de-

termin să regrete ieşirea ei doar printr-o simplă atingere cu mîna, şi pe deasupra să primesc şi o privire de recunoştinţă din ochii ei cenuşii — asemenea mărunte gesturi intime izvorite dintr-o prietenie sufletească îndreptată către o ființă lipsită de apărare, către o ființă lipsită de vigoare, îmi aduceau mai multă mulţumire decît mi-ar fi adus cele mai pătimaşe aventuri cu prietena ei. Şi graţie acestei conştiinţe ce se impunea cu încetul, am descoperit — dar cîte revelaţii nu datorez acelor puţine zile! — zone mai delicate şi cu totul necunoscute ale afectivităţii.

Zone necunoscute şi mai delicate ale afectivităţii — dar fără îndoială că şi mai periculoase! Căci erau zadarnice orice eforturi de apărare; niciodată o legătură între un om sănătos şi o bolnavă, dintre un om liber şi o prizonieră nu poate rămîne vreme îndelungată într-o formă pe de-a-ntregul spirituală. Nefericirea te face vulnerabil, continua suferinţă te face nedrept. Aşa cum între creditor şi debitor dăinuie ceva penibil, tocmai fiindcă în mod necesar unul are rolul celui care dă, celălalt rolul celui care primeşte, tot astfel şi în cel bolnav stăruie o iritabilitate ascunsă faţă de orice solicitudine manifestată în chip vădit şi este nevoie de o continuă veghe spre a nu depăşi acea limită abia perceptibilă unde compasiunea, în loc de-a o potoli pe cea atît de uşor vulnerabilă, să n-o rănească şi mai mult; pe de o parte Edith, răsfăţată cum era, cerea tuturor s-o slujească de parcă ar fi fost o prinţesă şi s-o alinte ca pe un copil, dar chiar în clipa următoare această grijă faţă de ea putea s-o îndîrjească, deoarece îi amintea şi mai limpede de propria-i neputinţă. Dacă-i trăgeai serviabil taburetul mai aproape, ca să-i uşurezi pe cît cu putinţă efortul de a-şi lua cartea sau ceaşca, se răstea cu o privire în care luceau scîntei de mînie:

— Crezi că nu-mi pot lua singură ceea ce vreau?

Şi, aşa cum un animal ţinut în cuşcă se repede uneori fără nici un motiv asupra paznicului la care de altminteri ţine, tot aşa această fată paralizată era din cînd în cînd cuprinsă de un fel de plăcere răutăcioasă să sfîşie cu o lovitură de labă atmosfera relaxată din jurul nostru începînd pe neaşteptate să vorbească despre sine ca despre o „nenorocită de oloagă". În asemenea clipe de tensiune trebuia

într-adevăr să-ți concentrezi întreaga energie ca să nu devii nedrept față de ieșirea ei agresivă.

Dar spre propria mea uimire, găseam mereu și mereu această energie. Întotdeauna unei prime revelații în domeniul omenescului i se adaugă în chip misterios altele, și cel ce a avut darul de a simți și înțelege măcar o singură formă a suferinței pămîntene, acela va pătrunde cu ajutorul acestei magice experiențe toate formele, și pe cele mai ciudate, și pe cele care aparent sînt lipsite de orice sens. Iată de ce revoltele ocazionale cărora le cădea pradă Edith n-au reușit să mă influențeze ; dimpotrivă, cu cît izbucnirile ei erau mai nedrepte și mai dureroase, cu atît mai tare mă cutremurau ; cu vremea am înțeles și de ce venirea mea, prezența mea erau atît de agreate de tatăl ei și de Ilona, de toți cei din casă. O suferință de lungă durată obosește în genere nu numai pe bolnav, ci și compătimirea celorlalți ; sentimentele intense nu se pot prelungi la infinit. Ce-i drept, atît tatăl cît și prietena sufereau pînă în adîncul sufletului din pricina nenorocirii ce o lovise pe sărmana fată, dar acum sufereau într-un fel epuizat și resemnat. O socoteau pe bolnavă doar ca pe o bolnavă, realitatea paraliziei, doar ca pe o realitate, și așteptau de fiecare dată, cu ochi plecați, pînă cînd scurtele izbucniri nervoase se potoleau. Dar nu se mai speriau cum mă speriam eu de fiecare dată. În schimb eu, singurul pentru care suferința ei însemna mereu un nou prilej de a mă cutremura, am devenit curînd și singurul de care dînsa se rușina cînd își ieșea din fire. Iar atunci cînd izbucnea iarăși, era de ajuns să-i atrag atenția aruncînd doar o vorbă, cam în genul „Dar, dragă domnișoară Edith", pentru ca îndată să-și plece ascultătoare privirea. Se îmbujora la față și era limpede că, dacă nu i-ar fi fost paralizate picioarele, ar fi fugit de ea însăși. Și nu s-a întîmplat vreodată să-mi iau rămas bun fără a rosti cu un fel de fierbinte implorare, ce mă pătrundea pînă în adîncuri :

— Nu-i așa că mîine veniți iar ? Nu-i așa că nu sînteți supărat pentru toate prostiile pe care le-am spus astăzi ?

În asemenea clipe simțeam un fel de ciudată uimire că eu, care nu aveam nimic altceva de dăruit decît o compătimire cinstită, aveam atîta putere asupra altor oameni.

Dar acesta e apanajul tinereții, ca fiecare nouă revelație să se transforme în exaltare și că o dată ce se simte înaripată de un sentiment, să nu se mai poată sătura. De îndată ce am descoperit că această compasiune a mea era o forță care nu numai că mă stimula într-un mod captivant, dar își arăta efectul și dincolo de mine, în chip binefăcător, în sufletul meu a început să se petreacă o schimbare curioasă ; încă de la început, cînd m-am lăsat cuprins de această nouă aptitudine a mea, de compătimire, mi se părea că o toxină îmi pătrunsese în sînge, și l-ar fi făcut mai cald, mai roșu, mai puternic, mai agitat, grăbindu-i pulsațiile. Pe neașteptate nu mai concep cenușiul existenței mele de pînă acum, amurgul obscur și indiferent al vieții lipsite de orizont. Mă emoționează și mă preocupă acum sute de lucruri pe lîngă care, înainte vreme, au trecut, fără a le acorda vreo atenție. Pare că prin această dintîi privire asupra unei suferințe străine s-a trezit în mine un ochi mai ascuțit, mai înțelept, căci văd pretutindeni amănunte care mă preocupă, mă entuziasmează, mă cutremură. Și deoarece lumea noastră — fiecare stradă din fiecare oraș, și fiecare cameră din fiecare casă — așadar lumea noastră e plină de tot felul de destine tragice și străbătută de nevoi arzătoare pînă în străfundurile ei, ziua mea e acum neîncetat plină de atenție și încordare. Mă surprind, de pildă, că la exercițiile de călărie cu caii de remontă nu mai sînt în stare să trag cu toată vigoarea o lovitură peste crupă unui cal recalcitrant, cum făceam odată, căci simt, conștient de vina mea, durerea pe care o pricinuiesc și cravașa parcă îmi arde propria piele. Alteori mi se crispează inconștient degetele cînd căpitanul nostru, mînios din fire, îl pocnește cu pumnul în obraz pe un sărman ulan rutean care și-a încătărămat prost șaua, iar băiatul stă în poziție de drepți, cu mîna la vipușca pantalonului. Împrejurul nostru, ceilalți soldați holbează ochii sau rîd prostește, eu însă, numai eu singur văd cum sub pleoapele plecate de rușine ale bietului băiat se umezesc genele. Deodată nu mai pot suporta la popotă glumele despre camarazi neciopliți sau neîndemînatici ; de cînd am înțeles la această fată lipsită de vigoare chipul neputinței, orice brutalitate îmi creează o stare de agitație vecină cu ura și orice lipsă de apărare mă îndeamnă să

sar în ajutor. Observ nenumărate nimicuri care pînă acum îmi scăpaseră, le observ de cînd întîmplarea mi-a picurat în ochi acest strop de compătimire, observ lucruri neînsemnate, banale, dar fiecare mă face să fiu emoționat și să mă cutremur. De pildă, mă impresionează faptul că femeia de la debitul de unde îmi cumpăr întotdeauna țigările își duce foarte aproape de ochelari monezile pe care i le întind și de îndată mă cuprinde neliniștea la gîndul că ar putea să se îmbolnăvească de cataractă. Mîine îi voi pune cu prudență cîteva întrebări și poate-l voi ruga pe Goldbaum, medicul regimentului, să-i facă un examen. Sau observ cum în ultimul timp subofițerii cu termen redus cam exagerează luîndu-l peste picior pe K., roșcovanul cel scund, și îmi amintesc că am citit în gazetă că unchiul său a fost închis pentru deturnare de fonduri (și ce vină are el, bietul băiat ?) ; intenționat mă așez lîngă el în manej și începem o lungă convorbire, iar din privirea lui recunoscătoare simt imediat că înțelege că o fac numai ca să le arăt celorlalți ce nedrept și josnic îl tratează. Sau cer iertare pentru unul din compania mea, căruia altminteri colonelul i-ar fi dat fără milă patru ceasuri de carceră ; în cele mai variate ocazii, zilnic, savurez această voluptate care m-a cuprins atît de neașteptat. Și îmi spun : „De acum încolo, ajută cît poți, pe fiecare și pe oricine ! Să nu mai fii vreodată inert, să nu mai fii vreodată indiferent ! Să te înalți pe tine însuți, dăruindu-te, să te îmbogățești înfrățindu-te cu fiecare destin, să ajuți pe cei neajutorați și să compătimești pe cei ce pătimesc." Și inima mea, uimită de ea însăși, vibrează de recunoștință față de bolnava pe care o jignisem din neștiință și care prin suferința ei mă inițiase în această magie creatoare a compătimirii.

Ei, dar din aceste simțăminte romantice am fost trezit foarte curînd și încă în chipul cel mai hotărît. Iată cum s-a întîmplat : în după-amiaza aceea jucasem domino, apoi pălăvrăgisem vreme îndelungată și ne-am distrat atît de bine, încît nimeni dintre noi n-a observat ce tîrziu se făcuse. În sfîrșit, la unsprezece și jumătate, mă uit speriat la ceas și-mi iau repede rămas bun. Dar încă pe cînd ta-

tăl fetei mă petrece pînă în hol, auzim de afară un fel de zumzăit și biziit ce vine parcă de la un roi uriaș de o sută de mii de bondari. O ploaie, adevărată rupere de nori, bate toba în streașină.

— Te va duce mașina, mă liniștește Kekesfalva.

Mă împotrivesc, spun că nu e de loc nevoie ; mi-e într-adevăr penibil gîndul că șoferul trebuie să se îmbrace iarăși, numai și numai din pricina mea, acum la unsprezece și jumătate și să scoată mașina pe care o băgase în garaj (în general, asemenea grijă, asemenea menajamente pentru existențe străine constituia ceva cu totul nou pentru mine, ceva învățat abia în ultimele săptămîni). Dar, la urma urmelor, e totuși o tentație destul de mare să gonești spre casă într-o limuzină cu arcuri bune și perne moi, în loc să mergi o jumătate de oră pe jos, pe o asemenea vreme blestemată, în ghete ușoare de lac, pe șoseaua plină de clisă ; așadar, cedez. În ciuda ploii, bătrînul nu renunță să mă conducă pînă la mașină și să mă învelească el însuși cu pledul. Șoferul învîrtește manivela ; și trecem vîjîind prin furtuna plină de tunete, spre casă.

Ce minunat de confortabil și de plăcut se călătorește într-o asemenea limuzină care alunecă fără zgomot. Totuși, iată că acum — după un drum care mi s-a părut înjumătățit ca prin farmec — pe cînd ne îndreptam spre cazarmă, bat în geam și-l anunț pe șofer să nu continuie, ci să se oprească în Piața Primăriei. Căci prefer să nu cobor în fața cazărmii din automobilul elegant al lui Kekesfalva. Știu că nu se cuvine ca un modest sublocotenent să sosească în chip de arhiduce într-o mașină ca din basme și să se lase ajutat la coborîre de un șofer în livrea. Cei cu gulere aurite, superiorii noștri, nu prea văd cu ochi buni asemenea poze, iar în afară de asta, un anume instinct mă sfătuiește mai mult ca, pe cît cu putință, să nu amestec cele două lumi — luxul de acolo, de la castel, unde sînt un om liber, independent, răsfățat, și lumea cealaltă, a serviciului, în care trebuie să-mi plec capul și să-mi încovoi umerii, lumea în care sînt un oarecare sărăntoc, de-a dreptul fericit cînd luna are numai treizeci de zile în loc de treizeci și una. Fără să fiu într-adevăr conștient de acest lucru, un eu al meu nu prea vrea să știe de celă-

lalt ; uneori nici nu mai sînt capabil să deosebesc care este adevăratul Toni Hofmiller, cel din serviciu sau cel de la familia Kekesfalva, cel de-acolo sau cel de-aici.

Şoferul opreşte, conform dorinţei mele, în Piaţa Primăriei, cale de două străzi de la cazarmă. Cobor, ridic gulerul mantalei şi dau să străbat repede piaţa largă. Dar tocmai în această clipă furtuna izbucneşte cu putere sporită, vîntul mă izbeşte şi-mi aruncă ploaia drept în obraz. Mai bine aştept sub poarta unei case cîteva minute, înainte de a străbate în fugă cele două străzi pînă la cazarmă. Sau, la urma urmei, poate că mai găsesc deschisă cafeneaua şi pot aştepta acolo, la adăpost, pînă cînd bunul nostru Dumnezeu îşi va fi golit stropitorile mai mari. Pînă la cafenea nu sînt decît şase case, şi iată că în spatele ferestrelor şiroinde licăreşte lumina palidă a gazului aerian. Te pomeneşti că, pînă la urmă, îi găsesc şi pe camarazi la masa obişnuiţilor localului ; admirabil prilej să îndrept cîte ceva din purtarea mea, căci s-ar fi cuvenit să mai dau pe acolo. Ieri, alaltăieri, toată săptămîna trecută şi cea dinainte am lipsit de la masa noastră. De fapt, ar avea toate motivile să fie supăraţi pe mine ; chiar atunci cînd eşti necredincios, se cuvine ca măcar să păstrezi formele.

Deschid uşa şi clopoţelul clincăne. În jumătatea din faţă a localului lămpile au şi fost stinse, din motive de economie, pe mese sînt răspîndite ziarele scoase din ramele de lemn şi ţalul Eugen face socoteala încasărilor pe ziua respectivă. Dar camera de joc, situată în fund, văd că mai e luminată, ba disting chiar licărirea unor nasturi de uniformă ; într-adevăr, iată-i că mai sînt aici neînfricaţii parteneri în ale tarocului, Jozsi, locotenentul, Ferencz, sublocotenentul, şi medicul regimentului, Goldbaum. Probabil că şi-au terminat de mult partida şi acum moţăie pe scaune cu acea lene de cafenea atît de binecunoscută mie, o lene căreia parcă i-e teamă să se ridice de pe scaun ; aşa se face că ivirea mea constituie un adevărat dar al cerului, menit să pună capăt acestei piroteli anoste.

— Ei ! Iată-l pe Toni ! îi alarmează Ferencz pe ceilalţi.

— Ce strălucire în sărmanul nostru bordei ! declară medicul regimentului, care suferă de „citato-diaree cronică", cum îi spunem noi în derîdere.

Șase ochi somnoroși se mijesc și mă intîmpină rizători :

— Salutare ! Salutare !

Mă bucură bucuria lor. Sînt într-adevăr băieți buni, îmi spun. Nu mi-au luat-o cîtuși de puțin în nume de rău că am tras chiulul atîta timp, fără vreo scuză sau vreo explicație.

— O turcească, îi cer chelnerului care se tîrăște adormit pînă la mine, și-mi trag scaunul mai aproape, cu inevitabila întrebare : Ei, ce mai e nou ?

O întrebare cu care ne întîmpinăm la fiecare întîlnire.

Ferencz își lățește și mai mult fața și așa destul de lată, ochii mijiți dispar aproape cu totul în cutele obrajilor umflați și roșii ca merele ; încetișor, gura i se deschide ca o cută afundată într-un aluat.

— Cea mai nouă noutate ar fi, rînjește el onctuos, că înălțimea-voastră binevoiește să mai apară o dată și în modestul nostru bîrlog.

Iar medicul regimentului se reazemă pe spate și începe în felul actorului Kainz[1] :

— Și Mahade, zeul pămîntului, coborît-a pentru ultima oară — pentru a deveni asemenea cu ei — și asemenea lor să simtă și plăcerea și durerea.

Toți trei mă priveau amuzați și de îndată mă cuprinde o senzație neplăcută. „Cel mai bun lucru ar fi, mă gîndesc să încep eu cu trăncăneala, mai înainte ca să se pornească ei cu întrebările : de ce am lipsit toate zilele astea și de unde vin acum. Dar pînă să-i dau eu drumul, Ferencz i-a și făcut lui Jozsi, într-un anumit fel, ciudat, cu ochiul, și l-a lovit cu cotul.

— Ia te uită ! și arată sub masă. Nu mai spune ! Ghete de lac pe vremea asta porcească și uniforma de gală ! Da, da, Toni se pricepe la de-alde astea, s-a aranjat băiatul ! Se zice că ar fi ca-n basme, acolo, la bătrînul nabab ! Cinci feluri de mîncare, în fiecare seară, așa povestea farmacistul, icre negre și claponi, băuturi fine, țigări de foi din cele mai bune — cu totul altfel ca haleala noastră por-

[1] Joseph Kainz (1858—1910), vestit actor austriac de dramă.

cească de la „Leul roșu". Da, pe Toni l-am subapreciat cu toții, e teribil de talentat în unele domenii.

Jozsi îl secundează îndată :

— Numai cu camaraderia stă cam prost dumnealui ! Da, dragul meu Toni, in loc să-i fi spus și tu o dată bătrînului, acolo la castel : „Ascultă, bătrîne, am și eu cîțiva camarazi drăguți, amuzanți, băieți buni, care nu înfulecă nici ei cu cuțitul, am să-i car o dată încoace" — în loc să faci așa, ți-ai spus : „Lasă-i să se adape mai departe cu berea lor acră de Pilsen și să-și ardeieze gîtlejul cu anostul lor gulaș de vacă !" Da, grozavă dovadă de camaraderie, ce-i drept e drept ! Totul pentru sine și nimic pentru alții ! Ei, barem ai adus o țigară de foi din alea pîntecoase, „Upman" ? În acest caz, pentru ziua de azi ți se ridică sancțiunea.

Rîd toți trei și plescăie. Dar mie mi se urcă deodată sîngele de la guler pînă la urechi. Pentru că, lua-o-ar naiba de treabă, de unde o fi ghicit oare Jozsi că la plecare, în hol, Kekesfalva mi-a dat într-adevăr — întotdeauna face așa — una dintre țigările sale fine ?! Nu cumva i se zărește capătul între cei doi nasturi de la piept ! Numai să nu bage de seamă băieții ! În încurcătura mea, încerc să rîd :

— Firește, o „Upman" ! Mai ieftin nu lași ! Cred că ți-ar ajunge și o țigară de calitatea treia ! și-i întind portțigaretul deschis.

Dar în aceeași clipă îmi și zvîcnește mîna. Fiindcă alaltăieri împlinisem douăzeci și cinci de ani, iar cele două fete aflaseră nu știu cum acest lucru, și seara, la masă, cînd mi-am ridicat șervetul de pe farfurie, am simțit ceva greu împăturit în el : un portțigaret ca dar de ziua mea. Însă Ferencz a și observat obiectul cel nou — în cercul nostru restrîns pînă și cel mai mic amănunt capătă proporții de eveniment.

— Ei, ei, dar ăsta ce mai e ? mormăie. Un obiect nou în cadrul echipamentului !

Îmi smulge pur și simplu portțigaretul din mînă (ce pot face ca să-l împiedic ?), îl pipăie, îl examinează și la urmă îl cîntărește în palmă.

— Măi, mi se pare că-i chiar veritabil, spune el, întorcîndu-se apoi către medicul regimentului. Ia uită-te

mai bine la el — că doar se zice că respectabilul autor al zilelor tale ar face comerț cu de-alde astea, așa că, probabil, te pricepi și tu nițel.

Medicul militar Goldbaum, care este într-adevăr fiul unui giuvaergiu din Drohobycz, își pune *pince-nez*-ul pe nasul puțin cam gros, ia portțigaretul, îl cîntărește, se uită la el din toate părțile și-l ciocănește experimentat cu degetul.

— Veritabil, pune în sfîrșit diagnosticul. Aur veritabil, marcat și al naibii de greu. Cu ăsta s-ar putea plomba dinții întregului regiment. Prețul — cam între șapte și opt sute de coroane.

După sentința aceasta, care mă uimește și pe mine (căci pînă acum eram convins că portțigaretul e doar aurit), dă obiectul mai departe lui Jozsi, care acum îl ia cu mult mai mult respect decît ceilalți doi. (Doamne, ce respect avem noi, tinerii, pentru tot ce-i de preț !) Îl examinează, face să joace lumina asupra lui, îl pipăie și, în sfîrșit, îl deschide, împingînd cu degetul rubinul, apoi se oprește :

— Ei — o inscripție ! Ascultați băieți, ascultați ! „Iubitului nostru camarad Anton Hofmiller de ziua sa, Ilona, Edith."

Toți trei cască ochii la mine.

— Măi să fie, gîfîie în sfîrșit Ferencz, dar bine-ți mai alegi camarazii de la o vreme ! Cu tot respectul ! De la mine ai fi primit cel mult o cutie de tinichea pentru păstrat chibriturile, în nici un caz ceva de felul acesta.

Simt că am un nod în gît. Mîine, tot regimentul va afla fără întîrziere noutatea, penibilă pentru mine, despre portțigaretul de aur, pe care l-am primit în dar de la familia Kekesfalva și toți vor ști pe de rost inscripția.

„Ia arată-ne nobilul tău portțigaret", va spune Ferencz la popotă, ca să-și dea ifose cu mine și eu va trebui să-l arăt domnului căpitan — „Ordonați !" — domnului maior — „Ordonați !" — și poate chiar domnului colonel. Toți îl vor cîntări în mînă, îl vor prețui, vor rînji ironic privind inscripția și apoi vor începe în mod inevitabil întrebările și glumele proaste, iar mie nu mi-e îngăduit să devin nepoliticos în prezența superiorilor.

În încurcătura în care mă aflu, încerc să pun repede capăt discuției și întreb :

— Ce-ar fi să mai jucăm un taroc ?

Dar iată că zîmbetele lor binevoitoare se prefac într-un hohot de rîs lăbărțat.

— Ai mai auzit una ca asta, Ferencz ? și Jozsi îl împinge cu cotul. Acum, la douăsprezece și jumătate, cînd se închide dugheana, dumnealui are poftă să mai înceapă o partidă de taroc !

Iar medicul regimentului se rezemă pe spate, alene și nepăsător :

— Ei da, norocosul nu trebuie să țină seama de oră.

O vreme mai rîd și mai plescăie din buze pe marginea acestei glume fără haz. Dar iată-l pe țalul Eugen apropiindu-se cu o insistență politicoasă :

— Ora închiderii !

Plecăm — ploaia și-a slăbit intensitatea — facem împreună drumul pînă la cazarmă și ne mai strîngem o dată mîna la despărțire.

Ferencz mă bate pe umăr :

— Frumos din partea ta, că ai mai venit pe la noi, și simt că vorbește din inimă.

De ce eram oare atît de supărat pe ei ? Doar cu toții și fiecare în parte sînt băieți de treabă, băieți cumsecade, fără nici o urmă de invidie sau de atitudine neprietenească. Și dacă au glumit nițel cu mine, n-a fost cu rea intenție.

Într-adevăr, n-au avut intenții rele bunii mei băieți — și totuși, cu mirarea și mîrîiala lor cam necioplită, au distrus iremediabil ceva în mine : siguranța mea. Căci pînă acum, acea ciudată relație cu familia Kekesfalva îmi ridicase într-un chip uimitor conștiința de sine. Pentru întîia oară în viață mă simțisem ca unul care dăruiește, care ajută ; iar acum mi-am dat seama cum priveau ceilalți această relație, sau, mai degrabă, cum trebuie în mod inevitabil să fie privită din exterior, fără cunoașterea tuturor implicațiilor ei tainice. Căci ce puteau oare pricepe străinii din această subtilă plăcere de a compătimi, căreia îi căzusem pradă — nu găsesc altă expresie — căreia îi căzusem pradă ca unei patimi întunecate. Pentru ei e un fapt în afară de orice îndoială că m-am aciuat pe lîngă această casă îmbelșugată și ospitalieră, ca să-mi creez re-

laţii printre oamenii bogaţi, să economisesc o masă de seară şi să-mi fac rost de cadouri. Şi cu toate astea, bunii băieţi nu mi-o iau în nume de rău şi nu mă invidiază pentru colţul cald, pentru ţigările fine ; ei nu văd, de bună seamă — şi tocmai asta mă necăjeşte — nimic neonorabil şi nimic murdar în faptul că mă las invitat şi curtat de bogătaşii aceia, căci, după concepţia camarazilor mei, cei de rangul nostru fac într-adevăr onoare unei asemenea case unde aurul se vîntură cu lopata, cînd în calitate de ofiţeri de cavalerie ne aşezăm la masa lor ; nu se putea percepe nici cea mai slabă nuanţă de dezaprobare cînd Ferencz şi Jozsi admiraseră portţigaretul de aur — dimpotrivă, le insuflase chiar un oarecare respect faptul că mă pricepeam cum să-l iau pe acel Mecena al meu. Dar ceea ce mă amărăşte acum peste măsură e că eu însumi încep să fiu derutat în privinţa sentimentelor mele. Nu cumva mă port într-adevăr ca un parazit ? Mi-e îngăduit mie, ca ofiţer, ca om în toată firea să stau la dispoziţia lor seară de seară şi să-i las să mă cultive în felul acesta ? Portţigaretul de aur, de exemplu, n-ar fi trebuit în nici un caz să-l accept şi ar fi trebuit să refuz şi fularul de mătase pe care mi l-au strecurat mai deunăzi, cînd afară se pornise un vînt rece. În calitate de ofiţer de cavalerie nu se cuvine să îngădui să ţi se strecoare ţigări de foi în buzunar, ca să ai pe drumul de înapoiere şi — pentru numele lui Dumnezeu, chiar mîine trebuie să-l conving pe Kekesfalva să renunţe — chestia cu calul ! Abia acum îmi vine în minte că alaltăieri mormăise ceva despre armăsarul meu castaniu (pe care fireşte că-l plătesc în rate), că nu prea este de soi, şi la urma urmei are dreptate. Dar că are de gînd să-mi împrumute din grajdurile lui unul de trei ani, un alergător excelent, cu care m-aş putea mîndri oriunde, asta nu-mi convine. Da, să-mi „împrumute", ştiu eu ce înseamnă la el a împrumuta ! Aşa cum i-a făgăduit Ilonei zestre, numai să stea o vreme ca îngrijitoare lîngă copila bolnavă, tot aşa vrea să mă cumpere şi pe mine, să mă plătească peşin pentru mila mea, pentru anecdotele mele, pentru conversaţia mea în societate ! Iar eu, individ mărginit, era cît pe ce să cad în cursă, fără să-mi dau seama că în felul acesta mă înjosesc pînă la situaţia de parazit !

„Prostii !" îmi spun pe urmă iarăși, și-mi amintesc ce mișcat îmi mîngîia bătrînul mîneca, cum i se lumina de fiecare dată fața imediat ce intram pe ușă. Îmi amintesc de camaraderia sinceră, ca între frate și soră, care mă leagă de cele două fete ; sînt sigur că ele nu țin seama dacă beau cumva un pahar mai mult, iar dacă observă, atunci se bucură că mi-e atît de bine cu ele. „Prostie, nebunie ! îmi repet eu mereu și mereu, prostii — bătrînul acesta mă iubește mai mult decît propriul meu tată !"

Dar la ce folosește toată această autoconvingere și autoridicare a moralului dacă echilibrul lăuntric a început să se clatine ! Căci o simt : plescăiala ironică și uimirea lui Jozsi și a lui Ferencz mi-au distruns spontaneitatea binefăcătoare și neimpovărătoare. „Te duci într-adevăr numai din milă, numai din compătimire la oamenii aceștia bogați ? mă întreb cu suspiciune. Nu intervine și oarecare vanitate și dorința de a trăi bine ? În orice caz, această chestiune trebuie limpezită." Și, ca o primă măsură, iau hotărîrea ca de acum înainte să fac unele pauze între vizitele mele și chiar mîine să renunț la obișnuita vizită de după-amiază la familia Kekesfalva.

Prin urmare, în ziua următoare lipsesc. Imediat după terminarea serviciului o pornesc agale, cu Ferencz și cu Jozsi, spre cafenea, citim ziarele și apoi începem inevitabila partidă de taroc. Dar joc îngrozitor de prost, deoarece chiar în fața mea, pe peretele îmbrăcat în placaj, se afla încastrat un ceas rotund ; patru și douăzeci, patru și treizeci, patru și patruzeci, patru și cincizeci, în loc să număr punctele la taroc, număr minutele. Patru și jumătate, ora la care de obicei mă prezint la ceai și dacă întîrzii vreodată un sfert de oră, sînt îngrijorați și mă și întreabă :

— Dar ce s-a întîmplat astăzi ?

Sosirea mea punctuală a devenit un lucru atît de firesc, încît au început s-o considere ca pe o datorie ; de două săptămîni și jumătate n-am întîrziat în nici o după-amiază, și probabil că acum se uită la ceas cu tot atîta nerăbdare ca și mine și așteaptă și așteaptă. Oare nu s-ar cădea totuși ca măcar să telefonez, să anunț că nu pot veni ? Sau poate că ar fi mai bine să trimit ordonanța...

— Dar, Toni, e nemaipomenit ce greșeli grosolane faci astăzi ! Fii mai atent, ce Dumnezeu, se necăjește Jozsi și se uită furios la mine.

Lipsa mea de atenție l-a costat o grămadă de puncte. Încerc să mă concentrez.

— Spune, nu vrei să schimbăm locurile între noi ?

— Firește, dar de ce ?

— Nu știu, mint eu, cred că gălăgia din dugheana asta mă enervează.

În realitate e ceasul, pe care nu vreau să-l mai văd, ceasul și implacabila lui mișcare, minut cu minut. O senzație foarte neplăcută îmi trece prin nervi, gîndurile îmi zboară tot timpul și tot mă frămîntă gîndul dacă n-ar trebui totuși să mă duc la telefon și să mă scuz. Pentru întîia oară încep să-mi dau vag seama că adevărata participare sufletească nu se poate deschide și închide ca un comutator electric — și că aceluia care participă sufletește la un destin străin i se răpește ceva din libertatea propriului său destin.

„Ei, dar lua-o-ar naiba de treabă, mă răstesc la mine însumi, doar nu sînt obligat să alerg zilnic cale de o jumătate de ceas pînă acolo !" Și conform tainicei legi a ciocnirii sentimentelor, în virtutea căreia un om supărat își trece fără să vrea supărarea și asupra altora, care n-au nici o vină, așa cum o bilă de biliard transmite mai departe lovitura pe care a primit-o — mînia mea, în loc să se îndrepte către Jozsi și Ferencz, se îndrepta acum spre familia Kekesfalva. N-au decît să mă aștepte ! Să vadă că nu sînt de cumpărat cu daruri și cu amabilități, că nu sînt obligat să vin la ora fixă, ca masorul sau profesorul de gimnastică. Nu trebuie create precedente, obișnuința obligă și nu vreau să mă simt legat. Și așa, cu încăpățînare prostească, stau la cafenea, fără nici o noimă, vreme de trei ceasuri și jumătate, pînă la ora șapte și jumătate, numai și numai ca să mă conving și să-mi dovedesc mie însumi că sînt cu totul liber să vin și să plec atunci cînd vreau, și că mîncarea bună și țigările fine din casa Kekesfalva mă lasă cu desăvîrșire indiferent.

La șapte și jumătate plecăm cu toții — Ferencz propune o scurtă hoinăreală pe strada pricipală. Dar abia apuc să ies din cafenea în urma celor doi prieteni, că simt în

treacăt privirea unor ochi cunoscuți. N-a fost oare Ilona ? Firește — chiar dacă n-aș fi admirat abia alaltăieri rochia vișinie și pălăria de panama cu boruri largi și panglică, aș fi recunoscut-o din spate după unduirea lentă a șoldurilor. Dar încotro aleargă atît de zorită ? Acesta nu-i pas de plimbare, ci mai curînd fugă panicardă — oricum, s-o luăm repede după pasărea asta drăguță, oricît de iute și-ar flutura aripele în zbor !

— Scuzați-mă ! spun eu și-mi iau brusc rămas-bun de la camarazii mei uluiți, grăbindu-mă să ajung din urma rochia care fîlfîia acum pe cealaltă parte a străzii.

Ca să fiu sincer, mă bucur foarte mult că întîmplarea mi-a scos în cale pe cineva din familia Kekesfalva, în mediul garnizoanei mele.

— Ilona, Ilona, oprește, oprește-te ! strig după cea care pare ciudat de grăbită ; în sfîrșit, se oprește, fără să pară cîtuși de puțin uimită. Firește că mă observase mai de mult, cînd trecuse pe lîngă mine. Minunat, Ilona, că te întîlnesc o dată în oraș. Îmi doresc de multă vreme să mă plimb într-o zi cu dumneata în orașul nostru de reședință. Sau preferi să intrăm o clipă în binecunoscuta noastră cofetărie ?

— Nu, nu, murmură ea puțin cam încurcată. Mă grăbesc, sînt așteptată acasă.

— Ei, atunci te vor mai aștepta încă cinci minute. Și în cazul cel mai rău, ca să nu fii pedepsită la colț, îți dau chiar o scrisoare de scuze. Vino și nu mă mai privi cu atîta severitate.

Tare aș fi vrut s-o iau de braț. Fiindcă mă bucur sincer că am întîlnit-o în lumea mea, tocmai pe dînsa, cea mai prezentabilă dintre cele două fete și dacă ceilalți, camarazii mei, mă vor vedea cu ea, care-i atît de frumoasă, cu atît mai bine ! Dar Ilona continua să fie nervoasă.

— Nu, trebuie să mă întorc neapărat acasă, spune ea repede, mașina a și sosit, mă așteaptă peste drum.

Și, într-adevăr, în Piața Primăriei zăresc șoferul, care mă salută respectuos.

— Dar măcar pînă la mașină îmi este îngăduit să te conduc ?

— Firește, murmură ea ciudat de repezită. Firește... de altfel... de ce n-ai venit astăzi după-amiază ?

— Astăzi după-amiază ? întreb, și lungesc anume cuvintele, ca și cînd ar trebui să-mi amintesc. Astăzi după-amiază ? A, da, o poveste plicticoasă cu după-amiaza de astăzi. Colonelul a vrut să-și cumpere încă un cal, și a trebuit să mergem cu toții să-l vedem și să-l încercăm călare.

(De fapt e o întîmplare veche de o lună. Mi-e teamă că nu mă pricep să mint.)

Ilona ezită și vrea să răspundă ceva. Dar de ce-și frămîntă mănușa, de ce dă atît de nervos din picior ? Pe urmă, rostește deodată repede :

— Nu vrei să vii cu mine, măcar acum, la cină ?

„Rezistă, îmi spun repede în gînd. Nu ceda ! Măcar o dată, o zi întreagă !“ Oftez, așadar, cu regret.

— Îmi pare rău, mi-ar face mare plăcere să vin ! Dar toată ziua de azi n-a ieșit cum trebuie, iar diseară avem o întîlnire camaraderească, de la care nu pot să lipsesc.

Îmi aruncă o privire tăioasă — ciudat cum apare acum și la ea aceeași cută de nerăbdare între sprincene, ca la Edith — și nu spune nici un cuvînt, nu știu dacă dintr-o conștientă lipsă de politețe sau fiindcă e descumpănită. Șoferul îi deschide ușa, ea o închide, izbind-o cu zgomot și mă întreabă prin geam :

— Dar mîine vii ?

— Da, mîine fără nici o îndoială.

Și automobilul a și pornit.

Nu prea sînt mulțumit de mine. De ce această ciudată grabă a Ilonei, această jenă, de parcă s-ar teme ca nu cumva să fie văzută cu mine, și de ce această plecare precipitată ? Și apoi : ar fi trebuit să trimit măcar din politețe un salut pentru bătrîn, un cuvînt drăguț pentru Edith, că doar nu mi-au făcut nimic ! Pe de altă parte însă, simt și oarecare satisfacție pentru atitudinea mea rezervată ! Am rezistat. Acum, cel puțin, nu mai au motive să creadă despre mine că vreau să mă vîr în sufletul lor.

Deși îi promisesem Ilonei că voi veni în după-amiaza următoare la ora obișnuită, din prudență îmi anunț și telefonic vizita. Mai bine să păstrăm forme stricte, formele sînt măsuri de siguranță. În felul acesta vreau să fie limpede pentru toată lumea că nu vin în casă nedorit, că nu țin să-mi impun prezența, iar de acum înainte voi

întreba de fiecare dată dacă vizita mea este așteptată, și anume așteptată cu plăcere. De data aceasta însă, nu trebuie să mă îndoiesc de acest fapt, deoarece servitorul mă așteaptă în fața ușii deschise și de îndată ce pășesc pragul mă vestește cu un zel nemaipomenit :

— Domnișoara este pe terasa turnului și-l poftește pe domnul sublocotenent să vie neîntîrziat acolo. Și adaugă : Cred că domnul sublocotenent n-a fost niciodată sus. Domnul sublocotenent va fi uimit cît de frumos e acolo.

Avea dreptate bunul și bătrînul Josef. Într-adevăr, nu fusesem niciodată pe terasa turnului, cu toate că această aripă veche și puțintel cam ciudată îmi trezise adesea interesul. La origine — am mai vorbit o dată despre asta — turnul din colț al unui castel de mult căzut în ruină sau poate dărîmat anume (nici fetele nu-i cunoșteau exact istoria mai veche), turnul acesta masiv, în patru colțuri, fusese părăsit ani de-a rîndul și folosit doar ca magazie ; pe vremea cînd era copil, Edith se cățărase de multe ori, spre spaima părinților ei, pe scările de lemn destul de șubrede, pînă sus, în încăperea de sub acoperiș, unde printre tot felul de obiecte scoase din uz fîlfîiau lilieci treziți din somn și la fiecare pas de pe bîrnele vechi și putrede se ridicau nori deși de praf și moloz. Dar copilul fantast își alesese drept loc de joacă și ascunzătoare această încăpere nefolosită, de la ale cărei ferestre murdare privirea se pierdea în depărtări — și o alesese tocmai fiindcă era nefolosită și avea ceva misterios ; și pe urmă, cînd a venit nenorocirea și nu putea spera să se mai cațere vreodată cu picioarele ei pe atunci complet paralizate, spre acele încăperi romantice, pline cu tot felul de vechituri, situate atît de sus, a avut senzația că i s-a furat ceva ; de multe ori tatăl o surprindea cum privea cu amărăciune în sus, spre acel paradis al anilor copilăriei, iubit și pierdut pe neașteptate.

Ca să-i facă o surpriză, Kekesfalva folosise cele trei luni petrecute de Edith într-un sanatoriu din Germania, însărcinînd un arhitect vienez cu reconstruirea vechiului turn și cu amenajarea în partea de sus a acestuia a unei terase comode, cu o perspectivă largă asupra împrejurimilor ; toamna, cînd Edith a fost adusă acasă, după o ameliorare abia perceptibilă a stării ei, turnul supraetajat

era prevăzut cu un ascensor, unul larg, în genul celor de sanatoriu, și astfel bolnava, șezînd în fotoliu cu rotile, avea posibilitatea să se urce la orice oră pînă la postul de observație, atît de drag; în felul acesta își recîștigase pe neașteptate, lumea copilăriei.

Ce-i drept, arhitectul, nițel cam grăbit, acordase mult mai puțină atenție purității stilului decît confortului obținut prin mijloace tehnice; cubul acesta nud, pe care-l așezase peste turnul sever, în patru muchii, ar fi fost mai potrivit la o clădire aflată în docurile unui port sau la o uzină electrică, decît deasupra unui mic castel cu armonioase volute baroce, construcția amintind de vremea Mariei Tereza. Dar cea mai importantă dorință a tatălui fu împlinită; Edith se arătă foarte entuziasmată de această terasă, care o elibera în chip nesperat din strîmtoarea și uniformitatea camerei ei de bolnavă. Din acest turn, care-i aparținea ei și numai ei, putea privi cu binoclul întinsa priveliște a cîmpiilor, tot ce se întîmpla în împrejurimi, semănăturile și secerișul, munca țăranilor și festivitățile recoltei. După o despărțire nesfîrșită, legată din nou de lumea înconjurătoare, privea ceasuri întregi de la acest post de observație la jucăria vioaie care era calea ferată, ce străbătea peisajul marcîndu-și drumul cu mici rotocoale de fum, nici o trăsură de pe șosea nu scăpa curiozității ei mereu treze și, cum am aflat mai tîrziu, însoțise cu ocheanul ei multe dintre exercițiile și parăzile noastre. Dar, dintr-o ciudată gelozie, ascundea de toți oaspeții casei acest loc de refugiu, izolat de restul încăperilor, socotindu-l ca pe o lume a ei particulară; abia din entuziasmul impulsiv al credinciosului Josef mi-am dat seama că invitația de a urca pînă la acel observator, de obicei inaccesibil, trebuia prețuită ca o distincție cu totul ieșită din comun.

Servitorul voi să mă conducă sus cu ascensorul; după mîndria ce-o arăta se vedea că acest vehicul atît de costisitor îi fusese încredințat exclusiv lui spre manevrare. Dar am refuzat să-l folosesc, de îndată ce m-a informat că mai există o mică scară în spirală, luminată lateral de ferestruicile unor balconașe în formă de loggia situate la fiecare palier; mi-am imaginat imediat cît de atrăgător trebuie să apară, de la un palier la altul, peisajul

desfășurindu-se tot mai departe în zare ; și într-adevăr, fiecare dintre aceste ferestruici înguste fără geam oferea o nouă priveliște fermecătoare.

Peste peisajul estival se întindea ca o țesătură aurie o zi străvezie, fără vînt. Fumul se încolăcea asemenea unor cochilii de melc aproape nemișcate deasupra hornurilor caselor și a ogrăzilor risipite și se zăreau — fiecare contur părea tăiat cu un cuțit ascuțit din cerul de un albastru-metalic — căsuțele cu acoperișuri de paie și cu nelipsitul cuib de barză în vîrf, iar bălțile cu rațe din fața hambarelor străluceau ca metalul lustruit. Pe alocuri, pe cîmpurile galbene ca ceara, se vedeau figurine minuscule, de liliputani, vaci bălțate păscînd, femei plivind sau spălînd rufe, care grele trase de boi și trăsurele sprintene alergînd printre dreptunghiurile îngrijit tăiate ale ogoarelor.

După ce am ajuns la capătul celor aproximativ nouăzeci de trepte, privirea mea îmbrățișă din plin cuprinzătorul peisaj al șesului maghiar, pînă departe, la orizontul ușor încețoșat, acolo unde se ridică în zare o linie albăstruie, poate Carpații, iar la stînga strălucea, grațios în aglomerarea lui, orășelul nostru cu turnul lui în formă de ceapă. Cu ochiul liber am recunoscut cazarma noastră, primăria, școala, platoul de instrucție și pentru prima oară de la transferarea mea aici, în garnizoană, am simțit farmecul lipsit de pretenții al acestei lumi situate în afara drumurilor umblate.

Dar nu se cuvenea să zăbovesc vreme îndelungată în fața acestui agreabil peisaj, căci iată-mă ajuns pe terasa largă, și trebuie să mă pregătesc a o saluta pe bolnavă. La început nici n-o descopăr pe Edith ; fotoliul moale de trestie, în care se odihnește e întors cu spetcaza lui lată spre mine, acoperindu-i ca o scoică pestriță și curbată trupul firav. Îi bănuiesc prezența numai după măsuța de alături acoperită cu cărți și după gramofonul deschis. Ezit o clipă, mi-e teamă să nu apar prea brusc în fața ei ; aș speria-o pe fata care poate se odihnește sau poate visează. O ocolesc așadar pe laturile terasei pătrate ca să-i ies înainte drept în față. Dar în timp ce mă strecor cu grijă, observ că doarme. Trupul slăbuț fusese aranjat cu

grijă în fotoliu, picioarele învelite într-o pătură moale, și pe o pernă albă se odihnea, lăsată puțin pe o parte, fața ovală de copil, încadrată de păr blond-roșietic, căruia soarele în asfințit îi dă un licăr auriu de chihlimbar, o nuanță sănătoasă.

Fără voie mă opresc și folosesc această așteptare șovăitoare, ca să privesc tabloul oferit de fata care doarme. Căci, la drept vorbind, în ciuda deselor noastre întîlniri n-am avut încă prilejul s-o privesc direct, cum trebuie, din pricină că, întocmai ca toate ființele sensibile și hipersensibile, opune în mod inconștient o anumită rezistență ca să nu fie privită. Chiar dacă te uiți la ea din întîmplare, în timpul unei convorbiri, cuta cea mică de enervare dintre sprîncene se adîncește imediat, ochii se încruntă, buzele zvîcnesc, trăsăturile feței trădează o neliniște continuă. Abia acum, cînd stă aici lungită cu ochii închiși, fără apărare și nemișcată, îmi pot îngădui (și am simțămîntul că înfăptuiesc ceva nepermis, parcă aș comite un furt) să privesc obrazul nițeluș colțuros și într-o oarecare măsură neterminat, în care ceea ce este copilăresc se împletește în chip atrăgător cu ceea ce este feminin și cu ceea ce exprimă suferință. Buzele, puțin întredeschise ca la un însetat, respiră ușor, dar chiar și acest neînsemnat efort îi boltește și-i ridică pieptul slăbuț de copil, iar obrazul palid, epuizat, parcă lipsit de sînge, se odihnește pe pernă, învăluit în părul cu nuanțe roșietice. Mă apropii cu grijă. Umbrele de sub ochi, vinele albastre de la tîmple, transparența trandafirie a nărilor, dezvăluie cu ce înveliș subțire și incolor se apără pielea de paloarea alabastrului împotriva asaltului lumii exterioare. Cît trebuie să fie de sensibilă, mă gîndesc, dacă nervii zvîcnesc atît de aproape, atît de lipsiți de protecție, sub piele, cît de îngrozitor trebuie să sufere ea, cu un asemenea trup de zînă a pădurilor, ușor ca fulgul, creat parcă pentru fugă sprintenă, pentru dans și plutire, și osîndit în chip înspăimîntător să rămînă încătușat de pămîntul aspru și greoi! Sărmana ființă ferecată — iarăși simt șuvoiul fierbinte dinlăuntrul meu, acea pornire impetuoasă de a compătimi, dureros de istovitoare și sălbatică totodată, care mă cuprinde ori de cîte ori mă gîndesc la nenorocirea

ei : îmi tremură mîna de dorința s-o mîngîi ușor pe braț, să mă aplec asupră-i și să-i culeg zîmbetul de pe buze, dacă se va trezi și mă va recunoaște. O nevoie de afecțiune, care la mine se împletește întotdeauna cu mila, mă împinge către Edith ori de cîte ori o văd cu ochii minții sau în realitate. Nu, să nu-i tulbur somnul, un somn care o îndepărtează de ea însăși, de realitatea ei trupească! Tocmai acest lucru e minunat, să fii atît de aproape sufletește de un bolnav în timpul somnului său, cînd toate gîndurile de spaimă sînt ținute în frîu, cînd își uită cu totul suferința, și să vezi cum uneori înflorește un zîmbet pe buzele lui întredeschise, parcă s-ar așeza un fluture pe o frunză tremurată, un zîmbet străin, ce nu-i aparține cituși de puțin și de altfel fuge speriat imediat după trezire. Din mila lui Dumnezeu, mă gîndesc, ologii, invalizii, cei vitregiți de soartă, măcar în somn nu sînt conștienți de forma sau deformarea lor trupească, iar blîndul și înșelătorul vis le dă cel puțin în lumea lui amăgitoare corpuri frumoase și armonios clădite, măcar în această unică lume încadrată de întuneric, a somnului, suferindul poate fugi de blestemul care-l încătușează trupește! Dar cel mai emoționant lucru pentru mine sînt mîinile, încrucișate peste pătură, mate și străbătute de rețeaua vinelor, mîini prelungi cu falange de o subțirime fragilă și cu unghii lungi, îngrijite, nițeluș albăstrui — mîini delicate, lipsite de sînge, fără vlagă, poate doar de ajuns de puternice ca să mîngîie animale mici, porumbei și iepuri de casă, dar prea slabe ca să rețină ceva, să apuce ceva. „Cum se poate — gîndesc cutremurat — să te aperi împotriva suferinței cu asemenea mîini lipsite de vlagă? Cum să obții ceva prin luptă și să apuci și să reții?" Și aproape că mi-e silă cînd mă gîndesc la propriile mele mîini, la aceste mîini energice, grele, musculoase, puternice, care cu o singură smucitură a dîrlogilor sînt capabile să potolească și cel mai nesupus cal. Împotriva voinței mele, privirea se îndreaptă acum și spre pătura care, păroasă și grea, mult prea grea pentru copila asta ușoară ca o pasăre, îi împovărează genunchii ascuțiți. Sub acest înveliș opac zac moarte — n-am avut niciodată curajul să întreb dacă sînt strivite, paralizate sau doar slăbite — zac picioarele neputincioase, strînse în acele

armături de metal și piele. Îmi amintesc că, la fiecare mișcare, tîrăște după ea, ca niște grele lanțuri de ocnaș, aparatul acesta inspăimîntător prins pe articulațiile inerte, mereu e nevoită să tîrîie după ea acel obiect dezgustător care scîrțîie și fîșie, ea, cea atît de gingașă, de slabă, tocmai ea, la care simți că mai firesc chiar decît mersul ar fi plutească și să alerge și să se avînte.

Fără voie mă cutremur la gîndul acesta, și atît de puternic curge și fierbe în mine fiorul pînă în tălpi, încît și pintenii tremură zornăind. Nu poate să fi fost decît un zgomot foarte slab, abia perceptibil, acest clinchet și zornăit argintiu, dar pare totuși că a pătruns în somnul ei ușor. Respiră neliniștit, încă nu-și ridică pleoapele, dar mîinile au și început să se trezească : se desfac ușor, se întind, se lungesc ; ca și cum degetele, trezindu-se, cască. Pe urmă, pleoapele încearcă să clipească și ochii pipăie, înstrăinați, în jurul lor.

Pe neașteptate, privirea ei mă descoperă și imediat devine rigidă ; încă nu s-a stabilit contactul de la văzul pur optic la gîndire conștientă și amintire. Pe urmă, o tresărire, și s-a trezit de tot, m-a recunoscut ; ca o revărsare purpurie sîngele îi inundă dintr-o dată obrajii, pompat în sus de inimă. Și iar mi se pare că într-un pahar de cristal se toarnă deodată vin roșu.

—Ce stupid ! spune apoi încruntîndu-și sprîncenele și trăgîndu-și cu o mișcare nervoasă pătura care alunecase, de parcă aș fi surprins-o despuiată. Ce stupid din partea mea ! Probabil că am adormit o clipă.

Și iată că au și început să-i zvîcnească ușor nările — cunosc bine aceste semne de furtună. Mă privește provocatoare.

— De ce nu m-ai trezit imediat ? Nu trebuie să te uiți la cineva care doarme ! Nu se cuvine ! Orice om arată caraghios.

Sub impresia penibilă că menajamentul meu a supărat-o, încerc să salvez situația cu o glumă nesărată.

— Mai bine să arăți caraghios cînd dormi, îi spun, decît să fii caraghios cînd ești treaz.

Dar Edith s-a și săltat puțin, sprijinindu-și brațele de speteze, cuta dintre sprîncene se adîncește și acum încep și în jurul buzelor tremurul și zvîcniturile vestitoare de furtună. Căutătura mă cercetează severă, ascuțită.

— De ce n-ai venit ieri ? Lovitura s-a năpustit prea pe neașteptate ca să pot răspunde îndată. Dar fără să-mi dea un răgaz, ea repetă închizitorial : Probabil că ai un motiv deosebit că ne-ai lăsat așa, pur și simplu, să te așteptăm. Altfel, ai fi telefonat măcar, să spui că nu vii.

Ce neghiob sînt ! Tocmai această întrebare ar fi trebuit s-o prevăd și să-mi pegătesc dinainte un răspuns ! Și iată-mă acum sprijinindu-mă încurcat ba pe un picior, ba pe celălalt, după care bolborosesc pretextul răsuflat că am avut pe neașteptate inspecție la caii de remontă și că la ora cinci sperasem s-o pot șterge, dar colonelul s-a apucat să ne arate un cal nou... și așa mai departe.

Privirea ei cenușie, severă și sfredelitoare nu mă slăbește. Cu cît trăncănesc mai mult, intrînd în amănunte, cu atît devine mai sfredelitoare, mai bănuitoare. Văd cum degetele zvîcnesc pe spetezele fotoliului.

— Așa ! răspunde în sfîrșit foarte rece și dur. Și cum se sfîrșește această mișcătoare poveste cu inspecția la caii de remontă ? Colonelul a cumpărat pînă la urmă calul cel nou-nouț ?

Am și început să simt că m-am rătăcit într-un chip periculos. Edith lovește cu mănușa goală în masă, o dată, de două, de trei ori, de parcă ar voi să se elibereze de o neliniște care-i irită nervii. Pe urmă își ridică amenințătoare ochii.

— E timpul să sfîrșești odată cu minciunile astea stupide ! Nici un singur cuvînt nu-i adevărat din tot ce-ai spus. Cum de îndrăznești să-mi înșiri asemenea prostii ? Mănușa lovește din ce în ce mai tare pe placa mesei. Apoi o aruncă departe, într-un arc mare. Nici un cuvînt nu-i adevărat din toată bîlbîiala dumitale ! Nici un cuvînt ! N-ai fost la manej, n-ai avut nici o inspecție la caii de remontă. Încă de la patru jumătate te-ai instalat la cafenea și, după cîte știu, acolo nu se încearcă nici un fel de cai. Nu mai căuta să mă înșeli. Șoferul nostru te-a văzut cu totul întîmplător, cum la ora șase încă mai jucai cărți. Încă nu sînt în stare să scot vreo vorbă, dar ea se întrerupse brusc : În definitiv, de ce să mă jenez de dumneata ? Pentru că dumneata nu spui adevărul, să mă ascund și eu ? Fiindcă *eu* nu mă tem să spun adevărul, și ca să știi — nu, nu din întîmplare te-a văzut șoferul la cafenea.

Eu îl trimisesem anume acolo, ca să întrebe ce s-a intîmplat cu dumneata. Am crezut că poate, cine știe, ești bolnav, sau că ți s-a intîmplat ceva, de vreme ce nici măcar n-ai telefonat și... ei, n-ai decît să crezi despre mine că sînt nervoasă... dar, ce să fac, nu pot suporta să fiu lăsată să aștept... pur și simplu nu pot suporta... așa că am trimis șoferul pînă în oraș. Dar la cazarmă i s-a spus că domnul sublocotenent se află în cele mai bune condiții la cafenea și joacă taroc, și atunci am rugat-o pe Ilona să se intereseze de ce te porți atît de urît cu noi... dacă te-am supărat alaltăieri cu ceva... pentru că uneori sînt într-adevăr lipsită de răspundere cu ieșirile mele stupide. Așa — ca să vezi — *mie* nu mi-e rușine să-ți mărturisesc toate astea... Și dumneata născocești asemenea pretexte naive — dumneata nu simți ce groaznic de urît e ca, între prieteni, să minți în halul ăsta ?

Am vrut să răspund — cred că aș fi avut chiar curajul să-i mărturisesc toată povestea aceea neghioabă cu Ferencz și cu Jozsi. Dar ea, nestăpînită, mi-a poruncit :

— Fără alte scorneli, ajunge... nu mai inventa și altele, nu le mai pot suporta ! Sînt atît de sătulă de minciuni : „Ce bine arăți astăzi, ce bine umbli astăzi... minunat, acum merge mult, mult mai bine" — mereu aceleași pilule de liniște, de dimineața pînă seara, și nimeni nu-și dă seama că ele mă sufocă. De ce nu spui cinstit, de la obraz : „Ieri n-am avut timp, n-am avut chef". Că doar n-avem abonament cu dumneata, și nimic nu m-ar fi bucurat mai mult decît să-mi fi lăsat vorbă prin telefon : „Nu vin astăzi la voi, avem poftă de hoinărit și ne distrăm în oraș". Mă crezi atît de naivă ca să nu înțeleg ce lehamite trebuie să-ți fie uneori să faci zi de zi pe samariteanul milostiv, să nu înțeleg că un bărbat în toată firea preferă o partidă de călărie sau să-și ducă la plimbare picioarele zdravene, în loc să-și piardă vremea stînd chincit lîngă un fotoliu străin ? Un singur lucru mă dezgustă, un singur lucru nu pot suporta : pretexte și înșelătorii și minciuni — de astea sînt sătulă pînă peste cap. Nu sînt chiar atît de proastă cum credeți voi toți, și pot suporta o doză bună de sinceritate. Vezi, cu cîteva zile în urmă a fost angajată la noi o femeie de serviciu originară din Boemia, cealaltă, bătrîna, murise, și în prima zi — nu avusese încă vreme să stea de vorbă cu nimeni —

observă cum ceilalţi mă ajută să pot ajunge cu cîrjele la fotoliu. Speriată, scapă din mînă peria de frecat şi strigă tare : „Isuse Cristoase, ce nenorocire, ce nenorocire ! O duduie atît de bogată, atît de nobilă... şi-i oloagă !" Ilona s-a năpustit ca o sălbatică la această femeie cinstită ; a vrut s-o concedieze imediat şi s-o gonească pe sărmana femeie. Pe mine însă, *m-a bucurat* asta, sperietura ei mi-a făcut bine tocmai fiindcă este ceva cinstit, ceva omenesc să te sperii cînd vezi pe neaşteptate o asemenea scenă. De altfel, i-am şi dăruit imediat zece coroane şi s-a repezit de îndată la biserică să se roage pentru mine... Toată ziua m-a bucurat, da, m-a bucurat însuşi faptul că ştiu, în sfîrşit, ce simte *cu adevărat* un om străin cînd mă vede pentru întîia oară... Dar voi, voi credeţi mereu în falsa voastră gingăşie, că trebuie să mă „menajaţi" şi culmea, vă închipuiţi, că-mi face bine blestematul vostru de menajament... Credeţi oare că n-am ochi în cap ? Credeţi că în spatele pălăvrăgelii şi bolborosirii voastre nu simt aceeaşi spaimă şi aceeaşi descumpănire ca la acea femeie cumsecade, deosebit de *cinstită* ? Credeţi că nu văd cum vi se taie respiraţia cînd apuc cîrjele şi cum vă străduiţi să porniţi repede o conversaţie, numai să nu observ nimic — de parcă nu v-aş cunoaşte pînă în cele mai mici amănunte, cu valeriana şi zahărul vostru — zahăr şi valeriană, amestec cleios, dezgustător... Oh, ştiu foarte exact că respiraţi uşuraţi ori de cîte ori închideţi iar uşa în urma voastră, lăsîndu-mă să zac ca un cadavru... ştiu foarte bine cum oftaţi pe urmă dînd ochii peste cap : „Sărmana copilă", dar în acelaşi timp sînteţi foarte mulţumiţi de voi că aţi sacrificat în chip atît de prevenitor o oră, două ore cu „biata copilă bolnavă". Eu însă nu vreau sacrificii ! Nu vreau să vă credeţi obligaţi a-mi servi porţia zilnică de milă — îmi bat joc de preabinevoitoarea voastră compătimire ! — o spun odată pentru totdeauna — refuz mila ! Dacă vrei să vii, atunci vino, şi dacă nu vrei, ei bine, nu veni ! Dar atunci fii cinstit şi fără poveşti cu manejuri şi cu încercarea cailor de remontă. Nu mai pot... nu mai pot suporta minciunile şi menajamentele voastre dezgustătoare.

La ultimele cuvinte părea că şi-a pierdut stăpînirea de sine, ochii îi ardeau, faţa pălise. Pe urmă, încordarea dis-

pare deodată. Capul îi cade sleit pe rezemătoare și abia acum: sîngele colorează din nou, încetul cu încetul, buzele încă tremurînd de emoție.

— Așa, respiră ea ușor și rușinată parcă. Trebuia s-o spun odată! Și acum, gata! Să nu mai vorbim de asta! Dă-mi... dă-mi o țigară!

Dar acum mi se întîmplă mie ceva ciudat. De obicei sînt destul de stăpîn pe mine și am mîini viguroase, sigure. Dar această neașteptată izbucnire m-a zguduit într-atît, că-mi simt toate încheieturile ca paralizate; în viața mea nu m-a zguduit nimic atît de puternic. Cu greu scot o țigară din tabacheră, i-o ofer și aprind un chibrit. Dar cînd întind mîna, degetele îmi tremură atît de tare, că nu sînt în stare să țin chibritul cum trebuie și flacăra pîlpîie și se stinge în aer. Trebuie să aprind un al doilea chibrit! dar și acesta se clatină nesigur în mîna mea tremurătoare pînă apuc să-i aprind țigara. Dar probabil că ea a înțeles, după neîndemînarea mea atît de evidentă, cît sînt de mișcat, zguduit, căci cu o altă voce, uimită și neliniștită, mă întreabă acum, încet:

— Dar ce ai, ce s-a întîmplat? Văd că tremuri... De ce... de ce ești atît de emoționat? Că doar toate acestea nu te privesc pe dumneata.

Flăcăruia chibritului s-a stins. M-am așezat fără să scot o vorbă, iar Edith murmură consternată:

— Cum de te poate emoționa pînă într-atît flecăreala mea stupidă?... Tata are dreptate: Ești într-adevăr un... un om foarte ciudat.

În clipa aceasta din spatele nostru răsună un zbîrnîit ușor. E ascensorul, care urcă spre terasa noastră. Josef deschide ușa și Kekesfalva apare cu acel aer al său de vinovăție și sfială, care, în mod absurd, pare să-i încovoaie umerii, aerul pe care îl are întotdeauna cînd se apropie de bolnavă.

Mă ridic repede ca să-l salut. El înclină capul, stînjenit, și se apleacă spre Edith, s-o sărute pe frunte. Pe urmă, se lasă o tăcere ciudată. Fiindcă în casa asta fiecare simte starea de spirit a fiecăruia; fără îndoială că bătrînul trebuie să fi sesizat că între noi vibrează o tensiune pericu-

loasă ; şi iată-l că stă cu ochii în jos, neliniştit. Îmi dau seama că ar prefera să fugă cît mai repede de-aici. Edith încearcă să-l ajute :

— Închipuie-ţi, tată, domnul sublocotenent vede astăzi pentru prima oară terasa.

Iar eu spun :

— Da, e un loc minunat, şi am imediat senzaţia penibilă că exprim ceva îngrozitor de banal, după care amuţesc din nou.

Ca să înlăture atmosfera apăsătoare, Kekesfalva se apleacă deasupra fotoliului :

— Mi-e teamă că peste puţină vreme va fi cam răcoare aici, pentru tine. N-ar fi mai bine să coborîm ?

— Da, răspunde Edith.

Sîntem cu toţii bucuroşi să găsim astfel cîteva ocupaţii mărunte : să strîngem cărţile, să-i punem şalul, să sunăm din clopoţel, unul dintre acei clopoţei care se află şi aici, cum se află peste tot în casă, pe toate măsuţele. După două minute zbîrniitul ascensorului urcă spre noi şi Josef împinge grijuliu fotoliul cu rotile al infirmei pînă la uşă.

— Venim şi noi îndată, îi face semn drăgăstos Kekesfalva, poate te schimbi pentru masa de seară. Pînă atunci aş putea să mă plimb cu domnul sublocotenent prin parc.

Servitorul închide uşa liftului ; fotoliul infirmei coboară în adîncime, ca într-un cavou. Fără voie, atît bătrînul cît şi eu ne-am întors cu spatele. Tăcem amîndoi, dar deodată simt că se apropie de mine cu multă sfială.

— Dacă n-aveţi nimic împotrivă, domnule sublocotenent, aş dori să discutăm ceva... adică să vă rog ceva... Poate trecem dincolo, în biroul meu din clădirea administraţiei... vreau să spun, fireşte, numai dacă nu vă deranjează... Altminteri... altminteri bineînţeles că ne putem plimba prin parc.

— Dar este o cinste deosebită pentru mine, domnule von Kekesfalva, îi răspund.

În clipa aceasta ascensorul zbîrnîie iar, vine să ne ia. Coborîm, străbatem curtea de-a curmezişul pînă la clădirea administraţiei ; mi se pare curios cu cîtă grijă merge Kekesfalva, cum se lipeşte parcă de perete, cum se subţiază strecurîndu-se de-a lungul casei, ca şi cînd s-ar teme să nu fie prins asupra faptului. Fără să vreau — căci

nu pot proceda altfel — merg și eu după el, cu pași tot atît de ușori și prudenți.

La capătul clădirii scunde, cu pereții nu prea proaspăt spoiți ai administrației, deschide o ușă ce duce în biroul său, care se dovedește a nu fi mult mai bine amenajat ca biroul meu de la cazarmă ; o masă de scris ieftină, cam putredă și uzată, scaune pătate, cu speteze de paie, iar pe perete, peste tapetele zdrențăroase, cîteva tabele neschimbate de ani de zile. Pînă și mirosul stătut îmi amintește în mod penibil de cancelariile noastre oficiale. Chiar de la prima privire — cîte n-am învățat eu să înțeleg în aceste puține zile — îmi dau seama că bătrînul păstrează tot confortul și luxul numai pentru copila lui, iar în ceea ce îl privește, face economie ca un țăran zgîrcit ; pentru întiia oară observ, deoarece merge în fața mea, cît de lucioasă îi e redingota neagră la coate ; de bună seamă că o poartă de zece sau cinsprezece ani.

Kekesfalva împinge spre mine un scaun fără rezemătoare, tapisat cu piele neagră, singurul confortabil din biroul administrației.

— Luați loc, domnule sublocotenent, vă rog să luați loc, îmi spune cu un anumit ton, insistent și tandru totodată, în timp ce el își ia, înainte ca eu să pot interveni, unul dintre suspectele scaune de paie.

Și iată-ne șezînd foarte aproape unul de celălalt, ar putea, ar trebui să înceapă, iar eu aștept cu o justificată nerăbdare să înceapă, căci ce poate să mă roage el, un om bogat, un milionar, pe mine, un sărman sublocotenent ? Dar el își ține cu îndărătnicie capul plecat, ca și cînd și-ar privi cu multă atenție ghetele. Numai respirația i-o aud, aerul ieșind din pieptul aplecat în față. O respirație înăbușită și anevoioasă.

Într-un tîrziu, Kekesfalva își ridică fruntea, e umedă, acoperită cu broboane de sudoare, își scoate ochelarii aburiți și, fără această pavăză lucitoare, fața lui arată deodată altfel, mai nudă parcă, mai sărăcăcioasă, mai tragică ; cum se întîmplă adesea la miopi, ochii par mai uzați și mai obosiți decît sub lentilele măritoare. Tot așa, judecînd după marginile inflamate ale pleoapelor, cred că nu greșesc cînd afirm că omul acesta doarme puțin și prost. Din nou simt înlăuntrul meu șuvoiul acela cald — milă, acum știu că

este mila care își croiește drum. Pe neașteptate nu mai șed în fața bogatului domn von Kekesfalva, ci lingă un bătrîn împovărat de griji.

Iar acum își drege vocea și începe :

— Domnule sublocotenent, vocea gîtuită de emoție nu i se supune încă, aș vrea să vă rog să-mi faceți un mare serviciu... Știu, firește, că n-am dreptul să vă solicit, căci abia ne-am cunoscut... de altfel mă puteți refuza... bineînțeles că puteți refuza... Poate că este o îndrăzneală din partea mea, o inoportunitate lipsită de delicatețe, dar am avut încredere în dumneavoastră din prima clipă. Dumneavoastră sînteți, asta se simte imediat, un om bun, gata să sară în ajutor. Da, da, da, insistă el, căci probabil că eu schițasem o mișcare de protest, sînteți un om bun. Este ceva în dumneavoastră care-mi dă siguranță și cîteodată... am senzația că mi-ați fost trimis de... aici se oprește și simt că voia să spună „de Dumnezeu", numai că nu avea curajul, mi-ați fost trimis ca un om față de care să pot vorbi cinstit... De altfel, nu e mare lucru ce vreau să vă rog... dar uite că vorbesc și vorbesc, verzi și uscate, și nici măcar nu vă întreb dacă vreți să mă ascultați.

— Dar vă rog, firește că da.

— Vă mulțumesc... cînd ești bătrîn, e de ajuns să privești un om și-l cunoști pînă în adîncul sufletului... Știu ce înseamnă un om bun, o știu datorită soției mele, fie-i țărîna ușoară... Asta a fost prima mea nenorocire, cînd a murit, și totuși, astăzi îmi spun că poate a fost mai bine așa, că n-a mai apucat să vadă și ea nenorocirea cu copilul... n-ar fi putut s-o îndure. Știți, cînd a început, acum cinci ani... atunci *n-am crezut* că ar putea să rămînă mult timp așa... Cum să-ți poți închipui că un copil care e ca toți ceilalți și aleargă și se joacă și se învîrtește ca o sfîrlează... și deodată toate astea să se sfîrșească, să se sfîrșească *pentru totdeauna*... Și apoi, doar am fost crescuți cu toții în spiritului respectului față de medici... în ziare citim ce minuni pot ei să facă, se zice că pot să coasă inimi și să transplanteze ochii, așa se zice... Atunci, unul ca mine trebuie doar să fie convins, nu-i așa, că vor putea face și un asemenea lucru foarte simplu, cel mai simplu care există... să-i ajute unui copil... unui copil care s-a născut sănătos, care a fost întotdeauna deplin sănătos,

să-i ajute să-și revină repede. De aceea, la început nici n-am fost din cale-afară de speriat, căci doar *n-am crezut* niciodată, nici o clipă n-am crezut că Dumnezeu ar putea face una ca asta, să lovească un copil, un copil nevinovat, să-l lovească pentru totdeauna... Da, dacă m-ar fi lovit *pe mine* — că doar pe mine picioarele m-au purtat pînă acum destul. Ce nevoie mai am de ele... și apoi, eu n-am fost un om bun, am făcut mult rău, ba chiar am... Dar ce-am spus, despre ce vorbeam adineauri ?... Da... așadar, dacă m-ar fi lovit pe mine, aș fi înțeles. Dar cum poate Dumnezeu să lovească așa, *alături*, în cel nepotrivit, în cel nevinovat... și cum poate să înțeleagă unul ca mine că unui om viu, unui copil, picioarele să-i devină așa, dintr-o dată *moarte*, din pricina unui nimic, a unui bacil, așa au spus medicii și sînt încredințat că au spus ceva cu asta... Dar acesta nu e decît un cuvînt, un subterfugiu, și celălalt este lucrul real, că un copil stă așa și deodată îi înțepenesc membrele, nu mai poate merge și nu se mai poate mișca și nu-i poți fi de nici un ajutor... nu, asta *nu se poate* înțelege. Își șterse brusc, cu dosul mîinii, transpirația din părul umed și încîlcit. Firește că i-am consultat pe toți medicii... unde am auzit de unul cu faimă, am plecat cu Edith la el... pe mulți i-am adus aici, și mi-au ținut prelegeri savante și au vorbit latinește și au discutat și au făcut consilii ; unul a încercat una și altul alta, și pe urmă au spus că speră și cred, și și-au luat banii și au plecat, iar totul a rămas cum a fost. Adică, *ceva* s-a ameliorat, de fapt s-a produs chiar o ameliorare sensibilă. Înainte trebuia să stea numai întinsă pe spate, și tot trupul îi era paralizat... acum, măcar brațele și partea superioară a corpului sînt normale și poate umbla singură în cîrje... *ceva* s-a ameliorat, s-a ameliorat chiar sensibil... Dar bine de tot n-a făcut-o încă nici unul... Toți au dat din umeri și au spus : răbdare, răbdare, răbdare... Numai unul a perseverat cu tratamentul, unul singur, doctorul Condor... nu știu dacă ați auzit vreodată de el. Poate că da, fiindcă sînteți din Viena.

A trebuit să neg. Nu auzisem niciodată de numele acesta.

— Firește, cum să-l cunoașteți dumneavoastră, sînteți doar un om sănătos și el nu e dintre acei care fac rumoare

în jurul lor... nu e nici profesor, și nici măcar conferențiar... nici nu cred să aibă cine știe ce clientelă... adică el *nu caută* să aibă o clientelă numeroasă. Fiindcă așa e el, un om curios, cu totul deosebit... nu știu dacă vă pot explica bine. Nu-l interesează cazurile obișnuite, cele pe care le poate trata orice felcer... îl interesează numai cazurile grele, numai acelea pe lîngă care alți medici trec dind din umeri. Firește că eu, ca profan, nu pot afirma că doctorul Condor e un medic mai bun decît ceilalți... știu un singur lucru, că e un *om* mai bun decît ceilalți. L-am cunoscut pentru întîia oară atunci, cînd cu soția mea, și am văzut cum a luptat pentru ea... A fost singurul care n-a vrut să renunțe pînă în ultima clipă și încă de atunci am simțit — acest om trăiește și moare cu fiecare bolnav. Fiindcă are, nu știu dacă mă exprim cum trebuie... are un fel de pasiune să fie mai puternic decît boala... nu ca alții, care au doar ambiția să-și primească banii și să poarte titlul de profesor și de consilier... căci el nu pornește de la propriul său punct de vedere, ci de la al celui suferind... o, e un om minunat ! Bătrînul era profund mișcat, ochii, adineauri încă obosiți, începură să strălucească puternic. Un om minunat, vă rog să mă credeți, un om pe care te poți bizui ; pentru el, fiecare caz constituie o obligație asumată... știu că nu pot exprima asta cum trebuie... dar el, parcă se simte vinovat atunci cînd nu poate ajuta... se simte el *însuși* vinovat... și de aceea — nu mă veți crede, dar vă jur că e într-adevăr așa — o dată, cînd n-a reușit ce și-a propus, făgăduise unei femei, care era pe cale să orbească, îi promisese că o va vindeca... și cînd a orbit cu adevărat, s-a căsătorit cu oarba aceasta, gîndiți-vă, un om tînăr cu o femeie oarbă, mai în vîrstă cu șapte ani decît el, deloc frumoasă, fără un ban, o femeie isterică, și care i-a devenit o povară și nici măcar nu-i este recunoscătoare... Nu-i așa că asta arată *ce fel* de om este și dumneavoastră înțelegeți cît sînt de fericit că am găsit un om ca acest doctor, care se îngrijește de copilul meu ca mine însumi. L-am trecut și în testament... dacă îi poate cineva ajuta, atunci el este, deie Domnul ! deie Domnul ! Kekesfalva își împreunase mîinile ca pentru rugăciune. Pe urmă, se apropie de mine cu o mișcare bruscă. Și acum, ascultați-mă domnule sublocotenent. Voiam să

vă adresez o rugăminte. V-am spus ce om săritor la nevoie este acest doctor Condor... Dar vedeți, înțelegeți... *tocmai* pentru că e un om atît de bun, sînt foarte îngrijorat... Mă tem mereu, mă înțelegeți... mă tem că pentru a mă cruța, nu-mi spune adevărul, nu-mi spune întreg adevărul... Mereu îmi promite și mă consolează, că se va ameliora fără nici o îndoială, ba chiar că fata se va vindeca de tot... dar întotdeauna, dacă îl întreb precis : cînd, cît va mai dura ? atunci ocolește răspunsul și spune numai răbdare, răbdare ! Dar nu poți trăi așa, fără să ai o certitudine... sînt un om bătrîn, un om bolnav, trebuie să știu, să știu dacă voi mai apuca ziua aceea, *să știu*, dacă se va mai face vreodată sănătoasă, *complet* sănătoasă... nu, credeți-mă, domnule sublocotenent, *nu pot* să mai trăiesc astfel... trebuie *să știu*, dacă e sigur că se va vindeca și cînd... trebuie *s-o știu*, nu mai pot suporta această nesiguranță.

Se ridică în picioare, copleșit de emoție și făcu trei pași grăbiți și apăsați spre fereastră. Cunoșteam acest obicei al lui. Întotdeauna, cînd i se umpleau ochii de lacrimi, se salva depărtîndu-se în felul acesta brusc. Nici el nu voia mila — că doar se asemănau ! În același timp, mîna lui dreaptă pipăi șovăitoare în buzunarul de la spate al tristei redingote negre și scoase o batistă motolită ; și zadarnic încerca acum să mă facă să cred că și-a șters numai sudoarea de pe frunte : vedeam foarte limpede pleoapele înroșite. O dată, de două ori străbătu încăperea de la un capăt la celălalt ; se auzi un geamăt, încă unul și încă unul — nu știu dacă ele proveneau de la grinzile uzate ale dușumelei care scîrțîiau sub pașii lui, sau de la bătrînul cel uzat. Apoi respiră adînc, ca un înotător înainte de a porni.

— Scuzați-mă... nu de asta voiam să vorbesc... ce voiam ? Da... mîine vine iarăși doctorul Condor de la Viena, și-a anunțat telefonic vizita... vine mereu, la două sau trei săptămîni, ca să vadă cum mai merge... Dacă ar fi după mine, nici nu l-aș mai lăsa să plece... ar putea locui aici, în casă, i-aș plăti oricît. Dar spune că-i trebuie o anumită distanță în observație, pentru ca.... o anumită distanță, pentru că... da... ce vroiam să spun ?... știu eu... vine deci mîine și după-amiază o va examina pe Edith ;

de fiecare dată rămîne la masa de seară și pleacă noaptea cu acceleratul. Și atunci m-am gîndit că, dacă cineva l-ar întreba, așa ca din întîmplare, cineva cu totul străin, care nu-i în cauză, cineva pe care nici nu-l cunoaște... dacă l-ar întreba deci... așa ca din întîmplare, cum te interesezi de o cunoștință... dacă l-ar întreba ce este de fapt cu paralizia asta și dacă este de părere că Edith se va mai face vreodată sănătoasă, *complet* sănătoasă... Vă rog să mă înțelegeți : *complet* sănătoasă, și cît timp crede el că va dura... am credința că pe dumneavoastră n-are să vă mintă... că pe dumneavoastră doar nu trebuie să vă cruțe, poate să vă spună fără nici o grijă adevărul... față de mine poate că-l reține ceva, sînt tatăl, sînt bătrîn și bolnav, și știe cum mi se frînge inima... Dar, bineînțeles, trebuie să procedați în așa fel să nu observe că ați stat de vorbă cu mine... *cu totul întîmplător* trebuie să aduceți vorba despre asta, așa cum te interesezi în mod obișnuit la un medic... vreți... ați face acest lucru pentru mine ?

Cum puteam să-l refuz ? În fața mea ședea, cu ochii umezi, bătrînul acesta și aștepta de la mine un „da“ așa cum ar fi așteptat trîmbițele Judecății de apoi. Bineînțeles că i-am făgăduit totul. Miinile lui se întinseră deodată spre mine, cu o mișcare bruscă.

— Știam, știam chiar de atunci... încă de atunci, cînd v-ați întors și ați fost atît de bun cu Edith, după... ei, știți dumneavoastră... atunci am știut imediat că mă aflu în fața unui om care mă înțelege... el și numai el îl va întreba pe doctor și... vă făgăduiesc, vă jur, nimeni nu va afla nici înainte și nici după aceea, nici Edith, nici Condor, nici Ilona... numai eu voi ști ce mare serviciu, ce imens serviciu mi-ați făcut.

— Dar, vă rog, domnule von Kekesfalva... ceea ce îmi cereți nu-i decît un fleac.

— Nu, nu este un fleac... este un *mare*... un *foarte mare* serviciu pe care mi-l faceți... un foarte mare serviciu, și dacă... bătrînului i se încovoaie și mai mult umerii, iar vocea scade și ea, devenind parcă speriată... și dacă la rîndul meu pot face ceva... ceva vreodată, pentru dumneavoastră... poate aveți...

Probabil că am făcut o mișcare de spaimă (vrea să mă plătească, pe loc ?), deoarece — cu acea bîlbîială manifes-

tată ori de cîte ori trecea printr-o puternică emoție — adăugă grăbit :

— Nu, vă rog să nu mă înțelegeți greșit... vreau numai să spun că... nu mă refer la ceva material... vreau numai să spun... mă refer... am relații bune... cunosc o mulțime de oameni la ministere, și la Ministerul de Război... și e întotdeauna bine, nu-i așa, cînd ai pe cineva, mai ales în ziua de azi, pe cineva pe care să te poți bizui... bineînțeles că numai la asta mă refeream... Pentru oricine se poate ivi o clipă cînd... numai la asta... numai la asta m-am referit.

Felul temător și sfios în care își întindea miinile către mine m-a făcut să mă rușinez. Tot timpul nu mă privise nici măcar o singură clipă, ci vorbise cu capul plecat, de parcă s-ar fi adresat propriilor sale miini. Abia acum se uită neliniștit în sus, își căută pipăind ochelarii pe care și-i scosese și cu degete tremurînde și-i puse pe nas.

— Poate că ar fi mai bine, murmură apoi, să mergem acum dincolo, altfel... altfel Edith va observa că lipsim de atîta vreme. Din păcate, trebuie să fim cît se poate de prevăzători cu ea : de cînd e bolnavă a... a căpătat într-un fel simțuri mai sensibile pe care alții nu le au ; din camera ei știe tot ce se întîmplă în casă... ghicește totul, mai înainte de a fi apucat să sfîrșești ce aveai de spus... și ar putea să... de aceea vă propun să mergem, pînă nu începe să bănuiască ceva.

Am trecut în clădirea cealaltă. În salon, Edith ne și aștepta in fotoliul ei cu rotile. Cînd am intrat, și-a ridicat privirea cenușie, ageră, de parcă ar fi încercat să citească pe frunțile noastre — nițeluș cam aplecate din pricina încurcăturii — ce vorbisem între noi. Și, deoarece n-am făcut nici o aluzie, rămase toată seara surprinzător de îngîndurată, răspunzînd monosilabic.

Față de Kekesfalva caracterizasem drept un „fleac" dorința sa de a-l iscodi ca din intîmplare pe medicul pe care nici măcar nu-l cunoșteam încă, pentru a afla ce posibilități de însănătoșire există pentru fata paralizată și — văzută din afară — această treabă părea intr-adevăr să nu-mi solicite decît o osteneală neînsemnată. Dar nu

era așa, și-mi vine foarte greu să arăt ce mult reprezenta pentru mine personal această neașteptare însărcinare. Fiindcă unui tînăr nimic nu-i mărește atît conștiința de sine, nimic nu-i stimulează mai mult formarea caracterului, decît atunci cînd se vede pe neașteptate pus în fața unei misiuni de încredere, pe care trebuie s-o ducă la bun sfîrșit exclusiv cu ajutorul bunului său simț și al propriilor sale puteri. Bineînțeles că și înainte mă aflasem în fața unor răspunderi, dar întotdeauna dintre cele legate de serviciu, de natură militară, o datorie pe care, în calitate de ofițer, trebuia s-o îndeplinesc în cadrul unui domeniu de activitate strict limitat, pe temeiul unui ordin al superiorilor mei ; de exemplu, să comand un escadron, să însoțesc un transport, să cumpăr cai, să aplanez divergențe între ostași. Toate aceste activități se desfășurau însă înlăuntrul normelor de serviciu acceptate. Ele erau legate de instrucțiuni scrise sau tipărite, iar în cazurile cînd aveam vreo îndoială, era de ajuns să cer sfatul unui camarad mai vîrstnic și mai experimentat, ca să mă pot achita în mod conștiincios de însărcinarea primită. Rugămintea lui Kekesfalva însă nu se adresa ofițerului din mine, ci acelui eu lăuntric, încă neprecizat mie însumi, ale cărui însușiri și limite ale posibilităților urma să le descopăr abia acum. Și faptul că acest străin mă alesese în nenorocirea lui tocmai pe mine, dintre toți prietenii și cunoscuții săi, această încredere mă bucura mai mult decît orice elogiu primit pînă acum în serviciu sau de la camarazi.

E drept că această bucurie se împletea și cu oarecare consternare, căci îmi dezvăluia cît de mărginită și de superficială fusese compasiunea mea pînă acum. Cum de am putut frecventa săptămîni în șir această casă, fără să pun întrebarea cea mai importantă, cea mai firească : va rămîne sărmana fată pentru totdeauna paralizată ? Oare arta medicală nu este în stare să găsească leacul acestui beteșug al picioarelor ? Insuportabilă rușine : nici măcar o singură dată n-am încercat să mă informez la Ilona, la tatăl ei, la medicul regimentului nostru ; cu un fel de fatalism am acceptat realitatea paraliziei, ca pe un fapt ; de aceea am simțit neliniștea, care-l chinuia pe bătrînul tată de ani de zile ca pe un cuțit înfipt în inimă. Ce-ar

fi dacă medicul acela ar putea cu adevărat s-o salveze pe copila aceasta de suferințele ei! Dacă sărmanele picioare paralizate ar putea iarăși păși în libertate, dacă această fată bătută de Dumnezeu ar putea din nou să urce și să coboare scările în fugă, luîndu-se la întrecere cu propriul ei rîs, fericită și împăcată cu sine! Posibilitate aceasta m-a copleșit, amețindu-mă; ce plăcut era să-mi închipui cum vom călări pe urmă, în doi sau în trei, peste cîmpii, cum, în loc să mă aștepte în salonul care este și locul ei de claustare, m-ar întîmpina chiar de la poartă, ca să mă însoțească apoi în îndelungi plimbări. Număram ceasurile, nerăbdător să-l iscodesc cît mai degrabă pe acel medic străin, poate mai nerăbdător decît însuși Kekesfalva; nici o chestiune din propria mea viață nu mi s-a părut vreodată atît de importantă.

De aceea m-am prezentat a doua zi mai devreme ca de obicei (mă aranjasem să fiu liber, anume în acest scop). De data asta, Ilona m-a primit singură. A sosit medicul de la Viena, mi-a explicat ea, iar acum este la Edith și se pare că de data asta procedează la un examen deosebit de minuțios. S-au împlinit două ceasuri și jumătate de cînd e acolo și probabil că după aceea Edith va fi prea obosită ca să mai vină aici; de data aceasta va trebui să mă mulțumesc doar cu ea, cu Ilona adică — bineînțeles, adăugă ea, dacă n-am ceva mai bun de făcut.

Această observație m-a convins, spre bucuria mea (întotdeauna ai un fel de mîndrie cînd știi că împărtășești un secret în doi), că bătrînul nu-i comunicase înțelegerea noastră. Dar am avut grijă să nu se observe nimic. Am jucat șah ca să treacă vremea și a durat destul pînă ce în camera de alături au răsunat pașii așteptați cu nerăbdare. În sfîrșit, Kekesfalva și doctorul Condor au intrat adînciți într-o discuție însuflețită, și a trebuit să depun reale eforturi pentru a-mi stăpîni o oarecare consternare cînd m-am aflat în fața acestui doctor Condor, căci prima mea impresie a fost cea a unei mari decepții. Deoarece atunci cînd ni se relatează lucruri multe și interesante despre un om pe care nu-l cunoaștem, fantezia noastră vizuală începe totdeauna să lucreze, elaborîndu-și anticipat o anumită imagine și folosește în acest proces, risipindu-l cu dărnicie, materialul ei cel mai prețios, cel mai romantic, extras

din memorie. Ca să-mi făuresc imaginea unui medic genial, căci așa mi-l înfățișase Kekesfalva pe Condor, mă ținusem de acele norme schematice, cu ajutorul cărora regizorul mediocru, asociat cu frizerul teatrului, ne prezintă tipul „medic" : chipul spiritualizat, ochiul ager și pătrunzător, ținuta calmă, vorbirea strălucitoare și ironică — cu toții cădem mereu în greșeala de a crede că natura imprimă oamenilor deosebiți caracteristici deosebite, pentru a fi recunoscuți de la prima privire.

Iată de ce am simțit ca un fel de lovitură la stomac, o senzație penibilă, cînd m-am aflat pe neașteptate în fața unui domn scund, rotunjor, miop și chel, într-un costum cenușiu mototolit și presărat cu scrum de țigară și cu cravata prost legată, un domn în fața căruia trebuia acum să mă înclin. În locul închipuitei priviri agere de diagnostician, dinapoia unui *pince-nez* ieftin cu ramă de oțel mă întîmpinară niște ochi nepăsători, ba chiar adormiți. Încă înainte de a fi făcut Kekesfalva prezentările, Condor îmi întinse o mînă mică, umedă, după care se și întoarse imediat, îndreptîndu-se spre masa de fumat, ca să-și aprindă o țigară. Apoi își destinse alene brațele.

— Așadar, iată-ne și aici. Dar, dragă prietene, ți-o mărturisesc fără ocol, mi-e o foame îngrozitoare ; ar fi minunat dacă am căpăta cît de curînd ceva de mîncare. Dacă nu e încă ora cinci, l-aș ruga pe Josef să-mi aducă vreun mizilic în chip de avans, o tartină cu unt sau ce o fi. Și, lăsîndu-se comod în fotoliu : De fiecare dată uit iar că tocmai acest accelerat de după-amiază nu are vagon-restaurant. Încă un caz de indiferență flagrantă caracteristică bunului nostru stat austriac... Apoi se întrerupe cu un : Aha, bravo ! cînd servitorul deschide ușa glisantă a sufrageriei, și adaugă : Pe punctualitatea ta se poate pune bază, Josef ! De aceea voi cinsti cum se cuvine arta domnului bucătar-șef al dumneavoastră. Astăzi încă n-am apucat nici măcar să prînzesc din pricina blestematelor de drumuri și tracasări.

Încă în timp ce vorbea, trecu greoi dincolo, se așeză fără să ne mai aștepte, și, cu șervetul înfipt în vestă, începu degrabă să-și soarbă — pentru mine nițeluș cam prea gălăgios — supa. Nu ne adresă nici un cuvînt, nici lui Kekesfalva și nici mie, în timp ce se deda acestei ur-

gente îndeletniciri. Numai mîncarea părea să-l preocupe, iar privirea lui mioapă examina între timp sticlele de vin.

— Excelent, faimosul vostru Szomorod și pe deasupra din '97 ! Îl cunosc de rîndul trecut. Numai pentru ăsta, și tot merită să te repezi pînă aici. Nu, Josef, nu-mi turna încă, pentru început, mai degrabă un pahar cu bere... da, mulțumesc.

Cu o înghițitură mare, prelungită, își goli paharul, pe urmă, luîndu-și bucăți masive de pe platoul ce i se pusese degrabă în față, începu să mestece încet și tacticos. Cum părea că nici nu observă prezența celorlalți la masă, am avut vreme destulă să-l privesc dintr-o parte pe gurmandul nostru. Decepționat, constat la omul acesta, lăudat cu atîta însuflețire, o față foarte banală, foarte burgheză, rotundă ca o lună plină, ciuruită de micile cratere ale gropițelor și pustulelor, nasul ca un cartof, bărbia înecată în grăsime, fălcile roșii umbrite de puternice urme de păr, gîtul gros și scurt — prin urmare, exact ceea ce vienezii numesc în dialectul lor un „Sumper", adică un grăsun bine intenționat, cam posac și amator de bunătăți. Ședea și mînca într-adevăr în largul lui, cu vesta șifonată și pe jumătate descheiată ; încetul cu încetul, plăcerea tihnită și perseverentă cu care mesteca începu să aibă un efect enervant asupra mea — poate din pricină că-mi aminteam cu cîtă amabilitate și politețe fusesem tratat la aceeași masă de locotenent-colonel și de acel fabricant, poate și pentru că resimțeam o oarecare îndoială că s-ar putea obține un răspuns precis la o întrebare atît de delicată de la un mîncăcios și băutor de asemenea anvergură, care întotdeauna ridică paharul cu vin mai întîi spre lumină, înainte de a-l degusta plescăind din buze.

— Ei, ce mai e nou pe la voi în regiune ? Cum stăm cu recolta ? N-a fost cam secetă în ultimele săptămîni, n-a fost prea cald ? Parcă am citit în gazete ceva de felul ăsta. Și fabrica ? Iarăși aveți de gînd să ridicați prețul, voi ăștia din cartelul zahărului ? — cu astfel de întrebări banale, aș spune chiar izvorîte din lenevie, care nici măcar nu cereau un răspuns precis, Condor își întrerupea uneori mestecatul grăbit și operația de îngurgitare ; prezența mea părea s-o ignore cu totul, și, deși aflasem pînă acum tot felul de lucruri despre bădărănia caracteristică

medicilor, in mine incepea să clocotească un fel de furie împotriva acestui necioplit atît de bine dispus ; de ciudă, n-am mai scos un singur cuvînt.

El însă nu se lăsa tulburat cîtuși de puțin de atitudinea noastră, și cînd am trecut, în sfîrșit, în salon, unde ne aștepta cafeaua neagră, se aruncă oftînd cu satisfacție chiar in fotoliul de bolnavă rezervat pentru Edith, fotoliu prevăzut cu tot confortul, cu o etajeră turnată pentru cărți, cu scrumiere și rezemători mobile. Și fiindcă ciuda te face nu numai răutăcios, ci îți ascute și simțul de observație, in această poziție de trîndăvie a lui am constatat cu anumită satisfacție cît îi erau de scurte picioarele pe care ciorapii cădeau în cute și ce burtă umflată avea, iar ca să demonstrez la rîndul meu cît de puțin îmi pasă de o cunoștință mai apropiată cu el, mi-am sucit fotoliul in așa fel, incit de fapt îi întorceam spatele. Dar Condor, cu totul indiferent față de tăcerea mea ostentativă și de plimbarea nervoasă a lui Kekesfalva de colo pînă colo — bătrînul se invirtea ca o nălucă prin încăpere ca să-i pună cît mai la indemină țigări de foi, bricheta și coniacul — Condor scoase nici mai mult, nici mai puțin de trei havane de import din lădiță, punindu-și două de rezervă lîngă ceașca de cafea, și oricît de bine se potrivea fotoliul adinc cu trupul lui grăsan, încă nu i se părea destul de confortabil. Se întinse și se suci, pină-și găsi în sfîrșit poziția cea mai voluptoasă. Abia după ce bău și a doua ceașcă de cafea, gemu satisfăcut ca un animal sătul. „Dezgustător, da, dezgustător“, îmi ziceam. Pe urmă însă își destinse deodată membrele și clipi ironic către Kekesfalva.

— Ei, te perpelești pe jarul nerăbdării ca sfîntul Laurențiu cînd l-au pus pe frigare, probabil că n-ai de gînd să aștepți nici pînă îmi sfîrșesc țigara, vrei să auzi, in sfîrșit, raportul meu ! Dar dumneata mă cunoști, știi că nu-mi prea place să amestec mîncarea cu medicina — și apoi, eram intr-adevăr *prea* înfometat, *prea* obosit. De la șapte și jumătate dimineața sînt în picioare alergînd de colo pînă colo, și mi se părea că nu numai stomacul, dar și capul o luase razna. Așadar — și medicul trăgea incet din țigară și sufla fumul cenușiu în cercuri rotunde — așadar, dragă prietene, să-i dăm drumul ! Totul decurge destul de bine. Exercițiile de mers, exercițiile de extensie,

toate sînt cum trebuie, cu un pic, un singur pic, aș spune că e chiar mai bine ca rîndul trecut. Cum ziceam, putem fi mulțumiți. Numai — din nou trase din țigară — numai în comportarea generală... în ceea ce se numește psihicul, am găsit-o astăzi... dar, te rog, nu te mai speria așa, din nimic, prietene dragă... am găsit-o astăzi nițeluș schimbată.

Cu tot avertismentul, Kekesfalva se sperie peste măsură. Am văzut cum lingurița pe care o avea în mînă începu să tremure.

— Schimbată... ce vrei să spui... cum așa, schimbată ?

— Ei, schimbată înseamnă schimbată... doar n-am spus, prietene dragă, schimbată în rău. Vorba lui taica Goethe, fără să denaturăm, nici în rău, nici în bine. Deocamdată nu știu nici eu exact ce s-a întîmplat dar... ceva nu-i în regulă.

Bătrînul ținea încă lingurița în mînă. Părea că nu are forța trebuincioasă ca s-o pună jos.

— Ce... ce nu-i în regulă ?

Doctorul Condor se scărpină pe cap.

— Mda, dacă aș ști ! În orice caz nu este cazul să fii neliniștit ! Să discutăm cît se poate de academic și fără ocolișuri, prefer s-o spun încă o dată, foarte lămurit : Nu mi s-a părut schimbată evoluția bolii, ci în forul interior al bolnavei s-a schimbat ceva. Ceva, nu știu ce, s-a întîmplat astăzi cu ea. Pentru întîia oară am avut impresia că mi-a scăpat într-un fel din mînă — trase din nou din țigară, apoi se întoarse brusc spre Kekesfalva, cu ochii lui ageri și mici. Știi, e mai bine dacă privim lucrurile cinstit chiar de la început. Că doar între noi nu trebuie să ne jenăm și putem juca cu cărțile pe față. Așadar... amice dragă, te rog acum să-mi mărturisești cinstit și limpede : în veșnica dumitale nerăbdare, nu cumva ai chemat vreun alt medic ? A examinat-o sau a tratat-o altcineva pe Edith în lipsa mea ?

Kekesfalva tresări, de parcă ar fi fost acuzat de ceva îngrozitor.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, domnule doctor, îți jur pe viața copilului meu...

— Bine... bine... fără jurăminte ! îl întrerupse repede Condor. Te cred și așa. Renunț la întrebare ! *Peccavi* [1] ! Am

---

[1] Am păcătuit ! (Lat.)

nimerit alături, diagnostic greșit, se întîmplă la urma urmei și medicilor cu titlu de consilieri și profesorilor. Ce comedie... puteam să jur că... Ei, atunci se vede că este altceva la mijloc... dar ciudat, foarte ciudat... Îmi dai voie, nu-i așa... și își turnă a treia ceașcă de cafea.

— Bine, dar ce-i cu ea? Ce s-a schimbat?... Ce vrei să spui? biigui bătrînul cu buzele uscate de tot.

— Dragă prietene, dumneata mă faci să trec prin clipe grele, zău așa. Orice îngrijorare e inutilă, pe cuvîntul meu, crede-mă, pe cuvîntul meu de onoare. Dacă aș fi constatat ceva serios, n-aș vorbi față de un străin... scuză-mă, domnule sublocotenent, n-o spun cu vreo intenție neprietenoasă, o spun numai... fiindcă în acest caz n-aș sta astfel, aici în fotoliu, confortabil instalat, bînd din coniacul dumitale atît de bun — fiindcă e într-adevăr un coniac excelent.

Se rezemă din nou pe spate și închise ochii vreme de o clipă.

— Da, e greu să explici așa, cît ai bate din palme, ce s-a schimbat la ea, tocmai pentru că se situează în extrema limită superioară sau inferioară a explicabilului. Dar dacă mai întîi am presupus că un medic străin a intervenit în tratament — acum, domnule von Kekesfalva, n-o mai cred, ți-o jur — a fost pentru că astăzi, pentru prima oară, a intervenit ceva în legătura dintre mine și Edith, ceva care n-a funcționat cum trebuie — contactul normal nu s-a stabilit... stai puțin... poate voi izbuti să-mi exprim mai limpede ideea. Vreau să spun că... în cursul unui tratament mai îndelungat se creează în mod inevitabil un oarecare contact, un anumit contact între medic și pacientul său... poate că e un mod cam grosolan să denumești această relație un contact, căci, în ultimă instanță, asta înseamnă „atingere“, așadar, ceva corporal. În cazul relației de față, încrederea se împletește într-un fel ciudat cu neîncrederea, una este îndreptată împotriva celeilalte, simpatia cu antipatia și, firește, dozajul acestui amestec se schimbă de la o dată la alta — cu asta ne-am obișnuit. Uneori medicul îi apare pacientului altfel, alteori pacientul îi apare altfel medicului, uneori se înțeleg numai dintr-o simplă privire și alteori vorbesc fără să se înțeleagă... Da, foarte, foarte ciudate sînt aceste

vibrații variabile, nu le poți capta, iar de măsurat și mai puțin. Cel mai simplu mijloc de a le explica ar fi o comparație, chiar cu riscul că va fi o comparație foarte grosolană. Prin urmare : cu pacientul e ca și cînd ai fi fost plecat cîteva zile și te întorci și-ți iei mașina de scris, care în aparență scrie absolut la fel, funcționează tot atît de bine ca de obicei ; și totuși, simți după ceva ce nu poți indica precis, că între timp altcineva a scris la ea. Sau dumneata, domnule sublocotenent, sînt sigur că observi la calul dumitale dacă altcineva l-a călărit vreme de două zile. În acest caz, ceva nu-i în regulă, la mers, în ținută, într-un fel ți-a scăpat din mînă și probabil că și dumneata, tot atît de puțin ca și mine, n-ai putea să arăți precis în ce constă de fapt deosebirea, atît de infinitezimale sînt schimbările... Știu, sînt comparații foarte grosolane, căci relația dintre medic și pacientul său este bineînțeles mult mai subtilă ; m-aș afla într-adevăr — așa cum am mai spus-o — în cea mai mare încurcătură, dacă ar trebui să-ți explic ce s-a schimbat la Edith de la ultima vizită. Dar ceva — și tocmai asta mă amărăște, că nu reușesc să aflu ce — ceva s-a întîmplat, ceva s-a schimbat în forul ei interior.

— Dar cum... cum se manifestă asta ? gîfîi Kekesfalva. Se vedea că toate asigurările lui Condor nu reușeau să-l liniștească, iar fruntea îi lucea umedă.

— Cum se manifestă ? Ei, tocmai asta e, se manifestă în nimicuri, în imponderabile. Încă de la exercițiile de extensie, am observat că începe să-mi opună rezistență, și înainte de a putea trece la un examen ca lumea se și revoltase împotrivă-mi : „Inutil, îmi spunea, e la fel ca de obicei", cînd întotdeauna *aștepta* cu nerăbdare concluziile mele. Apoi, cînd i-am propus și alte anumite exerciții, a făcut tot felul de observații stupide, ca : „Ah, nici asta n-are să ajute, cum n-au ajutat nici altele", sau : „Nici cu asta n-o să ajungem prea departe". Recunosc că astfel de observații n-au în sine cine știe ce însemnătate — proastă dispoziție, nervi surmenați — dar pînă acum, prietene dragă, Edith n-a vorbit cu mine încă niciodată așa. Ei, dar poate că era într-adevăr numai proastă dispoziție... se poate întîmpla oricui.

— Dar, nu-i așa... în rău nu s-a schimbat nimic ?

— De cîte ori vrei să-ți ofer pe farfurie cuvîntul meu de onoare ? Dacă s-ar fi întîmplat cel mai mic lucru, și eu, ca medic, aș fi tot atît de îngrijorat ca și dumneata, în calitate de tată, și, după cum vezi, nu sînt cîtuși de puțin. Dimpotrivă, felul cum cîrtește împotriva mea nu-mi displace nici cît negru sub unghie. Admit — domnișorica are o purtare mai irascibilă, mai violentă, mai nerăbdătoare ca acum cîteva săptămîni — probabil că și dumitale îți dă de furcă, nu glumă. Dar o asemenea revoltă pledează, pe de altă parte, în sensul unei întăriri a voinței de a trăi, a voinței de însănătoșire ; cu cît un organism începe să funcționeze mai puternic, mai normal, cu atît mai viguroasă este, în mod firesc, voința lui de a sfîrși odată cu boala. Crede-mă, noi, medicii, nici nu-i iubim atît de grozav cum crezi dumneata pe pacienții „cuminți", docili. Aceștia ne ajută cel mai puțin în ceea ce privește psihicul. Nouă nu ne poate fi decît binevenită o voință viguroasă, ba chiar potrivnică și mînioasă, la un bolnav, căci, în chip ciudat, asemenea reacții, în aparență lipsite de sens, sînt uneori mai eficiente decît prescripțiile noastre cele mai amănunțit studiate. Deci încă o dată — nu sînt de loc neliniștit ; dacă acum am încerca să-i aplicăm, de pildă, un tratament nou, cred că ar fi dispusă să depună orice efort ; poate că acum ar fi clipa potrivită să aruncăm în joc forțele psihice, care tocmai în cazul ei sînt atît de hotărîtoare. Nu știu, și medicul își ridică ochii privindu-ne, dacă înțelegeți pe deplin ce vreau să spun.

— Firește, am intervenit fără să vreau ; era pentru prima oară cînd îi adresam cuvîntul ; mi se părea totul limpede și de la sine înțeles.

Dar bătrînul nu se clintea din rigiditatea lui. Privea drept înainte cu ochii complet goi. Simțeam că, din tot ce voia să ne explice Condor, nu înțelegea nimic pentru motivul foarte simplu că nu voia să înțeleagă. Pentru că întreaga lui atenție și teamă se concentrau exclusiv asupra hotărîrii : Se va însănătoși ? Cît de curînd se va însănătoși ? Cînd se va însănătoși ?

— Dar ce tratament ? se bîlbîia și se poticnea în vorbe de fiecare dată cînd era emoționat. Ce tratament nou...

parcă ai vorbit de un tratament nou... ce tratament nou vrei să încerci ?

(Am observat imediat cum se agață de cuvîntul „nou", pentru că în el găsea parcă ceva ce aducea cu o speranță nouă).

— Lasă asta pe seama mea, dragă prietene, ce voi încerca și cînd voi încerca — numai să nu zorești, să nu forțezi ceea ce nu se poate obține prin vrăjitorie ! „Cazul" vostru, cum spunem noi, medicii, cu o expresie atît de neplăcută, este și rămîne cea mai însemnată grijă dintre grijile mele. Dar va sosi și ziua cînd îi voi veni de hac.

Bătrînul privea mut și copleșit. Vedeam cum se stăpînește cu mare greutate să nu mai pună încă o dată și pe urmă încă o dată una dintre acele întrebări încăpățînate și lipsite de sens. Condor trebuie să fi simțit și el ceva din această apăsare tăcută, căci deodată se ridică.

— Și, nu-i așa, pentru astăzi ajunge ! Ți-am spus impresia mea, în rest ar însemna să flecărim și să batem apa în piuă... Chiar dacă Edith s-ar dovedi în zilele următoare și mai iritabilă, nu te speria imediat, că pînă la urmă am să aflu eu unde s-a slăbit șurubul. Dumneata n-ai de făcut decît un lucru : să nu mai dai tîrcoale bolnavei cu o mutră atît de speriată și amărîtă. Și în al doilea rînd : să fii foarte atent cu nervii dumitale. Arăți cam surmenat și mă tem că are să te doboare felul în care te frămînți și-ți subminezi singur sănătatea, și poate că va veni vremea cînd va trebui să dai socoteală copilului dumitale despre asta. Cel mai bun lucru e să începi chiar acum, culcîndu-te devreme astă-seară și luînd cîteva picături de valeriană înainte de a te băga în pat, ca mîine să te simți iarăși în formă. Asta-i tot. Pentru astăzi, consultația s-a terminat ! Îmi fumez numai țigara pînă la capăt și o iau din loc.

— Vrei într-adevăr... într-adevăr să și pleci ?

Doctorul Condor rămase pe poziție.

— Da, dragă prietene — destul pentru astăzi ! Mai am astă-seară un ultim pacient, unul care cam e pe ducă și căruia i-am și prescris o plimbare mai îndelungată. Așa cum mă vedeți, sînt de la șapte și jumătate în picioare, fără întrerupere, toată dimineața am fost la spital, am dat peste un caz interesant, anume... Dar să nu mai

vorbim de asta... Pe urmă în tren, pe urmă aici, şi tocmai unul ca mine trebuie să-şi mai aerisească din cînd în cînd plămînii, ca să-şi păstreze capul limpede. De aceea, te rog, astăzi fără automobil, prefer să mă duc pe jos! E o lună plină minunată. Fireşte că nu vreau să ţi-l răpesc pe domnul sublocotenent; îţi va ţine companie, dacă, în ciuda faptului că medicul ţi-a interzis, doreşti neapărat să nu te duci încă la culcare.

Şi de îndată îmi amintesc de însărcinarea primită.

— Nu, declar eu iute, căci mîine dimineaţă încep serviciul foarte devreme, oricum, ar fi trebuit să plec mai de mult.

— Ei, dacă n-ai nimic împotrivă, întreprindem împreună marşul pînă în oraş!

În privirea cenuşie a lui Kekesfalva licăreşte pentru prima oară o scînteie: Însărcinarea! Întrebarea! Iscodirea! Îşi amintise şi el.

— Iar eu mă duc îndată la culcare, zise cu o docilitate neaşteptată şi, pe furiş, în spatele lui Condor, îmi făcu semn din ochi.

Avertismentul era inutil, şi aşa simţeam pînă la manşete pulsaţiile violente ale mîinii. Ştiam că acum începeam să-mi duc la îndeplinire însărcinarea dată.

Fără să vrem, Condor cu mine, de îndată ce am ieşit pe uşă, ne-am oprit pe treapta de sus a scării, căci grădina din faţa clădirii oferea o privelişte surprinzătoare. În ceasurile petrecute sub tensiune în casă, nu-i trecuse nimănui dintre noi prin minte să privească pe fereastră; şi iată că acum eram uimiţi de schimbarea totală de afară. O lună plină, imensă şi nemişcată, un taler lucitor de argint şlefuit, aşezat în mijlocul unui cer spuzit de stele, şi în timp ce aerul încă încins de ziua însorită ne învăluia într-o atmosferă văratică, în acelaşi timp, datorită acelei străluciri, o iarnă magică părea că se lăsase asupra lumii. Între gardurile vii, tăiate drept, care flancau drumul ce se deschidea în faţa noastră, aruncînd umbre negricioase, pietrişul sclipea ca zăpada proaspăt căzută; avînd reflexe cînd în lumină, cînd în întuneric, ca lemnul de mahon şi sticla, copacii stăteau nemişcaţi, cu răsuflarea tăiată.

Nu-mi amintesc să fi resimţit vreodată lumina lunii atît de fantomatic ca aici, în liniştea şi împietrirea deplină a grădinii înecate în valurile strălucirii de gheaţă ; atît de înşelătoare era vraja luminii de aparenţă hibernală, încît fără voie am zăbovit amîndoi înainte de a pune piciorul pe treptele sclipitoare, de parcă ar fi fost de sticlă alunecoasă. Dar acum, cînd păşeam pe aleea de pietriş cu sclipiri de nea, deodată nu mai eram doi, cei ce mergeam, ci patru, căci în faţa noastră se întindeau, conturate cu precizie în lumina tăioasă a lunii, umbrele noastre. Fără să vreau trebuia să-i urmăresc pe cei doi tovarăşi de drum întunecaţi şi credincioşi, siluete ambulante, care ne indicau dinainte fiecare mişcare, şi treceam printr-un fel de senzaţie de linişte — afectivitatea noastră are doar de multe ori ciudate înclinaţii copilăreşti — cînd vedeam că umbra mea e mai lungă, mai zveltă şi aproape că aş spune „mai bine" decît cea grăsană şi scundă a însoţitorului meu. Datorită acestei superiorităţi, mă simţeam oarecum mai sigur de mine — ştiu că este nevoie de un anumit curaj spre a recunoaşte faţă de tine însuţi o asemenea neghiobie, căci starea sufletească este determinată întotdeauna de cele mai ciudate întîmplări şi adesea tocmai cele mai neînsemnate fenomene exterioare ne întăresc sau ne slăbesc curajul.

Fără să scoatem vreun cuvînt, am mers pînă la poarta grilajului. Ca s-o închidem, a trebuit să ne întoarcem şi astfel am privit înapoi. Faţada casei strălucea ca zugrăvită cu fosfor albăstrui, un unic bloc de gheaţă lucioasă, şi atît de puternic ne orbea lumina excesivă a lunii, încît nu mai puteam deosebi care dintre ferestre erau luminate dinăuntru şi care dinafară. Abia sunetul aspru al porţii trîntite rupse tăcerea ; încurajat parcă de acest zgomot pămîntesc răsunînd în mijlocul tăcerii fantomatice, Condor se întoarse către mine cu o degajare la care nu mă aşteptam.

— Sărmanul Kekesfalva ! De cînd am plecat îmi tot fac reproşuri dacă nu cumva am fost prea brutal cu el. Ştiu, bineînţeles, că tare ar mai fi dorit să mă reţină încă ceasuri în şir şi să-mi pună sute de întrebări sau, de fapt, să-mi pună de o sută de ori aceeaşi întrebare. Dar pur şi simplu nu mai puteam. A fost o zi prea grea,

de dimineață pînă seara bolnavi și, în afară de asta, mereu cazuri în care nu se arată nici un progres.

Intrasem între timp pe alee, ai cărei copaci se împleteau într-o țesătură de umbre împotriva luminii selenare ce răzbătea printre ei. Cu atît mai orbitor strălucea pietrișul de un alb de gheață, iar noi pășeam pe această pîrtie de lumină. Eram prea impresionat să răspund, dar Condor părea că nici nu mă ia în seamă.

— Și apoi, în unele zile nu mai pot pur și simplu să-i suport insistențele. Crede-mă, ceea ce este dificil în profesia noastră, nu sînt nicidecum bolnavii ; în definitiv, cu aceștia înveți cum să te comporți, e o chestiune de rutină pe care o deprinzi. Și — în definitiv — dacă pacienții se plîng și întreabă și insistă, asta face parte integrantă din starea lor, ca febra sau durerea de cap. Contăm de la bun început pe nerăbdarea lor, sîntem pregătiți și înarmați pentru asta și fiecare dintre noi are la îndemînă anumite fraze liniștitoare și neadevăruri, așa cum avem somnifere și picături calmante. Dar nimeni nu ne face viața atît de amară ca rudele mai apropiate sau mai depărtate care se interpun fără nici un rost între medic și pacient și vor întotdeauna să știe „adevărul". Toți se comportă de parcă deocamdată numai acest singur om ar fi bolnav pe întreg pămîntul și ar trebui să ne îngrijim de el și numai de el. Crede-mă că nu-i iau de loc în nume de rău lui Kekesfalva avalanșa de întrebări. Dar știi, cînd nerăbdarea devine cronică, mă părăsește uneori și pe mine răbdarea. De zece ori i-am explicat că actualmente am un caz grav în oraș, un caz în care e vorba de viață și de moarte. Și, cu toate că o știe, îmi telefonează zi de zi și mă pisează și mă pisează, și vrea să-mi stoarcă aproape cu sila o declarație care să-i dea speranțe. În același timp, ca medicul său curant știu ce efect dăunător are această enervare asupra lui, căci sînt mult mai neliniștit decît bănuiește, da, mult mai neliniștit. Noroc că nu știe cît de proastă e situația !

M-am speriat. Așadar, era rău ! Deschis și cu totul spontan, Condor mi-a dat informația pe care ar fi trebuit s-o obțin pe ocolite. Foarte emoționat, încep să stărui :

— Scuzați-mă, domnule doctor, dar sînt sigur că veți înțelege că această chestiune mă neliniștește... nici prin

minte nu mi-ar fi trecut că Edith se află într-o stare atît de gravă.

— Edith ? și Condor se întoarce foarte uimit spre mine. Părea că remarcă pentru prima oară că vorbise către un altul. Cum așa, de ce Edith ? Că doar n-am spus nici un cuvînt despre ea... M-ai înțeles cu totul greșit... Nu, nu, starea ei e într-adevăr complet staționară — *din păcate* încă staționară. Dar *el* mă îngrijorează, Kekesfalva, și mă îngrijorează tot mai mult. N-ai remarcat cît de tare s-a schimbat în ultimele cîteva luni ? Ce rău arată, cum decade cu fiecare săptămînă care trece ?

— Bineînțeles că nu sînt în măsură să pot judeca... abia de cîteva săptămîni am onoarea să-l cunosc pe domnul von Kekesfalva și...

— A da, așa e ! scuză-mă... atunci, firește că n-ai putut să-ți dai seama... Dar eu, care-l cunosc de ani de zile, am fost astăzi sincer speriat cînd m-am uitat din întîmplare la mîinile lui ; nu te-a izbit faptul că sînt exagerat de transparente și de osoase — știi, cînd ai văzut multe mîini de oameni morți, atunci te frapează întotdeauna această tipică nuanță albăstrie, cînd o întîlnești la o mînă vie. Și apoi... emotivitatea lui prea precipitată nu-mi place ; la cea mai slabă emoție i se umezesc ochii, la cea mai mică sperietură i se decolorează fața. Tocmai la oameni altădată atît de activi și de energici cum a fost Kekesfalva, un asemenea fel de a se pierde cu firea dă de gîndit. Din păcate, nu-i cituși de puțin un semn bun cînd oameni duri devin deodată sensibili — ba nu-mi place nici măcar să-i văd că devin pe neașteptate buni. Înseamnă că nu-i ceva în regulă, ceva numai rezistă înlăuntrul lor. Firește — de mult îmi tot propun să-i fac o dată un examen amănunțit — numai că nu prea am încredere în el. Fiindcă, Dumnezeule, dacă acum i-am vîrît în cap ideea că el însuși e bolnav, ba poate chiar ideea că ar putea să moară și să-și lase copila paralizată, cine știe ce urmări nefaste ar putea avea asta ! Și așa își subminează sănătatea cu veșnicele lui temeri, cu nerăbdarea asta turbată... nu, nu, domnule sublocotenent, m-ai înțeles greșit, nu Edith, ci el este grija mea cea mare... mi-e teamă că bătrînul n-o mai duce mult.

Eram cu desăvîrșire distrus. La asta nu m-aș fi gîndit niciodată. Aveam atunci douăzeci și cinci de ani și încă nu văzusem murind pe cineva dintre cei apropiați. De aceea nici nu puteam concepe imediat gîndul că cineva cu care tocmai ai șezut la masă, cu care ai vorbit și ai mîncat, ar putea chiar mîine să zacă țeapăn, acoperit de giulgiu. Totodată, o înțepătură neașteptată și ușoară în regiunea inimii îmi dovedea că-l îndrăgisem într-adevăr pe acest bătrîn. Stingherit și emoționat, voiam să răspund totuși ceva, orice.

— Îngrozitor, am spus și eram ca năucit, ar fi îngrozitor ! Un om atît de distins, atît de generos, un om atît de bun — este într-adevăr primul nobil maghiar autentic pe care-l întîlnesc...

Și iată că acum se întîmplă ceva surprinzător. Condor se opri cu o smucitură atît de bruscă, încît fără să vreau îmi înțepeniră și mie picioarele. Se întoarse uitîndu-se țintă la mine și această întoarcere neașteptată făcu să-i sclipească ochelarii. Abia după ce trase o dată sau de două ori aer în piept, mă întrebă cît se poate de perplex :

— Un nobil ?... Și pe deasupra unul autentic ?... Kekesfalva ? Iartă-mă, stimate domnule sublocotenent... dar ai vorbit... într-adevăr serios... în chestia cu nobilul maghiar ?

N-am înțeles prea bine întrebarea. Aveam numai impresia că spusesem o neghiobie. Așa că am răspuns încurcat :

— Nu pot judeca decît din punctul meu de vedere, și față de mine domnul von Kekesfalva s-a arătat în toate ocaziile cît se poate de nobil și de bun... la regiment, aristocrația maghiară ne-a fost întotdeauna înfățișată ca fiind foarte îngîmfată... Dar... eu... eu n-am întîlnit niciodată un om mai bun... eu... eu...

Am amuțit pentru că simțeam cum Condor continua să mă privească atent dintr-o parte. Fața lui rotundă clipea în lumina lunii, cele două lentile străluceau imense, iar îndărătul lor zăream nelămurit ochii cercetători ; de aceea aveam neplăcuta senzație că aș fi o insectă care se zbate, în timp ce este examinată printr-o lupă extrem de puternică. Stînd așa, față în față, în mijlocul șoselei, probabil că ofeream un tablou ciudat, dar drumul era cu totul

pustiu. Pe urmă, Condor își lăsă capul în piept și începu iar să pășească, murmurînd ca pentru sine :

— Ești într-adevăr un om ciudat — iartă-mă, te rog, dar nu folosesc expresia în sensul ei prost. Dar e într-adevăr ciudat, ai să recunoști și dumneata, foarte ciudat... După cum am aflat, vii de cîteva săptămîni în casă. Și, în afară de asta, trăiești într-un orășel, într-o mică așezare de provincie, unde fiecare știe totul despre fiecare și bîrfește pe rupte — și-l consideri pe Kekesfalva ca pe un mecena magnanim... N-ai auzit oare niciodată, între camarazii dumitale, anumite... nu vreau să spun defăimări — dar, oricum, anumite observații, că această noblețe a lui nu-i chiar așa de veche ?... Ceva tot trebuie să ți se fi relatat.

— Nu, răspunsei hotărît, și simțeam că începe să mă cuprindă mînia (căci nu e o senzație plăcută să fii socotit drept „curios" și „ciudat"). Îmi pare rău — n-am îngăduit nimănui să-mi relateze ceva de felul acesta. N-am vorbit niciodată cu vreunul dintre camarazii mei despre domnul von Kekesfalva.

— Ciudat, murmură Condor. Ciudat. Crezusem că exagerează de fiecare dată cînd îmi vorbea de persoana dumitale. Și ca să fiu sincer cu dumneata — că doar astăzi este ziua diagnosticelor greșite — eram nițeluș cam neîncrezător în ce privește entuziasmul său !... Nu prea îmi venea să cred că te duceai pe acolo numai din pricina acelei gafe nenorocite cu dansul și că pe urmă ai venit mereu... pur și simplu din simpatie, din compasiune. Nici nu-ți poți închipui cum este exploatat bătrînul — și eu aveam de gînd (de ce să nu ți-o spun ?) să aflu ce te atrage de fapt în casa asta. Mi-am zis, băiatul ăsta e fie un foarte — cum să mă exprim politicos ? — un băiat cu intenții foarte precise, care are de gînd să-și ia partea lui la împărțirea prăzii, sau, în cazul că are intenții cinstite, trebuie să fie foarte tînăr sufletește, căci numai asupra tinerilor tragicul și primejdia exercită o atracție atît de ciudată. De altfel, acest instinct al oamenilor foarte tineri are aproape întotdeauna dreptate, și dumneata ai intuit foarte bine... acest Kekesfalva e într-adevăr un om curios. Cunosc foarte bine faptele care se pot aduce ca argumente împotriva lui, de aceea mi s-a părut puțin cam

comic — iartă-mă, te rog — cînd l-ai denumit nobil. Dar, crede-mă pe mine, care-l cunosc mai bine decît toţi cei de-aici — dumitale nu trebuie să-ţi fie ruşine că i-ai arătat lui şi sărmanei lui copile atîta prietenie. Orice ţi s-ar colporta, nu te lăsa indus în eroare ; fiindcă nu are realmente nici o legătură cu omul profund zdruncinat care este astăzi Kekesfalva.

Toate astea, Condor le spunea în timp ce înainta pe şosea fără să mă privească ; abia după o vreme îşi încetini din nou pasul. Simţeam că meditează la ceva şi nu voiam să-l tulbur. Vreme de patru, cinci minute am păşit tăcuţi unul lîngă altul, o căruţă apăru în faţa noastră şi a trebuit să ne dăm la o parte, iar căruţaşul, un ţăran, se uită plin de curiozitate la ciudata pereche, la sublocotenentul de lîngă domnul cel mic, gras, cu ochelari, care se plimbau tăcuţi, tîrziu, noaptea pe şosea. Lăsarăm căruţa să treacă, apoi Condor se întoarse brusc spre mine.

— Ascultă-mă, domnule sublocotenent, lucrurile făcute numai pe jumătate şi aluziile exprimate numai pe jumătate sînt întotdeauna scîrboase ; tot răul de pe lumea asta vine de la aceste jumătăţi de măsură. Poate că de pe buzele mele au şi scăpat mai multe, şi n-aş vrea cu nici un preţ să fii derutat în buna dumitale intenţie. Pe de altă parte, ţi-am trezit în prea mare măsură curiozitatea ca să nu te interesezi la alţii, şi, din păcate, am motive să mă tem că nu vei fi informat cu respectarea cît de cît a adevărului. La urma urmelor, e o situaţie imposibilă să frecventezi vreme îndelungată o casă fără să ştii cine sînt aceşti oameni — şi probabil că pe viitor nici dumneata nu te vei mai putea comporta la fel de nestingherit ca pînă acum. Prin urmare, dacă te interesează cu adevărat să afli cîte ceva despre prietenul nostru, îţi stau cu plăcere la dispoziţie.

— Da, fireşte că da.

Condor îşi scoase ceasul.

— Unsprezece fără un sfert. Ne mai rămîn două ceasuri bune. Trenul meu pleacă abia la unu şi douăzeci. Dar nu cred că pentru asemenea lucruri şoseaua este un loc prea potrivit. Poate ştii dumneata undeva un colţ liniştit, unde să putem discuta în voie.

Am chibzuit o vreme ; pe urmă am spus :

— Cel mai bine ar fi la „Crama tiroleză", pe Erzherzog Friedrich-Strasse. Are niște separeuri mici, unde nu te tulbură nimeni.

— Minunat! Cred că este exact ce ne trebuie, răspunse el și-și iuți din nou pașii.

Fără să mai scoatem vreun cuvînt, ne-am continuat drumul pînă la capătul șoselei. Curind, primele case ale orășelului începură să străjuiască șoseaua în lumina strălucitoare a lunii și o coincidență fericită a făcut să nu întîlnim pe străzile cu totul pustii pe nici unul dintre camarazii mei. Nu știu de ce, dar mi-ar fi fost neplăcut dacă a doua zi m-ar fi întrebat cine era insoțitorul meu nocturn. De cînd intrasem în acel ciudat păienjeniș, ascundeam cu teamă orice fir care ar fi putut să ducă spre vreo intrare în labirintul menit — simțeam aceasta — să mă ademenească în mereu alte adîncuri, tot mai misterioase.

Acea „Cramă tiroleză" era un local mic și plăcut, bucurîndu-se pînă la un anumit punct de o faimă cam îndoielnică. Situat lăturalnic, pe o străduță strîmbă, vetustă, ținea de un hotel de mîna a doua sau a treia, foarte prețuit în cercurile noastre din pricină că portarul era înzestrat cu o binevoitoare lipsă de memorie și renunța intenționat să-i plictisească pe pasagerii care solicitau o cameră cu un pat dublu — chiar în miezul zilei — pentru a le cere completarea fișei, conform ordonanței polițienești. O altă garanție de discreție pentru orele plăcute, mai lungi sau mai scurte, o constituia împrejurarea de loc întîmplătoare că, spre a ajunge la acele cuiburi de dragoste, nu trebuia să folosești intrarea bătătoare la ochi (un orășel de provincie are mii de ochi), ci, în chipul cel mai firesc cu putință, puteai trece, din încăperea unde era crama, direct la scară și pe aici, la discreta țintă. În schimb, în localul acesta dubios, se serveau niște terlanuri și muscaturi, vinuri vîrtoase, într-adevăr excelente; în fiecare seară, burghezii ședeau aci comod la mesele grele de lemn, fără fețe de masă, și discutau la cîte o litruță, cu însuflețire mai mare sau mai mică, problemele cele mai actuale ale orășelului și ale globului pă-

mintesc. În jurul acestei încăperi dreptunghiulare, cam vulgare, afectată băutorilor cinstiți, care nu căutau aici altceva decît vinul și conversația lor greoaie, se afla, înălțată cu o treaptă, o galerie de așa-zise „loji“ zidite în perete, izolate între ele prin panouri de lemn destul de groase și amortizînd zgomotele, împodobite cu totul inutil cu motive pirogravate și versuri stupide preamărind virtuțile vinului.

Spre încăperea principală a localului cele opt cabine erau atît de bine izolate prin perdelele grele, încît aproape că puteau fi desemnate drept *chambres séparées*, și de fapt chiar și serveau ca atare, pînă la un anumit punct. Cînd ofițerii din garnizoană sau băieții cu termen redus voiau să se distreze discret cu cîteva fete vieneze, își rezervau o asemenea lojă, și printr-o înțelegere tacită chiar colonelul nostru, care altfel ținea cu strictețe la disciplină, aprobase ritos această înțeleaptă măsură de prevedere, care-i împedica pe civili să cunoască prea în amănunt orele de amuzament ale tinerilor din unitatea lui. Discreția era respectată ca lege supremă și în regulamentul intern al localului : în urma dispoziției categorice a proprietarului, un oarecare domn Ferleitner, chelnerițele în rochii tiroleze primiseră dispoziția severă să nu ridice perdelele sacre pentru a intra în loji, înainte de a tuși cu zgomot, anunțîndu-și prezența, de asemenea să nu-i deranjeze în vreun fel pe domnii militari, în afară de cazul că au fost chemate anume, cu soneria. În felul acesta, erau păzite în chipul cel mai strașnic atît demnitatea armatei, cît și desfătarea ei.

Ca o lojă să fie folosită doar pentru o convorbire nestingherită, probabil că nu s-a întîmplat de multe ori în analele acestei crame. Dar ar fi fost penibil pentru mine să fiu tulburat în convorbirea atît de promițătoare în dezvăluiri cu doctorul Condor, de camarazi intrați întîmplător, care ar veni să mă salute, roși de curiozitate, ori să fiu silit să sar în poziție de drepți la sosirea vreunui superior. Îmi era penibil chiar și numai să străbat încăperea cramei alături de Condor — ironiile și zeflemelele se vor ține lanț mîine, dacă voi fi văzut strecurîndu-mă într-un loc atît de izolat cu un domn străin și grăsan ! Dar încă de la intrare am constatat cu multă satisfacție

că în local domnea atmosfera pustie caracteristică sfîrșitului de lună, ce provoacă în mod firesc o restrîngere a bugetului în orice mică garnizoană. Din regimentul nostru nu se afla nimeni și toate lojile erau la dispoziția noastră.

Ca să înlăture probabil aparițiile ulterioare ale chelneriței, Condor comandă imediat doi litri de vin alb, îi plăti pe loc, și-i dădu fetei un bacșiș atît de gras, încît fata dispăru definitiv, dar nu înainte de a ne fi urat un „Să vă fie de bine !" plin de recunoștință. Perdeaua cea grea căzu și numai din cînd în cînd, dinspre mesele așezate în mijlocul cramei, răzbăteau cîteva cuvinte pronunțate mai tare sau vreun hohot de rîs. În celula noastră eram complet izolați și netulburați.

Condor umplu paharele, întîi mie un pahar înalt cu picior, apoi pentru el unul obișnuit ; după o anumită concentrare în mișcările lui, mi-am dat seama că tot ce voia să-mi spună (și, poate, ceea ce voia să-mi ascundă) se ordona acum în mintea lui. Dar pe urmă, cînd se întoarse spre mine, acel aer de om adormit și lenevos, care mă supărase mai înainte atîta, dispăruse complet, privirea îi era ageră.

— Mai bine să începem cu începutul și să-l lăsăm cu totul deoparte pe nobilul domn Lajos von Kekesfalva. Pentru că pe atunci acesta nici nu exista încă. Nu exista nici un moșier în redingotă neagră și cu ochelari înrămați în aur, nici un nobil și cu atît mai puțin vreun magnat. Nu exista decît un băiețaș evreu, într-un sat prăpădit de la granița ungaro-slovacă, un tinerel cu pieptul îngust și ochii ageri, pe care-l chema Leopold Kanitz, și dacă nu mă înșel toată lumea nu-i spunea decît Lämmel Kanitz.

Probabil că am tresărit sau mi-am manifestat într-altfel marea mea surpriză, căci m-aș fi așteptat la orice, numai la asta nu. Dar Condor zîmbi și continuă, de parcă ar fi povestit ceva obișnuit.

— Da, Kanitz, Leopold Kanitz, n-am ce-i face ; abia mai tîrziu, în urma propunerii unui ministru, numele a fost maghiarizat într-un fel atît de sonor și împodobit cu o particulă de noblețe. Ai scăpat, probabil, din vedere că un om cu influență și relații serioase, care locuiește de

multă vreme în regiune, poate face *peau neuve*, adică să-și maghiarizeze numele și uneori chiar să fie înnobilat. În definitiv — de unde să știi dumneata, un om tînăr, toate astea, căci foarte multă apă s-a scurs pe Leitha[1] de cînd acest puști, băiețașul ăsta evreu, ager la minte, cu ochii vii, păzea acolo caii și căruțele țăranilor, în timp ce ei se îmbătau la cîrciumă, sau căra acasă coșurile precupețelor pentru o mînă de cartofi

Așadar, tatăl lui Kekesfalva, sau mai bine zis al lui Kanitz, nu era nicidecum un magnat, ci un evreu sărac lipit pămîntului și perciunat, arendaș al unei cîrciumi situate pe șoseaua din marginea respectivului orășel. Lucrătorii forestieri și căruțașii se opreau dimineața și seara, ca să se apere împotriva gerului din Carpați, înainte de a pleca la drum sau după ce soseau, cu unul sau mai multe pahare de rachiu de șaptezeci de grade. Uneori focul acesta lichid le curgea cam iute prin vine, ațițîndu-le simțurile; atunci spărgeau și paharele și, într-o astfel de încăierare, tatăl lui Kanitz a primit o lovitură din care i s-a tras moartea. Cîțiva țărani, care se întorceau beți de la tîrg, s-au luat la bătaie, și cînd cîrciumarul a încercat să-i despartă ca să-și salveze sărăcăciosul avut, un gealat de căruțaș l-a trîntit cu atîta putere într-un colț, că a rămas întins acolo, gemînd. Din ziua aceea a început să scuipe sînge, iar un an mai tîrziu a murit în spital. Bani n-a lăsat în urma lui; mama, o femeie curajoasă, își cîștiga pîinea, pentru ea și pentru copiii încă mici, lucrînd ca spălătoreasă și ca moașă. Pe deasupra, mai făcea și negustorie cu mărunțișuri prin case și Leopold îi căra în spinare marfa. În afară de asta, pe unde putea, flăcăiașul mai ciupea cîțiva gologani; la negustori lucra ca băiat de prăvălie și mai servea și de mesager de la un sat la altul. La o vîrstă cînd alți copii se joacă, lipsiți de griji, cu bile de sticlă, el știa exact cît costă fiecare lucru, de unde și cum se vinde și se cumpără, cum să fii util, ba chiar indispensabil; și afară de aceste îndeletniciri mai găsea și timp să învețe cîte ceva. Rabinul îl învăța să scrie și să citească, iar el pricepea atît de repede, că încă de la treisprezece ani era chemat cîteodată

[1] Afluent al Dunării.

să ajute la copierea actelor în biroul unui avocat, iar micilor negustori le întocmea pentru cîțiva gologani petițiile și declarațiile către fisc. Ca să economisească lumină — orice picătură de gaz constituia pentru sărăcăcioasa lor gospodărie o risipă — ședea noapte de noapte lîngă felinarul de semnalizare al cantonului — satul nu avea gară proprie — și studia acolo ziarele rupte și aruncate de alții. Încă de atunci, bătrînii din comunitatea evreiască dădeau aprobator din bărbi și prooroceau că din băiețașul ăsta are să se aleagă ceva.

Cum a făcut s-o șteargă din satul acela slovac și să ajungă la Viena, nu știu. Dar cînd a apărut aici, în regiunea asta, avea vîrsta de douăzeci de ani și era agentul unei foarte serioase societăți de asigurare, și, potrivit firii lui neastîmpărate, pe lîngă această activitate oficială a lui mai făcea sute de afaceri mărunte. Devenise ceea ce în Galiția se numește un „factor", un afacerist care cumpără și vinde de toate, mijlocește orice și creează pretutindeni legături între cerere și ofertă.

Mai întîi, oamenii l-au tolerat. Curînd începură să-l remarce, ba chiar să aibă nevoie de el. Căci știa de toate și se pricepea la toate ; într-un loc dădea peste o văduvă care încerca să-și mărite fata — imediat se improviza în intermediar de căsătorii ; în alt loc unul voia să emigreze în America și avea nevoie de lămuriri și de acte — Leopold făcea rost și de una și de alta. În afară de asta cumpăra haine vechi, ceasuri, antichități, prețuia și schimba pămînt și mărfuri și cai, iar dacă unui ofițer îi trebuia un garant, el făcea rost. An de an își lărgea atît cunoștințele, cît și sfera de activitate.

Cu asemenea muncă neobosită și tenace, se poate cîștiga cîte ceva. Dar adevăratele averi se nasc întotdeauna numai grație unui anumit raport între venituri și cheltuieli, între cîștig și consum. Acesta constituia un alt secret al ascensiunii prietenului nostru Kanitz, anume, faptul că în toți acești ani n-a consumat aproape nimic, cu unica excepție că a sprijinit un șir întreg de rude de-ale sale și l-a ținut la învățătură pe fratele său. Singurele achiziții mai importante pe care și le-a îngăduit pentru persoana sa erau o redingotă neagră și acei ochelari cu rama din *doublé* pe care îi cunoști atît de bine, cu aju-

torul cărora își cucerea față de țărani prestigiul unuia „cu carte". Dar și după ce ajunsese de multă vreme om bogat, din prudență, se dădea încă drept un modest agent. Căci „agent" e un cuvînt minunat, o mantie largă, sub care se pot ascunde tot soiul de lucruri, iar Kekesfalva ascundea sub ea, înainte de orice, faptul că nu mai era de mult un simplu intermediar, ci un capitalist, un mare om de afaceri. I se părea mult mai important și mai potrivit să fie bogat decît să treacă drept bogat (de parcă ar fi citit înțeleapta paralipomena a lui Schopenhauer despre ceea ce este cineva sau ceea ce doar reprezintă).

Cînd cineva, care e în același timp harnic, inteligent și econom, ajunge după mai mult sau mai puțin timp să aibă bani, este o chestiune care nu mi se pare însă că merită o meditație filozofică deosebită și nici măcar cine știe ce admirație ; la urma urmelor, noi, medicii, știm mai bine ca oricine că, în clipele hotărîtoare, unui om îi folosește foarte puțin contul său la bancă. Ceea ce mi-a impus într-adevăr de la început la Kanitz al nostru, a fost voința de-a dreptul demonică de a-și spori, o dată cu averea, și cunoștințele. Nopți întregi în tren, orice clipă liberă în trăsură, la han, pe drum, citea și învăța. Studia toate colecțiile de legi, dreptul comercial și pe cel al muncii, ca să poată deveni propriul său avocat, urmărea licitațiile la Londra și la Paris ca un anticar de profesie și era versat în toate investițiile și tranzacțiile, ca un bancher ; era, așadar, firesc ca afacerile sale să crească din ce în ce, căpătînd anvergură. De la țărani a trecut la arendași, de la arendași la marii moșieri din rîndurile aristocrației ; curînd ajunse să mijlocească vînzarea de recolte întregi și de păduri, să livreze materii prime pentru fabrici, să înființeze consorții, iar pînă la urmă i-au fost date chiar anumite comenzi de furnituri pentru armată, astfel că redingota neagră și ochelarii cu ramă de aur puteau fi văzuți acum din ce în ce mai des în anticamerele ministerelor. Dar oamenii de-aici din regiune îl mai luau încă drept un agent neînsemnat — cînd el ajunsese pe vremea aceea la o avere de un sfert de milion, poate chiar o jumătate de milion de coroane — iar pe stradă i se răspundea mai departe la salut „acestui" Kanitz foarte de sus, pînă cînd dădu lovitura cea mare,

devenind, printr-o singură abilă manevră, din Lämmel Kanitz domnul von Kekesfalva...

Condor se întrerupse, apoi urmă :

— Ei ! Ce ți-am povestit pînă acum, știu numai dintr-a doua mînă. Dar povestea care urmează o știu chiar de la el. Mi-a povestit-o într-o noapte, cînd după operația soției sale am așteptat amîndoi, într-o cameră a sanatoriului, de la ora zece seara pînă în zori. De aici încolo sînt în măsură să garantez pentru fiecare cuvînt, căci în asemenea clipe nu se minte.

Încet și îngîndurat, Condor luă o mică înghițitură, mai înainte de a-și aprinde încă o țigară de foi ; cred că era a patra în seara aceasta, și m-a frapat înverșunarea cu care fuma tot timpul. Am început să pricep că tonul accentuat de bonomie jovială, pe care îl întrebuința cînd își exercita profesia de medic, că vorba domoală și nepăsarea lui aparentă erau o tehnică specială, menită a-i lăsa vreme să mediteze mai liniștit (și poate să observe). Buzele-i groase supseră de trei, patru ori din țigară, în timp ce urmărea fumul cu un interes vecin cu reveria. Pe urmă își luă brusc avînt, de parcă și-ar fi amintit ceva.

— Povestea aceasta despre cum a devenit Leopold, sau Lämmel Kanitz, proprietarul domeniului și domnul von Kekesfalva, începe într-un tren personal dintre Budapesta și Viena. Deși împlinise patruzeci și doi de ani și părul îi cam încărunțise, prietenul nostru încă își petrecea în anii aceia nopțile mai mult pe drum — zgîrciții economisesc și timpul — și cred că nu trebuie să mai adaug că nu călătorea decît cu clasa a treia. Ca unul cu veche experiență, își elaborase o anumită tehnică pentru călătoriile nocturne. Mai întîi așternea pe banca tare de lemn un pled scoțian, pe care-l achiziționase odată ieftin, la o licitație. Pe urmă își atîrna cu grijă nelipsita redingotă neagră în cuier, ca s-o menajeze, își punea ochelarii cu rame de aur în tocul lor, scotea din valiza de pînză — una de piele n-a ajuns niciodată să-și cumpere — o haină de casă veche, păroasă, și în sfîrșit își trăgea șapca adînc pe frunte, ca să nu-i cadă lumina în ochi. Așa se ghemuia în colțul compartimentului, obișnuit de mult să ațipească șezînd ; că pentru noapte nu-i nevoie

de un pat și nici de o poziție comodă pentru somn învățase micul Lämmel încă de pe vremea cînd era copil.

De data asta însă, prietenul nostru nu adormi, căci în compartiment mai ședeau alți trei călători și vorbeau despre afaceri. Și cînd oamenii discutau despre afaceri, Kanitz nu putea să nu asculte. Aviditatea lui de a învăța se diminuase cu anii tot atît de puțin ca și lăcomia de bani ; ca două părți ale unui clește, aceste două caracteristici ale lui erau legate printr-un șurub de fier.

De fapt, era gata să ațipească, dar un cuvînt îl făcu să tresară cum tresare un cal cînd aude un semnal de trompetă, și cuvîntul acesta era o cifră : „Închipuie-ți că omul ăsta născut sub o zodie norocoasă a cîștigat, numai datorită imensei lui prostii, șaizeci de mii de coroane dintr-o singură lovitură !"

Ce fel de șaizeci de mii ? De unde șaizeci de mii ? Kanitz deveni pe loc foarte treaz, de parcă o găleată cu apă rece ca gheața i-ar fi gonit somnul din ochi. Cine a cîștigat șaizeci de mii și cum — iată ce trebuia să lămurească el. Bineînțeles că s-a ferit cu grijă să se trădeze față de cei trei călători că nu doarme și ascultă. Dimpotrivă : își trase șapca și mai jos peste frunte, ca umbra să-i acopere complet ochii și ca ceilalți să fie convinși că doarme ; în același timp se dădu mai aproape, folosind cu viclenie fiecare zguduitură a vagonului, ca să nu piardă nici un cuvînt în ciuda zgomotului pe care-l făceau roțile.

Tînărul care povestea cu atîta înverșunare și lansase acel indignat semnal de trompetă datorită căruia Kanitz se înviorase, se dovedi a fi copist la un avocat vienez și supărarea pricinuită de lovitura colosală a șefului său îl făcea să peroreze enervat.

„Și cu toate astea, la început, șnapanul comisese o greșeală și stricase totul ! Și numai din cauza unui termen idiot în instanță, care l-a făcut să cîștige cel mult cincizeci de coroane, a sosit cu o zi întîrziere la Budapesta și între timp gîsca aia proastă s-a lăsat dusă cu zăhărelul. Totul a mers cum nu se poate mai bine — testamentul inatacabil, cei mai buni martori aduși din Elveția, două expertize medicale ireproșabile, că acea Orosvár fusese în deplinătatea facultăților mintale la în-

tocmirea testamentului. Niciodată banda aceea lacomă de strănepoţi şi pseudorude prin alianţă n-ar fi căpătat măcar o para chioară, în ciuda articolelor de scandal pe care avocatul lor le strecura în ziarele de după-amiază, iar boul meu de şef era atît de sigur, încît, fiindcă dezbaterile urmau să aibă loc abia vineri, se mai urcă o dată în tren şi se mai repezi o dată pînă la Viena pentru o prostie de termen în instanţă. Între timp,puşlamaua aia vicleană de Wiezner se pune bine pe lîngă ea, el, avocat al părţii adverse, îi face pur şi simplu o vizită prietenească şi gîsca, proastă, are o criză de nervi : «Dar nici nu vreau atîţia bani, vreau numai să pot trăi in pace» — imită vorbitorul, folosind un oarecare dialect din nordul ţării. Da, pace are acum gîsca, numai că ceilalţi au trei sferturi din moştenirea ei fără nici un drept ! Fiindcă muierea asta neghioabă n-a mai aşteptat întoarcerea şefului meu şi a iscălit un compromis, cel mai stupid, cel mai idiot compromis de la Joriget încoace : o singură trăsătură de condei care a costat-o nici mai mult, nici mai puţin de o jumătate de milion."

— Şi acum, ia seama, domnule sublocotenent, se întoarse Condor către mine. În timpul respectivei filipice, prietenul nostru Kanitz şedea tăcut în colţul său, ghemuit ca un arici, cu şapcă trasă pînă peste sprîncene, dar era numai urechi ca nu cumva să-i scape vreun cuvînt. A înţeles imediat despre ce era vorba, căci procesul Orosvár — folosesc anume un nume fictiv, fiindcă cel adevărat e prea cunoscut — aşadar, procesul Orosvár ocupa pe atunci pagina întîi în toate ziarele maghiare şi era într-adevăr o afacere cu totul ieşită din comun ; ţi-o relatez numai pe scurt.

Bătrîna prinţesă Orosvár, care venise putred de bogată încă de prin Ucraina, îi supravieţuise soţului cu mai bine de treizeci şi cinci de ani. Rezistentă ca oţelul şi rea ca o scorpie de cînd în aceeaşi noapte îi muriseră de difterie cei doi copii, ura din toată inima pe ceilalţi din familia Orosvár, pentru că supravieţuiseră copiilor ei ; mi se pare într-adevăr veridic că a ajuns la vîrsta de optzeci şi patru de ani numai din răutate şi *dépit* de a nu lăsa pe nerăbdătorii ei nepoţi şi strănepoţi s-o moştenească. Dacă vreunul dintre neamurile lacome de moştenire se

anunța în vizită, refuza să-l primească, și orice scrisoare de la cineva din familie, în termeni oricît de afectuoși ar fi fost redactată, zbura pe loc în coșul de hîrtii de sub masă. De la moartea copiilor și a soțului căzuse în mizantropie și extravaganță, iar la Kekesfalva nu locuia decît două sau trei luni pe an, în care timp refuza să primească vreun oaspete ; în restul timpului pribegea prin lume, avea reședințe somptuoase la Nisa și Montreux, se îmbrăca, se dezbrăca, se coafa, își făcea unghiile și se farda, citea romane franțuzești, cumpăra multe rochii, colinda din magazin în magazin, se tocmea și înjura ca o precupeață. Singura persoană pe care o îngăduia lîngă sine, doamna ei de companie, bineînțeles că n-avea de loc o viață ușoară. Sărmana femeie, tăcută din fire, trebuia să hrănească zilnic trei ciini grifoni dezgustători și miorlăiți, să-i perie și să-i ducă la plimbare, să cînte la pian pentru bătrîna nebună, să-i facă lectură din cărți și să se lase insultată într-un mod îngrozitor, fără nici un motiv ; iar atunci cînd bătrîna doamnă își administra cîteva pahare de coniac sau de votcă în plus, persoanele autorizate pretind că trebuia să rabde chiar și bătaia. În toate localitățile de lux, la Nisa și la Cannes, la Aix-les-Bains și Montreux, era cunoscută această femeie corpolentă, cu obrazul lucios și turtit ca de ciine mops, și cu părul vopsit, care vorbind întotdeauna cu voce tare, fără să se sinchisească dacă mai sînt și alții în jur care ar putea să audă, făcea instrucție cu chelnerii ca un plutonier-major și se strîmba cu agresivitate la oamenii ce nu-i erau pe plac. În aceste înfiorătoare peregrinări, pretutindeni o urma, ca o umbră, doamna de companie care era obligată să meargă în permanență cu cîinii în urma ei, niciodată lîngă ea — o ființă firavă, palidă, blondă, cu ochii speriați, care, după cum se putea lesne observa, se rușina tot timpul de purtarea grosolană a stăpînei sale și în același timp se temea de dînsa ca de dracul în persoană.

Ei, și s-a întîmplat că, în al șaptezeci și optulea an al vieții, prințesa Orosvár a contractat o pneumonie zdravănă, pe cînd se afla la Territtet, în același hotel unde locuia întotdeauna și împărăteasa Elisabeth. Nu s-a lămurit pe deplin cum răzbise această veste pînă în Ungaria. Dar fără să se fi înțeles între ele, rudele sosiră în mare

grabă, ocupară hotelul, îl luară cu asalt pe medic ca să capete știri și începură să aștepte, să aștepte moartea.

Dar răutatea conservă. Bătrîna zmeoaică își reveni, și în ziua cînd aflară că mătușa lor restabilită urmează să coboare pentru prima oară în hol, rubedeniile cele nerăbdătoare o șterseră. Dar bătrînei Orosvár îi ajunsese cîte ceva la ureche despre sosirea moștenitorilor prea îngrijorați; plină de obidă cum era, mitui mai întîi pe chelneri și pe cameriste, ca să-i raporteze cuvînt cu cuvînt tot ce spuseseră rudele ei. Informațiile corespundeau întocmai. Moștenitorii mult prea grăbiți se certaseră între ei ca lupii, cui să-i revină Kekesfalva și cui Orosvár și cui perlele și cui moșiile și cui palatul din Ofner Strasse. Acesta a fost primul semnal de alarmă. Peste o lună sosi o scrisoare de la un bancher pe nume Dessauer din Budapesta, că nu mai poate prelungi creanța strănepotului ei Deszö decît dacă dînsa îi garantează în scris că acesta este printre moștenitori. Asta a făcut să se reverse paharul. Bătrîna Orosvár și-a chemat telegrafic avocatul de la Budapesta, a redactat cu el un testament nou și — răutatea aduce după sine luciditate — asigurîndu-și prezența a doi medici, care certificară în mod categoric că prințesa se află în deplinătatea facultăților mintale. Avocatul a luat cu el testamentul la Budapesta; vreme de șase ani mai avea să stea sub sigiliu în biroul său, fiindcă bătrîna Orosvár nu se grăbea de loc să moară. Cînd a sosit în sfîrșit vremea să fie deschis, a fost o mare surpriză. Legatară universală era instituită doamna de companie, o domnișoară Annette Beate Dietzenhof din Westfalia, al cărui nume ajunse astfel pentru întiia oară să răsune amenințător în urechile tuturor rubedeniilor. Ea moștenise Kekesfalva, Orosvár, fabrica de zahăr, crescătoriile de cai, palatul din Budapesta; numai moșiile și banii lichizi, bătrîna prințesă le lăsa orașului ei natal din Ucraina, pentru a se clădi o biserică rusească. Dintre rude, nimeni nu căpăta nici măcar un nasture; cu perfidie se stipula în testament această excludere, cu următoarea motivare: „deoarece abia așteptau moartea mea".

Așa se născură premisele unui scandal mult comentat. Rudele dezgropară securea războiului, alergară la avocați și făcură contestațiile obișnuite. Că bătrîna nu fusese în

toate minţile, fiindcă îşi redactase testamentul în timpul unei boli grele şi pe deasupra fusese dominată în mod patologic de doamna de companie; e în afară de orice îndoială că această persoană vicleană, folosind sugestia hipnotică, a siluit adevărata voinţă a bolnavei. Totodată se străduiră să dea afacerii aspectul unei probleme naţionale: moşii maghiare, în posesia familiei Orosvár încă de pe vremea lui Arpad, să cadă acum în mîini străine, în mîna unei prusace, iar cealaltă jumătate a averii să revină bisericii ruse; toată Budapesta nu mai vorbea de altceva, ziarele umpleau cu ea coloane întregi. Dar în ciuda ţipetelor şi urletelor celor nedreptăţiţi, situaţia lor nu era cîtuşi de puţin trandafirie. În faţa a două instanţe, moştenitorii pierduseră procesul; spre ghinionul lor, cei doi medici din Territtet trăiau încă şi au confirmat din nou că prinţesa fusese în deplinătatea facultăţilor mintale. Şi ceilalţi martori trebuiră să recunoască, la interogatoriul luat în instanţă, că bătrîna prinţesă, deşi cam extravagantă în ultimii ani ai vieţii, avusese totuşi mintea foarte limpede. Toate trucurile avocăţeşti, toate încercările de intimidare dăduseră greş, oamenii pariau la cota de o sută contra unu că nici Curtea de casaţie nu va infirma sentinţele date pînă atunci în favoarea domnişoarei Dietzenhof.

Bineînţeles că şi Kanitz citise dările de seamă de la proces, totuşi asculta fiecare cuvînt, deoarece afacerile băneşti ale altora îl interesau în cel mai înalt grad, socotindu-le material de studiu; în afară de aceasta, cunoştea moşia Kekesfalva de pe vremea cînd fusese agent de asigurări.

„Vă închipuiţi, povestea mai departe micul secretar, ce spume la gură a făcut şeful meu cînd s-a întors şi a văzut cum fusese păcălită acea femeie neghioabă. Apucase să renunţe în scris la Orosvár, la palatul de pe Ofner Strasse, şi se mulţumise cu moşia Kekesfalva şi cu crescătoria de cai. Se pare că o impresionase în mod deosebit făgăduiala acelei vulpi şirete că de acum înainte nu va mai avea de-a face cu tribunalele şi că moştenitorii vor lua cu generozitate asupra lor cheltuielile de judecată şi onorariul avocatului ei. Ei, dar *de jure* respectiva tranzacţie mai putea fi atacată, căci nu era încheiată faţă de un

notar, ci numai față de martori, astfel că banda cea hrăpăreață putea fi cît se poate de lesne despuiată de pradă, cu atit mai mult cu cît nu mai aveau nici o para chioară ca să mai reziste unei tărăgănări cu citări în diferite alte instanțe. Firește că era o datorie elementară a șefului meu să treacă la fapte și să atace tranzacția apărînd interesele moștenitoarei. Dar banda a știut să-i ungă balamalele, i-a oferit pe sub mînă șaizeci de mii de coroane drept onorariu de avocat, dacă nu va mai scoate o vorbă. Și pentru că, oricum, începuse să aibă pică pe femeia aia neroadă care s-a lăsat mulsă de frumușica sumă de un milion într-o jumătate de oră, a declarat că tranzacția este valabilă și a vîrît bănișorii în buzunar — șaizeci de mii de coroane, ce părere ai ? — drept răsplată că a plecat ca un prostănac la Viena și a făcut astfel ca interesele clientei lui să se ducă de rîpă ! Acum, din toată moștenirea de milioane, toanta a rămas doar cu Kekesfalva, și o s-o prăpădească și pe asta foarte curînd, după cum o cunosc : o toantă fără pereche."

„Dar ce să facă ea cu o moșie ?" întrebă celălalt.

„Are s-o prăpădească, te rog să mă crezi ! E absolut sigur. De altfel, se vorbește că cei din cartelul zahărului vor să pună mîna pe fabrică. Mi se pare că poimiine vine directorul general de la Budapesta. Iar moșia mi se pare că vrea s-o ia în arendă un anume Petrovic, unul care a fost acolo administrator, dar poate că o vor prelua tot cei din cartelul zahărului, în regie proprie. Bani au destui, căci se spune că o bancă franceză — n-ai citit în ziare ? — ar pregăti o fuziune cu industria din Boemia."

O dată cu aceasta, convorbirea trecu la chestiuni generale. Dar Kanitz al nostru auzise destul și simțea că-i ard urechile. Puțini cunoșteau moșia Kekesfalva atît de temeinic ca el ; prima oară fusese acolo în urmă cu douăzeci de ani, ca să întocmească o asigurare pentru inventarul mobil. Îl cunoștea și pe Petrovic, îl cunoștea chiar foarte bine de pe vremea primelor lui afaceri ; individul acesta, care se silea să treacă neobservat, băga în fiecare an bani grei în buzunar, bani scoși din administrarea moșiei și pe care îi plasa, întotdeauna prin intermediul lui Kanitz, în ipoteci, la doctorul Gollinger. Dar ceea ce era mai important pentru Kanitz : își amintea foarte bine

de vitrina cu porțelanuri chinezești și de anumite piese de ceramică smălțuită și broderii în mătase, moștenite de la bunicul bătrînei Orosvár, care fusese ambasadorul Rusiei la Pekin : încă pe vremea cînd prințesa trăia, Kanitz — căci numai el cunoștea imensa lor valoare — încercase să le cumpere pentru casa Rosenfeld din Chicago. Erau piese dintre cele mai rare, valorînd cam două pînă la trei mii de lire sterline ; bătrîna Orosvár, firește, n-avea habar de prețurile ce se plăteau de vreo cîteva decenii acolo, în America, pentru obiectele de artă din Extremul Orient, dar zbierase cît se poate de grosolan la Kanitz, că nu vinde absolut nimic și să se ducă dracului. Dacă aceste piese mai există — Kanitz începu să tremure la gîndul acesta — ele puteau fi obținute pentru o nimica toată, avînd în vedere schimbarea proprietarului. Bineînțeles că lucrul cel mai bun ar fi să-și asigure dreptul de preempțiune pentru întregul inventar.

Kanitz al nostru făcu gesturile cuiva care se trezește pe neașteptate — cei trei tovarăși de călătorie trecuseră de mult la alte subiecte în discuția lor — căscă cu multă naturalețe, se întinse ca să se dezmorțească și-și scoase ceasul : într-o jumătate de oră trenul urma să se oprească aici, în gara orașului dumitale de garnizoană. Grăbit își împachetă haina de casă, își îmbrăcă inevitabila redingotă neagră și-și puse la punct ținuta. La ora două și treizeci precis coborî, luă o trăsură pînă la „Leul roșu", închirie o cameră, și trebuie să subliniez că a dormit prost, ca orice comandant de oaste în ajunul unei bătălii nesigure. La ora șapte — îngrijorat, îi era teamă să nu întîrzie măcar o clipă — se sculă și porni cu pașii lui greoi spre castel, chiar pe aleea pe care am trecut și noi adineauri. „Să le-o iau înainte, se gîndea, principalul este să le-o iau înainte celorlalți." Să rezolve totul, înainte de a se năpusti păsările de pradă de la Budapesta ! Să-l convingă iute pe Petrovic ca acesta să-l înștiințeze imediat în cazul că s-ar ajunge la o lichidare a inventarului mobil. La nevoie, să liciteze împreună cu el și la împărțire să-și asigure respectivul inventar.

De la moartea prințesei, castelul nu mai avea un personal atît de numeros ; așa se face că amicul Kanitz izbuti să se strecoare ușor și să examineze totul în liniște.

„Frumoasă proprietate, își spunea el, admirabil întreținută, obloanele proaspăt vopsite, zidurile spoite frumos, gardul nou — da, da, Petrovic știa de ce făcea mereu atîtea reparații, la fiecare socoteală anumite procente grase luau drumul buzunarului său sub formă de comision. Dar pe unde o fi șnapanul ?“ Poarta principală se dovedește a fi închisă, în curtea unde se aflau clădirile administrației nu se simte nici o mișcare, oricît de tare bătea la ușă — lua-o-ar naiba de treabă, că doar n-o fi plecat chiar el la Budapesta, ca să încheie tranzacția cu naiva aceea de Dietzenhof !

Nerăbdător, Kanitz se plimbă de la o ușă la alta, strigă, bate din palme — nimeni, nimeni ! În sfîrșit, strecurîndu-se prin mica poartă laterală, observă în seră o siluetă feminină. Prin geamuri vede numai că stropește florile — în sfîrșit, cineva de la care poate lua informații. Kanitz bate într-un fel cam grosolan în geam : „Alo !“ strigă el și mai bate și din palme, ca să se facă observat. Cea care se ocupă acolo, înăuntru, de flori, tresare speriată, și mai durează o vreme pînă îndrăznește să vină la ușă, sfioasă, de parcă ar fi fost surprinsă asupra unei fapte nedemne. E blondă, nu prea tînără, slăbuță, poartă o bluză simplă, de culoare închisă și un șorț de stambă peste fustă — așa stă acum în pragul ușii, în mînă cu foarfecele de grădină încă deschis.

Nițeluș cam nerăbădător, Kanitz se răstește la ea :

„Mult mai trebuie să te-aștept ! Pe unde umblă Petrovic ?“

„Cine vă rog ?“ întrebă fata subțirică, și privirea ei e cam descumpănită ; fără să-și dea seama, se dă un pas înapoi și ascunde foarfecele de grădină la spate.

„Cum, cine ?! Cîți Petrovic există pe-aici ? De Petrovic întreb, de administrator !“

„Ah, iertați-mă... de... ad... de domnul administrator... da... nici eu nu l-am văzut încă... a plecat, cred, la Viena... Dar soția lui spunea că se va întoarce probabil încă astă-seară.“

«Probabil, probabil ! se gîndește Kanitz cu necaz. Să aștept pînă seara.» Să mai irosească încă o noapte la hotel. Alte cheltuieli inutile, și nici nu poți să știi dacă se va alege ceva din toate astea.

„Ce ghinion! Să fie plecat tocmai astăzi, șnapanul! mîrîie el cu jumătate de gură și se adresează apoi fetei: Se poate vizita între timp castelul? La cine sînt cheile?

„Cheile?“ repetă ea descumpănită.

„Da, la naiba, cheile!“ («Ce se tot fițiie așa, prostește! își spune el. Probabil că are dispoziție de la Petrovic să nu lase pe nimeni înăuntru. Dar nu-i nimic — cel mult va trebui să-i dau un bacșiș acestui iepuraș fricos.»)

Kanitz devine imediat jovial și începe să vorbească cu accentul caracteristic al oamenilor simpli vienezi:

„Ei, fără teamă, îngeraș! Că doar n-am să șterpelesc nimic. Vreau numai să casc nițel ochii. Ei, batem palma — ai cheile sau nu?“

„Cheile... firește că am cheile, bîlbîie ea, dar nu știu dacă domnul administrator...“

„Ți-am mai spus, n-am nevoie de nici un Petrovic pentru treaba asta. Așa că, să lăsăm mofturile. Cunoști casa?“

Făptura cea neîndemînatică pare și mai descumpănită.

„Cred că da... adică, o cunosc oarecum...“

«O toantă! se gîndește Kanitz. Ce personal infect angajează Petrovic ăsta!» Și cu glas tare poruncește:

„Și acum, dă-i drumul, n-am timp de pierdut!“

O ia înainte și, într-adevăr, ea îl urmează, tăcută și sfioasă. La ușa de la intrare ezită din nou.

„Pentru numele lui Dumnezeu, descuie odată!“ «Ce-o fi făcînd așa pe proasta, pe timida», se necăjește Kanitz.

În timp ce scoate cheile din mica ei poșetă de piele, cam uzată, el se mai interesează o dată, din prudență:

„De fapt, cu ce te îndeletnicești dumneata aici, în casă?“

Intimidată, fata se oprește și, îmbujorîndu-se la obraz, spune:

„Eu sînt, începe și se corectează imediat... am fost... am fost doamna de companie a doamnei prințese.“

Și acum i se oprește lui Kanitz răsuflarea (și-ți jur că era greu să-l faci să-și piardă cumpătul pe un om de calibrul lui). Fără să vrea, se dă un pas înapoi.

„Dumneavoastră sînteți... sînteți cumva domnișoara Dietzenhof?“

„Desigur“, răspunde ea și mai speriată, de parcă ar fi fost acuzată de vreo fărădelege.

Exista ceva ce Kanitz nu cunoscuse în toată viața lui de pînă acum : sfiala. Dar în clipa aceea — o singură clipă — era grozav de încurcat, după ce dăduse așa, orbește, peste legendara domnișoară Dietzenhof, moștenitoarea de la Kekesfalva. Imediat schimbă tonul :

„Iertați-mă, se bîlbîie încurcat și-și scoase repede pălăria. Iertați-mă, stimată domnișoară... Dar nimeni nu m-a înștiințat că stimata domnișoară a și sosit... N-am știut cîtuși de puțin... Vă rog să mă scuzați... venisem numai să... Se întrerupse, fiindcă acum e foarte important să născocească ceva veridic. E numai pentru asigurare... fiindcă trebuie să știți că am mai fost și cu ani în urmă de mai multe ori pe-aici — pe vremea cînd mai trăia defuncta doamnă prințesă. Din păcate n-am avut atunci prilejul să vă întîlnesc, stimată domnișoară. Numai de aceea numai pentru asigurare... numai ca să văd dacă întregul fond mai este intact... Sîntem doar obligați s-o facem. Dar în definitiv, nu este nici o grabă."

„O, vă rog, vă rog... rostește ea temătoare. Firește, eu nu mă pricep la asemenea lucruri. Poate că e mai bine să discutați toate astea cu domnul Peterwitz."

„Desigur, desigur, răspunde Kanitz al nostru, care încă nu și-a revenit complet... Bineînțeles că-l voi aștepta pe domnul Peterwitz. «De ce s-o corectez», se gîndește el. Dar poate, dacă nu vă deranjează, stimată domnișoară, aș putea da o raită prin castel, și atunci totul s-ar rezolva în zbor. Probabil că nu a intervenit nici o schimbare în inventar."

„Nu, nu, zice ea în grabă, nu s-a schimbat nimic. Dacă vreți să vă convingeți..."

„Sînteți prea amabilă, stimată domnișoară !" se înclină Kanitz și amîndoi intră în casă.

În salon prima lui privire se îndreaptă către cele patru peisaje de Guardi [1], pe care le cunoști, și alături, unde își are acum Edith iatacul, către vitrina cu porțelanuri chinezești, către tapiseriile și micile statuete de jad. Ce ușurare — totul se află încă aici, Petrovic n-a furat nimic, prostănacul preferă să-și ia tainul la ovăz, la trifoi, la cartofi, la reparații. În acest timp, domnișoara Dietzen-

---

[1] Francesco Guardi (1712—1793), pictor italian în stilul rococo.

hof, probabil grijulie să nu-l stingherească pe domnul cel străin care-și rotește ochii prin încăpere cu vizibilă nervozitate, se întoarce și deschide obloanele. Lumina pătrunde înăuntru, prin ușile înalte cu geamuri se vede pînă departe în parc. «Trebuie să fac conversație, se gîndește Kanitz. Să nu-mi scape din mînă! Să mă împrietenesc cu ea!»

„Ce frumoasă e priveliștea asupra parcului, începe respirînd adînc. E minunat să locuiești aici."

„Da, e foarte frumoasă", confirmă ea ascultătoare, dar nu pare chiar convinsă. Kanitz simte imediat că această femeie speriată se dezobișnuise să contrazică fățiș; abia după un răstimp ea adăugă, ca un fel de rectificare: „De fapt, doamna prințesă nu s-a simțit niciodată foarte bine aici. Spunea întotdeauna că șesul îi creează o dispoziție melancolică. Da, de fapt nu iubea decît munții și marea. Găsea că regiunea de aici e prea izolată și oamenii..."

Și iarăși se poticnește în vorbă. Totuși — «conversație, să fac conversație! își amintește Kanitz. Să păstrez contactul cu ea!»

„Dar nădăjduim că acum dumneavoastră veți rămîne la noi, stimată domnișoară."

„Eu, fără voie fata își ridică mîinile, de parcă s-ar fi apărat de ceva supărător. Eu?... Nu! Oh, nu! Ce să fac eu aici, singură în casa asta mare?... Nu, nu, plec imediat ce totul va fi pus în ordine."

Kanitz o privește dintr-o parte, cu prudență. Ce subțirică e în încăperea asta mare, sărmana proprietară! Cam prea palidă și prea sfioasă, altminteri ar putea fi socotită chiar frumoasă; ca un peisaj trist sub ploaia de toamnă pare obrazul alungit și îngust, cu pleoapele lăsate. Ochii au nuanța delicată a albăstrelelor, ochi catifelați și calzi, dar nu îndrăznesc să lucească deschis, din inimă, mereu se ascund, speriați, îndărătul pleoapelor. Și Kanitz, ca un observator cu experiență, își dă seama imediat: o ființă căreia i-a fost frîntă șira spinării. Un om fără voință, pe care îl poți îmbrobodi cum vrei. Așadar, «conversație, fă conversație cu orice preț!». Și cu fruntea încrețită de compătimire, se interesează în continuare:

„Dar atunci, ce are să se aleagă de această frumoasă proprietate ? Este nevoie aici de o mînă care să conducă, de o mînă energică !“

„Nu știu, nu știu !“

O spune cu o anume nervozitate, neliniștea străbate tot trupul firav, și în această clipă Kanitz înțelege că fata, care de ani de zile nu mai știa ce înseamnă să nu depinzi de nimeni, nu va avea niciodată curajul să ia din proprie inițiativă o hotărîre, și că e mai degrabă înspăimîntată decît bucuroasă de această moștenire, care îi apasă ca o grea povară umerii slabi.

Gîndurile lui se succed cu iuțeala fulgerului. Nu degeaba a învățat în acești douăzeci de ani să cumpere și să vîndă, să se bage sub piele sau să respingă cu hotărîre. Pe cel ce cumpără trebuie să-l convingi de avantajele achiziției, pe cel ce vinde de avantajele lichidării : iată legea nr. 1 a agenților, și imediat Kanitz face apel la largul registru al argumentelor care pledează în favoarea renunțării. Trebuie „scîrbită“ de toată afacerea asta, se gîndește el. Te pomenești că dintr-o singură lovitură, se poate lua totul în arendă, iar Petrovic rămîne de căruță ; poate că e un noroc că pungașul a plecat tocmai astăzi la Viena. Și fără să mai piardă o clipă, își ia o mutră compătimitoare, plină de înțelegere.

„Da, aveți dreptate ! O proprietate mare aduce întotdeauna după sine și griji mari. Nici nu mai ajungi să te odihnești ca lumea. Zi de zi să lupți cu administratorii și cu slugile și cu vecinii, și apoi necazurile cu impozitele și cu avocații ! Cînd oamenii simt că undeva se află un pic de avere și bani, vor să te jefuiască pînă la ultimul gologan. Numai dușmani în preajmă, oricît de binevoitor ai fi cu toată lumea. Nu ajută, nu ajută cituși de puțin — unde se simte mirosul banilor, fiecare devine hoț. Din păcate, da, din păcate, aveți foarte multă dreptate : pentru o asemenea proprietate îți trebuie o mînă de fier, altfel n-o scoți la capăt. Pentru asta trebuie să ai anumite însușiri din naștere, și chiar și atunci te afli într-o veșnică luptă.“

„Da, respiră ea adînc și pe fața ei se vede că-și amintește de ceva îngrozitor. Îngrozitori sînt oamenii cînd e vorba de bani ! Înainte vreme nici n-am știut-o.“

Oamenii ? Dar ce-l privesc pe Kanitz oamenii ? Ce-l privește pe el dacă sînt buni sau răi ? Să ia el în arendă moșia, și anume cît mai repede și cît mai avantajos ! O ascultă așadar, și dă politicos din cap, și în timp ce-o ascultă și-i răspunde, într-un alt colț al creierului socotește : Cum se poate aranja cît mai repede chestiunea ? Să înființeze un consorțiu care să preia în arendă toată proprietatea Kekesfalva, ogoarele, fabrica de zahăr, crescătoria de cai. În definitiv, pe urmă n-avea decît s-o subarendeze lui Petrovic, principalul era să-și asigure organizarea, conducerea. Cel mai important era acum să-i facă imediat oferta de arendare, s-o întărească pe cît cu putință în temerile ei ; o să ia oricît femeia asta, adică atît cît i se oferă. Nu se pricepe la socoteli (n-a cîștigat vreodată bani și de aceea nici nu merită să cîștige acum bani prea mulți). În timp ce creierul lui lucrează cu toate fibrele și toți nervii, buzele flecăresc în continuare, în aparență pline de compătimire.

„Dar lucrurile cele mai îngrozitoare sînt procesele, aici nu ajută nici un fel de amabilitate, fiindcă nu mai poți scăpa nicicînd de veșnicele certuri și litigii. Aceste chestiuni m-au făcut și pe mine să renunț și să nu-mi cumpăr nici o proprietate. Mereu procese, mereu avocați, mereu dezbateri și termene în instanță și scandaluri... Nu, mai bine să trăiești modest, să ai existența asigurată și să scapi de asemenea necazuri. Cu o asemenea moșie, ți se pare că te-ai îmbogățit, și în realitate nu ești altceva decît un om hărțuit de alții, niciodată nu ajungi să te bucuri într-adevăr de tihnă. În sine, ar fi o proprietate minunată, castelul, împrejurimile frumoase, vestigiile... minunată... dar îți trebuie nervi de oțel și un pumn de fier, altfel se transformă într-o veșnică povară..."

Ea îl ascultă, cu capul plecat. Deodată își ridică fruntea : un suspin greu pornește dinlăuntrul pieptului :

„Da, o povară îngrozitoare... dacă aș reuși s-o vînd !"

Doctorul Condor se opri deodată.

— Aici trebuie să fac o mică întrerupere, domnule sublocotenent, ca să te lămuresc ce a însemnat această scurtă frază în viața prietenului nostru. Ți-am mai spus

că bătrînul Kekesfalva mi-a relatat povestea asta în cea mai grea noapte a vieții sale, în noaptea cînd a murit soția lui, prin urmare într-una dintre acele clipe prin care oricine nu trece decît de două ori sau poate de trei ori în viață — una dintre acele clipe cînd și omul cel mai nesincer simte nevoia să se arate în fața unui semen al lui în adevărata lumină și despuiat de toate, așa cum ar sta în fața lui Dumnezeu. Îl văd limpede înaintea mea de parcă ar fi astăzi, ședeam la parter, în sala de așteptare a sanatoriului. Își trăsese scaunul foarte aproape de mine și povestea cu voce joasă, hotărîtă, emoționată, fără să se întrerupă o clipă. Simțeam că voia să uite, cu ajutorul acestei povestiri în care faptele se înșirau fără oprire, că sus îi moare nevasta, se amețea singur cu șuvoiul acesta necontenit, nesecat. Dar la această parte a relatării sale, cînd domnișoara Dietzenhof îi spuse : „...dacă aș reuși s-o vînd !“ s-a oprit deodată.

Gîndește-te, domnule sublocotenent, chiar după cincisprezece sau șaisprezece ani, îl mai emoționa clipa cînd fata aceasta bătrîioară și naivă îi mărturisise atît de impulsiv dorința ei de a vinde repede Kekesfalva, repede, cît mai repede — îl emoționa atît de intens, încît fața lui căpătă o paloare accentuată. Îmi repetă fraza de două, de trei ori, probabil cu absolut aceeași intenție : „Dacă aș reuși s-o vînd !“ Căci acel Leopold Kanitz de-atunci pricepuse îndată, cu capacitatea lui aperceptivă care intervenea cu rapiditate, faptul că marea afacere a vieții lui îi pica de-a dreptul în mînă și că nu mai avea altceva de făcut decît s-o înhațe, că ar putea cumpăra el însuși această splendidă proprietate, în loc s-o arendeze doar. Și, în timp ce-și ascundea teama sub o sporovăială banală, înăuntrul lui gîndurile se fugăreau cu o viteză fantastică. « Bineînțeles că voi cumpăra, chibzuia el, mai înainte ca Petrovic sau directorul de la Budapesta să se poată amesteca aici. Nu trebuie lăsată din mînă. Trebuie să-i tai retragerea. Nu plec de-aici pînă n-am devenit stăpîn peste Kekesfalva. » Și cu acea misterioasă facultate de a se dedubla, pe care o posedă mintea noastră în anumite clipe de încordare, el gîndea

pentru sine, numai pentru sine, şi în acelaşi timp vorbea cu dînsa, arar, calculat, în sensul diametral opus celor gîndite :

„ Să vindeţi... da, fireşte, stimată domnişoară, întotdeauna şi orice se poate vinde... e uşor în sine să vinzi... dar să vinzi *bine*, în asta constă toată arta... Să vinzi bine, asta-i principalul ! Să găseşti un om cinstit, pe cineva care cunoaşte mai de mult regiunea, pămîntul şi oamenii... pe cineva care are legături, şi nu, Doamne păzeşte, pe vreunul dintre avocaţii aceia, care nu se pricep la altceva decît să te vire inutil în tot felul de procese... şi apoi... foarte important tocmai în acest caz : să vinzi pe *bani gheaţă*. Să găseşti pe cineva care să nu dea scrisori de credit, obligaţii, poliţe, pentru care să te lupţi apoi ani de-a rîndul... să vinzi cu garanţii de siguranţă şi la preţul potrivit. (Şi, în acelaşi timp, îşi făcea socotelile în gînd : pot merge pînă la patru sute de mii de coroane, cel mult pînă la patru sute cincizeci de mii, la urma urmelor mai sînt şi tablourile care fac şi ele cincizeci de mii, poate chiar o sută de mii, apoi casa, crescătoria de cai... trebuie numai să aflu dacă moşia este grevată de vreo datorie şi s-o iscodesc dacă i-a mai făcut cineva vreo ofertă, înaintea mea...) Şi deodată îşi luă inima în dinţi : Nu cumva, stimată domnişoară — vă rog să mă scuzaţi că vă pun acestă întrebare atît de indiscretă — nu cumva aveţi vreo idee aproximativă despre preţ ? Vreau să spun, v-aţi gîndit la vreo cifră anumită ?"

„Nu", răspunse ea cu totul descumpănită, privindu-l cu ochi în care se citea consternarea.

« Vai de mine ! E rău ! gîndi Kanitz. Rău de tot ! Cu cei care nu spun preţul, se tratează întotdeauna cel mai greu. Ăştia umblă pe urmă ca Pilat din Ponţiu, ca să ia informaţii, şi fiecare îşi dă cu părerea şi se bagă şi se amestecă. Dacă are răgazul să se intereseze, totul e pierdut. » Dar în vreme ce înlăuntrul său se petrecea această frămîntare, buzele, neobosite, continuau să vorbească :

„ Dar o părere *aproximativă* vă veţi fi făcut totuşi, stimată domnişoară... apoi, cumpărătorii vor voi să ştie dacă şi ce ipoteci grevează proprietatea..."

„Ipo... ipoteci ?“ repetă ea.

Kanitz observă imediat că domnişoara Dietzenhof auzea acest cuvînt pentru prima oară în viaţă.

„Vreau să spun... trebuie să existe doar vreo evaluarea aproximativă... măcar în vederea stabilirii taxelor de moştenire... Avocatul dumneavoastră — iertaţi-mă dacă insist, poate, cam mult, dar aş vrea să vă pot ajuta cu un sfat cinstit — avocatul dumneavoastră n-a menţionat deloc cifre ?

„Avocatul ? părea că-şi aminteşte vag de ceva. Da, da... aşteptaţi... da, mi-a comunicat ceva avocatul, ceva despre o evaluare... da, aveţi dreptate, în legătură cu impozitele, dar... dar toate astea erau scrise în ungureşte şi eu nu ştiu ungureşte. Da, îmi amintesc, avocatul meu mi-a scris s-o dau la tradus şi, Doamne sfinte, în toată zăpăceala asta, am uitat complet. Dincolo, în geanta mea, trebuie să fie toate actele... dincolo... locuiesc în clădirea administraţiei, că doar nu pot dormi în camera în care a locuit doamna prinţesă... Dar dacă vreţi să vă daţi într-adevăr atîta osteneală cu mine, am putea trece dincolo, vă arăt toate actele... adică... se opri deodată — adică, dacă nu vă supăr prea mult cu problemele mele.“

Kanitz tremura de emoţie. Toate îi veneau de-a gata cu o rapiditate cum se întîmplă numai în vise — moştenitoarea singură voia să-i arate actele, evaluările ; în felul acesta obţinea un avantaj hotărîtor. Se înclină cu modestie :

„Dar, stimată domnişoară, este o deosebită plăcere pentru mine să vă pot ajuta cu sfatul meu. Şi sînt îndreptăţit să pretind, fără exagerare, că am oarecare experienţă în asemenea chestiuni. Doamna prinţesă — şi aici nu şovăi să mintă — mi se adresa întotdeauna cînd avea nevoie de vreo informaţie de natură financiară, ştia că eu, personal, nu cunosc alt interes decît acela de a sfătui cît mai bine...“

Trecură în partea cealaltă, în clădirea administraţiei. Într-adevăr, toate hîrtiile legate de proces erau încă vîrîte, claie peste grămadă, într-o servietă, toată corespondenţa cu avocatul ei, declaraţiile de impunere, copia

tranzacției. Nervoasă, răsfoi documentele, iar lui Kanitz, care o privea respirînd cu greutate, îi tremurau între timp mîinile. În sfîrșit, despături o hîrtie.

„Cred că asta este scrisoare aceea."

Kanitz luă foia, la care era anexată o pagină în ungurește. Era o scrisoare scurtă a avocatului de la Viena.

« Colegul meu maghiar îmi transmite prin prezenta că, datorită relațiilor sale, a izbutit să obțină o evaluare deosebit de redusă a moștenirii, în vederea stabilirii taxei de succesiune. După părerea mea, respectivele sume, rezultate ale evaluării corespund cu aproximativ o treime, la unele bunuri chiar numai cu o pătrime din valoarea reală... »

Cu mîini tremurînde, Kanitz cercetă lista evaluărilor. Nu-l interesa decît un lucru : moșia Kekesfalva. Era evaluată la o sută nouăzeci de mii de coroane.

Omul păli. Calculele sale ajunseseră la o cifră identică, exact de trei ori suma acestei evaluări intenționat scăzute, adică între șase și șapte sute de mii de coroane, și, pe lîngă toate acestea, avocatul habar nu avea de existența vazelor chinezești. Cît să-i ofere acum ? Cifrele îi jucau înaintea ochilor, apăreau și dispăreau necontenit.

Dar vocea de lîngă el întrebă tremurătoare :

„Asta-i hîrtia de care-i vorba ? Înțelegeți ce scrie acolo ?"

„Firește, tresări Kanitz. Desigur... așadar... avocatul vă înștiințează... prețul de evaluare pentru Kekasfalva se ridică la o sută nouăzeci de mii coroane. Se înțelege că aceasta nu-i decît prețul de evaluare."

„Prețul... de evaluare ?... Scuzați-mă... dar ce se înțelege prin preț de evaluare ?"

Acum a sosit clipa hotărîtoare, acum ori niciodată ! Kanitz își stăpîni cu forța respirația șuierătoare.

„ Prețul de evaluare... da, prețul de evaluare este... nu este niciodată sigur... e un element foarte dubios... fiindcă... fiindcă prețul oficial de evaluare nu corespunde niciodată complet cu preț de vînzare. Niciodată nu poți conta pe el, adică nu poți conta *în mod sigur* că vei obține prețul întreg de evaluare... în unele cazuri bi-

neînțeles că se poate obține, în alte cazuri chiar mai mult... dar numai în anumite condiții... rămîne întotdeauna un fel de joc de noroc, ca la o licitație... Prețul de evaluare nu constituie în definitiv o simplă indicație, firește una cu totul vagă... de exemplu... putem lua ca exemplu... — Kanitz tremura acum, să nu coboare suma prea mult, dar nici să exagereze! — dacă un inventar ca acesta este evaluat oficial la o sută nouăzeci de mii de coroane... atunci se poate presupune oricum că... în cazul... în cazul vînzării se vor obține cert o sută cincizeci de mii, cert! Pe atîta se poate conta sigur!"

„Dar dumneavoastră, cît credeți că valorează ?"

Lui Kanitz îi vîjîiau urechile, fiindcă sîngele i se urcase brusc la cap. Domnișoara Dietzenhof se întoarse spre el cu o mișcare neobișnuit de energică și pusese întrebarea, de parcă reușea cu mare greutate să-și stăpînească mînia. Înțelesese oare jocul lui ipocrit? « Nu este cazul să mai adaug repede încă cincizeci de mii de coroane ? » Dar înlăuntrul lui o voce spunea : « Încearcă ! » Și miză totul pe o carte. Deși pulsul îi bătea în tîmple ca un uruit de tobe grele, spuse cu modestie :

„Da, *atîta* cred că aș oferi eu dacă ar fi cazul. O sută cincizeci de mii de coroane, cred că s-ar putea obține negreșit."

Dar în această clipă inima i se opri, iar pulsul, care adineauri bătea atît de puternic, se opri de tot. Căci, cu cea mai sinceră uimire, fata cea neștiutoare de lîngă el deschise ochii mari :

„*Atît* de mult ? Credeți într-adevăr... *Atît* de mult ?"

Lui Kanitz îi trebui cîtva timp ca să-și recapete stăpînirea de sine. Depuse eforturi susținute spre a-și potoli gîfîitul înainte de a putea răspunde pe un ton simplu și convingător :

„Da, stimată domnișoară, pentru atîta cred aș putea chiar să garantez. *Atîta* se va putea obține în orice caz."

Doctorul Condor se întrerupse iar. La început am crezut că s-a oprit numai fiindcă voia să-și aprindă o țigară. Dar am observat că deodată devenise nervos, își

scoase *pince-nez*-ul, îl puse iarăși, își trecu mîna prin părul rar, ca și cînd l-ar fi supărat, și mă privi ; era o privire lungă, neliniștită, cercetătoare. După aceea cu o mișcare, oarecum subită, se trase înapoi rezemîndu-se de speteaza scaunului.

— Domnule sublocotenent, poate că ți-am și dezvăluit prea mult — în orice caz mai mult decît intenționam inițial. Dar vreau să sper că nu mă vei înțelege greșit. Dacă ți-am relatat cinstit manevra cu ajutorul căreia Kekesfalva a indus-o în eroare, atunci, pe fata aceea cu totul neștiutoare, n-am făcut-o cîtuși de puțin ca să te influențez împotriva lui. Sărmanul bătrîn la care am luat masa astă-seară, bolnav de inimă și cutremurat sufletește așa cum l-am văzut, omul care mi-a încredințat-o pe copila lui și și-ar da ultimul ban numai s-o știe salvată pe biata fată, omul acesta nu mai e de mult cel ce a pus la cale dubioasa afacere de odinioară și eu sînt cel din urmă care l-ar acuza astăzi. Tocmai acum, cînd în deznădejdea lui are într-adevăr nevoie de ajutor, mi se pare important să afli de la mine adevărul, în loc să asculți clevetirile răutăcioase ale altora. Te rog, așadar, să reții un lucru — Kekesfalva (sau, mai bine zis, Kanitz, cum se numea încă pe atunci), *nu* plecase în ziua amintită la Kekesfalva cu ideea preconcepută de a obține de la ființa aceea desprinsă de realitate moșia pe un preț cît mai ieftin. Voia numai să-și facă *en passant*[1] una dintre micile sale afaceri și atîta tot. Acea șansă uriașă l-a *copleșit* pur și simplu și Kanitz n-ar fi fost Kanitz dacă nu s-ar fi folosit din plin de ea. De altfel, vei vedea că pe urmă situația s-a schimbat în bună măsură.

Nu vreau să lungesc prea mult povestea și de aceea, voi trece peste unele amănunte. Dar țin să fii convins de un singur lucru : că acele ceasuri au fost printre cele mai încordate, printre cele mai surescitate din viața lui. Gîndește-te puțin la fapte : un om, pînă acum doar un intermediar mediocru, un afacerist obscur, vede pe neașteptate că spre el zboară o șansă cu viteza unui meteor căzînd din cer — șansa de a deveni peste noapte

[1] În treacăt (fr.).

un om putred de bogat. În decurs de douăzeci și patru de ceasuri, putea cîștiga atunci mai mult decît în douăzeci și patru de ani de mică negustorie în condiții jalnice și de muncă pe spetite, și — ce tentație uriașă! — nici nu trebuie să fugă după victimă, s-o captureze, s-o amețească, dimpotrivă, victima intră de bunăvoie în laț, ba chiar sărută mîna în care se și găsește pregătit cuțitul. Singurul pericol consta în aceea că ar putea să se interpună altcineva. De aceea nu avea voie s-o lase pe moștenitoare din mînă nici măcar o singură clipă, nu trebuia să-i dea răgaz. Trebuia s-o scoată de la Kekesfalva, înainte ca administratorul să se întoarcă și în tot timpul cît recurgea la aceste măsuri de precauțiune nu trebuia să se trădeze cu nici un preț că este el însuși interesat în această vînzare.

Lovitura era de o temeritate napoleoneană și napoleonean de periculoasă, ea implica luarea cu asalt, prin surprindere, a cetății asediate Kekesfalva, înainte de sosirea armatei de despresurare; dar pe cel ce se hazardează, întîmplarea îl sprijină în taină, îl ajută cu bunăvoință. O împrejurare, de care nici măcar Kanitz n-avea vreo cunoștință, îi netezise drumul, anume faptul de-a dreptul îngrozitor, dar firesc, că din primele ceasuri biata moștenitoare fusese întîmpinată în castelul ei de o atitudine atît de umilitoare și plină de ură, încît ea însăși nu mai nutrea decît o singură dorință: să plece, să plece cît mai repede! Nu există o formă mai josnică de invidie decît cea de care dau dovadă firile de slugi, cînd una dintre făpturile care pînă atunci dusese aceeași existență cenușie este ridicată ca pe aripi de îngeri pînă în slăvi: unui prinț, sufletele mici îi iartă mai degrabă cea mai strălucitoare bogăție decît să admită cea mai modestă libertate unui tovarăș de destin, cu care fuseseră înhămate la același jug. Oamenii de serviciu de la Kekesfalva nu-și puteau ascunde furia că tocmai această nemțoaică din nord, căreia, după cum își aminteau foarte bine, la pieptănat prințesa înfuriată i-a aruncat nu o dată peria și pieptenul în cap, nemțoaica să devină acum, așa, deodată, moșiereasă de Kekesfalva și astfel stăpîna lor. Petrovic, cînd a aflat vestea sosirii moște-

nitoarei, s-a urcat în tren pentru a nu fi nevoit s-o salute; nevasta lui, o fire de mahalagioaică, fostă femeie de serviciu la bucătăria castelului, îi ură bun-venit cu vorbe ca:

„Ei, dar la noi tot n-ai să vrei să stai, că n-o să ţi se pară destul de nobil."

Valetul îi aruncase cu zgomot cufărul în faţa uşii şi trebuise să şi-l care singură peste prag, fiindcă nevasta administratorului nici nu se învrednicise să-i dea o mînă de ajutor. Nu se pregătise nimic de mîncare pentru la prînz, nimeni nu se sinchisea de dînsa, iar noaptea auzise de la fereastra ei discuţii purtate, cu voce destul de puternică, despre o anumită „uzurpatoare" şi „escroacă".

După asemenea primire, sărmana şi neputincioasa moştenitoare îşi dădu seama că în casa asta nu va avea nicicînd un ceas de linişte. Numai de aceea — şi Kanitz habar n-avea — primi cu entuziasm propunerea lui de a pleca încă în aceeaşi zi la Viena, unde pretindea el că are un cumpărător sigur: omul acesta serios, serviabil, atoateştiutor, cu ochii atît de melancolici îi apărea ca un trimis al cerului. De aceea, nu mai puse alte întrebări. Îi lăsă recunoscătoare toate hîrtiile, şi-l urmărea cu privirea ei albastră şi liniştită cum o sfătuia în privinţa plasării banilor ce-i va obţine din vînzare. Să achiziţioneze numai valori sigure, obligaţii de stat, garantate. Să nu încredinţeze vreunui particular nici măcar o sumă cît de neînsemnată din averea ei, totul să fie depus la bancă şi un notar, un notar chezaro-crăiesc, să preia administrarea bunurilor. În orice caz, nu mai are nici un rost să se consulte acum cu avocatul ei, căci ce altă menire au avocaţii ăştia decît să răstălmăcească lucrurile cele mai limpezi? Desigur, adăugă el din cînd în cînd serviabil, desigur că s-ar putea ca peste trei ani sau peste cinci ani să se poată obţine o sumă mai mare din vînzare. Dar cîte cheltuieli pînă atunci, cîtă bătaie de cap pe la tribunale şi autorităţi! Şi pentru că îşi dădu seama, după ochii ei în care se citea iarăşi spaima, ce silă resimte această fire paşnică faţă de tribunale şi afaceri, folosi toată gama argumentelor revenind mereu la acelaşi acord final: repede, repede!

La patru după-amiază, înainte de întoarcerea lui Petrovic, plecară amîndoi, conform înțelegerii, cu acceleratul la Viena. Totul decurse atît de repede, atît de năvalnic, încît domnișoara Dietzenhof nici nu avusese prilejul să-l întrebe pe domnul cel străin, căruia îi încredințase vînzarea întregii sale moșteniri, cum îl cheamă.

Călătoriră cu acceleratul în clasa întîi — era pentru prima oară că amicul Kekesfalva ședea pe pernele de catifea roșie; de asemenea, la Viena o instală într-un hotel bun de pe Kärntner Strasse, unde-și luă și el o cameră. Și acum, dilema lui Kanitz era următoarea: pe de o parte, era necesar ca încă în aceeași seară să aranjeze cu omul său de încredere, avocatul doctor Gollinger, întocmirea actului de vînzare, pentru ca imediat a doua zi frumoasa lovitură să capete forme absolut inatacabile din punct de vedere legal, pe de altă parte însă nu îndrăznea să-și lase victima nici măcar o clipă singură. Și atunci i-a venit o idee pe care mărturisesc cinstit că o socotesc genială. Îi propuse domnișoarei Dietzenhof să folosească seara liberă pentru a merge la Operă, unde se anunțase un spectacol extraordinar care stîrnise vîlvă, în timp ce el va încerca încă în aceeași seară să dea de domnul acela despre care știa că e în căutarea unei mari moșii. Mișcată de atîta grijă, domnișoara Dietzenhof acceptă bucuroasă propunerea; Kanitz o conduse la Operă, și astfel iat-o scoasă din circulație vreme de patru ore, iar el luă o birjă — de asemenea pentru prima oară în viața lui — și goni la tovarășul și tăinuitorul său, doctorul Gollinger. Acesta nu era acasă. Kanitz îl descoperi într-o cramă, îi promise două mii de coroane dacă va întocmi încă în aceeași noapte contractul de vînzare în toate amănuntele și dacă în seara următoare, la ora șapte, cu actul pregătit, va convoca și pe notar.

Risipitor pentru întîia oară în viață, Kanitz pusese birja să-l aștepte în fața casei avocatului tot timpul cît ținură tratativele; după ce dăduse instrucțiunile necesare, se repezi la Operă și din fericire sosi la timp ca s-o ia în primire în vestibul pe domnișoara Dietzenhof, entuziasmată de calitatea spectacolului, și s-o conducă acasă. Și acum începu pentru el a doua noapte de nesomn;

cu cît se apropia mai mult de țintă, cu atîta îl făcea mai nervos teama ca fata, pînă acum atît de ascultătoare, să nu se răzgîndească în ultima clipă. Mereu se dădea jos din pat și-și elabora în toate amănuntele tactica de impresurare pe care urma s-o folosească a doua zi. Înainte de orice : să n-o lase singură nici măcar o clipă. Să închirieze o birjă pe care o va pune să-l aștepte peste tot, să nu meargă nici un pas pe jos ca să nu se întîlnească, Doamne ferește, cu avocatul ei. Trebuie împiedicată să citească vreun ziar — poate că iarăși scrie ceva despre tranzacția în procesul Orosvár și ar putea să intre la bănuială că va fi din nou păcălită. În realitate însă, toate aceste temeri și măsuri de prevedere erau de prisos, căci victima *nu voia* cituși de puțin să scape ; își urma păstorul cel rău, ca un miel blînd cu o panglică roșie legată la gît, și cînd amicul nostru, după o noapte agitată, sosi obosit în sala mică a hotelului unde se servea micul dejun, domnișoara Dietzenhof îl aștepta răbdătoare în aceeași rochie veche cusută chiar de ea. Și acum începu o ciudată învîrtire în cerc, prietenul nostru cărînd-o, cu totul inutil, pe sărmana domnișoară, de dimineață pînă seara, ca să-i demonstreze toate acele dificultăți artificiale născocite cu grijă în noaptea de nesomn.

Trec peste amănunte ; o tîrî la avocatul lui, de unde telefonă în cu totul alte chestiuni. O duse la o bancă și-l chemă pe procurist, ca să se consulte cu el asupra plasamentelor și să-i deschidă cont, o cără la două sau trei instituții de credit și la un birou obscur de cumpărare și vînzare de imobile, pretinzînd că trebuie să obțină de acolo informații Și domnișoara Dietzenhof mergea cu el, aștepta tăcută și răbdătoare în sălile de așteptare, în timp ce Kanitz purta așa-zisele tratative : doisprezece ani de robie la prințesă făcuseră ca asemenea așteptări prin anticamere să devină pentru ea de multă vreme ceva de la sine înțeles, n-o stinghereau, n-o umileau și aștepta, aștepta cu mîinile încrucișate cuminte, iar cînd trecea cineva își cobora imediat ochii albaștri. Liniștită și ascultătoare ca un copil, făcea ceea ce o îndemna Kanitz să facă. La bancă iscălea formulare, fără să se mai uite la ele și dădea cu atîta ușurință chitanțe

pentru sume pe care nici nu le primise încă, încît pe Kanitz începu să-l chinuiască gîndul rău dacă proasta asta n-ar fi la fel de mulțumită cu o sută patruzeci sau chiar cu o sută treizeci de mii de coroane. Spuse „da“ cînd procuristul o sfătui să cumpere acțiuni ale căilor ferate, spuse „da“ cînd îi propuse acțiuni bancare și de fiecare dată privea temătoare către atotștiutorul ei oracol Kanitz. Era limpede că toate aceste practici legate de tranzacții comerciale, aceste semnături și formulare, ba chiar numai aspectul unui teanc de bancnote, trezeau în ea o neliniște plină de respect și în același timp penibilă, și că nu dorea altceva decît să fugă de această activitate intensă și de neînțeles ca să poată iarăși ședea liniștită undeva, într-o cameră și să citească, să tricoteze sau să cînte la pian, în loc să fie pusă în situația de a lua asemenea hotărîri de mare răspundere, în chestiuni pe care nu putea să le înțeleagă și care îi stîrneau o îngrijorare nespusă.

Dar Kanitz o hăituia neobosit în acest cerc artificial, în parte ca s-o ajute într-adevăr, după cum îi făgăduise, să-și plaseze în chipul cel mai sigur banii obținuți din vînzare, și în parte ca s-o amețească ; și așa se desfășurară lucrurile, de la nouă dimineața pînă seara la cinci și jumătate. Pînă la urmă, amîndoi erau atît de sleiți de oboseală, încît el îi propuse să se odihnească puțin într-o cafenea, deoarece ceea ce era esențial se și rezolvase, iar vînzarea era ca și perfectată ; la șapte mai trebuia doar să semneze contractul la notar și să ia în primire suma. Imediat, ea se lumină la față :

„Ah, atunci aș putea să plec chiar mîine dimineață ?“

Cele două albăstrele din ochii ei sclipeau către el.

„Bineînțeles că da, o liniști Kanitz. Într-un ceas veți fi omul cel mai liber de pe pămînt și nu va mai trebui vreodată să vă îngrijiți de bani și proprietăți. Posedați șase mii de coroane rentă care actualmente au un plasament mai mult decît sigur. Puteți trăi în orice loc pe lumea asta, acolo unde doriți și cum vă place.“

Din politețe, se interesa unde are de gînd să plece ; obrazul ei, care tocmai se luminase, se umbri iarăși.

„M-am gîndit că deocamdată cel mai bun lucru este să plec la rudele mele din Westfalia. Cred că mîine dimineață există un tren care trece prin Köln."

Kanitz dădu imediat dovadă de un zel excepțional. Comandă țalului să-i aducă mersul trenurilor, cercetă tabla de materii, stabili cu exactitate legăturile. Acceleratul Viena-Frankfurt-Köln, apoi schimbare la Osnabrück. Cel mai avantajos ar fi trenul de dimineață, de la nouă și douăzeci, care ajunge seara la Frankfurt, unde o sfătui să înnopteze ca să nu se obosească peste măsură. Cu zelul său nervos răsfoi imediat mai departe și la partea rezervată publicității descoperi reclama pentru o pensiune protestantă. Îi spuse domnișoarei Dietzenhof să nu-și facă griji în privința biletului de tren, căci i-l va procura el, iar mîine neapărat o va conduce și la gară. Cu astfel de discuții, timpul trecu mai repede decît nădăjduise ; în sfîrșit își privi ceasul și dădu zor.

„E momentul să mergem la notar."

N-a fost nevoie nici de un ceas încheiat ca să se rezolve totul. În mai puțin de un ceas, amicul nostru o ușură pe moștenitoare de trei sferturi din averea ei. Cînd complicele lui văzu că în contract se trece numele castelului Kekesfalva și alături prețul redus de vînzare, clipi dintr-un ochi, avînd grijă ca domnișoara Dietzenhof să nu observe nimic, și-l privi admirativ pe vechiul său tovarăș de matrapazlîcuri. Această admirație colegială, exprimată în cuvinte, spunea cam așa : « Bine lucrat, pungașule ! Ai dat o lovitură, nu glumă ! » Notarul privea și el cu interes dindărătul ochelarilor spre domnișoara Dietzenhof ; citise în ziare, ca toată lumea, despre luptele purtate în jurul moștenirii prințesei Orosvár, și omului legii i se păru destul de nefirească această vînzare perfectată în grabă febrilă. « Biata femeie, se gîndea, pe ce mîini a încăput ! » Dar nu intră în obligațiile notarului ca la întocmirea unui act de vînzare-cumpărare să-l avertizeze pe vînzător sau pe cumpărător. Trebuia să aplice timbrele, să înregistreze actul și să aibă grijă să fie depuse taxele. Așa se face că acest om cumsecade se mulțumi să-și plece capul — mai văzuse el și alte afaceri dubioase, pe care a trebuit apoi să le pecetluiască prin aplicarea sigiliului cu pajura imperială

— după care despături cu grijă actul de vînzare-cumpărare, și-o invită politicos pe domnișoara Dietzenhof să-și depună, prima, semnătura.

Făptura cea timidă tresări speriată. Nehotărîtă, privi spre mentorul ei Kanitz, și abia cînd acesta îi făcu un semn încurajator, se apropie de masă și semnă cu scrisul ei frumos, clar, drept, în caractere gotice, «Annette Beate Maria Dietzenhof»; după dînsa semnă amicul nostru. O dată cu aceasta, formalitățile se sfîrșiră, actul era încheiat, prețul de cumpărare predat în mîna notarului, hotărîndu-se și contul de bancă la care avea să fie depus a doua zi cecul. Cu această singură trăsătură de condei, Kanitz își dublase averea sau poate chiar o triplase și, începînd din această oră, nimeni altul decît el nu mai era stăpîn peste Kekesfalva.

Notarul uscă cu grijă semnăturile încă umede, după care îi strinseră toți trei mîna și plecară coborînd scara — în față domnișoară Dietzenhof, apoi Kanitz, cu respirația tăiată, și după el doctorul Gollinger, iar pe omul nostru îl enerva în cel mai înalt grad faptul că tovarășul său de rele îl împingea mereu pe la spate, cu bastonul, în coaste, mîrîind patetic, cu vocea lui îngroșată de bere (așa fel încît să nu fie auzit decît de Kanitz) : « Escrocus maximus, escrocus maximus ! » Și cu toate astea, nu se simți deloc în largul lui cînd doctorul Gollinger își luă rămas bun chiar la poartă, cu o plecăciune adîncă și ironică. Fiindcă astfel rămînea singur cu victima lui, și asta îl înspăimînta.

Dar dumneata, stimate domnule sublocotenent, ar trebui să încerci a înțelege această neașteptată schimbare — n-aș vrea să devin patetic pretinzînd că în amicul nostru s-a trezit pe neașteptate conștiința. Dar e necesar să avem în vedere că după acea simplă trăsătură de condei, aspectul exterior al situației se schimbase în mod hotărîtor între cei doi parteneri. Gîndește-te : în timpul celor două zile nesfîrșite, Kanitz, în calitatea lui de cumpărător, luptase împotriva acestei sărmane fete în calitatea ei de vînzătoare. Ea fusese adversara pe care trebuia s-o impresoare cu deosebită strategie, s-o izoleze și s-o silească să capituleze ; dar acum, operația financiar-militară se încheiase. Napoleon Kanitz învinsese, în-

vinsese categoric, şi, o dată cu victoria lui, această sărmană fată, care mergea pe Walfischgasse alături de dinsul, tăcută ca o umbră, în rochia ei simplă, nu-i mai era adversară, duşmană. Şi — oricit de ciudat ţi s-ar părea — la drept vorbind, nimic nu-l intrista mai mult pe prietenul nostru în acest ceas al victoriei sale rapide ca faptul că victima lui îi făcuse biruinţa *prea* uşoară. Fiindcă atunci cînd cineva comite o nedreptate faţă de un om, făptaşul are o anumită satisfacţie ascunsă să afle, sau măcar să-şi închipuie, că şi cel păcălit a procedat cu răutate sau nedrept, în legătură cu vreo chestiune oarecare, lipsită de importanţă ; întotdeauna conştiinţa se linişteşte cînd se poate pune şi pe seama celui înşelat ceva, măcar o vină cît de mică. Dar acestei victime Kanitz nu-i putea reproşa nimic, nici măcar o împotrivire cît de slabă ; i se predase cu miinile legate, şi pe deasupra il mai şi privise neîncetat cu ochii ei nevinovaţi şi recunoscători, de culoarea albăstrelelor. Ce să-i mai spună acum, după ce se terminase totul ? S-o mai felicite pentru vînzare cu alte cuvinte, pentru pagubă ? Senzaţia aceea neplăcută creştea în intensitate. « O mai conduc pînă la hotel, chibzui el repede, pe urmă totul s-a terminat pentru totdeauna. »

Însă victima de lîngă el devenise şi ea vădit neliniştită. Începuse şi ea să păşească altfel — mai şovăitor parcă, şi mai îngîndurat. Lui Kanitz, deşi mergea cu capul plecat, nu-i scăpă această schimbare, simţi în felul nehotărît cum călca (la faţa ei nu îndrăzni să se uite) că se gîndea stăruitor la ceva. Îl cuprinse frica. « A înţeles, în sfîrşit, îşi spuse, că eu sînt cumpărătorul. Probabil că acum îmi va face reproşuri, probabil că a început să regrete graba ei prostească şi te pomeneşti că mîine mai dă o fugă pe la avocatul ei. »

Dar iată că — străbătuseră aproape toată Walfischgasse, două umbre nedespărţite, tăcuţi, unul alături de celălalt — iată că, în sfîrşit, ea îşi luă inima în dinţi, îşi drese vocea şi începu :

„Vă rog să mă iertaţi... dar, deoarece mîine dimineaţă plec, aş dori ca totul să fie în ordine... Înainte de orice aş vrea să vă mulţumesc pentru osteneala pe care v-aţi

dat-o și... și... să vă rog să-mi spuneți, mai bine ar fi chiar acum... cît vă datorez pentru strădania dumneavoastră. Ați pierdut atîta timp cu demersurile pe care le-ați mijlocit, și... mîine dimineață plec... aș dori mult ca să fie totul în regulă."

Amicului nostru începură să-i tremure genunchii, să-i tremure inima. Asta era prea mult! La una ca asta nu se aștepta. Îl cuprinse senzația dureroasă pe care ar fi avut-o dacă, la mînie, ar snopi din bătaie un cîine și animalul bătut ar veni tîriș pe burtă, privindu-l cu ochii rugători și lingînd mîna atît de crudă.

„Nu, nu ! se apără el impresionat, nu-mi datorați nimic, absolut nimic", și în același timp simți cum sudoarea îi izbucnea prin toți porii. Lui, care calcula totul dinainte, care de ani de zile învățase să prevadă din vreme orice reacție, i se întîmplase ceva cu totul nou. În anii plini de trudă ai activității ca agent, i se întîmplase să i se trîntească ușa în nas, să nu i se răspundă la salut, și în sectorul de care se ocupa erau destule străzi pe care prefera să le ocolească. Dar, ca cineva să-i mai și mulțumească — asta nu i se mai întîmplase niciodată. Și în fața acestui om, cel dintîi care avea încredere în el după toate cîte se întîmplaseră, îi era rușine. Împotriva voinței lui, simțea nevoia să se scuze.

„Nu, se bîlbîi el, pentru numele lui Dumnezeu, nu... Nu-mi datorați nimic, nu iau nimic, nădăjduiesc numai că am făcut totul cum trebuie și că am procedat cu asentimentul dumneavoastră... Poate că ar fi fost mai bine să așteptăm, ba chiar mi-e teamă că s-ar fi... s-ar fi putut obține ceva mai mult, dacă n-ați fi fost atît de grăbită... Dar ați vrut să vindeți repede — și cred că e mai bine pentru dumneavoastră. Cred, Dumnezeule, cred într-adevăr că e mai bine pentru dumneavoastră. Respirația îi deveni normală și în clipa aceea era de-a dreptul sincer. Cineva ca dumneavoastră, care nu se pricepe de loc la afaceri, procedează mai bine dacă nici nu se atinge de ele. Cineva ca dumneavoastră e mai bine să aibă mai puțin, dar sigur plasat... Și acum vă rog, foarte mult să nu vă lăsați indusă în eroare de alți oameni; acum, că totul s-a terminat, dacă vor veni să vă spună că ați vîndut în grabă, sau la un preț prea

scăzut. Întotdeauna, după orice vînzare, vin anumiţi oameni şi îşi dau aere, şi sporovăiesc vrute şi nevrute, că ei ar fi oferit mai mult, ar fi oferit mult mai mult dar la o adică, nu plătesc; toţi v-ar fi dat poliţe sau scrisori de credit sau participaţii... Asta nu vi s-ar fi potrivit, nu s-ar fi potrivit cîtuşi de puţin, vă jur, iată, mă jur aici, în faţa dumneavoastră, banca la care aţi depus e de mîna întîi şi banii au plasament sigur, veţi primi regulat venitul la ziua şi ceasul stabilit, în această privinţă nimic nu poate interveni. Credeţi-mă... v-o jur... aşa e mai bine pentru dumneavoastră."

Între timp ajunseră la hotel şi Kanitz şovăi. «Ar trebui măcar s-o invit la masă, se gîndi. S-o invit la cină, sau poate la un teatru.» Dar domnişoara Dietzenhof îi şi întinsese mîinile.

„Cred că n-am nici un drept să vă mai reţin... m-am necăjit destul în zilele astea că mi-aţi sacrificat atîta timp. Vreme de două zile v-aţi ocupat exclusiv de chestiunile mele şi am limpede senzaţia că nimeni n-ar fi putut-o face cu atîta devotament. Încă o dată... vă... vă mulţumesc foarte mult, niciodată — şi aici roşi puţin — niciodată pînă acum un om n-a fost atît de bun, atît de săritor faţă de mine... n-aş fi crezut vreodată că este cu putinţă să scap atît de repede de chestiunea asta, că totul se va putea aranja atît de bine şi atît de uşor pentru mine... Vă mulţumesc foarte mult, vă mulţumesc *foarte mult*."

Kanitz îi luă mîna şi nu se putu stăpîni să nu-şi ridice ochii ca s-o privească. Ceva din aerul ei de obicei timorat părea că se topise la căldura sentimentului. Pe faţa ei altminteri palidă şi speriată, se aşternu deodată o strălucire plină de animaţie, arăta aproape ca un copil cu ochii ei albaştri expresivi şi zîmbetul sfios de recunoştinţă. Kanitz încercă în zadar să mai găsească ceva de spus. Dar nici n-ar fi avut vreme, căci iat-o că-l salută şi pleacă uşoară, zveltă şi sigură de sine: era un alt mers decît cel de mai înainte, mersul unui om despovărat, eliberat. Privi în urma ei cu impresia: «Voiam să-i mai spun ceva» Dar portarul îi şi dăduse cheia, *lift-boy*-ul o duse la ascensor. Se terminase.

Aşa s-a desfăşurat scena despărţirii dintre victimă şi călăul ei. Dar Kanitz avea impresia că se lovise singur cu securea în cap; stătu cîteva clipe ameţit şi privi holul pustiu al hotelului. În cele din urmă valul trecătorilor îl împinse mai departe, dar nu ştia încotro se îndreaptă. Încă nici un om nu-l privise astfel, atît de omeneşte, atît de recunoscător. Încă nimeni nu-i vorbise astfel. Fără voie îi mai sună în urechi acel „Vă mulţumesc *foarte mult*"; şi tocmai pe acest om l-a jefuit; tocmai pe acesta l-a înşelat! Se oprea tot mereu şi-şi ştergea sudoarea de pe frunte. Şi brusc, în faţa marelui magazin de sticlărie de pe Kärtner Strasse, în timp ce se împleticea ca ameţit de somn, s-a întîmplat să se aplece în buimăceala lui şi să-şi zărească faţa în oglinda unei vitrine, propriul său chip, la care începu să se holbeze aşa cum te uiţi la fotografia unui criminal reprodusă în ziar, ca să descoperi în ce constau de fapt trăsăturile caracteristice criminalului: în bărbia proeminentă, în buza trădînd răutate, în privirile dure. Holbîndu-se la propriul său chip şi văzîndu-şi înapoia ochelarilor ochii larg deschişi de spaimă, îşi aminti deodată de ceilalţi, de adineauri. «Asemenea ochi ar trebui să ai, se gîndi cutremurat, nu tiviţi cu roşu, lacomi, nervoşi ca ai mei. Asemenea ochi ar trebui să ai, albaştri, strălucitori, însufleţiţi de o încredere lăuntrică (mama privea uneori aşa, îşi aminti el, privea aşa vineri seara). Da, un asemenea om ar trebui să fii: mai bine să te laşi înşelat decît să înşeli — un om cumsecade, plin de nevinovăţie. Numai aceştia sînt binecuvîntaţi de Dumnezeu. Toate şmecheriile mele, se gîndi, nu m-au făcut fericit, pînă la urmă rămîn un om învins, hărţuit.» Şi continuă să meargă, Leopold Kanitz, în forfota străzii, străin faţă de el însuşi, şi niciodată nu s-a simţit mai jalnic ca în această zi a celui mai mare triumf al său.

Într-un tîrziu se aşeză într-o cafenea, fiindcă i se păru că-i e foame, şi comandă ceva de mîncare. Dar fiecare înghiţitură îi stîrnea silă. «Am să vînd Kekesfalva, se frămînta, am să vînd imediat domeniul. Ce să fac cu o moşie, doar nu sînt agricultor. Să locuiesc, eu, un om singur, în optsprezece camere şi să mă lupt cu pungaşul de arendaş? A fost o prostie, ar fi trebuit s-o

cumpăr pentru societatea ipotecară, nu pe numele meu... căci dacă pînă la urmă va afla că eu am fost cumpărătorul... de altfel, nici nu vreau să cîştig prea mult la afacerea asta! Dacă e de acord, i-o restitui cu douăzeci la sută cîştig, chiar numai cu zece la sută, poate oricînd s-o recapete, dacă îi pare rău.»

Gîndul acesta îl mai linişti. «Mîine îi voi scrie sau, mai bine — mîine dimineaţă pot să-i fac personal propunerea, înainte de plecarea trenului. Da, aşa e mai bine; să-i dau de bunăvoie o opţiune de recumpărare.»

Odată hotărîrea luată, i se păru că va putea dormi liniştit. Dar, în ciuda celor două nopţi pierdute, Kanitz dormi şi în noaptea aceasta puţin şi prost; tot îi mai suna în urechi tonul acelui „*foarte mult*", acel „vă mulţumesc *foarte mult*", pronunţat în dialectul din nordul Germaniei, străin, dar vibrînd de sinceritate, încît îl simţea cutremurat în fiecare nerv al trupului; nici o afacere, în cei douăzeci şi cinci de ani ai activităţii lui, nu-i produsese prietenului nostru atîtea griji ca aceasta, cea mai mare, cea mai fericită şi cea mai lipsită de dificultăţi din viaţa lui.

La şapte şi jumătate, Kanitz se şi afla în stradă. Ştia că acceleratul care trecea prin Passau pleca la nouă şi douăzeci. Mai avea, aşadar, vreme să cumpere ciocolată sau o cutie cu bomboane; simţea nevoia unui gest de recunoştinţă şi, poate, în taină, nutrea chiar dorinţa să mai audă cuvintele acelea noi pentru el „vă mulţumesc *foarte mult*" pronunţate cu emoţionantul accent străin. Cumpără o cutie mare, cea mai frumoasă, cea mai scumpă şi încă nu i se păru destul de arătoasă pentru un dar de despărţire. Aşa că mai achiziţionă din magazinul alăturat flori, un buchet mare, de un roşu-strălucitor. Cu stînga şi cu dreapta încărcate, se întoarse la hotel şi trimise poştaşul să ducă totul de îndată domnişoarei Dietzenhof în camera ei.

Dar portarul îi răspunse, încovoindu-şi spinarea şi dîndu-i o particulă de nobleţe, după obiceiul vienez:

„Îmi permit să vă atrag atenţia, domnule von Kanitz, că onorata domnişoară este în sala de dejun."

Kanitz chibzui o clipă. Despărţirea fusese ieri atît de emoţionantă pentru el, încît se temea ca o nouă în-

tîlnire să nu risipească această plăcută amintire, apoi se răzgîndi însă și intră totuși în sala de dejun, cu bomboanele într-o mînă și în cealaltă cu florile.

Domnișoara Dietzenhof ședea cu spatele spre el; chiar fără să-i vadă fața, simți ceva emoționant în felul modest și liniștit cu care fata asta firavă ședea la masă stingherită — un simțămînt care-l cuprinse fără voia lui. Se apropie timid și puse repede lîngă ea cutia cu bomboane și florile. „Îmi permiteți, pentru drum."

Ea tresări și obrajii i se îmbujorară. Era pentru întîia oară că primea flori de la cineva, sau, ca să fim drepți, una dintre acele rude, lacome de moștenire, îi trimisese o dată în cameră cîțiva trandafiri sfrijiți, încercînd să-i cîștige astfel bunăvoința. Dar bestia cea furioasă, prințesa, îi poruncise să-i înapoieze imediat. Și iată că acum vine cineva și-i aduce flori, și nimeni nu-i mai interzice să le primească.

„O, nu, bîigui ea, prin ce le-am meritat? E mult... e prea mult pentru mine."

Totuși, își ridică ochii cu recunoștință. Erau oare florile care se reflectau sau sîngele care se urcase în obraji — în orice caz, o strălucire roză începu să plutească, accentuîndu-se, peste chipul sfios; fața pe cale de-a îmbătrîni era aproape frumoasă în clipa aceea.

„Nu luați loc?" îi zise încurcată, și Kanitz se așeză stîngaci în fața ei.

„Prin urmare, plecați într-adevăr?" întrebă el; fără să vrea, în vocea lui se distingea o sinceră părere de rău.

„Da", zise ea și-și plecă fruntea. Nu se simțea nici bucurie în acest «da», dar nici regret. Nici speranța și nici deznădejde. Îl spusese liniștită, resemnată și fără să-l accentueze în mod deosebit.

În descumpănirea lui și din dorința de a-i fi de folos, Kanitz se interesă dacă-și anunțase telegrafic sosirea. Nu, o nu, asta n-ar face decît să le sperie pe rudele ei, care nu primesc ani de-a rîndul o telegramă. Dar nu sînt oare rude apropiate? întrebă Kanitz mai departe. Rude apropiate — nu, de fapt nu. Un fel de nepoată, fiica răposatei ei surori vitrege, pe soțul ei nici măcar nu-l cunoaște. Administrează o moșioară, împreună cu

o prisacă, și amîndoi i-au scris cu multă amabilitate că-l vor pregăti o cameră, putînd rămîne la ei cît dorește.

„Dar ce aveți de gînd să faceți acolo, în acel colț uitat de lume ?“ întrebă Kanitz.

„Nu știu“, răspunse ea cu ochii plecați.

Pe prietenul nostru îl năpădi un simțămînt de neliniște. Era un fel de vid și de izolare în jurul acestei fete, și atîta indiferență în felul deznădăjduit în care se acceptă pe sine și soarta ei, încît își aminti de el însuși, de viața lui nestatornică, lipsită de un cămin. În existența ei lipsită de rost își simțea propria-i existență.

„Dar n-are nici un sens, spuse el aproape cu violență. Nu trebuie să locuiești la rude, nu e bine. Și apoi, acum nu mai aveți nevoie să vă îngropați într-un sat, la dracu-n praznic“.

Îl privi recunoscătoare și tristă totodată.

„Da, suspină ea, mi-e chiar puțin cam teamă de toate astea. Dar ce altceva să fac ?“

O spuse așa, în gol, după care își ridică ochii albaștri către el, ca și cînd ar fi așteptat un sfat. (Asemenea ochi ar trebui să ai, își spusese Kanitz ieri) și deodată fără să-și dea nici el seama cum s-a întîmplat, simția cum un gînd, o dorință își face loc spre buze.

„Dar în acest caz rămîneți mai bine aici, spuse. Și fără să vrea, adăugă : Rămîneți la mine.“

Domnișoara Dietzenhof tresări speriată și holbă ochii la el. Abia acum își dădu și Kanitz seama că spusese ceva ce nu voise în mod conștient să spună. Cuvintele îi ieșiseră de pe buze fără să le fi cîntărit, ca de obicei, fără să le fi calculat și studiat. O dorință, pe care nu și-o clarificase și nici nu și-o mărturisise, căpătase deodată glas, timbru, ton. Abia din faptul că fata roșise puternic, își dădu seama ce spusese și imediat îl cuprinse teama că l-ar putea înțelege greșit. Probabil că ea se gîndea : ca amanta lui. Și, ca să nu-i lase vreme să-i treacă vreun gînd necuviincios prin minte, adăugă în grabă :

„Vreau să spun — ca soția mea“.

Fata avu o tresărire bruscă. Gura îi zvicnea, și Kanitz nu știe dacă din pricina că voia să plîngă sau să-i

spună ceva jignitor. Apoi, domnișoara Dietzenhof sări deodată de pe scaun și fugi din încăpere.

A fost clipa cea mai îngrozitoare din viața prietenului nostru. Abia acum pricepu neghiobia pe care o săvîrșise. Desconsiderase, înjosise și insultase un om bun la suflet, — singurul care-i arătase încredere, căci, cum de îndrăznea el, un bărbat aproape bătrîn, un evreu, în haine uzate, urît, un mijlocitor oarecare, un vînător de bani, cum de îndrăznea să ceară mîna unei persoane care dovedise o asemenea noblețe sufletească, o asemenea delicatețe. Fără voie, îi dădea dreptate că fugise atît de îngrozită. «Bine, își zise el cu înverșunare. Așa îmi trebuie. În sfîrșit, m-a recunoscut, în sfîrșit, mi-a arătat disprețul care mi se cuvine. Mai bine așa, decît să-mi fie recunoscătoare pentru ticăloșia mea». Kanitz nu era cîtuși de puțin supărat de fuga ei, dimpotrivă, era — mi-a mărturisit-o chiar el — era aproape *bucuros* în acea clipă. Avea simțămîntul că-și primise pedeapsa; fiindcă așa era drept, ca de acum înainte domnișoara Dietzenhof să se gîndească la el cu același dispreț pe care-l simțea el însuși față de sine.

Dar iat-o că apare din nou în ușă: avea ochii umezi și era peste măsură de emoționată. Umerii îi tremurau. S-a apropiat de masă. A trebuit să se țină cu ambele mîini de spetează, înainte de a se așeza din nou. Pe urmă, a respirat ușor, și, fără să ridice privirea, a rostit:

— Iertați-mă... iertați-mi necuviința... că m-am ridicat atît de brusc. Dar am fost atît de speriată... cum cum de ați putut dumneavoastră să... doar nici nu mă cunoașteți... Nu mă cunoașteți cîtuși de puțin...

Kanitz era prea consternat, ca să mai răspundă ceva. A văzut numai, cu un simțămînt de intensă emoție, că nu era cîtuși de puțin mînioasă, ci numai temătoare. Că propunerea lui nesăbuită o speriase atît de mult ca și pe el însuși. Nici unul dintre ei n-avea curajul să-i vorbească celuilalt, nici unul să-l privească pe celălalt. Dar ea n-a mai putut pleca în dimineața aceea. Au rămas împreună de dimineață pînă seara. După trei zile, el și-a repetat propunerea, și după două luni s-au căsătorit.

Doctorul Condor făcu o pauză.

— Așa, încă o ultimă înghițitură — povestirea mea e pe sfîrșite. Numai că trebuie să-ți mai spun ceva. Lumea de prin partea locului bîrfește că prietenul nostru s-a strecurat cu viclenie în preajma moștenitoarei, că a îmbrobodit-o cu o cerere în căsătorie ca să pună mîna pe moșie. Dar îți repet : nu este adevărat. Kanitz, după cum știi, *avea* în momentul acela castelul în mînă, *nu mai trebuia* s-o ia în căsătorie, nici cel mai mic calcul n-a jucat vreun rol cînd i-a propus căsătoria. N-ar fi avut niciodată curajul, el, micul intermediar, să ceară din viclenie mîna acestei fete delicate, cu ochii albaștri, ci a fost cuprins împotriva voinței sale de un sentiment care era cinstit și, în chip uimitor, a rămas cinstit.

Fiindcă din această absurdă cerere în căsătorie s-a născut o căsnicie cum nu se poate mai fericită. Întotdeauna tocmai contrariile, în măsura în care se completează reciproc, duc la armonia cea mai desăvîrșită și adesea ceea ce pare foarte uimitor se dovedește a fi foarte firesc. Prima reacție a acestei perechi unite atît de brusc a fost, firește, că se temeau unul de altul ; pe Kanitz îl frămînta gîndul că se va găsi cineva să-i relateze logodnicei lui tot felul de povești despre afacerile sale dubioase și că acesta îl va respinge cu dispreț chiar în ultima clipă ; iată de ce depunea eforturi supraomenești să-și ascundă trecutul. Renunță la tot ce era îndoielnic în practicile sale comerciale, vînzînd în pierdere, înainte de termen, polițele și creanțele pe care le deținea și rupse legăturile cu complicii săi de odinioară. Se botează, își alese un naș influent și obținu cu ajutorul unei sume respectabile de bani, autorizația de a adăuga la numele Kanitz acel „von Kekesfalva" care sună atît de nobil la ureche și după această schimbare numele originar dispăru în scurtă vreme, fără urmă, de pe cărțile de vizită, cum se întîmplă de cele mai multe ori în asemenea cazuri. Dar pînă în ziua căsătoriei trăi sub

teroarea că azi, miine, poimiine ea și-ar putea retrage cuvîntul, speriată de trecutul lui. Iar domnișoara Dietzenhof căreia stăpîna ei despotică îi reproșase zi de zi, vreme de doisprezece ani, neîndemînarea, prostia, răutatea, mărginirea și îi înfrînsese cu tiranie satanică orice încredere în sine, se aștepta ca și noul ei stăpîn s-o dojenească, s-o ia în bătaie de joc, s-o insulte, s-o umilească ; de multă vreme se resemnase, așteptîndu-se la o nouă robie ca la un destin inevitabil. Dar, ia te uită, tot ce făcea era bine ; bărbatul în slujba căruia intrase, în miinile căruia își încredințase viața, nu pregeta să-i mulțumească în fiecare zi, o trata în permanență cu aceeași sfială plină de respect. Tînăra femeie se minuna ; atîta gingășie depășea pur și simplu înțelegerea ei. Încetul cu încetul, această fată pe jumătate vestejită începu să înflorească. Deveni drăguță, căpătă forme armonioase ; dar a mai fost nevoie de încă un an, doi ani, pînă a îndrăznit să creadă cu adevărat că și ea, cea neluată în seamă, cea călcată în picioare, cea asuprită, poate fi respectată, poate fi iubită ca toate celelalte femei. Fericirea cea pe deplin reală însă începu pentru ei abia cînd se născu copilul.

Cu o pasiune înnoită își reluă Kekesfalva, în anii aceia, activitatea în domeniul afacerilor. Micul intermediar fusese cu totul abandonat, interesele sale luară o mare anvergură. Moderniză fabrica de zahăr, deveni cointeresat la uzinele metalurgice de la Wiener Neusdadt și realiză acea strălucită tranzacție în cartelul spirtului, despre care s-a vorbit mult pe vremea aceea. Faptul că devenise un om bogat — acum era într-adevăr bogat — nu schimbă nimic din viața retrasă, cumpătată a acestei perechi. De parcă n-ar fi voit să atragă oamenilor prea mult atenția, invitau rareori oaspeți și casa pe care doar o cunoști, arăta pe atunci mult mai simplă, mai rurală — și, e drept, era și mult mai fericită !

Pe urmă, trebui să treacă printr-o primă încercare. De mai multă vreme soția lui suferea dureri interne,

mîncarea îi făcea silă, slăbea, era tot mai obosită, mai stoarsă de puteri ; dar de teamă să nu stîrnească neliniște bărbatului atît de ocupat, cu făptura ei neînsemnată, își strîngea buzele cînd avea o criză și își ascundea durerile. Și cînd, în cele din urmă, n-a mai fost cu putință să fie ascunsă, era prea tîrziu. A fost transportată cu o ambulanță la Viena, ca să i se opereze ulcerul la stomac — în realitate un cancer.

Cu acest prilej l-am cunoscut pe Kekesfalva și niciodată n-am întîlnit la vreun om o formă mai sălbatică, mai înspăimîntătoare a deznădejdei. Nu putea, nu voia pur și simplu să înțeleagă că medicina nu mai era în stare să-i salveze soția ; i se părea că de vină e numai inerția, indiferența, incapacitatea medicilor, că numai din această pricină nu făceam mai mult, nu eram în stare. Oferi profesorului cincizeci de mii, apoi o sută de mii de coroane, dacă o vindecă. Chemă telegrafic, chiar în ziua operației, cele mai mari somități din Budapesta, din München, din Berlin, numai ca să găsească măcar unul care să-i spună că mai poate fi scutită de operație. Și n-am să uit în viața mea ochii lui rătăciți în timp ce striga la noi că sîntem cu toții niște asasini, cînd cea care nu mai putea fi salvată muri sub cuțit, după cum era de așteptat.

Aceasta a fost pentru el un fel de Damasc[1]. Atunci cu acest ascet al afacerilor s-a petrecut o schimbare. Un zeu murise pentru el, zeul căruia îi slujise din copilărie : banul. Acum nu mai exista pentru Kekesfalva decît un singur lucru pe pămînt : copilul său. Angajă guvernante și slugi, făcu modificări în construcția casei, tot ce era mai luxos i se părea neîndestulătoare acestui om atît de econom odinioară. O tîra pe fetița de nouă sau zece ani la Nisa, la Paris, la Viena, o răsfăța și o alinta într-un fel de-a dreptul caraghios, și sălbăticia cu care strînsese banii pînă atunci își găsea echivalentul în disprețul cu

---

[1] Aluzie la convertirea lui Saul din Tars petrecută la porțile orașului sirian Damasc; trecînd la creștinism, a luat numele de Pavel.

care îi arunca acum în stînga și în dreapta — poate că nici n-ai greșit prea mult cînd l-ai caracterizat drept nobil și distins, căci, într-adevăr, de ani de zile a pus stăpînire pe el o ciudată indiferență față de cîștig sau pierdere ; a învățat să disprețuiască banii de cînd toate milioanele lui n-au putut să-i salveze soția.

Nu vreau să intru în amănunte — s-a făcut tîrziu — pentru a-ți descrie modul de-a dreptul idolatru în care își adora copila; la urma urmei, era de înțeles, căci micuța, pe măsură ce creștea, devenea într-adevăr fermecătoare, era pur și simplu asemenea unei zîne în anii aceia, delicată, zveltă, sprintenă, cu ochii cenușii care întîmpinau pe oricine cu strălucirea lor luminoasă și prietenoasă ; moștenise de la maică-sa blîndețea plină de sfială și de la tatăl ei mintea ageră. Se dezvolta luminoasă și veselă, în acel chip propriu copiilor pentru care viața n-a fost niciodată haină sau aspră. Și numai cine cunoscuse simțămintele omului aflat în pragul bătrîneții, schimbat ca prin vrajă, care nu îndrăznise să nădăjduiască vreodată că sîngele lui întunecat și gros ar putea să zămislească o făptură atît de zglobie și de veselă, numai acela poate să-i înțeleagă pe deplin disperarea cînd l-a lovit cea de a doua nenorocire. Nu era în stare, nu voia să priceapă — și nici astăzi încă nu poate — că tocmai această copilă, copila *lui*, este menită să rămînă o estropiată, lovită de soartă, și te rog să mă crezi că-mi repugnă să-ți destăinuiesc toate nebuniile pe care le-a comis în deznădejdea lui fanatică. Nu mai insist asupra faptului că îi scoate din sărite pe toți medicii din lume cu stăruințele lui, că ne oferă sume de bani fantastice, pentru ca astfel să ne tenteze în încercarea de a obține o vindecare imediată, că la două zile o dată mă cheamă în mod cu totul inutil la telefon, numai spre a-și satisface nerăbdarea lui turbată ; de curînd, un coleg mi-a relatat confidențial că bătrînul se duce în fiecare săptămînă la biblioteca universității, unde se așează printre studenți și transcrie neîndemînatic termeni străini din lexicoane, pe urmă cercetează cu migală ceasuri în șir toate tratatele de medicină, în speranța absurdă că ar putea să descopere el ceva ce noi, medicii, am trecut

cu vederea sau am uitat. Din altă parte, iarăși, mi s-a relatat — poate că ai să zîmbești, dar faptele nebunești și caraghioase în același timp ne dau totdeauna indicații asupra dimensiunilor unei patimi — că a făgăduit atît sinagogii cît și preotului de aici sume mari ca danii pentru însănătoșirea copilei ; neștiind cărui Dumnezeu să se adreseze — celui părăsit, al părinților săi, sau celui nou — și chinuit de teama cutremurătoare că s-ar putea strica fie cu unul, fie cu celălalt, se închina amîndurora.

Dar te rog să mă crezi că nu-ți povestesc amănuntele acestea care frizează ridicolul din simpla dorință de a bîrfi. Vreau numai să înțelegi ce înseamnă pentru acest om bătut de soartă, frămîntat, distrus, să aibă pe cineva, pe cineva care măcar *să-l asculte*, pe cineva despre care simte că-i înțelege lăuntric durerea sau măcar depune eforturi și *vrea* s-o înțeleagă. Știu, nu e de loc lesne să-l suporți, din pricina felului său încăpățînat, din pricina obsesiei lui egocentrice care se manifestă în așa fel, încît ai putea crede că în lumea noastră, atît de saturată de nenorociri, nu există decît nenorocirea lui, a copilei lui. Și totuși, nu-l putem părăsi tocmai acum, cînd această neputință de a găsi o ieșire l-a dus la o stare de surescitare și este pe cale să-l îmbolnăvească și pe el, iar dumneata faci *într-adevăr* o faptă bună — da, într-adevăr, dragă domnule sublocotenent — faci o faptă bună, cînd aduci în această casă tragică un pic din tinerețea dumitale, din vitalitatea dumitale, din voioșia dumitale. Numai din această pricină, numai din grija că te-ai putea lăsa indus în eroare de alții, ți-am povestit din viața lui particulară mai mult, poate, decît se cuvenea ; dar în ceea ce mă privește sînt convins că tot ce ți-am istorisit va rămîne între noi.

— Bineînțeles, am răspuns mecanic ; era primul cuvînt care ieșea de pe buzele mele din clipa cînd își începuse relatarea.

Mă simțeam ca amețit — nu numai din pricina dezvăluirilor neașteptate, care-mi întorceau de dos, ca pe o mănușă, tot ce-mi imaginasem despre Kekesfalva ; în același timp eram surprins de propria mea lipsă de sensibilitate, de neghiobia mea. Treceam, așadar, prin lume,

intr-al douăzeci și cincilea an al vieții, cu ochii atit de superficiali ! Săptămîni in șir, fiind oaspete zi de zi în această casă, invăluit in compătimirea mea ca intr-o mantie invizibilă și animat de o stupidă discreție, n-am îndrănit niciodată să mă informez nici despre boala în sine, nici despre mama care, doar era limpede, lipsea în casa asta, nu m-am intrebat nici care sint originile bogăției acestui om ciudat. Cum de am putut trece cu vederea că acești ochi negri migdalați și melancolici nu erau ai unui aristocrat maghiar, ci ochii pătrunzători și in același timp obosiți de mileniile de luptă tragică a rasei evreiești ? Cum de nu mi-am dat seama, iarăși, că în Edith se amestecau alte elemente, cum de n-am observat că în casa aceasta bîntuie ca un strigoi povara grea a amintirilor unui trecut neobișnuit ? Abia acum, cu mare întîrziere, îmi trecură prin minte, cu iuțeala fulgerului, numeroase amănunte : cu ce privire rece și distantă răspunsese o dată colonelul nostru la salutul lui Kekesfalva ridicînd doar două degete la jumătatea distanței pină la chipiu, sau cum i-au spus camarazii, la cafenea, „bătrinul apostat". Aveam senzația că intr-o cameră întunecoasă s-a ridicat pe neașteptate o perdea și soarele pătrunde atit de brusc in ochi, incit vezi totul ca printr-o ceață roșie și te clatini, amețit de lovitura violentă și insuportabilă a excesului de lumină.

Dar, ca și cind ar fi bănuit ce se petrece inlăuntru meu, Condor se aplecă spre mine, mina lui mică și moale o atinsese pe a mea intr-un fel liniștitor, ca un adevărat medic.

— Firește că n-aveai de unde să știi toate astea, domnule sublocotenent, e limpede că n-aveai cum ! Doar ai fost crescut intr-o cu totul altă lume și, pe deasupra, te afli la acea vîrstă fericită cind încă n-ai apucat să inveți că tot ce este ciudat pe lumea asta se cere să fie privit mai intii cu neincredere. Ascultă-mă pe mine ca pe unul mai bătrin : nu trebuie să ne fie rușine dacă din-cînd in cind viața ne joacă vreo festă ; e mai degrabă un dar al Domnului, dacă încă nu ți s-a infipt în pupilă acea privire supraascuțită, fascinantă, de diagnostician,

cunoscută sub numele de *malocchio*[1] și deocamdată te mai uiți la oameni și la lucruri cu încredere. Altminteri, n-ai fi fost niciodată în stare să ajuți într-un fel atît de minunat pe acest bătrîn și pe acest sărman copil bolnav! Nu, nu te mira și, înainte de toate, nu te rușina — ai procedat, mînat de un instinct bun, cum nu se poate mai bine. Aruncă mucul trabucului într-un colț, își întinse brațele să se dezmorțească și-și împinse scaunul la spate. Ei, cred că a sosit timpul s-o iau din loc.

M-am ridicat împreună cu el, cu toate că mă simțeam încă puțin amețit. Fiindcă se petrecea ceva ciudat în mine. Din pricina faptelor atît de surprinzătoare pe care le aflasem, eram extrem de agitat, ba chiar de o luciditate sporită, surescitată; dar în același timp simțeam o apăsare surdă într-un loc anume. Îmi aduc foarte bine aminte: cînd doctorul era în toiul povestirii, voisem să-l întreb ceva, numai că n-avusesem prezența de spirit să-l întrerup; într-un anumit punct voisem să-l întreb de un amănunt oarecare! Și acum, cînd mi-ar fi fost îngăduit să pun întrebarea, nu mi-o mai aminteam: pesemne, se topise la căldura interesului cu care ascultasem. Zadarnic parcurgeam în sens invers drumul povestirii, cu toate cotiturile lui — era ca și cînd ai simți în trup o durere foarte precisă și totuși nu ești în stare s-o localizezi; vreme de o clipă, în timp ce ieșeam din crama aproape goală la această oră, toată ființa mea se concentra exclusiv în efortul lăuntric de a-mi reaminti.

Ieșirăm în stradă. Condor își ridică privirea spre cer.

— Așa! zîmbi el cu o anume mulțumire. Am simțit-o tot timpul; lumina lunii era prea puternică pentru mine. Ne așteaptă o furtună și încă una de loc obișnuită. Asta înseamnă că trebuie să ne luăm picioarele la spinare.

Avea dreptate. Cu toate că printre casele adormite aerul zăcea încă nemișcat, umed și înăbușitor, pe cer începuseră să gonească dinspre răsărit nori întunecoși, umflați, care brăzdau cu fîșii ciudate luna, de un galben-palid. De pe acum mai bine de jumătate a bolții se intu-

[1] Privire rea (it.)

necase complet ; masa compactă, metalică se tîra, înaintînd pas cu pas ca o uriașă broască-țestoasă, neagră, uneori luminată de sclipirile unor fulgere depărtate, iar fundalul peisajului mirîia supărat la fiecare izbucnire luminoasă, ca un animal întărîtat.

— Într-o jumătate de ceas se pornește, puse doctorul Condor diagnosticul ; în ceea ce mă privește sînt sigur că mai apuc să ajung uscat la gară, însă dumneata, domnule sublocotenent, ai face bine să te întorci, altfel riști un duș zdravăn.

Eu însă simțeam nelămurit că mai trebuie să-l întreb ceva, dar încă nu-mi dădeam seama ce ; amintirea legată de această întrebare se înecase într-o întunecime vîscoasă, cum se îneca și luna, sus, în masa norilor care se fugăreau. Dar mai simțeam ciocănindu-mi în creier acel gînd neclar ; era ca o durere mereu prezentă, ce-mi sfredelea mintea neliniștită.

— Nu, răspunsei, iau riscul asupra mea.

— Dar atunci, iute ! Cu cît mergem mai repede, cu atît mai bine ; cînd șezi vreme îndelungată pe scaun, îți înțepenesc picioarele de tot.

— Îți înțepenesc picioarele — *acestea* erau cuvintele-cheie ! O rază de lumină îmi pătrunse cu iuțeala fulgerului pînă în adîncurile cele mai depărtate ale conștiinței. Dintr-o dată știam ce voisem să-l întreb mai înainte pe Condor, ce *trebuia* să-l întreb : însărcinarea ! Însărcinarea primită de la Kekesfalva ! Probabil că, în subconștient, mă gîndisem tot timpul numai la întrebarea lui Kekesfalva, dacă paralizia aceea este vindecabilă sau nu ; acum, întrebarea trebuia pusă. Am început, așadar, cu multă prudență, în timp ce treceam pe străzile cu totul pustii :

— Scuzați-mă, domnule doctor... tot ce mi-ați povestit a fost firește extrem de interesant pentru mine... Vreau să spun extrem de important... Dar veți înțelege că tocmai acesta este motivul pentru care aș dori să vă mai întreb ceva... ceva care mă obsedează de mai multă vreme și... dumneavoastră sînteți doar medicul ei, cunoașteți cazul ca nimeni altul... eu nu sînt decît un profan, îmi lipsesc pînă și noțiunile elementare... și de aceea aș dori mult să știu ce părere aveți dumneavoastră

despre acest caz. Vreau să spun, dacă în această paralizie de care suferă Edith este vorba numai de o boală trecătoare sau nevindecabilă ?

Cu o singură mişcare bruscă, doctorul Condor işi ridică spre mine privirea ascuţită. Sticlele ochelarilor lui avură o sclipire iute ; fără să-mi dau seama, m-am ferit din calea acestei priviri de o ascuţime dureroasă, care pătrundea prin piele ca un ac. Pînă la urmă, te pomeneşti, avea să presupună că e o însărcinare dată de Kekesfalva ? Mă suspecta oare ? Dar iată-l că lasă iarăşi capul în jos şi, fără să-şi încetinească pasul grăbit, ba poate iuţindu-l chiar, îl aud mîrîind :

— Bineînţeles ! De fapt, ar fi trebuit să mă aştept la asta. Aşa se sfîrşeşte întotdeauna. Vindecabil sau nevindecabil, neagră sau albă. De parcă ar fi chiar atît de simplu ! Înseşi termenii „sănătos" şi „bolnav" sînt două cuvinte pe care un medic cinstit n-ar trebui să le pronunţe cu conştiinţa împăcată, fiindcă unde începe boala şi unde se sfîrşeşte sănătatea ? Şi încă „vindecabil" şi „nevindecabil" ! Fireşte, sînt foarte uzuale aceste două expresii, şi în practica medicală ar fi foarte greu să te lipseşti de ele. Dar pe mine n-ai să mă poţi convinge niciodată să pronunţ cuvîntul „nevindecabil" Pe mine nu ! Ştiu că cel mai înţelept om al veacului trecut, Nietzsche, este autorul maximei îngrozitoare care spune : „Să nu fii medic tocmai într-un caz nevindecabil". Dar dintre toate paradoxurile şi maximele periculoase pe care le-a lăsat moştenire, aceasta e aproximativ cea mai falsă. Adevărul e diametral opus : să fii medic tocmai într-un caz nevindecabil, ba mai mult : numai cazurile aşa-zis nevindecabile constituie piatra de încercare a unui medic ! Un medic, care acceptă aprioric noţiunea „nevindecabil", dezertează în faţa misiunii sale adevărate, capitulează înainte de bătălie. Bineînţeles, ştiu că e mai lesne, mai practic să spui foarte simplu „nevindecabil" în anumite cazuri şi cu o mutră resemnată să întorci spatele, după ce ai băgat onorariul consultaţiei în buzunar — da, da, e foarte comod şi rentabil să te ocupi exclusiv de cazurile dovedite a fi vindecabile, şi pentru care, consultînd manualul legat frumos în piele de porc, la pagina cutare şi cutare, găseşti toată tera-

pia de-a gata. Ei, cui îi face plăcere, n-are decît să se ocupe cu asemenea doftoriceală. Mie însă, *ad personam* [1], o astfel de îndeletnicire mi se pare la fel de lamentabilă ca aceea a unui poet care nu face altceva decît să mai repete o dată ce s-a spus înaintea lui, în loc să încerce a exprima ceea ce nu s-a spus, ba chiar să domesticească în cuvinte ceea ce nu se poate exprima, o îndeletnicire la fel de lamentabilă ca aceea a unui filozof care explică pentru a nouăzeci și noua oară ceea ce e de mult cunoscut, în loc să-și concentreze gîndirea asupra a ceea ce este necunoscut, asupra a ceea ce nu poate fi cunoscut. Nevindecabil — este doar o noțiune relativă, nu una absolută ; cazuri nevindecabile nu există pentru medicină în calitatea ei de știință în continuă dezvoltare, decît numai în raport cu momentul de față, în cadrul epocii noastre, al științei noastre, prin urmare înlăuntrul perspectivei noastre limitate, obtuze, vrednică de plîns ! Dar clipa de față, continuă medicul, așa cum o concepem noi, nu interesează cîtuși de puțin. În sute de cazuri, unde nu întrezărim astăzi posibilități de vindecare, mîine — căci știința din zilele noastre gonește, înaintează în ritm nebunesc — mîine, așadar, sau poimîine, asemenea posibilități ar putea fi găsite, ar putea fi *inventate*. Prin urmare, nu există, te rog să ții minte asta — o spune cu oarecare enervare, de parcă l-aș fi ofensat — pentru mine nu există boli nevindecabile, din principiu nu recunosc existența cazurilor nevindecabile și nici a bolnavilor nevindecabili, și nimeni nu-mi va smulge vreodată cuvîntul „nevindecabil“. Limita extremă la care aș fi dispus să merg în cel mai disperat dintre cazuri, ar fi că aș denumi boala ca *„deocamdată nevindecabilă“* — cu alte cuvinte : deocamdată nevindecabilă de către știința noastră actuală. Pașii lui Condor deveniseră acum atît de iuți, că trebuia să depun eforturi să-l urmez. Pe neașteptate se opri : Poate că mă exprim prea complicat, prea abstract. Vezi dumneata, asemenea lucruri sînt destul de greu de discutat între circiumă și gară. Dar poate că un exemplu îți va da o imagine mai limpede a celor ce vreau să spun — de altfel, e un exemplu

---

[1] Personal (lat.)

foarte personal, și pentru mine foarte dureros. Acum douăzeci și doi de ani, eram un tînăr student în medicină, cam de vîrsta dumitale, și tocmai trecusem în anul II. Tatăl meu se îmbolnăvi, deși pînă atunci fusese un bărbat viguros, bucurîndu-se de o sănătate deplină, un om deosebit de activ, pe care-l iubeam foarte mult, ba chiar îl adoram. Medicii au diagnosticat un diabet, maladie pe care cei neinițiați o cunosc sub numele de boală de zahăr, una dintre bolile cele mai înspăimîntătoare, cele mai perfide care pot da peste un om. Fără nici un motiv, organismul încetează să prelucreze materiile hrănitoare, grăsimile și zahărul nu mai sînt asimilate în corp și ca urmare bolnavul slăbește și flămînzește, se stinge pur și simplu — nu vreau să te chinuiesc cu amănunte, mie personal aceste amănunte mi-au distrus trei ani de tinerețe. Și acum ascultă-mă cu atenție : pe atunci așa-zisa știință nu cunoștea nici cel mai primitiv remediu împotriva diabetului. Bolnavii erau chinuiți cu un regim foarte strict, fiecare gram era cîntărit, fiecare înghițitură măsurată, dar medicii știau — și bineînțeles că și eu ca student în medicină, știam — că în felul acesta sfîrșitul se amînă numai, că acești doi sau trei ani înseamnă un sfîrșit lent și înspăimîntător, o mizerabilă înfometare în mijlocul unei lumi care hălăduiește în mîncare și băutură. Îți poți închipui cum eu, ca student, ca viitor medic, alergam de la o somitate la alta, cum studiam toate cărțile și lucrările de specialitate. Dar pretutindeni primeam drept răspuns, prin viu grai și în scris, cuvîntul care de atunci a devenit insuportabil pentru mine : „nevindecabil", „nevindecabil". Din zilele acelea urăsc cuvîntul acesta, deoarece am fost silit să fiu martorul lucid și neputincios al felului cum omul pe care l-am iubit cel mai mult pe pămînt a pierit în condiții mai mizerabile decît cel din urmă animal inconștient: a murit trei luni înainte de ziua cînd mi-am luat doctoratul. Și acum, fii foarte atent : cu cîteva zile înainte ascultasem la Societatea științelor medicale conferința ținută de unul dintre cei mai de seamă biochimiști ai noștri, care ne-a informat că în America și în laboratoarele din alte cîteva țări, s-au efectuat cercetări, unele dintre

ele fiind foarte inaintate, pentru găsirea unui remediu bazat pe extract glandular; e lucru cert, afirma el, că peste un deceniu diabetul va fi o boală „de domeniul trecutului“. Ei, cred că-ţi poţi închipui cum m-a răscolit gîndul că, dacă de pe atunci ar fi existat cîteva sute de grame din respectiva substanţă, omul cel mai drag mie pe lume nu s-ar fi chinuit, n-ar fi murit sau măcar am fi putut spera să-l vindecăm, să-l salvăm. Înţelegi acum cît de tare m-a amărît pe vremea aceea sentinţa „nevindecabil“ — cînd eu visam zi şi noapte că se poate, că trebuia să se găsească un remediu, să se inventeze un leac, cineva tot va izbuti, poate voi fi chiar eu acela... Sifilisul, care pe vremea cînd intrasem la universitate ne era înfăţişat — prin intermediul unui afiş imprimat cu titlul de avertisment — ca tipul cel mai caracteristic de boală „nevindecabilă“, este astăzi şi el vindecabil. Nietzsche şi Schumann şi Schubert şi mai ştiu eu care dintre victimele lui tragice n-au murit aşadar cîtuşi de puţin de o boală „nevindecabilă“, ci de una care în acea vreme era „deocamdată nevindecabilă“ — ba, dacă vrei, putem spune că au murit într-un dublu sens prea devreme. Nouă, medicilor, fiecare zi ne aduce atîtea lucruri noi, nesperate, fantastice, care nu mai departe decît ieri erau încă de neconceput! Iată de ce, de fiecare dată cînd mă aflu în faţa unui caz unde ceilalţi dau din umeri, simt cum îmi tresaltă inima de ciudă, pentru faptul că nu cunosc încă acel leac de mîine, de poimîine, dar în acelaşi timp şi de speranţă: poate-l găseşti tu, poate-l descoperă altcineva în folosul acestui om, cît încă nu e tîrziu, chiar în ultima clipă! Totul e posibil, inclusiv imposibilul — căci acolo unde ştiinţa vremii noastre se află în faţa unor uşi zăvorîte, undeva, adesea pe scara de serviciu, una s-a şi deschis pe neaşteptate. Acolo unde metodele noastre se dovedesc ineficace, trebuie să încercăm neapărat a găsi una nouă, şi unde ştiinţa nu ajută, mai există încă minuni — da, mai există şi astăzi în medicină minuni adevărate, minuni ce se produc sub lumina strălucitoare a becurilor electrice, în ciuda oricărei logici şi a experienţei, iar uneori le poţi chiar provoca. Crezi dumneata că eu aş chinui-o pe fata aceasta şi că m-aş lăsa chinuit, dacă n-aş spera să pot obţine o ameliorare

hotărîtoare, o vindecare ? E un caz greu, admit, un caz recalcitrant, de ani de zile nu reuşesc să progresez atît de repede cum aş vrea. Dar orice s-ar întîmpla, n-o las din mînă.

Ascultasem captivat expunerea lui ; pentru mine, era limpede tot ce voia să spună. Dar, fără să fiu conştient de acest lucru, ceva din insistenţa, din teama bătrînului îmi fusese transmisă şi mie. Voiam să aud mai mult, lucruri mai limpezi, mai precise. Am continuat, aşadar, cu întrebările :

— Dacă am înţeles bine, dumneavoastră credeţi totuşi într-o ameliorare — adică... o *anumită* ameliorare aţi şi obţinut doar.

Doctorul Condor rămase mult, nu scoase nici un cuvînt. Observaţia mea părea să-l indispună. Păşea din ce în ce mai apăsat cu picioarele-i scurte.

— Cum poţi afirma că am obţinut o anumită ameliorare ? Ai constatat-o dumneata ? Şi, în general, ce pricepi dumneata din toată afacerea asta ? Că doar o cunoşti pe bolnavă numai de cîteva săptămîni, iar eu o tratez de cinci ani. Şi deodată se opri : Ca să ştii şi dumneata, o dată pentru totdeauna — n-am realizat nimic esenţial, nimic definitiv, şi aceasta ar fi fost singurul lucru important ! Am făcut cu ea tot felul de încercări, i-am administrat tot felul de leacuri, ca o babă doftoroaie, neorganizat, inutil, Pînă acum n-am obţinut nici un rezultat.

Violenţa cu care vorbea m-a speriat ; se pare că-l rănisem în amorul său propriu de medic. De aceea am încercat să-l liniştesc :

— Dar domnul von Kekesfalva mi-a arătat cît de mult au înviorat-o pe Edith băile, curenţii electrici şi mai ales de cînd i-aţi prescris injec...

Condor însă se opri brusc şi-mi reteză drept în două cuvîntul pe care tocmai îl pronunţam :

— Prostii ! Nimic altceva decît prostii ! Nu-l lăsa pe nebunul acela bătrîn să-ţi bage asemenea lucruri în cap ! Dumneata crezi într-adevăr că prin băi cu curenţi electrici şi tot felul de fleacuri asemănătoare se poate rezolva o paraplegie ca asta ? Oare nu cunoşti vechiul nostru truc medical ? La un moment dat, cînd nu mai

știm nici noi cum s-o ducem mai departe, încercăm să cîștigăm timp și atunci îi dăm pacientului diferite preocupări, să ia cutare, sau să nu ia cutare, numai ca să nu observe că noi înșine sîntem derutați, și, spre norocul nostru, de cele mai multe ori natura minte în bolnav împreună cu noi și devine complicele nostru. Bineînțeles că se simte mai bine! Orice cură, fie că mănînci lămii sau bei lapte, fie că ți se administrează apă rece sau apă fierbinte, determină la început o modificare în organism și generează o nouă stimulare, pe care bolnavii, dispuși să fie veșnic optimiști, o socotesc ca fiind o ameliorare. Acest soi de autosugestie e cel mai bun aliat al nostru, ea se aliază pînă și cu cei mai dobitoci dintre medici. Dar chestia are și o hibă: de îndată ce atracția exercitată de ceea ce este nou începe să diminueze în intensitate, intervine reacția și atunci tratamentul trebuie schimbat repede și înlocuit cu o terapie nouă cu care să-l amăgim pe pacient; cu asemenea înșelătorii umblăm noi în cazurile disperate, și o ținem așa pînă cînd, dacă avem noroc, găsim din întîmplare metoda adecvată, metoda cea bună. Nu, te rog, fără complimente, eu știu mai bine ca oricine cît de puțin am realizat cu Edith față de ceea ce voiam. Tot ce am încercat pînă acum — te rog să mă crezi — toate mofturile, ca aplicarea de curenți electrici și masajele, n-au pus-o încă pe picioare și o spun în înțelesul cel mai propriu al cuvîntului.

Izbucnirea lui Condor, îndreptată împotriva lui însuși, era atît de vehementă, încît am simțit nevoia să-l apăr în fața propriei lui conștiințe. Și atunci am adăugat sfios:

— Totuși... am văzut eu însumi cum poate să meargă datorită mașinăriei... datorită acelui aparat extensor...

De astă dată, Condor nu mai vorbi, ci țipă pur și simplu la mine, și o făcu atît de furios și de nestăpînit, încît pe strada altminteri pustie doi trecători întîrziați se întoarseră și ne priviră curioși.

— Înșelătorie, ți-am mai spus-o, nimic altceva decît înșelătorie. De aparate auxiliare am avut eu nevoie, nu ea! Mecanismele astea nu sînt decît aparate de diversiune, niște simple aparate de diversiune, înțelegi dumneata... nu fata a avut nevoie de ele, ci *eu* am avut

nevoie de ele, pentru că familia Kekesfalva n-a mai avut răbdare să aştepte. Numai pentru că n-am mai putut ţine piept stăruinţelor, *a trebuit* să-i administrez bătrînului iarăşi injecţia de camfor a nădejdii. Ce-mi mai rămăsese de făcut decît să-i atîrn fetei nerăbdătoare aceste chintale, aşa cum unui deţinut recalcitrant îi pui cătuşe la picioare... i le-am atîrnat cu totul inutil... adică, poate că aparatele fortifică puţin tendoanele... dar ce era să fac, altă cale nu mai aveam... *trebuie* să mai cîştig timp... Nu mi-e ruşine însă cituşi de puţin de aceste trucuri şi amăgeli, vezi doar că un anume efect tot au. Edith se convinge singură că de atunci merge mult mai bine, tatăl este fericit că i-am ajutat, toţi sînt entuziasmaţi de magnificul, genialul făcător de minuni şi chiar dumneata îmi pui nişte întrebări, de parcă aş fi doctorul Ştie-Tot ! Se întrerupse şi îşi scoase pălăria, trecîndu-şi mîna peste fruntea umedă. Pe urmă se uită maliţios la mine, dintr-o parte. Mi-e teamă că nu-ţi place chiar din cale-afară ce-ţi spun. Eşti dezamăgit în concepţia dumitale despre medic, în care vezi un om care vindecă şi respectă cu stricteţe adevărul ! În entuziasmul dumitale tineresc ţi-ai imaginat altfel etica medicală şi acum iată că eşti oarecum, aşa mi se pare... oarecum mai lucid sau poate chiar scîrbit de astfel de practici ! Îmi pare rău pentru dumneata, dar medicina n-are nimic de-a face cu morala : fiecare boală este în sine un act anarhic, o revoltă împotriva naturii, de aceea e îngăduit să foloseşti împotriva ei toate mijloacele, *toate*. Nu, de bolnavi nu trebuie să ne fie milă — bolnavul se pune singur *hors la loi*, el încalcă ordinea şi pentru a restabili ordinea, pentru a-l restabili pe el însuşi, trebuie să intervii fără scrupule împotriva revoltei — să foloseşti orice îţi stă la îndemînă, deoarece bunătatea şi adevărul n-au vindecat încă niciodată omenirea şi nici măcar un singur om. Dacă o înşelătorie vindecă, atunci prin însuşi acest fapt ea nu mai e o înşelătorie mizerabilă ci un medicament de primul rang, şi atita vreme cît nu pot ajuta efectiv într-un anumit caz, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să ajut măcar să treacă greul. Dar nici asta nu-i o treabă lesnicioasă, domnule sublocotenent, să scormoneşti mereu cîte un cîntec nou vreme de cinci

ani în şir, mai ales cînd nu eşti din cale-afară de încîntat de arta ta! Oricum, nu te aştepta la mulţumiri şi plecăciuni pentru complimentele dumitale.

Omul acesta scund şi grăsun stătea atît de agitat în faţa mea, de parcă ar fi avut intenţia să se arunce asupră-mi la cea mai neînsemnată contrazicere. În clipa aceasta, firmamentul întunecat fu străbătut de scînteia albastră a unui fulger ca o vînă strălucitoare şi un tunet greoi îl urmă cu răpăituri şi mîrîituri înăbuşite. Condor începu pe neaşteptate să rîdă :

— Vezi — cerul ne dă răspunsul său plin de mînie. Ei, sărmane ascultător, ai trecut astăzi prin suferinţe, nu glumă, o iluzie după alta ţi-au fost extirpate cu bisturiul, mai întîi cea despre magnatul maghiar, apoi cea despre medicul grijuliu, despre medicul cel infailibil. Dar trebuie să înţelegi cît de tare mă irită imnurile de laudă ale acelui nebun bătrîn! Tocmai în acest caz al bolii de care suferă Edith, trăncăneala lui sentimentală mă supără în mod deosebit, nu de alta, dar mă doare şi pe mine că nu pot înainta decît cu asemenea înceţineală, şi că în cazul ei n-am găsit, adică n-am inventat încă nimic hotărîtor. Cîţiva paşi îi făcu în tăcere. Pe urmă se întoarse către mine şi-mi vorbi mai prietenos : De altfel, n-aş vrea să crezi că în forul meu interior „am abandonat cazul", cum sună o amabilă expresie uzuală de-a noastră. Dimpotrivă, tocmai aici nu cedez măcar un pas, chiar dacă ar trebui să mai dureze un an sau cinci ani. De altfel, s-a produs o coincidenţă ciudată : chiar în seara acelei conferinţe despre care ţi-am vorbit, am găsit în Revista ştiinţelor medicale din Paris descrierea tratamentului unei paralizii, cazul foarte ciudat al unui bolnav de patruzeci de ani, care a zăcut la pat doi ani încheiaţi, fără să se poată mişca, complet înţepenit, şi pe care în patru luni de zile profesorul Viennot l-a adus în stare să poată urca lesne cinci etaje. Gîndeşte-te : în patru luni s-a obţinut vindecarea într-un caz foarte asemănător cu cel pentru care eu dau din colţ în colţ, orbecăind de cinci ani — a fost pentru mine ca o lovitură în moalele capului cînd am citit asta! Bineînţeles că nici etiologia cazului şi nici metoda nu erau expuse foarte limpede, profesorul Viennot pare să fi asociat aici,

într-un fel curios, o serie întreagă de factori terapeutici : helioterapie la Cannes, o anumită aparatură și exerciții speciale de gimnastică ; istoricul maladiei fiind relatat în mod foarte lapidar, firește că n-am o imagine clară dacă — și în ce măsură — putem folosi cîte ceva din noua metodă în cazul nostru. Dar i-am scris imediat profesorului Viennot personal, pentru a-i cere date mai precise, și numai acesta este motivul pentru care am chinuit-o astăzi pe Edith cu un nou examen — căci am neapărată nevoie de elemente de comparație a celor două cazuri. Vezi, prin urmare, că nici prin minte nu-mi trece să capitulez, ba, dimpotrivă, mă agăț de orice fir de pai. Poate că există într-adevăr, o șansă în aplicarea acestei noi metode — spun *poate*, mai mult nu spun, am flecărit oricum peste limita îngăduită. Și acum, destul cu blestemata asta de meserie a mea !

Ne aflam în clipa aceea foarte aproape de clădirea gării. Convorbirea noastră trebuia să ia sfîrșit foarte curînd ; de aceea am insistat :

— Credeți, așadar, că...

Dar în aceeași clipită, omul cel scund și rotofei se opri dintr-o singură mișcare bruscă.

— Nu cred nimic, se răsti el la mine. Și nu admit nici un „așadar". Ce vreți cu toții de la mine ? N-am fir telefonic direct cu bunul nostru Dumnezeu. N-am spus nimic. Nimic precis. Nu cred nimic și nu gîndesc și nu opiniez și nu promit nimic. Oricum, am flecărit și așa mult prea mult. Și acum, gata ! Mii de mulțumiri că m-ai însoțit ! Ai face mai bine să te întorci cît mai degrabă, altminteri ai să ajungi acasă ud pînă la piele.

Fără să-mi dea mîna, porni să alerge către gară, vădit supărat (nu înțelegeam de ce), pe picioarele lui nițeluș cam plate, după cum mi se părea.

Condor avusese dreptate în prevederile lui. Era evident că furtuna, pe care nervii o simțiseră de mult, sta să izbucnească. Peste coroanele copacilor, în care frunzișul foșnea neliniștit, se îngrămădeau nori groși ca niște grele baloturi negre, cînd și cînd scăldați, în scînteierea stridentă a fulgerelor difuze. Aerul umed, răscolit uneori de scurte și vijelioase rafale de vînt, mirosea parcă a ars. Altfel îmi apărea orașul și altfel arătau străzile în goa-

na mea precipitată spre casă, decît în urmă cu cîteva minute, cînd zăcuseră nemișcate în lumina palidă a lunii, ca niște monștri care-și țineau răsuflarea. Acum, firmele zăngăneau și zornăiau, ca terorizate de un vis apăsător, ușile scîrțiiau neliniștitor, hornurile gemeau, în cîte o casă se trezea curioasă o lumină și, pe ici, pe colo, se ivea o arătare în cămașă albă, închizînd cu grijă ferestrele în fața furtunii pe cale să izbucnească. Puținii trecători întîrziați goneau precipitat pe lîngă ziduri, ca mînați de un vînt aducător de spaime, pînă și spațioasa piață principală, de obicei populată într-o oarecare măsură și noaptea, era cu totul pustie ; cu o privire tîmpă, albă, ceasul luminos al primăriei se zgîia în golul neobișnuit. Dar, ceea ce era mai important : mulțumită avertismentului lui Condor, puteam ajunge acasă la timp, înainte de izbucnirea furtunii. Încă două colțuri de stradă, apoi de-a curmezișul micului parc orășenesc, pînă la cazarmă ; pe urmă, în camera mea, îmi voi putea duce pînă la capăt gîndurile despre tot ce aflasem și mă răscolise, despre toate dezvăluirile uimitoare din ultimele cîteva ceasuri.

Micul parc din fața cazărmii noastre era cufundat în beznă ; compact și dens se înghesuia aerul pe sub frunzișul neliniștit, uneori vîntul se strecura șerpuind printre frunze, făcîndu-le să foșnească și, după ce sunetul acesta neliniștitor se stingea, tăcerea devenea și mai nefirească. Mergeam din ce în ce mai repede. Aproape că ajunsesem la ieșirea din parc, cînd dindărătul unui copac se ivi o siluetă desprinzîndu-se din umbră. Am șovăit o clipă, dar nu m-am oprit — ei, probabil că era vreuna dintre prostituatele care obișnuiesc să-i pîndească aici, în întuneric, pe soldați. Dar spre necazul meu am simțit cum un pas străin se furișează grăbit în spatele meu și atunci m-am întors, hotărît s-o pun la locul ei pe tîrfa asta nerușinată, care își îngăduie să mă acosteze cu atîta obrăznicie. Și, la lumina unui fulger, care chiar în această clipă spintecă întunericul, am văzut cu mare spaimă că în urma mea alerga gîfîind un bătrîn deșirat, fără pălărie, pe capul chel, cu lentilele ochelarilor în ramă de aur scînteind în lumina fulgerului — Kekesfalva !

În prima clipă de uimire, am crezut că sînt prada unei halucinaţii : Kekesfalva în parcul din faţa cazărmii noastre — asta nu era cu putinţă, doar îl lăsasem, împreună cu Condor, abia cu trei ceasuri în urmă, la el acasă, îngrozitor de obosit. Eu aveam halucinaţii, sau bătrînul înnebunise ? Se sculase din pat, cuprins de febră și rătăcea acum ca un somnambul în haina lui subţire, fără palton şi fără pălărie ? Dar, mai presus de orice îndoială, era el. Dintr-o sută de mii l-aș fi recunoscut după felul deprimat, încovoiat, temător în care obişnuia să se strecoare.

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule von Kekesfalva ! am izbucnit. Cum aţi ajuns aici ? Nu v-aţi dus atunci la culcare ?

— Nu... adică, de fapt... n-am putut dormi... am mai vrut să...

— Acum, însă, repede acasă ! Vedeţi doar că furtuna trebuie să izbucnească dintr-un moment într-altul. Aveţi maşina prin apropiere ?

— Dincolo... la stînga, lîngă cazarmă, mă aşteaptă.

— Admirabil ! Atunci, repede ! Dacă apasă pe accelerator, mai ajungeţi la vreme acasă. Veniţi, domnule von Kekesfalva.

Și deoarece ezita, l-am luat pur şi simplu de braţ ca să-l trag după mine. Dar el se desprinse cu forţa.

— Îndată, îndată... Plec, domnule sublocotenent... dar... dar mai întîi, spuneţi-mi : ce zicea ?

— Cine ?

Întrebarea mea, uimirea mea erau sincere. Deasupra noastră vîntul vîjîia din ce în ce mai sălbatic, copacii gemeau şi se încovoiau, de parcă ar fi vrut să se desprindă din rădăcini, în fiecare clipă putea să izbucnească ploaia şi bineînţeles că nu mă gîndeam decît la un singur lucru, la cel mai firesc : cum să-l fac să plece acasă pe bătrînul acesta căruia părea să i se fi rătăcit mintea, pe bătrînul care părea să nu observe cîtuşi de puţin că furtuna se apropia ? Dar el nu făcu decît să bîiguie, încurcat :

— Doctorul Condor... Doar l-aţi însoţit...

Abia acum pricepui. Bineînţeles că această întîlnire nocturnă nu era o coincidenţă. Aici, în parc, chiar lîngă

intrarea cazărmii, bătrînul cel nerăbdător mă așteptase doar ca să capete cît mai repede o certitudine, aici, chiar lîngă intrare, unde nu-i puteam scăpa, a stat și m-a pîndit. Două ceasuri, trei ceasuri se plimbase de colo pînă colo pradă celei mai groaznice neliniști, încercînd de bine, de rău să se ascundă în umbra acestui mizerabil parc de orășel de provincie, unde noaptea nu se întîlneau de obicei decît slujnicele cu ibovnicii lor. Probabil că-și închipuise că mă voi mulțumi doar să-l însoțesc pe Condor pe drumul cel scurt ce ducea de-a dreptul la gară și mă voi întoarce imediat la cazarmă ; eu, însă, fără să bănuiesc ceva, îl lăsasem să aștepte, da, să aștepte și iarăși să aștepte, vreme de două sau trei ceasuri, în timp ce ședeam cu celălalt la cramă, iar bătrînul bolnav așteptase, mă pîndise cum își pîndea odinioară datornicii, dîrz, răbdător, tenace. În această perseverență fanatică era ceva iritant și în același timp mișcător.

— Totul e cît se poate de favorabil, îl liniștii. Totul se va rezolva, am toate motivele să fiu încredințat de asta. Mîine după-amiază vă povestesc mai mult, vă voi relata exact fiecare cuvînt. Acum însă, repede la mașină, vedeți doar că nu mai avem timp de pierdut.

— Da, plec, plec.

Se lăsă tîrît împotrivindu-se ; l-am tras după mine, cu chiu, cu vai, vreo zece, ba chiar douăzeci de pași. Pe urmă am simțit cum de brațul meu povara atîrnă mereu mai grea.

— O clipă, bîigui el. O clipă aici, pe bancă. Nu mai pot... nu mai pot să merg.

Într-adevăr, bătrînul se clătina într-o parte și într-alta, ca un om beat. Am fost nevoit să uzez de toată forța ca să-l tîrăsc după mine în bezna înconjurătoare pînă la bancă, în timp ce bubuitul tunetului se auzea mai aproape, din ce în ce mai aproape. Cînd am ajuns, se lăsă să cadă pe bancă gîfîind din greu. Fără îndoială că așteptarea îl sleise de puteri, și nu era de mirare ; vreme de trei ceasuri bătrînul acesta bolnav de inimă se plimbase încoace și încolo, vreme de trei ceasuri stătuse de pază ca o santinelă, pe picioarele-i obosite, pîndind tot timpul neliniștit, și abia acum, cînd, în sfîrșit, reușise să pună mîna pe mine, îl răzbise oboseala efor-

tului făcut. Epuizat și parcă frînt în două se rezema de speteaza băncii puse aici pentru oamenii sărmani, unde la prînz muncitorii își luau gustarea lor frugală, unde după-amiază ședeau pensionarii azilului de bătrîni și femeile gravide, unde noaptea prostituatele își aduceau soldații — da, aici ședea Kekesfalva, omul cel mai bogat din oraș și aștepta, aștepta, aștepta. Iar eu, știam ce așteaptă, mi-am dat seama imediat că nu-l voi putea convinge pe acest om dîrz să se ridice de pe bancă (ce situație neplăcută dacă vreunul dintre camarazi m-ar surprinde în această ciudată intimitate !) decît în cazul că voi reuși să-i liniștesc frămîntarea lui lăuntrică. Înainte de orice, trebuia să-l liniștesc. Și iarăși mă cuprinse mila, din nou se înălță dinlăuntrul meu acel blestemat șuvoi fierbinte, care de fiecare dată îmi răpea vigoarea și voința ; m-am aplecat către el și am început să-i vorbesc.

În jurul nostru vîntul vijiia și răbufnea în rafale. Dar Kekesfalva nu observa nimic. Pentru el nu existau nici cer și nici nori și nici ploaie, pe întreg pămîntul nu exista decît copila lui și însănătoșirea ei ; în asemenea condiții, cum aș fi putut să-i relatez, acestui om care tremura de emoție și slăbiciune, fie chiar și pe scurt, faptele și adevărul, anume, că doctorul Condor încă nu e cîtuși de puțin sigur de tratament ? Fiindcă bătrînul avea nevoie de ceva de care să se agațe, întocmai ca adineauri, cînd a avut nevoie de brațul meu ca să nu cadă. Am ales, așadar, in grabă cele cîteva afirmații liniștitoare, pe care cu mare greutate i le smulsesem doctorului : i-am povestit cum aflase Condor de un tratament nou, pe care profesorul Viennot l-a aplicat cu rezultate excelente în Franța. Imediat am simțit în întuneric, lîngă mine, cum se însuflețește ceva și se agită ; trupul lui, abia adineauri rezemat de speteaza băncii în poziția unui om complet istovit, începu să se apropie, ca și cînd ar fi vrut să se încălzească de la căldura ce emana din mine. De fapt, acum n-ar mai fi trebuit să adaug și alte promisiuni, dar compătimirea mă tîra mai departe decît îmi era îngăduit să-mi asum răspunderea. Da, acest tratament înregistra succese extraordinare, îl încurajam mereu și mereu, în patru luni, ba numai în trei, s-au obținut vindecări surprinzătoare și probabil — nu ; e mai

mult decît sigur că nici la Edith nu va intîrzia să-și facă efectul. Încetul cu încetul, aceste exagerări creară în mine un fel de exaltare, căci efectele încercărilor mele de liniștire erau minunate! De fiecare dată cînd mă întreba cu aviditate: „Crezi asta cu adevărat?" sau: „A spus-o cu adevărat? A spus-o chiar el?" și cînd, în nerăbdarea și slăbiciunea mea, răspundeam la toate într-un mod categoric afirmativ, îmi dădeam seama cum presiunea corpului său scădea încetul cu încetul. Simțeam cum sub influența vorbelor mele devenea mai sigur, iar pentru întîia și ultima oară în viața mea, în ceasul acesta am avut senzația că înțeleg ceva din plăcerea amețitoare inerentă oricărui act de creație.

Cîte i-am mai promis și prezis pe acea bancă a săracilor lui Kekesfalva nu mai știu nici eu și nu voi ști niciodată. Căci așa cum vorbele mele îi îmbătau auzul avid, tot astfel însuflețirea cu care mă asculta mă îmbătau stimulîndu-mă să-i promit mai mult și mai mult. Nu mai eram atenți nici unul la fulgerele care scînteiau albastre în jurul nostru și nici la amenințările mereu mai insistente ale tunetelor. Am continuat să ședem strîns lipiți unul de celălalt, gură lîngă ureche, ureche lîngă gură, și iarăși și iarăși îl asiguram și credeam eu însumi sincer ce spuneam: „Da, se va însănătoși în curînd, se va însănătoși, fără îndoială că se va însănătoși", numai ca să-l aud mereu cum bîiguie acel „Ah!" și „Mulțumescu-ți ție, Doamne!", numai ca să simt împreună cu el extazul amețit și totodată amețitor al încîntării. Și cine știe cît am mai fi stat așa, dacă n-ar fi izbucnit acea ultimă rafală decisivă de vînt, care întotdeauna precede orice furtună ce se apropie în goană, curățind într-un fel drumul din fața ei. Copacii se încovoiară pe neașteptate, lemnul scîrțîia și pîrîia, castanii își slobozeau proiectilele grele asupra noastră și un nor uriaș de praf ne învălui.

— Acasă, trebuie să vă duceți acasă! spusei eu, ridicîndu-l de pe bancă și Kekesfalva nu se mai împotrivi.

Cuvintele mele liniștitoare îl întremaseră, îl făcuseră să-și revină. Nu se mai bălăbănea, ca adineauri; cu o grabă încă nițel amețită și cam nesigură, alergă cu mine spre mașina care-l aștepta. Șoferul îl ajută să se urce.

Abia acum simțeam că mi se luase o piatră de pe inimă. Îl știam la adăpost. Îl liniștisem. Acum va putea, în sfîrșit, să doarmă adînc, calm și fericit.

Dar chiar în clipa cînd mă grăbeam să-i pun pledul peste picioare ca să nu răcească, s-a întîmplat lucrul cel mai înfiorător. Cu o mișcare neașteptată și viguroasă, mi-a apucat mîinile, și dreapta și stînga, strîngîndu-mi puternic încheieturile, și înainte de a mă fi putut feri, le ridică brusc spre buze și-mi sărută dreapta și stînga și iarăși dreapta și stînga.

— Pe mîine, pe mîine, bîiguii pe urmă și mașina țîșni înainte, ca și împinsă de vîntul puternic, acum rece ca gheața.

Am rămas pe loc împietrit. Și iată că au și început să mă izbească peste față primele picături, iar pe chipiul meu le simțeam cum bat darabana și pliciuie și răpăie ca grindina, astfel că ultimii patruzeci, cincizeci de pași pînă la cazarmă a trebuit să gonesc sub o ploaie torențială. Chiar în clipa cînd am ajuns, ud leoarcă, la poarta cazărmii, un fulger se năpusti de sus luminînd noaptea cea furtunoasă pînă departe, în lungul străzilor, iar în urma lui a bubuit tunetul, de parcă ar fi tras după el tot cerul. Pesemne că trăsnise pe undeva pe aproape, căci pămîntul se cutremură și geamurile zornăiră gata să se facă țăndări. Dar, deși ochii îmi erau orbiți de lumina bruscă și stridentă, nu eram totuși atît de speriat ca adineauri, cu cîteva clipe în urmă, cînd bătrînul, cuprins de acel sentiment de recunoștință neînfrînat, îmi apucase mîna și mi-o sărutase.

După emoții puternice, somnul e și el puternic și adînc. Abia în dimineața următoare mi-am dat seama, după felul în care m-am trezit, cît de tare mă amețiseră zăpușeala dinaintea furtunii, și nu mai puțin tensiunea electrică a convorbirii nocturne. După ce m-am înălțat din străfundurile de nemăsurat ale somnului, am privit mai întîi cu ochi înstrăinați camera de cazarmă cu care eram atît de obișnuit, apoi am făcut eforturi zadarnice să-mi amintesc cînd și cum m-am prăbușit în acest somn cu adîncimi de genune. Dar nu era

vreme pentru a-mi orîndui amintirile ; cu cealaltă memorie, cea militară, legata de obligațiile de serviciu, oarecum separată de cea personală, mi-am amintit imediat că pentru astăzi era hotărît un exercițiu special. De jos se și auzeau semnalele, caii loveau cu nervozitate în caldarîmul curții și din atitudinea aferată a ordonanței mele mi-am dat seama că e timpul să mă scol și încă în mare grabă. Dintr-o mișcare m-am aruncat în uniforma pregătită, mi-am aprins o țigară, am coborît într-un suflet scara spre curte, și iată-mă în marș, cu escadronul care mă aștepta pregătit de plecare.

În cadrul unei coloane călare nu mai exiști ca individ aparte ; în tropăitul sutelor de copite, nu poți nici să gîndești limpede și nici să visezi ; de fapt nu simțeam în trapul susținut nimic altceva, decît că grupul nostru sprinten se afla în plin marș, în cea mai desăvîrșită zi de vară ce se poate închipui, sub cerul pe care ploaia îl spălase pînă și de ultimul văl, de cel mai minuscul noruleț, sub soarele puternic și totuși fără nici un pic de zăpușeală, cu fiecare contur al peisajului desenat cu mare precizie. Pînă departe în zare percepeai fiecare casă, fiecare copac, fiecare ogor, atît de real și de limpede, de parcă le țineai în palmă ; fiecare ghiveci de flori la o fereastră, fiecare coloană de fum pe acoperiș păreau întărite în realitatea lor prin culorile vii și de o transparență cristalină ; abia am mai recunoscut șoseaua noastră plicticoasă, cu toate că o străbăteam săptămînă după săptămînă, în același ritm de trap al cailor, spre aceeași țintă, atît de verde și de bogat se boltea deasupra capetelor noastre umbrarul de frunze ca un acoperiș vopsit de curînd. Ședeam în șa simțindu-mă minunat de ușor, eliberat de orice greutate, tot ce era neliniște și confuzie și problematic dispăruse, dispăruse tot ce-mi apăsase nervii în ultimele zile și săptămîni ; cred că rareori mi-am îndeplinit obligațiile de serviciu mai conștiincios ca în acea strălucitoare dimineață de vară. Totul se desfășura lesne și ca de la sine înțeles, toate îmi izbuteau și-mi creau o stare de fericire, cerul și pășunile, caii puternici și fierbinți, care ascultau docili de orice mișcare a pulpelor sau a dîrlogilor și chiar vocea mea cînd dădeam vreo comandă.

Dar stările puternice de fericire au ceva ameţitor, ca orice lucru care îmbată; intotdeauna, trăirea intensă a clipei de faţă te îndeamnă să uiţi întîmplările din trecut. Aşa se face că după ceasurile reconfortante petrecute in şa, cînd am pornit după-amiază pe drumul obişnuit către castel, nu mă mai gîndeam decît vag la acea intilnire nocturnă; mă bucuram pur şi simplu de vioiciunea plină de inflăcărare a inimii mele şi de bucuria celorlalţi: cînd eşti fericit, nu-ţi poţi închipui altceva decit că toţi ceilalţi oameni sînt şi ei fericiţi.

Şi, intr-adevăr, abia apucasem să bat la poarta binecunoscută a micului castel, că servitorul imi deschise salutîndu-mă cu o voce deosebit de limpede, deşi de obicei era atît de impersonal în respectul său. Imediat mă zori:

-- Îmi este permis să-l conduc pe domnul sublocotenent în turn? Domnişoara îl aşteaptă acolo.

Dar de ce îi erau mîinile atît de neliniştite, de ce îi străluceau ochii aşa? De ce o lua atît de grăbit înainte? „Ce s-a intîmplat cu el, mă întrebai fără voie, in timp ce mă pregăteam să urc scara în spirală către terasă. Ce are astăzi bătrinul Josef? Arde de nerăbdare să mă vadă cît mai repede sus. Ce s-a întîmplat cu omul ăsta de treabă?"

Totuşi, era un simţămînt plăcut să simţi bucuria, plăcut era şi să urci cu paşi tinereşti şi sprinteni scara piezişă, privind prin ferestrele laterale cînd spre nord, cînd spre sud, cînd spre răsărit şi cînd spre apus, să contempli peisajul văratic pînă departe, la nesfîrşit. În cele din urmă, cînd mai rămăseseră doar zece sau douăsprezece trepte pînă la terasă, mă ţintui deodată locului ceva neaşteptat. Fiindcă, in chip ciudat, printre spiralele scării întunecate începu să plutească vag, fantomatic, o melodie de dans, purtată pe aripi de viori, acompaniată de violoncele şi accentuată de voci de femei impletindu-se în triluri sprintene. Eram uimit. De unde venea muzica asta, atît de apropiată şi totuşi departe, fantomatică şi cu toate astea pămînteană, un şlagăr de operetă, care parcă răzbătea din sfere cereşti? Poate că undeva, în grădina vreunui restaurant din apropiere, cînta o orchestră şi vîntul ducea pe aripile

lui diafane ultimele ei ecouri ? Dar în clipa următoare mi-am dat seama că respectiva orchestră își trimitea sunetele aeriene de pe terasă și nu era altceva decît un simplu gramofon. „Ce stupid din partea mea, mă gîndeam, să văd astăzi pretutindeni lucruri fermecate și să mă aștept la minuni ; doar nu se poate instala o întreagă orchestră pe o terasă atît de îngustă !" Dar după încă două sau trei trepte, mă cuprinse iarăși nedumerirea. Fără îndoială, acolo, sus, cînta un gramofon, totuși — vocile care cîntau, vocile acestea sunau prea nesilite și prea autentice, ca să-și poată avea originea într-o asemenea lădiță zumzăitoare. Erau voci adevărate, de fete, pătrunse de o bucurie copilărească ! M-am oprit și am ascultat cu mai multă atenție. Vocea plină, de soprană, era a Ilonei frumoasă, adîncă, bogată, moale ca brațele ei ; dar cealaltă voce care o însoțea, a cui era ? N-o cunoșteam. De bună seamă că Edith a invitat vreo prietenă, o fată foarte tînără, zburdalnică, exuberantă, iar eu eram teribil de curios să cunosc această rîndunică sprințară, care se lăsase într-un fel atît de neașteptat pe terasa turnului nostru. De aceea, cu atît mai mare mi-a fost uimirea cînd mi-am dat seama, imediat ce am pășit pe terasă, că aici se aflau numai cele două fete, șezînd alături : Edith și Ilona, și că Edith era cea care rîdea și fredona, cu o voce cu totul nouă, o voce liberă, cu timbru argintiu, plină de elan. Eram atît de uimit deoarece schimbarea aceasta de la o zi la alta mi se părea oarecum nefirească ; atît de lipsit de griji nu putea fi decît cîntecul unui om sănătos, sigur de sine, un cîntec izvorît dintr-o voioșie exuberantă ; pe de altă parte însă era exclus ca această copilă, această bolnavă să se fi însănătoșit, în afară de cazul că s-a întîmplat o adevărată minune de aseară și pînă astăzi dimineață. „Ce o fi îmbătat-o așa — mă minunam eu — ce o fi amețit-o, că din gîtlejul ei, din sufletul ei izbucnește deodată o asemenea fericire plină de siguranță ?" Primul meu simțămînt cu greu îl pot explica : de fapt, era o stînjeneală, de parcă le-aș fi surprins pe fete goale, deoarece fie că bolnava îmi ascunsese pînă acum adevărata ei fire, fie că peste noapte se născuse în ea un om nou — iar în acest caz, de ce și cum ?

Spre stupefacția mea însă, cele două fete nu părură cîtuși de puțin încurcate cînd mă zăriră.

— Îndată ! îmi strigă Edith, și către Ilona : Închide repede gramofonul. Apoi îmi făcu semn să mă apropii. În sfîrșit, în sfîrșit, te aștept de o veșnicie. Și acum, repede ! Povestește-mi totul, dar foarte, foarte exact... Tata le-a încurcat pe toate în asemenea hal, că nici nu mai știu ce să cred... Știi doar, cînd e surescitat nu mai reușește să povestească nimic ca lumea... Închipuie-ți, încă astă-noapte a urcat pînă sus la mine, nu puteam să dorm pe furtuna aceea îngrozitoare, aveam niște frisoane teribile și de la fereastră trăgea grozav și n-aveam putere să mă scol. Tot timpul dorisem din tot sufletul să se trezească cineva și să închidă fereastra și deodată aud pași care se apropie, se apropie mereu. Mai întîi m-am speriat, doar era două sau trei noaptea, și la prima privire nici nu l-am recunoscut pe tata, atît de schimbat era. Și imediat s-a repezit la mine și nu se mai putea stăpîni... Să-l fi văzut cum rîdea și cum se îneca printre hohote... da, închipuie-ți numai, să-l auzi pe tata cum rîde și el o dată, cum rîde în gura mare și cu voioșie, sărind de pe un picior pe celălalt ca un băiețandru ! Bineînțeles că atunci cînd s-a pornit să povestească, parcă m-a lovit ceva în moalele capului și la început nici nu puteam să cred... Mi se părea că tata a visat sau că eu însămi visez încă. Dar pe urmă a mai venit și Ilona, și am sporovăit și am rîs pînă în zori... Dar acum vorbește odată... spune-mi... ce e cu acest tratament nou ?

Mă stăpîneam să nu cedez în fața uriașei consternări ce mă cuprindea, așa cum cauți să înfrunți un talaz puternic care se aruncă spre tine și te clatini buimac și încerci zadarnic să-l înfrunți. Acest singur cuvînt mă lămurise cu iuțeala fulgerului și pe deplin. Eu, numai eu eliberasem vocea nouă, voioasă, ascunsă în fata asta neștiutoare, eu, numai eu sădisem în ea această nefericită siguranță. Kekesfalva trebuie să-i fi povestit ce-mi încredințase Condor. Dar, de fapt, ce-mi spusese Condor ?... Și, la rîndul meu, ce relatasem mai departe ? Căci medicul se pronunțase doar cu mare prudență, iar eu, ce trebuie să fi adăugat de la mine, născociri izvo-

rîte din nebunia compătimirii mele, dacă o casă întreagă s-a luminat, dacă bătrînii descumpăniți întineriseră și cei suferinzi se credeau sănătoși? Ce trebuie să fi...

— Ei, ce s-a întîmplat... de ce eziți atîta? stărui Edith. Știi doar ce important este pentru mine fiecare cuvînt. Așadar — ce ți-a spus Condor?

— Ce mi-a spus? repetam cuvintele ca să cîștig timp. Mda... ai aflat doar... Ai aflat, sînt lucruri cît se poate de favorabile... Doctorul Condor speră că va obține, cu timpul, cele mai bune rezultate... Intenționează, dacă nu mă înșel, să încerce un tratament nou și a și început să se intereseze... se pare că este vorba de un tratament foarte eficace... dacă... dacă am înțeles bine... firește că nu sînt în măsură să afirm în mod sigur, dar în orice caz te poți bizui pe el, fiindcă... sînt convins, sînt ferm convins că va întreprinde toate cele de cuviință...

Dar fie că nu observase că evitam un răspuns precis, fie că nerăbdarea ei trecea peste orice obstacol:

— Ei da, am știut eu din totdeauna că așa nu se poate avansa. Doar mă cunosc mai bine ca oricine... Îți amintești cînd îți spuneam că toate astea sînt prostii, și masajele, și tratamentul cu curenți electrici și aparatele extensoare?... Toate astea cer mult prea multă vreme, de unde să iau atîta răbdare?... Uite, vezi, chiar azi, fără să-l mai întreb, mi-am scos aparatele astea stupide... Nici nu-ți închipui ce ușurare am simțit... imediat am putut păși mai bine... cred că numai lemnele astea blestemate m-au împiedicat atît de mult. Nu, într-un asemenea caz trebuie pornit cu totul altfel, am simțit-o eu de mult... Dar... dar acum povestește-mi repede ce este cu metoda acelui profesor francez? Trebuie într-adevăr să plec pînă acolo? Nu se poate aplica tratamentul pe loc?... Ah, urăsc aceste sanatorii, mi-e groază de ele... și, în genere, nu vreau să văd bolnavi. Sînt sătulă de mine însămi... Așadar, spune, despre ce e vorba?... Ei, dă-i drumul odată!... Și, înainte de orice, cît trebuie să dureze?... Merge într-adevăr atît de repede? În patru luni, așa mi-a spus tata, și-a vindecat pacientul, da, în patru luni, și acum poate să urce și să coboare treptele, se poate mișca și se poate urni din loc... Este... Ar fi pur și simplu de necrezut!... Dar nu mai sta așa, parcă

ai fi amuțit, dă-i drumul, povestește totul !... Cînd are de gînd să înceapă și cît crede că va dura toată chestia asta ?

„Trebuie s-o întorc, îmi spusei. Să n-o las să se rătăcească în această nebunie sălbatică, în credința că este o chestiune absolut sigură, că nu poate da greș." Prin urmare, ca să domolesc lucrurile, am început cu prudență :

— Un termen precis... desigur că nici un medic nu-l poate stabili dinainte, nu cred că se poate fixa de pe acum... de altfel... domnul doctor Condor n-a vorbit decît așa, în general, despre metodă... Se spune că ea ar da rezultate într-adevăr excelente, așa mi-a afirmat, dar se pune problema dacă metoda este sută la sută eficace... vreau să spun că poate fi încercată numai de la caz la caz... oricum, trebuie așteptat, pînă ce...

Dar iată că entuziasmul ei pasionat asaltează din nou circumspecția mea pătrunsă de nesiguranță.

— Ei, asta-i, dumneata nu-l cunoști ! De la el n-ai să scoți niciodată ceva precis. E îngrozitor de prudent, e supraprudent. Dar dacă apucă să promită ceva, fie chiar numai pe jumătate, atunci totul se desfășoară în cea mai perfectă ordine, de la început pînă la sfîrșit. Te poți bizui pe el, și dumneată nici nu știi cîtă nevoie simt să se sfîrșească o dată pentru totdeauna, sau măcar să am certitudinea că într-o zi se va sfîrși... Răbdare, mi se spune mereu, răbdare ! Dar trebuie să știu pînă unde și pînă cînd să am răbdare ! Dacă ar veni cineva să-mi spună că mai durează șase luni sau că mai durează un an — bine — i-aș răspunde, iau totul asupra mea și fac tot ce mi se cere... Dar slavă Domnului că măcar am ajuns *aici !* Nici nu-ți poți închipui cît de despovărată mă simt de ieri. Am senzația că abia am început să trăiesc. Astăzi dimineață am și ieșit la plimbare cu mașina, în oraș — nu-i așa că ești de-a dreptul uimit ? — dar acum, de cînd știu că am trecut obstacolul, nu-mi mai pasă ce vorbesc oamenii și ce gîndesc și dacă se uită după mine și mă compătimesc... Acum am de gînd să mă plimb în fiecare zi, ca să-mi dovedesc însămi că, în sfîrșit, s-a terminat cu această stupidă așteptare și răbdare. Iar pentru mîine, duminică — doar ești liber —

avem planuri mari de tot. Tata mi-a promis că ne va duce să vizităm hergheliile. De cîțiva ani n-am mai fost acolo, de patru sau cinci ani.. fiindcă nu mai voiam să ies nici pe șosea. Dar mîine plecăm cu mașina și se înțelege că dumneata vii cu noi. Ai să te minunezi, ne-am sfătuit, Ilona și cu mine, și am pregătit o surpriză. Sau... se întoarse rîzînd spre Ilona — să-i dezvălui de pe acum marele nostru secret ?

— Da, rîse Ilona, să nu mai fie nici un secret între noi !

— Prin urmare, ascultă, dragă prietene — tata voia să ne ducem acolo cu mașina. Dar așa ajungem prea repede și într-un fel plicticos. Atunci mi-am amintit că Josef povestea despre prințesa cea bătrînă și cam nebună — știi, cea căreia i-a aparținut odinioară castelul, o persoană nesuferită — povestea că se deplasa totdeauna în marea caleașcă de voiaj, cea împestrițată cu multe culori și care acum e în remiză, și la care înhăma cîte patru cai... Numai ca să știe toată lumea că dumneaei e prințesa, punea întotdeauna să se înhame patru cai, chiar dacă nu pleca decît pînă la gară, și nimeni altcineva de prin împrejurimi n-avea voie să călătorească așa... Gîndește-te, ce bine ne vom distra dacă vom călători și noi o dată ca răposata prințesă ! Chiar și bătrînul vizitiu mai trăiește... ah, dar nu-l cunoști pe bătrînul bun la toate, fiindcă e de mult scos la pensie, de cînd avem automobilul ; dar merita să-l fi văzut cînd i s-a spus că vrem să plecăm în caleașca trasă de patru cai — imediat și-a pus cizmele și a alergat sus, clătinîndu-se pe picioarele lui șovăitoare, a plîns de bucurie că i-a mai fost dat o dată să aibă parte de asta... Totul e organizat în amănunțime, la opt pornim... scularea dis-de-dimineață și bineînțeles că dumneata rămîi aici peste noapte. Nu se admite nici un refuz. Vei primi o odaie drăguță, dintre cele pentru oaspeți, aflate jos, și cele de care mai ai nevoie ți le aduce Pișta de la cazarmă — pe ăsta îl costumăm mîine în lacheu, ca pe vremea prințesei... Nu, nici o împotrivire. Bucuria asta trebuie să ne-o faci neapărat, da, neapărat, nu se admite nici o scuză...

Și continuă și continuă mereu așa, ca un arc întors care se desface. O ascultam amețit, incapabil să-mi revin din uimirea pricinuită de această transformare de

neințeles. Vocea îi era cu totul alta, fraza, de obicei străbătută de un ton de nervozitate, voioasă și curgătoare, iar înfățișarea obișnuită era schimbată, pielea gălbuie, bolnăvicioasă se deschisese la culoare, căpătase nuanțe proaspete, sănătoase, din gesturi dispăruse șovăiala. În fața mea ședea o fată ușor amețită, cu ochi strălucitori și gură vie, rîzătoare. Fără voie, beția aceasta amețitoare mi se transmise și, ca orice beție, îmi slăbi voința de a rezista. „Poate — mă amăgeam eu — e totuși adevărat, sau *va fi* adevărat. Poate că, de fapt, nici n-am indus-o în eroare, poate că realmente va fi vindecată atît de repede. La urma urmei, nu mințisem chiar în toate, sau, în orice caz, nu prea mult.“ Condor citise într-adevăr ceva despre o vindecare spectaculoasă, de ce să nu fie realizabilă tocmai la copila această fremătînd de viață și mișcător de încrezătoare, la ființa aceasta sensibilă, pe care pînă și cea mai simplă adiere a însănătoșirii o făcea în asemenea măsură fericită și-i da aripi ? Pentru ce să frînăm deci o exaltare care-i luminează chipul, pentru ce s-o chinuim cu ezitări meschine, pe sărmana fată care și așa a fost destulă vreme chinuită. Și iată, că, așa cum se întîmplă cu un orator, cînd entuziasmul pe care l-a stîrnit cu vorbele-i goale ricoșează întorcîndu-se chiar asupra sa și-l cuprinde cu o reală forță, tot așa pătrundea în mine, tot mai victorioasă, certitudinea, deși se născuse exclusiv din exagerarea mea plină de compătimire. Și cînd, în sfîrșit, apăru tatăl, eram cu toții în cea mai bună dispoziție ; sporovăiam și făuream planuri, de parcă fata s-ar fi însănătoșit, ba chiar ar fi pe deplin sănătoasă. Edith, de pildă, mă întrebă unde poate învăța iarăși să călărească și dacă noi, cei de la regiment, am putea supraveghea lecțiile și s-o ajutăm ? Da, și dacă n-ar fi cazul ca tata să-i dea chiar de pe acum preotului banii pentru noul acoperiș al bisericii, după cum făgăduise ? Toate aceste planuri îndrăznețe, care anticipau ca pe un lucru de la sine înțeles însănătoșirea, ea le discuta și glumea pe seama lor cu o asemenea seninătate, încît în mine se stinse pînă și ultima împotrivire. Și abia seara, cînd m-am aflat singur în camera mea, o amintire vagă începu să bată ușurel în pereții inimii : „Nu e oare prea exagerat ceea ce speră

Edith ? N-ar fi mai bine s-o aduci la realitate, scoțînd-o din această primejdioasă amăgire ?" Dar n-am lăsat gîndul acesta să pună stăpînire pe mine. De ce să mă frămînt că am spus prea mult, sau poate că prea puțin ? Chiar dacă am dat mai multe speranțe decît mi-ar fi fost îngăduit în mod cinstit — însăși această minciună izvorîtă din compătimire o făcuse fericită ; iar a face un om fericit, nu poate constitui nici o vină și nici o nedreptate.

Excursia anunțată în ajun a început dis-de-dimineață cu sunetele de fanfară ale veseliei generale. Primul lucru pe care l-am auzit cînd m-am trezit în camera de musafiri, strălucitoare de curățenie și luminată de razele scînteietoare ale soarelui, au fost mai multe voci care rîdeau. M-am apropiat de fereastră și am rămas pironit locului zărind uriașa caleașcă de voiaj a bătrînei prințese, scoasă din remiză probabil încă de cu noapte și privită cu admirație de toate slugile, o minunată piesă de muzeu cu autentică vechime, lucrată cu o sută, poate chiar o sută cincizeci de ani în urmă, pentru vreun strămoș, de către caretașul curții imperiale din Viena, în atelierul Seilerstätte. Cupeul propriu-zis al trăsurii, apărat de izbiturile roților masive printr-un sistem ingenios de arcuri, era pictat în felul vechilor tapete, cu scene pastorale și alegorii antice, nițeluș cam naiv, dar probabil că între timp culorile, odinioară mai vii, păliseră. În interiorul trăsurii capitonate cu mătase se aflau — lucru de care ne-am putut da seama în amănunțime și pe încercate în timpul călătoriei — tot felul de obiecte alcătuind un confort rafinat, cu mesuțe pliante, oglinjoare și flacoane cu parfum. Bineînțeles că la început această uriașă jucărie dintr-un veac dispărut apărea oarecum ireală, avea ceva de carnaval, dar tocmai aceasta o făcea să creeze un efect plăcut ; fapt este că lacheii și argații se afcrau în jurul ei cu un aer vesel, sărbătoresc, pregătind greoaia corabie de uscat pentru drumul pe șosea. Plin de zel, mecanicul fabricii de zahăr ungea roțile și încerca șinele de fier cu ciocanul, în timp ce se înhămau cei patru cai împodobiți cu panașe ca pentru un alai de nuntă, operații care-i oferiră prilejul lui

Jonak, bătrînul vizitiu, să dea cu mîndrie cîteva sfaturi de specialist. Îmbrăcat în livreaua princiară, cu culori cam ieșite la soare, și surprinzător de sprinten avînd în vedere reumatismele care-i bîntuiau mădularele, explica slugilor tinere că, deși știau, ce-i drept, să meargă cu bicicleta și să pună în funcțiune la nevoie un motor, n-ar fi în stare să mîie cum trebuie o trăsură cu patru cai, treabă pentru care este nevoie de anumite cunoștințe și de multă artă. Și tot el fusese acela care încă din noaptea trecută demonstrase bucătarului că onoarea casei cere neapărat ca la vînătoare sau cu prilejul altor escapade asemănătoare, fie chiar și în cele mai izolate locuri, în pădure, sau pe cîmp, masa să se servească la o oră tot atît de precisă și să fie la fel de îmbelșugată ca în sufrageria castelului. Drept urmare, servitorul împachetă, sub supravegherea lui, fețe de masă din damasc, șervete și argintărie, totul în casetele scoase din camera pentru păstrarea argintăriei și împodobite cu blazonul casei princiare de odinioară. Abia după aceea bucătarul, radios, cu boneta de olandă albă pe cap căpătă îngăduința să aducă proviziile propriu-zise, pui fripți și șuncă și pateuri, pîine albă proaspăt scoasă din cuptor, șiruri întregi de sticle, fiecare dintre ele învelită cu grijă în paie, ca să poată trece nevătămate prin primejdiile călătoriei pe șoselele pline de hopuri. Ca reprezentant al bucătarului a fost trimis un flăcău care să servească, dîndu-i-se locul din spatele trăsurii, de lîngă lacheul de serviciu cu penaj colorat la pălărie, prin urmare locul ocupat odinioară de crainicul princiar.

Mulțumită acestui fast desuet, înseși multiplele preparative aveau ceva vesel, teatral, și cum vestea originalei noastre călătorii s-a răspîndit destul de repede prin împrejurimi, voiosul spectacol nu ducea de loc lipsă de public. Din satele vecine veniseră țăranii în hainele lor de sărbătoare împestrițate, căci așa era portul de prin partea locului, iar de la azilul de bătrîni din apropiere, babele scofîlcite și moșnegii cu părul nins și cu nelipsitele lor pipe de lut ars. De mai aproape și de mai departe, veniseră mai cu seamă copiii, desculți, care, cu totul vrăjiți, în nemărginita lor uimire, își roteau ochii mari de la caii împodobiți la vizitiul în ale cărui mîini uscate, dar

încă destul de viguroase, se intîlneau hățurile lungi împletite după legi tainice. Nu mai puțin se minunau la vederea lui Pista, pe care toți îl știau numai în livreaua albastră de șofer, și care acum, în vechea livrea princiară, se și pregătise să dea semnalul de plecare ținînd în mînă cornul argintiu de vînătoare. Pînă atunci mai trebuia însă să luăm micul dejun, și cînd, în sfîrșit, ne-am apropiat de vehiculul festiv, nu ne-am putut stăpîni de a înregistra cu satisfacție că aveam o înfățișare cu mult mai puțin sărbătorească decît caleașca pompoasă și lacheii în fireturi strălucitoare. Kekesfalva arăta nițeluș caraghios atunci cînd, îmbrăcat în nelipsita lui redingotă și cu picioarele țepene care-l făceau să semene cu un cocostîrc negru, se urcă în caleașca împodobită cu armoniile aristocratice străine, iar pe tinerele fete le-ar fi prins, de fapt, să fie îmbrăcate în rochii stil rococo și să aibă părul pudrat în alb, cu o mică aluniță artificială pe obraz și un evantai pestriț în mînă, iar în ceea ce mă privește, probabil că mi s-ar fi potrivit mai bine uniforma albă a cavaleriștilor din vremea Mariei Tereza decît tunica albastră a ulanilor. Dar și fără asemenea costumare istorică, spectatorilor li se părea destul de festivă înfățișarea noastră, mai ales cînd ne-am așezat în harabaua cea mare și greoaie : Pișta a înălțat cornul de vînătoare, un sunet limpede s-a revărsat deasupra mulțimii adunate care, agitată, ne saluta și ne făcea semne ; cu deosebită îndemînare vizitiul a descris cu biciul un opt în aer și s-a auzit un pocnet ca de armă. Cînd trăsura masivă s-a urnit prima dată din loc, rezultatul a fost o smucitură neașteptată și zdravănă, care ne-a aruncat de-a valma provocîndu-ne o explozie de veselie, dar pe urmă vajnicul vizitiu i-a cîrmit îndemînatic pe cei patru cai prin poarta cu grilaj care, din caleașca noastră destul de pîntecoasă, ni s-a părut deodată îngrijorător de îngustă, după care am ajuns cu bine pe șosea.

Nu era cazul să ne mirăm că am stîrnit pe tot drumul multă senzație, dar și un prodigios respect. De zeci de ani nu mai fusese văzută prin împrejurimi caleașca princiară trasă de patru cai, iar pentru țărani reapariția ei neașteptată căpăta semnificația prorocirii unui eveni-

ment oarecum supranatural. Își închipuiau poate că mergem la curte sau că a venit împăratul sau că s-o fi întîmplat altceva nemaiîntîlnit, căci peste tot pălăriile erau smulse de pe capete, ca secerate de un vînt năprasnic, iar copiii desculți fugeau tot timpul în urma noastră, plini de însuflețire; cînd întîlneam pe drum vreun alt vehicul, o căruță încărcată cu fîn sau o trăsură ușoară de țară, vizitiul respectiv sărea în grabă de pe capră și își oprea caii cu pălăria în mînă, spre a ne lăsa să trecem. Șoseaua era exclusiv în folosința noastră, ca în vremurile feudale, a noastră era cîmpia frumoasă, ogoarele bogate, cu semănăturile ce unduiau ca valurile mării, ai noștri oamenii și vitele. În caleașca aceasta masivă călătoria nu se desfășura, ce-i drept, prea repede, în schimb aveam îndoitul avantaj de a observa multe și de a ne bucura de multe, avantaj de care se foloseau din plin mai ales Edith și Ilona. Fiindcă noutatea farmecă întotdeauna tineretul, și toate aceste lucruri neobișnuite, ciudatul nostru vehicul, respectul aproape religios al oamenilor în fața apariției noastre anacronice și încă o sută de alte mici întîmplări, sporeau buna dispoziție a fetelor, cuprinse parcă de un fel de beție de aer și soare. Îndeosebi Edith, care de luni de zile aproape nu mai ieșise din casă, părăsise orice reținere și strălucea de nestăpînită voioșie în splendida zi de vară.

Prima escală am făcut-o într-un mic sat în care văzduhul era plin de sunetul clopotelor care tocmai chemau la slujba duminicală. Pe cîmp, pe potecile dintre lanuri, se zăreau grăbind spre sat ultimii credincioși, cei întîrziați; din desișul spicelor văratice înalte nu se distingeau altceva decît pălăriile turtite, mătăsoase, negre ale bărbaților, iar la femei bonetele brodate în multe culori. Această linie mișcătoare, venind din toate direcțiile, se tîra ca o omidă neagră prin aurul tălăzuitor al holdelor și tocmai cînd am intrat pe ulița principală — nu prea curată — spre spaima cîtorva gîște gonind gălăgioase, se opri și dangătul clopotului. Slujba de duminică începea. Și, pe neașteptate, Edith ceru și stărui impetuos să coborîm cu toții și să luăm parte la slujbă.

Faptul că în modesta lor piață se oprise o caleașcă atît de neverosimilă și că moșierul, pe care toți îl cunoș-

teau din auzite, împreună cu familia lui — căci se pare că mă socoteau și pe mine ca făcînd parte din ea — avea de gînd să asiste la slujba religioasă tocmai în bisericuța lor stîrni o emoție puternică în rîndurile acestor oameni simpli de la țară. Paraclisierul ieși în fugă, de parcă fostul domn Kanitz ar fi fost prințul Orosvár în persoană, și ne comunică plin de respect că preotul ne va aștepta, că nu va începe încă liturghia; plecîndu-și capetele respectuoși, oamenii formară un culoar și din atitudinea lor reieșea în chip vădit cît erau de mișcați cînd își dădură seama de infirmitatea fetei, care trebui să fie condusă și sprijinită de Josef și Ilona. Tocmai oamenii simpli sînt întotdeauna cutremurați cînd își dau seama că nenorocirea nu se sfiește să lovească, uneori înfiorător, și pe „bogătani". Se iscă un fîșîit, apoi se auziră murmure, pe urmă femei pline de zel aduseră în grabă perne, pentru ca oloaga să poată ședea cît mai comod — firește în rîndul întîi, care se golise iute; după aceea, mai mai s-ar putea spune că preotul a slujit liturghia doar pentru noi, într-un fel deosebit de solemn. În ceea ce mă privește, eram foarte impresionat de simplitatea mișcătoare a acestei bisericuțe; cîntul limpede al femeilor, cel aspru, cam neîndeminatic al bărbaților, vocile naive ale copiilor mi se păreau că mărturisesc o credință mai curată și mai nemijlocită decît ceremoniile mult mai pretențioase la care asistam de obicei duminica în orașul natal, fie în catedrala Sfîntul Ștefan, fie în biserica Sfîntul Augustin. Dar, fără să vreau, n-am putut asculta cu reculegere slujba, deoarece, privind din întîmplare spre Edith, vecina mea, am remarcat aproape cu spaimă cît de arzătoare era patima cu care se ruga. Pînă acum nu-mi putusem da seama în nici un fel și nu avusesem nici un indiciu că ar fi fost crescută în spirit religios sau că ar avea înclinații în acest sens; acum însă îmi era hărăzit să asist la un fel de a împlini ritualul rugăciunii care nu dovedea, ca la cei mai mulți, o deprindere formată; cu obrazul palid, aplecat, ca al cuiva care înaintează împotriva unei puternice furtuni, mîinile încleștate de pupitru, situațiile exterioare îndreptate parcă înspre adîncurile sufletului și murmurînd doar inconștient cuvintele, mărturisea în toată atitudinea ei tensiunea unui om care vrea să rea-

lizeze ceva de cea mai mare însemnătate, concentrîndu-şi toate forţele, folosindu-şi întreaga vigoare. Uneori, banca neagră de lemn a bisericii vibra pînă în dreptul meu, atît de concentrată era cutremurarea şi tensiunea acestei rugi extatice care se comunica lemnului inert. Am înţeles de îndată că îndrepta către Dumnezeu o rugă anume, că *cerea* ceva de la el. Şi ce solicita această fată bolnavă, această fată paralitică, nu era greu să simţi.

Chiar şi după ce slujba s-a terminat şi am ajutat-o pe Edith să se urce iar în trăsură, mai rămăsese o vreme dusă pe gînduri. Nu scotea nici un cuvînt. Nu se mai întorcea neastîmpărată şi curioasă în toate părţile ; nu puteam scăpa de impresia că această jumătate de oră de concentrare interioară îi epuizase simţurile şi o istovise. Bineînţeles, că şi noi, ceilalţi, am fost mai reţinuţi. Deveni o călătorie liniştită şi aproape adormită, pînă am ajuns, către prînz, la crescătoria de cai.

Acolo ne aştepta, fireşte, o primire deosebită. Flăcăii din satele cele mai apropiate — de bună seamă înştiinţaţi de vizita noastră — îşi aleseseră cu grijă caii cei mai nărăvaşi ai hergheliei şi ne ieşiră în întîmpinare într-un galop năvalnic, improvizînd o cavalcadă arabă fantastică. Era un spectacol minunat — vlăjganii aceştia chiuind, arşi de soare, cu cămăşile desfăcute, cu panglicile lungi şi multicolore fîlfîind la pălăriile turtite, cu pantaloni de călărie largi şi albi ; goneau dezlănţuiţi pe caii neînşeuaţi, şarjînd asupra noastră ca o ceată de beduini. Caii noştri începură să-şi ciulească neliniştiţi urechile, bătrînul Jonak trebui să-şi încordeze picioarele ca să poată ţine ferm hăţurile, cînd, la un fluierat brusc, toată ceata aceea sălbatică se alinie cu îndemînare într-o coloană ordonată, care ne însoţi apoi într-un alai voios pînă la casa administratorului hergheliei.

În calitatea mea de cavalerist cu şcoală, aveam multe de văzut acolo. În schimb, celor două fete li se aduseră mînjii, şi nu se mai săturau admirînd animalele acestea însufleţite de o curiozitate sperioasă, cu picioarele lor colţuroase şi stîngace, cu boturi timpe, care încă nu ştiau să ronţăie cum se cuvine zahărul ce li se întindea. În timp ce noi ne dedam unor asemenea plăcute îndeletniciri, aju-

torul de bucătar pregătise sub îndrumarea grijulie a lui Jonak o admirabilă gustare sub cerul liber. Curînd, vinul se dovedi atît de tare și de gustos, încît veselia noastră, domoală pînă acum, începu să manifeste din ce în ce mai exuberant. Cu toții sporovăiam mai vorbăreți, mai intimi, mai rețintuți ca oricînd, și după cum lumina albastră și mătăsoasă a cerului nu era umbrită nici măcar de un nor cît de mic, tot așa nici gîndurile mele n-au fost umbrite, în aceste ceasuri, de conștiința faptului că pe fata aceasta firavă, care rîdea mai zburdalnic, mai tare, mai fericită, decît noi toți, n-am cunoscut-o decît suferindă, deznădăjduită, tulburată, sau că acest bătrîn, care examina și pipăia caii cu priceperea unui veterinar, care glumea, cu fiecare dintre argați și le strecura pe ascuns cîte un bacșiș, era același care acum două zile îmi aținuse calea, noaptea, ca un somnambul, bîntuit de o spaimă vecină cu nebunia. Nici măcar pe mine însumi nu mă mai recunoșteam, atît de ușoare și parcă unse cu untdelemn cald îmi simțeam mădularele. După-masă, în timp ce Edith se odihnea puțin în camera soției administratorului, am încercat mai mulți cai la rînd. M-am luat la întrecere cu cîțiva dintre flăcăii de-acolo peste pășuni și dînd frîu liber calului și mie însumi, am avut o senzație de libertate încă necunoscută pînă atunci. Ah, de-aș putea rămîne aici, să nu fiu la cheremul nimănui, liber pe cîmpurile libere, liber ca păsările cerului ! Mi-am simțit inima cam grea cînd, ajuns destul de departe în galop, am auzit ca prin vis chemarea cornului de vînătoare, care vestea pornirea pe drumul de înapoiere.

Pentru întoarcere, priceputul Jonak a ales altă rută, ca să mai schimbăm decorul, dar probabil și pentru că drumul acesta ducea mai mult timp printr-o pădurice răcoroasă. Și cum în această zi reușită toate s-au potrivit a fi norocoase, ne-a mai fost dat să avem o ultimă, o foarte plăcută surpriză ; intrînd într-un cătun cu aspect banal, numărînd vreo douăzeci de case, singura uliță a acestui colț uitat de lume se dovedi aproape pe de-a-ntregul blocată de o duzină de căruțe cu loitre, goale. Printr-o întîmplare ciudată, nu se afla nimeni să facă loc caleștii noastre mărețe și voluminoase ; toți oamenii din împrejurimi dispăruseră, de parcă i-ar fi înghițit pămîntul.

Dar înțelesul acestei pustietăți, ce nu putea fi explicată doar prin faptul că era duminică, se lămuri cînd mîna exersată a lui Jonak pocni o dată cu biciul uriaș prin aer, un pocnet foarte asemănător cu cel de pistol, și îndată ce se adunară, cîțiva oameni sosiți în grabă și cam speriați se născu o confuzie amuzantă. Aflarăm, astfel, că fiul celui mai bogat țăran din împrejurimi tocmai își serba nunta cu o rudă săracă dintr-un alt cătun ; de la capătul celălalt al uliței închise pentru noi, unde fusese golit un hambar pentru joc, venea acum în fugă spre noi socrul mare, un om trupeș, roșu la față și făcînd plecăciuni, ca să ne ureze bun venit. Poate credea sincer că moșierul de la Kekesfalva, vestit în toată lumea, a înhămat anume cei patru cai la trăsură, ca să-i facă lui și fiului său cinstea de a fi de față la nuntă, sau poate că din vanitate se folosea de trecerea noastră intîmplătoare, ca să-și mărească prestigiul în fața consătenilor. În orice caz, se rugă cu numeroase plecăciuni ca domnul von Kekesfalva și oaspeții lui să aibă bunăvoința, pînă se va elibera ulița, să golească un pahar din vinul său propriu, unguresc, de țară, în sănătatea tinerei perechi ; iar noi, la rîndul nostru eram prea bine dispuși ca să ne sustragem unei invitații atît de bine intenționate. Așa că Edith a fost coborîtă cu luare-aminte, și printr-un culoar larg, alcătuit din rîndurile norodului respectuos, care murmura și se minuna, ne-am făcut o intrare triumfală în sala de dans țărănească.

Examinată mai de aproape, această sală de dans se dovedi a fi într-adevăr un hambar golit, la ale cărui capete se ridicaseră estrade din scînduri, așezate peste butoaie de bere goale. În dreapta la o masă lungă acoperită cu pînză de in țărănească și încărcată din belșug cu sticle și de-ale mîncării, în jurul mirilor tronau rubedeniile ca și nelipsitele notabilități : preotul și comandantul de jandarmi. Pe estrada din celălalt capăt se instalaseră muzicanții, țigani mustăcioși, arătînd destul de romantic, cu vioară, contrabas și țambal ; oaspeții se înghesuiau pe locul foarte bătătorit unde stătuse mașina de treierat, în timp ce copiii, care nu fuseseră îngăduiți în încăperea și așa plină ochi, asistau în calitate de veseli spectatori de galerie, fie de la ușă, fie cocoțați pe bîrnele de sub coama acoperișului, cu picioarele spînzurîndu-le în jos.

Se înțelege de la sine că vreo cîteva dintre rubedeniile mai puțin simandicoase au trebuit s-o șteargă de pe strada de onoare, ca să ne facă loc, și în asistență stîrni mare uimire simplitatea înalților musafiri, cînd ne-am așezat fără nici o sfială printre oamenii aceștia de rînd. Împleticindu-se de emoție, socrul mare ne-a adus el însuși o cană mare cu vin, ne-a umplut paharele și și-a ridicat vocea ca să strige :

— În sănătatea preaonoratului domn !

Strigătul găsi îndată un ecou entuziast pînă departe în uliță. Apoi socrul mare își tîrî pînă la noi fiul și pe noua consoartă a acestuia — o fată sfioasă, cu șoldurile cam late, căreia rochia multicoloră de sărbătoare și coronița albă de lămîiță îi dădeau o înfățișare emoționantă ; roșie ca focul de rușine, făcu o reverență stîngace în fața lui Kekesfalva, sărută respectuos mîna lui Edith, care deveni pe neașteptate vădit mișcată. Orice ceremonie nupțială produce întotdeauna un efect impresionant asupra tinerelor fete, deoarece în această clipă în suflet se instăpînește o ciudată solidaritate de la femeie la femeie.

Îmbujorîndu-se, Edith o trase pe fata cea umilă spre ea, o îmbrățișă și, ca și cînd și-ar fi amintit deodată de ceva, luă din deget un inel — era un inel subțire, bătrînesc, nu prea prețios, — și-l puse miresei, care, la rîndul ei, rămase cu totul descumpănită în fața acestui dar neașteptat. Speriată, se uită la socru-său, dacă îi este într-adevăr îngăduit să primească un dar atît de scump. Și nici nu apucă socrul să dea din cap în semn de aprobare că fata izbucni în plîns de atîta fericire. Și iarăși porni spre noi un val entuziast de recunoștință ; din toate părțile se înghesuiau oamenii aceștia modești, nu prea răsfățați de soartă ; se vedea limpede din privirile lor că ar fi dorit să facă un lucru deosebit spre a ne arăta recunoștința lor, dar nici unul nu îndrăznea să adreseze măcar un cuvînt unor „boieri" atît de aleși. Printre ei se împleticea ca amețită, de la unul la altul, țăranca bătrînă, cu lacrimi în ochi, cu desăvîrșire buimăcită de onoarea de care se bucura căsătoria feciorului ei, în timp ce mirele, în zăpăceala lui plină de timiditate, căsca ochii pe rînd la mireasă, la noi și la cizmele lui grele și lucioase.

În această clipă, Kekesfalva făcu lucrul cel mai înțelept cu putință, menit să pună capăt acestei manifestări de respect care începuse să devină penibilă. Strînse cu efuziune mîna socrului, a mirelui și cîtorva oaspeți de vază și-și exprimă rugămintea ca nu cumva din pricina noastră să se întrerupă frumoasa serbare. Tineretul să danseze mai departe, după pofta inimii ; nu ne pot prilejui o bucurie mai mare decît să continue, fără să țină seama de noi. În același timp, îl chemă pe șeful tarafului, care cu vioara sub brațul drept și spinarea încovoiată aștepta țeapăn în fața estradei, îi aruncă o bancnotă și printr-un gest îl îndemnă să înceapă. Bancnota trebuie să fi fost destul de mare, căci băiatul cel încovoiat se cutremură, de parcă prin trupul lui ar fi trecut un curent electric, sări imediat înapoi spre estradă, făcu semn din ochi către muzicanți, și în clipa următoare cei patru se porniră așa cum știu numai ungurii și țiganii. Chiar prima lovitură dată pe coardele țambalului frînse cu puterea-i captivantă toată stinghereala. Într-o clipă se formară perechile, jocul porni năvalnic, mai sălbatic și mai furtunos, ca înainte, căci cu toții, și fetele și băieții, nutreau inconștient ambiția de a ne arăta cum știu să danseze ungurii adevărați. În mai puțin de un minut, sala aceasta, adineauri încă tăcută în semn de respect, se prefăcu într-un vîrtej înfierbintat de trupuri, care se roteau, săreau, tropăiau ; paharele zăngăneau la fiecare măsură pînă sus, pe estradă, atît de neînfrînați și de sălbatic se dezlănțuiau tinerii entuziasmați.

Edith privea cu ochii strălucitori mulțimea dansatorilor. Pe neașteptate îi simții mîna pe braț :

— Trebuie să dansezi și dumneata ! îmi porunci.

Din fericire, mireasa nu fusese încă atrasă în vîrtejul dansului, ci își tot privea, amețită de bucurie, inelul din deget. Cînd m-am înclinat înaintea ei, mai întîi se îmbujoră la față de această onoare neașteptată, dar primi cu vădită plăcere invitația. Pilda noastră dădu, la rîndu-i, curaj mirelui. Îndemnat cu asistență de tatăl lui, o invită pe Ilona, și iată că țambalagiul începu să ciocănească și mai înfocat pe instrumentul său, iar șeful tarafului își trecea arcușul de vioară ca un diavol negru și mustăcios ; cred că niciodată — nici înainte și nici după aceea — în

satul acesta nu s-a dansat cu asemenea frenezie bacantică, așa cum s-a întîmplat în ziua de pomină a nunții.

Dar încăpătorul corn al abundenței încă nu se golise de toate surprizele. Atrasă de darul de preț făcut miresei, una dintre acele țigănci bătrîne care nu lipsesc niciodată la astfel de petreceri, își croise drum pînă la estradă și-o îndemna stăruitor pe Edith s-o lase să-i ghicească în palmă. Fata fu cuprinsă de o jenă vădită. Pe de o parte sincer curioasă, se rușina pe de alta ca în fața atîtor spectatori să se dedea unui astfel de joc șarlatanesc. Am găsit repede soluția, îndepărtînd cu discreție pe domnul von Kekesfalva și pe ceilalți de pe estradă, ca nimeni să nu poată auzi ceva din tainicele preziceri, iar curioșilor nu le mai rămase nimic alt de făcut decît să privească de la distanță, amuzîndu-se, cum bătrîna îngenuncheată îi ia fetei mîna, ca s-o cerceteze murmurînd tot felul de descîntece ; oricine a trăit o vreme în Ungaria cunoaște bine veșnicele trucuri ale acestor femei de a prezice tuturor evenimente dintre cele mai fericite, ca apoi să profite cît mai mult de pe urma acestei profeții. De aceea am fost foarte uimit văzînd că pe Edith părea s-o emoționeze în chip ciudat tot ce-i șoptea bătrîna cea încovoiată cu vocea-i aspră și repezită. Reîncepu acel tremur în jurul nărilor, care însoțea la dînsa în mod inevitabil orice încordare mai puternică. Aplecîndu-se tot mai mult, asculta, privind uneori speriată în jur, dacă nu cumva mai auzea și altcineva ; pe urmă îi făcu semn tatălui ei să se apropie, îi șopti ceva poruncitor, drept care acesta, supus ca întotdeauna, duse mîna la buzunarul de la piept și-i strecură țigăncii cîteva bancnote. După concepțiile oamenilor din acel cătun, suma trebuie să fi fost de-a dreptul uriașă, căci bătrîna cea lacomă căzu în genunchi doborîtă parcă de o lovitură, sărută ca o nebună tivul rochiei pe care o purta Edith, mîngîind cu mișcări tot mai pripite și cu incantații de neînțeles picioarele paralizate. Apoi sări brusc într-o parte, de parcă ar fi cuprins-o teama că ar putea cineva să-i ia banii cei mulți.

— Să mergem acum, îi șoptii eu repede domnului von Kekesfalva, deoarece mi se părea că Edith devenise ciudat de palidă.

L-am adus pe Pișta de afară ; ei și cu Ilona o purtară, sprijinind-o, pe fata care se clătina amețită în cîrjele ei, pînă la trăsură. Muzica se opri imediat ; fiecare dintre acești oameni cumsecade ținu să ne însoțească la plecare cu vorbe și gesturi de salut. Lăutarii ne înconjurau la trăsură, ca să mai execute repede un marș de adio, tot satul țipa și urla „Mulți ani trăiască ! Mulți ani trăiască !“, iar bătrînul Jonak întîmpina reale dificultăți ca să poată ține în frîu caii neobișnuiți cu asemenea strigăte de-a dreptul războinice.

Neliniștea mea cu privire la Edith nu se risipi pe de-a-ntregul, nici pe drum, pe cînd ședeam în fața ei, în caleașcă. Încă mai tremura toată ; părea că o impresionase puternic ceva. Și, deodată, din pieptul ei izbucni un hohot neașteptat. Dar era un hohot de rîs, lacrimi de fericire. Plîngea în timp ce rîdea și rîdea în timp ce plîngea. Fără îndoială că țiganca cea vicleană îi prezisese însănătoșire grabnică, poate chiar și altele pe deasupra.

— Lăsați-mă, vă rog, lăsați-mă ! se apăra ea nerăbdătoare, printre suspine. În această cutremurare părea să simtă o voluptate cu totul nouă și ciudată. Lăsați-mă, vă rog lăsați-mă ! repeta într-una. Știu că e o escroacă, bătrîna asta. Ah, știu, nu e nevoie să mi-o repetați. Dar de ce să nu fiu și eu odată proastă ! De ce să nu mă las înșelată, crezînd cinstit în minuni !

Se făcuse tîrziu seara, cînd am trecut din nou pe poarta castelului. Cu toții mă îndemnau să rămîn la cină. Dar nu mai voiam. Simțeam că e de ajuns, ba chiar prea mult. Fusesem pe deplin fericit în această zi lungă și aurie de vară, orice adaos, orice prelungire nu mai putea decît să mă păgubească. Mai bine să fac cale-ntoarsă acum, pe aleea atît de familiară mie, cu sufletul tot atît de senin ca și aerul liniștit de vară după ziua cea fierbinte. Nu se cuvine să mai nutresc vreo dorință, ci doar să-mi amintesc cu recunoștință, să păstrez totul în memorie Mi-am luat, așadar, rămas bun mai devreme ca de obicei. Stelele străluceau și mi se părea că strălucesc atît de gingaș anume pentru mine. Vîntul adia nespus de ușor peste ogoarele care ațipeau sub aburii întunericului, și mi se părea că adie și cîntă anume pentru mine. Mă cuprinse

acel elan curat care face ca totul să ți se pară bun și însuflețitor, lumea și oamenii, și-ți vine să îmbrățișezi fecare copac și să-i mîngîi scoarța, așa cum ai mîngîia pielea ființei iubite. Și ai vrea să intri în fiecare casă străină, să te așezi la masă cu necunoscuți și să le mărturisești totul, pentru că propriul tău piept începe să ți se pară prea strîmt și înlăuntrul lui simțămîntul prea puternic, și ai vrea să te împărtășești, să dai din tine, să risipești — numai și numai spre a dărui ceva, spre a scăpa de preaplinul care te covîrșește.

Cînd am ajuns în sfîrșit la cazarmă, ordonanța mă aștepta în fața ușii ce da în camera mea. Pentru întîia dată am observat (mi se părea că percepeam totul pentru întîia dată) ce chip cinstit, rotund, de măr copt avea flăcăul acesta simplu, un rutean oarecare venit de la țară. „Ah, să-i fac și lui o bucurie, m-am gîndit. Cel mai bun lucru ar fi să-i dăruiesc niscaiva bani, ca să-și poată plăti cîteva pahare de bere, pentru el și pentru drăguța lui. Îi voi da liber astăzi și mîine și toată săptămîna !" Tocmai dusesem mîna la buzunar ca să caut o piesă de argint. Dar el luă poziția de drepți și raportă, cu mîinile lipite de cusătura pantalonilor :

— Sosit telegramă pentru domnu sublocotenent.

O telegramă ? Am simțit îndată o oarecare indispoziție. Cine, pe lumea asta, să aibă nevoie de ceva de la mine ? Nu putea fi decît un lucru neplăcut, dacă se ceruse atîta grabă. M-am îndreptat repede spre masă. Iat-o acolo, hîrtia cea străină zăcea acolo, dreptunghiulară și închisă. Cu degete cam neîndemînatice am deschis-o repede. Nu erau decît o seamă de cuvinte, care mă anunțau răspicat de limpede : „Sînt chemat mîine la Kekesfalva. Trebuie vorbim neapărat înainte. Aștept ora cinci crama tiroleză. Condor".

Mi s-a mai întîmplat o dată ca, în decursul unui singur minut, cea mai amețitoare beție să se prefacă într-o luciditate de o limpezime cristalină. Asta se petrecuse anul trecut, cu prilejul despărțirii de un camarad care se căsătorea cu fata unui fabricant putred de bogat din nordul Boemiei și care, înainte de plecare, ne oferise o masă fastuoasă. Băiat bun, camaradul nostru nu se arăta de

loc zgircit ; bateriile soseau una după alta, vinuri de Bordeaux groase și roșii ca singele, apoi șampanie in cantități atit de imbelșugate, incit după temperamentul fiecăruia unii dintre noi deveniră gălăgioși, iar alții sentimentali. Ne îmbrățișam, rîdeam, trăncăneam, bîrfeam și cîntam. Mereu ciocneam paharele și țineam toasturi, dădeam cu nădejde pe git coniacuri și lichioruri, trăgeam din pipe, trabucuri și țigarete, iar întreg localul supraincălzit era invăluit de o piclă deasă, ca intr-un fel de ceață albăstruie, astfel incit nici unul dintre noi n-a observat că in spatele ferestrelor care-și pierdeau conturul cerul începuse să se lumineze. Era cam pe la ora trei, sau poate patru dimineața, cei mai mulți nu mai puteau să șadă drept ; intinși greoi peste masă, își holbau ochii încețoșați și sticloși cind cineva se încumeta să mai țină vreun toast ; dacă vreunul avea nevoie să meargă pină afară, se impleticea și se bălăbănea pină la ușă sau se rostogolea cu picioarele impiedecate, ca un sac plin. Nimeni nu mai putea să vorbească sau să gîndească limpede.

Și iată că, deodată, ușa fu trintită de perete și colonelul nostru (despre care va trebui să vorbesc mai tirziu pe larg) apăru zornăindu-și pintenii, și cum in gălăgia îngrozitoare care domnea il observară și il recunoscură numai cițiva, se indreptă enervat spre masă, bătu cu pumnul in tăblia murdară, făcind să zornăie farfuriile și paharele. Apoi comandă cu voce foarte aspră, foarte tăioasă : „Liniște !"

Și deodată, cit se poate de brusc, se așternu tăcerea, chiar și cei mai chercheliți își ridicară ochii clipind, se treziră. Colonelul ne anunță scurt că in aceeași dimineață va avea loc o inspecție a generalului de divizie, hotărită in ajun, pe neașteptate. Vrea să creadă, adăugă el apoi, că totul se va desfășura in perfectă ordine și că nimeni nu va face regimentul de rușine. Și iată că acum se intimplă ciudățenia : am simțit cu toții un fel de smucitură, o scuturătură, și eram in deplinătatea simțurilor noastre. De parcă s-ar fi deschis o fereastră undeva inlăuntrul fiecăruia dintre noi, toate fumurile alcoolului se risipiră, fețele descompuse se schimbară, se concentrară către îndeplinirea datoriei ; intr-o clipă fiecare își corectă ținuta, iar două minute mai tirziu părăseam masa pe care

se aflau claie peste grămadă resturile ospățului și fiecare știa lucid și foarte limpede ce indatorire îi stătea in față. Ostașii fură treziți, ordonanțele alergau ca sfîrlezele, am mai găsit vreme să curățăm și să lustruim totul pînă la ultima cataramă a harnașamentului. Cîteva ceasuri mai tîrziu, inspecția cea atît de temută se desfășură într-un mod impecabil.

Tot atît de fulgerător m-am trezit și acum din starea de reverie molcomă și călduță, de îndată ce am deschis telegrama. Într-o clipă am știut ceea ce refuzasem să recunosc față de mine însumi vreme de ceasuri și ceasuri în șir ; că tot entuziasmul acela nu fusese altceva decît beția unei minciuni și că, în slăbiciunea mea, în compasiunea mea inadmisibilă eram vinovat, sau cel puțin complice, la o înșelătorie. Mi-am dat imediat seama : Condor venea să-mi ceară socoteală. Acum sosise vremea să plătesc prețul pentru faptul că fusesem excesiv de exuberant și că-i făcusem și pe alții să fie exuberanți.

Cu punctualitatea pe care ți-o dă nerăbdarea, prin urmare cu un sfert de oră înainte de ora fixată, mă aflam în fața cramei respective, și exact la ora anunțată, Condor sosi de la gară într-o birjă cu doi cai. Fără nici o formalitate veni spre mine.

— Admirabil că ești punctual : știam eu că mă pot bizui pe dumneata. Cel mai bun lucru este să ne vîrîm în același colț de rîndul trecut. Ceea ce avem de discutat nu îngăduie urechi străine.

Mi s-a părut că disting ceva schimbat în felul său molatic de a fi. Emoționat și stăpînit în același timp, mergea apăsat înaintea mea prin local și chelneriței care se apropie în grabă îi comandă, aproape brutal :

— Un litru de vin. Același de alaltăieri. Pe urmă, lasă-ne singuri. Cînd o fi nevoie, te chem eu.

Ne-am așezat. Nici n-apucase bine chelnerița să pună jos vinul, că și începu :

— Deci, scurt și cuprinzător — trebuie să mă grăbesc, altfel cei de la castel prind de veste și-și bagă în cap că pregătim aici cine știe ce conspirație. Și așa a trebuit să depun eforturi serioase pentru a mă descotorosi de șoferul

care voia să mă care imediat, *coûte que coûte*[1], pînă acolo. Dar să nu pierdem vremea, să intrăm *in medias res*[2] ca să știi ce se pregătește ! Așadar, alaltăieri dimineața primesc o telegramă : „Rog, scumpe prieten, vino cît mai repede. Te așteptăm cu toții, cît se poate de nerăbdători. Cu încredere îți mulțumește, al dumitale, Kekesfalva." Chiar de la început îngrămădirea asta de superlative, „cît mai repede" și „cît se poate de nerăbdători", nu m-a prea încîntat. De unde atîta subită nerăbdare ? Doar o examinasem pe Edith abia cu cîteva zile înainte. Și apoi : de ce mă asigură telegrafic de încrederea lui, și de ce îmi mulțumește în mod special ? Ei, dar n-am luat lucrurile prea în serios și am pus telegrama *ad acta*[3]; la urma urmei, bătrînul mi-a mai făcut de multe ori asemenea figuri capricioase. Dar chestia asta de ieri dimineață, mi-a dat totuși de gîndit. Și iată că primesc o scrisoare nesfîrșit de lungă de la Edith, o recomandată expres cu totul dementă, plină de afirmații extaziate, că știa de la început că sînt singurul om din lume care o va salva, și nici nu găsește cuvinte să-mi spună cît de fericită se simte că am ajuns, în sfîrșit, atît de departe. Îmi scrie numai ca să mă asigure că pot avea deplină încredere în ea. Tot ce-i voi prescrie, chiar și lucrul cel mai greu, va fi îndeplinit cu cea mai mare conștiinciozitate. Numai să încep cît mai curînd, ba chiar imediat cu noul tratament, fiindcă arde de nerăbdare. Și încă o dată ; pot să-i recomand orice, numai să încep foarte repede. Și așa mai departe, și așa mai departe.

În orice caz, această anume expresie, despre tratamentul cel nou, a făcut să mi se lumineze mintea. Am înțeles imediat că trebuie să fi flecărit cineva despre acel tratament al profesorului Viennot, fie față de bătrîn, fie față de fiica lui ; fiindcă asemenea lucruri nu se nasc din aer, iar acest cineva firește că nu putea să fie nimeni altul decît dumneata, domnule sublocotenent. Probabil că, fără să vreau, am schițat o mișcare, deoarece el puse imediat degetul pe rană. Te rog, asupra acestui punct nici un fel de discuție ! N-am făcut față de altcineva nici cea mai

[1] Cu orice preț (fr.).
[2] În miezul problemei (lat.).
[3] La dosar (lat.).

vagă aluzie la acea metodă a profesorului Viennot. Numai pe dumneata trebuie să te mustre conștiința, dacă prietenii noștri de-acolo, de la castel, cred că în cîteva luni totul va fi șters, așa cum ștergi cu buretele scrisul de pe o tablă. Dar, după cum spuneam, să nu mai pierdem vremea cu reproșuri — amîndoi am flecărit, eu față de dumneata, iar dumneata ai mai umflat nițel lucrurile cînd le-ai transmis mai departe altora. Ar fi fost de datoria mea să mă arăt mai prudent față de dumneata — în definitiv tratarea bolnavilor nu e profesiunea dumitale — de unde să știi că pacienții și rudele lor au alt vocabular decît oamenii normali, că orice „poate" se preface la ei imediat în „sigur" și că de aceea nu este îngăduit să li se administreze speranța decît sub formă de picături distilate cu grijă, altfel optimismul li se urcă la cap și-i face să turbeze.

Dar acum e prea tîrziu — ce s-a întîmplat s-a întîmplat ! Să tragem o linie peste tot ce este în legătură cu răspunderile noastre ! Nu pentru asta te-am rugat să vii aici, nu ca să ne duelăm cu cuvinte. Adevărul este că mă simt dator, de vreme ce te-ai amestecat în această treabă a mea, să te lămuresc asupra stadiului în care se află chestiunea. De aceea te-am rugat să vii aici. Abia acum, Condor își ridică pentru întîia oară fruntea și mă privi drept în ochi. Dar nu era nici o asprime în privirea lui. Dimpotrivă, aveam impresia că-i era milă de mine. Și vocea îi deveni acum mai blîndă : Știu, dragă domnule sublocotenent, că ceea ce îți voi comunica acum are să te impresioneze într-un fel foarte dureros. Dar, cum am mai spus-o : pentru sentimente și sentimentalități nu ne-a mai rămas timp. Ți-am arătat că, în urma acelei comunicări din revista medicală, i-am scris imediat profesorului Viennot cerîndu-i deslușiri mai amănunțite — mai mult, mi se pare că n-am afirmat. Ei bine — ieri dimineață mi-a sosit răspunsul său, chiar o dată cu scrisoarea plină de exuberanță de la Edith. Relatarea lui este, la întîia privire, pozitivă. Viennot a obținut într-adevăr la respectivul pacient și la alți cîțiva rezultate uimitoare. Dar, din păcate — și aici e punctul nevralgic — metoda lui nu se poate aplica în cazul nostru. El a obținut rezultatele acestea în cazuri de afecțiuni ale măduvei spinării apărute

pe un fond tuberculos, unde — te scutesc de amănuntele de specialitate — prin modificări aduse presiunii, nervii motori pot fi repuși complet în funcție. În cazul nostru, unde este atins sistemul nervos central, nici nu poate fi vorba de procedeele profesorului Viennot, adică de aplicarea corsetului menit să țină bolnavul nemișcat în poziție culcată, simultan cu helioterapie, și nici de sistemul lui special de gimnastică. Metoda lui este — din păcate, da, din păcate! — în cazul nostru complet impracticabilă. A-i impune sărmanei copile toate aceste procedee obositoare, ar însemna probabil s-o chinuim inutil. Așa... eram deci obligat să-ți comunic asta. Acum știi care este situația de fapt, și cît de nesăbuit ai fost înnebunind-o pe biata fată cu speranța că în cîteva săptămîni ar putea iarăși să danseze și să sară prin casă. De la mine nimeni n-ar fi putut să audă o afirmație atît de neghioabă. Dar pe dumneata, care te-ai grăbit să făgăduiești luna și stelele de pe cer, pe dumneata te vor trage cu toții la răspundere, și cu drept cuvînt. La urma urmelor, dumneata, și numai dumneata singur ai dezlănțuit toată chestia asta.

Simțeam cum îmi înțepenesc degetele. Toate astea le bănuisem în subconștientul meu, din clipa cînd am văzut pe masă telegrama; cu toate acestea, în timp ce Condor îmi înfățișa situația cu o obiectivitate atît de necruțătoare, aveam impresia că cineva mă lovește în moalele capului cu o secure boantă. Instinctiv am simțit nevoia să mă apăr. Nu voiam ca povara răspunderii să apese toată asupra mea. Dar ceea ce am reușit într-un tîrziu să smulg din mine, suna ca bîlbîiala unui școlar prins asupra faptului.

— Dar cum așa?... Doar am fost bine intenționat... Dacă i-am povestit cîte ceva lui Kekesfalva, n-a fost decît ca să... ca să...

— Știu, știu, mă întrerupse Condor, firește că ți-a stors această declarație, te-a strîns de gît pînă ai spus tot, cu insistențele lui disperate te aduce într-adevăr în situația să nu mai fii în stare să te aperi. Da, știu, știu, că slăbiciunea dumitale izvorăște numai din compătimire, prin urmare din motivele cele mai cinstite, cele mai bune. Dar — cred că te-am mai prevenit o dată — simță-

mîntul blestemat al compătimirii are două tăişuri ; cine nu ştie să umble cu el să-l lase din mînă şi mai ales din inimă. Numai la început compătimirea — întocmai ca şi morfina — e o binefacere pentru bolnav, un leac, un ajutor, dar dacă nu ştii s-o dozezi cum trebuie şi s-o opreşti la timp, se transformă într-o otravă ucigătoare. Cu primele injecţii faci bine, ele liniştesc bolnavul, înlătură durerea. Dar, din nenorocire, organismul, trupul omenesc ca şi sufletul au în mod fatal o înfiorătoare putere de adaptare ; aşa cum nervii au nevoie de morfină din ce în ce mai multă, simţirea are şi ea nevoie de tot mai multă compătimire, şi pînă la urmă de mai multă decît poţi da. Şi într-o zi soseşte inevitabil clipa, indiferent de locul unde se întîmplă asta, cînd trebuie să spui „nu !", şi atunci este interzis să te frămînţi dacă pentru acest refuz celălalt te urăşte mai mult decît dacă nu l-ai fi ajutat niciodată. Da, dragă domnule sublocotenent, compătimirea trebuie să ţi-o ţii în frîu aşa cum se cuvine, altminteri pricinuieşti prejudicii mai serioase decît orice fel de indiferenţă — asta o ştim noi, medicii, o ştiu şi judecătorii, şi portăreii, şi cămătarii ; dacă toţi aceştia nu s-ar supune decît propriei compătimiri, lumea noastră s-ar opri în loc — periculoasă treabă compătimirea, periculoasă treabă ! Vezi şi dumneata ce ispravă ai făcut aici cu slăbiciunea dumitale.

— Dar... dar e oare cu putinţă... e oare cu putinţă să treci pur şi simplu cu indiferenţă pe lîngă un om atît de deznădăjduit... în definitiv n-a fost o greşeală chiar atît de mare dacă am încercat...

Dar Condor începu deodată să strige :

— Ba da, a fost o greşeală foarte mare ! Porţi o mare răspundere, o răspundere a dracului de mare, cînd îl înnebuneşti pe altul cu compătimirea ta ! Un om în toată firea trebuie să gîndească înainte de a se amesteca într-o chestiune, trebuie să cumpănească bine cît de departe e hotărît să meargă — nu ne este îngăduit să ne jucăm cu sentimentele altora ! Admit — i-am amăgit pe oamenii aceştia cumsecade din motivele cele mai lăudabile, cele mai cinstite, dar în lumea noastră important nu este dacă procedezi cu asprime sau cu blîndeţe, ci numai dacă izbuteşti să realizezi ceva folositor sau dimpotrivă. Com-

pătimire — bine ! Dar există două soiuri de compătimiri. Unul, plin de slăbiciune și sentimental, care de fapt nu este altceva decit nerăbdarea inimii de a se elibera cît mai repede cu putință de penibila înduioșare în fața neorocirii altuia, așadar, o compătimire care nici măcar nu este compătimire, ci doar o apărare instinctivă a propriului suflet în fața unei suferințe străine. Și un altul, singurul vrednic de luat în seamă — compătimirea nesentimentală, dar creatoare, care știe ce vrea și este hotărîtă să îndure totul, cu răbdare și compasiune, pînă la capătul puterilor ei și chiar mai departe. Numai cînd mergi pînă la sfîrșit, pînă la sfîrșitul extrem cel mai amar, numai cînd dispui de răbdarea cea mare, îi poți ajuta pe oameni. Numai cînd te jertfești pe tine însuți, numai atunci !

În vocea lui vibra o nuanță de amărăciune. Fără voie mi-am amintit de ce-mi povestise Kekesfalva — că soția lui Condor e oarbă și se căsătorise cu ea fiindcă n-o putuse vindeca, într-un fel din pricina remușcărilor, iar oarba aceasta, în loc să-i fie recunoscătoare, pe deasupra îl mai și chinuiește. Dar iată că doctorul își puse mîna pe brațul meu, cu căldură, aproape tandru.

— Ei, n-am vrut să fiu rău cu dumneata. Simțămîntul dumitale te-a copleșit, pur și simplu, așa se poate întîmpla oricui. Dar acum, să intrăm în miezul chestiunii — atît în ce mă privește, cît și în ceea ce te privește. În definitiv, nu te-am convocat aici ca să sporovăiesc cu dumneata despre psihologie. Trebuie să găsim soluții concrete. Bineînțeles că în această chestiune este necesar să acționăm în deplin acord unul cu celălalt. Este inadmisibil să-mi pui bețe în roate, intervenind și a doua oară, pe căi lăturalnice, în schema întocmită de mine. Prin urmare, fii atent ! După scrisoarea primită de la Edith sînt nevoit, din păcate, să presupun că prietenii noștri s-au lăsat complet prinși în mrejele unei credințe nesăbuite, anume că prin respectivul tratament, care, după cum știm, s-a dovedit impracticabil în cazul nostru, s-ar putea șterge pur și simplu această boală complicată așa cum ai șterge cu buretele scrisul de pe o tablă. Dar chiar dacă această prostie a prins rădăcini periculos de adînci, nu ne mai rămîne altă soluție decît s-o extirpăm imediat — cu cît mai repede, cu atît mai bine pentru noi toți. Firește, va

genera un șoc puternic. Fiindcă adevărul e întotdeauna un leac amar, dar nu ne este îngăduit să asistăm pasivi cum asemenea manifestări de nebunie se dezvoltă și iau proporții în continuare. Desigur că voi proceda cu cele mai mari menajamente, în această privință poți fi liniștit.

Și acum să vorbim despre dumneata! Firește, lucrul cel mai comod pentru mine ar fi să arunc toată vina asupra dumitale. Să spun că m-ai înțeles greșit, că ai exagerat sau că totul e numai rodul fanteziei dumitale. Ei, dar nu voi proceda așa, ci voi lua totul pe seama mea. Numai că — și asta trebuie să ți-o spun de la început — nu te pot lăsa complet afară din joc. Îl cunoști pe bătrîn și tenacitatea lui îngrozitoare. Chiar dacă i-aș explica de o sută de ori cum stă chestiunea și i-aș arăta scrisoarea, ar lua-o mereu de la început cu văicăreala : „Dar i-ai promis domnului sublocotenent..." și „domnul sublocotenent spunea că..." N-ar înceta o clipă să se refere la dumneata ca să-și poată păstra iluzia și să mă convingă și pe mine că în ciuda tuturor faptelor mai există totuși un pic de speranță. Fără să te am pe dumneata martor, n-o scot la capăt cu el. Iluziile nu pot fi scuturate atît de lesne cum scuturi un termometru ca să cobori mercurul. Dacă ai apucat să-i întinzi vreunuia dintre acești bolnavi desemnați atît de groaznic sub numele de „incurabili" un pai de care să se agațe, el îl transformă imediat într-o bîrnă și din bîrnă își clădește o casă întreagă. Dar astfel de castele din nisip sînt cît se poate de nesănătoase pentru bolnavi, și este de datoria mea, ca medic, să demolez cît mai repede cu putință asemenea construcții, înainte de a se cuibări în ele speranțe exaltate. Sîntem obligați să intervenim cu hotărîre și fără să pierdem vremea...

Condor se opri. Probabil că aștepta încuviințarea mea. Dar eu nu îndrăzneam să-i întîlnesc privirea : înlăuntrul meu, se fugăreau acum, însoțite de puternicele bătăi ale inimii, imaginile zilei de ieri. Cum am străbătut bine dispuși cîmpiile inundate de soarele verii și chipul bolnavei strălucea de lumină și de fericire. Cum mîngîia mînjii cei mici, cum a stat ca o regină la nunta din cătun și cum bătrînului îi curgeau iarăși și iarăși lacrimile în gura care ba rîdea, ba zvîcnea. Toate acestea să le distrugem dintr-o singură lovitură ! S-o readucem în stadiul inițial pe

fata atît de radical transformată, smulsă ca printr-un miracol din ghearele deznădejdii, cu un singur cuvînt s-o alungăm înapoi, în iadul bîntuit de chinurile nerăbdării ! Nu, știam că niciodată nu voi putea să fiu părtaș la asemenea treabă. Am obiectat, așadar, încurcat :

— Oare, nu s-ar putea mai degrabă...

Dar sub privirea lui cercetătoare m-am oprit imediat.

— Ce ? mă întreabă cu asprime.

— Voiam să spun numai că, dacă... dacă n-ar fi mai bine să așteptăm cu această veste... măcar cîteva zile, pentru că... pentru că... ieri am avut impresia că s-a obișnuit atît de mult cu ideea acestui tratament... vreau să spun din punct de vedere psihic... și acum are, cum spuneați dumneavoastră atunci... are forța psihică necesară... vreau să spun că acum ar fi în stare să depună eforturi mult mai mari dacă... dacă ar mai fi lăsată o vreme în credința că acest nou tratament, care pentru ea înseamnă totul, o va vindeca definitiv... Dumneavoastră... dumneavoastră n-ați văzut... dumneavoastră nici nu vă puteți imagina ce efect a avut chiar și numai vestea că... Am avut într-adevăr impresia că a fost imediat în stare să se deplaseze mult mai lesne... și sînt de părere că poate ar fi nimerit să lăsăm ca acest efect binefăcător să mai stăruie o vreme... Bineînțeles — începui eu să dau înapoi, scăzînd vocea, deoarece simțeam cît de uimit își ridicase Condor privirea spre mine — bineînțeles că nu mă pricep de loc la asemenea treburi...

Condor continua să mă privească. Pe urmă mirii :

— Ia te uită — Saul între profeți ! Am impresia că te-ai familiarizat temeinic cu problema asta. Pînă și chestiunea cu „forța psihică“ o ții minte ! Și, pe deasupra, concluziile dumitale clinice — fără să-mi dau seama mi-am format aici, în cea mai mare taină, un asistent și un consilier ! De altfel, și Condor își trecu gînditor mîna nervoasă prin păr, de altfel cele înșirate aici de dumneata nici măcar nu constituie ca atare cine știe ce prostii, te rog să mă scuzi, bineînțeles că voiam să spun : prostii din punct de vedere medical. Curios, într-adevăr curios — cînd am primit acea scrisoare exaltată de la Edith, m-am întrebat eu însumi, vreme de o clipă, dacă acum, după ce i-ai vîrît în cap că însănătoșirea se apropie cu pași gigantici, n-ar

trebui să folosim această credință pasionată... Nu-i de loc rău raționamentul, domnule coleg ! Iar în ce privește punerea în scenă, ar fi un simplu joc de copil — o trimit în valea Engadin, unde am un prieten medic, bineînțeles însuflețită de credința că urmează tratamentul cel nou, cînd în realitate e tot cel vechi. La început, probabil că rezultatele ar fi excepționale și am primi teancuri uriașe de scrisori entuziaste, recunoscătoare. Iluzia, schimbarea aerului, schimbarea mediului, consumul mai ridicat de energie, toate astea firește că ar deveni un bun adjuvant și ar sprijini înșelătoria : la urma urmei, paisprezece zile în valea Engadin ne-ar relaxa în mod eficace atît pe dumneata, cît și pe mine. Dar, dragă domnule sublocotenent, mie, ca medic, nu-mi este permis să mă gîndesc la început, ci trebuie să am în vedere și evoluția ulterioară, și, înainte de toate, cum se va sfîrși. Trebuie să țin seama și de o reacție involutivă, care în cazul unor speranțe atît de nebunește înrădăcinate s-ar produce inevitabil ! — da, inevitabil ! Eu rămîn și în calitate de medic un jucător de șah, un jucător de uzură, și nu mi-e îngăduit să-mi acum ca pe ceva în afară de orice discuție. Te rog să-ți cel care va trebui să plătească oalele sparte.

— Dar... dar chiar dumneavoastră sînteți de părere că s-ar putea obține o ameliorare apreciabilă...

— Desigur, la început am progresat destul de frumos. E un lucru știut că femeile reacționează întotdeauna în chip uimitor la sentimente, la iluzii. Dar gîndește-te și dumneata în ce situație vom fi peste cîteva luni, cînd așa-numitele forțe psihice, despre care am vorbit, vor fi epuizate, cînd voința stimulată acum se va fi tocit, cînd pasiunea se va stinge și cînd, după săptămîni și săptămîni de tensiune dintre cele mai vlăguitoare, vindecarea nu va veni — acea vindecare completă pe care fata se bizuie acum ce pe ceva în afară de orice discuție. Te rog să-ți imaginezi această situație cu toate consecințele ei catastrofale asupra unei ființe sensibile și atît de vlăguite de nerăbdare ! Fiindcă în cazul nostru nu poate fi vorba de o oarecare ameliorare, ci de ceva fundamental, de trecerea de la o metodă lentă și sigură bazată pe răbdare, la cea îndrăzneață și riscantă bazată pe nerăbdare ! Cum ar mai putea vreodată să aibă încredere în mine sau într-un alt

medic, sau măcar în vreun om, dacă va vedea că în chip premeditat este indusă în eroare ? În concluzie, mai bine adevărul, oricît ar părea el de crud : în medicină, bisturiul constituie de multe ori metoda cea mai blîndă. Înainte de orice, nici o amînare ! N-aș putea să-mi asum cu conștiința curată răspunderea unei asemenea înșelătorii. Te rog să te gîndești la asta ! *Dumneata*, în locul meu, ai avea curajul s-o faci ?

— Da, am răspuns fără să mă gîndesc și, în aceeași clipă, m-am și speriat de acest cuvînt rostit atît de repede. Vreau să spun... am adăugat prevăzător, că i-aș mărturisi cum stau în realitate lucrurile abia după ce ar progresa *cît de cît*... Iertați-mă, domnule doctor... poate că vă va părea o lipsă de modestie, dar dumneavoastră n-ați avut prilejul, ca mine în ultimul timp, să vă dați seama cît de necesar le este acestor oameni să se agațe de ceva, ca să poată merge mai departe și... firește, trebuie să i se spună adevărul... dar abia cînd va putea să-l suporte... nu acum, domnule doctor, vă conjur... numai nu acum... numai nu imediat !

M-am oprit, șovăind. Uimirea plină de curiozitate din privirea lui mă zăpăcea.

— Dar atunci, cînd ?... întrebă el șovăind. Și înainte de toate : cine să-și asume riscul ? Într-o bună zi tot va trebui lămurită chestiunea, iar dezamăgirea va fi atunci de o sută de ori mai periculoasă, ea va genera un pericol, va fi o chestiune de viață și de moarte. Ești într-adevăr dispus să-ți asumi o astfel de răspundere ?

— Da, am răspuns cu hotărîre (numai teama că, altminteri, voi fi nevoit să plec îndată, împreună cu doctorul, la castel, mi-a insuflat, cred, această hotărîre bruscă). Îmi asum în întregime răspunderea. Am certitudinea că, în momentul de față, pe Edith ar ajuta-o foarte mult dacă deocamdată i s-ar lăsa speranța unei vindecări totale, definitive. Dacă va fi necesar după aceea s-o lămurim că noi... că eu i-am făgăduit, poate, prea mult, îi voi mărturisi cinstit totul și sînt convins că va înțelege întreaga situație.

Condor mă privi țintă.

— Fir-ar să fie ! murmură într-un tîrziu. Care va să zică ai încredere în forțele dumitale, nu glumă ! Și ceea

ce e mai ciudat e că ne molipsești și pe noi, pe ceilalți, cu credința dumitale nestrămutată — mai întîi pe cei de-acolo, de la castel, și tare mi-e teamă, cu timpul, chiar și pe mine! Ei bine, dacă îți asumi într-adevăr această răspundere, că pînă la urmă vei reuși să-i redai fetei echilibrul sufletesc în cazul că se va produce o criză, atunci... atunci toată chestiunea capătă bineînțeles o cu totul altă înfățișare... atunci poate că într-adevăr ne putem îngădui riscul să așteptăm cîteva zile, pînă ce nervii ei se vor afla într-o stare mai favorabilă... Dar asemenea obligații o dată asumate nu-ți permit să dai înapoi, domnule sublocotenent! E de datoria mea să te avertizez în chip hotărît. Noi, medicii, avem obligația ca înainte de orice operație să atragem atenția celor implicați asupra tuturor consecințelor posibile — a-i promite unei fete paralizate de atîta vreme că în cel mai scurt timp va fi pe de-a-ntregul vindecată, constituie o intervenție legată de o răspundere tot atît de mare ca și cea executată cu bisturiul. Prin urmare, cumpănește temeinic ce iei asupra dumitale — e necesară o putere fără margini pentru a reuși să redresezi un om pe care l-ai înșelat o dată! Nu-mi plac lucrurile nelămurite. Înainte de a renunța la intenția mea inițială de a informa familia Kekesfalva, imediat și în mod cinstit, că metoda respectivă nu poate fi aplicată în cazul nostru, și că, din păcate, va fi necesar să mai dea dovadă de multă răbdare, trebuie să știu dacă pot avea încredere în dumneata. Pot conta, necondiționat, pe faptul că, atunci cînd va fi cazul, nu mă vei părăsi?

— Fără îndoială!

— Bine. Cu o mișcare bruscă, medicul împinse paharul din fața lui. Nici unul dintre noi nu sorbise nici măcar o picătură. Mai bine zis, continuă el, să sperăm că totul se va sfîrși cu bine, căci, în ce mă privește, nu mă simt în largul meu cu amînarea asta. Acum îți voi spune exact cît de departe sînt dispus să merg — nici un pas dincolo de adevăr. Voi prescrie o cură în valea Engadin, dar voi declara că metoda lui Viennot nu este cîtuși de puțin verificată și voi insista în mod categoric că nu este cazul să așteptăm miracole. Dacă în ciuda acestor declarații ale mele se vor încrede în dumneata și se vor ameți cu nădejdi nesăbuite, va fi de datoria dumitale — și ai fost de acord

cu soluția propusă — să rezolvi această chestiune, care este treaba *dumitale*, atunci cînd va veni timpul. Poate că în felul acesta mi-am asumat și eu un anumit risc, datorită faptului că am mai multă încredere în dumneata decît în conștiința mea de medic — ei, dar sînt nevoit să-l iau asupră-mi. În definitiv, amîndoi nu vrem decît să-i ajutăm bietei bolnave. Condor se ridică : Cum am spus, mă bizui pe dumneata, în cazul că ar interveni vreo criză provocată de dezamăgire ; să sperăm că nerăbdarea de care dai dovadă va da rezultate mai bune decît răbdarea mea. Să-i lăsăm, așadar, bietei copile încă vreo cîteva săptămîni de încredere ! Și dacă în acest interval de timp vom reuși într-adevăr să progresăm apreciabil, atunci dumneata ai ajutat-o, nu eu. Asta este ! E timpul să plec. Sînt așteptat la castel.

Am părăsit împreună localul. Trăsura se afla în fața cramei, așteptîndu-l. În ultima clipă, după ce Condor se și urcase, mi-au zvîcnit buzele, și parcă aș fi vrut să-l chem înapoi. Dar caii porniseră. Trăsura, și împreună cu ea inevitabilul, se aflau în plin mers.

Trei ceasuri mai tîrziu am găsit pe masa mea în odaia de la cazarmă un bilet, scris în mare grabă și adus de șofer. „Vino mîine cît poți mai devreme. Am să-ți povestesc o groază de lucruri. Tocmai a fost doctorul Condor aici. Peste zece zile plecăm în călătorie. Sînt nespus de fericită, Edith."

Ce ciudat, că tocmai în noaptea aceea mi-a căzut în mînă o asemenea carte. În general nu mă prea omoram cu cititul și pe rafturile cam șubrede și fără geamuri din odaia mea de la cazarmă nu se găseau decît cele șase sau șapte volume militare, ca regulamentul de serviciu sau schema de organizare a armatei, care constituie pentru noi alfa și omega, împreună cu cele două duzini de volume din clasici, pe care le căram cu mine încă din școala de cadeți, din garnizoană în garnizoană, fără să le răsfoiesc vreodată — poate numai ca să creez iluzia unei note personale în aceste camere cu pereții goi, și străini, unde eram nevoit să locuiesc. Printre ele se mai aflau cîteva cărți tăiate numai pe jumătate, prost tipărite și prost broșate, care-mi parveniseră în chip ciudat. Uneori,

apărea în cafeneaua noastră un negustor ambulant, scund și ghebos, cu ochi ciudat de melancolici și veșnic înlăcrimați, care ne oferea cu o stăruință irezistibilă hîrtie de scrisori, creioane și cărți ieftine cu literatură dubioasă, mai ales din cele pe care spera să le poată vinde cu succes în cercurile cavaleriștilor : așa-numita literatură galantă, de pildă, aventurile amoroase ale lui Casanova, *Decameronul*, memoriile unei cîntărețe sau anecdote din viața cazonă. Din milă — mereu și mereu din milă ! — poate și pentru a mă apăra de pisălogeala lui melancolică, cumpărasem de la el din cînd în cînd vreo trei sau patru din aceste broșuri unsuroase, neglijent tipărite, după care le aruncasem la voia întîmplării prin rafturi.

Dar în acea seară, obosit și în același timp cu nervii surescitați, nefiind în stare nici să dorm și nici să mă gîndesc în mod logic la ceva, am căutat o lectură oarecare, pentru a mă distrage și a mă obosi ca să pot adormi. În speranța că povestirile naive și colorate de care-mi aminteam destul de vag încă din copilărie ar putea să aibă cel mai bun efect narcotic, am luat din raft un volum din *O mie și una de nopți*. M-am întins în pat și am început să citesc în acea stare de semisomnolență, cînd aproape că nici nu-ți mai vine să întorci filele și, din comoditate, mai degrabă sari peste vreuna netăiată. Am citit prima poveste, cea a Șeherezadei și a regelui, cu o atenție destul de palidă, apoi mai departe și mereu mai departe. Dar, deodată, am tresărit speriat. Dădusem peste acea poveste ciudată despre tînărul care găsește zăcînd la marginea drumului un moșneag olog, și la acest cuvînt „olog“ a zvîcnit ceva în mine ca o durere ascuțită ; un nerv tresărise la această asociație bruscă, parcă atins cu fierul roșu. În respectivul basm, moșneagul olog îl strigă deznădăjduit pe tînărul drumeț, jelindu-se că nu poate merge, rugîndu-l dacă nu l-ar lăsa să se urce pe umerii săi, și apoi să-l poarte mai departe. Iar tînărului fiindu-i milă — „milă, prostule, de ce ți-e milă ?“ mă gîndeam — se apleacă așa cum i se ceruse, dornic de a ajuta, și-l urcă pe bătrîn pe umerii săi.

Dar acest moșneag, în aparență neputincios, este un *djinn*, un spirit rău, un vrăjitor viclean, și nici nu apucă să se suie bine pe umerii tînărului, că deodată își strînge

cu putere pulpele goale, păroase, prinzind gitul binefăcătorului său și nu mai e chip să-l desprindă de acolo. Fără milă îl transformă pe tinărul săritor la nevoie in vită de povară, îl biciuieşte, necruțătorul, nemilosul, îl biciuiește pe cel milos, îl mînă mai departe, tot mai departe, fără să-i dea vreo clipă de răgaz. Și nenorocitul trebuie să-l poarte incotro îi poruncește el, și de acum înainte nu mai are nici voință proprie. A devenit vită de povară, e sclavul mizerabilului și chiar dacă se împleticește și-i tremură genunchii și buzele i se usucă, e silit, neghiobul, victimă a compătimirii lui, să care din greu mai departe, mereu mai departe, și să-l ducă pe bătrînul acesta rău, smintit, viclean — să-l poarte în circă, așa cum și-ar purta propriul său destin.

M-am oprit. Îmi bătea inima, de parcă era gata să-mi sară din piept. Deoarece, încă in timp ce citeam, am avut deodată o viziune de nesuportat ; *l-am văzut* pe acest moșneag străin și îngrozitor de viclean, mai intii cum zace pe pămînt și-și ridică ochii înlăcrimați, ca să implore ajutor de la cei milostiv, l-am văzut pe urmă cum sta cățărat pe umerii celuilalt. Avea părul alb, despărțit cu cărare, *djinn*-ul acela, și purta ochelari cu ramă de aur. Cu acea iuțeală fulgerătoare cu care numai visele pot să tîrască de-a valma prin fața ochilor noștri imagini și chipuri, i-am împrumutat instinctiv bătrînului din basm înfățișarea lui Kekesfalva, iar eu însumi devenisem deodată o sărmană vită de povară, cea pe care o biciuia și iarăși o biciuia, gonind-o mereu mai departe, ba chiar simțeam în jurul gîtului strinsoarea, o simțeam in asemenea măsură reală, încit mi se tăie răsuflarea. Cartea îmi căzu din mînă, o vreme am rămas nemișcat, rece ca un sloi de gheață și îmi auzeam inima bătind și lovindu-se de coaste și răsunind de parcă acestea ar fi fost din lemn tare ; iar mai tirziu vinătorul acesta nemilos mă hărțui chiar și în somn, gonindu-mă mai departe, tot mai departe, și nu știam încotro mă îndrept. Cînd m-am trezit dimineață, cu părul umed, eram epuizat și stors ca după un drum nespus de lung.

Nu mi-a ajutat la nimic nici că am ieșit dimineața călare împreună cu camarazii și nici că mi-am făcut serviciul conform regulamentului, foarte conștiincios și dove-

dînd o grijă deosebită ; abia pornisem, după-masă, pe inevitabilul drum spre castel, că am simțit iarăși povara demoniacă apăsîndu-mi umerii, deoarece cu conștiința cutremurată nutream o vagă bănuială că răspunderea care începea acum pentru mine era una cu totul nouă și nemăsurat de grea. Atunci, pe banca aceea din parcul cufundat în întuneric, cînd susținusem în fața bătrînului că vindecarea copilei lui este foarte apropiată, exagerarea mea fusese numai un mod de a-nu-spune-adevărul, generat de compătimire, fără voie, ba chiar împotriva voinței mele, dar încă nu era o înșelăciune conștientă, nu era o minciună grosolană. În schimb, de acum înainte, de cînd știam că nu se putea conta pe o vindecare grabnică, trebuia să mă prefac în mod deliberat, dîrz, calculat, în permanență trebuia să mint nelăsînd să mi se citească nimic pe față și cu o voce convingătoare, ca un răufăcător trecut prin ciur și prin dîrmon, care cu săptămîni și luni înainte își pregătește cu meticulozitate fiecare amănunt al fărădelegii, și totodată al apărării sale. Pentru prima oară, am început să înțeleg că cele mai mari nenorociri din lumea asta nu-și au originea în răutate și brutalitate, ci aproape întotdeauna în slăbiciunea omenească.

La familia Kekesfalva, toate s-au petrecut apoi exact așa cum mă temusem că se vor petrece ; nici nu pășisem bine pe terasa turnului, că am și fost întîmpinat cu entuziasm. Adusesem intenționat cîteva flori, pentru ca prima privire să nu cadă direct asupra mea. Dar cele dintîi cuvinte ce mi s-au adresat au fost :

— Pentru numele lui Dumnezeu, de ce-mi aduci flori ? Doar nu sînt o primadonă !

Și imediat a trebuit să mă așed lîngă fata care ardea de nerăbdare, iar ea începu, fără un moment de răgaz. Cu o anumită nuanță de exaltare în voce, povestea și iarăși povestea despre doctorul Condor — „Oh, acest om minunat, acest om unic !“ — cum i-a redat curajul, că peste zece zile vor pleca la un sanatoriu din Elveția, în valea Engadin — de ce să mai întîrzie măcar o singură zi, tocmai acum, cînd în sfîrșit cazul urmează să fie tratat în mod radical ? Presimțise ea tot timpul că tot ce se făcuse pînă acum nu era cîtuși de puțin adecvat, că nu se pot obține ameliorări numai prin trata-

mentul cu curenţi electrici şi prin masaje şi cu toate aparatele astea neghioabe. Era şi timpul, zău aşa, fiindcă de două ori — în alte împrejurări nu mi-ar fi mărturisit-o — a încercat să sfîrşească pentru totdeauna, de două ori, dar fără succes. Aşa n-o poate duce un om vreme îndelungată, să nu fie singur nici măcar un ceas, să depindă mereu de alţii, de fiecare dată cînd are nevoie de ceva sau cînd vrea să facă un pas, mereu supravegheat, mereu pîndit, şi, pe deasupra, urmărit de simţămîntul că pentru toţi ceilalţi este doar o povară, un coşmar, un lucru insuportabil. Da, era timpul, era într-adevăr timpul, dar acum aveam să văd şi eu ce repede va progresa vindecarea, dacă se va proceda într-adevăr aşa cum se cuvine. Căci ce rost au toate aceste ameliorări mărunte, care nu ameliorează nimic! Este nevoie de o vindecare deplină, altfel nu eşti vindecat. Ah, şi numai gîndul că peste puţină vreme totul va fi minunat, atît de minunat...

Şi aşa vorbea într-una, asemenea unui pîrîu zglobiu, înspumat, scînteietor, într-un continuu extaz. Mă simţeam ca un medic, ce asistă la fanteziile generate de febră ale unei bolnave cuprinse de halucinaţii, în timp ce el supraveghează neîncrezător acele incoruptibile ale ceasului, numărînd bătăile repezi ale pulsului, căci în calitate de medic îl nelinişteşte această înflăcărare şi febrilitate pe care o interpretează ca fiind simptomul clinic cel mai concludent al unei tulburări psihice. De cîte ori şuvoiul năvalnic al povestirii ei era întrerupt de un rîs zglobiu, ce-i ţîşnea pe buze ca o spumă uşoară, de atîtea ori mă cutremuram, căci eu ştiam ceea ce ea nu ştia — ştiam că se înşela, că o înşelam. Cînd în sfîrşit, am avut o senzaţie asemănătoare celei pe care o încerci noaptea, într-un tren în mişcare, ale cărui roţi sînt brusc frînate, şi te trezeşti speriat. Dar ea se oprise singură, pe neaşteptate, ca să mă întrebe :

— Ei, ce părere ai ? De ce faci mutra asta stupidă — pardon, mutra asta speriată ? De ce nu spui măcar un cuvînt ? Oare nu te bucuri de loc împreună cu mine ?

Mă simţeam ca un răufăcător prins asupra faptei. Acum ori niciodată trebuia să găsesc tonul sincer, autentic entuziast. Dar deocamdată eram doar un biet novice

in meşteşugul de a minţi, încă nu posedam arta înşelătoriei premeditate. Aşa se face că am îngăimat cu greu cîteva cuvinte.

— Cum poţi să spui una ca asta? Sînt numai teribil de surprins... trebuie să înţelegi şi dumneata... fiindcă la noi, la Viena, se spune că o mare bucurie „te face să amuţeşti"... Fireşte că mă bucur, împreună cu dumneata.

Îmi era silă de mine însumi cît de artificial şi de rece sunau aceste cuvinte. Pesemne că a observat şi ea reţinerea mea, căci imediat s-a schimbat ceva în atitudinea ei. Însufleţirea de pînă acum se întunecă puţin, avea ceva din melancolia cuiva pe care l-ai trezit brusc din somn, din visare; ochii, abia adineauri sclipitori de entuziasm, deveniră deodată severi, arcul dintre sprincene se încordă ca pentru a slobozi săgeata.

— Mă rog, dar n-am remarcat semne prea evidente ale marii dumitale bucurii.

Simţeam o anume intenţie de jignire în aceste vorbe şi am încercat s-o domolesc.

— Dar, micuţo...

Însă ea se îndreptă de spate.

— Nu-mi mai spune mereu „micuţo". Ştii că nu pot suporta asta. Cu cît eşti dumneata mai în vîrstă decît mine? Cred că am măcar dreptul să mă mir că n-ai fost prea surprins, şi înainte de toate că n-ai fost prea... prea părtaş la bucuria mea. Dar, la urma urmei, de ce nu te-ai bucura? În definitiv, vei căpăta şi dumneata concediu, dacă se închide aici şandramaua pentru cîteva luni. Ai să poţi sta iarăşi liniştit la cafenea, cu camarazii dumitale, să joci taroc, fără să mai fii nevoit să prestezi plicticosul serviciu de samaritean. Da, da, sînt într-adevăr convinsă că te bucuri. Căci acum vin şi pentru dumneata zile bune.

În felul acesta al ei de a mă jigni era ceva atît de grosolan, încît am simţit lovitura pînă în adîncul conştiinţei mele nu tocmai curate. Fără îndoială că mă trădasem în vreun fel oarecare. Ca să creez o diversiune — căci ştiam cît de primejdioasă poate deveni enervarea ei din asemenea momente — am încercat să dau disputei o turnură frivolă, de glumă.

— Zile bune — aşa vă închipuiţi voi că stau lucrurile! Zile bune pentru cavalerişti, în iulie, în august, în

septembrie ! Pesemne că nu știi că este perioada de vîrf la noi, cînd îndurăm toate mizeriile și corvezile ? Mai întîi pregătirile pentru manevre, apoi așterne-te la drum spre Bosnia sau spre Galiția, pe urmă manevrele propriu-zise și marile parăzi ! Ofițeri enervați, ostași extenuați, serviciu conform regulamentului în forma lui cea mai aspră, de dimineață pînă seara. Pînă tîrziu în septembrie ține dansul acesta.

— Pînă la sfîrșitul lui septembrie ?... Fata căzu deodată pe gînduri ; părea că o preocupă ceva. Dar atunci... continuă ea, într-un tîrziu, atunci cînd vei putea veni ?

Nu înțelegeam. Nu înțelegeam într-adevăr ce voia să spună și am întrebat cu cea mai deplină naivitate :

— Unde să vin ?

Imediat sprîncenele se încordară iarăși.

— Nu mai pune întrebări atît de stupide ! Să ne vizitezi ! Să mă vizitezi !

— În valea Engadin ?

— Dar unde ? Credeai că la capătul lumii ?

Abia acum înțelesei ce voia ; gîndul fusese într-adevăr prea absurd pentru mine — că mi-aș putea îngădui o călătorie pînă în valea Engadin, eu, care tocmai îmi cheltuisem ultimele șapte coroane bani gheață pentru florile acelea și pentru care orice scurtă excursie pînă la Viena reprezenta un fel de lux, în ciuda biletului de tren cu cincizeci la sută reducere, prin urmare eu să întreprind așa, deodată, o călătorie în valea Engadin !

— Ei, iată-ne ajunși și aici, spusei eu rîzind și de data aceasta eram într-adevăr sincer, iată cum vă imaginați voi, civilii, milităria. Cafenea, și partide de biliard, plimbare pe strada principală și dacă ai cumva poftă, te îmbraci civil și pornești pentru cîteva săptămîni să colinzi lumea. Nimic mai simplu decît o asemenea călătorie de plăcere ! Ridici două degete la chipiu și spui : „Adio, domnule colonel, nu mai am chef să mă mai joc de-a milităria. La revedere, pentru altă dată, cînd oi avea iar poftă !“ Ei, dar nici măcar nu vă puteți închipui cum se petrec lucrurile în aceste supreme foruri ale disciplinei care sînt regimentele noastre ! Știi că unul ca mine, dacă are nevoie măcar de un singur ceas liber în timpul serviciului, trebuie să se încingă, să lovească frumos și reglementar din călcîie la raport și să-și supună rugămintea

începînd cu cuvintele „am onoarea să raportez..." ? Da, da — atîtea mofturi și ceremonii pentru un singur ceas. Iar pentru o zi întreagă îți trebuie cel puțin o mătușă decedată sau vreo altă înmormîntare în familie. Tare aș mai vrea să văd ce mutră ar face colonelul meu dacă, în plină perioadă de manevre, i-aș comunica preaplecat că mi-a venit așa, un capriciu, să mă preumblu nițel, într-un concediu de opt zile prin Elveția. Atunci mi-ar fi dat să aud cîteva expresii care nu pot fi găsite în nici un lexicon cît de cît decent. Nu, scumpă domnișoară Edith, este o treabă pe care dumneata ți-o închipui prea lesne de realizat.

— Ei, asta-i, totul e lesne de realizat, cînd dorești ceva cu adevărat ! Nu mai face așa pe grozavul, de parcă ai fi de neînlocuit. Între timp, un altul ar putea foarte bine să-i instruiască pe prostănacii de ruteni ai dumitale. De altfel, chestia cu permisia ți-o aranjează tata într-o jumătate de oră. Cunoaște vreo duzină de oameni în Ministerul de Război și e de ajuns să vină de sus o vorbă, că obții tot ce dorești — și în afară de asta, cred că nu-ți va strica de loc să mai vezi și altceva pe lumea asta decît manejul de călărie și terenul de instrucție. Prin urmare, fără pretexte — totul e aranjat. Tata se va ocupa de dumneata.

Poate că era stupid din partea mea, dar tonul ei oarecum disprețuitor mă necăjea. La urma urmei, cîțiva ani de serviciu îți dau totuși o oarecare conștiință de castă ; simțeam o anumită desconsiderare în faptul că o fată atît de tînără și lipsită de experiență dispunea în felul acesta, de sus, de generalii din Ministerul de Război — pentru noi un fel de zei în albastru — de parcă ar fi fost niște funcționari oarecare, salariați ai tatălui ei. În orice caz însă, deși eram foarte necăjit, am continuat discuția pe un ton degajat.

— Bine : Elveția, permisie, valea Engadin — nu-i de loc rău ! Minunat, dacă, așa cum îți imaginezi dumneata, voi fi servit într-adevăr ca pe tavă, fără să mai fie nevoie să-mi încovoi spinarea făcînd „sluj". Dar în afară de asta va mai fi nevoie ca domnul tăticul dumitale să procure, o dată cu permisia, și o alocație specială de voiaj pentru domnul sublocotenent Hofmiller.

Acum ea a fost cea care a tresărit, încordindu-și atenția. Simțea că îndărătul cuvintelor mele se ascundea ceva ce-i scăpa. Sprîncenele se strînseră mai tare deasupra ochilor nerăbdători. Mi-am dat seama că trebuie să mă arăt mai explicit.

— Așadar, să fim realiști, micuțo... pardon, să discutăm în mod realist, domnișoară Edith. Chestiunea nu e, din păcate, atît de simplă cum crezi dumneata. Spune-mi, te-ai gîndit vreodată cît costă o asemenea escapadă ?

— Ah, *asta* vrei să spui ? zise ea pe un ton cît se poate de nestingherit. Nu cred că poate fi cine știe cît. Cîteva sute de coroane, mai mult nu. Doar n-o să ne împiedice atîta lucru.

De astă dată însă, nu mi-am mai putut înfrîna supărarea. Fiindcă aici se afla punctul *meu* cel mai sensibil. Mi se pare că am mai amintit cît de mult sufeream de pe urma faptului că în regimentul nostru făceam parte dintre ofițerii care nu aveau o para chioară ca avere personală și depindeam exclusiv de soldă și de suplimentul foarte anemic trimis de mătușa mea ; chiar și numai în cercul nostru restrîns de la regiment simțeam ca un cuțit în inimă cînd, în prezența mea, se vorbea cu dispreț de bani, de parcă banii ar crește pe copaci. Aici era punctul *meu* vulnerabil. Aici eram *eu* infirm, aici purtam *eu* cîrje. Numai de aceea m-a enervat în asemenea măsură faptul că această fată alintată, răsfățată, deși îndura ea însăși chinurile iadului din pricina infirmității ei care o punea în inferioritate, nu le înțelegea pe ale mele. Fără să vreau am devenit aproape brutal.

— Cel mult cîteva sute de coroane ? Un fleac, nu-i așa ? Un fleac de nimic pentru un ofițer ! Și bineînțeles că dumneata găsești pur și simplu meschin să pomenesc măcar de o asemenea nimica toată ? Nu-i așa, meschin, cărpănos, avar ? Dar te-ai gîndit măcar o singură dată prin cîte trebuie să treacă unul ca mine ca s-o poată duce de azi pe mîine ? La cît trebuie să se restrîngă și cît trebuie să muncească ?

Și, fiindcă se mai uita încă la mine cu acea privire încruntată și — după cum credeam eu prostește — disprețuitor, am simțit deodată nevoia să dau pe față toată sărăcia mea. Ca atunci cînd, ca să ne chinuiască pe noi,

cei sănătoşi, s-a apucat să tropăie cu cirjele prin cameră, ca prin acest spectacol sfidător să se răzbune împotriva sănătăţii noastre tihnite, tot aşa am simţit şi eu un fel de bucurie înciudată să-i dezvălui, ostentativ, strîmtoarea şi excesiva modestie a existenţei mele.

— Înainte de orice, ştii măcar ce soldă primeşte un sublocotenent ? am întrebat-o pe un ton cam ridicat. Te-ai gîndit vreodată la asta ? Ei, ca să ştii : două sute de coroane la întîi ale lunii, pentru cele treizeci sau treizeci şi una de zile, şi împreună cu solda primeşte şi obligaţia de a trăi „corespunzător cu rangul său." Din sărăcia asta trebuie să-şi plătească masa, locuinţa, croitorul, cizmarul şi luxul „corespunzător cu rangul". Ca să nu mai vorbim dacă, Doamne fereşte, se întîmplă vreun accident calului. Iar după ce şi-a administrat eroic solda, îi rămîn cîţiva gologani care-i dau putinţa să se lăfăiască în acel paradis al cafenelei, cu care îmi dai mereu peste nas ; dacă a făcut economii serioase, strîngînd cureaua ca un salahor, poate să-şi cumpere acolo toate splendorile lumii, în faţa unei ceşti de cafea cu cicoare.

Astăzi recunosc că a fost o nerozie, că a fost o crimă să-mi pierd astfel cumpătul din pricina amărăciunii mele. De unde să ştie ceva despre valoarea banului, şi despre soldă, şi despre mizeria noastră ascunsă cu grijă în spatele uniformei strălucitoare, o copilă de şaptesprezece ani, răsfăţată şi crescută departe de lume, o fată paralizată, silită să-şi petreacă toată vremea în camera ei ? Dar nevoia de a mă răzbuna o dată pentru nenumăratele mici înjosiri mă împingea impetuos de la spate, şi am lovit inconştient, orbeşte, aşa cum loveşti la mînie, fără să simţi puterea izbiturii în propria-ţi mînă.

Dar de îndată ce mi-am ridicat privirea, mi-am şi dat seama că lovisem cu o cruzime bestială. Cu sensibilitatea caracteristică celor bolnavi, Edith simţise imediat că mă atinsese fără voie acolo unde mă durea cel mai mult. Se roşi toată — deşi vedeam cum se apără împotriva acestui lucru ridicîndu-şi repede mîna în dreptul feţei ; probabil că un gînd anume făcuse să i se urce sîngele în obraji.

— Şi totuşi... şi totuşi îmi aduci flori atît de scumpe ?

După aceea interveni o clipă de tăcere penibilă, şi clipa aceasta dură mult. Îmi era ruşine de ea, şi ei îi era

rușine de mine. Ne jignisem unul pe celălalt, neintenționat, și ne era teamă de orice vorbă nouă. Pe neașteptate începu să se audă vîntul care adia cald prin copaci, de jos, din curte, răzbătea cotcodăcitul găinilor, iar din depărtare răsuna cînd și cînd scîrțîitul subțire al vreunei căruțe pe șosea. Dar iată că fata își reveni ridicîndu-și capul.

— Zău că sînt îngrozitor de proastă că mă las păcălită de copilăriile dumitale! Sînt proastă, zău așa, că pe deasupra mă mai și enervez. În definitiv, ce te privește pe dumneata cît costă o asemenea călătorie? Dacă vii să ne vizitezi, e de la sine înțeles că ești oaspetele nostru. Crezi dumneata că tata ar admite ca, după ce ești atît de amabil și vii să ne vizitezi, să mai suporți și cheltuielile? E absurd! Iar eu mă las păcălită de dumneata... nu, nici un cuvînt mai mult... ți-am mai spus, nici un cuvînt!

Dar tocmai aici se afla punctul în care nu puteam ceda. Căci nimic nu-mi repugna mai mult — am mai spus-o și înainte — decît gîndul că aș putea fi socotit un parazit.

— Ba da! Încă un cuvînt! Ca să nu existe vreo neînțelegere între noi! Lucrurile trebuie să fie limpezi: nu sînt de acord să fiu cerut de la regimentul meu, nu vreau să fiu ținut pe cheltuiala altora. Nu-mi convine să solicit excepții și favoruri. Vreau să stau cot la cot cu camarazii mei, nu vreau nimic în afara regulii și nici un fel de protecție. Știu că ești bine intenționată, iar tatăl dumitale e și el bine intenționat. Dar există și oameni cărora nu le sînt hărăzite toate bunătățile din lumea asta... Și acum, destul.

— Prin urmare, nu vrei să vii!

— N-am spus că nu vreau. Ți-am explicat limpede de ce nu pot.

— Nici în cazul că tatăl meu te va ruga?

— Nici atunci.

— Și nici.. nici dacă te rog eu?... Nici dacă te rog din suflet, dacă te rog prietenește?

— Să nu faci asta. N-ar avea nici un rost.

Edith lăsă capul în jos. Dar eu apucasem să văd tremurul și zvîcniturile din jurul gurii, manifestări care la

ea erau întotdeauna prevestitoare ale unei enervări primejdioase. Sărmana copilă răsfăţată, care nu trebuia decît să facă un semn ca orice dorinţă să i se îndeplinească în casă, trăise o experienţă nouă : se lovise de o impotrivire. Cineva îi spusese „nu", şi asta o amăra. Cu o mişcare bruscă luă de pe masă florile aduse de mine, şi le aruncă furioasă, în arc mare, peste balustradă.

— Bine, zise apoi cu dinţii încleştaţi. Acum cel puţin ştiu cît mă bizui pe prietenia dumitale. Bine că s-a ivit prilejul să fie pusă la încercare ! Numai fiindcă unii camarazi ar putea să facă spume la gură bîrfind la cafenea, te ascunzi în spatele pretextelor ! Numai de teama că vei căpăta la regiment o notă proastă la purtare refuzi unor prieteni o bucurie !... Bine ! Să terminăm ! Nu voi continua să cerşesc. N-ai poftă — bine ! Să terminăm !

Simţeam că enervarea ei încă mai stăruia, deoarece mereu şi mereu repeta, cu un fel de încăpăţinare plină de dîrzenie, acest „bine" ; în acelaşi timp, îşi proptea mîinile de spetează ca să-şi poată ridica trupul, de parcă s-ar fi pregătit să lovească. Pe urmă se întoarse pe neaşteptate spre mine.

— Bine. Incidentul s-a închis ! Preaplecata noastră rugăminte a fost respinsă. Nu ne vizitezi, nu vrei să ne vizitezi. Nu cadrează cu vederile dumitale. Bine ! Ne vom consola. În definitiv, înainte vreme am scos-o la capăt şi fără dumneata... Aş vrea să ştiu însă ceva — vrei să-mi răspunzi sincer acum ?

— Bineînţeles.

— Dar cinstit ! Cuvîntul dumitale de onoare ! Dă-mi cuvîntul de onoare.

— Dacă ţii neapărat la asta — pe cuvîntul meu de onoare.

— Bine. Bine. Repeta mereu acest „bine", dîrz, tăios, de parcă ar fi despicat ceva cu un cuţit. Bine. Nu-ţi fie teamă, nu mai insist să ne onoraţi cu preaînalta dumneavoastră vizită. Numai un singur lucru aş vrea să ştiu — mi-ai dat cuvîntul dumitale. Numai un singur lucru. Aşadar, nu-ţi convine să vii la noi, deoarece ţi-e neplăcut, deoarece te jenezi... sau din indiferent ce alte motive — dar ce mă priveşte ? Bine... bine. Am terminat. Dar acum, cinstit şi limpede : în definitiv, atunci de ce vii în general la noi ?

Mă așteptam la orice, numai la întrebarea asta nu. În descumpănirea mea, am bîiguit, ca să cîștig timp și să-mi pregătesc răspunsul :

— Dar... dar asta-i destul de simplu... pentru atîta lucru nu era nevoie de cuvîntul de onoare...

— Așa ?... simplu ? Bine ! Cu atît mai bine. Prin urmare, dă-i drumul !

Acum nu mai exista nici o scăpare. Cel mai simplu mi se părea să spun adevărul, dar mi-am dat la vreme seama că trebuie să-l stilizez cu foarte multă prudență. De aceea am continuat, încercînd să par cît mai degajat :

— Dar, dragă domnișoară Edith, nu căuta să găsești la mine motive ascunse. La urma urmei mă cunoști îndeajuns ca să știi că mă număr printre aceia care nu-și fac prea multe gînduri despre ei înșiși. Pînă acum nu mi s-a întîmplat încă, ți-o jur, să mă întreb de ce mă duc la unul și la altul, de ce unii îmi sînt simpatici și alții nu. Pe cuvîntul meu — nu sînt în stare să-ți răspund altceva, nici mai inteligent și nici mai stupid, decît că vin mereu la voi tocmai pentru că îmi face plăcere să vin la voi și tocmai pentru că aici mă simt de o sută de ori mai bine decît în altă parte. Mi se pare însă că vă imaginați totuși cavaleristul și viața lui nițeluș cam prea după tipicul operetei, mereu elegant, mereu vesel, trăind într-o petrecere continuă. Ei bine, privite dinlăuntru lucrurile nu arată chiar atît de strălucit, și chiar mult cîntata camaraderie e uneori destul de superficială. Acolo unde cîteva duzini de inși sînt înhămați la aceeași căruță, întotdeauna se întîmplă ca unul să tragă mai tare ca altul, iar unde există avansări și ierarhie militară, e cît se poate de ușor să-l calci pe bătătură pe cel dinaintea ta. Trebuie să fii atent la fiecare cuvînt pe care-l spui, niciodată nu ești prea sigur că nu ai indispus pe vreunul din cei mari ; mereu există pe undeva o atmosferă încărcată, care poate stîrni furtuna. Cuvîntul serviciu vine de la a servi, iar a servi înseamnă a fi dependent. Și apoi, o cazarmă și o masă la cîrciumă n-au constituit niciodată un cămin adevărat ; nimeni n-are nevoie de tine acolo și nimănui nu-i pasă de tine. Da, da, e adevărat că uneori petreci bine cu camarazii, dar în ultimă instanță nu te simți niciodată într-adevăr în

siguranță alături de ei. Dimpotrivă, cînd vin la voi, o dată cu sabia îmi pun toate grijile în cuier, iar pe urmă, cînd sporovăim atît de plăcut...

— Ei... ce-i atunci ?

În întreruperea ei se simțea multă nerăbdare.

— Atunci... ei, ai să mă socotești, poate, cam lipsit de modestie că o declar atît de sincer... atunci îmi închipui că venirea mea aici vă face plăcere, că sînt și eu unul de-ai casei, că aici sînt de o sută de ori mai acasă decît în altă parte. Întotdeauna, cînd te privesc așa, am sentimentul...

M-am oprit fără voie. Dar ea repetă îndată cu aceeași violență :

— Ei, ce-i cu mine...

— ... că e cineva aici căruia nu-i sînt chiar atît de îngrozitor de inutil ca alor noștri. Știu, firește, că nu prea e mare lucru de capul meu, cîteodată mă mir eu singur că încă nu v-ați plictisit de mine... De multe ori... nici nu puteți realiza de cîte ori mi-a fost teamă că v-ați săturat de mine... dar pe urmă îmi aminteam mereu cît de singură stai aici, în casa asta mare, și poate că te-ar bucura dacă vine cineva la dumneata. Și vezi, asta îmi dă de fiecare dată curaj... de fiecare dată cînd te găsesc în turnul dumitale sau în camera dumitale, îmi închipui că e totuși bine că am venit, decît să stai așa singură, toată ziua. Chiar nu poți înțelege asta ?

În clipa aceasta însă, se produse ceva neașteptat. Ochii cenușii deveniră ficși, de parcă ceva din cuvintele mele i-ar fi împietrit pupilele. În schimb, degetele căpătară încetul cu încetul un fel de neliniște, pipăiau speteaza plimbîndu-se în lungul ei, începură să bată darabana pe lemnul lustruit, mai întîi încet și pe urmă din ce în ce mai tare. Gura se strîmbă ușor, și, pe neașteptate, spuse cu bruschețe :

— Da, înțeleg. Înțeleg perfect ce vrei să spui... Cred că... cred că acum ai mărturisit adevărul gol-goluț. Foarte, foarte politicos te-ai exprimat, și foarte pe ocolite . Cu toate astea, te-am înțeles perfect. Te-am înțeles cît se poate de perfect... Vii, zici dumneata, deoarece sînt atît de „singură" — mai pe șleau, asta înseamnă : fiindcă sînt țintuită de acest fotoliu blestemat. Prin urmare, numai

de asta faci zilnic un marş pînă aici, numai în calitate de samaritean milostiv, vii la „sărmana copilă bolnavă" — aşa mi se pare că-mi ziceţi cu toţii, cînd nu sînt de faţă, lasă că ştiu eu, ştiu. Numai din milă vii, da, da, cred că mărturiseşti adevărul — n-are rost să negi acum. Doar eşti ceea ce se cheamă un om „bun" şi te bucură cînd tata îţi spune aşa. Unor astfel de „oameni buni" le e milă de fiecare cîine bătut şi de fiecare pisică rîioasă — de ce nu şi de o infirmă ? Şi se ridică deodată şi un fior trecu prin trupu-i nevolnic. Dar foarte mulţumesc ! Îmi bat joc de asemenea soi de prietenie, care nu se adresează decît infirmităţii mele... Da, şi nu mai fă ochii ăştia plini de căinţă ! Fireşte că-ţi pare rău că ţi-a scăpat adevărul, că ai mărturisit totul. Vii doar pentru că îţi „stîrnesc milă", cum zicea şi slujnica aceea — numai că ea a spus-o cinstit în faţă. Dumneata însă, după cum se cuvine pentru un „om bun", te exprimi mai prevenitor, mai „delicat", vorbeşti pe ocolite : pentru că stau aici atît de singură, chincită în fotoliu toată ziua. Numai din milă, de multă vreme am simţit-o eu pînă în adîncul sufletului, numai din milă vii dumneata şi pe deasupra ai şi pretenţia să fii admirat pentru binevoitorul sacrificiu cu care mă onorezi — dar, regret, nu vreau să-mi aducă cineva jertfe ! Nu-i îngădui nimănui un asemenea lucru, iar dumitale mai puţin ca oricui... ţi-o interzic, te rog să-ţi vîri bine în cap, ţi-o interzic... Crezi că am într-adevăr nevoie să staţi cu toţii pe lîngă mine, cu ochii voştri „compătimitori", umezi, înceţoşaţi şi cu sporovăiala voastră „prevenitoare"... Nu, slavă Domnului, n-am nevoie de nici unul dintre voi... Am s-o scot eu singură la capăt, voi găsi şi singură puterea de a îndura. Iar dacă voi vedea că mai departe nu se poate, atunci ştiu eu cum să scap de voi... Uite, şi-mi întinse deodată mîna cu palma în sus, aici, iată cicatricea ! O dată am şi încercat, numai că am fost neîndemînatică şi n-am reuşit să nimeresc artera cu foarfeca aceea boantă ; am avut ghinion, au sosit la timp şi au putut să mă panseze, altminteri acum aş fi scăpată de voi toţi şi de mila voastră meschină ! Dar data viitoare o voi face mai bine, şi n-ai nici o grijă ! Să nu cumva să vă închipuiţi că sînt în mîinile voastre cu totul lipsită de apărare ! Mai bine să mor

ca un cîine decît să mă las compătimită ! Uite ! — începu să rîdă pe neașteptate și rîsul ei suna ascuțit și totodată scrîșnit ca zgomotul de ferăstrău — uite, vezi, asta a uitat-o domnul cel grijuliu care mi-e tată, atunci cînd a pus să se amenajeze turnul pentru mine... La altceva nu s-a gîndit, numai să am perspectivă frumoasă... Mult soare, mult soare și aer bun, curat, doar așa a spus medicul. Dar cît de folositoare poate deveni într-o zi terasa asta, nu i-a trecut prin cap nimănui, nici tatălui meu, nici medicului, nici arhitectului... Ia privește o dată în jos... — se ridicase brusc și-și aruncase cu o singură mișcare trupul ce se clătina, pînă la balustradă, de care se agăța acum înverșunată cu amîndouă mîinile — pînă jos sînt patru, ba chiar cinci etaje, iar acolo e piatră tare... atît e destul... și atîta putere am, slavă Domnului, în mușchi ca să pot escalada balustrada — da, cîrjele îți formează mușchi viguroși. Numai o smucitură și am scăpat o dată pentru totdeauna de blestemata voastră de compătimire și o să vă simțiți cu toții cei cărora o estropiată ca mine vă transformă viața într-un coșmar... Vezi dumneata, e simplu de tot, trebuie numai să te apleci puțin, uite așa, și pe urmă...

Alarmat peste măsură, am sărit în sus cînd, cu ochii strălucitori, s-a aplecat primejdios de mult peste balustradă, și i-am apucat iute brațul. Dar s-a smuls din mîna mea, de parcă aș fi atins-o cu un fier înroșit în foc și a strigat către mine :

— Nu mă atinge !... Cum de îndrăznești să pui mîna pe mine ?... Nu mă atinge !... Am dreptul să fac ce vreau. Dă-mi drumul !... Dă-mi drumul imediat !

Și pentru că în loc să mă supun ordinului ei încercam s-o îndepărtez cu forța de balustradă, ea își întoarse pe neașteptate partea de sus a trupului și mă lovi în piept. Și acum se întîmplă cel mai înfiorător lucru. Lovindu-mă, ea își pierdu punctul de sprijin și o dată cu el echilibrul. Ca retezați de coasă, genunchii betegi cedară complet. Cu o singură mișcare, căzu ca o cîrpă moale, și din pricină că în cădere vru să se agațe de masă, trase cu dînsa întreaga tăblie. Peste ea și peste mine, care încercam s-o prind încă în ultimul moment pe cea care se clătina ca o păpușă de cîlți, zăngăneau acum vaza de

flori, farfuriile și ceștile sparte, zornăiau lingurițele; clopotul mare de bronz căzu cu zgomot pe pardoseală și se rostogoli sunind puternic peste toată terasa.

Intre timp, fata paralizată se prăbușise în chip jalnic și zăcea neputincioasă pe jos, o legătură tremurindă de minie, hohotind de enervare și rușine. Am încercat să ridic trupul firav, dar ea se împotrivea și urla la mine:

— Pleacă!... pleacă!... pleacă!... ești un bădăran, un necioplit!...

Și în vremea asta lovea cu brațele în jurul ei, încercînd mereu să se ridice fără ajutorul meu. Și de fiecare dată cînd mă apropiam pentru a o ajuta cumva, se făcea ghem și se împotrivea din toate puterile, strigîndu-mi în minia ei furibundă și totodată neputincioasă:

— Pleacă... nu mă atinge... pleacă de-aici!

Niciodată nu mai trăisem ceva atît de înfiorător.

In clipa aceasta se auzi un zumzet în spatele nostru. Era ascensorul care urca. Probabil din pricina clopotului care, rostogolindu-se pe pardoseală, făcuse destul zgomot ca să-l aducă aici pe servitorul în permanență atent. Sosi în grabă, coborîndu-și imediat, cu discreție, ochii speriați, ridică, fără să mă privească, trupul ce zvîcnea — era desigur obișnuit cu mișcarea aceasta — o ridică foarte îndemînatic și o purtă pînă la scaunul cu rotile pe fata care mai plîngea. Încă un minut și iată că ascensorul zbîrnîi iarăși, pornind în jos; am rămas singur cu masa răsturnată, printre ceștile sparte și lucrurile răspîndite într-o dezordine atît de mare, încît părea că un trăsnet căzuse din senin, risipindu-le cu puterea lui explozivă în toate părțile.

Nu știu cît timp am tot stat astfel pe terasă, printre farfuriile și ceștile sparte, cu totul năucit de această ieșire primitivă, căreia nu-i puteam găsi nici o explicație. Spusesem vreo prostie chiar atît de mare? Prin ce provocasem asemenea minie de neînțeles? Dar iată că în spatele meu se auzi iarăși zgomotul cel binecunoscut care aduce a zumzet: ascensorul urca din nou, servitorul Josef se ivi iarăși, cu o ciudată umbră de tristețe pe obrazul proaspăt bărbierit, ca de obicei. Credeam că vine doar

ca să facă rînduială pe terasă și mă simțeam oarecum caraghios în mijlocul acestei îngrămădiri de cioburi, temîndu-mă să nu-l stingheresc. Dar el se apropie încetișor de mine, cu ochii plecați, ridicînd în același timp un șervet de pe jos.

— Iertați-mă, domnule sublocotenent, spuse discret, cu vocea lui voalată, încît părea că din însuși tonul lui se desprind respectuoase plecăciuni (o, era un servitor de veche spiță austriacă. Să-mi fie îngăduit să-l șterg puțin pe domnul sublocotenent.

Abia atunci am observat, urmărindu-i degetele îndemînatice, două pete mari umede, una pe tunică și alta pe pantalonii de călărie deschiși la culoare. Probabil că în timp ce mă aplecam să-i ajut fetei care se prăbușea, se vărsase una dintre ceștile de ceai trase în cădere, și acum valetul freca și tampona grijuliu cu șervetul peste locurile umede. În timp ce stătea în genunchi și se străduia astfel, eu îi zăream de sus creștetul încărunțit și credincios, cu cărarea care-i despărțea corect părul, nu m-am putut împiedica să bănuiesc că bătrînul se apleca anume atît de adînc, ca să nu-i zăresc chipul și privirea cutremurată.

— Nu, așa nu merge, spuse în sfîrșit cu amărăciune, fără să ridice capul. Cel mai bine ar fi, domnule sublocotenent, să trimit șoferul pînă la cazarmă ca să aducă o altă tunică. Domnul sublocotenent nu poate pleca așa; dar să nu aveți nici o grijă, domnule sublocotenent, într-un ceas totul e uscat și imediat după aceea voi călca pantalonii.

Se părea că face toate aceste constatări doar cu pricepere profesională. Dar din tonul său se desprindea o nuanță de regret și de oarecare consternare; care-i însoțea vorbele și-l trăda. Și cînd i-am spus că nu-i nevoie și că ar fi mai bine să telefonez după o trăsură, căci oricum voiam să mă duc direct acasă, el își drese pe neașteptate vocea și-și ridică rugător bunii lui ochi cam obosiți.

— Rog pe domnul sublocotenent să mai rămînă o clipă. Ar fi îngrozitor dacă domnul sublocotenent ar pleca acum. Știu sigur că domnișoara s-ar enerva grozav dacă domnul sublocotenent n-ar mai zăbovi puțin. Acum,

domnişoara Ilona este la dînsa... şi... a ajutat-o să se întindă pe pat. Dar domnişoara Ilona mi-a poruncit să vă înştiinţez că vine imediat, domnul sublocotenent s-o aştepte neapărat.

Fără să-mi dau seama de ce, eram mişcat. Cît de mult o iubesc toţi pe fata bolnavă! Cum o alintă fiecare şi cum o scuză! Am simţit cu impetuozitate nevoia să-i spun un cuvînt de îmbărbătare acestui bătrîn cu sufletul atît de bun, care, consternat de propria-i îndrăzneală, îmi curăţa iarăşi, cu o înverşunare suspectă, tunica; l-am bătut, aşadar, uşor pe umăr.

— Lasă, dragă Josef, nu merită atîta osteneală! La soare asemenea pete se usucă repede şi sper că ceaiul pe care-l serveşti nu e destul de tare ca să rămînă de pe urma lui o pată adevărat. Lasă, Josef, mai bine adună cioburile. Şi n-avea nici o grijă, voi aştepta pînă vine domnişoara Ilona.

— O, ce bine că domnul sublocotenent mai stă! Şi bătrînul respiră cu vădită uşurare. Şi domnul von Kekesfalva se va înapoia curînd, fără îndoială că se va bucura să-l salute pe domnul sublocotenent. Mi-a poruncit anume să...

Dar în aceeaşi clipă se auzi un pas uşor urcînd pe trepte. Era Ilona. În timp ce se apropia de mine, îşi ţinea ochii în pămînt, ca şi servitorul adineauri.

— Edith te roagă să vii pentru o clipă jos, în dormitor. Numai o clipă! Mi-a spus să-ţi transmit că te roagă din suflet.

Am coborît împreună scara în spirală. N-am schimbat nici un cuvînt, în timp ce treceam prin camera de primire şi prin a doua încăpere, intrînd apoi în coridorul lung care ducea probabil spre camerele de dormit. Uneori, umerii noştri se atingeau din întîmplare prin această trecătoare întunecată şi strîmtă, poate şi din pricină că mergeam atît de enervat şi de neliniştit. Ilona se opri la a doua uşă laterală şi-mi şopti stăruitor:

— Acum trebuie să fii bun cu Edith. Nu ştiu ce s-a întîmplat acolo sus, dar cunosc aceste izbucniri subite ale ei. Le cunoaştem cu toţii. Dar nu se cuvine să i le luăm în nume de rău, crede-mă că nu. Nici unul dintre noi nu-şi poate închipui ce înseamnă să zaci aşa, neputincioa-

să, de dimineață pînă seara. În asemenea situație e firesc, la urma urmei, ca nervii să fie suprasolicitați și la un moment dat izbucnește, fără să știe și fără să vrea. Iar după aceea, crede-mă, nimeni nu e mai nenorocit ca sărmana de ea. Tocmai în asemenea cazuri, cînd se rușinează și se chinuiește atîta, trebuie să fim de două ori mai buni cu dînsa.

N-am răspuns. De altfel, ar fi fost și inutil. Ilona trebuie să fi simțit oricum cît de zguduit eram. Fata bătu încet de tot în ușă și abia se auzi dinăuntru răspunsul, un „intră !" timid, că-mi mai șopti repede :

— Să nu rămîi prea mult' Numai o clipă !

Am intrat pe ușa care cedă fără zgomot. În camera încăpătoare, pe care perdele portocalii o întunecau aproape cu desăvîrșire înspre grădină, n-am observat la prima privire nimic altceva decît o semiobscuritate roșietică ; abia pe urmă am distins, în fund, dreptunghiul ceva mai deschis la culoare al unui pat. De acolo se auzi, sfioasă, vocea binecunoscută :

— Te rog, aici, pe taburet. Te rețin numai o clipă.

M-am apropiat. Dintre perne sclipea îngust chipul de sub umbrele mai închise ale părului. O cuvertură multicoloră își întindea florile brodate acoperind-o pînă aproape de gîtul slab, firav ca al unui copil. Cuprinsă parcă de o anume teamă, Edith așteptă pînă mă așezai. Abia după aceea, îndrăzni să vorbească, timid :

— Iartă-mă că te primesc aici, dar am avut un fel de amețeli... n-ar fi trebuit să stau atîta afară, sub soarele puternic, asta-mi provoacă întotdeauna amețeli... Cred că într-adevăr nu prea eram în toate mințile cînd... Dar... dar, nu-i așa... Ai să uiți totul ? Nu-mi iei în nume de rău necuviința ?

Era atîta teamă și implorare în vocea ei, încît am întrerupt-o repede :

— Dar e absurd... A fost exclusiv vina mea... n-ar fi trebuit să te las să stai atît de mult în căldura aceea îngrozitoare.

— Să te cred ?... Nu mi-o iei în nume de rău... adevărat că nu ?

— Nici gînd.

— Și ai să vii iarăși... așa ca întotdeauna ?

— Întocmai așa. Dar, firește, cu o condiție.

Privirea îi deveni neliniștită.

— Ce condiție ?

— Să ai ceva mai multă încredere în mine și să nu te frămînți toată vremea, așa, din senin, că m-ai supărat sau că m-ai jignit ! Între prieteni nu se ține seama de asemenea fleacuri. Te rog să mă crezi că arăți cu totul altfel cînd te bucuri din inimă de ceva și ne faci pe toți fericiți, pe tatăl dumitale, pe mine, pe Ilona, și pe toți din casă ! Îți doream din tot sufletul, alaltăieri, la excursia noastră, să te poți vedea singură, ce veselă erai, și noi toți împreună cu dumneata — toată seara nu m-am gîndit decît la asta.

— Toată seara te-ai gîndit la mine ? Mă privea puțin cam nesigură. Într-adevăr ?

— Toată seara. A, dar și ce zi a fost ; n-am s-o uit niciodată ! Minunată a fost această excursie, minunată !

— Da, repetă ea visătoare. A fost minunată... mi-nunată... mai întîi drumul printre lanuri și apoi mînjii cei mici și serbarea din sat... minunat a fost totul, de la început pînă la sfîrșit ! A, ar trebui să ies mai des așa, pe cîmp ! Poate că, într-adevăr, doar statul ăsta stupid în casă, această neghioabă autoizolare mi-a distrus nervii în asemenea hal. Dar dumneata ai dreptate, am fost întotdeauana prea susceptibilă... adică m-am făcut așa abia de cînd mi s-a întîmplat asta... Înainte, zău, nu-mi amintesc să-mi fi fost vreodată frică de cineva... abia atunci am devenit îngrozitor de nesigură... îmi închipui totdeauna că fiecare se uită la cîrjele mele, că fiecare mă compătimește... Știu că este doar o prostie, că este o mîndrie prostească și copilărească să te superi în felul acesta, căci supărarea se întoarce împotriva ta însăți, știu că toate acestea se răzbună și scot omul din fire. Dar cum să nu devii bănuitoare, cînd durează de atîta amar de vreme ! Ah, dacă toată povestea asta îngrozitoare s-ar sfîrși odată, ca să nu devin atît de rea, atît de nesuferită și de irascibilă !

— Dar totul se va sfîrși în curînd. Numai curaj trebuie să ai, încă puțin, curaj și răbdare.

Ea se ridică un pic :

— Crezi... crezi într-adevăr sincer că acum se va sfîrși totul cu ajutorul acestui tratament ?... Închipuie-ți, alaltăieri, cînd tata a urcat la mine cu vestea asta, eram sigură de tot... Dar azi-noapte, nu-mi dau seama cum, m-a cuprins deodată un fel de teamă că medicul poate s-a înșelat și mi-a spus un lucru neadevărat, fiindcă : fiindcă trebuie să știi că mi-am adus aminte de ceva. Înainte, aveam încredere în medic, în doctorul Condor, aveam încredere în el ca într-un Dumnezeu. Dar se întîmplă întotdeauna așa... mai întîi medicul îl observă pe pacient, dar dacă durează mult, învață și pacientul să-l observe pe medic, iar ieri — să știi că asta ți-o povestesc numai dumitale — ieri, în timp ce mă examina, mi se părea uneori că... ei, dar cum să-ți explic... așa... se purta ca și cînd ar juca teatru față de mine... Mi s-a părut atît de șovăitor, atît de nesincer, nu atît de deschis, atît de sigur ca de obicei... Nu știu de ce, dar mi se părea că dintr-un motiv oarecare se rușinează de mine... Bineînțeles că am fost teribil de fericită pe urmă, cînd am auzit că vrea să mă trimită în Elveția... și totuși... undeva, în străfundurile tainice ale inimii... ți-o mărturisesc numai dumitale... revenea mereu teama absurdă... dar lui să nu i-o spui, pentru numele lui Dumnezeu !... că ceva nu-i în ordine cu acest tratament nou... că nu încearcă decît să mă ducă de nas... sau poate că încearcă numai să-l liniștească pe tata... Vezi, încă nu reușesc să scap de ea, de această groaznică neîncredere. Dar ce pot să fac ? Cum să nu devii bănuitoare față de tine însăți, față de toți ceilalți, cînd de atîtea ori au încercat să te convingă că se va sfîrși, pentru ca apoi, iarăși, lucrurile să se desfășoare atît de încet, atît de îngrozitor de încet... Nu, nu pot, crede-mă că nu mai pot suporta cîtuși de puțin această așteptare !

Se înălțase, enervată, mîinile începură să-i tremure. M-am aplecat repede înspre ea.

— Nu, te rog... te rog nu te enerva iarăși ! Amintește-ți că abia mi-ai promis...

— Da, da, ai dreptate ! N-are nici un rost să te chinuiești, și să-i chinuiești și pe ceilalți. Iar ceilalți, ce vină au ei ! Și așa le amărăști viața, ești o povară pe umerii lor... Dar nu, nu despre asta am vrut să vorbesc,

crede-mă că n-am vrut. Am vrut numai să-ți mulțumesc că nu mi-ai luat în nume de rău izbucnirea aceea stupidă și... în general, că ești atît de bun cu mine, atît de... atît de emoționant de bun, cum nici nu merit... și că eu, tocmai pe dumneata... dar nu-i așa, nu vom mai vorbi despre asta ?

— Niciodată. Te rog să fii convinsă de asta. Iar acum trebuie să te odihnești.

M-am ridicat în picioare ca să-i întind mîna. Arăta de-a dreptul mișcător, așa cum era, pe jumătate încă speriată și pe jumătate calmată, zîmbindu-mi dintre perne, un copil, un copil care se pregătește de culcare. Totul era în ordine, atmosfera se limpezise cum se limpezește cerul după furtună. M-am apropiat cu totul degajat și aproape vesel. Dar pe neașteptate ea tresări speriată.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întîmplat ? Uniforma dumitale...

Observase petele mari și umede de pe tunica mea ; se simțea pe semne vinovată, dîndu-și seama că numai ceștile pe care le trăsese cu sine cînd căzuse ar fi putut pricinui această mică nenorocire. Ochii i se ascunseră numaidecît îndărătul pleoapelor, mîna care se și întinsese se retrase temătoare. Dar tocmai faptul că lua în serios un amănunt atît de lipsit de importanță avu asupra mea un efect impresionant ; ca s-o liniștesc, am trecut la un ton frivol, încercînd să glumesc.

— A, nu-i nimic, spusei, nimic serios. Un copil neastîmpărat m-a stropit.

În privirea ei încă mai era ceva tulbure. Dar acceptă cu recunoștință tonul acesta glumeț și-și căută salvarea în el.

— Și pentru asta i-ai tras o bătaie zdravănă copilului neastîmpărat ?

— Nu, am răspuns intrînd în joc. N-a mai fost nevoie. Copilul a devenit iarăși cuminte.

— Și e adevărat că nu mai ești supărat pe el ?

— Nici gînd. Ar fi trebuit să-l auzi ce frumos a spus „vă rog să mă iertați".

— Nu-i mai porți, așadar, nici un fel de pică ?

— Nu, s-a iertat și s-a uitat. Numai că trebuie să rămînă și mai departe cuminte și să facă tot ce i se cere.

— Și ce trebuie să facă, atunci, copilul ?

— Să aibă tot timpul răbdare, să fie mereu prietenos, mereu bine dispus. Să nu stea prea mult la soare, să iasă des la plimbare cu trăsura și să urmeze tot ce-i prescrie medicul. Dar acum, înainte de orice, copilul trebuie să se culce și să nu mai vorbească, să nu se mai gîndească. Noapte bună !

I-am întins mîna. Era fermecător de drăguță, așa cum stătea culcată și rîdea spre mine fericită cu licărul din stelele ochilor. Cinci degete subțiri se așezară, calde și ușoare, în mîna mea.

Pe urmă m-am depărtat, cu inima ușoară. Atinsesem clanța cînd, în spatele meu, se mai auzi o dată un rîs scurt și cristalin.

— Acum, a fost cuminte copilul ?

— Cît se poate de cuminte ! Ba chiar va căpăta un zece plus ! Acum însă, la culcare, la culcare și fără nici un fel de gînduri negre !

Deschisem pe jumătate ușa, cînd iarăși mă ajunse din urmă rîsul acela copilăresc și ștrengăresc. Și dintre perne se auzi din nou vocea :

— Ai uitat ce i se cuvine unui copil cuminte înainte de culcare ?

— Anume ?

— Unui copil cuminte i se cuvine o sărutare de „noapte bună".

Și iată că deodată am început să nu mă prea simt în apele mele. Ceva vibra și se modula în glasul ei, un ton frivol care nu-mi plăcea ; încă de adineauri ochii îndreptați către mine aveau o strălucire prea febrilă. Dar n-am vrut s-o indispun pe fata atît de irascibilă.

— A, da, firește, răspunsei, indiferent în aparență. Era cît pe ce să uit.

M-am întors cei cîțiva pași pînă la patul ei și, din tăcerea subită care s-a lăsat, am simțit că respirația i s-a oprit. Tot timpul ochii mă urmăreau stăruitor în drumul meu, în timp ce capul stătea nemișcat pe pernă. Nici o mînă, nici un deget nu se mișca, numai ochii care

mă observau, urmărindu-mă prin încăpere fără să mă slăbească o clipă.

„Repede, repede !" mi-am spus, în timp ce mă simţeam din ce în ce mai stingherit şi m-am aplecat în grabă atingîndu-i uşor, ca în treacăt, fruntea cu buzele. În mod intenţionat aproape că nici nu i-am atins pielea, am simţit numai din apropiere, confuz, parfumul părului.

În clipa aceea însă, mîinile ei, care probabil se aflau în aşteptare pe pătură, se repeziră brusc înainte. Ca nişte cleşti îmi cuprinseră tîmplele, înainte de a-mi fi putut feri capul şi-mi traseră gura de pe frunte în jos, spre buzele ei. Atît de fierbinţi, atît de posesive şi de lacome se lipiră de ale mele, încît am simţit dinţii mei atingîndu-i pe ai ei, şi în acelaşi timp pieptul umflîndu-i-se şi întinzîndu-se în sus, ca să atingă, să simtă trupul meu aplecat. Niciodată în viaţă n-am mai fost sărutat atît de sălbatic, atît de deznădăjduit, atît de însetat, cum m-a sărutat fata aceasta infirmă.

Şi nu se sătura, nu se mai sătura ! Cu forţa pe care ţi-o insuflă numai beţia simţurilor mă ţinea strîns lipit de ea, pînă îşi pierdu răsuflarea. Pe urmă îmbrăţişarea slăbi, mîinile febrile începură să rătăcească în jurul tîmplelor, apoi în sus răscolindu-mi părul. Dar nu-mi dădu drumul. O clipă numai, mă lăsă ca să-mi privească stăruitor, ca vrăjită, ochii, apoi mă apucă iarăşi strîngîndu-mă cu sălbăticie şi-mi sărută la întîmplare şi fierbinte obrajii, fruntea, ochii, buzele — cu lăcomie feroce şi totodată neputincioasă. La fiecare dintre aceste izbucniri bîiguia, gemea :

— Prostule... prostule... eşti un prost... şi tot mai fierbinte... dragule, dragule.

Tot mai lacome, tot mai pătimaşe îi deveneau îmbrăţişările, tot mai spasmodic mă cuprindea şi mă săruta. Apoi pe neaşteptate, aşa cum se rupe brusc o bucată de pînză, un fior îi trecu prin trup... Îmi dădu drumul, capul căzu înapoi pe pernă şi numai ochii îi sticleau privindu-mă biruitori..

Şi apoi, întorcîndu-şi repede faţa spre perete, îmi şopti epuizată şi în acelaşi timp ruşinată :

— Pleacă acum, pleacă, prostule... pleacă !

Am plecat, ba nu, m-am împleticit pînă la ușă. Chiar pe coridorul întunecos mă părăsiră ultimele puteri. A trebuit să mă țin de perete, atît eram de amețit și totul se învîrtea în jurul meu. Așadar, asta era! Asta era taina, cea prea tîrziu dezvăluită, taina neliniștii ei, a agresivității ei, inexplicabilă pînă acum. Eram peste măsură de speriat. Mă simțeam de parcă m-aș fi aplecat neștiutor să culeg o floare și ar fi țîșnit o viperă spre mine. Dacă fata aceasta sensibilă m-ar fi bătut, m-ar fi ocărît, m-ar fi scuipat — m-ar fi consternat mai puțin, căci eram întotdeauna pregătit pentru orice manifestare imprevizibilă, ținînd seama de nervii ei atît de irascibili — numai acest singur lucru nu-l puteam prevedea, numai pe acesta, că ea, bolnavă, deznădăjduită poate iubi și vrea să fie iubită. Că această copilă, această jumătate de femeie, această ființă neterminată și neputincioasă *avea îndrăzneala* (nu pot să mă exprim altfel) să iubească, să dorească, cu dragostea atotștiutoare și senzuală a unei adevărate femei. La orice m-aș fi gîndit, numai la asta nu, că o fată dezmoștenită de soartă, care nu avea destulă forță să-și tîrîie propriul trup, poate visa pe altcineva iubind-o, îl poate visa ca amant al ei, că se înșală în chip atît de înfiorător în privința mea, tocmai a mea, care veneam și iarăși reveneam la ea numai din milă.

În clipa următoare, însă, mi-am și dat seama cu un nou fior de groază că nimic altceva decît tocmai propria mea milă pătimașă poartă vina principală, dacă această fată despărțită de lumea exterioară și părăsită așteaptă de la mine, singurul bărbat care o vizitează compătimitor zi de zi în închisoarea ei, dacă așteaptă de la acest neghiob al propriei sale compătimiri un alt sentiment, și anume unul de tandrețe. Eu însă, necioplitul de mine, de o naivitate incurabilă în neliniștea mea, n-am văzut în ea decît o suferindă, o paralizată, am văzut copila și nu femeia. Nici măcar o singură clipă, fie ea cît de fugară, nu mi-a trecut prin minte să-mi închipui că sub acea pătură protectoare s-ar afla un trup gol care respiră, simte, așteaptă, trupul unei femei, care, ca toate celelalte trupuri, dorea și se voia dorit — niciodată eu, bărbatul de douăzeci și cinci de ani, nu îndrăznisem să visez măcar la posibilitatea că și femeile bolnave, infirme,

necoapte, îmbătrînite, repudiate, însemnate de soartă să cuteze a iubi. Căci un om tînăr și lipsit de experiență își plăsmuiește și-și croiește despre lumea reală, cu toate cîte se întîmplă în ea, o imagine izvorîtă aproape totdeauna numai din cele povestite, din cele citite — înainte de a trăi el visează și ia drept autentice aspecte și modele străine. În acele cărți însă, în acele piese de teatru, sau la cinematograf (unde viața este aplatizată, iar realitatea simplificată) cei care se doreau reciproc erau întotdeauna tineri, frumoși, dintre cei aleși, iar eu eram convins că așa se întîmplă — de unde și aversiunea mea față de unele aventuri — eram convins că, spre a dobîndi grațiile unei femei, trebuie să fii deosebit de atrăgător, deosebit de dotat, deosebit de favorizat de soartă. Numai de aceea fusesem atît de degajat în relațiile mele cu cele două fete, de aceea rămăsesem calm, fiindcă de la început mi se păruse că în legătura noastră este exclus orice element erotic și niciodată nu mi-ar fi dat în gînd că fetele ar putea vedea în mine mai mult decît un tînăr simpatic și un bun prieten. Chiar dacă uneori simțeam la Ilona o frumusețe senzuală — la Edith nu mă gîndisem nici măcar o dată ca la o persoană de alt sex; categoric nu-mi trecuse prin minte nici măcar o clipă că în trupul infirm al fetei se aflau aceleași organe sensibile și că în sufletul ei încolțea aceeași dorință ca la oricare altă femeie. Abia atunci am început să pricep încetul cu încetul (ceea ce de obicei poeții trec sub tăcere), anume că tocmai cei respinși, cei însemnați, cei urîți, cei ofiliți, cei schilozi, cei repudiați doresc cu o aviditate mult mai pătimașă, mult mai primejdioasă decît cei fericiți și sănătoși, că iubesc cu o dragoste fanatică, întunecată, opacă și că nici o patimă pe pămînt nu se ridică mai lacomă, mai deznădăjduită decît tocmai cea fără speranță, cea fără perspective, a copiilor vitregi ai lui Dumnezeu, care nu găsesc o justificare a existenței lor pămîntești decît tocmai iubind și fiind iubiți. Că tocmai din cele mai adînci abisuri ale deznădejdii izbucnește în chipul cel mai înverșunat strigătul pătruns de panică al lăcomiei de viață — despre existența acestei taine înfiorătoare nu avusesem nici cea mai vagă bănuială, eu, cel neștiutor, cel lipsit de experiență! Abia

în acel moment revelația pătrunsese în mine ca un cuțit înroșit în foc.

„Prostule !“ — acum înțelegeam și de ce tocmai acest cuvînt i se desprinsese de pe buze în toiul panicii de care erau cuprinse sentimentele ei, pe cînd își apăsa cu putere de al meu pieptul format doar pe jumătate. „Prostule !“ — da, avea dreptate să-mi spună așa ! Cu toții trebuie să fi înțeles de mult cum stăteau lucrurile, chiar din prima clipă, și tatăl, și Ilona, și servitorul, și celelalte slugi. Cu toții bănuiau de mult dragostea ei, pasiunea ei — cu teamă poate, și probabil cu un presentiment nefavorabil — numai eu habar n-aveam de nimic, neghiob al compătimirii mele, care făcea pe camaradul bun, cuminte, mărginit, care glumea cu exuberanță și nu observa că sufletul ei fierbinte se chinuia din pricina faptului că în chip cu totul de neînțels nu înțelegeam ceea ce înțeleseseră cu toții. Așa cum într-o comedie de proastă calitate, lamentabilul erou se află în miezul unei intrigi, și fiecare dintre spectatorii din sală știe de mult că va fi prins în mrejele ei, numai el, numai nerodul joacă mai departe, cît se poate de serios, joacă mai departe fără să-i pese și încă nu pricepe în ce plasă a căzut (pe cînd ceilalți cunosc de la început fiecare fir și fiecare ochi) — la fel trebuie să fi privit toți ai casei, cum bîjbîiam în acest joc stupid de-a baba oarba, un joc al sentimentelor, pînă cînd ea mi-a smuls cu forța legătura de pe ochi. Dar așa cum un singur bec care se aprinde ajunge să lumineze simultan o duzină de obiecte într-o cameră, tot așa, spre rușinea mea, mi s-au limpezit abia acum — prea tîrziu, prea tîrziu ! — nenumărate mici întîmplări din aceste săptămîni. Acum abia s-a făcut brusc lumină în mine și am înțeles de ce se enerva de cîte ori îi spuneam glumind „micuțo“, ei, care mai ales față de mine nu voia să fie socotită copilă, ci se voia dorită ca femeie, ca amantă. Abia acum am înțeles de ce buzele îi tremurau uneori neliniștite, mai ales cînd paralizia ei mă mișca în chip vădit, de ce ura cu atîta înverșunare compătimirea mea — probabil că instinctul ei de femeie își dădea tainic seama că mila e un simțămînt mai domol și mult prea frățesc, și un lamentabil surogat al dragostei adevărate. Cum trebuie

să fi așteptat, sărmana, un cuvînt, un semn de înțelegere care întîrzia și iarăși întîrzia, cît trebuie să fi suferit din pricina nepăsării mele fiecare, în timp ce ea se perpelea pe jarul nerăbdării și aștepta cu sufletul tremurînd primul gest de tandrețe, sau măcar un semn că în sfîrșit mi-am dat seama de pasiunea ei. Iar eu, eu nu spusesem nimic, nu făcusem nimic și totuși continuasem să vin, adîncindu-i neîncetat simțămintele prin prezența mea zilnică și totodată tulburînd-o cu orbirea mea sufletească — cît de explicabil era, așadar, că pînă la urmă nervii ei au cedat și m-a îmbrățișat ca pe o pradă cucerită de ea însăși !

Toate acestea năvăleau acum în mine, cu sute de imagini care se fugăreau în timp ce stăteam rezemat de perete, în coridorul întunecos, parcă proiectat acolo de o explozie, cu respirația sleită și picioarele aproape tot atît de paralizate ca ale ei. De două ori am încercat să înaintez ținîndu-mă de zid, dar abia a treia oară am izbutit să ajung pe pipăite pînă la clanță. „Ușa asta dă în salon, îmi făceam repede socoteala, cealaltă, din stînga, duce spre hol, acolo e sabia mea și chipiul. Iute, așadar, prin cameră și apoi afară, afară, înainte ca servitorul să apară ! Să cobor numaidecît scările și afară, afară, numai să ajung afară ! Să scap de casă, înainte de a întîlni pe cineva, căruia să trebuiască să-i vorbesc și să-i răspund la întrebări. Să ajung mai repede afară, să nu-mi iasă tatăl în cale, nici Ilona, nici Josef, nici unul dintre cei care m-au lăsat să gonesc mai departe, căzînd prostește în aceste mreje ! Afară, cît mai repede afară !"

Dar, prea tîrziu ! În salon aștepta — probabil că-mi și auzise pașii — Ilona. De cum mă zări, expresia feței i se schimbă.

— Isuse Cristoase, ce s-a întîmplat ? Ești atît de palid... s-a... s-a întîmplat iarăși ceva cu Edith ?

— Nimic, nimic, am găsit puterea să bîlbîi și am dat să ies, cred că acum a adormit. Iartă-mă, dar trebuie să plec.

Totuși, probabil că în atitudinea mea bruscă trebuie să fi fost ceva care inspira teamă, căci Ilona mă apucă

hotărîtă de braț și mă sili să iau loc, ba chiar mă impinse pînă la un fotoliu.

— Așază-te aici și stai liniștit. Mai intii trebuie să-ți revii... Și părul dumitale... cum arată părul dumitale ! Ești ciufulit de tot... Nu, rămii in fotoliu — voisem să sar in picioare — iți voi aduce un coniac.

Alergă spre bufet, umplu un pahar și eu il dădui repede pe git. Neliniștită, Ilona se uita la mine cum imi tremura mina in timp ce puneam jos paharul (niciodată in viața mea nu mă simțisem atit de slăbit, atit de epuizat). Pe urmă, se așeză tăcută lingă mine și așteptă, fără să vorbească, ridicind din cind in cind, cu prudență, numai dintr-o parte, privirea neliniștită asupra mea, așa cum te uiți la un bolnav. Intr-un tirziu, intrebă :

— Edith... ți-a spus ceva... vreau să spun, ceva ce... ceva in legătură cu dumneata ?

Din felul prevenitor in care se exprima, simțeam că bănuiește totul. Iar eu eram prea slăbit ca să mă apăr. Am murmurat foarte încet :

— Da.

Ea nu se mișcă. Nu-mi răspunse. Am remarcat doar că respirația ii devenise brusc mai vie. Se aplecă spre mine cu băgare de seamă.

— Și lucrul acesta... lucrul acesta l ai observat intr-adevăr abia acum ?

— Dar cum aș fi putut să nutresc asemenea bănuială... asemenea absurditate ! Asemenea nebunie !... Cum de i-o fi trecut prin minte că... de ce eu... de ce tocmai eu ?...

Ilona suspină.

— O, Doamne — iar Edith era convisă că nu vii decit din pricina ei... Că numai de asta vii la noi. Eu... n-am crezut-o niciodată, pentru că erai... erai atit de degajat și atit de... de insuflețit, dar intr-un alt fel. Din prima clipă mi-a fost teamă că la dumneata nu e decit compătimire. Dar cum puteam să-i atrag bietei copile atenția, cum să fiu atit de crudă, să-i scot din minte o obsesie care o făcea fericită... De săptămini intregi trăiește numai cu gindul că dumneata... Și cind mă intreba iarăși și iarăși dacă și eu cred că ții intr-adevăr la

ea, nu puteam să fiu crudă... Doar trebuia s-o liniștesc și s-o întăresc în credința ei.

Nu m-am mai putut stăpîni.

— Nu, dimpotrivă, trebuie să i-o scoți din cap, să i-o scoți neapărat din cap. Fiindcă nu e decît o nebunie de-a ei, o idee fixă, o marotă copilărească... nimic altceva decît obișnuita atracție, plină de naivitate, a fetelor tinere pentru uniformă, și dacă miine vine un altul, atunci va fi rîndul lui să fie iubit. Trebuie să-i explici asta... Trebuie să i-o scoți din cap cît mai repede. E doar o simplă întîmplare că sînt eu, că eu am fost acela care s-a ivit în calea ei și nu altul, unul mai bun, de pildă, dintre camarazii mei. Așa ceva trece foarte repede la vîrsta ei...

Dar Ilona dădu tristă din cap.

— Nu, dragă prietene, nu-ți face nici un fel de iluzii. La Edith e ceva serios, îngrozitor de serios, ba chiar devine din zi în zi mai periculos... Nu, dragă prietene, nu pot să transformi așa, cum ai bate din palme, ceva atît de dificil într-un lucru lesne de realizat pentru dumneata. Ah, dacă ai bănui măcar ce se petrece aici în casă... De trei ori, de patru ori răsună clopoțelul în plină noapte, ne trezește pe toți fără să-i pese de noi și cînd dăm fuga la căpătîiul ei cuprinși de teamă că s-a întîmplat ceva o găsim șezînd, buimăcită, cu privirea ațintită înainte și mereu ne întreabă și iarăși ne întreabă același lucru : „Nu crezi că i-aș putea fi cît de cît dragă, măcar un pic, un pic de tot ? Doar nu sînt atît de urîtă." Și pe urmă cere o oglindă, dar imediat o aruncă și în clipa următoare își dă chiar ea seama că e o nebunie ceea ce face, iar două ceasuri după aceea începe totul de la capăt. În deznădejdea ei îl întreabă pe taică-său, și pe Josef, și pe slujnice, chiar pe țiganca de alaltăieri — îți amintești, cred — a pus ieri s-o mai aducă o dată pe ascuns și iarăși a pus-o să-i ghicească același lucru... De cinci ori ți-a scris pînă acum scrisori lungi, și apoi iarăși le-a rupt. De dimineață pînă seara, din zori pînă-n noapte nu gîndește și nu vorbește despre nimic altceva. O dată îmi cere să mă duc la dumneata și să te iscodesc dacă îți este dragă, cît de cît, dragă sau dacă... dacă nu te-ai plictisit de ea, fiindcă

ești atît de tăcut și eviți să-i adresezi cuvîntul. Imediat, imediat să plec spre dumneata, să-ți ațin drumul și șoferul trebuie să dea fuga îndată să aducă mașina la scară. De trei ori, de patru ori, de cinci ori îmi repetă fiecare cuvînt pe care urmează să ți-l spun, fiecare întrebare pe care trebuie să ți-o pun. Și, în ultima clipă, cînd mă aflu afară, în hol, gata de plecare, răsună iar clopoțelul, trebuie să mă întorc așa cum mă aflu, cu pălăria și haina pe mine și să-i jur pe viața mamei mele că nu voi face nici cea mai vagă aluzie. Ah, ce știi dumneata !" Fiindcă pentru dumneata s-a sfîrșit totul imediat ce s-a închis ușa în urma dumitale. Dar de îndată ce ai plecat, îmi relatează fiecare cuvînt pe care l-ai spus și mă întreabă ce cred despre asta și ce părere am despre cealaltă. Dacă îi spun atunci : „Doar vezi cît de dragă îi ești", începe să strige la mine : „Minți ! Nu-i adevărat ! Nu mi-a spus astăzi nici un cuvînt bun", dar în același timp vrea să mai audă încă o dată totul și de trei ori trebuie să-i repet și să-i jur... Și, pe deasupra, bătrînul ! De atunci e cu totul năucit, și cu toate astea te iubește și te divinizează tocmai ca și fata lui. Ar trebui să-l vezi cum șade cu ochii lui obosiți ceasuri în șir la căpătîiul ei, și o mîngîie și o liniștește, pînă cînd adoarme în sfîrșit. Iar după aceea se plimbă fără odihnă toată noaptea, de-a lungul și de-a latul camerei lui, și iarăși de-a lungul și de-a latul... Și dumneata... dumneata într-adevăr n-ai observat nimic din toate acestea ?

— Nu ! am strigat foarte tare în deznădejdea mea nestăpînită. Nu, îți jur, n-am observat nimic ! Nici cel mai mic semn ! Crezi dumneata că aș mai fi venit, că aș fi putut să șed cu voi, să joc șah și domino sau să ascult plăci la gramofon, dacă aș fi bănuit ce se petrece aici ?... Dar cum este cu putință să fie cuprinsă de o asemenea nebunie, ca eu... ca tocmai eu... cum îmi poate cere să accept o situație atît de absurdă, o asemnea copilărie... Nu, nu, nu !

Am vrut să sar din fotoliu, atît de mult mă chinuia gîndul de a fi iubit împotriva voinței mele, dar Ilona mă apucă hotărîtă de încheietura mîinii.

— Liniștește-te ! Te implor, prietene dragă — nu te enerva și, înainte de toate, te conjur să vorbești ceva mai încet ! Are un fel de dar de a auzi prin pereți. Și te rog, pentru numele lui Dumnezeu, nu deveni nedrept. Sărmana a considerat drept semn faptul că vestea aceea a venit tocmai de la dumneata, că dumneata ai fost acela, tocmai dumneata, care i-ai povestit cel dintîi tatălui ei despre tratamentul cel nou. În plină noapte bătrînul s-a repezit atunci sus la ea și a trezit-o. Nici nu-ți poți închipui cum au plîns amîndoi și i-au mulțumit lui Dumnezeu că în sfîrșit a trecut perioada aceea îngrozitoare, și amîndoi sînt convinși că imediat ce Edith va fi vindecată și va fi un om ca toți oamenii, dumneata vei... cred că nu mai e nevoie să ți-o spun. De aceea *nu ți-e îngăduit* s-o tulburi pe sărmana fată tocmai acum, cînd are nevoie de nervii ei pentru noul tratament. Trebuie să fim deosebit de prudenți ca să nu bănuiască, Doamne ferește, că pentru dumneata este o situație atît de... atît de *îngrozitoare*.

Disperarea mă făcea însă să las deoparte orice scrupule :

— Nu, nu, nu, ! băteam cu enervat cu mîna pe rezemătoarea fotoliului. Nu, nu pot, nu vreau să fiu iubit, nu vrea să fiu iubit astfel... iar de acum înainte, nu mă pot preface că nu-mi dau seama de nimic, nu mai pot să stau așa și să abordez o mutră dulceagă.., nu pot ! Dumneata nici nu știi ce s-a întîmplat... acolo, dincolo și... ea mă înțelege cu totul greșit. Ceea ce simțeam n-a fost, totuși decît compătimire. Numai compătimire, atît și nimic altceva !

Ilona tăcea și privea drept în fața ei. Pe urmă suspină.

— Da, de asta m-am temut de la început ! Am simțit-o tot timpul ca pe un fel de tensiune nervoasă... Dar, Dumnezeule, ce are să se întîmple acum ? Cum să-i explicăm ?

Ședeam tăcuți. Totul fusese spus. Știam amîndoi că nu există nici o cale de ieșire, de ieșire din impas. Deodată Ilona se ridică din fotoliu ascultînd cu o expresie încordată, și, aproape concomitent, am auzit dinspre in-

trare scirțiitul frînelor unui automobil. Probabil că era Kekesfalva. Ilona spuse repede :

— Mai bine să nu te întîlnești acum cu el... Ești prea enervat ca să-i poți vorbi în liniște... Așteaptă, îți aduc repede chipiul și sabia, cel mai simplu e să dispari pe ușa din spate, care dă în parc. Am să născocesc eu o explicație de ce n-ai putut rămîne astă-seară aici.

Într-o clipă mi-a și adus lucrurile. Am avut noroc că servitorul alergase la mașină, astfel am putut trece neobservat pe lîngă clădirile din curte, iar în parc, teama vecină cu panica — să nu fiu pus în situația de a răspunde cuiva la întrebări — mi-a grăbit pașii. Pentru a doua oară m-am strecurat, pe furiș, ferindu-mă ca un hoț din casa aceasta prevestitoare de nenorociri.

Tînăr și destul de lipsit de experiență cum eram, socotisem întotdeauna dorurile și suferințele dragostei drept cel mai greu chin al sufletului. Dar în aceste ceasuri am început să-mi dau seama că mai există și un alt chin, poate și mai aprig decît să-ți fie dor și să nu fii dorit, anume să fii iubit împotriva voinței tale și să nu te poți apăra împotriva acestei patimi agresive. Să vezi cum, alături, un om se mistuie în dogoarea dorinței lui și să asiști neputincios, să nu găsești în tine, înlăuntrul tău, nici mijloacele, nici aptitudinea, nici forța necesară să-l poți smulge din aceste flăcări. Cînd ești tu însuți nefericit în dragoste, îți poți înfrîna uneori patima, căci nu ești doar victima, ci și creatorul chinurilor tale ; dacă un îndrăgostit nu este capabil să-și stăpînească pasiunea, atunci măcar se poate consola că suferă din propria lui vină. Dar pierdut fără scăpare este cel iubit fără să iubească la rîndul lui, căci măsura și limita pasiunii sale nu se mai află în el, ci dincolo de puterea sa, și orice voință rămîne nevolnică atunci cînd altul te vrea. Am impresia că numai un bărbat poate simți pe deplin cît de fără ieșire e o astfel de situație, numai pentru el simțămîntul acesta, de a fi constrîns și de a trebui să se opună constrîngerii, devine un chin și totodată o fărădelege. Căci dacă o femeie se apără împotriva unei patimi nedorite, ea nu face decît să asculte o lege a sexu-

lui ei, izvorîtă din cele mai adînci straturi ale ființei sale; gestul refuzului inițial este în oarecare măsură originar înnăscut oricărei femei și chiar dacă se refuză celei mai arzătoare dorințe, ea nu poate fi socotită neumană. Dar ce urmări funeste se pot ivi cînd destinul schimbă echilibrul, cînd o femeie și-a biruit pudoarea în asemenea măsură, încît ajunge să-i mărturisească unui bărbat pasiunea ei, încît își oferă iubirea fără a avea certitudinea că la rîndul ei este iubită, iar el, cel solicitat, rămîne recalcitrant și rece! Se află întotdeauna aici elemente ale unei urzeli de nedescurcat, căci a nu răspunde la dorința unei femei, înseamnă totodată a-i distruge mîndria, a-i tulbura simțămîntul de pudoare; cine se refuză unei femei care îl dorește trebuie întotdeauna s-o rănească în ce are ea mai nobil. Zădarnică este atunci orice delicatețe în refuz, lipsite de sens sînt toate cuvintele evazive, fie chiar politicoase, insultătoare e orice propunere pentru o simplă prietenie, după ce o femeie și-a mărturisit slăbiciunea ei — în acest caz, orice rezistență a bărbatului devine, inevitabil, o cruzime neacceptînd iubirea, el va ajunge întotdeauna să fie un vinovat fără vină. Cătușe îngrozitoare, de nedesfăcut —tocmai te simțeai încă liber, îți aparțineai ție însuși și nu erai îndatorat față de nimeni, și pe neașteptate ești hăituit și împresurat, pradă și țintă a unei pasiuni străine, nedorite. Îți dai seama, afectat pînă în adîncurile sufletului tău: zi și noapte te așteaptă acum cineva, se gîndește la tine, te dorește și suspină după tine, o femeie, o străină! Te vrea, te revendică, te cere prin fiecare por al făpturii ei, cu trupul, cu sîngele ei. Mîinile tale, părul tău, buzele tale, trupul, toate le vrea, noaptea ta și ziua ta, simțămintele tale, sexul tău și toate gîndurile și visurile tale. Vrea să împartă totul cu tine, vrea să-ți ia totul, să soarbă totul în ea cu respirația ei. Mereu, zi și noapte, fie că ești treaz, fie că dormi, se află acum, undeva, pe lume, o ființă aprinsă de dor și care nu doarme și te așteaptă, cineva veghează asupra ta și te visează. E zadarnică încercarea de a nu te gîndi la ea, la cea care se gîndește neîncetat la tine, e zadarnică tentativa de evadare, căci nu mai ești în tine, ci în ea. Ca o oglindă care rătăcește prin lume, un om străin a

început pe neaşteptate să te poarte în sine — nu, nu, ca o oglindă, căci oglinda îţi soarbe imaginea numai dacă i te oferi din proprie voinţă — ea însă, femeia, străina care te iubeşte, ea te-a şi sorbit înlăuntrul ei, în sîngele ei. Mereu te are în ea şi te poartă cu ea, oriunde te-ai refugia. Mereu eşti altundeva, închis într-un alt om, deţinut prizonier, niciodată nu mai eşti tu însuţi, niciodată nu eşti liber şi sigur de tine şi fără obligaţii, mereu eşti hăituit, mereu îndatorat; mereu simţi, ca pe un fel de permanentă sorbire care te arde, cum se gîndeşte la tine. Cuprins de ură şi cuprins de groază, trebuie să înduri această dorinţă străină care suferă pentru tine, şi acum ştiu: este cea mai iraţională, cea mai implacabilă asuprire la care poate fi supus un bărbat, aceea de a fi iubit în pofida voinţei sale, e tortura tuturor torturilor, şi totuşi o vină de care nu te-ai făcut vinovat.

Nici în cel mai fugar vis, fie el visat chiar ziua-nămiaza mare nu mi s-ar fi părut cu putinţă că pe mine o femeie mă poate iubi cu atîta ardoare. E drept că deseori fusesem martor cînd cîte un camarad povestea lăudăros cum una sau alta „aleargă" după el; poate ca la aceste relatări indiscrete ale unor asemenea cazuri de nedorită insistenţă, am rîs şi eu, în corul veseliei generale, căci pe atunci încă nu-mi dădeam seama că orice formă a iubirii, chiar cea mai ridicolă şi mai absurdă, este destinul unui om şi că faţă de iubire poţi păcătui chiar prin simplă indiferenţă. Dar, toate cele auzite şi citite te ating numai superficial, nu au vigoare; numai din trăire proprie, inima poate să înveţe în ce constă esenţa unui sentiment. A trebuit mai întîi să trăiesc eu însumi chinul cu care o iubire străină, absurdă îţi împovărează conştiinţa, ca să pot simţi compătimire faţă de unul şi de altul, faţă de cel care încearcă să-ţi impună ceva cu forţa şi faţă de cel care se apără de asemenea exaltare. Dar cu ce intensitate de neînchipuit îmi fusese hărăzită acum, tocmai mie, această răspundere! Căci dacă însuşi faptul de a dezamăgi o femeie, în dragostea ei, constituie în sine o cruzime şi aproape dovada unui suflet brutal, cu atît mai înfiorător apărea atunci un „nu", un „nu vreau", pe care ar trebui să-l spun acestei copile pornite! Trebuia să jignesc o bolnavă, să rănesc şi mai

adînc o ființă pe care, oricum, viața o rănise destul de dureros, trebuia să răpesc unei făpturi, și așa șovăitoare, speranța, ultima cîrjă în care se mai ținea pe picioare. Știam cît de primejdioase vor fi vorbele mele pentru fata aceasta, care deși mă cutremurase atît de adînc nu-mi stîrnise decît compătimirea, și că poate chiar o voi distruge, dacă mă voi feri de iubirea ei, dacă voi fugi de ea; eram din capul locului conștient în chip înfiorător de limpede de uriașa fărădelege pe care o comiteam împotriva voinței mele, dacă, incapabil de a-i accepta iubirea, nici măcar nu mă prefăceam că răspund la ea.

Dar n-aveam nici o alegere. Încă înainte ca sufletul să perceapă conștient primejdia, trupul se apărase de acea îmbrățișarea neașteptată. Instinctele noastre sînt întotdeauna mai știutoare decît gîndurile noastre lucide; încă din acea primă clipă de spaimă, cînd mă smulsesem din îmbrățișarea ei violentă, pentru mine silnică, presimțisem, vag totul. Îmi dădusem seama că niciodată nu voi avea puterea mîntuitoare s-o iubesc pe infirmă așa cum mă iubea ea, și probabil că nici măcar destulă compătimire ca să pot cel puțin *suporta* această pasiune care-mi suprasolicita sistemul nervos. În această primă clipă de apărare instinctivă, știusem dinainte: aici nu există nici o ieșire, nici o cale de mijloc. Unul trebuia să fie nefericit în această dragoste fără sens, unul sau celălalt și poate chiar amîndoi.

Cum am ajuns atunci din nou în oraș, n-am să reușesc niciodată să aflu. Îmi amintesc numai că mergeam foarte repede, și că un singur gînd se repeta mereu, cu fiecare bătaie a pulsului: „Să plec! Să plec! Să plec din casa asta, să plec din păienjenișul acesta, să fug, să scap, să dispar! Să nu mai calc niciodată în vila aceasta, să nu-i mai văd niciodată pe oamenii aceștia, și nici vreun alt om! Să mă ascund, să devin invizibil, să nu mai am obligații față de nimeni, să nu mai intru vreodată în vreo încurcătură!" Îmi amintesc că am încercat atunci să mă gîndesc mai departe! să-mi dau demisia, să fac rost în vreun fel de bani și pe urmă să fug un-

deva în lumea largă atît de departe, încît această patimă nebunească să nu mă mai poată ajunge, dar toate acestea erau mai degrabă visate decît gîndite cu luciditate, fiindcă tot timpul ciocănea în tîmplele mele acest unic gînd : „Să plec, să plec, să plec, nimic altceva decît să plec !"

După pantofii mei prăfuiți și după rupturile făcute de mărăcini la pantofi am observat mai tîrziu că în goana mea trebuie să fi trecut de-a curmezișul peste livezi și cîmpuri și străzi ; în orice caz, cînd m-am pomenit, în sfîrșit, pe strada principală, soarele începuse să se ascundă pe după acoperișuri. Și m-am trezit așa cum se trezește un somnambul, tresărind speriat, cînd, pe neașteptate, cineva m-a bătut pe umăr din spate.

— Hei, Toni, bine că te văd ! Era și timpul să te găsim. Am răscolit toate coclaurile să-ți dau de urmă, tocmai voiam să telefonăm după tine în cetatea ta feudală.

Și iată-mă înconjurat de patru camarazi, printre care nelipsitul Ferencz, împreună cu Joszi și cu căpitanul conte Steinhübel.

— Și acum, la treabă ! Închipuiește-ți că Balinkay a picat pe neașteptate din Olanda sau din America, Dumnezeu știe de unde. Și i-a invitat pe toți ofițerii și teteriștii din regiment, pentru astă-seară. Vine colonelul și maiorul, e masă mare astăzi, la „Leul roșu", la opt și jumătate. Noroc că am dat de tine, că bătrînul ar fi mîrîit rău de tot dacă trăgeai chiulul ! Știi doar că ține la Balinkay ca o cloșcă la puiul ei ; cînd vine ăsta, trebuie să defilăm cu toții.

Încă nu mi se limpeziseră cu totul gîndurile. De aceea am întrebat, cam buimăcit :

— Cine a venit ?

— Balinkay ! Nu mai face o mutră așa de neroadă ! Te pomenești că nici nu-l cunoști pe Balinkay ?!

„Balinkay ? Balinkay ? În capul meu totul se învîrtea încă de-a valma și cu mare greutate căutam numele acesta, de parcă aș fi cotrobăit într-o magazie cu lucruri vechi și prăfuite. A, da, Balinkay ! Ei, dar ăsta fusese odinioară un așa-zis *mauvais sujet*[1] al regimen-

[1] Capul răutăților (fr.)

tului. Încă mult înainte de a fi repartizat eu aici, în garnizoană, își făcuse serviciul ca sublocotenent și apoi ca locotenent, cel mai bun călăreț, cel mai afurisit ștrengar din regiment, un jucător înverșunat și vajnic vînător de fuste. Dar pe urmă s-a intimplat ceva penibil, niciodată nu m-am interesat ce anume: oricum, în douăzeci și patru de ore și-a atîrnat uniforma în cui, după care a pornit-o hai-hui prin lumea largă, se șopteau despre asta tot felul de povești ciudate. Pînă la urmă s-a pus din nou pe picioare, și anume, a pescuit la Shepherds Hotel din Cairo o olandeză bogată, o văduvă multimilionară, proprietară a unei întreprinderi comerciale dispunînd de șaptesprezece vapoare, și pe deasupra a unor plantații cuprinzătoare, undeva departe, în Iava și Borneo; de atunci, devenise pentru noi un fel de înger-protector nevăzut.

Acestui Balinkay, colonelul nostru Bubencic trebuie să-i fi ajutat să iasă atunci dintr-o mare încurcătură, fiindcă devotamentul lui Balinkay pentru el și pentru regiment erau într-adevăr mișcătoare. De fiecare dată cînd venea în Austria făcea anume o vizită în vechea lui garnizoană, și arunca atît de nebunește banii, că săptămîni de zile după aceea în oraș se mai vorbea despre asta. Simțea un fel de nevoie sufletească să mai îmbrace pentru o seară vechea uniformă și să fie iarăși camarad între camarazi. Cînd ședea la masa obișnuită a ofițerilor, degajat și zvelt, simțeai că sala tapetată fără gust de la „Leul roșu" era pentru el un cămin de o sută de ori mai autentic decît palatul lui feudal situat în cartierul Gracht din Amsterdam: noi am fost și am rămas copiii lui, frații lui, adevărata lui familie. În fiecare an instituia premii la cursele noastre de *steeple chase*[1], regulat, de Crăciun, sosea cu poșta două sau trei lăzi cu tot felul de lichioruri precum și coșuri cu șampanie și, cu o punctualitate mai presus de orice îndoială, la fiecare început de an colonelul încasa un cec gras la bancă, pentru fondul comun ofițeresc. Cine purta tunica și însemnele regimentului nostru putea să se bizuie pe Balinkay dacă avea vreodată încurcături bănești: o scrisoare, și totul era în ordine.

[1] Curse de cai cu obstacole (engl.).

Oricînd altă dată m-aș fi bucurat sincer să am prilejul de a intîlni această persoană multlăudată. Dar gîndul la atmosfera veselă, la gălăgie, toasturi și cuvîntări de circumstanță era, în starea de tulburare în care mă aflam, pur și simplu insuportabil. Așa că am încercat să mă sustrag cît mai repede cu putință : le spusei că nu prea mă simt în apele mele. Dar cu un drastic : „Exclus ! Astă-seară nu trage nimeni chiulul“, Ferencz mă și apucase de braț și, de voie, de nevoie, a trebuit să merg cu ei. În timp ce mă trăgeau după ei, îl auzeam, buimăcit, pe Ferencz povestind cum și pe cine l-a ajutat pînă acum Balinkay să iasă din încurcătură, că i-a procurat imediat o slujbă cumnatului său și dacă unul ca noi n-ar putea face mai repede carieră dacă s-ar angaja pe vreunul dintre vapoarele acestuia sau dacă ar pleca în India. Uscățivul și răutăciosul Joszi mai turna din cînd în cînd nițel oțet peste entuziasmul plin de recunoștință al lui Ferencz. Se naște întrebarea, pretindea el în batjocură, dacă domnul colonel l-ar mai primi atît de drăgăstos pe „favoritul“ lui în cazul că Balinkay n-ar fi prins în undiță scrumbia cea grasă olandeză ; de altfel, se spunea că doamna ar fi cu doisprezece ani mai în vîrstă decît el. La care contele Steinhübel adăugă rîzînd:

— Dacă tot te vinzi, barem s-o faci cît mai scump.

Acum, după atîta vreme, mi se pare curios că, în ciuda tulburării mele, mi s-a întipărit în minte fiecare cuvînt al acestei discuții. Dar, adesea, o știrbire a gîndirii noastre lucide merge mînă în mînă, în chip misterios, cu o încordare lăuntrică a nervilor, și chiar cînd am sosit în sala cea mare de la „Leul roșu“, am izbutit să prestez, mulțumită unui automatism al disciplinei, munca ce-mi fusese atribuită, și am reușit s-o duc la îndeplinire aproximativ mulțumitor. Și era destul de multă treabă. Fusese adusă întreaga provizie de decoruri, drapele și embleme, care, altminteri, nu împodobeau decît sala unde avea loc balul regimentului, cîteva ordonanțe ciocăneau în pereți cu nădejde și cu zgomot mare, alături Steinhübel îl dăscălea pe gornist cînd și cum să cînte „Mulți ani trăiască !“ Joszi, pentru că avea scrisul cel mai frumos, primise misiunea să scrie lista, pe care toate bucatele căpătaseră denumiri echivoce și glumețe, iar

mie îmi dădură însărcinarea să stabilesc ordinea la masă. Între timp, omul de serviciu al localului așeza scaunele și mesele, chelnerii aduceau și pregăteau bateriile de vin și șampanie, trimise de Balinkay cu automobilul său, de la restaurantul Sacher din Viena. În chip cu totul ciudat, acest du-te-vino îmi făcea bine, fiindcă acoperea cu larma lui ciocănitul surd și noianul de întrebări dintre tîmplele mele.

În sfîrșit, la ora opt totul era pregătit. Acum urma să ne repezim pînă în cazarmă, ca să ne punem la punct și să ne schimbăm. Ordonanța mea fusese înștiințată. Tunica și cizmele de lac erau pregătite. Repede capul în apă rece și o privire la ceas: în totul încă zece minute; cu colonelul nostru trebuia să fii al dracului de punctual. Așa că mă dezbrac cu mișcări repezi, arunc într-un colț pantofii prăfuiți, dar tocmai cînd stau în fața oglinzii în lenjerie de corp ca să-mi pieptén părul ciufulit, cineva bate la ușă.

— Nu sînt aici pentru nimeni, îi poruncesc ordonanței.

El se repede să execute ordinul, o clipă aud șușotit pe sală. Pe urmă Kusma se înapoiază cu o scrisoare în mînă.

O scrisoare pentru mine? În cămașă și indispensabili, așa cum mă aflu, iau plicul albastru dreptunghiular, gros și greu, aproape un mic colet și imediat simt că mă arde pe mînă. N-am nevoie să privesc scrisul, ca să știu cine-mi scrie.

„Mai tîrziu, mai tîrziu! îmi spune o presimțire ivită în grabă. Nu citi, nu citi acum!“ Dar iată că, în ciuda voinței mele lăuntrice, am și desfăcut plicul și citesc, citesc scrisoarea care foșnește din ce în ce mai tare în mîna mea.

Era o scrisoare de șaisprezece pagini, scrisă foarte grăbit, cu o mînă nervoasă, o scrisoare dintr-aceea pe care un om o scrie numai o dată în viață și o primește numai o dată în viață. Ca sîngele dintr-o rană deschisă, așa curgeau frazele, fără să se oprească, fără alineate, fără semne de punctuație; fiecare cuvînt gonea, întrecea, se rostogolea peste celălalt. Acum încă, după ani și

ani, văd fiecare rînd, fiecare literă în fața ochilor, acum încă aş putea spune pe de rost această scrisoare, de la început pînă la sfîrşit, la orice oră din zi sau din noapte, pagină cu pagină, de atîtea ori am citit-o. Luni în şir după ziua aceea, am purtat asupra mea, în buzunar pachețelul acela de hîrtii albăstrui împăturite, scoțîndu-l mereu, acasă, în barăcile, în tranşeele şi în preajma focurilor de tabără ale războiului ; abia la retragerea din Volhinia, cînd divizia noastră fusese prinsă ca într-un cleşte pe ambele flancuri de către inamic şi mă temeam că această confesiune a unei clipe extatice ar putea să cadă în mîini străine, abia atunci am distrus scrisoarea.

„Pînă acum ți-am scris de şase ori, începeam scrisoarea, şi de fiecare dată am rupt fiecare filă. Fiindcă nu voiam să mă trădez, nu voiam. M-am stăpînit cît mai aveam rezistență în mine. Săptămîni şi săptămîni în şir am luptat cu mine, ca să mă pot preface în fața ta. De fiecare dată cînd veneai la noi, amabil şi neştiutor, am poruncit mîinilor mele să stea liniştite, privirilor mele să pară indiferente ca să nu te tulbur ; adesea am fost chiar intenționat aspră şi batjocoritoare cu tine, numai ca să nu-ți dai seama cît de fierbinte te doreşte inima mea — am încercat tot ce este în puterea unui om, şi chiar mai mult decît este în puterea lui. Dar astăzi s-a întîmplat, şi îți jur că a fost o izbucnire împotriva voinței mele, că m-a năpădit cu perfidie, pe ascuns. Eu însămi nu mai înțeleg cum de s-a putut întîmpla ; aş fi vrut din suflet după aceea să mă bat singură ca să mă pedepsesc, atît de îngrozitor mi-era de ruşine. Căci ştiu bine, da, ştiu, ce nebunie, ce absurd ar fi să mă impun ție cu silă. O făptură infirmă, o schiloadă, n-are dreptul să iubească — cum ar putea să nu fiu eu, făptura zdrobită, distrusă, o povară pentru tine, cînd mie însămi mi-e scîrbă şi groază de mine ? Ştiu că o făptură ca mine n-are dreptul să iubească, şi cu atît mai puțin să fie iubită. Trebuie să se tîrască într-un colț şi să crape acolo, şi să nu mai tulbure şi altora viața cu prezența ei — da, toate astea le ştiu foarte bine, le ştiu şi mă distruge faptul că le ştiu. Iată de ce n-aş fi îndrăznit niciodată să te asaltez cu stăruințele mele ; dar cine altul decît tine mi-a dat certitudinea că nu voi mai

rămine multă vreme stîrpitura jalnică de acum? Că mă voi putea mişca, că voi putea umbla ca toţi ceilalţi oameni, ca toate milioanele de oameni inutili, care nici nu ştiu că fiecare pas liber este un dar al cerului şi un lucru minunat. Mi-am propus cu o hotărîre de fier să tac pînă voi ajunge într-adevăr acolo, pînă voi fi om, o femeie ca celelalte şi poate — poate-! ! ! — demnă de tine, iubitul meu. Dar în nerăbdarea mea, în lăcomia de a mă însănătoşi era atîta turbare, încît în clipa în care te-ai aplecat asupra mea, am şi *crezut*, am crezut sincer, sincer şi nebuneşte, că sînt cealaltă, cea nouă, cea sănătoasă! Am voit-o şi am visat-o prea mult, şi erai atunci aproape de mine — astfel că am uitat pentru o clipă picioarele mele mizerabile, nu te vedeam decît pe tine şi mă simţeam aceea care voiam să fiu pentru tine. Oare nu poţi înţelege că şi ziua nămiaza mare se întîmplă să visezi vreme de o clipă, cînd an de an visezi mereu acest singur vis zi şi noapte? Crede-mă, iubitule — numai această obsesie nesăbuită, că m-am vindecat de infirmitatea mea, m-a ameţit în asemenea măsură; numai această nerăbdare, să nu mai fiu repudiată, să nu mai fiu schiloadă, a făcut ca inima mea să iasă atît de nebuneşte la iveală. Te rog să înţelegi: de atîta vreme îmi era nespus de dor de tine.

Dar acum ştii ce n-ar fi trebuit să ştii niciodată pînă ce n-aş fi înviat cu adevărat, acum ştii şi pentru cine vreau să mă vindec, cine este acel unic om din lume — numai pentru tine! Numai pentru tine! Iartă-mi, iubitule, această iubire — şi înainte de toate un singur lucru te implor — nu te teme de mine şi nu te îngrozi de mine! Nu crede că, dacă am fost o dată îndrăzneaţă, te voi tulbura şi mai departe, că, neputincioasă cum sînt şi scîrbită de mine însămi, vreau să te păstrez de pe acum. Nu, ţi-o jur — nu vei mai simţi din partea mea nici o insistenţă, vreau să nici nu simţi măcar că exist. Doar să aştept, vreau să aştept cu răbdare, pînă ce Dumnezeu se va milostivi de mine şi mă va însănătoşi. De aceea te rog, te implor — nu te teme, iubitule, de iubirea mea, gîndeşte-te, tu, care m-ai compătimit cum nu m-a compătimit nimeni altul, gîndeşte-te ce înfiorător de neajutorată sînt, ţintuită de fotoliul meu, neputincioasă

să fac măcar un singur pas, incapabilă să merg alături de tine, să alerg în întîmpinarea ta. Gîndește-te, te rog, gîndește-te că sînt o deținută, nevoită să aștepte în celula ei, să aștepte mereu, cu răbdare sau fără răbdare, pînă vii tu și-mi dăruiești o oră, pînă-mi îngădui să te privesc, să-ți aud glasul, să-ți simt în aceeași încăpere respirația, să-ți simt prezența, această unică, această dintîi fericire care mi-a fost hărăzită după ani și ani. Gîndește-te, te rog, închipuie-ți : să zaci și să zaci și să aștepți zi și noapte, și fiecare oră se întinde la nesfîrșit și abia mai poți îndura încordarea. Și apoi vii tu, iar eu nu sînt în stare, ca alta, să sar în sus, nu pot alerga în întîmpinarea ta, nu te pot îmbrățișa, nu te pot reține. Trebuie să șed și să mă stăpînesc, să-mi înfrînez sentimentele și să tac, să iau seama la fiecare cuvînt, la fiecare privire, la fiecare modulație a vocii, numai ca să nu ți se pară că mi-am arogat dreptul de a iubi. Dar, în ciuda acestui fapt, crede-mă, iubitule, chiar și această fericire chinuită a fost totuși o fericire pentru mine și mă felicitam, mă elogiam singură de cîte ori izbuteam să mă stăpînesc o dată, iar tu plecai, neștiutor, liber și neîmpovărat, fără să-ți dai seama de iubirea mea ; mie singură îmi rămînea apoi să îndur chinul de a ști cît de deznădăjduit de îndrăgostită eram de tine.

Dar iată că s-a întîmplat. Și acum, iubitule, deoarece nu mai pot nici tăgădui și nici șterge ceea ce simt pentru tine, acum, te implor, nu fi crud cu mine ; și făptura cea mai sărmană, cea mai nenorocită își are încă mîndria ei și n-aș putea suporta să mă disprețuiești pentru că n-am fost în stare să-mi stăpînesc inima ! Nu-ți cer să-mi răspunzi la dragostea mea — nu, martor mi-e Dumnezeu care mă poate vindeca și salva, nu merg cu îndrăzneala atît de departe. Nici măcar în vis nu cutez să nădăjduiesc că ai putea să mă iubești de pe acum, așa cum sînt astăzi — nu vreau, tu știi asta, nici un sacrificiu, nici un fel de milă de la tine ! Nu vreau nimic altceva decît *să îngădui* ca eu să aștept, să aștept tăcută pînă ce, în sfîrșit, va fi venit vremea ! Știu că a-ți cere măcar și atîta, este foarte mult. Dar oare e într-adevăr prea mult să-i dăruiești unui om această atît de jalnică, atît de măruntă fericire, pe care cu toate astea

o îngădui cu mărinimie și unui cîine, fericirea de a-și ridica din cînd în cînd privirea mută spre stăpînul său ? E neapărat necesar să-l respingi imediat cu brutalitate, să-l biciuiești cu disprețul tău ? Căci numai acest singur lucru, te rog să mă crezi, numai asta n-aș putea suporta ; dacă, așa nenorocită cum sînt, ți-aș fi devenit odioasă prin faptul că m-am trădat. Dacă m-ai pedepsi și tu, pe lîngă rușinea și disperarea mea, atunci nu mi-ar mai rămîne decît o singură cale și tu o cunoști. Ți-am arătat-o.

Dar nu, nu te speria, doar nu vreau să te amenint ! Nu vreau să te sperii, nu vreau ca, în locul dragostei tale, să obțin prin șantaj, compătimire, unicul sentiment pe care mi l-a dăruit pînă acum inima ta. Vreau să simt că ești cu desăvîrșire liber și fără obligații — nu vreau, pentru numele lui Dumnezeu, să simți prezența mea ca pe o povară, nu vreau să arunc pe umerii tăi o vină de care ești cu totul nevinovat — numai un singur lucru vreau : să ierți și să uiți cu totul ceea ce s-a întîmplat, să uiți ce-am spus, ce-am mărturisit. Dăruiește-mi numai această mîngîiere, numai această modestă, sărmană certitudine ! Spune-mi imediat, mă mulțumesc doar cu un singur cuvînt, că nu ți-am devenit nesuferită, că vei veni iarăși la noi, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat : fiindcă nici nu-ți poți da seama cît mi-e de teamă că te-aș putea pierde. Din clipa cînd s-a închis ușa în urma ta, mă chinuiește, nu știu de ce, o frică de moarte că a fost pentru ultima oară. Erai atît de palid în clipa aceea, se citea atîta groază în privirea ta cînd ți-am dat drumul din îmbrățișare, încît cu toată pasiunea mea fierbinte am simțit un fior rece ca gheața. Și știu — servitorul mi-a spus — că ai ieșit imediat, în fugă, din casă ; pe neașteptate dispăruseși și tu, chipiul, și sabia ta. Zadarnic te-a căutat în camera mea și pretutindeni, și așa am aflat că ai fugit de mine ca de lepră, ca de ciumă. — Dar nu, iubitule, nu-ți fac reproșuri, fiindcă te înțeleg ! Tocmai eu, care mă sperii de mine însumi cînd văd lemnele atașate de picioarele mele, numai eu, care știu ce rea, ce capricioasă, ce chinuitoare, ce greu de suportat am devenit din pricina nerăbdării mele, tocmai eu sînt în măsură să înțeleg mai bine decît oricine că-ți poate

fi teamă de mine — oh, îngrozitor de bine pot să înţeleg că se poate fugi de mine, că te dai în lături cu un fior de groază, cînd o astfel de stîrpitură se agaţă de tine. Şi totuşi, te implor să mă ierţi, căci fără tine nu e nici zi nici noapte, numai deznădejde. Trimite-mi doar un bileţel, un mic bileţel scris în grabă, sau o foaie goală de hîrtie, o floare, dar trimite-mi un semn, un semn oarecare ! Numai ceva care să-mi dau seama că nu mă repudiezi, că nu ţi-e scîrbă de mine. Gîndeşte-te că peste cîteva zile voi fi plecată, voi fi departe luni în şir, peste opt sau zece zile chinul tău s-a sfîrşit. Şi chiar dacă al meu începe apoi de mii de ori mai aprig, chinul de a trebui să mă lipsesc de tine vreme de săptămîni, de luni întregi, nu te gîndi la asta, gîndeşte-te numai la tine, aşa cum mă gîndesc eu, gîndeşte-te numai la tine ! — În opt zile vei fi izbăvit — mai vino deci măcar o dată şi pînă atunci trimite-mi un cuvînt, un semn ! Nu pot gîndi, nu pot respira, nu pot simţi pînă nu ştiu că m-ai iertat ; nu vreau, nu pot să trăiesc mai departe, dacă-mi refuzi dreptul de a iubi."

Citeam şi iarăşi citeam. Mereu şi mereu o luam de la capăt. Mîinile îmi tremurau şi ciocănitul de sub tîmple mi se accentua din pricina groazei şi a cutremurării de a fi iubit cu atîta deznădejde.

— Asta-i bună ! Te fiţii încă în izmene şi la restaurant te aşteaptă toţi ca pe iarba de leac. Toată banda şade şi aşteaptă să-i dau drumul, inclusiv Balinkay ; în fiecare clipă trebuie să pice colonelul şi ştii prea bine ce gălăgie face bătrîna cămilă cînd unul de-alde noi soseşte cu întîrziere. Ferdl m-a trimis special să mă reped pînă aici să văd dacă s-a întîmplat ceva cu tine şi tu stai şi-mi citeşti scrisorile parfumate... Haide, înainte marş ! Pas alergător, altminteri ne ia dracul pe amîndoi !

Era Ferencz, care năvălise în camera mea. Nici nu-l observasem, pînă nu mi-a dat un ghiont în umăr, prieteneşte, cu laba lui grea. În prima clipă n-am înţeles nimic. „Colonelul ? Trimis de Ferdl ? Balinkay ? A da, aşa-i îmi amintesc ; seara de recepţie pentru Balinkay !" În grabă întind mîna după pantaloni şi tunică, şi cu viteza

deprinsă la școala de cadeți arunc toate pe mine, în mod mecanic, fără să știu prea bine ce fac. Ferencz mă privește într-un fel ciudat :

— Ce s-a întîmplat cu tine ? Parcă ai fi năuc. Ai primit cumva vești proaste ?

Dar eu neg în grabă :

— Nici pomeneală. Hai să mergem.

Facem trei pași și sîntem în capul scării. Și în clipa aceea mă întorc din nou pe neașteptate, spre camera mea.

— Lua-o-ar dracu de treabă, ce ți-a venit iar ? răcnește după mine Ferencz, cu mînie.

Dar eu n-am făcut altceva decît să iau repede scrisoarea pe care o uitasem pe masă și s-o pun în buzunarul de la piept. Sosim într-adevăr în ultima clipă în sală. În jurul mesei în formă de potcoavă se grupase toată societatea amestecată, dar nimeni nu îndrăznește să fie exagerat de vesel înainte de a se fi așezat superiorii — sîntem asemenea băieților de școală, după ce a sunat clopoțelul și dintr-o clipă într-alta trebuie să intre învățătorul.

Și iată că ordonanțele deschid în grabă ușa și ofițerii superiori intră zăngănind din pinteni. Cu un zgomot scurt sărim cu toții de pe locurile noastre și, vreme de o clipă, stăm în poziție de „drepți". Colonelul se așază la dreapta lui Balinkay, iar la stînga maiorul cel mai vechi în grad, și masa se însuflețește imediat, farfuriile clincăne, lingurile zornăie și toată lumea trăncănește și mănîncă și face gălăgie. Numai eu stau cufundat într-un fel de absență printre camarazii mei bine dispuși și mă pipăi mereu la tunică, peste locul unde se află ceva ce bate și pulsează ca o a doua inimă. Prin stofa moale, care se mulează, simt ori de cîte ori pun mîna cum fîșîie scrisoarea și zgomotul acesta mi se pare ca trosnetul de lemne care ard ; da, e aici, se mișcă, se apropie și se lipește de pieptul meu ca o făptură vie, și în timp ce ceilalți mănîncă gălăgioși și sporovăiesc bine dispuși, nu mă pot gîndi la nimic altceva decît la această scrisoare și la îngrozitoarea deznădejde a celei care a scris-o.

Zadarnic mă servește chelnerul. Nu mă ating de nimic, iar ascultarea încordată a acestei pulsații dinlăuntrul meu mă paralizează ca un fel de somn cu ochii deschiși. La dreapta și la stînga răsună cuvinte izolate, cărora nu

le înțeleg sensul, parcă toți ar vorbi o limbă străină. Văd înaintea mea, lîngă mine, chipuri, mustăți, ochi, nasuri, buze, uniforme, dar cu acea apatie cu care sesizezi obiectele aflate îndărătul geamului unei vitrine. Sînt aici și totuși nu sînt prezent, crispat și totuși preocupat, fiindcă șoptesc în continuare cu buze tăcute vorbe disparate din scrisoare, iar uneori, cînd nu știu ce urmează sau cînd mă încurc, mîna face un gest brusc, involuntar, să se îndrepte pe ascuns spre buzunar, așa cum la școala de cadeți scoteam la ora de tactică unele cărți interzise.

Iată că se aude cum un cuțit e lovit energic într-un pahar ; se așterne deodată liniște, de parcă oțelul tăios ar fi sfîșiat zgomotul, nimicindu-l. Colonelul s-a ridicat și își începe cuvîntarea. Vorbește, ținîndu-se încleștat cu mîinile de masă și legănîndu-și trupul masiv înainte și și înapoi, de parcă ar merge călare. Începutul discursului îl formează cuvîntul „Camarazi !" rostit ca un apel aspru și cam scrîșnit ; scandînd tăios cu r-urile accentuate ca bătăile de tobă la atac, își ține *speech-ul* pregătit temeinic. Ascult încordat, dar capul nu vrea să mă ajute. Aud numai unele cuvinte izolate care bubuie și sforăie asurzitoare.

„... Onoarea arrrmatei... Spirritul cavalerrriei austrriece... devotamentul față de regiment... un vechi camarad." Dar între ele se aud șoapte venite parcă dintr-o altă lume, a fantomelor, cuvinte murmurate, rugătoare, tandre. Dinlăuntrul meu scrisoarea ține isonul : „...Iubitule... nu te teme... nu mai pot trăi dacă îmi iei dreptul de a te iubi..." Și, între ele, mereu scîrțîitul acelor r-uri : „...Nu și-a uitat camarrrazii aflați deparrrte... nici patrrria... aici Austrrria lui..." Și iarăși, între ele, vocea cealaltă, ca un geamăt, ca un strigăt sugrumat : „Numai să-mi îngădui să te iubesc... numai un semn să-mi dai..."

Deodată izbucnește, ca pîrîitul și lătratul unei mitraliere : „Ura, ura, ura !" Toți sar milităreste în picioare, de parcă au fost smulși de pe scaune prin gestul cu care colonelul și-a ridicat paharul, și de alături răsună prompt, după cum fusese convenit, melodia „Mulți ani trăiască !". Toți ciocnesc și închină paharele spre Balinkay, care nu așteaptă decît să se sfîrșească tumultul ca să răspundă în felul său frivol, vesel, plin de humor. Nu vrea să spună,

ne anunță el, decît vreo cîteva cuvinte modeste, anume că indiferent de una și de alta, nu se simte nicăieri atît de bine ca între vechii lui camarazi și iată că a și sfîrșit, strigînd : „Trăiască regimentul ! Trăiască maiestatea-sa, preaaugustul șef suprem al armatei, împăratul !" Steinhübel îi dă gornistului al doilea semn, orchestra pornește din nou și corul intonează imnul național și apoi inevitabilul marș al tuturor regimentelor austriece, în care cu aceeași mîndrie fiecare completează versurile cu numele unității sale :

„Sîntem din chezaro-crăiescul
Regiment de ulani..."

Pe urmă Balinkay pornește în jurul mesei, cu paharul în mînă, ca să ciocnească pe rînd cu fiecare. Deodată simt cum vecinul meu mă înghiontește cu putere înspre o pereche de ochi luminoși care mă salută : „Servus, camarade !" Dau din cap încurcat ; abia după ce Balinkay s-a oprit la vecinul meu, realizez că am uitat să ciocnesc cu el. Dar imediat după aceea totul dispare de-a valma în ceața multicoloră, care într-un mod atît de ciudat, estompat, amestecă laolaltă chipurile și uniformele. Fir-ar să fie, dar ce-i cu fumul ăsta albastru, apărut deodată în fața ochilor mei ? Nu cumva ceilalți au și început să pufăie din țigări, fiindcă simt că mă sufoc și pe neașteptate mi-e foarte cald ? Să beau ceva, să beau repede ceva ! Dau pe gît unul, două, trei pahare, fără să știu ce beau. Numai să scap odată de gustul ăsta amar din gît, de greața asta ! Și să mă apuc și eu imediat să fumez ! Dar cînd duc mîna la buzunar după portțigaret, simt iarăși fîșîitul sub tunică : scrisoarea ! Mîna zvîcnește înapoi. Și iarăși aud, în gălăgia infernală din jur, doar vorbele gemute, imploratoare : „Numai să-mi îngădui să te iubesc... știu că e o nebunie să te silesc astfel să mă suporți..."

Dar iarăși se aude zăngănitul unei furculițe lovită de pahar cerînd liniște. E maiorul Wondraczek, care folosește orice prilej ca să-și satisfacă mania poetică prin versuri umoristice și catrene de circumstanță. Știm cu toții : de îndată ce se ridică Wondraczek și își reazămă burtica respectabilă de tăblia mesei, iar apoi clipește într-un anume fel din ochi, încercînd să facă o mutră

poznașă, începe fără greș „partea veselă" a serii camaraderești.

Și iată-l luînd poziție, cu *pince-nez*-ul peste ochii presbiți, despăturind ceremonios coala de hîrtie. Este obligatoria poezie ocazională, prin care cred că înfrumusețează orice serbare, și care de data aceasta încearcă să presare biografia lui Balinkay cu glume „piparate". Din amabilitate de subalterni, sau poate pentru că ei înșiși s-au și cherchelit puțin, cîțiva vecini rîd binevoitori la fiecare aluzie. În sfîrșit, o poantă are într-adevăr efect și toată masa duduie acum strigînd: „Bravo! Bravo!"

Pe mine, însă, mă apucă deodată un fel de groază. Rîsul acesta grosolan mă strînge la inimă, ca o gheară. Cum se poate să rîzi în felul acesta, cînd cineva geme, cînd cineva suferă atît de nemăsurat? Cum să rîzi și să-ți bați joc, folosind asemenea glume scîrboase, în timp ce un om e pe cale să se stingă? Știu foarte bine că, imediat ce Wondraczek va fi sfîrșit cu aiurelile lui, începe chiolhanul cel mare, cu toasturile și farsele de circumstanță Se va cînta, se vor fredona cele mai noi strofe din *Circiumăreasa de pe malul Lahn*-ului, se vor spune anecdote, se va rîde și iarăși se va rîde. Pe neașteptate simt că nu mai pot să văd chipurile acestea strălucind de voie bună. Oare nu mi-a scris să-i trimit măcar un bilețel, măcar un singur cuvînt? N-ar trebui să mă duc totuși la telefon și să chem la castel? Doar nu se poate să lași un om să aștepte astfel! Trebuie să-i spui ceva, trebuie...

Bravo-bravissimo!

Toți aplaudă, scaune scîrțîie, podeaua geme și se stîrnește praf de pe urma faptului că patruzeci sau cinzeci de bărbați veseli și cam chercheliți sar deodată în picioare. Maiorul stă mîndru, își scoate *pince-nez*-ul și-și împăturește foaia, dînd din cap bine dispus și cu oarecare vanitate, spre ofițerii care-l înconjoară și-l felicită. Eu însă mă folosesc de clipa aceasta și fug afară, fără să-mi iau rămas bun. Poate că nici nu vor observa. Și chiar dacă vor observa, tot nu-mi pasă, pur și simplu nu mai pot îndura rîsul acesta de oameni cumsecade, veselia aceasta de oameni care se bat peste burta plină. Nu pot nu pot!

— Domnul sublocotenent pleacă ? mă întreabă cu mirare o ordonanță la garderobă.

„Lua-te-ar dracu", îl suduiesc eu în grabă și fără o vorbă mă strecor pe lingă el. Numai să traversez strada, apoi s-o iau repede după colț și să urc treptele de la cazarmă spre camera mea de la etaj : să fiu singur, singur !

Pe coridoarele goale dăinuie aburul trupurilor omenești, de undeva se aud pașii unei sentinele care își face rondul, un robinet vijie, o cizmă cade, numai într-unul dintre dormitoarele trupei, unde conform regulamentului s-a și stins lumina, se aude o melodie dulce și ciudată. Fără să vreau, ascult : cițiva flăcăi ruteni cintă, mai bine zis murmură, încet, în cor, o melodie plină de alean. Întotdeauna înainte de culcare, cind dezbracă haina străină colorată, cu nasturi de alamă și devin iarăși doar niște oameni despuiați, așa cum se culcau și acasă în paie, își amintesc de locurile natale, de ogoare sau de vreo fată care le plăcea și atunci, ca să uite ce departe sint, cintă aceste melodii pline de dor. De obicei nu dam niciodată atenție acestor cîntece murmurate, deoarece nu înțeleg cuvintele, dar acum simt într-un fel frățesc tristețea lor ciudată. Ah, să te așezi lingă unul dintre ei, să vorbești cu el, lingă unul care nu te va înțelege, dar poate că, totuși, privindu-te plin de compătimire, cu ochii lui buni, bovini, va înțelege totul mai bine decit cei de dincolo, de la masa cea veselă în formă de potcoavă ! Numai să ai pe cineva care să te ajute în această situație de nerezolvat !

În vîrful picioarelor, ca să nu-mi trezesc ordonanța, pe Kusma, care doarme în antreu însoțindu-și respirația cu sforăituri grele, mă strecor în camera mea, îmi arunc în întuneric chipiul, scot iute sabia și cravata care de mult mă gituie și mă sufoacă. Pe urmă aprind lampa și mă apropii de masă ; acum voi putea să citesc, în sfirșit, era și timpul, voi putea citi în liniște scrisoarea, prima scrisoare atit de zguduitoare pe care mi-a scris-o mie, tinăr neștiutor, o femeie.

Dar în clipa următoare tresar speriat. Fiindcă pe masă, în cercul de lumină al lămpii, se și află — cum de e posibil ? — scrisoarea, scrisoarea pe care o mai credeam

ascunsă în buzunarul de la piept — da, iat-o aici, în plic albăstrui, dreptunghilar, cu scrisul binecunoscut.

O clipă mă simt ameţit. Sînt beat? Visez cu ochii deschişi? Mi-am pierdut oare minţile? Doar simţisem lămurit, adineauri, cînd mi-am descheiat în grabă tunica, fîşiitul scrisorii în buzunarul de la piept. Sînt oare tulburat în asemenea măsură, încît am scos-o, pentru ca o clipă mai tîrziu să nu-mi mai amintesc? Duc mîna la buzunar. Nu — nici nu se putea altfel — scrisoarea mai este acolo, la locul ei. Şi abia acum înţeleg ce se întîmplă. Abia acum mă lămuresc pe de-a-ntregul. Scrisoarea asta de pe masă trebuie să fie una nouă, o a doua, o alta, una sosită mai tîrziu, şi bunul Kusma mi-a pus-o grijuliu lîngă termos, ca s-o găsesc imediat cînd mă voi întoarce.

Încă o scrisoare! O a doua, în decurs de două ore. Pe loc mi se usucă gîtlejul de necaz şi mînie. De acum încolo, aşa se vor petrece lucrurile în fiecare zi, în fiecare noapte, scrisoare după scrisoare, una după alta. Dacă îi scriu, îmi va scrie din nou, dacă nu răspund, îmi va solicita un răspuns. Mereu va cere cîte ceva de la mine, zi de zi! Îmi va trimite emisari şi-mi va telefona, mă va pîndi şi va pune să fiu pîndit la fiecare pas şi va voi să ştie cînd ies în oraş, şi cînd mă întorc, cu cine sînt şi ce spun, şi ce fac, şi ce dreg. E limpede, sînt pierdut — nu-mi mai dă drumul — oh, *djinn*-ul, *djinn*-ul, bătrînul şi ologul! Nu voi mai fi niciodată liber, niciodată avizii, deznădăjduiţii ăştia nu-mi vor mai da drumul, pînă cînd unul dintre noi nu va fi nimicit, ea sau eu, din pricina acestei patimi iraţionale, funeste.

„Nu citi! În nici un caz nu citi astăzi! În general, nu te mai angaja! Nu ai destulă putere ca să rezişti la asemenea insistenţe şi sîcîieli, te vor distruge. Mai bine sfîşie pur şi simplu scrisoarea sau trimite-o înapoi nedeschisă! Înainte de orice, nu îngădui să ţi se imprime în minte, în conştiinţă, înlăuntrul tău că o făptură oarecare, cu totul străină, te iubeşte! Dracu să-i ia pe toţi aceşti Kekesfalva! Nu i-am cunoscut înainte şi nu vreau să-i cunosc nici mai departe." Pe urmă, însă, mă cutremură pe neaşteptate gîndul: „Poate a înfăptuit vreo nebunie din pricină că nu i-am răspuns!

Poate că are de gînd să făptuiască ceva! Nu se cuvine să lași un om deznădăjduit fără nici un răspuns! N-ar trebui să-l trezesc totuși pe Kusma și să-l trimit în grabă pînă acolo cu un cuvînt de liniștire, de confirmare? Numai să nu-mi încarc conștiința cu o vină, numai asta nu!" Desfac, așadar, plicul. Slavă Domnului, e doar o scrisoare scurtă. Doar o singură pagină, doar zece rînduri, fără introducere :

„Distruge imediat scrisoarea mea anterioară! Am fost nebună, cu totul nebună! Nimic din ce-am scris nu e adevărat. Și *nu veni* mîine la noi! Te rog, în nici un caz să *nu* vii! Trebuie să mă pedepsesc pentru faptul că m-am înjosit în chip atît de lamentabil înainte dumitale. Prin urmare, în nici un caz mîine, nu vreau, ți-o interzic ! Și nici un răspuns ! În nici un caz vreun răspuns"! Distruge scrisoarea mea anterioară, să nu mai rămînă nici o urmă, uită fiecare cuvînt! Și nu te mai gîndi la asta!"

Să nu mă mai gîndesc — copilărească poruncă, de parcă nervii surescitați ar fi vreodată dispuși să se supună unor frîne și limite impuse de voință! Să nu mă mai gîndesc, cînd gîndurile, ca niște cai speriați, scăpați din frîu, galopează cu copite care ciocănesc dureros în spațiul restrîns dintre tîmple! Să nu mă gîndesc la asta, cînd prin fața ochilor minții se desfășoară, într-o goană febrilă, imagine după imagine, cînd nervii sînt întinși și încinși și toate simțurile se încordează pentru a se apăra, pentru a respinge atacul! Să nu te gîndești la asta, cînd hîrtia scrisorii îmi frige încă mîna cu vorbele ei arzătoare, scrisoarea, și prima și a doua, pe care o ridici și o pui la o parte și o citești iarăși și o compari, prima cu a doua, pînă ce fiecare cuvînt s-a înfipt în creier ca un semn făcut cu fierul roșu! Să nu mă gîndesc la asta, cînd nu sînt în stare să mă gîndesc decît la acest lucru, la acest singur lucru : cum să scap, cum să mă apăr? Cum să mă eliberez de această asiduitate plină de lăcomie, de excesul acesta respingător?

Să nu te gîndești la asta — doar tu singur vrei să te gîndești și stingi lumina, fiindcă lumina face ca gîn-

durile să fie prea treze, prea reale, încerci să te camuflezi, să te ascunzi în întuneric, să-ți smulgi hainele de pe trup pentru a putea respira mai liber, să te arunci pe pat pentru a deveni mai nesimțitor. Numai gîndurile n-au odihnă, ci, asemenea unor lilieci, zboară fantomatice și năuce înlăuntrul minții sleite, ca niște șobolani rod lacome din tine și-și croiesc drum scormonind prin oboseala ca de plumb. Cu cît stai culcat mai liniștit, cu atît mai neliniștite devin aducerile-aminte, mai surescitate imaginile tremurînde în întuneric; atunci te scoli din nou și faci iar lumină, ca să alungi strigoii. Dar primul lucru pe care-l cuprinde lampa dușmănoasă în raza ei este dreptunghiul de culoare deschisă al scrisorii, iar de speteaza scaunului atîrnă tunica, cea pătată — totul îți amintești și te avertizează. Să nu te gîndești la asta — doar tu singur o dorești și nici un fel de voință nu te poate ajuta. Și așa rătăcești prin odaie, încolo și încoace, încoace și încolo, deschizi brusc dulapul și în dulap tragi sertarele, unul după altul, pînă găsești micul tub de sticlă cu somnifere și te împleticești înapoi pînă la pat. Dar nu există refugiu. Chiar și în vis scormonesc, rozînd coaja neagră a somnului, șobolanii cei neobosiți ai gîndurilor negre, mereu aceleași, mereu aceleași, și cînd te trezești dimineața te simți gol pe dinăuntru și sîngele parcă ți-a fost supt de vampiri.

De aceea, e o binefacere cînd sună deșteptarea, o binefacere e și serviciul, această captivitate mai bună, mai blîndă! O binefacere e să te avînți pe calul tău și să pornești înainte, la trap, cu ceilalți, ca și datoria de a fi în permanență atent și încordat. Trebuie să asculți, trebuie să dai ordine! În trei sau patru ore de instrucție, poate reușești să fugi, călare, de tine însuți.

La început, totul merge bine. Avem — din fericire — o zi grea, exerciții pentru manevre, marea defilare de încheiere, cînd fiecare escadron trece călare, în linie desfășurată, prin fața comandantului, fiecare cap de cal, fiecare vîrf de sabie aliniate cu cea mai mare precizie. La astfel de exerciții pentru paradă e al dracului de multă muncă, de zece ori, de douăzeci de ori trebuie s-o iei de la capăt, să nu-l pierzi din ochi pe fiecare ulan în parte, iar exercițiul cere fiecăruia dintre ofițeri o

atenție atît de încordată, că sînt cu totul absorbit de el și uit orice altceva. Slavă Domnului!

Dar, în timp ce făceam o pauză de zece minute, ca să lăsăm caii să mai răsufle, privirea mea rătăcitoare se oprește o clipă, întîmplător, în depărtare. Cît vezi cu ochii în albastrul de oțel strălucitor lanurile cu căpițe și secerători, linia orizontului se avîntă curbă și limpede conturată înspre cer — numai după șirul de copaci se ridică silueta ciudată, îngustă ca o scobitoare, a unui turn. Dar ăsta este — tresar puțin — este turnul *ei* cu terasă; în pofida voinței mele, gîndul a apărut iar, în pofida voinței mele trebuie să privesc într-acolo și să-mi amintesc; ora opt, s-a trezit de mult și se gîndește la mine. Poate că bătrînul se apropie de patul fetei și ea îi vorbește de mine, o sicîie cu întrebări pe Ilona sau pe servitor, dacă n-a sosit vreo scrisoare, vestea așteptată cu atîta dor (ar fi trebuit să-i scriu totuși!) — sau poate că a și fost dusă sus, în turn, și privește și pîndește de acolo, încleștată de balustradă, la fel cum privesc eu acum într-acolo. Și de îndată ce-mi amintesc că în turn e cineva care mă dorește, am și început să simt în propriu-mi piept binecunoscutele zvîcnituri fierbinți, blestemata gheară a milei și, cu toate că acum începe din nou exercițiul, că din toate părțile răsună ordinele și diferitele grupe fac și desfac în plin galop formațiile prescrise, iar eu însumi îmi strig în vălmășagul acesta ordinele: „la dreapta-mprejur!" și „la stînga-mprejur!", lăuntric sînt cutremurat; în cele mai adînci și mai intime straturi ale conștiinței mele, mă gîndesc doar la un singur lucru, la ceea ce nu vreau să mă gîndesc, la ceea ce n-ar trebui să mă gîndesc.

— Grijania, paștele și dumnezeii, ce porcărie mai e și asta! Înapoi! Rupeți rîndurile, adunătură de golani!

E colonelul nostru Bubencic, care, roșu la obraz ca racul, se apropie în goana calului și răcnește de se aude peste tot terenul de instrucție. Și cam are dreptate, colonelul. Vreo comandă trebuie să se fi dat greșit, căci două coloane, între care și a mea, în loc să evolueze alături una lîngă cealaltă, s-au întrepătruns în plin galop,

încîlcindu-se într-un ghem primejdios. Cîțiva cai se sperie în învălmășeala asta zgomotoasă și o iau razna, alții se ridică pe picioarele din spate, un ulan a căzut și a ajuns sub copite, și la toate acestea se adaugă răcnetele gradaților. Se aude zăngănit, nechezat, zornăit, tropăit ca la o bătălie veritabilă. Numai cu eforturi susținute, ofițerii, care au sosit în goană, izbutesc să desfacă, de bine de rău, ghemul gălăgios, iar la un semnal puternic dat de trompetă, escadroanele refăcute se aliniază, ca mai înainte, într-un front închis. Și se lasă o liniște îngrozitoare; fiecare știe că a venit ora socotelilor. Caii, încă plini de spumă din pricina agitației provocate de încleștare și poate că și din pricină că simt nervozitatea reținută a călăreților lor, tremură și zvîcnesc, drept care linia lungă a căștilor vibrează și ea ușor, cum vibrează în adierea vîntului firele metalice întinse între stîlpi de telegraf. În acestă liniște încărcată de neliniște, colonelul sosește călare în fața rîndurilor. Din însuși felul în care se ține țeapăn în scări, lovindu-se crispat cu cravașa peste carîmbii cizmelor înalte, simțim furtuna care se apropie. O scurtă smucitură a dîrlogilor. Calul s-a oprit. Pe urmă un strigăt ascuțit străbate întreg platoul de instrucție (de parcă ar fi o izbitură de satîr):

— Sublocotenent Hofmiller!

Abia acum pricep cum s-au întîmplat toate astea. Fără îndoială că eu însumi dădusem comanda greșită. Pesemne că-mi pierdusem mințile. Iar mă gîndisem la acel lucru îngrozitor, care mă răscolește cumplit. Eu singur port toată vina. Numai eu port întreaga răspundere. O ușoară strîngere a pulpelor, și armăsarul meu trece în trap mărunt pe lîngă camarazii, care nu se simt în largul lor și-și ațintesc privirile în altă parte, și mă îndrept spre colonel care așteaptă nemișcat la vreo treizeci de pași în fața frontului. Mă opresc la distanța regelementară de el; între timp s-a stins și cel mai ușor scîrțîit și zăngănit. S-a instăpînit acea liniște finală, deplină, cea cu adevărat mormîntală, ca la o execuție înainte de comanda: „Foc!". Fiecare, pînă și cel din urmă flăcău rutean din ultimul rînd al formației, știe ce mă așteaptă.

Ceea ce a urmat, nu vreau să-mi amintesc. Ce-i drept, colonelul își stăpînește intenționat vocea seacă, scrîșnită, pentru ca ostașii să nu poată distinge grosolăniile deosebit de triviale cu care mă gratifică, dar din cînd în cînd îi mai scapă din gîtlej cîte una din savuroasele expresii pe care le folosește cînd e furios, de pildă „măgărie", sau „comandă porcească", care se rostogolesc în tăcerea înconjurătoare. Dar, oricum, în felul cum se răstește la mine roșu ca racul la față, și însoțind fiecare vorbă cu o plesnitură de cravașă peste cizme, trebuie să se fi observat pînă în ultimele rînduri că sînt beștelit mai rău ca un băiețel de școală ; simt înfigîndu-se în spatele meu sute de priviri curioase și poate chiar, ironice, în timp ce militarul, cuprins de un acces de mînie, toarnă peste mine o găleată de lături orale. De luni și luni nu s-a mai revărsat peste vreunul dintre noi o asemenea furtună, cu grindină, ca peste mine în dimineața aceasta de iunie, cu cerul strălucind într-un albastră de opal și străbătut de rîndunele neștiutoare.

Îmi tremurau mîinile pe dîrlogi, de nerăbdare și mînie. Mă simțeam îmboldit să-i dau calului una peste crupă și s-o pornesc în galop încotro voi vedea cu ochii. Dar, înțepenit reglementar, cu obrazul ca o mască, trebuie, pe deasupra, să mai suport și ca Bubencic să încheie cuvîntarea anunțîndu-mă disprețuitor că nu va lăsa ca un nenorocit de neîndeminatic ca mine să-i strice tot exercițiul. Mîine voi afla și altele, iar pentru astăzi dorește să pier din ochii lui. Pe urmă, aspru și tăios, comandă, de parcă ar fi dat o lovitură de picior: „Stînga-mprejur !", cu care prilej își mai lovește o dată cizma cu cravașa.

Eu însă trebuia să duc respectuos mîna la cască, înainte de a-mi fi îngăduit să mă întorc și să călăresc înapoi în front ; nici unul dintre camarazi nu mă întîmpină cu priviri deschise, toți își ascund încurcați ochii, îi acoperă adînc în umbra căștilor. Tuturora li-e rușine pentru mine — în orice caz, eu așa simt. Din fericire, un ordin îmi scurtează drumul printre furcile caudine. La un semnal de trompetă, exercițiul e reluat de la capăt ; frontul se rupe și se împarte în grupe separate.

Iar această clipă o folosește Ferencz — cum se face că cei mai proști sînt întotdeauna și cei mai bine intenționați ? — ca să-și apropie ca din întîmplare calul de al meu și să-mi șoptească :

— Nu-ți pune la inimă ! Asta se poate întîmpla oricui.

Dar a nemerit-o rău, băiatul cel cumsecade. Fiindcă mă răstesc la el enervat :

— Vezi-ți mai bine de propriile tale treburi, după care îi întorc spatele.

În clipa aceea am simțit pentru prima oară și în propriul meu suflet, cu cîtă neîndemînare poți răni prin compătimire. Pentru prima oară și prea tîrziu.

„Să plec ! Să plec pentru totdeauna ! mă gîndesc în timp ce ne întoarcem călare spre oraș. Departe, cît mai departe!" — cuvîntul se împletește inconștient în ritmul unde să mă simt eliberat de toți și de toate.. Să plec, să plec, să fug, să fug ! Să nu mai văd pe nimeni, să nu mă mai las nici adorat și nici înjosit ! Departe, cît mai departe !" — cuvîntul se împletește inconștient în ritmul trapului. La cazarmă arunc repede dîrlogii unui ulan și părăsesc imediat curtea. Nu vreau să iau astăzi masa la popota ofițerească, nu vreau să fiu ținta nici a bătăii de joc, nici a compătimirii.

Dar nu știu prea bine încotro s-o iau. N-am nici un plan, nici o țintă ; a devenit cu neputință pentru mine să mai trăiesc în vreuna din ambele mele lumi, nici în cea de acolo, și nici în cea de-aici. Pleacă, pleacă ! bate sîngele meu în artere. Pleacă, pleacă, îmi vîjiie tîmplele. Undeva afară din oraș, oriunde, departe de blestemata de cazarmă ! Mai am de străbătut respingătoarea stradă principală și apoi mai departe, cît mai departe ! Deodată însă, cineva îmi strigă de foarte aproape un „Servus !" prietenos. Involuntar îmi îndrept privirea într-acolo. Cine mă salută cu un apelativ atît de intim — un domn înalt, în civil, cu pantaloni bufanți, haină sport cenușie și șapcă scoțiană ? Nu l-am văzut niciodată, nu-mi amintesc de el. Domnul cel străin, stă, lîngă un automobil, pe lîngă care sînt aferați, cu diferite

unelte, doi mecanici în halate albastre. Dar iată-l că se apropie de mine, pesemne fără să observe încurcătura în care mă aflam. E Balinkay, pe care pînă atunci nu-l văzusem decît în uniformă.

— Iar a început să strănute și să tușească, spune el rîzînd, arătîndu-mi mașina. I se întîmplă asta la fiecare călătorie. Cred că are să mai dureze cel puțin douăzeci de ani, pînă cînd vom putea călători cu deplină încredere în aceste hîrburi. Era mult mai simplu cu bătrînele noastre mîrțoage, la alea măcar ne pricepem cum se cuvine.

Fără să-mi dau seama de ce, simt o puternică simpatie pentru acest om străin. Are un fel atît de sigur în fiecare gest și, pe deasupra, privirea deschisă, caldă a celor ușuratici și a celor care trăiesc ușor. Și imediat ce urechile mele au perceput chemarea din acest salut neașteptat, m-a străfulgerat deodată gîndul : ăstuia ai putea să-i acorzi încredere. Și în infimul interval al unei secunde, cu acea iuțeală fantastică cu care funcționează mintea noastră în clipe de tensiune, de acel gînd inițial s-a și legat un lanț întreg. E civil, e propriul său stăpîn. A trecut el însuși prin situații asemănătoare. L-a ajutat pe cumnatul lui Ferencz, ajută cu plăcere pe oricine, de ce nu mi-ar ajuta și mie ? Înainte de a-mi veni cu totul în fire, acest lanț de gînduri vagi, de raționamente repezi s-a și sudat într-o hotărîre subită.

— Iartă-mă ! îi spun, uimit eu însumi de degajarea cu care vorbesc, dar n-ai cumva cinci minute timp pentru mine ?

El ezită o clipă, pe urmă dinții i se dezvelesc strălucind.

— Cu nespusă plăcere, dragă Hoff...

— Hofmiller, completez eu.

— Cu totul la dispoziția ta. Asta ar fi culmea, să nu găsești timp pentru un camarad ! Vrei să mergem la restaurant, sau mai bine sus, în camera mea ?

— Mai bine sus, dacă n-ai nimic împotrivă și, crede-mă, numai cinci minute. Nu te rețin mai mult.

— Ba, te rog, cît vrei. Pînă s-o repara harabaua asta, mai trece cel puțin o jumătate de ceas. Numai că prea comod n-are să ți se pară acolo, sus, la mine. Han-

giul vrea să-mi dea întotdeauna camera cea simandicoasă, de la primul etaj, dar fiindcă sufăr de un anumit sentimentalism, o iau întotdeauna pe cea veche, cea de atunci. Aici mi s-a întîmplat o dată ca... ei, dar să nu vorbim de asta !

Urcăm la el. Camera e într-adevăr ciudat de modestă pentru băiatul ăsta avut. Un singur pat, fără sifonier, fără fotolii, nimic altceva decît două scaune prăpădite de paie așezate între pat și fereastră. Balinkay scoate portțigaretul lui de aur, îmi oferă o țigară și mi-e mult mai ușor să încep, cînd îl aud cum mă întreabă deschis :

— Prin urmare, dragă Hofmiller, cu ce-ți pot fi de folos ?

„Nu-i nevoie s-o iau de departe", mă gîndesc, așa că-i spun limpede :

— Aș vreau să-ți cer un sfat, Balinkay. Vreau să demisionez și să plec din Austria. Poate știi vreo slujbă pentru mine...

Balinkay devine deodată serios. Trăsăturile feței se încordează. Își aruncă țigara.

— Prostii — un băiat ca tine ! Ce-ți trece prin minte !?

În mine s-a trezit însă, pe neașteptate, o încăpățînare tenace. Și simt că hotărîrea la care acum zece minute încă nici nu mă gîndisem devine fermă și rezistentă ca oțelul.

— Dragă Balinkay, spun eu în felul acela concis menit să înlăture orice posibilitate de discuție, fii atît de bun și scutește-mă de orice explicație. Fiecare știe ce vrea și ce trebuie să facă. Dinafară, nimeni nu poate înțelege. Crede-mă, pentru mine nu există altă cale, trebuie să isprăvesc odată.

Balinkay mă privește cercetător. Trebuie să fi observat că nu glumeam cîtuși de puțin.

— Nu vreau să mă bag unde nu-mi fierbe oala, dar, crede-mă, Hofmiller, faci o prostie. Te privește. Ai, așa cred eu, vreo douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani și nu mai trebuie să aștepți mult pînă la gradul de locotenent. Și asta, oricum, înseamnă ceva. Ai rangul tău

aici, ești cineva. Dar în clipa cînd vrei să începi altă meserie, anume ceva nou, atunci cea din urmă lichea și orice tejghetar care are o imputiță de dugheană ți-e superior, fie chiar și numai prin faptul că nu cară în spinare, ca pe o raniță, toate prejudecățile noastre prostești. Crede-mă, dacă unul ca noi își scoate uniforma, nu mai rămîne mult din cel care era inainte, și te rog numai un singur lucru : nu te lăsa indus în eroare de faptul că tocmai eu am izbutit să mă refac, să ies din murdărie. A fost o simplă întîmplare, cum se produce o dată la o mie de cazuri, și prefer să nici nu știu în ce situație se află astăzi ceilalți, cărora bunul Dumnezeu nu le-a ținut cu atîta solicitudine scările, cum mi-a ajutat mie, ca să mă pot urca iar pe cal.

Are ceva convingător în felul hotărît în care vorbește. Dar simt că nu trebuie să cedez cu nici un preț.

— Știu, confirm eu, că este o alunecare în jos. Dar n-am încotro, trebuie să plec, n-am altă ieșire. Fă-mi hatîrul ăsta și nu încerca să mă convingi să renunț. Nu-i mare lucru de capul meu, asta mi-e limpede, și nici n-am învățat ceva deosebit, dar dacă vrei într-adevăr să mă recomanzi undeva, îți făgăduiesc că n-are să-ți fie rușine cu mine. Știu că nu sînt primul, doar l-ai aranjat și pe cumnatul lui Ferencz. .

— Pe Jonas ! exclamă Balinkay agitîndu-și disprețuitor mîna. Dar să fim serioși, cine era acest Jonas ? Un mic funcționar de provincie. Pe unul ca ăsta e ușor să-l ajuți. E destul să-l iei de pe scăunelul lui și să-l așezi pe altul, ceva mai bun și i se pare că l-a apucat pe Dumnezeu de picior. Ce-i pasă lui dacă-și roade turul pantalonilor aici sau acolo, oricum nu era obișnuit cu ceva mai bun. Dar să găsești ceva pentru unul care a avut cîndva o stea pe guler, asta-i cu totul altă mîncare de pește. Nu, dragă Hofmiller, etajele de sus sînt întotdeauna ocupate mai demult. Cine vrea să înceapă printre civili, trebuie să-și aștepte rîndul jos, ba chiar în pivniță, unde nu-i va mirosi chiar a trandafiri.

— De asta nu-mi pasă !

Pesemne că am rostit asta cu violență, fiindcă Balinkay se uită la mine mai întîi curios și apoi cu o privire

ciudat de fixă, care parcă vine de la mare depărtare. În cele din urmă își apropiase scaunul și-mi pune mîna pe braț.

— Ascultă-mă, Hofmiller, eu nu sînt tutorele tău și n-am nici un drept să-ți dau lecții. Dar crede-l pe un camarad care a trecut prin daravera asta : e un lucru foarte serios cînd dintr-o singură mișcare aluneci de sus pînă jos, de pe calul tău de ofițer drept în murdărie... asta ți-o spune unul care a stat aici, în camera asta mizerabilă, de la ora douăsprezece, la prînz, și pînă ce s-a întunecat și-și spunea exact același lucru, adică „De asta nu-mi pasă !". Cam pe la unsprezece și jumătate mi-am prezentat demisia la raport. Apoi n-am mai vrut să mă așed alături de ceilalți, la popota ofițerilor, și nici n-am mai vrut să trec, îmbrăcat civil, pe stradă, ziua-n-amiaza mare. Așa că mi-am luat camera asta de-aici — acum înțelegi de ce o vreau mereu tocmai pe asta — și am așteptat pînă s-a lăsat seara, ca nimeni să nu se uite cu compătimire cînd Balinkay o șterge în haina lui cenușie, sărăcăcioasă și cu o pălărie melon pe scăfîrlie. Aici, la fereastra asta am stat, exact la fereastra asta și m-am mai uitat o dată în jos, la strada animată. Acolo se plimbau camarazii mei, fiecare în uniformă, cu capul sus, și mîndri, și liberi, fiecare un mic Dumnezeu, și fiecare știa cine este și unde-i e locul. Abia atunci am simțit că nu mai sînt decît un gunoi pe lumea asta ; mi se părea că o dată cu uniforma mi-am smuls și pielea de pe mine. Bineînțeles că acum tu îți spui : prostii — un postav e albastru, iar altul e negru sau cenușiu ; tot un drac e dacă scoți la plimbare o sabie sau o umbrelă. Dar mai simt și astăzi în toate oasele, lovitura primită, ceva mai tîrziu, noaptea, cînd m-am strecurat pînă la gară și, la colț, au trecut pe lîngă mine doi ulani și nici unul nu m-a salutat. Și cum mi-am cărat pe urmă singur micul geamantan în clasa a treia, între țărănci nădușite și lucrători — da, știu că toate astea nu sînt decît un lucru prostesc și nedrept și că așa-numita noastră onoare de castă e un fel de rahat — dar, ce vrei, după opt ani de serviciu și patru ani la școala de cadeți ți-a intrat în sînge ! La început

ai impresia că ești un estropiat sau că ai un buboi drept în mijlocul obrazului. Să te ferească Dumnezeu să fii și tu nevoit să treci prin asta! Nici dacă mi s-ar oferi toţi banii din lume, n-aș vrea să mai trăiesc încă o dată seara aceea, cînd m-am strecurat de aici și am ocolit fiecare felinar, pînă la gară. Și asta n-a fost decît începutul.

— Dar, Balinkay, tocmai de aceea vreau să plec undeva departe, unde toate astea nu există și nimeni nu va mai ști de mine.

—Și eu, Hofmiller, vorbeam și gîndeam la fel. Numai să fiu departe și cu asta are să se șteargă totul, *tabula rasa*! Mai bine văcsuitor de ghete acolo, în America, sau să spăl vase, cum scrie întotdeauna în poveștile din ziare despre milionarii celebri! Dar, Hofmiller dragă, și ca să ajungi pînă acolo, e nevoie de o sumă frumușică, și tu încă nu știi ce înseamnă pentru unul ca noi să-și încovoaie spinarea! De îndată ce un vechi ulan nu-și mai simte la gît gulerul cu stele, nu mai poate nici măcar să se țină cum trebuie pe picioare și nici pomeneală să mai vorbească așa cum era obișnuit pe vremuri. Stai cu cei mai buni prieteni și arăți cam neghiob și timid, și chiar în clipa cînd vrei să ceri un mic serviciu, mîndria îți dă una peste bot. Da, dragul meu, am pățit atunci tot felul de tărășenii la care prefer să nici nu mă mai gîndesc — umilințe și înjosiri, despre care n-am vorbit încă nimic. Se ridică în picioare și făcu o mișcare impetuoasă cu brațele de parcă haina i-ar fi devenit pe neașteptate prea strîmtă. Deodată se întoarse: În definitiv, ție îți pot povesti totul fără grijă! Fiindcă astăzi nu-mi mai e rușine din pricina asta și poate că față de tine va fi o faptă bună, dacă voi reuși să-ți scot la timp din cap iluziile romantice. Se așeză iarăși și-și apropie scaunul de al meu. Nu-i așa că ți-au povestit și ție ce norocos am fost într-o zi cînd mi-am aruncat undița, prin urmare cum am cunoscut-o pe nevastă-mea la „Shepherds Hotel“! Știu că bat toba cu asta prin toate regimentele și ar fi în stare s-o tipărească pînă și în cărțile de citire, ca pe o faptă eroică a unui ofițer al maiestății sale imperiale și regale. Ei, chiar atît de glo-

rioasă n-a fost povestea; un sigur lucru e adevărat, anume. că am cunoscut-o intr-adevăr la „Shepherds Hotel". Dar *cum* am cunoscut-o, asta o știm numai noi — ea și cu mine — și ea n-a povestit-o nimănui, și nici eu încă n-am spus cuiva. Iar ție ți-o povestesc numai ca să te convingi că, pentru noi nu umblă nicăieri ciinii cu covrigi în coadă... Așadar, ca să nu lungesc vorba: cînd am cunoscut-o la „Shepherds Hotel" eram — nu te speria te rog — eram chelner — da, dragul meu, un simplu chelner nenorocit, care servea pasagerii. Firește că nu din plăcere devenisem chelner, ci din prostie, din pricina lamentabilei noastre lipse de experiență. La Viena, fusesem vecin, la pensiunea rapciugoasă unde locuiam, cu un egiptean și tipul imi impuiase capul despre cumnatu-său, care era administratorul lui „Royal Poloclub" din Cairo, și dacă ii dau două sute de coroane comision mi-ar putea procura acolo o slujbă de antrenor. Se pare că cei de acolo se dau în vînt după maniere alese și un nume bun; ei, și la concursurile de polo fusesem întotdeauna primul, iar salariul de care vorbea era excelent — în trei ani aș fi putut pune deoparte îndeajuns ca să mă pot apuca pe urmă de ceva serios. În afară de asta, Cairo era departe și la polo ai de-a face cu oameni de condiție bună. Și așa am acceptat cu entuziasm. Ei, n-aș vrea să te plictisesc înșirîndu-ți la cîte duzini de uși a trebuit să bat și cîte pretexte lamentabile mi-a fost dat să aud de la așa-zișii vechi prieteni, pînă am izbutit să string, cele cîteva sute de coroane pentru biletul de vapor și ca să mă pot echipa — căci pentru un asemenea club aristocratic e neapărată nevoie de un costum de călărie și un frac, ca să te prezinți cum se cuvine. Și cu toate că am călătorit cu clasa a treia, abia mi-au ajuns gologanii. La Cairo, nu mai aveam în buzunar, una peste alta, decît șapte piaștri iar cînd am sunat la sediul lui „Royal Poloclub", și-a zgîit ochii la mine un negru și mi-a spus că nu cunoaște nici un fel de domn Efdopulos și nu știe de vreun cumnat, că n-au nevoie de nici un antrenor și că, în general, clubul de polo e pe cale să se desființeze — cred că ai și înțeles că egipteanul acela era pur și simplu un pungaș ordi-

nar, care mă escrocase, neghiobul de mine, de cele două sute de coroane, iar eu n-am avut nici măcar atîta minte să-l pun să-mi arate pretinsele scrisori şi telegrame. Da, dragă Hofmiller, noi nu ne putem măsura cu asemenea canalii, şi ceea ce e mai trist este că nici n-a fost pentru prima oară că am căzut în cursă, tot căutînd slujbă. Dar de data asta fusese o lovitură drept în stomac. Fiindcă, dragul meu, mă aflam la Cairo, fără să cunosc vreun suflet de om, cu şapte piaştri, una peste alta, în buzunar, iar trotuarele din Cairo nu numai că sînt fierbinţi, ci şi al dracului de scumpe. Cum am locuit acolo şi ce am mîncat în primele şase zile, nu-ţi mai spun ; mă mir eu însumi cum se poate supravieţui unei asemenea situaţii. Şi, vezi, în astfel de împrejurări, altul se duce la consulat şi se roagă de cei de-acolo să fie trimis înapoi pe socoteala statului. Dar tocmai asta este — unul ca noi nu poate să facă aşa ceva. Unul ca noi nu se poate aşeza în anticameră, alături de hamali din port şi de bucătărese concediate, şi nu poate suporta privirea cu care un conţopist oarecare de la consulat te măsoară după ce silabiseşte în paşaport : „Baronul Balinkay". Unul ca noi mai bine crapă de foame ; de aceea, închipuie-ţi ce noroc am avut totuşi în ghinionul meu, cînd am aflat, din întîmplare, că la „Shepherds Hotel" au nevoie de un ajutor de chelner. Şi cum aveam un frac, ba chiar unul nou (din costumul de călărie trăisem în primele zile) şi ştiam şi franceza, au binevoit să mă angajeze de probă. Ei, văzută de afară, situaţia pare încă suportabilă ; umbli într-o cămaşă imaculată, cu pepţii scrobiţi, slugăreşti şi serveşti, faci impresie bună ; dar că în calitate de ajutor de chelner dormi cu alţi doi în aceeaşi cameră, sus, la mansardă, sub acoperişul care arde ca focul, luptîndu-se cu şapte milioane de purici şi ploşniţe, că dimineaţa te speli cu ceilalţi doi, pe rînd, în acelaşi lighean de tinichea, că unuia ca noi moneda primită ca bacşiş îi arde mîna, de parcă ar fi înroşită în foc, şi aşa mai departe — ei, peste toate astea să trecem cu buretele ! Destul că mi-a fost dat s-o trăiesc, destul că mi-a fost dat să supravieţuiesc !

Şi pe urmă a urmat povestea cu soţia mea. Era văduvă de puţină vreme şi făcuse călătoria la Cairo im-

preună cu sora și cumnatul ei. Și cumnatul ăsta era aproximativ tipul cel mai ordinar pe care ți-l poți închipui, lăbărțat, gras, buhăit, arogant, și din nu știu ce pricină avea ceva împotriva mea. I se părea poate că sînt prea elegant, poate că spinarea nu mi s-a curbat destul în fața acestui *mynheer*[1], și așa s-a întîmplat că, o dată, pentru că nu i-am adus destul de repede micul dejun, s-a răstit la mine : „Dobitocule !..." Vezi tu, unul ca noi are asta în reflexe dacă a fost odată ofițer — și înainte de a fi avut vreme să mă gîndesc, a trecut prin mine un fior, ca la un cal căruia i-ai dat pinteni, și am tresărit — zău că a lipsit foarte puțin să-i trîntesc un pumn în mutră. Ei — în ultima clipă am reușit să mă stăpînesc, căci te rog să mă crezi, oricum toată chestia asta cu chelnăria mi se păruse tot timpul numai o mascaradă, iar în clipa următoare — nu știu dacă ai să mă înțelegi — am simțit chiar un fel de plăcere sadică în faptul că eu, Balinkay, trebuie să înghit asemenea afront de la un împuțit de brînzar. Și atunci am stat liniștit și i-am zîmbit ușor — dar știi așa, de sus, așa pe sub nas, că tipul s-a făcut mai întîi alb și pe urmă verde de furie, tocmai fiindcă a simțit că-i sînt superior și nu pricepea de ce. Apoi am plecat foarte calm din cameră, după ce m-am înclinat în fața lui într-un mod deosebit de ironic-politicos, că era gata să plesnească de furie. Dar soția mea, vreau să spun cea care mi-e acum soție, se afla de față ; și, din cele petrecute între noi doi, trebuie să fi perceput încordarea și în vreun fel oarecare simțise — mai tîrziu mi-a mărturisit-o — din faptul cum am tresărit, că încă nimeni nu-și îngăduise ceva asemănător față de mine. De aceea a venit după mine pe culoar și m-a rugat să nu i-o iau înainte în nume de rău cumnatului ei, căci este puțin cam nervos — ei, și ca să știi tot adevărul, dragă Hofmiller, a încercat chiar să-mi strecoare o bancnotă în mînă, ca să dreagă totul.

Din felul în care am refuzat bancnota, trebuie să fi bănuit ea încă o dată că e ceva suspect cu chelnăria mea. Cu asta totul s-ar fi terminat, căci în cele cîteva

---

[1] Domn (olandeză).

săptămîni strînsesem ban cu ban și aveam destui ca să mă pot întoarce acasă fără să mai fiu nevoit să cerșesc la consulat. Dar m-am dus totuși pe acolo, fiindcă aveam nevoie de o informație. Ei, și atunci mi-a venit în ajutor coincidența, una dintre acele coincidențe care se produc la o sută de mii de cazuri o dată — anume, prin sala de așteptare tocmai trecea consulul și văd că nu e altul decît Elmér von Juhácz, cu care am petrecut Dumnezeu știe de cîte ori la Jockeyclub". Ei, bineînțeles m-a îmbrățișat imediat și m-a invitat la clubul său — și iarăși printr-o coincidență — așadar, coincidență plus coincidență — toate astea ți le povestesc numai ca să-ți dai seama cîte coincidențe smintite trebuie să-și dea *rendez-vous* ca să scoată din murdărie pe unul ca noi — la club era și actuala mea soție. Cînd Elmér mă prezintă ca prietenul său, baronul Balinkay, ea se roșește ca focul. Bineînțeles că m-a recunoscut numaidecît și acum scena cu bacșișul i se părea îngrozitoare. Dar am simțit imediat ce fel de om este, ce ființă aleasă și cumsecade, căci n-a jucat teatru, ca și cînd n-ar fi știut nimic, ci în mod deschis și cinstit a făcut față situației. Pe urmă, toate celelalte s-au rînduit ca de la sine, ușor, și locul lor nu e să fie povestite aici. Dar crede-mă că un asemenea concurs de împrejurări nu se repeta în fiecare zi și, în ciuda banilor mei, și în ciuda soției mele, pentru care îi mulțumesc lui Dumnezeu în fiecare zi, dimineața și seara, n-aș mai vrea să trec a doua oară prin ce am trecut.

Fără să-mi dau seama, i-am întins mîna lui Balinkay.

— Îți mulțumesc din suflet că mi-ai atras atenția. Acum știu mai bine ce mă așteaptă. Dar, pe cuvîntul meu — nu văd altă cale. Nu știi într-adevăr nimic pentru mine ? Se spune că aveți întreprinderi atît de mari...

Balinkay tăcu o clipă, pe urmă oftă compătimitor.

— Bietul de tine, probabil că ai primit o lovitură, nu glumă — nu te teme, n-am să te plictisesc cu întrebări, îmi dau și singur seama. Dacă lucrurile au ajuns pînă aici, atunci nu mai are rost nici să te aprob, nici să te dezaprob. În situația asta, trebuie să te ajut ca un camarad și n-am să te las în pană, cred că pentru asta nu e

nevoie de jurăminte solemne. Numai un singur lucru, Hofmiller, atita ai să înțelegi și tu, că nu este cazul să-ți bagi în cap că stă în puterea mea să te instalez la noi chiar de la început în vîrful piramidei, încununat de strălucire și glorie. Asta nu se poate într-o întreprindere care se respectă, căci n-ar stîrni decît singe rău celorlalți, dacă ar veni unul așa, nitam-nisam, și s-ar cățăra peste ei, în vîrf. Trebuie s-o iei de jos de tot, poate să stai cîteva luni să faci scriptologie idioată la un birou, înainte de a te putea trimite mai departe, peste mări, la plantații, sau să-ți fac rost de altceva. În orice caz, după cum ți-am spus, pînă la urmă aranjez eu ceva. Mîine plecăm, soția mea și cu mine, opt sau zece zile hoinărim prin Paris, pe urmă avem treabă cîteva zile la Havre și Anvers, să inspectăm agențiile. Dar în circa trei săptămîni ne întoarcem, și de la Rotterdam îți scriu imediat. Fii fără grijă, nu uit! Pe Balinkay te poți bizui!

— Știu, îi răspund eu, și-ți mulțumesc mult!

Dar Balinkay trebuie să fi sesizat ușoara dezamăgire care se ascundea în spatele cuvintelor mele (probabil că trecuse el însuși prin situații asemănătoare, căci numai cine a trăit asta capătă ureche pentru astfel de tonuri intermediare).

— Poate... poate că termenul e cam lung pentru tine?

— Nu, răspund șovăind, de vreme ce pot conta cu certitudine, atunci firește că nu. Dar... mi-ar fi convenit mai bine dacă...

Balinkay se gîndi o clipă.

— Astăzi, de pildă, păcat că n-ai vreme... Vreau să spun că astăzi soția mea e încă la Viena și pentru că întreprinderea îi aparține ei nu mie, e firesc ca să aibă cuvîntul hotărîtor.

— Ba sînt — firește că sînt liber, răspund repede. Îmi amintisem de scena cu colonelul, care-și exprimase dorința să nu-mi vadă astăzi „mutra".

— Bravo! Minunat! Atunci lucrul cel mai practic e să vii pur și simplu cu mine, în hîrbul nostru. În față, lîngă șofer, mai e un loc, în spate nu mai e loc, din păcate, fiindcă l-am poftit pe vechiul meu prieten baronul Lajos cu soția. La cinci sîntem la „Hotel Bristol", vor-

besc imediat cu nevastă-mea și treaba s-a făcut; pînă acum n-a spus încă niciodată nu, cînd am rugat-o ceva pentru un camarad.

I-am strîns mîna. Am coborît pe scară. Mecanicii își dezbrăcaseră halatele albastre, automobilul era gata de drum; două minute mai tîrziu eram pe șosea în plină viteză.

Atît asupra psihicului cît și asupra fizicului, viteza are un efect în același timp amețitor și anesteziant. Nici n-a apucat mașina să ajungă bine printre cîmpurile largi, că m-am simțit cuprins de o ciudată senzație de relaxare. Șoferul trăgea tare; copacii, stîlpii de telegraf se succedau pieziș, ca retezați subit de secure, prin sate casele se prăbușeau una într-alta, ca intr-o fotografie mișcată, borne kilometrice se iveau brusc în albeața lor și se topeau imediat, atît de repede, încît nu apucai să distingi vreo cifră, și după violența vîntului în obraz simțeam tempoul temerar cu care goneam. În același timp, uimirea mea era, poate și mai mare față de repeziciunea cu care gonea propria mea viață: cîte evenimente se produseseră și cîte hotărîri se luaseră în aceste cîteva ceasuri! De obicei, între dorința confuză, intenția vagă și îndeplinirea definitivă, oscilează și plutesc simțăminte intermediare estompate în nenumărate nuanțe, și e una dintre cele mai tainice tendințe ale inimii să se joace la început nesigur cu hotărîrile, mai înainte de a le înfăptui cu adevărat, cu deplină răspundere. De data asta însă, totul mă copleșise cu o iuțeală de vis, și așa cum în urma mașinii care ne scutura se pierdeau în neant sate și ulițe, iar copaci și pășuni dispăreau definitiv și fără întoarcere, tot așa se pierdea acum, într-o singură mișcare, tot ce fusese pînă acum viața mea de zi cu zi, cazarma, cariera militară, camarazii, familia Kekesfalva, castelul, camera mea, manejul de călărie, toată existența mea în aparența atît de sigură și de ordonată. Un singur ceas îmi schimbase viața lăuntrică.

La cinci și jumătate ne-am oprit în fața „Hotelului Bristol", zdruncinați, plini de praf și totuși foarte înviorați de goana aceasta neîntreruptă.

— Așa nu poți urca la nevastă-mea, îmi zise Balinkay rîzînd. Arăți de parcă ar fi răsturnat cineva un sac

de făină peste tine. Și poate că e, în general, mai bine să vorbesc singur cu ea, căci atunci pot s-o fac mai pe șleau, iar tu nu va trebui să te jenezi. Cel mai bun lucru e să te duci la vestiar, să te speli cum se cuvine și pe urmă să te așezi la bar. Vin în cîteva minute și-ți dau răspunsul. Și să n-ai nici o grijă. Am să potrivesc totul, cum îți convine ție.

Într-adevăr : nu m-a lăsat să aștept mult. După cinci minute îl și văd că vine rîzînd.

— Ei nu ți-am spus eu — totul e în regulă, adică, dacă-ți convine. Timp de gîndire nelimitat, și prezentarea demisiei oricînd. Soția mea — e într-adevăr o femeie inteligentă — a găsit și de astă dată lucrul cel mai potrivit. Prin urmare, vei primi imediat o slujbă pe un vas, în primul rînd ca să înveți acolo limbile străine necesare și ca să poți vedea despre ce e vorba. Ești repartizat ca ajutor de casier, primești o uniformă, mănînci la masa ofițerilor, faci cîteva drumuri dus și întors spre Indiile Olandeze și ajuți la scriptologie. După aceea, îți găsim noi undeva un loc, aici sau dincolo, cum vei dori tu, nevastă-mea mi-a făgăduit-o solemn.

— Îți mulțu...

— N-ai pentru ce mulțumi. Doar era de la sine înțeles să-ți dau o mînă de ajutor. Dar, încă o dată Hofmiller, așa ceva nu se face cît ai bate din palme ! În ceea ce mă privește, poți pleca chiar poimîine acolo, îi telegrafiez în orice caz directorului, ca să-ți noteze numele ; dar cel mai bun lucru ar fi bineînțeles, să te mai gîndești și poate chiar să te răzgîndești ; mie mi-ar plăcea mai curînd să te știu la regiment, dar *chacun à son goût*[1]. Cum îți spuneam, dacă vii, ești binevenit, iar dacă nu, n-o să te dăm în judecată... Prin urmare — încheie el, întinzîndu-mi mînă — ori da, ori ba, oricum vei decide, mi-a făcut o mare plăcere. Servus !

M-am uitat foarte emoționat la omul acesta, pe care destinul mi-l scosese în cale. Cu minunata-i ușurință, luase de pe umerii mei ceea ce era mai greu, rugămințile și șovăiala, și tensiunea chinuitoare dinaintea hotărîrii, astfel încît mie nu-mi mai rămăsese altceva de în-

[1] Fiecare, după cum îi e placul (fr.).

deplinit decît o singură formalitate măruntă : să-mi scriu cererea de demisie. După aceea eram liber și izbăvit.

Așa-numita „hîrtie ministerială“, o coală cu anumite dimensiuni reglementare, tăiată la milimetru, era, poate, rechizita cea mai indispensabilă a administrației civile și militare austriece. Fiecare cerere, fiecare act oficial, fiecare raport trebuiau scrise pe această hîrtie tăiată cu grijă care, prin uniformitatea formatului ei, făcea să se deosebească în mod evident tot ce era oficial de ceea ce era particular; de pe aceste milioane și miliarde de coli stivuite în cancelarii, poate că se va ajunge să se reproducă într-o zi, cu foarte multă fidelitate, întregul istoric al vieții și suferințelor monarhiei habsburgice. Nici o comunicare nu era socotită corespunzătoare dacă nu era redactată pe acest dreptunghi alb, și de aceea prima mea grijă a fost să cumpăr la tutungeria cea mai apropiată două astfel de coli, împreună cu un așa-numit „transparent“ — o foaie liniată care se pune dedesubt — precum și plicul cuvenit. Pe urmă am intrat într-o cafenea, locul unde la Viena se rezolvă toate lucrurile, cele mai serioase ca și cele mai frivole. În douăzeci de minute, pînă la ora șase, petiția poate fi scrisă, iar după aceea îmi voi aparține iarăși mie și numai mie însumi.

Cu o limpezime înfiorătoare — doar era vorba de cea mai însemnată hotărîre din viața mea de pînă acum — îmi amintesc de fiecare amănunt al acestei tulburătoare împliniri a datoriei, de mica masă rotundă de marmură din colțul de la fereastră al cafenelei de pe Ringstrasse, de mapa pe care am despăturit foaia și cum am îndoit-o apoi grijuliu, cu un cuțit, pentru ca îndoită să cadă cît mai exact la mijloc. Văd încă în fața mea, cu precizia unei fotografii și simt ușoara tresărire cu care am început, ca să dau primei litere aspectul avîntat, curb și patetic, după cum se cuvenea. Fiindcă simțeam impetuos îndemnul să-mi îndeplinesc întocmai ultima mea acțiune în calitate de militar cu deosebită corectitudine ; și cum conținutul era stabilit printr-o formulă consacrată, solemnitatea actului nu se putea manifesta decît printr-o execuție deosebit de grijulie și printr-un scris frumos.

Dar chiar de la primele rînduri am fost cuprins de o ciudată nevoie de a visa. M-am oprit și am început să fac presupuneri ce se va întîmpla mîine, cînd această cerere va sosi la cancelaria regimentului. Probabil că mai întîi va stîrni privirea consternată a plutonierului de la cancelarie, apoi o șușoteală uimită printre furierii subalterni — doar nu se întîmplă în fiecare zi ca un sublocotenent să-și azvîrle astfel gradul. Pe urmă foaia va colinda din încăpere în încăpere, conform dispozițiilor regulamentare, pînă la colonel în persoană; îl văd deodată în fața mea în carne și oase, cum își pune *pince-nez*-ul peste ochii presbiți, cum se oprește la primele cuvinte și apoi lovește cu pumnul în masă, în felul său mînios; bădăranul e prea obișnuit ca subalternii săi, pe care i-a făcut cu ou și oțet, să se gudure îndată fericiți, cînd a doua zi, cu un cuvînt glumeț și ștrengăresc, îi lasă a înțelege că furtuna a trecut definitiv. De data asta însă, își va da seama că a dat peste un alt încăpățînat, și anume peste micul sublocotenent Hofmiller, care nu admite să fie beștelit. Și, mai tîrziu, cînd se va afla că Hofmiller și-a dat demisia, douăzeci, patruzeci de capete vor tresări involuntar de uimire. Toți camarazii, fiecare în parte, își vor spune: „Fir-ar să fie, dar ăsta-i un tip, nu glumă, cu ăsta nu le merge!" Ba, pentru domnul colonel Bubencic lucrurile pot lua o întorsătură al dracului de neplăcută — în orice caz încă nimeni n-a avut în regiment o demisie atît de onorabilă, nimeni n-a ieșit mai demn din încurcătură, după cîte îmi pot aminti.

Nu mi-e rușine să mărturisesc că, în timp ce visam la toate astea, m-a cuprins un fel de ciudată mulțumire de sine. Fiindcă în toate acțiunile noastre, orgoliul constituie unul dintre mobilurile cele mai însemnate, și mai cu seamă firile slabe cad ușor în ispită de a acționa în așa fel, încît, privite dinafară, acțiunile lor să semene a forță, curaj și hotărîre. Pentru prima oară aveam acum prilejul să dovedesc camarazilor că sînt un tip care se respectă, un om dintr-o bucată! Tot mai repede și — după cum mi se părea — cu trăsături din ce în ce mai energice, am scris pînă la capăt cele douăzeci de rînduri ale cererii; ceea ce fusese la început doar

o obligație supărătoare devenise deodată o plăcere personală.

Și acum, mai rămîne doar iscălitura — și cu asta totul s-a sfîrșit. O privire la ceas : șase și jumătate. E momentul să chem chelnerul și să plătesc. Pe urmă, încă o dată, pentru ultima dată, să-mi plimb uniforma pe Ringstrasse și să mă întorc cu trenul de noapte. Mîine dimineață să predau hîrțoaga, și o dată cu asta totul a devenit irevocabil, începe o altă existență.

Am luat deci coala, am împăturit-o mai întîi de-a lungul, apoi a doua oară în lățime, ca să pot pune acest document al destinului în buzunarul de la piept. În clipa aceasta s-a întîmplat ceva neașteptat.

S-a întîmplat lucrul următor : în acea jumătate de secundă cînd, atît de sigur, atît de conștient de mine, ba chiar bucuros (orice lucru dus pînă la capăt îți dă o mulțumire), am pus plicul destul de voluminos în buzunarul de la piept, am simțit acolo, în interior, o rezistență, era ceva care fîșia. „Ce să fie ?" mă gîndesc involuntar și vîr mîna înăuntru. Imediat însă, degetele mele se retrag, de parcă ar fi înțeles, înainte ca eu însumi să-mi amintesc, ce uitasem acolo, în buzunar. Era scrisoarea de la Edith, cele două scrisori ale ei de ieri, prima și a doua.

Nu pot să redau exact simțămîntul care m-a cuprins o dată cu această subită amintire. Cred că nu era atît unul de teamă, cît de rușine fără seamăn. Fiindcă în această clipă s-a risipit o negură sau, mai bine-zis, un fel de autoînnegurare. Într-o străfuigerare mi-am dat seama că tot ce făcusem și gîndisem în ultimele ore era cîtuși de puțin adevărat : atît ciuda mea pentru că fusesem umilit, cît și mîndria în legătură cu demisia mea eroică. Faptul că dădeam pe neașteptate bir cu fugiții nu se datora beștelelii colonelului (în definitiv, asta se întîmpla în fiecare săptămînă) ; în realitate voiam să scap de familia Kekesfalva, de înșelătoria mea, de răspunderea mea, fugeam pentru că nu puteam suporta să fiu iubit împotriva voinței mele. La fel cum un bolnav pe moarte își uită, din pricina unei dureri de măsele, suferința care îl va ucide, tot așa și eu uitasem (sau voisem

să uit) ce mă chinuia cu adevărat, ce mă împingea să fiu laş, ce mă transforma într-un fugar, şi în locul acestei suferinţe luasem drept pretext al dorinţei mele de evadarea acea neplăcere mică, în fond neînsemnată, întîmplată pe platoul de instrucţie. Dar acum vedeam : nu era o demisie eroică, din pricina onoarei jignite. Era o fugă laşă, lamentabilă.

Un lucru o dată făptuit are întotdeauna putere. Acum, după ce cererea de demisie fusese scrisă, nu mai voiam să mă dezmint. „La dracu, îmi spuneam înciudat, ce mă priveşte că fata aceea de acolo, de departe, aşteaptă şi boceşte ! Destul m-a necăjit aia, destul m-au înnebunit. Ce mă priveşte că un om străin mă iubeşte ? Cu milioanele ei o să găsească ea pe altul, şi dacă nu, nu e treaba mea. Destul că las totul baltă, că-mi lepăd uniforma ! Ce mă priveşte toată povestea asta isterică, dacă se însănătoşeşte sau nu ? Doar nu sînt medic..."

Dar, la cuvîntul „medic" pronunţat lăuntric, toate gîndurile mele se opriră pe neaşteptate aşa cum o maşină care execută rotaţii cu viteză infernală se opreşte sub acţiunea unui singur semnal. La cuvîntul „medic" îmi venise în minte Condor. „Treaba lui ! Îl priveşte ! mi-am spus îndată. E plătit pentru asta, adică să trateze bolnavii. E pacienta lui, nu e a mea. Să scoată cu mîna castanele pe care tot el le-a pus pe foc. Cel mai bun lucru e să mă duc imediat la el şi să-i explic că mă retrag din competiţie."

Mă uit la ceas. Şapte fără un sfert, iar acceleratul meu pleacă abia după ora zece. Aşadar, vreme destulă, că doar n-am prea multe de explicat : anume că, în ce mă priveşte, am terminat. Dar unde o fi locuind ! Nu mi-a spus-o, sau am uitat ? De altfel, în calitate de medic practician, trebuie să figureze în cartea de telefon, prin urmare, repede la cabina telefonică, să cercetez lista ! Be... Bi... Bu... Ca... iată-i aici pe toţi Condorii, Condor, Anton, comerciant... Condor, Dr., Emmerich, medic practician, VIII, Florianigasse 97, şi nici un alt medic pe toată pagina — el trebuie să fie. Pe cînd mă năpustesc afară, îmi repet de două, trei ori adresa — n-am creion la mine, am uitat totul în graba mea ne-

bunească — apoi o spun primului birjar și, în timp ce trăsura pornește iute și ușoară pe roțile ei de cauciuc, îmi și pregătesc planul. Neapărat, trebuie să fiu scurt și hotărît. În nici un caz să nu reiasă că șovăi încă. Să nu care cumva să ajungă la presupunerea că o șterg din pricina familiei Kekesfalva, ci să-i înfățișez de la început demisia ca pe un *fait accompli*[1]. Că totul se pregătea de luni de zile, dar că abia astăzi am primit această slujbă excelentă în Olanda. Dacă totuși mă va sîcii îndelung cu întrebări, voi refuza să răspund și, în general, nu voi mai scoate o vorbă ! La urma urmei, nici el nu mi-a spus totul. Trebuie să termin odată cu menajamentele astea față de alții.

Trăsura se oprește. S-o fi înșelat birjarul sau în graba mea i-am dat o adresă greșită ? Oare acest domn Condor să aibă o locuință chiar atît de mizeră ? Numai la familia Kekesfalva trebuie să cîștige o groază de bani și un medic care se respectă nu locuiește într-o șandrama ca asta. Dar nu, stă totuși aici, iată la intrare firma : „Dr. Emmerich Condor, curtea a doua, etajul al treilea, ore de consultație de la două la patru", iar acum e aproape șapte. În orice caz, pe mine trebuie să mă primească. Lichidez repede cu birjarul și străbat curtea prost pavată. Ce scară amărîtă, în spirală, cu treptele roase, cu pereții coșcoviți și mîzgăliți, cu mirosuri de bucătării sărăcăcioase și closete prost închise, cu femei în rochii de casă murdare, care stau la taifas pe culoare prost luminate și-l privesc bănuitoare pe ofițerul de cavalerie care trece pe lîngă ele, puțin cam încurcat și zăngănind din pinteni !

În sfîrșit, etajul al treilea ; iarăși un culoar lung, la dreapta și la stînga uși, și una la mijloc. Vreau tocmai să duc mîna la buzunar după chibrituri, ca la lumina lor să-mi dau seama care este ușa indicată, cînd pe cea din stînga iese o servitoare îmbrăcată cam neglijent, cu o cană goală în mînă, probabil ca să cumpere bere pentru masa de seară. Întreb de doctorul Condor.

— Da, aicea stă, îmi răspunde cu accent din Boemia. Da încă nu-i acasă. A plecat pînă-n Meidling, da tre-

[1] Fapt împlinit (fr.).

buie să se-ntoarcă acuşi. I-a spus coniţei că vine negreşit la masă. Intraţi şi-l aşteptaţi !

Mai înainte de a avea vreme să mă gîndesc, mă şi duce în vestibul.

— Puneţi-vă aici mantaua, şi-mi arată un cuier vechi din lemn de brad, care pare să fie singura mobilă din antreul mic şi întunecos.

Apoi fata apasă pe clanţă şi deschide uşa sălii de aşteptare, care face o impresie ceva mai acceptabilă : oricum, patru sau cinci scaune aşezate în jurul mesei, iar peretele din stînga plin de cărţi.

— Aşa, aicea puteţi să şedeţi, îmi arată ea unul dintre scaune, cu un gest în care se citeşte o anumită condescendenţă.

Şi imediat înţeleg : Condor trebuie să aibă o clientelă compusă din oameni săraci. Pacienţii bogaţi sînt altfel primiţi. „Ce om ciudat, ce om ciudat ! mă gîndesc din nou. Fiindcă numai de pe urma lui Kekesfalva s-ar putea îmbogăţi, dacă ar vrea."

Ei, şi începui să aştept. E obişnuita aşteptare nervoasă din anticamera unui medic, unde răsfoieşti, fără să ai intenţia de a le citi cu adevărat, revistele cu marginile zdrenţuite şi de mult învechite, ca să-ţi înşeli propria nelinişte, prefăcîndu-te că ai o ocupaţie. Unde ba te scoli mereu, ba te aşezi la loc şi tot timpul te uiţi la orologiul care ticăie într-un colţ, mişcîndu-şi adormit pendulul : ora şapte şi douăsprezece, ora şapte şi paisprezece, ora şapte şi cincisprezece, ora şapte şi şaisprezece, şi fixezi hipnotic clanţa de la uşa cabinetului. În sfîrşit e ora şapte şi douăzeci — nu mai pot sta liniştit. Am încălzit pînă acum două scaune, mă ridic şi mă apropii de fereastră. Jos, în curte, un bătrîn care şchioapătă — probabil un om de serviciu — unge roţile unui cărucior de mînă, în spatele ferestrelor luminate ale unei bucătării o femeie calcă, alta spală, aşa cred, un copil mic într-o albie. Undeva, nu-mi dau seama exact la ce etaj, dar trebuie să fie aproape, la catul de deasupra sau de dedesubt, cineva exersează game, mereu aceleaşi şi aceleaşi game. Iarăşi mă uit la ceas : şapte şi douăzeci şi cinci, şapte şi treizeci. De ce nu vine ? Nu mai pot, nu

mai vreau să aștept atîta! Simt cum așteptarea mă face nesigur, cum mă face șovăitor.

În sfîrșit — respir ușurat — alături se deschide o ușă. Mă pregătesc repede. Și-mi repet: să mă țin bine acum, să mă port foarte degajat față de el. Să-i povestesc calm că am venit numai *en passant*, ca să-mi iau rămas bun, să-l rog în treacăt ca — dacă se duce în curînd la Kekesfalva și dacă vor fi neîncrezători — să le explice că a trebuit să plec în Olanda și să demisionez. Fir-ar să fie de treabă, de ce mă lasă să aștept atîta! Aud limpede cum, alături, un scaun e împins pe podea. Te pomenești că gîsca aia neroadă de servitoare nici nu i-a spus că am venit?

Mă și pregătesc s-o pornesc pentru a-i aminti fetei de mine. Dar, deodată mă opresc. Fiindcă cel ce se mișcă alături nu poate fi Condor. Îi cunosc pasul. Știu bine — din noaptea aceea cînd l-am însoțit — ce picioare scurte și ce respirație scurtă are, ce greu merge și cum calcă cu ghetele lui care scîrțîie; dar pasul acesta de alături, care mereu se apropie, și mereu se îndepărtează, e cu totul altul, un pas timid, nesigur, tîrșîit. Nu știu de ce-mi aplec urechea cu atîta emoție la pasul acesta străin, ascultîndu-l parcă dinlăuntrul meu. Dar am impresia că și celălalt, de-alături, ascultă și pîndește încoace tot atît de nesigur și de neliniștit. Deodată percep un zgomot foarte ușor la ușă, de parcă ar apăsa cineva sau s-ar juca dincolo cu clanța; și, într-adevăr, iată că a și început să se miște. Mînerul subțire de alamă se deplasează vizibil în semi-obscuritatea din jur și ușa se deschise formînd o crăpătură îngustă, neagră. „Poate că e numai curentul, poate numai vîntul, îmi spun, fiindcă un om normal nu deschide o ușă apăsînd pe clanță într-un fel atît de furișat, cel mult un hoț, la adăpostul nopții". Dar nu crăpătura se lățește. De partea cealaltă trebuie să fie o mînă care împinge cu mare băgare de seamă ușa, iar acum zăresc în întuneric chiar o umbră omenească. Stau pironit și privesc țintă într-acolo. Din spatele crăpăturii, o voce de femeie întreabă sfioasă:

— E... cineva aici?

Răspunsul mi se oprește în gît. Înțeleg imediat: dintre toți oamenii, numai unul poate să vorbească și să între-

be astfel : un orb. Numai orbii merg și se strecoară și bijbîie atît de ușurel, numai ei au tonul acesta șovăielnic în voce. Și, în aceeași clipă, mă străfulgeră o amintire. Nu pomenise oare Kekesfalva că doctorul Condor s-a căsătorit cu o oarbă? Ea trebuie să fie, numai ea poate să fie cea care stă de cealaltă parte a ușii întredeschise și întreabă și nu-și dă seama că sînt aici. Privesc într-acolo foarte încordat, ca să zăresc umbra ei în umbra înconjurătoare și disting, în sfîrșit, o femeie uscățivă, într-o rochie largă de casă și cu părul cărunt, cam răvășit. Dumnezeule, femeia aceasta de loc atrăgătoare, de loc frumoasă, este soția lui! E îngrozitor să te simți fixat de luminile cu totul stinse ale unor astfel de ochi și să știi că totuși nu te văd; în același timp simt, din felul în care își apleacă acum capul înainte, ascultînd, că se străduiește cu toate simțurile să-l perceapă pe omul străin, în spațiul imperceptibil pentru ea; sforțarea aceasta îi crispează gura mare, cu buze groase, scoțîndu-i și mai mult în relief urîțenia.

O clipă rămîn mut. Pe urmă mă ridic și mă înclin, da, mă înclin, deși e cu totul lipsit de sens să te înclini în fața unei oarbe — și mă bîlbîi.

— Eu... eu îl aștept aici pe domnul doctor.

În sfîrșit a deschis complet ușa. Cu mîna stîngă se mai ține de clanță, de parcă ar simți nevoia unui reazăm în încăperea neagră. Apoi înaintează bîjbîind, sprîncenele se încordează mai tare deasupra ochilor stinși și o altă voce, una foarte aspră se răstește la mine:

— Orele de consultație s-au terminat. Cînd se-ntoarce bărbatul meu acasă, trebuie întîi să mănînce și să se odihnească. Nu puteți veni mîine?

Cu fiecare cuvînt, fața îi devine tot mai neliniștită, e limpede că abia se mai poate stăpîni. „O isterică, îmi spun imediat. Nu trebuie s-o enervez." Și pe urmă șoptesc — în timp ce mă înclin din nou, prostește, în gol:

— Vă rog să mă scuzați, stimată doamnă... firește că nici nu mă gîndesc să-i cer o consultație, la ora aceasta tîrzie, domnului doctor. Voiam numai să-i comunic ceva... e vorba de unul dintre bolnavii lui.

— Bolnavii lui ! Mereu bolnavii lui ! Înverşunarea ei se schimbă brusc, vocea capătă un ton plîngăreţ. Astă-noapte au venit şi l-au luat la unu şi jumătate, azi-dimineaţă a pornit-o de la şapte, şi de cînd s-au terminat orele de consultaţie, nu s-a întors încă. Are să se îmbolnăvească şi el, dacă nu i se lasă timp să se odihnească ! Dar acum, gata. Nu mai e oră de consultaţie, v-am mai spus. La ora patru s-a sfîrşit. Scrieţi-i ce vreţi de la el, sau, dacă e ceva urgent, duceţi-vă la alt medic. Sînt destui medici în oraş, cîte patru la fiecare colţ de stradă.

Se apropie cu pasul ei şovăitor şi eu mă dau îndărăt, ca un om cu conştiinţa încărcată, în faţa acestui chip înciudat şi mînios, în care ochii larg-deschişi strălucesc pe neaşteptate ca nişte bile albe inundate de lumină.

— Plecaţi, vă spun ! Plecaţi ! Lăsaţi-l să mănînce şi să doarmă ca toţi oamenii ! Nu vă mai încleştaţi aşa de el ! Noaptea şi dimineaţa, toată ziua, mereu bolnavii, pentru fiecare trebuie să se chinuiască şi pentru fiecare pe degeaba ! Fiindcă simţiţi că e slab vă agăţaţi toţi de el şi numai de el... ah, ce nemiloşi sînteţi cu toţii ! Numai bolile *voastre*, numai grijile *voastre*, altceva nu vreţi să ştiţi ! Dar nu mai tolerez asta, nu mai permit. Plecaţi, vă spun, plecaţi imediat ! Lăsaţi-l odată în pace, lăsaţi-i măcar acest singur ceas de seară, să se odihnească !

Înaintase, bîjbîind, pînă la masă. Cu ajutorul cine ştie cărui instinct trebuie să fi simţit cam pe unde mă aflu, fiindcă ochii se holbau drept la mine, de parcă ar fi putut să mă vadă. În mînia ei era atîta deznădejde cinstită şi în acelaşi timp bolnăvicioasă, încît fără să vreau mă ruşinez.

— Bineînţeles, stimată doamnă, rostesc eu, scuzîndu-mă. Îmi dau perfect seama că domnul doctor trebuie să se bucure de odihnă... nu vreau să-l mai stingheresc. Îngăduiţi-mi numai să-i las cîteva rînduri sau poate să-i telefonez peste o jumătate de oră.

Dar ea ţipă cu disperare :

— Nu ! Nu ! Să nu-i telefonaţi ! Toată ziua i se telefonează, toţi vor cîte ceva de la el, toţi întreabă şi se vaită ! Nici nu apucă să-şi ducă furculiţa la gură, şi trebuie să se ridice de la masă. V-am spus să veniţi mîine în orele de consultaţie, că doar n-o fi chiar atît de

urgent. Trebuie să stea și el puțin liniștit... Plecați acum !... Plecați, am spus !

Și oarba pornește către mine cu pumnii strînși, dibuindu-și drumul, nesigură, pe pipăite. E îngrozitor. Am senzația că în clipa următoare mă va prinde cu miinile ei întinse. Dar în acest moment se aude de afară ușa scîrțiind, apoi închizîndu-se cu zgomot. Trebuie să fie Condor. Ea ascultă, tresare. Trăsăturile i se schimbă îndată. Începe să-i tremure tot corpul — miinile, adineauri strînse încă în pumni, se împreunează pe neașteptate într-un gest de implorare.

— Să nu-l rețineți acum ! șoptește. Să nu-i spuneți nimic ! Cu siguranță că e obosit, toată ziua a alergat... Vă rog, menajați-l ! Fie-vă mi...

În această clipă ușa se deschise și Condor intră în cameră.

Fără îndoială că a înțeles din prima privire situația. Dar nu și-a pierdut cumpătul nici măcar o singură secundă.

— A, i-ai ținut de urît domnului sublocotenent, spune în felul acela jovial, cu ajutorul căruia își masca de preferință — acum îmi dădeam seama de asta — clipele de mare tensiune. Ce drăguț din partea ta, Clara !

În timp ce vorbește se apropie de oarbă și o mîngîie cu gingășie peste părul cărunt și răvășit. La atingerea aceasta, expresia de pe chipul femeii se schimbă cu desăvîrșire. Teama, care abia adineauri îi crispa încă gura mare, cu buze groase, cedează sub această singură și tandră mîngîiere, și cu un zîmbet neajutorat și rușinat, un zîmbet care mi-l evocă pe cel al unei mirese, se întoarce spre el, îndată ce-i simte apropierea : fruntea cam colțuroasă strălucește, curată și luminoasă, în reflexul lămpii. E de nedescris această neașteptată expresie de liniște și siguranță, după acea izbucnire de violență. Pare că a uitat cu desăvîrșire prezența mea, în fericirea de a o simți pe a lui. Mîna oarbei atrasă ca de un magnet dibuie către el în gol, și imediat ce degetele sensibile și cercetătoare i-au atins haina, au și început să-l mîngîie iarăși și iarăși de-a lungul brațului. Înțelegînd că tot trupul femeii îi caută apropierea, Condor înaintează

puţin către soţia lui şi acum dînsa se reazemă de el aşa cum un om cu totul istovit se lasă în voie spre a se odihni. Zîmbind, Condor îşi pune braţul pe după umerii ei şi repetă, fără să mă privească :

— Ce drăguţ din partea ta, Clara !

Şi vocea parcă o mîngîie şi ea.,

— Iartă-mă, începe femeia să se scuze, dar trebuia să-i explic domnului că e necesar ca mai întîi să iei masa, fiindcă ţi-e desigur, tare foame. Toată ziua pe drum şi între timp au telefonat după tine de douăsprezece, ba chiar de cinsprezece ori... Iartă-mă că i-am spus domnului să vie mai bine mîine, dar...

— De data asta, fetiţo, rîse el şi în acelaşi timp o mîngîie din nou pe păr (am înţeles că o face pentru ca rîsul lui să n-o supere), de data asta te-ai înşelat amarnic încercînd să mă scapi. Domnul acesta, domnul sublocotenent Hofmiller, nu este, din fericire, un pacient, ci un prieten, care mi-a promis de mult că mă va vizita, cînd va veni odată la Viena. Fiindcă nu e liber decît seara, peste zi e mereu la serviciu. Iar acum, principala problemă e una singură : ai şi pentru dînsul ceva bun de mîncare ?

Din nou se iveşte tensiunea plină de teamă pe chipul femeii, şi din înfiorarea ei involuntară am înţeles că vrea să fie singură cu cel pe care l-a aşteptat atît de mult.

— O nu, mulţumesc, refuz eu grăbit. Trebuie să plec imediat. Nu pot să pierd trenul de noapte. Voiam numai să transmit salutări de la cei de-acolo şi treaba asta se poate rezolva în cîteva minute.

— E totul în regulă, acolo ? mă întreabă Condor, privindu-mă cu atenţie drept în ochi. Şi trebuie să fi observat, pesemne, că ceva nu era în regulă, căci adăugă repede : Aşadar, ascultă-mă, dragă prietene, soţia mea ştie întotdeauna ce se întîmplă cu mine, de cele mai multe ori o ştie chiar mai bine ca mine. Mi-e într-adevăr îngrozitor de foame şi mai înainte de a fi mîncat ceva şi de a-mi fi meritat ţigara de foi, nu sînt bun de nimic. Dacă eşti de acord, Clara, noi doi trecem acum dincolo, la masă, şi-l lăsăm pe domnul sublocotenent să aştepte niţeluş. Îi dau între timp o carte sau poate preferă să se odihnească — probabil că şi dumneata ai avut o

zi încărcată, spune el întorcîndu-se către mine. Cînd ajung la țigară, vin aici, la dumneata, firește în papuci și în halat de casă — nu-i așa, domnule sublocotenent, că nu-mi vei cere să mă pun la mare ținută...

— Iar eu nu voi sta decît zece minute, credeți-mă, stimată doamnă... mai trebuie să gonesc pînă la gară.

Aceste cuvinte îi luminează iarăși întreaga față. Aproape cu prietenie se întoarce acum spre mine.

— Ce păcat că nu vreți să cinați cu noi, domnule sublocotenent ! Dar sper că altă dată veți veni la masă.

Mîna ei se întinde către mine, o mînă foarte delicată, îngustă, puțin cam veștejită și zbîrcită I-o sărut respectuos. Și cu sinceră evlavie privesc cum Condor o conduce cu prudență către ușă, pe soția lui oarbă, ferind-o să nu se atingă nici în dreapta, nici în stînga : am impresia că ține în mînă ceva nespus de fragil și de valoros.

Două, trei minute ușa rămîne deschisă, aud zgomotul ușor al pașilor tîrșiți îndepărtîndu-se. Pe urmă, Condor se întoarce iarăși. Are altă înfățișare decît mai înainte, acel chip atent, încordat pe care-l cunosc din clipele lui de tensiune lăuntrică. A înțeles fără îndoială, că n-am apărut în casa lui așa, neanunțat, fără un motiv foarte important.

— Mă întorc în douăzeci de minute. Vom discuta apoi repede ce avem de discutat. Cel mai bun lucru e să te întinzi pînă atunci pe canapea sau să te tolănești aici în fotoliu. Nu-mi placi, dragul meu, arăți îngrozitor de obosit. Și este cazul să fim amîndoi vioi la minte și concentrați. Și schimbînd repede vocea, adăugă tare, ca să fie auzit pînă în camera a treia. Da, dragă Clara, vin imediat. I-am dat repede domnului sublocotenent o carte, ca să nu se plictisească între timp.

Privirea de expert a lui Condor văzuse bine. Abia acum, după ce mi-o spusese, am observat și eu ce îngrozitor de ostenit eram din pricina nopții frămîntate și a zilei încărcate de tensiune. Urmîndu-i sfatul — simțeam de pe acum că mă aflu cu desăvîrșire sub stăpînirea voinței lui — m-am întins în fotoliul din cabinetul

de consultații, cu capul lăsat adînc pe spate, cu miinile relaxate, sprijinite pe speteaza moale. Afară trebuie să se fi inserat complet în timp ce așteptam aici plin de încordare ; abia dacă mai distingeam în cameră altceva decît luciul argintiu al instrumentelor din dulapul mare de sticlă, iar în colțul aflat în spatele fotoliului unde mă odihneam se boltea o firidă de noapte adîncă. Aproape involuntar am închis ochii și imediat mi-a apărut, ca într-o lanternă magică, chipul femeii oarbe, cu acea trecere de neuitat de la înfiorare plină de teamă la bruscă fericire, de îndată ce mîna lui Condor o atinsese și brațul lui o cuprinse. „Medic minunat, mă gîndeam, dacă ai putea să-mi ajuți și mie în felul acesta !" și simțeam nelămurit că voiam să mă gîndesc mai departe, la altcineva, care fusese tot atît de neliniștit, și de tulburat și privea cu tot atîta înfiorare plină de teamă, să mă gîndesc la ceva anume, în legătură cu scopul vizitei mele aici. Dar n-am mai izbutit.

Pe neașteptate am simțit că o mînă mă atinge pe umăr. Condor trebuie să fi intrat cu pași foarte ușori în camera complet întunecată, sau poate că într-adevăr adormisem. Am vrut să mă scol, dar el mi-a apăsat umerii în jos, cu blîndețe, dar și cu hotărîre totodată.

— Rămîi acolo. Mă așez și eu lîngă dumneata. E mai plăcut să stai de vorbă în întuneric. Un sigur lucru te rog : să vorbim încet ! Încet de tot ! Știi doar că la orbi se dezvoltă uneori în chip ciudat auzul precum și un misterios instinct al ghicitului. Prin urmare — și în timp ce vorbea mîna lui trecea, ca pentru a mă hipnotiza, de la umăr pe braț în jos, pînă la încheietura mîinii mele — prin urmare povestește, fără nici o reținere. Am văzut imediat că s-a întîmplat ceva cu dumneata.

Ciudat — în clipa asta mi-am amintit. Avusesem în școala de cadeți un camarad, Erwin îl chema, era delicat și blond ca o fată ; cred că, într-un fel nemărturisit, eram chiar nițeluș îndrăgostit de el. În cursul zilei nu vorbeam aproape niciodată unul cu celălalt, sau doar lucruri lipsite de însemnătate ; probabil că ne rușinam amîndoi în înclinația noastră tainică și nemărturisită. Numai noaptea, în dormitor, după ce se stingeau lumi-

nile, găseam uneori curajul ; rezemați în coate pe paturile noastre vecine, ne povesteam în întunericul ocrotitor, în timp ce toți ceilalți din cameră dormeau, gîndurile și reflecțiile noastre copilărești, pentru ca pe urmă, în dimineața următoare, să ne ocolim iarăși cu aceeași timiditate. Ani și ani de-a rîndul nu-mi mai amintisem de aceste mărturisiri făcute în șoaptă, care fuseseră fericirea și taina anilor copilăriei mele. Dar acum, în timp ce stăteam întins, și întunericul mă învăluia cu umbrele sale, mi-am uitat cu desăvîrșire intenția de a mă preface față de Condor. Fără să vreau am devenit cu totul sincer ; și, așa cum îi povesteam odinioară camaradului din școala de cadeți micile necazuri și marile, sălbaticele visuri ale tinereții noastre naive, îi relatam acum lui Condor — și pe cînd vorbeam simțeam acea tainică plăcere a spovedaniei — despre izbucnirea neașteptată a lui Edith, despre înfiorarea mea, spaima mea, tulburarea mea. I-am povestit totul, în întunericul tăcut din jur, în care nu se mișcau decît sticlele ochelarilor, sclipind uneori nelămurit cînd interlocutorul meu își clătina capul.

A urmat apoi o tăcere, și după tăcere un sunet bizar. Probabil că doctorul Condor își apăsase strîns degetele, pînă i-au trosnit încheieturile.

— Așadar, asta a fost, mîrîi el nemulțumit. Iar eu, neghiobul de mine, n-am observat ! Mereu același lucru : din pricina bolii nu-l mai vezi pe bolnav. Cu examenele și consultațiile astea meticuloase pentru depistarea tuturor simptomelor, treci tocmai pe lîngă ceea ce este esențial, pe lîngă ceea ce se petrece înlăuntrul omului însuși. Totuși, ceva am simțit eu la un moment dat că se întîmplă cu fata asta ; îți amintești cum l-am întrebat după examenul acela pe bătrîn, dacă nu cumva a intervenit altcineva în tratament — această voință subită și fierbinte de a se însănătoși repede, cît mai repede, mi-a dat imediat de gîndit. Am avut în bună măsură dreptate să presupun că aici intrase în joc cineva străin. Dar eu, ca un prostănac ce sînt, m-am gîndit doar la vreun vraci sau la un hipnotizator ; credeam că vreo șarlatanie oarecare i-a sucit capul. Numai la lucrul cel mai simplu, cel mai logic nu m-am gîndit, la ceea ce era

limpede și la mintea omului. Fiindcă a fi îndrăgostită, e doar ceva de-a dreptul organic la o fată aflată la vîrsta ei, în perioada de tranziție. Numai că e al dracului de prost că s-a nimerit să se întîmple tocmai acum și cu atîta violență — Doamne, sărmana copilă!

Se ridicase. Îi auzeam pașii mici depărtîndu-se și apropiindu-se, pe urmă un suspin:

— Îngrozitor, tocmai acum trebuia să se întîmple, cînd am pus la cale povestea cu voiajul. Și nici Dumnezeu din cer nu mai poate să dreagă ceva, fiindcă s-a autosugestionat că trebuie să se vindece pentru dumneata, nu pentru ea însăși. Îngrozitor, o, ce îngrozitor va fi mai tîrziu, cînd va interveni întorsătura nefavorabilă! Acum, cînd speră și cere totul, nu-i va mai ajunge o mică ameliorare, un simplu progres! Dumnezeule, ce răspundere înfiorătoare ne-am luat!

În mine se trezi pe neașteptate o împotrivire. Mă supăra faptul că eram implicat tot timpul. Doar venisem să mă eliberez de răspundere. Așa că l-am întrerupt cu hotărîre:

— Împărtășesc întru totul părerea dumitale. Urmările nu puteau fi prevăzute. Trebuie să se pună capăt din vreme acestei amăgiri nesăbuite. Trebuie să interveniți energic. Trebuie să-i spuneți...

— Ce să-i spun?

— Ei... că îndrăgostitul ăsta e pur și simplu o copilărie, că e lipsit de sens. Trebuie să-i scoateți asta din cap.

— Să-i scot din cap? Ce să-i scot din cap? Să-i scoți din cap unei femei pasiunea ei? Să-i spun să nu simtă ceea ce simte? Să nu iubească, dacă iubește? Ar fi exact lucrul cel mai greșit pe care l-am putea face și în același timp cel mai idiot. Ai auzit dumneata vreodată că se poate combate o pasiune cu ajutorul logicii? Că poți să convingi febra, cam așa: „Febră dragă, nu mai febricita!“ sau să-i spui focului: „Focule dragă, nu mai arde!“ E o idee frumoasă, într-adevăr, pătrunsă de iubire de oameni, să-i strigi în obraz unei bolnave, unei paralitice: „Să nu cumva, pentru numele lui Dumnezeu, să-ți bagi în cap că și tu ai dreptul să iubești! E o îndrăzneală, din partea ta mai mult decît a oricui, să arăți că ai un sentiment, să te aștepți din partea altuia la

un sentiment — trebuie să-ți ții gura, pentru că ești o estropiată! Marș la colț! Renunță, lasă-te! Renunță la tine însăți!“ Probabil că dumneata dorești să vorbesc astfel cu sărmana fată. Dar fii atît de bun și gîndește-te și la efectul grandios al acestui fel de a vorbi!

— Dar tocmai dumneavoastră trebuie să...

— De ce eu? Doar dumneata ți-ai asumat în mod formal răspunderea? Și acum, de ce tocmai eu?

— Dar nu pot să recunosc chiar eu că...

— Nici nu-i cazul s-o faci! Nici nu ți-e îngăduit! Întîi s-o înnebunești și pe urmă, așa, deodată, să-i pretinzi să fie rațională!... Numai asta ar mai lipsi! E în afară de orice discuție că nu trebuie s-o lași pe biata fată să bănuiască, prin nici un ton din vocea dumitale și nici prin cea mai vagă aluzie, că înclinația ei îți este penibilă — asta ar însemna pur și simplu să izbești un om cu securea în moalele capului!

— Dar... — vocea mă părăsea — trebuie să-i explice cineva...

— Ce să-i explice? Fă bine și exprimă-te mai precis!

— Vreau să spun... că e... că nu avem nici o șansă, că totul e absurd, pentru ca ea să nu... cînd eu... cînd eu...

M-am oprit. Condor tăcea și el. Părea că așteaptă. Pe urmă făcu brusc doi pași pînă la ușă și întinse mîna spre comutatorul electric. Ascuțit și nemilos — lumina izbucni orbitoare silindu-mă să închid pleoapele — în becuri țîșniră trei flăcări albe. Pe neașteptate, camera se lumină ca ziua.

— Așa, zise Condor apăsat și tare. Așa, domnule sublocotenent! Văd că nu se cuvine să ți se înfățișeze lucrurile în condiții prea confortabile. La adăpostul întunericului îți este destul de lesne să te ascunzi și cînd discută anumite lucruri e mai bine ca oamenii să se privească drept în luminile ochilor. Așadar, destul cu bătutul apei în piuă, domnule sublocotenent — aici ceva nu e în regulă. Nu prea cred că ai venit doar ca să-mi arăți scrisoarea asta. Aici se ascunde ceva. Dumneata, simt aceasta, ai de gînd să săvîrșești un anume lucru. Sau stai de vorbă cinstit cu mine, sau mă văd nevoit să-mi iau rămas bun, mulțumindu-ți pentru vizita dumitale.

Ochelarii sticleau pătrunzător către mine; mi-era teamă de rotunjimea lor sclipitoare și am lăsat privirea în jos.

— Nu e grozav de impozantă tăcerea dumitale, domnule sublocotenent. Fiindcă nu prea stă mărturie pentru o conștiință curată. Dar mi se pare că am început să cam miros încotro bate vîntul. Te rog fără nici un fel de ocolișuri: nu cumva ai intenția în urma acestei scrisori... sau a celeilalte, să sfîrșești, pe neașteptate, cu așa-zisa dumitale prietenie?

Aștepta. N-am ridicat privirea. Vocea lui căpătă tonul interogativ al unui examinator.

— Știi ce ar însemna, dacă acum ai da bir cu fugiții? Acum, după ce i-ai sucit fetei capul cu faimoasa dumitale compătimire?

Am tăcut.

— Ei bine, atunci îmi voi lua îngăduința să-ți aduc la cunoștință cum calific eu personal un asemenea procedeu — această dezertare ar fi o lașitate lamentabilă... Ah, nu mai tresări așa milităreşte! Să lăsăm deoparte atît pe domnul ofițer, cît și codul onoarei! La urma urmelor, aici e vorba de mai mult decît de mofturi deastea. Aici e vorba de un om viu, tînăr, prețios, și pe deasupra de unul pentru care sînt răspunzător — în astfel de împrejurări n-am nici chef, nici răbdare să fiu politicos. În orice caz, ca să nu cazi pradă vreunei iluzii în ce privește răspunderea pe care ți-o asumi fugind în felul acesta, îți voi spune acum cu deplină claritate: dezertarea dumitale într-un moment atît de critic, ar fi — te rog acum să-mi acorzi toată atenția — o fărădelege, o faptă josnică față de o făptură nevinovată, și mă tem că ar fi chiar mai mult — ar fi un asasinat!

Omul cel mărunt și îndesat se apropiase de mine cu pumnii strînși, ca un boxer. Poate că în altă situație ar fi avut o înfățișare caraghioasă în halatul lui păros și cu papucii tîrșiți. Dar, din mînia lui cinstită, se desprindea ceva covîrșitor cînd strigă din nou la mine:

— Un asasinat! Un asasinat! Un asasinat! Da, și o știi și dumneata! Sau crezi poate că această făptură atît de iritabilă, atît de mîndră ar *supraviețui* dacă, după ce își deschide pentru prima oară inima unui bărbat,

drept răspuns, acesta, ca un adevărat om de onoare, o ia la goană cuprins de panică, de parcă l-ar fi văzut pe dracu în carne și oase? Ceva mai multă fantezie, dacă mi-e îngăduit să-ți fac o rugăminte! N-ai citit scrisoarea sau inima dumitale nu e in stare să vadă? Nici măcar o femeie normală, sănătoasă, n-ar putea suporta o asemenea desconsiderare! Chiar și unei astfel de femei, o asemenea lovitură i-ar zgudui echilibrul lăuntric pentru ani și ani de zile! Și această fată, care nu se menține în viață decît prin speranța de vindecare cu care ai amăgit-o dumneata, această făptură tulburată, indusă în eroare, crezi dumneata că ar mai putea să suporte așa ceva? Dacă n-o va nimici acest șoc, atunci se va distruge ea singură! Da, o va face ea singură — un om deznădăjduit nu suportă o astfel de înjosire — sînt convins că nu va supraviețui unei asemenea cruzimi, iar dumneata, domnule sublocotenent, o știi tot atît de bine ca și mine. Și findcă știi toate acestea, dezertarea dumitale n-ar fi numai slăbiciune și lașitate, ci un asasinat abominabil, comis cu premeditare!

Involuntar m-am dat și mai mult înapoi. În această singură clipă, cînd a pronunțat cuvîntul „asasinat", am revăzut totul într-o viziune fulgerătoare: balustrada terasei din turn și cum Edith se încleșta de ea cu ambele mîini! Cum a trebuit s-o apuc și s-o trag înapoi cu forța în ultima clipă! Știam, Condor nu exagera; într-adevăr, așa va proceda: se va arunca de-acolo — vedeam în fața mea dalele dreptunghiulare din adînc, vedeam totul în această clipă, parcă tocmai s-ar întîmpla, parcă s-ar fi și întîmplat, și un vîjîit îmi răsună în urechi, de parcă eu însumi m-aș fi prăvălit de-a lungul celor patru, celor cinci etaje.

Dar Condor încă mai stăruia.

— Ei? Încearcă să tăgăduiești! E timpul să arăți cîte ceva din curajul la care ești obligat din punct de vedere profesional!

— Dar, domnule doctor... ce să fac... Doar nu pot să mă las silit... nu pot spune ceva ce nu vreau să spun!... Cum aș putea să mă port ca și cînd aș fi de acord cu visurile ei absurde și nebunești?... Și, pierzîndu-mi stă-

pînirea de sine, izbucnii : Nu, nu mai suport, nu mai pot suporta !... Nu pot, nu vreau și nu pot !

Trebuie să fi strigat foarte tare, căci am simțit degetele lui Condor ca un cleşte de fier în jurul braţului !

— Încet, pentru numele lui Dumnezeu !

Sări repede la comutator şi stinse iarăşi lumina. Numai lampa de pe masa de lucru răspîndea sub abajurul ei gălbui un con de lumină mată.

— Fir-ar să fie ! Cu dumneata trebuie să vorbesc întocmai cum se vorbeşte cu un bolnav. Mai întîi aşează-te la loc şi linişteşte-te ; aici pe fotoliul acesta, au fost dezbătute şi probleme mai grave. Îşi trase scaunul mai aproape. Aşadar, fără nervi acum, şi, te rog, liniştit, încet — la rînd una după alta ! Mai întîi, te tot vaiţi : „Nu pot suporta !" Dar asta nu mă lămureşte pe deplin. Trebuie să ştiu : *ce* nu poţi îndura ? Ce anume te îngrozeşte atît de tare în faptul că această sărmană copilă s-a îndrăgostit cu atîta patimă de dumneata ?

Respirai adînc, pregătindu-mă să răspund, dar Condor mi-o luă grăbit înainte :

— Să nu ne precipităm ! Şi, înainte de toate : să nu-ţi fie ruşine ! Deoarece pot înţelege faptul în sine, că în prima clipă te cuprinde spaima cînd eşti luat prin surprindere cu o spovedanie atît de pasionată. Numai pe un prostănac îl face fericit un aşa-zis „succes la femei", numai un neghiob se umflă în pene pentru aşa ceva. Un om adevărat este mai degrabă consternat, cînd simte că o femeie şi-a pierdut capul din pricina lui şi că el nu poate răspunde sentimentelor ei. Toate astea le înţeleg. Dar pentru ce eşti atît de tulburat, atît de neobişnuit de tulburat, trebuie totuşi să te întreb : nu cumva, în cazul dumitale, mai joacă un rol şi ceva deosebit, vreau să spun împrejurări deosebite...

— Ce fel de împrejurări ?

— Ei... că Edith... e atît de greu să formulezi asemenea lucruri... vreau să spun... nu cumva îţi inspiră... defectul ei trupesc, pînă la urmă, o anume repulsie... o scîrbă fiziologică ?

— Nu... cîtuşi de puţin ! protestai eu energic.

Tocmai neputinţa ei, faptul că era neajutorată, a fost ceea ce m-a atras atît de irezistibil spre ea, şi dacă în

unele clipe avusesem pentru Edith un sentiment care se apropia în chip tainic de acela tandru al unui îndrăgostit, era doar din pricină că suferința fetei, singurătatea și infirmitatea ei, mă cutremuraseră în asemenea măsură.

— Nu ! Niciodată, repetai cu convingere și era aproape înverșunare în vocea mea. Cum se poate închipui așa ceva !

— Cu atît mai bine. Asta mă liniștește, într-o oarecare măsură. Ei, ca medic ai deseori prilejul să observi astfel de complexe psihice la persoanele cele mai normale în aparență. Firește — de înțeles nu i-am înțeles niciodată pe bărbații cărora cea mai neînsemnată anomalie la o femeie le produce un fel de idiosincrasie, totuși există nenumărați bărbați la care, dacă din milioanele și miliardele de celule ce formează un organism, un om, numai un pic de pigment este deformat, se exclude imediat orice posibilitate a unei legături erotice. Astfel de repulsii sînt, ca toate instinctele din păcate, întotdeauna imposibil de înfrînt — de aceea sînt de două ori bucuros că la dumneata nu așa stau lucrurile, prin urmare că nu faptul infirmității ei este acela care te înspăimîntă în asemenea măsură. Iar în acest caz, nu pot decît să presupun că... îmi permiți să vorbesc deschis ?

— Bineînțeles.

— Că spaima dumitale nu avea drept cauză faptul în sine, ci gîndul la consecințe... vreau să spun că nu te-a înspăimîntat chiar atît de tare iubirea acestei sărmane copile, cît te-ai temut în subconștientul dumitale că alții ar putea afla de dragostea ei și să-și bată joc de asta... așadar, după părerea mea, nemăsurata dumitale tulburare nu e altceva decît un fel de frică — iartă-mă — de a deveni ridicul în fața celorlalți, a camarazilor dumitale.

Mă simțeam de parcă doctorul Condor îmi vîrîse un ac fin și ascuțit în inimă. Pentru că ceea ce spunea el, simțisem de mult în subconștientul meu, numai că nu îndrăznisem să-l gîndesc. Încă din prima zi mă temusem că ciudata mea legătură cu fata schiloadă ar putea să devină ținta ironiei camarazilor mei, cu acea zeflemea austriacă, jovială și totuși ucigătoare, desemnată uneori prin expresia „a lua în balon" ; știam prea bine cum

își băteau joc de oricine pe care-l „prindeau" vreodată cu o femeie „nasoală" sau prost îmbrăcată. Numai de aceea construisem instinctiv acea dublă barieră, între o lume și cealaltă, între regiment și familia Kekesfalva. Într-adevăr — Condor nu se înșela în presupunerile lui : din prima clipă cînd îmi dădusem seama de pasiunea ei, îmi fusese rușine în primul rînd de ceilalți, de tătăl, de Ilona, de servitor, de camarazi. Iar de mine însumi mi-era rușine din pricina compătimirii mele aducătoare de nenorocire.

Dar iată că începui să și simt mîna lui Condor, înzestrată cu puteri magnetice, mîngîindu-mi genunchiul.

— Nu, să nu-ți fie rușine ! Dacă există cineva care să înțeleagă, că te poți teme de oameni, de îndată ce se ivește ceva care să fie oarecum în contradicție cu concepțiile lor ordonate după tipic, apoi eu sînt acela. Doar ai văzut-o pe soția mea. Nimeni n-a înțeles de ce m-am căsătorit cu ea și tot ce nu este pe linia concepțiilor lor înguste și așa-zis normale îi face pe oameni mai întîi curioși și apoi răutăcioși. Imediat domnii colegi a' mei au început să șușotească, insinuînd că devenise incurabilă fiindcă greșisem tratamentul și că am luat-o de nevastă numai de frică — prietenii, presupușii mei prieteni, iarăși, au răspîndit zvonul că are bani mulți sau că așteaptă o moștenire. Mama mea, propria mea mamă, a refuzat vreme de doi ani s-o primească în casă, deoarece avusese gata pregătită o altă partidă pentru mine, fiica unui profesor — pe atunci cel mai celebru internist al universității și dacă m-aș fi căsătorit cu ea, deveneam după trei săptămîni conferențiar, pe urmă profesor și toată viața în casa mea ar fi curs numai lapte și miere. Dar eu știam că femeia aceasta s-ar fi prăpădit, dacă aș fi părăsit-o. Nu credea decît în mine și dacă i-aș fi luat această credință, n-ar mai fi fost capabilă să trăiască mai departe. Ei bine, îți mărturisesc cu toată sinceritatea că n-am regretat alegerea mea. Fiindcă, te rog să mă crezi, ca medic, și mai ales ca medic, nu se întîmplă decît rareori să ai conștiința cu totul curată. Știi că în realitate nu poți ajuta decît foarte puțin, că de unul singur nu reușești să lupți împotriva incomensurabilei mizerii cotidiene. Poți doar să scoți cu un degetar cîteva picături

din această mare fără fund și cei pe care astăzi îi crezi tămăduiți, chiar mîine au un nou beteșug. Mereu ai simțămîntul că ai fost prea neglijent, prea nepăsător și la asta se mai adaugă greșelile, erorile tehnice pe care le comiți inevitabil — și atunci simți nevoia să-ți rămînă măcar conștiința curată că ai salvat cel puțin *un om*, că n-ai dezamăgit încrederea *unuia*, că există *un* caz în care ai procedat așa cum se cuvine. La urma urmei trebuie să știi dacă ai trecut prin viață orbecăind și mucegăind, sau ai trăit pentru ceva. Crede-mă — și deodată am simțit că apropierea lui devine foarte caldă și aproape tandră — că merită să iei asupra ta o povară grea dacă în felul acesta poți ușura povara unui alt om.

M-a mișcat vibrația adîncă din glasul lui. Pe neașteptate m-a năpădit o ușoară fierbințeală în piept, acea apăsare binecunoscută, de parcă mi s-ar dilata inima, sau s-ar încorda ; simțeam că amintirea legată de însingurarea plină de deznădejde a acelei copile nefericite trezea din nou compătimire în mine. Știam că acum va porni iarăși să curgă izvorul acela cald și unduirile cărora nu mă puteam împotrivi. Dar : „Nu ceda ! îmi spuneam. Nu te lăsa iarăși atras, nu te lăsa tras înapoi !“ Și mi-am ridicat hotărît privirea.

— Domnule doctor — fiecare își cunoaște, pînă la o anumită limită, hotarele propriei sale puteri. De aceea trebuie să te previn ; te rog să nu contezi pe mine ! E în puterea dumitale, și nu într-a mea, s-o ajuți acum pe Edith. În ce mă privește, am mers în chestiunea aceasta mult mai departe decît intenționasem inițial, și o mărturisesc cinstit — nu sînt nici pe departe atît de bun și de plin de abnegație cum crezi dumneata. Sînt la capătul puterilor ! Nu mai pot îndura să mă las adorat, divinizat, și pe deasupra să mă mai și prefac că doresc acest lucru, sau că sînt dispus să-l suport. E mai bine dacă va vedea de pe acum clar situația, decît să fie dezamăgită mai tîrziu. Îți dau cuvîntul meu de onoare, ca militar, că am spus-o cu toată sinceritatea, avertizîndu-te de acest lucru, și repet acum : nu conta pe mine, nu mă suprapreţui !

Probabil că vorbisem foarte hotărît, deoarece Condor mă privi cam descumpănit.

— Asta sună de parcă ai fi luat o anumită hotărîre. Și se ridică brusc. Întreg adevărul, te rog nu numai pe jumătate ! Ai și întreprins ceva... ceva irevocabil ?

Mă ridicai la rîndul meu.

— Da, zisei eu, scoțînd din buzunar cererea de demisie. Iată. Te rog s-o citești și dumneata.

Cu un gest șovăitor, Condor luă foaia, aruncîndu-mi o privire neliniștită înainte de a se îndrepta spre micul cerc de lumină al lămpii. Citi încet și tăcut. Pe urmă împături foaia și-și spuse părerea foarte liniștit, pe un ton obiectiv, ca pe ceva de la sine înțeles :

— Presupun, că din cele ce ți-am înfățișat adineauri, ești perfect conștient de urmări — tocmai ajunsesem la constatarea că dezertarea dumitale nu poate avea decît urmări fatale asupra fetei... urmări ucigașe sau sinucigașe... Presupun, prin urmare, că ești pe deplin lămurit asupra faptului că această foaie de hîrtie reprezintă nu numai cererea dumitale de demisie, ci și... și o sentință de condamnare la moarte pentru sărmana copilă.

Nu răspunsei.

— Îți adresasem o întrebare, domnule sublocotenent ! Și repet întrebarea : Ești conștient de aceste consecințe ? Îți asumi întreaga răspundere, o iei asupra conștiinței dumitale ?

Continuai să tac. Se apropie de mine, cu hîrtia împăturită, în mînă, și mi-o dădu înapoi.

— Mulțumesc ! Nu vreau să am nimic de-a face cu chestiunea asta. Poftim — ia-o !

Dar brațul îmi era paralizat. Nu aveam putere să-l ridic. Și nu aveam curajul să-i înfrunt privirea cercetătoare.

— Prin urmare, nu ai intenția să predai celor în drept această... această sentință de moarte ?

M-am întors și mi-am dus mîinile la spate. El înțelese.

— Așadar, pot s-o rup ?

— Da, am răspuns, te rog chiar.

El se întoarse spre masa de scris. Am auzit, fără să privesc într-acolo, zgomotul ascuțit al hîrtiei rupte, o dată, de două ori, de trei ori, și pe urmă fîșiitul foilor făcute bucățele în timp ce cădeau în coșul de hîrtii. Și lucru

ciudat, mă simțeam de parcă mi se luase o povară. Încă o dată — a doua oară în decursul acestei zile atît de plină de semnificații fusese luată o hotărîre importantă pentru mine. Nu fusese nevoie s-o iau eu. Ea însăși făcuse alegerea în numele meu.

Condor se apropie de mine și mă împinse cu blîndețe înapoi în fotoliu.

— Așa — cred că în clipa aceasta am evitat o mare nenorocire... o nenorocire foarte mare! Și acum, la chestiune! Oricum, datorez acestei situații prilejul de a te fi cunoscut într-o oarecare măsură — nu, să nu negi. Nu te suprapreţuiesc, nu te consider drept acel om „minunat și bun", cum te califică elogios Kekesfalva, ci ca pe un asociat pe care nu prea te poți bizui, din pricina sentimentelor sale șovăitoare și a unei deosebite nerăbdări a inimii; pe cît sînt de bucuros că am reușit să împiedic escapada dumitale lipsită de sens, tot pe atît nu-mi place graba cu care iei hotărîri și graba cu care renunți iarăși la proiectele dumitale. Oamenilor atît de subordonați unor dispoziții sufletești trecătoare nu trebuie să li se încredințeze răspunderi serioase. Dumneata ai fi ultimul pe care l-aș solicita într-o treabă în care ar fi nevoie de răbdare și stăruință.

De aceea ascultă! Nu vreau prea mult de la dumneata! Numai ceea ce e neapărat necesar, ce e strict necesar. Am convins-o, așadar, pe Edith să înceapă un tratament nou — sau, mai bine zis, unul pe care ea îl crede nou. De dragul dumitale s-a hotărît să plece, să plece pentru luni de zile, și, după cum știi, plecarea are loc peste opt zile. Ei bine — pentru aceste opt zile am nevoie de ajutorul dumitale, și ca să-ți iau o piatră de pe inimă ți-o spun de la început: numai pentru aceste opt zile! Mai mult nu vreau de la dumneata, numai să-mi promiți că în cursul acestei singure săptămîni, pînă la plecare, nu vei întreprinde nimic brusc, nimic spontan, și, înainte de orice, că nu vei dezvălui prin nici o vorbă și prin nici un gest că înclinația acestei sărmane copile te derutează în asemenea măsură. Deocamdată nu cer mai mult de la dumneata — cred că e lucrul cel mai modest ce se poate pretinde: opt zile de stăpînire de sine, cînd e în joc viața altui om.

— Dar... dar după aceea ?

— Deocamdată să nu ne gîndim la ce va fi mai tîrziu. Nici cînd operez o tumoare, nu mi-e îngăduit să pierd vremea întrebîndu-mă dacă nu se va reface peste cîteva luni. Cînd sînt chemat undeva să ajut, nu-mi rămîne decît o singură soluție : să intervin fără zăbavă. În oricare dintre cazuri, este singurul lucru eficace, pentru că e singurul lucru omenesc. Tot restul depinde de întîmplare, așa cum spun cei mai credincioși decît mine : e în mîna lui Dumnezeu. Cîte nu se pot întîmpla în cele cîteva luni ! Poate că starea ei se ameliorează într-adevăr mai repede decît am presupus eu, poate că pasiunea ei se va domoli din pricina depărtării — nu pot prevedea toate posibilitățile, iar dumneata nici n-ar trebui să încerci ! Concentrează-ți toată puterea numai și numai ca în decursul acestei perioade decisive să nu te trădezi, să nu afle că dragostea ei îți este... îți este atît de penibilă. Spune-ți mereu și mereu opt zile, șapte zile, șase zile, și salvez un om, nu-l voi supăra, nu-l voi jigni, nu-l voi tulbura, nu-l voi descuraja. Opt zile de atitudine bărbătească, fermă — crezi că nu vei putea trece prin încercarea asta ?

— Ba da, am răspuns spontan. Și am adăugat și mai hotărît : Sînt sigur ! Sînt absolut sigur !

De cînd știam că rolul meu este limitat în timp, simțeam, un fel de putere nouă.

L-am auzit pe Condor răsuflînd ușurat.

— Slavă Domnului ! Acum îți pot mărturisi cît de îngrijorat eram. Crede-mă — Edith într-adevăr n-ar fi supraviețuit, dacă drept răspuns la scrisoarea ei, la mărturisirea ei, ai fi dat pur și simplu bir cu fugiții. De aceea, tocmai zilele imediat următoare sînt decisive. Toate celelalte se vor aranja într-un fel, mai tîrziu. Pînă atunci, s-o lăsăm pe biata copilă să fie nițeluș fericită — vreme de opt zile fericită și neștiutoare ; fiindcă pentru această singură săptămînă garantezi, nu-i așa ?

În loc să-i răspund, i-am întins mîna.

— Atunci cred că totul e iarăși în ordine și putem trece liniștiți, dincolo, la soția mea.

Dar nu se ridică. Simțeam că se năștea în el o îndoială.

— Mai e ceva, adăugă cu vocea coborită. Noi, medicii, sîntem obligați întotdeauna să ne gîndim și la neprevăzut, trebuie să fim pregătiți pentru orice eventualitate. Dacă s-ar întîmpla cumva — pun aici o ipoteză nerealistă — dacă s-ar produce un accident... cu alte cuvinte dacă n-ai mai găsi forța necesară, sau Edith, cu firea ei suspicioasă, ar avea o nouă criză — atunci să mă înștiințezi imediat. Pentru nimic în lume nu trebuie să se întîmple ceva ireparabil în această perioadă scurtă, dar foarte periculoasă. Dacă nu te simți capabil să-ți îndeplinești rolul sau dacă te vei trăda involuntar în decursul acestor opt zile, atunci să nu-ți fie rușine — pentru numele lui Dumnezeu să nu-ți fie rușine de mine, am văzut destui oameni despuiați și destule suflete sfîșiate ! La orice oră din zi sau din noapte poți să vii sau să mă chemi la telefon ; sînt întotdeauna gata să-ți sar în ajutor, fiindcă știu cît de important este. Și acum — scaunul de lîngă mine se mișcă, și observai că doctorul Condor se ridica — mai bine ne mutam dincolo. Am vorbit nițeluș cam mult și soția mea se neliniștește ușor. Și eu trebuie, după ani de zile, să fiu mereu atent, ca să n-o irit. Cel pe care soarta l-a rănit o dată adînc, acela rămîne pentru totdeauna ușor de rănit.

Făcu iarăși cei doi pași pînă la comutatorul electric, becurile se aprinseră. Cînd se întoarse spre mine, chipul său mi se păru schimbat : poate că numai lumina puternică era de vină, căci îi trasa atît de precis contururile, și pentru întîia oară i-am observat cutele adînci de pe frunte, iar din toată atitudinea sa, cît de ostenit era omul acesta, cît de sleit de oboseală. „Mereu s-a dăruit altora“, îmi spuneam. Ce jalnică mi s-a părut deodată dorința mea de a fugi în fața celor dintîi neplăceri ce-mi ieșeau în cale, și atunci l-am privit cu emoție și recunoștință.

Păru că înțelege și zîmbi.

— Ce bine că ai venit la mine, îmi spuse bătîndu-mă cu mîna pe umăr, și că am stat de vorbă pe îndelete. Gîndește-te că, fără să cumpănești bine lucrurile, ai fi fugit pur și simplu ! Toată viața dumitale te-ar fi împovărat gîndul acesta, căci poți fugi de orice pe lumea asta, numai de tine însuți nu. Și acum să trecem dincolo. Haide — dragă prietene.

Cuvintul acesta „prietene“, pe care mi l-a dăruit acest om în acest ceas, m-a emoționat. Știa cit de slab, cit de laș fusesem, și totuși nu mă disprețuiă. Cu acest singur cuvint îmi dăruia — el, cel mai în vîrstă, celui mai tînăr, cel mai experimentat celui care abia se iniția șovăind — îmi dăruia iarăși increderea în mine. Ca scăpat de o povară și cu inima ușoară, l-am urmat.

Am străbătut întîi sala de așteptare, pe urmă Condor a deschis ușa spre încăperea vecină. La masa care încă nu fusese strinsă, ședea soția lui și tricota. Nimic din felul stăruitor în care lucra nu ducea la presupunerea că miinile care acționau andrelele atit de lesne și de sigur erau ale unei oarbe iar coșulețul cu lină și foarfeca erau așezate foarte ordonat, la îndemînă. Abia cind femeia aplecată asupra lucrului și-a ridicat spre noi luminile goale ale ochilor și cind pe globurile lucioase s-a oglindit miniatural, lampa, insensibilitatea lor a devenit evidentă.

— Ei bine, Clara, ne-am ținut promisiunea ? spuse Condor apropiindu-se tandru de ea, cu acel ton care vibra întotdeauna cald în vocea lui cind i se adresa. Nu-i așa că n-a durat mult ? Și nu-ți poți închipui cit de bine îmi pare că domnul sublocotenent a trecut pe-aici ! Fiindcă trebuie să știi — dar ia loc, te rog, numai o clipă, dragă prietene — că garnizoana lui e în același oraș în care locuiește familia Kekesfalva, iți amintești, desigur, de mica mea pacientă ?

—Ah, biata copilă paralizată, nu-i așa ?

— Și acum mă vei înțelege : prin domnul sublocotenent aflu din cînd în cind ce mai e nou pe acolo, fără a trebui să mă mai deplasez anume. Trece aproape în fiecare zi pe la castel, să se ocupe puțin de sărmana bolnavă, și-i ține de urît.

Oarba întoarse capul în direcția unde presupunea că șed eu. Peste trăsăturile ei aspre trecu deodată ceva tandru, netezindu-le.

— Ce drăguț din partea dumneavoastră, domnule sublocotenent ! Îmi închipui ce bine-i face asta ! îmi spuse dînd aprobator din cap ; involuntar mîna ei care se sprijinea pe masă se întinse spre mine.

— Da, îmi e de mare ajutor, continuă Condor, altfel ar trebui să mă duc mai des pînă acolo, ca să iau măsuri

în privința stării ei nervoase. E o mare ușurare pentru mine că tocmai în această ultimă săptămînă, înainte de plecarea ei în Elveția pentru a se reface, sublocotenentul Hofmiller are puțină grijă de dînsa. Nu-i întotdeauna simplu să ieși la capăt cu ea, dar el se pricepe cum să procedeze și izbutește într-adevăr minunat de bine, știu că nu mă lasă la nevoie. Pe el pot conta mai mult decît pe oricare dintre asistenții sau colegii mei.

Am înțeles imediat că doctorul Condor vrea să mă lege și mai mult, prin faptul că mă obliga în prezența acestei femei, ea însăși neputincioasă ; dar mi-am luat bucuros răspunderea făgăduind ceea ce mi se cerea.

— Bineînțeles că poți avea încredere în mine, domnule doctor. Fără discuție că mă voi duce acolo în fiecare dintre aceste opt zile care urmează, de la prima pînă la ultima, și chiar și cel mai mic incident am să ți-l relatez imediat prin telefon. Dar sînt convins — și l-am privit semnificativ, pe deasupra oarbei care tricota — că nu va exista nici un incident și nu vom întîmpina greutăți. Sînt ca și sigur de acest lucru.

— Și eu, confirmă el cu un mic zîmbet.

Ne înțelegeam perfect. Dar pe chipul soției sale, la colțurile gurii, se ivi acum o ușoară cută de încordare. Se vedea că o frămîntă ceva.

— Încă nici nu m-am scuzat față de dumneavoastră, domnule sublocotenent. Mi-e teamă că mai înainte m-am arătat puțin cam... puțin cam neprietenoasă. Dar fata aia neroadă nu m-a anunțat de vreo vizită, și eu nu știam cine ar putea fi acolo, în cameră, iar Emmerich, nu mi-a vorbit încă niciodată despre dumneavoastră. De aceea am crezut că-i cineva străin, care vrea să-l rețină, iar el e întotdeauna mort de oboseală cînd vine acasă.

— Ați avut foarte multă dreptate, stimată doamnă, ba chiar ar trebui să fiți mai severă. Mă tem — vă rog să-mi iertați lipsa de modestie — că soțul dumneavoastră se dăruiește prea mult.

— Cu totul, mă întrerupse ea cu violență și-și apropie repede scaunul cu un gest pătimaș. Cu totul, vă spun, se dăruiește cu totul, își jertfește timpul și nervii, și banii. Nu mănîncă, nu doarme din pricina bolnavilor săi. Toți îl exploatează, și eu, cu ochii mei orbi, nu-l pot ajuta

cu nimic, nu-l pot scuti de nimic. Dacă ai şti cît de îngrijorată sînt din pricina lui ! Toată ziua mă gîndesc : încă n-a mîncat nimic, acum iarăşi stă în tren, în tramvai, şi la noapte iar o să-l trezească. Pentru toţi are vreme, numai pentru el însuşi nu. Şi, Doamne Dumnezeule, cine îi este recunoscător pentru asta ? Nimeni ! Nimeni !

— Chiar nimeni ? se aplecă el spre femeia cea enervată.

— Fireşte, se roşi ea. Dar eu nu pot face nimic pentru el ! Cînd se întoarce acasă de la lucru, totdeauna sînt aproape moartă de frică. Vai, dacă aţi putea avea dumneavoastră influenţă asupra lui ! Ar avea nevoie de cineva care să-l mai potolească puţin. Că un singur om doar nu-i poate ajuta pe toţi...

— Dar de încercat trebuie să încercăm, spuse el, cu care prilej privi spre mine. Doar pentru asta trăim. Numai pentru asta.

Simţeam chemarea pe care mi-o adresa, pătrunzînd pînă în adîncul meu. Dar am suportat uşor privirea aceasta, de cînd ştiam că hotărîrea mea fusese luată.

M-am ridicat. Făcusem în clipa aceea un legămînt. Imediat ce auzi scîrţîitul scaunului meu, oarba îşi înălţă ochii.

— Trebuie într-adevăr să şi plecaţi ? întrebă ea şi se vedea că regreta sincer. Păcat, păcat ! Dar, nu-i aşa că veţi mai veni, cît de curînd ?

Nu mă simţeam la largul meu. „Ce-i cu tine, mă minunam înlăuntrul meu, că toţi au încredere în tine, că femeia asta oarbă îşi ridică ochii goi şi totuşi strălucitori spre tine, că bărbatul acesta, aproape un străin, îţi pune acum prieteneşte braţul pe după umeri ?" Chiar în clipa cînd coboram scările, nu mai înţelegeam ce mă mînase încoace, cu o oră în urmă. Oare de ce voisem să fug ? Pentru că un oarecare superior arţăgos mă dojenise ? Pentru că o făptură, un biet om infirm, se topea de dragoste pentru mine ? Pentru că exista cineva care încerca să se rezeme de mine, să se ridice sprijinindu-se de mine ? Doar este un lucru minunat să ajuţi, singurul pentru care merită într-adevăr să te osteneşti, singurul care îţi dă satisfacţii. Şi această descoperire mă îndemna acum să înfăptuiesc

o jertfă insuportabilă : pentru dragostea cea mare, cea fierbinte a unui om, să-i fiu recunoscător acestui om.

Opt zile ! — de cînd Condor pusese un termen misiunii mele, mă simțeam din nou încrezător, în mine. Doar un singur ceas îmi mai inspira teamă sau, mai bine-zis, acea singură clipă, cînd va trebui să stau iarăși față în față cu Edith pentru prima oară după spovedania ei. Știam că după mărturisiri ce presupuneau o intimitate atît de sălbatică, o degajare deplină nu mai era posibilă — prima ei privire după acea „sărutare fierbinte trebuie să cuprindă întrebarea : „M-ai iertat ?" — poate chiar una și mai periculoasă : „Îmi accepți iubirea și răspunzi la ea ?" Această primă privire care va aduce roșeața în obraji, o privire de nerăbdare reținută și totuși de nestăvilit, putea să devină, o simțeam limpede, extrem de periculoasă și totodată decisivă. Un singur cuvînt nelalocul lui, un gest greșit, și iată că aș dezvălui cu cruzime ceea ce nu-mi era îngăduit să dezvălui, și totodată aș aduce atunci, într-un fel brusc și iremediabil, acea jignire împotriva căreia Condor mă avertizase cu atîta stăruință. În schimb, dacă voi reuși să fac față acestei priviri, atunci eram salvat și poate că o salvam și pe ea pentru totdeauna.

Dar abia am pășit, în ziua următoare, pragul casei, că am și remarcat că Edith, evident preocupată de aceeași grijă, își luase din vreme toate măsurile ca să nu se întîlnească singură cu mine. Încă din vestibul a răzbătut pînă la mine zvon de voci, femei stînd la taifas ; așadar, la această oră neobișnuită, cînd întrevederile noastre nu erau niciodată stingherite de musafiri, își invitase cîteva prietene, pentru ca în felul acesta să poată trece mai lesne peste primul moment critic.

Încă înainte de a fi pășit în salon, Ilona ieși grăbită și bine dispusă în întîmpinarea mea, fie îndemnată de Edith, fie din proprie inițiativă — apoi mă conduse mai departe și mă prezentă soției prefectului și fiicei ei, o ființă de o paloare bolnăvicioasă, pistruiată, cu o mutră obraznică pe care, de astfel, știam că Edith nu poate s-o sufere ; altfel, acea primă privire era oarecum estompată, iar Ilona mă și împinse spre masă. Am băut cu toții ceai și am flecărit. I-am făcut o conversație susținută acelei obraznice și

pistruiate gîsculițe de provincie, în timp ce Edith discuta cu mama fetei. Prin această împărțire, cituși de puțin întîmplătoare, se intercalaseră în legătura noastră ascunsă și periculoasă existentă între ea și mine cîteva straturi intermediare și izolatoare : puteam evita s-o privesc pe Edith, deși simțeam că ochii ei poposeau uneori neliniștiți asupra mea. Și chiar cînd cele două vizitatoare se ridicară, în sfîrșit, Ilona a salvat, abilă, situația cu ajutorul unei manevre rapide.

— Le însoțesc pe doamne numai pînă afară. Între timp, puteți să vă începeți partida de șah. După aceea mai am puțină treabă cu pregătirile pentru călătorie, dar într-un ceas mă întorc iarăși la voi.

— Ai chef de o partidă ? am putut-o întreba acum, degajat, pe Edith.

— Cu plăcere și Edith își coborî ochii, în timp ce femeile părăseau, toate trei, încăperea.

Rămase cu privirea ațintită în poală, în timp ce eu instalam tabla de șah și, pentru a mai cîștiga timp, orînduiam meticulos piesele. Altă dată obișnuiam, după regulile consacrate ale șahului, să ascundem în pumnii închiși și ținuți la spate cîte o piesă albă și neagră, ca să stabilim cine are prima mișcare în atac și cine trebuie să se apere. Dar acest fel de a alege presupunea în orice caz să ne adresăm unul altuia măcar aceste cuvinte : „dreapta“ sau „stînga“ ; ar fi cerut un efort pe care l-am evitat amîndoi printr-o înțelegere tacită, și am așezat figurile fără altă introducere. Numai să nu vorbesc ! Să-mi închid toate gîndurile în tabla cuprinzînd cele șaizeci și patru de pătrățele ! Să-mi ațintesc privirea numai asupra pieselor și nici măcar asupra degetelor care le mișcă !

Și așa am jucat, prefăcîndu-ne cu totul absorbiți de joc — o concentrare proprie de obicei doar jucătorilor înverșunați, care uită totul în jurul lor și-și îndreaptă întreaga atenție exclusiv asupra partidei.

Curînd însă, jocul însuși dădu pe față prefăcătoria atitudinii noastre. La a treia partidă, Edith nu mai fu în stare să se concentreze. Făcea mișcări greșite, din tremurul degetelor ei mi-am dat limpede seama că nu mai era în stare să suporte această tăcere neverosimilă. În toiul partidei împinse tabla la o parte.

— Destul ! Dă-mi o țigară !

Am scos una din cutia de argint cizelat și am aprins serviabil un chibrit. Cînd a izbucnit flăcăruia, n-am mai putut să-i ocolesc ochii. Priveau țintă, cu desăvîrșire nemișcați, nu către mine și nici în vreo direcție anumită : înghețați parcă într-o mînie rece, stăruiau ficși și străini, și totuși deasupra lor zvîcneau, în arcuri tremurătoare, sprîncenele încordate. Am înțeles imediat aceste semne prevestitoare de furtună, care la Edith anunțau, inevitabil, o izbucnire nervoasă.

— Nu ! am prevenit-o eu și eram sincer speriat. Te rog, nu !

Dar ea se aruncă înapoi în fotoliu. Am văzut înfiorarea trecînd prin întregul ei trup și degetele înfingîndu-se tot mai adînc în spetezele laterale.

— Nu ! Nu ! am rugat-o iarăși, nu-mi venea în minte altceva decît acest cuvînt pe care-l pronunțam ca pe o rugăminte.

Dar plînsul care se adunase pînă acum își și croise drum. Nu era un hohot sălbatic, puternic, ci — mult mai îngrozitor — un plîns încet, zguduitor, cu gura încleștată, un plîns căruia îi era rușine de el însuși, și pe care nu-l putea totuși stăpîni.

— Nu ! Te rog nu ! am spus, și aplecîndu-mă aproape de ea, i-am pus, ca s-o liniștesc, mîna pe braț.

Imediat îi trecu parcă un curent electric prin umeri și apoi corpul închircit se cutremură ca și cînd s-ar fi sfîșiat ceva înlăuntrul lui.

Și, deodată zvîcniturile încetară, întregul trup deveni iarăși țeapăn, nu mai mișca. Parcă tot corpul pîndea, aștepta, încercînd să înțeleagă ce poate să însemne această atingere străină. Dacă însemna gingășie sau iubire sau numai milă. Înfiorătoare era această așteptare cu răsuflarea întretăiată, această așteptare a unui corp cu desăvîrșire nemișcat, care pîndește. N-am găsit curajul să-mi îndepărtez mîna, care potolise atît de miraculos și de brusc plînsul pe cale să izbucnească năvalnic, iar pe de altă parte nu găseam puterea necesară să poruncesc degetelor mele să exprime afecțiunea pe care Edith, trupul, pielea ei, fierbinte, o așteptau cu atîta ardoare — simțeam limpede asta. Îmi lăsam mîna pe brațul fetei ca pe ceva străin

și mi se părea că, în acest singur loc, tot sîngele ei venea în intîmpinarea mea, cald și pulsînd.

Lipsită de voință, mîna rămase pe brațul ei, nu știu cîtă vreme, fiindcă în aceste clipe timpul încremenise întocmai ca și aerul din încăpere. Pe urmă însă, am simțit că în mușchii ei se naște o ușoară sforțare. Cu privirea întoarsă, evitînd-o pe a mea, îmi luă mîna de pe brațul ei și cu mîna dreaptă o trase încet mai aproape de dînsa, o duse chiar lîngă inimă, apoi miinii drepte i se alătură, sfioasă și tandră, și stînga. Amîndouă țineau mîna mea bărbătească mare, grea, goală — o țineau și o strîngeau foarte ușor, și apoi începură, încet de tot s-o mîngîie delicat și timid. Mai întîi degetele ei delicate rătăceau, curioase parcă, în jurul palmei mele neajutorate și încremenite în nemișcare, doar atingînd pielea ca o adiere. Pe urmă am simțit cum atingerea sfioasă, copilărească, îndrăznește să se deplaseze cu prudență de la încheietură pînă la vîrful degetelor, mîngîindu-le conturul dinafară spre înăuntru și dinăuntru înspre afară, cum se oprește mai întîi speriată cînd ajunge la unghiile tari, pentru ca apoi să le pipăie și pe acestea, iar pe urmă să alunece în jos de-a lungul arterelor, pînă la încheietură și iarăși să urce și iarăși să coboare — era o cercetare tandră, care nu îndrăznea de loc să-mi apuce cu adevărat mîna, s-o strîngă, s-o țină cu fermitate. Numai așa cum te clătești în apă căldicică, numai așa mă atingea această mîngîiere alinătoare, respectuoasă și copilărească totodată, uimită și rușinoasă. Și totuși, simțeam că această fată îndrăgostită mă cuprindea cu totul în acest fragment al eului meu pe care pusese stăpînire. Fără să-și dea seama i se lăsase capul mai adînc pe spate, în fotoliu, de parcă ar fi vrut să savureze cu deplină desfătare ușoara atingere ; făcea impresia că doarme, că visează, ședea cu ochii închiși, cu buzele moi întredeschise, iar chipul, oglindind o relaxare totală, era blînd și luminat, în timp ce iarăși și iarăși, cu însuflețire mereu înnoită, degetele ei gingașe rătăceau pe mîna mea de la încheietură pînă la vîrfurile degetelor. Nu era nici un fel de aviditate în această atingere duioasă, doar o fericire tăcută, uimită, de a avea, în sfîrșit, voie să posede în treacăt ceva din trupul meu și să-i dovedească dragostea nemăsurată ; în nici o îmbrățișare a

vreunei femei, nici în cea mai fierbinte, n-am simțit de atunci atît de zguduitor afecțiunea ca în acest joc delicat, aproape de vis.

Cît a ținut, nu știu. Astfel de trăiri se situează dincolo de timpul obișnuit; ceva amețitor, năucitor, hipnotic pornea din această mîngîiere și alintare timidă, ceva care mă mișca și mă cutremura mai mult decît o făcuse atunci sărutarea neașteptată și arzătoare. Încă nu găseam forța trebuincioasă pentru a-mi retrage mîna — „doar să-mi suporți dragostea", îmi amintii — savuram într-o stare confuză, aflată la limitele visării, această curgere continuă peste pielea mea, o savuram pînă la ultimul nerv și nu mă opuneam, lipsit de vigoare, lipsit de apărare și totodată rușinat în subconștientul meu de a fi iubit atît de nemăsurat și de a nu simți, la rîndul meu, decît o sfială nelămurită, un fior plin de jenă.

Încetul cu încetul însă, propria mea rigiditate îmi deveni nesuferită — nu mîngîierea mă obosea, nici calda atingere și drumul rătăcitor al degetelor tandre, adierea ușoară și sfioasă, ci mă chinuia faptul că mîna mea zăcea acolo inertă, de parcă n-ar fi făcut parte din mine, iar făptura aceasta, care o mîngîia, n-ar fi făcut parte din propria mea viață. Știam — așa cum auzi clopotele din turnurile bisericilor cînd ești pe jumătate adormit și pe jumătate treaz — că trebuie să dau un răspuns oarecare, prin urmare: sau să mă feresc de aceste mîngîieri sau să le întorc la rîndul meu. Dar n-aveam putere nici pentru una, nici pentru alta: să sfîrșesc odată cu jocul acesta periculos era singurul îndemn pe care-l simțeam, și astfel mi-am încordat cu prudență mușchii. Încet, încet, foarte încet, am început să-mi desprind mîna din ușoara înlănțuire — imperceptibil, după cum nădăjduiam. Dar fata cu nemăsurata-i sensibilitate observă imediat această încercare de retragere, chiar înainte încă de a-mi da eu seama că o începusem; dintr-o mișcare îmi eliberă mîna, de parcă s-ar fi speriat brusc. Degetele căzură moi, pe neașteptate dispăru și căldura care curgea de-a lungul pielii mele. Nițeluș cam descumpănit, mi-am luat iarăși în primire mîna pe care o părăsisem. Fiindcă în același timp, chipul fetei se întunecase, și din nou începură zvîcniturile acelea, de copil supărat, din colțurile gurii.

— Nu ! Nu ! îi șopteam, fără să găsesc altceva mai bun de spus. Ilona trebuie să vină dintr-o clipă într-alta.

Și deoarece am observat că la aceste cuvinte goale, lipsite de vigoare, începe să tremure și mai tare, m-a cuprins iar, pe neașteptate acea compătimire care mă ardea lăuntric. M-am aplecat spre ea și am sărutat-o într-o fugară atingere pe frunte.

Dar pupilele ei mă priveau severe, cenușii, potrivnice, de parcă ar fi privit prin mine și ar fi putut ghici gîndurile din spatele frunții mele. Nu fusesem capabil să-i înșel simțămintele clarvăzătoare. Își dăduse seama că fusese inițiativa mea de a mă sustrage afecțiunii ei retrăgîndu-mi mîna și că această sărutare fugitivă nu fusese iubire adevărată, ci doar jenă și compătimire.

Aceasta a rămas greșeala mea în zilele acelea, greșeala mea ireparabilă, de neiertat, că, în ciuda tuturor sforțărilor pătimașe, nu am putut ajunge la acea răbdare extremă, la acea putere ultimă de a mă preface. Zadarnic îmi propusesem ca prin nici un cuvînt, prin nici o privire, prin nici un gest, să nu las să se nască bănuiala că afecțiunea ei constituie o povară pentru mine. Mereu și mereu îmi repetam în minte avertismentul lui Condor, ce riscuri, ce răspundere aș lua asupra mea dacă aș răni-o pe această fată atît de ușor de rănit. „Lasă-te iubit de ea, îmi spuneam necontenit, ascunde-te, prefă-te în aceste opt zile, ca să-i cruți mîndria. N-o lăsa să bănuiască nimic — că o înșeli, că o înșeli de două ori, mai întîi, cînd vorbești cu o siguranță voioasă de grabnica ai însănătoșire, în al doilea rînd, că în același timp tremuri în inima ta de sfială și rușine. Fii degajat, cît mai degajat, îmi porunceam necontenit, încearcă să dai vocii tale însuflețire, mîinilor tale afecțiune și gingășie".

Dar între o femeie care și-a mărturisit o dată înclinația față de un bărbat și bărbatul respectiv aerul vibrează pasionat, tainic și primejdios. Cel ce iubește este întotdeauna neliniștitor de lucid față de sentimentul adevărat al celui iubit, și deoarece dragostea năzuiește de fiecare dată spre nemărginire, potrivit legii ei lăuntrice, tot ce e limitat și cumpătat trebuie în chip necesar să-i fie insuportabil, respingător. Orice inhibare, orice înfrînare din par-

tea celuilalt, o face să presupună o opoziție, în orice refuz de-a se dărui total, presupune, pe drept cuvînt, o împotrivire ascunsă. Iar în atitudinea mea de atunci probabil că trebuie să fi fost ceva jenat și confuz, în cuvintele mele trebuie să fi fost o undă de nesinceritate și neîndemînare, fiindcă toate sforțările mele n-au rezistat în fața așteptării ei lucide. În ultimă instanță, n-am reușit s-o conving, și cu tot mai multă neliniște, firea ei neîncrezătoare începea să se convingă că nu-i dădeam acel singur lucru, acel lucru esențial pe care mi-l cerea : iubirea mea în schimbul iubirii ei. Uneori, în mijlocul discuției — și tocmai atunci cînd mă străduiam cu mai mult zel să-i cîștig încrederea și prietenia — își ridica spre mine privirea tăioasă și cenușie ; și totdeauna eu eram cel care trebuia să-mi cobor pleoapele. Aveam impresia că împlînta un fel de sondă cu ajutorul căreia cerceta straturile cele mai adînci ale inimii mele.

Vreme de trei zile a mers așa, un chin pentru mine, un chin pentru Edith ; simțeam neîncetat acea așteptare mută și avidă în privirile ei, în tăcerea ei. Apoi — cred că era într-a patra zi — a pornit acea ciudată ostilitate, pe care la început n-am sesizat-o. Ca de obicei, venisem după-amiază devreme și adusesem flori. Edith le-a luat, aruncînd doar o privire fugitivă asupra lor, și le-a pus nepăsătoare la o parte, ca prin această indiferență manifestă să-mi arate că nu trebuie să sper că mă voi putea răscumpăra prin daruri. După un aproape disprețuitor : „Ah, dar ce nevoie era de florile astea atît de frumoase !" s-a ascuns imediat înapoia aceleiași mutenii demonstrative și ostile. Am încercat să leg o conversație, silindu-mă să fiu cît mai nestingherit. Dar ea răspundea în cel mai bun caz cu un laconic „ah" sau „așa" sau „ciudat, ciudat !" dîndu-mi însă mereu a înțelege, jignitor de limpede, că n-o interesa cîtuși de puțin conversația mea. Intenționat și-a accentuat pînă și în gesturi indiferența : se juca nepăsător cu o carte, o răsfoia, o punea la o parte, muta de colo pînă colo tot felul de obiecte, o dată sau de două ori a căscat consecutiv, pe urmă l-a chemat, tocmai cînd eram în toiul unei povestiri, pe servitor și l-a întrebat dacă a împachetat blana de șinșila și abia după ce a primit un răspuns afirmativ, s-a întors iarăși spre

mine, spunîndu-mi : „Continuă, te rog", cu o răceală care lăsa să se presupună cît se poate de limpede ceea ce ar fi trebuit să urmeze și nu fusese rostit : „Oricum, e absolut indiferent ce flecărești dumneata aici".

Pînă la urmă am simțit că ajung la capătul puterilor. Adesea, și din ce în ce mai des, priveam spre ușă, dacă nu mai vine, în sfîrșit cineva, Ilona sau Kekesfalva, să mă izbăvească de acest monolog deznădăjduit. Dar nici această privire nu i-a scăpat. Cu un ton ironic, abia ascuns m-a întrebat, în aparență plină de grijă :

— Cauți ceva ? Vrei ceva ?

Și, spre rușinea mea n-am putut răspunde altceva decît un stupid :

— Nu, nimic.

Probabil că lucrul cel mai înțelept pe care l-aș fi putut face ar fi fost să pornesc deschis la luptă și să mă răstesc la ea : „Ce vrei, în definitiv, de la mine ? De ce mă chinuiești ? La urma urmei pot să și plec dacă-ți convine mai degrabă așa !" Dar îi promisesem lui Condor să evit tot ce e brusc și tot ce poate fi interpretat ca o provocare ; în loc să arunc de pe mine, cu o singură mișcare, povara acestei tăceri răutăcioase, am tîrît, ca un neghiob, convorbirea asta vreme de două ore, am tîrît-o ca peste o mare de nisip mut și fierbinte, pînă cînd, în sfîrșit, a apărut Kekesfalva, sperios cum era mereu în ultima vreme, poate chiar și mai timorat :

— N-ar fi timpul să mergem la masă ?

Pe urmă ne-am așezat în jurul mesei, Edith în fața mea. Nici o singură dată nu și-a ridicat privirea, n-a adresat nimănui un cuvînt. Toți trei simțeam desprinzîndu-se din muțenia ei îndîrjită încăpățînare, intenția agresivă de a jigni. De aceea, înverșunarea cu care mă străduiam să creez atmosferă era cu atît mai mare. Am povestit despre colonelul nostru care, întocmai ca unul care suferă de așa-zisa beție trimestrială, se îmbolnăvea regulat, în iunie și iulie, de așa-zisa „maladie a manevrelor" și cum cu cît se-apropia termenul marilor exerciții, devenea tot mai irascibil, tot mai apucat de istericale : împodobeam povestea asta neghioabă, pentru ca s-o întind, cu tot felul de amănunte stupide, deși gulerul mă strîngea în jurul gîtului, de parcă pătrundea în mine și mă înăbușea. Dar

numai ceilalți rîdeau, un rîs cam silit, străduindu-se vizibil să acopere tăcerea penibilă a Edithei, care tocmai căsca ostentativ pentru a treia oară.

„Nu te lăsa, vorbește mai departe", îmi spuneam și am început să povestesc cum sîntem hărțuiți acum de nu mai știe nimeni pe ce lume se află. Cu toate că ieri au căzut doi ulani de pe cal din pricina insolației, schingiuitorul nostru turbat ne freacă în fiecare zi tot mai rău. Nimeni nu mai poate să facă pronosticuri asupra orei cînd vom coborî din șa, de douăzeci, de treizeci de ori ne pune să repetăm cele mai stupide exerciții, cuprins de febra lui de manevre. Cu chiu, cu vai am mai reușit astăzi s-o șterg la timp, dar dacă mîine voi putea veni la ora obișnuită, știe numai bunul Dumnezeu și domnul colonel, care în perioada asta se socotește locțiitorul său pe pămînt.

Bineînțeles că aceasta era doar o constatare nevinovată, care nu putea să supere sau să irite pe nimeni ; o spusesem degajat, bine dispus, către Kekesfalva, fără ca măcar s-o privesc pe Edith (nu mai puteam să-i suport privirea ațintită în gol). Deodată se auzi un zornăit ; Edith aruncase pe farfurie cuțitul cu care se jucase, nervoasă, tot timpul și izbucni deodată, făcîndu-ne să tresărim speriați :

— Ei bine, dacă ți-e atît de greu, n-ai decît să rămîi la cazarmă sau la cafenea ! Ne vom consola noi, n-ai nici o grijă.

Ne-am ridicat cu toții privirea, cu respirația tăiată, de parcă ar fi tras cineva un foc de armă prin fereastră.

— Dar Edith ! bîigui Kekesfalva, cu gura uscată.

Ea însă, se dădu brusc înapoi în scaun și spuse batjocoritor :

— Se cade să ne fie milă de un om atît de chinuit ! De ce să nu-și ia o zi permisie de la noi, domnul sublocotenent ! În ce mă privește, îi acord cu plăcere o zi de concediu.

Kekesfalva și Ilona se priviră descumpăniți. Amîndoi înțeleseră imediat că mă repezea într-un mod cu totul lipsit de sens, din pricina unei enervări ce se adunase în ea vreme îndelungată ; din felul speriat cum mă priveau, mi-am dat seama de îngrijorarea lor că aș putea

răspunde cu o mojicie la mojicia ei. Tocmai de aceea m-am stăpînit cu mare grijă.

— Știi, Edith, că de fapt ai dreptate, spusei cu atîta amabilitate cîtă îmi îngăduia inima pe care o simțeam că bate în coșul pieptului ca un ciocan pe nicovală. Nu sînt într-adevăr un musafir prea sociabil cînd vin atît de frînt de oboseală ; toată vremea am simțit și eu cît de tare te-am plictisit astăzi ! Dar cele cîteva zile care au mai rămas va trebui să te mulțumești și cu un om trudit ca mine. Cîtă vreme a mai rămas, oare, în care să pot veni la voi ? Cît ai bate din palme, casa are să fie goală și veți fi cu toții plecați. Încă nici nu-mi pot închipui că nu mai avem de stat împreună decît patru zile una peste alta, sau, de fapt, numai trei zile și jumătate, înainte de...

Dar iată că în fața mea izbucni un rîs, ascuțit și zgomotos, ca atunci cînd rupi o pînză.

— Ha ! Trei zile și jumătate ! Ha, ha ! A făcut pînă și socoteala jumătăților de zile, ca să știe cînd scapă, în sfîrșit, de noi ! Probabil că și-a cumpărat special un calendar și a însemnat cu roșu : zi de sărbătoare, plecarea noastră ! Dar ia seama ! Se întîmplă uneori să te înșeli amarnic în socoteli ! Ha ! Trei zile și jumătate, trei și încă o jumătate, o jumătate, o jumătate...

Rîdea din ce în ce mai tare, și în același timp ochii ei aveau o lucire aspră, dar în timp ce rîdea tremura toată ; era mai degrabă o febră puternică, dătătoare de frisoane, decît veselie autentică. Era vădit că simțea pornirea impetuoasă să sară de pe locul ei — de fapt mișcarea cea mai firească, cea mai normală la o astfel de iritare nervoasă ; dar cu picioarele ei nevolnice nu se putea urni de pe scaun. Această reținere forțată făcea ca mînia ei să aibă ceva din răutatea și din tragica neputință a unei fiare în spatele gratiilor.

— Îl aduc imediat pe Josef, îi șopti foarte palidă Ilona, obișnuită de ani de zile să-i ghicească fiecare mișcare, iar tatăl se apropie grijuliu de ea.

Dar teama lui se dovedi de prisos, fiindcă în clipa cînd intră servitorul, Edith se lăsă dusă de acesta și de Kekesfalva, tăcută, fără să scoată vreo vorbă ca să-și ia rămas bun sau să se scuze măcar ; probabil că abia cînd re-

marcase consternarea noastră, își dăduse seama ce tulburare provocase.

Am rămas singur cu Ilona. Mă simțeam ca un om care se prăbușise cu avionul și-și revenea din amorțirea provocată de groază, fără să-și dea seama ce se întîmplase de fapt cu el.

— Trebuie să înțelegi, îmi șopti în grabă Ilona, de la o vreme nu mai doarme de loc noaptea. Gîndul călătoriei o irită îngrozitor și... dumneata nici nu știi...

— Ba da, Ilona, știu. Știu tot, răspunsei. Tocmai de aceea, mîine voi veni din nou.

„Suportă ! Rezistă ! îmi spuneam cu înverșunare, în timp ce, adînc frămîntat de scena aceasta, mergeam spre casă. Cu orice preț, trebuie să rezist. I-ai făgăduit lui Condor, e în joc cuvîntul tău. Nu te lăsa indus în eroare de nervi și de toane. Fii mereu conștient că această ostilitate e doar deznădejdea unui om care te iubește și față de care te-ai făcut vinovat prin asprimea, prin răceala inimii. Rezistă pînă în ultimul ceas — nu mai sînt decît trei zile și jumătate, trei zile și pe urmă ai trecut examenul, pe urmă, scapi de lanțuri, despovărat, săptămîni în șir, luni în șir ! Răbdare, acum răbdare — numai acest ultim efort încă, aceste ultime trei zile și jumătate, aceste ultime trei zile !"

Condor prevăzuse bine. Numai ce este incomensurabil, insesizabil, ne sperie și, dimpotrivă, tot ce e limitat, tot ce e dinainte stabilit, ne îndeamnă să trecem la fapte și devine măsura forței noastre. Trei zile — voi suporta, o simt, și această conștiință îmi dădea siguranță. În dimineața următoare, mi-am îndeplinit deosebit de conștiincios serviciul, ceea ce nu e puțin lucru, căci de data aceasta trebuisem să fim cu un ceas mai devreme decît de obicei pe platoul de instrucție și să facem niște manevre foarte rapide pînă eram scăldați în sudoare. Spre surprinderea mea, am reușit chiar să-i smulg colonelului un „Așa-i corect !", cu atît mai violentă s-a dezlănțuit, de data asta, furtuna pe capul contelui Steinhübel. Avînd o pasiune aproape bolnăvicioasă pentru cai, își cumpărase chiar cu două zile în urmă un roib minunat, cu picioare lungi, un pursînge tînăr, nestăpînit ; din păcate, prea încrezător în

arta lui de călăreț, fusese atît de imprudent, încît nu-l încercase temeinic mai înainte. În toiul raportului de dimineață, bestia, speriată de umbra unei păsări, se cabrase ca turbată. A doua oară, la manevra de atac, o luase pur și simplu la goană, și dacă Steinhübel n-ar fi fost un călăreț excelent, întregul front ar fi putut să vadă cum l-ar fi dat de-a berbeleacul. Abia după o luptă de o măiestrie acrobatică, putu să domolească animalul furios, realizare respectabilă pentru care însă n-a avut de auzit lucruri prea plăcute de la colonelul nostru. Domnul conte să ia la cunoștință, mirii acesta, că pe platoul de exerciții nu sînt cituși de puțin apreciate acrobațiile de circ; dacă domnul conte nu se pricepe de loc la cai, cel puțin să-i pună la punct cum trebuie în manej și să nu se facă de rîs în asemenea hal față de trupă.

Această observație răutăcioasă îl rodea peste măsură pe căpitan. Încă în timp ce ne întorceam la regiment și apoi la masă, ne explică iarăși că fusese nedreptățit. De vină era faptul că armăsarul are prea multă viață în el; o să vadă toată lumea ce figură frumoasă va face roibul după ce el Steinhübel, o să-i scoată gărgăunii care-l bîntuie.

Dar pe măsură ce furiosul căpitan se enerva, cu atît mai vîrtos îl stîrneau camarazii. Îi spuneau că se lăsase beștelit, îl zgîndăreau, îl scoteau pur și simplu din fire. Discuția devenea din ce în ce mai violentă. În toiul acestei dezbateri furtunoase, se apropie de mine pe la spate o ordonanță :

— Domnule sublocotenent, la telefon, vă rog.

Cuprins de o presimțire neplăcută, am sărit de pe scaun. Fiindcă în ultimele săptămîni telefonul, telegramele și scrisorile nu-mi aduseseră decît enervare și tulburare. „Ce mai vrea de la mine ? Îi pare rău, probabil, că mi-a dat concediu pentru astăzi după-amiază. Ei, dacă se căiește, atunci lucrurile se vor desfășura în cea mai perfectă ordine." În orice caz, am tras după mine ușa capitonată a cabinei telefonice, am închis-o ermetic, de parcă astfel aș fi tăiat orice contact între lumea serviciului meu și cealaltă. E Ilona.

— Am vrut numai să-ţi spun, îmi comunică ea, puţin cam stînjenită după cum mi se pare, că ar fi mai bine să nu vii astăzi la noi. Edith nu se simte prea bine...

— Totuşi nu e ceva serios ? o întrerup.

— Nu, nu... cred numai că ar fi mai bine s-o lăsăm astăzi să se odihnească şi apoi... — fata zăboveşte ciudat de mult — şi apoi... acum nu mai contează o zi. Fiindcă va trebui... va fi nevoie să mai amînăm plecarea.

— Să amînaţi ?

Probabil că în întrebarea mea se desluşise multă teamă, căci ea adăugă în grabă :

— Dar... dar sperăm că numai cîteva zile... de altfel, vom discuta despre asta mîine sau poimîine... poate că, între timp, am să-ţi telefonez... m-am grăbit numai să-ţi comunic acest lucru... deci astăzi mai bine nu... şi... şi... toate bune şi la revedere !

— Da, dar... mă bîlbîii eu în receptor.

Dar nu mai capăt nici un răspuns. Mai ascult cîteva secunde. Nu, nici un răspuns. A închis. Ciudat — de ce a întrerupt atît de brusc convorbirea ? Atît de repede, de parcă i-ar fi fost teamă că voi pune şi alte întrebări. Asta trebuie să aibă o semnificaţie... Şi, în general, de ce această amînare ? De ce să se amîne plecarea, cînd totul fusese stabilit cu precizie pentru ziua aceea ? Opt zile, spusese Condor. Opt zile, mă şi pregătisem sufleteşte, în toate amănuntele, şi acum, va trebui iarăşi... imposibil... e absolut imposibil... nu mai pot suporta aceste veşnice oscilări... am şi eu nervii mei... la urma urmei, o dată trebuie să mă liniştesc...

E într-adevăr atît de cald în cabina telefonică ? Ca un om pe cale de a se sufoca, deschid brusc uşa capitonată şi mă împleticesc înapoi la locul meu. Se pare că plecarea şi lipsa mea au trecut neobservate. Ceilalţi continuă să discute în contradictoriu, cu voce tare, şi să glumească pe seama lui Steinhübel, şi alături de saunul meu gol stă şi aşteaptă neclintită ordonanţa cu platoul de fripturi. Mecanic, ca să scap cît mai repede de ostaş, îmi pun două sau trei bucăţi pe farfurie, dar nu iau în mînă nici furculiţa şi nici cuţitul, fiindcă între tîmple a început ceva să ticăie atît de tare, de parcă s-ar afla acolo un mic ciocan nemilos, care-mi sapă, bătînd cu o daltă înlăuntrul

pereţilor osoşi, cuvintele : „Se amînă ! Se amînă călătoria !" Doar trebuie să existe un motiv ! Fără îndoială că s-a întîmplat ceva. S-a îmbolnăvit grav ? Am jignit-o ? De ce, pe neaşteptate, nu mai vrea să plece ? Condor îmi făgăduise doar că trebuie să mai rezist numai opt zile, şi vreme de cinci zile am şi luptat din greu... Mai mult însă nu pot... pur şi simplu nu pot !

— Ei, dar ce gînduri negre depeni, Toni ? Friptura noastră la grătar pare să nu te încînte din cale-afară. Da, vezi, de vină e doar faptul că te-ai obişnuit acolo cu lucruri atît de alese. V-am mai spus-o, la noi nimic nu i se mai pare destul de fin.

Mereu blestematul ăsta de Ferencz, cu rîsul lui binevoitor şi onctuos; mereu aluziile astea ordinare, de parcă m-aş fi lipit acolo, la castel în chip de parazit !

— La dracu, mai lasă-mă în pace cu glumele tale neroade ! strig eu.

Toată mînia adunată pînă acum trebuie să-mi fi răsunat în voce, căci doi elevi-subofiţeri care şed în faţa mea îşi ridică uimiţi privirile. Ferencz îşi pune pe masă cuţitul şi furculiţa.

— Toni, dragul meu, îmi spune avertizîndu-mă, nu admit să mi se vorbească pe un astfel de ton. După cîte ştiu, încă nu ni s-a interzis să facem din cînd în cînd cîte o glumă la popotă. Dacă-ţi place în altă parte mai mult, e dreptul tău şi treaba ta, nu mă priveşte cituşi de puţin. Dar, la masa noastră, cred mi-o fi încă îngăduit să remarc că nu te atingi de mîncare.

Vecinii noştri de masă ne privesc pe amîndoi cu interes. Zăngănitul şi clinchetul din farfurii devine deodată mai slab. Pînă şi maiorul îşi mijeşte ochii şi priveşte ţintă spre noi. Îmi dau seama că e timpul să repar nepoliteţea comisă din pricină că n-am izbutit să mă stăpînesc.

— Iar tu, Ferencz, răspund silindu-mă să arborez un zîmbet, vei avea bunăvoinţa să-mi îngădui să am şi eu o dată dureri de cap şi să nu fiu chiar în apele mele.

Ferencz o întoarce imediat.

— O, scuză-mă Toni, de unde să ştiu ? Într-adevăr, arăţi prost. De cîteva zile am simţit eu că ceva nu-i în

regulă cu tine. Ei, dar ai să-ţi revii, nu-mi fac eu griji cu tine!

„Incidentul fusese aplanat. Dar eu continuu să fierb de mînie. Ce tot uneltesc cei de la castel cu mine? Ba încoace, ba încolo, ba în jos, ba în sus, una caldă, una rece. Nu, nu mă mai las hărţuit astfel! Am spus trei zile, trei zile şi jumătate, nici un ceas mai mult! Şi dacă amînă sau nu amînă, nu mă priveşte! Nu-i mai las să-mi distrugă nervii, să mă mai chinuiască din pricina acestei blestemate de compătimiri. Pînă la urmă, am să înnebunesc.

Trebuie să fac eforturi pentru a mă stăpîni să nu-mi trădez furia care izbucneşte în mine. Sînt îmboldit să iau paharele şi să le sparg între degete sau să lovesc cu pumnul în masă; simt că trebuie neapărat să săvîrşesc ceva violent, ca să mă eliberez de această tensiune. Numai să nu şed aşa lipsit de apărare şi să aştept frămîntindu-mă dacă are să-mi scrie iarăşi sau să-mi telefoneze, dacă va amîna sau nu va amîna. Pur şi simplu nu mai pot. Trebuie să fac ceva.

În faţa mea camarazii discută cu aceeaşi însufleţire.

— Iar eu îţi spun, rînjeşte slăbănogul de Joszi, negustorul acela din Moravia te-a luat de fraier din cap pînă-n picioare. Mă pricep şi eu niţel la cai şi, crede-mă, cu mîrţoaga asta n-ai s-o scoţi la capăt, nimeni n-o poate domestici.

— Aşa? Aş vrea s-o văd şi p-asta, mă amestec pe neaşteptate în discuţie. Aş vrea să văd dacă n-o scot la capăt cu un cal ca ăsta. Spune, Steinhübel, ai avea ceva împotrivă dacă m-aş ocupa acum, un ceas sau două, de roibul tău, să-l joc niţel în foi de viţă, pînă o sta sluj?

Nu ştiu cum de-mi venise gîndul ăsta. Dar nevoia de a-mi descărca mînia pe cineva sau pe ceva, să mă iau la harţă, să mă bat, era atît de adînc şi de fierbinte înfiptă în mine, încît a izbucnit avidă la primul prilej ivit în cale. Toţi se uitau la mine uimiţi.

— *A la bonheur*[1], exclamă rîzînd contele Steinhübel, dacă ai curaj, îmi faci chiar un serviciu. Astăzi am că-

[1] Noroc (fr.).

pătat pur și simplu circei la degete, atît de tare a trebuit să trag de dîrlogi ca să stăpînesc bestia aia ; ar fi nimerit să se urce acum altul în șa. Dacă îți convine, putem porni îndată la treabă ! Haide, înainte marș !

Toți sar în picioare presimțind un „spectacol tare". Ne ducem la grajd să-l scoatem pe „Cezar" — numele acesta, al unui neînvins, poate că Steinhübel îl alesese nițeluș cam în grabă pentru calul său neîmblînzit. Lui Cezar nu-i prea miroase a bine de la început cînd vede strînsă în jurul boxei lui ceata vorbăreață. Începe să adulmece, și să țopăie, și să joace în spațiul strîmt, și trage de căpăstru că trosnesc stîlpii de lemn. Nu fără efort reușim să ducem roibul cel suspicios în manej.

În general, nu eram decît un călăreț de valoare medie și nici pe departe nu mă puteam măsura cu un cavalerist pasionat de felul lui Steinhübel. În ziua aceea însă, contele n-ar fi putut găsi pentru treaba asta pe cineva mai bun ca mine și nici nestrunitul Cezar un adversar mai periculos. Fiindcă de data aceasta furia îmi încorda mușchii ; plăcerea plină de răutate de a o scoate la capăt cu ceva, de a înfrînge ceva, îmi stîrnea o nevoie aproape sadică de a arăta măcar acestui animal recalcitrant (doar nu poți lovi în ceea ce ți-e inaccesibil) că răbdarea mea are unele limite. I-a folosit foarte puțin sprintenului Cezar că țîșnea în toate părțile ca o rachetă, că lovea cu copitele în pereții manejului, că se cabra și încerca să mă arunce din șa cu sărituri neașteptate și piezișe. De astă dată eram în formă și-l frecam nemilos cu zăbala, de parcă aș fi avut intenția să-i scot toți dinții, îi înfigeam călcîiele în coaste și, supus unui astfel de tratament, îi trecură gărgăunii în scurtă vreme. Mă excita, mă atrăgea, mă entuziasma rezistența lui tenace și în același timp mă stimulau observațiile aprobatoare ale ofițerilor :

— Drace, cu ăsta și-a găsit nașul !

Sau :

— Ia te uită la Hofmiller !

Remarcile acestea îmi dădeau din ce în ce mai mult curaj și mai multă siguranță. Fiindcă întotdeauna performanțele fizice sînt cele care generează amorul propriu, trecîndu-l asupra psihicului ; după o jumătate de

oră de luptă fără menajamente, ședeam biruitor în șa, iar sub mine animalul domesticit scrîșnea, aburind, leoarcă de sudoare, de parcă ar fi ieșit de sub un duș fierbinte. Gîtul și harnașamentul erau albe, stropite cu spumă, urechile se lăsau pe spate ascultătoare, iar după o altă jumătate de oră, neînvinsul începu să meargă în trap domol și supus, după cum îi porunceam ; nici nu mai era nevoie să-l strîng între pulpe și aș fi putut descăleca fără vreun efort, ca să dau camarazilor prilejul să mă felicite. Dar în mine se afla încă prea multă poftă de harță și mă simțeam atît de bine în această stare de efort susținut, încît îl rugai pe Steinhübel să-mi permită să pornesc călare, pentru un ceas sau două, pînă afară din oraș, la platoul de instrucție, la trap firește, pentru ca armăsarul asudat să se poată răcori puțin.

— Cu plăcere, spune Steinhübel și-mi face semn din cap, rîzînd. Îmi dau seama acum că mi-l vei aduce înapoi în cea mai bună formă. Și n-o să-și mai permită toanele pe care le avea pînă acum. Bravo, Toni, și toată considerația !

Și așa pornesc călare, aplaudat furtunos de camarazi, ies din manej și, ținînd dîrlogii scurt, plimb domol roibul prin oraș și apoi afară, peste pășuni. Calul merge ușor și degajat, iar eu mă simt la fel de ușor și de degajat. Toată furia și toată exasperarea mi le revărsasem în acel ceas de efort asupra animalului recalcitrant. Iar acum, Cezar înaintează foarte cuminte și cîtuși de puțin agresiv, și sînt nevoit să-i dau dreptate lui Steinhübel : are într-adevăr un mers superb. Mai frumos, mai avîntat, mai mlădios nici nu se poate galopa ; treptat, indispoziția mea inițială dispare, făcînd loc unei plăceri savuroase, aproape visătoare. Vreme de un ceas și mai bine plimb calul încolo și încoace, în sfîrșit, la patru și jumătate, e timpul : înapoi, la trap ! Amîndoi, atît Cezar cît și eu, ne-am săturat pentru ziua asta. În trap comod și legănat, ne înapoiem, pe șoseaua binecunoscută, către oraș, și mă simt nițeluș cam toropit. Dar iată, în spatele meu, un claxon răsună tare și ascuțit. Imediat roibul nervos ciulește urechile și începe să tremure. Dar eu simt îndată nervozitatea care cuprinde calul, apuc dîrlogii din scurt și, strîngîndu-l cu pulpele, îl duc din

mijlocul șoselei spre margine, lîngă un copac, astfel că automobilul să poată trece nestînjenit.

Probabil că mașina are un șofer prevăzător, care înțelege cum trebuie manevra mea grijulie într-o parte. Încet de tot — duduitul motorului abia dacă se aude — vehiculul se apropie cu viteză foarte mică; de fapt, e aproape inutil să fiu atît de atent cu calul care tremură și să-l string atît de tare între pulpe, pregătit în orice clipă pentru o săritură în lături sau înapoi, fiindcă acum, cînd mașina aleargă pe lîngă noi, roibul stă destul de liniștit. Pot privi în voie spre automobil. Dar în clipa cînd îmi ridic privirea, observ că cineva îmi face semn din mașină și recunosc capul rotund și chel a lui Condor, lîngă craniul în formă de ou al lui Kekesfalva, umbrit de păr rar și alb.

Nu știu, dar tremură calul sub mine sau tremur eu insumi? Ce înseamnă asta? Condor aici, fără să mă înștiințeze? Trebuie să fi fost la familia Kekesfalva, bătrînul ședea doar alături de el în mașină! Dar de ce nu se opresc să mă salute? De ce trec așa pe lîngă mine, în duduitul motorului, ca niște străini? Și Condor, cum de-a venit iarăși aici? Între două și patru doar are ore de consultații la Viena. Probabil că l-au chemat foarte insisitent, și încă dis-de-dimineață. Trebuie să se fi întîmplat ceva. Fără îndoială că asta e în legătură cu telefonul pe care l-am primit de la Ilona, cum că trebuie să amîne călătoria și să nu vin astăzi la castel. E absolut sigur că s-a întîmplat ceva, și anume ceva care mi se ascunde! Te pomenești că a făcut un gest disperat — fiindcă aseară avea ceva atît de hotărît în tot felul ei de a fi, o siguranță atît de batjocoritoare, cum o are numai cineva care plănuiește un lucru rău, primejdios. Sigur că a făcut un gest disperat! Poate că ar trebui totuși s-o iau în galop după ei, poate că-l mai ajung pe Condor la gară!

„Dar poate — chibzuiesc eu repede — nici n-a plecat încă. Nu, dacă s-a întîmplat într-adevăr ceva grav, în nici un caz nu va pleca înapoi fără să-mi lase vorbă. Poate că la cazarmă voi găsi cîteva rînduri de la el. Omul acesta, știu bine, nu întreprinde nimic ascunzîndu-se de mine, sau împotriva mea. Omul acesta nu mă lasă

la nevoie. Dar acum, repede spre casă ! Fără îndoială că voi găsi acasă un bilețel, o scrisoare, un răvaș de la Condor, sau poate îl voi găsi chiar pe el însuși. Înapoi deci, cît mai repede !“

La cazarmă, duc în grabă calul în grajd și urc alergînd pe o scară de serviciu, ca să ocolesc orice discuții și felicitări. Într-adevăr la ușa camerei mele mă așteaptă Kusma ; după fața lui speriată, după umerii lui încovoiați, înțeleg că s-a întîmplat ceva. Un domn în civil așteaptă în cameră, mă anunță el oarecum încurcat, și n-a îndrăznit să-l oprească a intra, deoarece a fost foarte insistent. Ce-i drept, Kusma are ordin categoric să nu permită nimănui să intre în camera mea. Dar Condor probabil că i-a dat un bacșiș — de unde teama și nesiguranța ordonanței, care se preface însă iute în uimire, cînd în loc să-l dojenesc sever murmur numai un jovial, „bine, bine“ și mă reped la ușă. Slavă Domnului, a venit Condor ! Are să-mi povestească totul.

Dau în grabă ușa de perete și imediat începe să se miște, crescută parcă din umbrele aflate în fundul încăperii întunecate (Kusma trăsese obloanele din pricina căldurii), o siluetă. Vreau să-l salut cu însuflețire pe Condor, cînd observ că nici pomeneală să fie Condor. E altcineva care mă așteaptă și tocmai omul la care m-aș fi așteptat cel mai puțin să-l întîlnesc aici. E Kekesfalva : chiar dacă întunericul ar fi mai dens, l-aș recunoaște dintr-o mie, după felul său stînjenit și spinarea mereu curbată. Și încă în timp ce tușește să-și dreagă vocea, înainte de a începe să vorbească, a și început să-mi răsune în urechi glasul lui umil, cutremurat.

— Scuzați-mă, domnule sublocotenent, se înclină el, că am pătruns neanunțat la dumneavoastră. Dar doctorul Condor m-a însărcinat în mod deosebit să vă transmit salutări din partea sa și rugămintea să-l scuzați că n-a putut pune să se oprească automobilul... era foarte grăbit, trebuia să prindă neapărat acceleratul de Viena, fiindcă seara trebuie să... și... și... de aceea m-a rugat să vă comunic ce rău i-a părut... Numai de aceea... vreau să spun că numai de aceea mi-am îngăduit să vin eu însumi la dumneavoastră...

Stă în fața mea, cu capul plecat ca sub un jug invizibil. În întuneric, craniul osos, cu părul rar, despărțit printr-o cărare, sclipește. Servilitatea cu totul de prisos a ținutei sale începe să mă enerveze. Simt un fel de proastă dispoziție care mă avertizează precis : în spatele acestei vorbării timide se ascunde o intenție anumită. Numai ca să-mi transmită niște salutări oarecare, un bătrîn bolnav de inimă nu se cațără trei etaje. Aceste salutări s-ar fi putut transmite tot atît de bine și telefonic, sau se puteau amîna pe mîine. „Atenție ! îmi spun, acest Kekesfalva vrea ceva de la tine. S-a mai întîmplat o dată să iasă așa din întuneric : începe umil ca un cerșetor și pînă la urmă îți impune voința lui așa cum *djinn*-ul din visurile tale și-o impunea pe a lui celui care se dovedise milostiv. Nu-i ceda ! Nu te lăsa prins ! Nu întreba nimic, nu te interesa de nimic, ia-ți cît mai repede rămas bun de la dînsul și condu-l pînă jos !"

Dar cel ce stă în fața mea e un om bătrîn și capul lui se apleacă umil. Îi văd cărarea subțire, albă ; ca într-un vis îmi amintesc de aceea a bunicii mele cînd, aplecată peste lucrul ei de mînă, ne povestea basme, nouă, nepoților mai mici. Doar nu-l poți da afară, nepoliticos, pe un om bătrîn și bolnav. Îi ofer deci un scaun, în ciuda tuturor învățămintelor pe care ar fi trebuit să le trag din experiența de pînă acum.

— Sînteți foarte amabil, domnule von Kekesfalva, că v-ați ostenit să veniți pînă aici. Într-adevăr, e mult prea amabil din partea dumneavoastră ! Nu vreți să luați loc ?

Kekesfalva nu răspunde. Probabil că n-a auzit deslușit. Dar cel puțin a înțeles gestul pe care l-am făcut cu mîna. Cu sfială se așază pe marginea scaunului oferit. „Cu aceeași timiditate — mă gîndesc eu pe neașteptate în minte — va fi șezut și în tinerețea lui, cînd se ducea undeva la o masă gratuită, oferită de oameni străini cu prilejul vreunei sărbători." Așa șade și acum, el, milionarul, pe scaunul de trestie sărăcăcios și uzat. Își scoate cu gesturi lente ochelarii, se scotocește prin buzunare după batistă și începe să curețe cele două lentile. „Dar, dragul meu, am experiență acum, cunosc curățatul ăsta, îți cunosc eu vicleșugurile ! Știu că-ți lus-

truiești lentilele ca să ciștigi timp. Dorești ca eu să fiu cel care să înceapă discuția, să te întrebe, și știu chiar ce ai vrea să te întreb — dacă Edith e într-adevăr bolnavă și de ce urmează să se amîne călătoria. Dar eu aștept cu prudență. Începe tu, dacă ai să-mi spui ceva! Nu fac nici un pas întru intîmpinarea ta! Nu — nu mă mai las ademenit — ajunge cu blestemata asta de compătimire, ajunge și cu acest permanent mai mult și mai mult! Să sfîrșim cu subînțelesurile și opacitățile astea! Dacă vrei ceva de la mine, atunci spune-o repede și cinstit, și nu te mai ascunde îndărătul lustruitului prostesc al ochelarilor! N-am de gînd să mai cad în cursă, m-am săturat de propria mea compătimire!"

În sfîrșit, bătrînul, ca și cînd ar fi auzit cuvintele pe care buzele mele zăvorîte nu le-au rostit, își pune pe masă, resemnat, ochelarii sclipind de curățenie. A început să simtă, probabil, că nu vreau să-l ajut și că trebuie să înceapă el însuși; ținîndu-și capul plecat cu perseverență, începe să vorbească, fără să-și întoarcă privirea către mine. Vorbește numai spre masă, de parcă ar aștepta de la lemnul tare, brăzdat de crăpături, mai multă compătimire decît de la mine.

— Știu, domnule sublocotenent, începe el neliniștit, că n-am dreptul — o, fără îndoială că n-am nici un drept să vă răpesc timpul. Dar ce pot să fac, ce putem să facem? Nu mai știu ce cale să apuc, nici unul dintre noi nu mai știe... Dumnezeu să-nțeleagă ce s-a întîmplat cu Edith, nu se mai poate vorbi cu ea, nu mai ascultă de nimeni... Și cu toate astea știu că n-o face cu intenție rea... e doar nefericită, peste măsură de nefericită... numai din deznădejde se poartă astfel cu noi, credeți-mă, numai din deznădejde.

Aștept. Ce vrea să spună? *Cum* se poartă cu ei? Despre ce e vorba? „Dar dă-i drumul odată! De ce vorbești așa, pe ocolite, de ce nu spui cinstit ce s-a întîmplat?"

Bătrînul însă își ațintește ochii în gol, către masă.

— Și cînd te gîndești că totul fusese stabilit, totul pregătit. Comandasem locuri la vagonul de dormit, rezervasem cele mai frumoase camere, și nu mai departe decît ieri după-amiază era încă nerăbdătoare să plece.

Își alesese singură cărțile pe care voia să le ia, încercase rochiile noi și blana pe care le comandasem de la Viena; și pe neașteptate a apucat-o, nu înțeleg, ieri seara, după cină — doar vă aduceți aminte ce enervată era. Nici Ilona nu înțelege, și nimeni nu poate să înțeleagă ce s-a întîmplat deodată cu Edith. Declară, și strigă, și jură că pentru nimic în lume nu va pleca, nici o forță din lume nu va putea s-o urnească de aici. Că va rămîne, va rămîne, va rămîne, așa spune, chiar dacă s-ar da foc acoperișului de deasupra ei. Că nu mai vrea să fie complice la înșelăciune, că nu se mai lasă păcălită. Că scopul nu este decît să fie dusă de-aici, ăsta e singurul scop al tratamentului, să ne scape de ea. Dar cu toții ne vom înșela, da, cu toții. Că pur și simplu nu va pleca, că rămîne, rămîne, rămîne.

Simt un fior rece în spate. Prin urmare, asta se ascundea în spatele rîsului înciudat de ieri. A observat oare că sînt la capătul puterilor și înscenează toate astea ca să-i promit că voi veni totuși în Elveția ?

Dar : „Nu te lăsa ! îmi poruncesc. Nu arăta că toate astea te impresionează ! Nu-i dezvălui bătrînului că rămînerea ei aici îți sfîșie nervii !“ Așadar, fac într-adins pe naivul și spun destul de indiferent :

— Ei, are să-i treacă ! Dumneavoastră doar știți mai bine ca oricine, cît de schimbătoare sînt capriciile ei, că după ploaie vine vreme bună. Iar Ilona mi-a telefonat că e vorba numai de o amînare de cîteva zile.

Bătrînul suspină, și suspinul lui izbucnește înfundat, de parcă ar vomita ; e ca și cum această bruscă țîșnire interioară îi sfîșie pe neașteptate forțele din piept.

— Vai, Doamne, dacă ar fi numai asta ! Dar lucrul cel mai îngrozitor este că mă tem... ne temem cu toții că nu mai vrea să plece de loc... Nu știu, nu mai înțeleg — deodată tratamentul i-a devenit indiferent, și îi e totuna dacă se vindecă sau nu. „Nu mai vreau să fiu chinuită, nu mai vreau să mă supun la tot felul de experiențe, toate astea n-au nici un rost !“ Asemenea lucruri spune ; le spune într-un fel că ți se oprește inima în loc. „Nu mai vreau să fiu înșelată, strigă și hohotește, înțeleg totul, înțeleg totul... totul !“

Cumpănesc repede: pentru numele lui Dumnezeu, nu cumva a observat ceva? M-am trădat? A făcut Condor vreo imprudență? Din pricina vreunei observații nepotrivite, o fi ajuns să bănuiască oare ceva, că tratamentul ăsta elvețian e oarecum suspect? O fi sesizat cu luciditatea ei, cu îngrozitoarea și suspicioasa ei luciditate, că de fapt o expediem fără nici un rost? Cu băgare de seamă încep să pipăi terenul.

— Asta n-o mai înțeleg... Domnișoara fiica dumneavoastră avea doar întotdeauna o încredere deplină în doctorul Condor și dacă el i-a recomandat atît de stăruitor acest tratament... atunci, nu mai înțeleg pur și simplu nimic.

— Da, dar tocmai asta e!... Tocmai asta-i nebunia: nu mai vrea să facă nici un fel de tratament, nici *nu mai vrea* să se vindece! Știți ce a spus?... „Pentru nimic în lume nu mai plec, sînt sătulă de minciunile astea!... Mai bine să rămîn infirmă așa cum sînt și să stau aici... nu mai vreau să mă vindec, nu mai vreau! toate astea nu mai au nici un rost."

— Nici un rost? repet cu totul descumpănit.

Și iată că bătrînul își apleacă și mai adînc capul, nu-i mai văd ochii umezi, nu-i mai văd ochelarii. Numai părul subțire, moale, alb, îmi îngăduie să văd că a început să tremure foarte tare. Pe urmă șoptește aproape de neînțeles:

— „N-are nici un rost să mă vindec, spune ea și plînge în hohote, fiindcă el... el... „Bătrînul respiră adînc, ca pentru un mare efort. În sfîrșit, reușește să spună: „El... el nu simte altceva decît milă pentru mine".

Simt fiori de gheață cînd aud cum pronunță Kekesfalva cuvîntul „el". E pentru întîia oară că face față de mine o aluzie la simțămintele fiicei sale. De mai multă vreme mă surprinsese faptul că mă evită în chip vădit, că abia îndrăznește să mă privească, pe cînd înainte se ocupa de persoana mea cu atîta amabilitate și insistență. Dar știam că nu era decît o sfială rușinată care îl ținea departe de mine; trebuie să fi fost îngrozitor pentru bătrînul acesta, să vadă cum fiica lui solicita dragostea unui om ce fugea de ea. Trebuie să-l fi chinuit înfiorător mărturisirile ei tainice, trebuie să-i fi

dat un sentiment de nemăsurată rușine dorința ei pe care nici măcar nu încerca să și-o ascundă. Și el își pierduse, ca și mine, degajarea. Cine vrea să tăinuiască un lucru sau este silit să tăinuiască un lucru, își pierde privirea deschisă și sinceră.

Acum însă, se spusese ceea ce trebuia spus și aceeași lovitură ne izbise pe amîndoi în inimă. Amîndoi ședeam muți după aceste cuvinte trădătoare și evitam să ne încrucișăm privirile. În spațiul îngust, aflat deasupra mesei dintre noi, plutea tăcerea în aerul încremenit. Dar încetul cu încetul această tăcere începu să se dilate ; ca un gaz negru se umflă pînă în tavan și umplu toată încăperea ; de sus, de jos, din toate părțile ne apăsa și ne strivea golul acesta, iar din gîfîitul surd al respirației lui îmi dădeam seama cum îl înăbușă această tăcere. O clipă încă și apăsarea aceasta ne-ar sufoca pe amîndoi, sau unul dintre noi trebuia să izbucnească și să spargă cu o vorbă golul apăsător, ucigaș.

Și iată că pe neașteptate se întîmplă ceva : la început am observat numai că face o mișcare, una ciudat de greoaie și de neîndemînatică. Pe urmă, că bătrînul a căzut deodată de pe scaun, ca o masă moale. În urma lui s-a răsturnat scaunul, prăvălindu-se cu zgomot.

„Un atac, a fost primul meu gînd. Un atac de inimă, e doar cardiac. Condor mi-a spus-o." Îngrozit, am sărit să-l ridic, să-i dau ajutor, să-l întind pe canapea. Dar în momentul acela mi-am dat seama că bătrînul nu se prăvălise fără voie, nu căzuse de pe scaun. Se lăsase — în prima clipă cînd voisem să-i sar în ajutor nici nu-mi trecuse prin minte că așa s-au petrecut lucrurile — se lăsase intenționat în genunchi și, cînd încercai să-l ridic, se tîrî mai aproape de mine, îmi apucă mîinile și cerși :

— Trebuie s-o ajuți... numai dumneavoastră puteți s-o ajutați, numai dumneavoastră... și Condor o spune : numai dumneavoastră și nimeni altul !... Vă implor, fie-vă milă, altă soluție nu mai există... altfel are să-și facă seama, se prăpădește singură.

Cu toate că mîinile îmi tremurau tare, l-am tras în sus cu forța pe bătrînul îngenuncheat. Dar el îmi apucă brațele care voiau să-l ajute, ca niște gheare ii simțeam

degetele înfipte cu deznădejde în carnea mea — *djinn*-ul *djinn*-ul din visul meu, care-l atacă pe omul cel milos.

— Ajutaţi-o, gîfîi el. Pentru numele lui Dumnezeu, ajutaţi-o... Nu mai putem lăsa copila multă vreme în starea aceasta... e vorba, v-o jur, de viaţă şi de moarte... nici nu vă puteţi închipui ce lucruri lipsite de sens spune în deznădejdea ei... Că trebuie să dispară, să nu mai fie o piedică, aşa zice plîngînd, pentru ca dumneavoastră să vă liniştiţi şi noi toţi să ne liniştim, în sfîrşit... Şi n-o spune numai aşa, vorbeşte înspăimîntător de serios... De două ori a şi încercat, şi-a tăiat arterele şi altă dată cu somniferul. Dacă o dată vrea ceva, nimeni n-o mai poate opri, nimeni... numai dumneavoastră o puteţi salva acum, numai dumneavoastră... v-o jur, numai dumneavoastră şi nimeni altcineva...

— Dar, bineînţeles, domnule von Kekesfalva... vă rog numai să vă liniştiţi... e doar de la sine înţeles că voi face tot ce-mi stă în putinţă. Dacă vreţi, plecăm chiar acum acolo şi voi încerca s-o conving. Plec imediat cu dumneavoastră. Hotărîţi chiar dumneavoastră ce să-i spun, ce să fac...

El îmi lăsă brusc braţul pe care-l ţinea şi se uită fix la mine.

— Ce să faceţi ?... Nu înţelegeţi într-adevăr sau nu vreţi să înţelegeţi ? Doar v-a mărturisit totul, vi s-a oferit şi acum îi este ruşine de moarte că a făcut-o. V-a scris, şi dumneavoastră nu i-aţi răspuns, şi acum se chinuieşte zi şi noapte că ne lăsaţi s-o trimitem de aici, că vreţi să scăpaţi de ea, pentru că o dispreţuiţi... e înnebunită cu totul de spaimă că vă e silă de ea... pentru că ea... pentru că ea... Oare nu înţelegeţi că o asemenea atitudine nu poate decît să distrugă un om, pe unul atît de mîndru, atît de pasionat cum e, copila aceasta, cînd e lăsat să aştepte astfel ! De ce nu-i daţi o cît de mică speranţă ? De ce nu-i spuneţi un cuvînt, de ce sînteţi atît de nemilos, atît de hain cu ea ? De ce o chinuiţi atît de înspăimîntător pe această copilă nevinovată ?

— Dar am făcut totul ca s-o liniştesc... doar i-am spus că...

— Nu i-aţi spus nimic ! Doar trebuie să fi observat şi singur că o înnebuniţi cu vizitele dumneavoastră, cu

tăcerea dumneavoastră, cînd ea nu așteaptă decît un singur lucru... acel singur cuvînt, pe care orice femeie îl așteaptă de la bărbatul pe care-l iubește... Dar n-ar fi îndrăznit vreodată să spere ceva, cîtă vreme se socotea definitiv infirmă... Dar acum, cînd este sigur că se va însănătoși, că va fi pe deplin sănătoasă în cîteva săptămîni, de ce să nu aibă și ea aceleași drepturi ca orice altă tînără fată, de ce nu... doar v-a arătat-o, v-a spus, cu ce nerăbdare așteaptă un cuvînt de la dumneavoastră... doar *nu poate* merge mai departe decît a mers... doar nu poate cerși în fața dumneavoastră... și dumneavoastră... nu spuneți nici un cuvînt, nu spuneți acel singur cuvînt care-i poate aduce fericirea!... Vi se pare într-adevăr un lucru atît de îngrozitor? Doar veți avea orice își poate dori un om pe pămînt. Sînt un om bătrîn, un om bolnav. Vă voi lăsa vouă tot ce am: castelul și moșia și cele șase sau șapte milioane strînse cu trudă în patruzeci de ani... totul vă va aparține... le puteți căpăta chiar și mîine, în fiecare zi, în fiecare ceas, eu nu mai am nevoie de nimic... vreau numai ca să aibă cineva grijă de copilă, cînd nu voi mai fi. Și știu că dumneavoastră sînteți un om bun, un om cumsecade, dumneavoastră o veți menaja, veți fi bun cu ea!

Respirația i se tăie. Fără apărare, fără putere, căzu iarăși pe scaun. Dar și eu eram la capătul puterilor, și eu eram sleit și am căzut pe celălalt scaun. Și așa am stat, unul în fața celuilalt, ca mai înainte, fără un cuvînt, fără o privire, nu știu cîtă vreme. Numai uneori simțeam cum masa de care se încleștase era ușor zguduită de zvîcnelile subite ale trupului său. Pe urmă am auzit — iarăși se scursese un timp cu neputință de stabilit, în care domnise tăcere deplină — am auzit un sunet uscat, ca atunci cînd un obiect tare cade pe ceva tare. Fruntea lui aplecată căzuse pe tăblia mesei. Simțeam cît de mult suferă omul acesta, și dorința mea de a-l mîngîia deveni nemăsurată.

— Domnule von Kekesfalva, îi spusei aplecîndu-mă asupra lui. Vă rog, să aveți încredere în mine... să chibzuim totul, să chibzuim în liniște... vă repet, sînt cu totul la dispoziția dumneavoastră... voi face tot ce-mi stă cu putință... Numai ceea ce... la ceea ce v-ați referit

dumneavoastră adineauri... asta este... este imposibil... cu totul imposibil.

Bătrînul avu o tresărire slabă, ca un animal doborît căruia i se dă o ultimă lovitură de moarte. Buzele lui, umede de saliva emoției, se mișcau încordate, dar nu i-am lăsat timp.

— E imposibil, domnule von Kekesfalva, vă rog să nu mai vorbim de asta... gîndiți-vă și dumnoavoastră... cine sînt eu ? Un modest sublocotenent care trăiește din solda lui și dintr-un mic supliment lunar... cu asemenea mijloace limitate doar nu se poate clădi o existență, din asta doar nu se poate trăi, nu se poate trăi în doi...

Kekesfalva voi să mă întrerupă.

— Da, știu ce vreți să spuneți, domnule von Kekesfalva... că banii n-au nici o importanță, după părerea dumneavoastră, că nu trebuie să avem nici o grijă. Și știu și că sînteți bogat și... că aș putea avea tot ce doresc de la dumneavoastră... Dar tocmai fiindcă sînteți atît de bogat și eu un sărman oarecare, un sărăntoc... tocmai asta este pricina faptului că totul devine cu neputință de realizat... Toată lumea ar crede că am făcut-o numai din pricina banilor, că m-am... și chiar Edith, credeți-mă, n-ar putea să scape toată viața de bănuiala că am luat-o numai de dragul banilor și în ciuda... în ciuda împrejurărilor deosebite... Credeți-mă, domnule von Kekesfalva, e cu neputință, oricît de cinstit, oricît de sincer aș prețui-o pe fiica dumneavoastră, și... și oricît mi-e de dragă... dar trebuie să înțelegeți și dumneavoastră.

Bătrînul rămase nemișcat. La început, am crezut că nici nu pricepuse ce spuneam. Dar încetul cu încetul o mișcare trecu prin trupul lui lipsit de vlagă. Își înălță anevoie capul și privi țintă, drept în fața lui, fără să vadă nimic. Pe urmă se prinse cu miinile de marginea mesei și observai că voia să-și sprijine trupul care-l împovăra, că încerca să se scoale, dar deocamdată nu reuși. De două, de trei ori, puterile îl părăsiră. În cele din urmă, se ridică în picioare cu greu, clătinindu-se din pricina efortului, siluetă întunecată în întunericul înconjurător, cu pupilele fixe, ca de sticlă neagră. Pe urmă spuse cu

o voce foarte străină, înspăimîntător de indiferent, de parcă propria lui voce, cea omenească, ar fi murit :

— Atunci... atunci totul s-a sfîrșit.

Înfiorătoare era vocea aceasta, înfiorătoare această totală renunțare de sine. Fără să cate în jos, cu privirea încă ațintită în gol, pipăia în lungul mesei, după ochelari. Dar nu-i așeză în fața ochilor împietriți — de ce să mai vadă ? de ce să mai trăiască ? — ci îi vîrî neîndeminatic în buzunar. Degetele albăstrii (în care Condor văzuse apropierea morții) călătoriră din nou în jurul mesei, pînă dădură în marginea ei și de pălăria neagră, șifonată. Abia după aceea se întoarse către ușă și șopti, fără să mă privească :

— Vă rog să mă scuzați că v-am deranjat !

Își pusese pălăria strîmb pe cap, la întîmplare ; picioarele aveau tendința să nu-l mai asculte, se tîrau și se clătinau, lipsite de vlagă. Ca un somnambul se bălăbăni mai departe, către ușă. Pe urmă, ca și cînd și-ar fi amintit pe neașteptate de ceva, își scoase pălăria, se înclină și repetă :

— Vă rog să mă scuzați că v-am deranjat !

Se înclină în fața mea, el, bătrînul bătut de soartă, și tocmai acest gest de politețe, în tumultul tulburării sale, mă distruse. Deodată am simțit iarăși în mine căldura aceea, fierbințeala, izvorînd, învolburîndu-se și croindu-și drum, ridicîndu-se înlăuntrul meu și făcînd ca pînă și ochii să-mi ardă, și totodată cum deveneam moale și slab : iarăși eram covîrșit de compătimire. Doar nu-l puteam lăsa să plece așa, pe bătrînul acesta, care venise să-mi ofere copila lui, pentru el, cel mai de preț lucru pe lume, nu-l puteam lăsa să plece cuprins de deznădejde, să plece la moarte. Doar nu-i puteam smulge viața din trup. Trebuia să mai spun ceva, un cuvînt de mîngîiere, de liniștire, de alinare. De aceea am alergat în grabă după el.

— Domnule von Kekesfalva, vă rog, nu mă înțelegeți greșit... În nici un caz nu trebuie să plecați așa și să-i mai spuneți și ei... ar fi îngrozitor pentru Edith în asemenea clipe... și nici n-ar fi adevărat.

Emoția mea devenea din ce în ce mai puternică, fiindcă îmi dădeam seama că bătrînul nici nu mă as-

cultă. Stană de piatră a propriei sale deznădejdi, era ca o umbră între umbre, o moarte vie. Mereu mai pătimașă deveni nevoia mea de a-l liniști.

— N-ar fi cîtuși de puțin adevărat, domnule von Kekesfalva, v-o jur... și nimic n-ar fi mai îngrozitor pentru mine, decît s-o fac pe fiica dumneavoastră, pe Edith, să... sufere, sau... sau să las să se nască în ea simțămintul că nu mi-ar fi dragă cu adevărat... nimeni nu are un sentiment mai sincer pentru ea, v-o jur, nimănui nu-i poate fi mai dragă ca mie... e într-adevăr doar o nebunie din partea ei să... să creadă că-mi este indiferentă... dimpotrivă... dimpotrivă... am vrut numai să spun că n-ar avea nici un sens dacă acum... dacă aș spune chiar de astăzi că... deocamdată un singur lucru e important... să se îngrijească... să se vindece cu adevărat !

— Dar după aceea... cînd va fi vindecată ?

Se întorsese brusc spre mine. Pupilele lui, adineauri încă fixe și moarte, aveau luciri fosforescente în întuneric.

Am tresărit speriat. Am simțit instinctiv primejdia. Dacă promiteam ceva în clipa aceea, eram obligat. Dar atunci mi-a venit în minte : nu e decît amăgire, tot ce speră ea. Fiindcă în nici un caz nu se va vindeca imediat. Mai poate să dureze ani și ani de zile ; să nu mergem cu planurile prea departe, spunea Condor, deocamdată s-o liniștim, s-o mîngîiem. De ce să nu-i lăsăm un pic de speranță, de ce să nu-i hărăzim fericirea, măcar pentru un scurt răgaz ? Și iată că spun :

— Da, cînd va fi vindecată, bineînțeles că da... atunci aș fi venit... atunci aș fi venit eu singur la dumneavoastră.

Se uită țintă la mine. Un fior îi trecu prin trup ; aveam impresia că o forță lăuntrică îl împinge imperceptibil către mine.

— Îmi permiteți... îmi permiteți să-i spun acest lucru ?

Din nou am simțit primejdia ascunsă în fraza aceasta. Dar nu mai aveam puterea să mă împotrivesc privirii lui rugătoare. Și astfel am răspuns cu voce fermă :

— Da, spuneți-i ! și i-am întins mîna.

Ochii lui sclipeau, apoi se umeziră, începură să radieze către mine. Aşa trebuie să fi arătat Lazăr cînd s-a ridicat ameţit din mormînt şi a văzut iarăşi cerul cu lumina lui sfîntă. Simţeam mîna lui tremurînd într-a mea, tremurînd tot mai tare. Apoi fruntea începu să i se aplece, mai adînc şi mereu mai adînc. La timp încă, mi-am amintit cum se aplecase atunci şi-mi sărutase mîna. În grabă mi-am tras palma şi am repetat :

— Da, spuneţi-i, vă rog să-i spuneţi : să nu aibă nici o grijă. Şi înainte de orice : să se facă sănătoasă, cît mai curînd sănătoasă, pentru ea, pentru noi toţi !

— Da, repetă el cu un extaz, sănătoasă, cît mai curînd sănătoasă. Acum are să vrea să plece imediat, o, sînt ferm convins de asta. Are să plece imediat şi are să se facă sănătoasă, sănătoasă, datorită dumneavoastră, sănătoasă pentru dumneavoastră...' din primul ceas am ştiut, Dumnezeu v-a trimis la mine... nu, nu, nu vă pot mulţumi... Dumnezeu vă va răsplăti... plec... nu, rămîneţi, nu vă mai obosiţi, plec singur.

Şi păşi într-un fel, într-un fel pe care nu i-l cunoşteam, păşi uşor şi sprinten, grăbit spre uşă, cu pulpanele redingotei negre fluturînd în urma lui. Uşa se închise după el cu un sunet limpede, aproape vesel. Stăteam singur în camera întunecoasă, puţin cam descumpănit, ca întotdeauna după ce ai făcut un pas decisiv, fără să te fi pregătit mai întîi sufleteşte pentru această hotărîre. De fapt însă, de ceea ce făgăduisem în slăbiciunea izvorîtă din compătimire am devenit conştient abia cu un ceas mai tîrziu, în toată gravitatea răspunderii mele, cînd ordonanţa mea, bătînd cu timiditate în uşă, mi-a adus o scrisoare, pe hîrtie albastră, în formatul binecunoscut :

„Plecăm poimîine. I-am promis sub jurămîntul tatălui meu. Iartă-mă pentru ultimile zile, dar eram foarte tulburată de teamă că aş putea să fiu o povară pentru dumneata. Acum însă ştiu pentru ce şi pentru cine trebuie să mă însănătoşesc. Acum nu mă mai tem de nimic. Vino mîine cît poţi de devreme. Nicicînd nu te-am aşteptat mai nerăbdătoare... Veşnic a dumitale, E."

„Veșnic“ — am simțit un fior brusc la cuvîntul acesta în măsură să lege un om irevocabil și pentru totdeauna. Dar acum nu mai exista nici o cale de întoarcere. Încă o dată, compătimirea mea fusese mai tare decît voința mea. Mă dăruisem. Nu-mi mai aparțineam.

„E timpul să-ți revii, îmi spuneam. A fost ultimul lucru pe care ți l-au putut stoarce, această jumătate de promisiune care, oricum, nu se va împlini niciodată pe de-a-ntregul. O zi încă, două zile trebuie să suporți cu răbdare această iubire nesăbuită, apoi vor pleca și vei reuși să redevii al tău.“ Dar pe măsură ce se apropia după-amiaza, în aceeași măsură senzația mea de jenă devenea și mai penibilă, iar gîndul că, ascunzînd în inimă o minciună, va trebui să-i înfrunt privirea încrezătoare și tandră, mă chinuia tot mai mult. Zadarnic mă străduiam să flecăresc degajat cu camarazii, prea tare percepeam ticăitul acela dintre pereții tîmplelor, zvîcniturile nervoase și o uscăciune subită în cerul gurii, de parcă înlăuntrul meu ardea crescînd treptat un foc înăbușit. Pur și simplu instinctiv, am comandat un coniac și l-am dat pe gît. N-a folosit la nimic. Uscăciunea continua să-mi țină gîtlejul încleștat. De aceea am comandat un al doilea; abia după ce am cerut al treilea, am descoperit mobilul inconștientului : voiam să beau o doză de curaj, ca să nu devin acolo laș sau sentimental. Voiam să amețesc ceva din mine : teama, poate rușinea poate un simțămînt foarte bun, poate unul foarte rău. Da, asta era, numai asta — de aceea li se împarte și soldaților o porție dublă de rachiu înainte de atac — voiam să devin nesimțitor și nepăsător, ca să nu-mi dau seama într-un fel atît de limpede ce situație îndoielnică și poate chiar primejdioasă voi fi silit să întîmpin. Însă singurul efect al acestor trei pahare a fost doar că picioarele mi se îngreunară, iar în cap zumzăia și mă sfredelea ceva în felul bormașinii unui dentist care te pregătește pentru șocul dureros propriu-zis. Nu era un om sigur de sine, nici lucid, și cu atît mai puțin bucuros, cel ce mergea acum cu pas șovăitor, cu inima bătîndu-i furtunos, pe șoseaua cea lungă — sau numai de astă dată mi se părea că ar fi nesfîrșită ? — spre casa cea temută.

Dar totul a mers mai ușor decît îmi închipuisem Mă aștepta o altă amețeală, una mai plăcută, o beție mai fină, mai curată decît cea pe care o căutasem încercînd să mă cherchelesc într-un fel grosolan. Fiindcă vanitatea te amețește și ea, te îmbată și recunoștința, iar duioșia îți poate da și ea o însuflețire care să te buimăcească. La ușă, bătrînul Josef tresări speriat și fericit totodată — „Oh, domnule sublocotenent!" — apoi înghiți în sec lăsîndu-se, de emoție, de pe un picior pe altul și între timp se uita către mine pe furiș — nu găsesc alte cuvinte — așa cum privești în biserică la o icoană. „Vă rog, domnul sublocotenent să poftească imediat în salon! Domnișoara Edith îl așteaptă de mult pe domnul sublocotenent", îmi șopti cu tonul emoționat din care răzbătea un entuziasm oarecum rușinat.

Mă întrebam și mă miram: „Omul acesta străin, lacheul acesta bătrîn de ce mă privește așa, de parcă ar fi căzut în extaz? De ce mă iubește el atît de mult? Oare oamenii devin într-adevăr atît de buni și de fericiți numai cînd văd la alții bunătate și compătimire? Ei, atunci Condor are dreptate, atunci chiar cel care ajută numai unui singur om își poate împlini rostul vieții sale, atunci merită într-adevăr să te dedici altora pînă la capătul puterilor tale, și chiar peste puteri. Atunci orice jertfă este justificată și chiar o minciună, care aduce fericire altora, ar avea o importanță mai mare decît orice adevăr". Deodată piciorul meu căpătă fermitate, de sus și pînă jos la talpă; altfel pășește omul cînd știe că aduce cu sine bucurie.

Dar și Ilona îmi ieși în întîmpinare, ea însăși strălucitoare de bucurie; privirea ei parcă mă cuprindea cu brațe tandre și întunecate. Niciodată nu-mi strînsese mîna cu atîta căldură, cu atîta recunoștință.

— Îți mulțumesc, îmi spuse, și părea că vorbește printr-o ploaie caldă și umedă de vară. Nu poți ști ce ai făcut pentru copila noastră. Ai salvat-o, martor mi-e Dumnezeu că ai salvat-o! Vino repede, nici nu-ți închipui cît de nerăbdătoare te așteaptă.

Între timp, începu să se miște încet cealaltă ușă. Aveam impresia că în spatele ei stătuse cineva, trăgînd

cu urechea. Bătrînul intră, dar acum în ochi nu mai avea, ca ieri, moarte și groază, ci o strălucire tandră.

— Ce bine că ați venit! Veți fi uimit cît de mult s-a schimbat. Niciodată n-am văzut-o, în toți anii care s-au scurs de cînd s-a întîmplat nenorocirea, atît de senină, atît de fericită. E o minune, o adevărată minune! O, Doamne, ce ați făcut pentru ea, ce ați făcut pentru noi toți!

Emoția îl copleși în mijlocul frazei. Înghițea și suspina și se rușina în același timp de emoția lui, care cu încetul mă cuprinse și pe mine. Căci cine putea să rămînă insensibil în fața unei asemenea recunoștințe? Nădăjduiesc că n-am fost niciodată un om vanitos, unul care se admiră și se suprapreţuiește singur, și nici astăzi nu cred nici în bunătatea mea și nici în puterea mea. Dar din entuziasmul sălbatic și plin de recunoștință al celorlalți emana în mod irezistibil un val cald de certitudine care mă copleșea. Dusă parcă pe aripile unui vînt de aur, pierise ca prin minune orice teamă, orice lașitate. De ce să nu mă las iubit cu seninătate, dacă acest lucru le aduce atîta fericire celorlalți? Devenisem pur și simplu nerăbdător să trec în încăperea cealaltă, pe care alaltăieri o părăsisem atît de deznădăjduit.

Și iată, o fată ședea acolo în fotoliu, o fată pe care abia am izbutit s-o recunosc, atît de senin privea și atîta lumină răspîndea făptura ei. Purta o rochie de mătase de un albastru pal, care îi accentua înfățișarea de fetiță, de copil. În părul cu nuanțe roșiatice străluceau — era oare mirt? — flori albe, iar în jurul fotoliului erau înșirate — cine i le-o fi trimis? — coșuri de flori, un răzor multicolor. Trebuie să fi știut mai de mult că eram în casă; de bună seamă că, în timp ce aștepta, auzise primirea veselă ce mi se făcuse și pașii mei care se apropiau. Dar de data aceasta lipsea cu desăvîrșire acea privire nervoasă, cercetătoare, de om aflat la pîndă, pe care o îndrepta întotdeauna spre mine, de cum intram, o privire încărcată de neîncredere, izvorînd de sub pleoapele pe jumătate lăsate. Ședea dreaptă și degajată în fotoliul ei; de astă dată am uitat că pătura ascundea o infirmitate și că fotoliul adînc era de fapt închisoarea ei, fiindcă nu încetam să mă minunez de această nouă în-

făţişare de fetiţă, care părea mai copilăroasă în bucuria ei, mai femeie în frumuseţea ei. Edith observă surprinderea mea discretă şi o primi ca pe un dar. Şi imediat, vechiul ton al zilelor noastre de flecăreală camaraderească, lipsită de grijă se auzi din nou, cînd mă invită:

— In sfîrşit! În sfîrşit! Te rog, ia loc aici, aproape de mine. Şi te rog nu vorbi. Am să-ţi spun ceva cît se poate de important.

M-am aşezat şi mă simţeam în largul meu. Căci, cum poţi fi jenat, cum poţi fi intimidat, cînd cineva îţi vorbeşte atît de deschis, atît de prieteneşte?

—Numai o clipă te rog să mă asculţi. Şi, nu-i aşa că n-ai să mă întrerupi? Simţeam că, de data aceasta, cumpănise fiecare cuvînt. Ştiu tot ce i-ai încredinţat tatălui meu. Ştiu ce intenţionezi să faci pentru mine. Şi acum te rog să crezi, cuvînt cu cuvînt, ceea ce îţi promit; nu te voi întreba niciodată — auzi, niciodată! — de ce ai făcut-o; dacă numai de dragul tatălui meu sau într-adevăr pentru mine. Dacă a fost numai compătimire sau... nu, nu mă întrerupe, *nu vreau* să ştiu, nu vreau... să mă gîndesc şi să mă chinuiesc pe mine şi să chinuiesc şi pe alţii. Ajunge că, datorită dumitale, trăiesc iarăşi şi voi trăi mai departe... că de ieri, abia *am început* să trăiesc. Dacă mă voi vindeca, o datorez numai unui singur om, numai dumitale. Numai şi numai dumitale! Şovăi o clipă, apoi continuă: şi acum ascultă ce-ţi promit în ceea ce mă priveşte. Am chibzuit azi-noapte totul. Pentru întîia oară am cîntărit lucrurile limpede ca un om sănătos, nu ca mai înainte, cînd eram încă nesigură, chinuită de enervare şi de nerăbdare. E minunat, abia acum îmi dau seama, să poţi gîndi fără teamă, e minunat, căci pentru întîia oară pot să-mi închipui ce înseamnă să simţi ca un om normal, şi dumitale, doar dumitale îţi datorez acest presentiment. De aceea vreau să mă supun la tot ceea ce îmi cer medicii, totul, totul, numai să mă transform în om, din pocitania ce sînt în clipa de faţă. Nu voi ezita şi nu voi ceda, acum, cînd ştiu ce este în joc. Mă voi strădui cu fiecare fibră, cu fiecare nerv al trupului meu şi cu fiecare picătură din sîngele meu, şi sînt convinsă că atunci cînd vrei ceva cu ardoare atît de neţărmurită îl poţi constrînge pînă şi pe Dumnezeu. Toate acestea le

fac pentru dumneata, adică pentru ca să nu fiu nevoită să primesc de la dumneata vreo jertfă. Dar dacă se va întîmpla să dau greș... te rog nu mă întrerupe!... sau chiar dacă nu reușesc *complet*, dacă nu voi fi *complet* sănătoasă, dacă nu mă voi putea mișca la fel ca oricare altul — atunci nu trebuie să-ți fie cîtuși de puțin teamă! Atunci voi încheia socotelile cu mine însămi. Știu, există jertfe, pe care nu se cuvine să le accepți și cu atît mai puțin de la omul pe care îl iubești. Așadar, în cazul că acest tratament pe care eu mizez totul — totul! nu va avea efect, atunci nu vei mai auzi niciodată de mine, nu mă vei mai vedea niciodată. Nu voi mai fi niciodată o povară pentru dumneata, ți-o jur, și în general nu voi mai fi o povară pentru nimeni și pentru dumneata mai puțin decît pentru oricare altul. Așa — asta ar fi totul. Și acum, nici un cuvînt, mai mult! Ne mai rămîn doar cîteva ore de stat împreună, în zilele următoare; aș dori să fiu cît mai fericită în acest răstimp.

Era o altă voce, cea cu care vorbea acum, o voce care părea că se maturizase. Erau alți ochi, nu cei neliniștiți ai unui copil și nici cei devoranți și lacomi ai unei bolnave. Era, o simțeam, o altă iubire cea cu care mă iubea acum, nu iubirea pierdută de la început și nici cea chinuită de patimă. Și cu alți ochi o priveam și eu; nu mila față de nenorocirea ei mă tulbura, cum se întîmpla mai înainte, nu mai era nevoie să fiu prevenitor și prudent, ci sincer și deschis. Fără să-mi dau eu însumi bine seama am încercat pentru întîia oară o autentică afecțiune pentru această fată gingașă înseninată de prevestirea unei fericiri multvisate. Fără s-o simt, fără să vreau în mod conștient, m-am apropiat de ea, ca să-i iau mîna, iar ea nu s-a mai cutremurat senzual, ca atunci, la această atingere. Liniștită și docilă, încheietura rece și prelungă s-au lăsat cuprinsă și am simțit bucuros cît de calm bătea ciocănelul pulsului.

Pe urmă, am vorbit cu totul nestingheriți despre călătorie și despre micile întîmplări de zi cu zi, am trăncănit noutățile din oraș și de la cazarmă. Nu mai înțelegeam cum de mă putusem frămînta atît, cînd totul era atît de simplu: să șezi lîngă un om și să-i ții mîna, să nu te mai crispezi și să nu te mai prefaci, ci să arăți

cît de sincere îți sînt intențiile, să nu te mai aperi împotriva unui sentiment de afecțiune, ci să primești cu recunoștință curată și fără a te rușina de faptul că simți înclinație pentru acel om.

Și pe urmă am stat la masă. Sfeșnicele de argint străluceau la lumina luminărilor și florile răsăreau din vaze ca niște flăcări colorate. Luminile candelabrului de cristal se salutau din oglindă în oglindă, în jurul nostru tăcea toată casa, boltită și întunecoasă ca o cochilie de scoică ce-și învăluie mărgăritarul luminos. Uneori mi se părea că aud cum afară copacii respiră încet și vîntul adie cald și voluptos peste ierburi, fiindcă o ușoară mireasmă răzbătea prin ferestrele deschise. Toate erau mai frumoase și mai bune ca de obicei; bătrînul ședea ca un preot, drept și cu un aer sărbătoresc, nicicînd n-o văzusem pe Edith, nici pe Ilona, atît de vesele, atît de tinere, nicicînd plastronul servitorului nu strălucise atît de alb, nicicînd pielița netedă a fructelor nu avusese un asemenea luciu multicolor. Iar noi ședeam și mîncam și beam și ne bucuram de armonia care domnea din nou între noi. Ca niște păsări gălăgioase și lipsite de orice grijă, hohotele de rîs zburau deasupra mesei de la unul la altul, buna dispoziție, ca un văl jucăuș supus mareelor, se umfla și iarăși se retrăgea.

Abia cînd servitorul umplu cupele cu șampanie, iar eu am ridicat cel dintîi cupa către Edith rostind :

— În sănătatea dumitale! toți tăcură brusc.

— Da, să mă însănătoșesc, spuse ea respirînd și privindu-mă cu încredere, de parcă urarea mea ar fi avut putere de viață și de moarte. Să mă însănătoșesc pentru tine.

— Să dea Dumnezeu !

Tatăl se sculase de pe scaun, nu se mai putea stăpîni. Lacrimile îi umezeau ochelarii ; îi scoase și începu să-i lustruiască stăruitor. Avea senzația că abia își mai poate reține mîinile să nu mă atingă, și nu m-am ferit. Simțeam și eu nevoia să-i fiu recunoscător, și m-am apropiat de el și l-am îmbrățișat, astfel că barba lui îmi atinse în treacăt obrazul. Cînd s-a desprins de mine, am observat că Edith mă privea. Buzele îi tremurau ușor ; îmi dădeam seama cît de mult își doreau aceste buze întredeschise

aceeaşi intimă îmbrăţişare. Şi atunci m-am aplecat repede spre ea şi i-am sărutat gura.

Asta a fost logodna. O sărutasem pe fata îndrăgostită, nu după o chibzuială conştientă — doar o emoţie profundă mă îndemnase la asta. Se întîmplase fără s-o ştiu şi fără s-o vreau, dar nu mi-a părut rău de acest modest şi sincer gest de duioşie. Fiindcă acum nu mi-a mai venit în întîmpinare sălbatic, cu pieptul ei în care inima bătea să se spargă, cum făcuse atunci, şi nici nu mă reţinu în elanul ei de fericire. Umile, buzele ei luară pe ale mele ca pe un dar de preţ. Ceilalţi tăceau. Şi deodată se auzi din colţ un zgomot înăbuşit. La început părea că era doar cineva care-şi drege sfios vocea dar cînd ne-am îndreptat privirile într-acolo, am văzut că era servitorul care plîngea încet în colţ. Pusese sticla jos şi se întorsese; n-ar fi trebuit să remarcăm emoţia lui necuviincioasă, dar fiecare dintre noi simţeam parcă în propriii săi ochi, calde, aceste lacrimi străine ce nu puteau fi reţinute. Pe neaşteptate am simţit că Edith şi-a pus mîna într-a mea :

— Lasă-mi-o o clipă.

Nu ştiam ce avea de gînd. În clipa aceea am simţit ceva răcoros şi neted alunecînd pe al patrulea deget al mîinii mele. Un inel.

— Ca să te gîndeşti la mine, cînd voi fi departe, se scuză ea.

N-am privit inelul ; i-am luat mîna şi i-am sărutat-o.

În seara aceea am fost Dumnezeu. Creasem lumea şi iată că era plină de bunătate şi de dreptate. Creasem un om, fruntea îi lucea curată ca dimineaţa şi în ochii lui se oglindea curcubeul fericirii. Aşternusem masa şi aşezasem pe ea bogăţie şi abundenţă, făcusem să se coacă fructele, vinul şi bucatele. Minunat erau rînduite aceste mărturii ale belşugului meu, şi, asemenea unor autentice ofrande, soseau pe tăvi strălucitoare şi în coşuri încăpătoare, şi vinul sclipea, fructele luceau — dulci şi gustoase se ofereau ele gurii mele. Făcusem lumină în cameră şi lumină în inimile oamenilor. În pahare sclipea soarele candelabrului, ca zăpada strălucea damascul

alb, și simțeam cu mîndrie cum oamenii iubeau lumina aceasta care pornea din mine, iar eu primeam dragostea lor și mă îmbătam cu ea. Îmi oferiră vin și eu îl băui pînă în fundul cupei. Îmi oferiră fructe și bucate și eu mă bucurai de darurile lor. Îmi oferiră respect și recunoștință și, așa cum primisem ca ofrande mîncărurile și băuturile lor, tot așa am primit și omagiile lor.

În seara aceea am fost Dumnezeu. Dar nu priveam cu răceală, de la înălțimea tronului meu, spre operele și faptele mele; plin de bunăvoință și îngăduitor ședeam în mijlocul făpturilor create de mine și le zăream foarte vag chipurile estompate de fumul argintiu al norilor mei. La stînga mea ședea un bătrîn: marea lumină a bunătății care emana din mine netezise cutele de pe fruntea lui zbîrcită și alungase umbrele care-i întunecau ochii; îndepărtasem moartea din preajma lui și el vorbea cu o voce revenită la viață, nespus de recunoscător pentru minunea ce o săvîrșisem asupra lui. Lîngă mine ședea o fată, și fata fusese bolnavă, ferecată și robită și îngrozitor de împilată în încîlceala propriilor nenorociri. Dar acum obrazul îi era luminat de nimbul însănătoșirii. Cu suflul buzelor mele o înălțasem din infernul spaimelor în cerul iubirii, și inelul ei strălucea pe degetul meu ca un luceafăr de dimineață. În fața ei ședea o altă fată, care zîmbea de asemenea cu recunoștință, fiindcă îi așternusem frumusețe pe chip și în jurul frunții ei strălucitoare pusesem pădurea întunecată și înmiresmată a părului. Tuturora le făceam daruri și pe toți îi înălțasem prin minunea prezenței mele, toți purtau în ochi lumina ce izvora din mine; cînd se priveau unii pe alții, lumina din ochii lor eram eu. Cînd vorbeau unii cu alții, eu și numai eu eram înțelesul vorbelor lor, și chiar cînd tăceau, eu mă aflam în gîndurile lor. Căci eu și numai eu eram începutul, centrul și originea fericirii lor; cînd se prețuiau unul pe altul, mă prețuiau pe mine și cînd se iubeau unul pe altul socoteau ca pe ceva de la sine înțeles că eu sînt creatorul oricărei iubiri. Eu însă ședeam în mijlocul lor, mulțumit de faptele mele și vedeam ce bine fusese că am fost bun față de făpturile create de mine. Și mărinimos, beam odată cu vinul, iubirea lor și savuram, o dată cu bucatele, fericirea lor.

În seara aceea am fost Dumnezeu. Domolisem apele năvalnice ale neliniştii şi gonisem întunericul din inimi. Dar şi din mine însumi înlăturasem spaima, sufletul îmi era potolit cum nu mai fusese niciodată pînă acum. Abia cînd a început să pogoare întunericul serii şi m-am ridicat de la masă, îşi făcu loc în mine un regret uşor, eternul regret al lui Dumnezeu în cea de-a şaptea zi, după ce îşi săvîrşise opera, şi acest regret al meu se oglindi în chipurile lor golite. Fiindcă acum sosise clipa despărţirii. Eram cu toţii ciudat de emoţionaţi, de parcă am fi ştiut că e pe cale să ia sfîrşit ceva unic, una dintre acele ore, rare, lipsite cu totul de gravitate, care, întocmai ca norii, nu se mai întorc niciodată. Mie însumi mi-a părut pentru întiia oară rău s-o părăsesc pe Edith ; ca un îndrăgostit amînam clipa despărţirii de ea, cea care mă iubea. „Ce bine ar fi, mă gîndeam, să mai pot şedea lîngă patul ei, să mîngîi mereu şi mereu mîna delicată şi sfioasă, să văd mereu şi mereu cum o luminează zîmbetul trandafiriu al fericirii !“ Dar era tîrziu. Aşa că m-am mulţumit s-o îmbrăţişez doar în grabă şi să-i sărut gura. Simţeam cum îşi opreşte răsuflarea, de parcă ar fi vrut să păstreze pentru totdeauna căldura respiraţiei mele. Pe urmă am păşit spre uşă, tatăl mă însoţea. Încă o ultimă privire, o înclinare a capului în chip de salut, apoi am plecat, liber şi sigur pe mine, cum pleacă un om după ce a făurit o operă valoroasă, o faptă plină de merit.

Am mers cei cîţiva paşi pînă afară, în vestibul, unde servitorul mă aştepta cu chipiul şi sabia. Ce bine ar fi fost dacă m-aş fi grăbit ! Dacă aş fi fost mai puţin politicos ! Dar bătrînul nu se mai putea despărţi de mine. Din nou m-a apucat, din nou mi-a mîngîiat braţul, ca să-mi spună iarăşi şi iarăşi, cît mi-e de recunoscător şi ce am făcut pentru el. Că acum poate să moară liniştit. Edith se va vindeca, acum totul e bine, şi toate datorită mie, numai mie. Mă simţeam tot mai stingherit să mă las mîngîiat şi ridicat astfel în slăvi în prezenţa servitorului, care stătea lîngă mine aşteptînd răbdător cu fruntea aplecată. De mai multe ori îi şi strînsesem mîna în

chip de rămas bun, dar el o lua mereu de la capăt. Iar eu, sclav smintit al propriei mele compătimiri, stăteam pe loc, nu mă mişcam. Nu găseam puterea să mă rup, deşi înlăuntrul meu o voce înăbuşită îmi spunea: Destul, prea mult !

Deodată, prin uşă răzbătură pînă la noi zgomote neliniştitoare. Mi-am ridicat capul şi am ascultat. În camera de alături trebuie să fi început o ceartă, auzeam lămurit voci enervate discutînd ; cu spaimă am recunoscut glasurile care se certau: Ilona şi Edith. Una dintre ele părea că vrea ceva, cealaltă încerca s-o convingă să renunţe.

— Te rog, auzeam limpede rugămintea Ilonei, rămii, te rog.

Apoi pe Edith răspunzînd mînioasă :

— Nu, lasă-mă, lasă-mă !

Tot mai îngrijorat ascultam, în timp ce bătrînul continua să sporovăiască vrute şi nevrute. Ce se întîmpla acolo, în spatele uşii închise ? De ce se încălcase pacea, pacea mea, pacea divină a acestei zile? Ce voia Edith atît de impetuos şi ce încerca cealaltă să împiedice ? Şi iată — deodată începe să se audă acel bocănit respingător, acel toc-toc, şi iarăşi toc-toc, al cîrjelor. Pentru numele lui Dumnezeu, doar n-are de gînd să vină după mine fără ajutorul lui Josef ? Dar bocănitul de cîrje a şi început să se apropie grăbit, toc... toc, dreapta, stînga... toc, toc, dreapta, stînga, dreapta, stînga — fără să vreau, văd cu ochii minţii trupul care se clatină într-o parte şi cealaltă — acum trebuie să fie aproape de tot, în spatele uşii. Apoi răzbate un zgomot surd, o zguduitură, de parcă o masă inconştientă s-ar fi aruncat împotriva canatelor uşii. Pe urmă gîfîitul unui efort violent şi clanţa se lasă în jos pocnind, apăsată cu forţă.

Înspăimîntătoare privelişte ! Rezemată de tocul uşii, sleită încă de efort, se afla Edith. Cu mîna stîngă se agăţă cu înverşunare de usciorul uşii, ca să nu-şi piardă echilibrul, în dreapta strînsă pumn ţine ambele cîrje. În spatele ei, Ilona, vădit deznădăjduită, care vrea probabil s-o sprijine sau s-o reţină cu forţa. Dar Edith, ai cărei ochi fulgeră de nerăbdare şi mînie, îi strigă celei care vrea s-o ajute împotriva voinţei ei :

— Lasă-mă, lasă-mă, îţi spun ! Nu-i nevoie să mă ajute nimeni. Pot şi singură.

Şi pe urmă, înainte ca servitorul sau Kekesfalva să fi avut vreme să intervină, s-a întîmplat ceea ce era de necrezut Fata infirmă şi-a încleştat buzele ca înaintea unei uriaşe sforţări ; cu ochii larg deschişi şi arzători, aţintiţi spre mine, s-a îndepărtat — cu o singură mişcare de avînt, aşa cum un înotător părăseşte malul apei — de uşa care-i oferise pînă acum reazem, şi a pornit spre mine, fără nici un sprijin, fără cîrje. În clipa cînd şi-a luat avînt, s-a clătinat, de parcă era gata să cadă în spaţiul gol al încăperii, dar repede şi-a ridicat mîinile, cea liberă şi dreapta, în care ţinea cîrjele, ca să-şi regăsească echilibrul. Apoi şi-a strîns încă o dată buzele, a împins un picior înainte şi l-a tras tîrşind pe celălalt ; această zvîcnire către dreapta şi către stînga i-a zguduit corpul aşa cum sforile zguduie o marionetă. Şi totuşi, mergea ! Mergea ! Mergea, cu ochii larg deschişi aţintiţi numai asupra mea, mergea de parcă s-ar fi tras cu ajutorul unei sîrme invizibile, muşcîndu-şi buzele, cu trăsăturile contractate de sforţare ! Mergea, aruncată într-o parte şi alta, ca o barcă pe furtună, dar mergea, pentru prima oară mergea singură, fără cîrje şi fără ajutor — o minune a voinţei trebuie să-i fi trezit picioarele din somnul lor de moarte. Nici un medic n-a reuşit să-mi explice vreodată cum a putut fata paralizată să-şi desprindă picioarele nevolnice din inerţie şi slăbiciune, pentru această singură şi unică dată, şi îmi lipsesc cuvintele pentru a putea descrie cum s-a întîmplat, căci cu toţii ne aţinteam împietriţi privirile spre ochii ei plini de extaz ; chiar Ilona a uitat să alerge după ea şi s-o ajute. Ea însă se clătină cei cîţiva paşi, împinsă parcă de o furtună lăuntrică — nu era mers, ci un fel de zbor aproape de pămînt, zborul dibuit şi şovăitor al unei păsări cu aripile tăiate. Dar voinţa, acest demon al inimii o împingea mai departe, mereu mai departe. Iat-o aproape de tot, iat-o întinzînd braţele, însufleţită de triumful celor înfăptuite, braţele care pînă acum îi menţinuseră echilibrul mişcîndu-se ca nişte aripi, iat-o întinzîndu-le pline de dor spre mine, în timp ce trăsăturile încordate începeau să se destindă într-un zîmbet lu-

minos de fericire. O înfăptuise, minunea aceasta — încă doi pași — nu, încă unul singur, un ultim pas : aproape că simțeam și respirația gurii ei întredeschise de zîmbet — dar atunci s-a întîmplat lucrul acela înspăimîntător. Din pricina mișcării impetuoase dictate de dorința aceea năvalnică — în presimțirea îmbrățișării cucerite cu trudă întinsese prea devreme brațele — și-a pierdut echilibrul. Ca tăiați de o coasă, genunchii au cedat brusc. Fulgerător s-a prăbușit chiar lîngă picioarele mele, cîrjele au pocnit cu zgomot pe dalele tari. Iar eu, în prima sfîșiere a spaimei mele, m-am tras, fără să-mi dau seama, cîțiva pași înapoi, în loc să fac lucrul cel mai firesc în loc să mă reped și s-o ajut ca să se ridice.

Dar imediat au sărit, aproape în același timp, Kekesfalva, Ilona și Josef, s-o ridice pe fata care gemea. Am observat (fără a avea încă putere să privesc într-acolo) cum au scos-o din încăpere. Am auzit numai sughițurile — înăbușite de plînsul mîniei ei — sughițuri pline de deznădejde, și pașii care se îndepărtau, îngreunați de povara purtată cu prudență. În această singură clipă s-a risipit ceața entuziasmului care-mi învăluise toată seara privirile. Am văzut totul înfiorător de limpede în această țîșnire bruscă a luminii lăuntrice ; știam că nefericita fată nu se va însănătoși niciodată pe deplin ! Minunea pe care toți o așteptau de la mine nu se întîmplase ; nu mai eram Dumnezeu, ci doar un om mic și jalnic, care cu slăbiciunea lui nu făcea decît să înșele și să vateme, și cu compătimirea lui tulbura și distrugea. Eram conștient, îngrozitor de conștient de datoria mea : acum sau niciodată era timpul să-i dovedesc lealitatea. Acum sau niciodată ar trebui s-o ajut, să alerg după ceilalți, să mă așed lîngă patul ei, s-o liniștesc și s-o mint, spunîndu-i ce minunat a mers, ce minunat se va desfășura însănătoșirea ! Dar nu mai aveam putere pentru o înșelătorie atît de deznădăjduită. Mă cuprinse spaima, o spaimă înfiorătoare de ochii aceia care implorau înfricoșați și apoi iarăși doreau cu lăcomie, spaimă de nerăbdarea acestei inimi sălbatice, spaimă de această nenorocire străină, pe care nu eram în stare s-o domolesc. Și fără să mă gîndesc ce fac, mi-am luat sabia și chipiul. Pentru a treia — pentru ultima oară, am fugit ca un răufăcător din casa aceea.

Și acum, aer curat, doar o gură de aer curat ! Aproape că mă inăbuș. Oare noaptea s-a lăsat atit de zăpușitoare între copaci, sau vinul e de vină, vinul mult pe care l-am băut ? Mi-e scirbă de tunica lipită strîns de corp, îmi desfac gulerul cu o mișcare bruscă, îmi vine să arunc mantaua de pe mine, atît de grea îmi apasă pe umeri. Aer, numai o gură de aer ! Am impresia că singele vrea să-mi iasă prin piele, atît de fierbinte mă strînge și mă apasă, și in urechi îmi răsună loviturile, toc-toc, toc-toc — e oare zgomotul groaznic al cîrjelor sau numai pulsul dinapoia tîmplelor mele ? Și, de fapt, de ce alerg așa ? Ce s-a întîmplat ? Trebuie să încerc să mă gîndesc. În definitiv, ce s-a întîmplat ? Să mă gîndesc încet, să mă gindesc liniștit, să nu mai ascult acest toc-toc, toc-toc ! „Așadar — m-am logodit... nu, am fost logodit... că doar n-am vrut eu, nu m-am gindit niciodată la asta... Și acum sînt logodit, acum sînt legat... Dar nu... nu poate fi adevărat... doar i-am spus bătrinului, numai dacă se va vindeca, iar ea nu se va vindeca niciodată... Promisiunea mea e valabilă numai dacă... nu, nu e de loc valabilă ! Nu s-a întîmplat nimic, nu s-a întîmplat absolut nimic. Dar atunci, de ce am sărutat-o, de ce am sărutat-o pe gură ?... Doar n-am vrut... Ah, compătimirea asta, blestemata asta de compătimire ! Mereu m-au prins in cursă cu ajutorul ei și acum sînt prizonier. M-am logodit in toată regula, amindoi erau de față, tatăl și cealaltă fată, și servitorul... Și eu nici nu vreau măcar, nici nu vreau măcar... acum, ce pot să fac ?... Să mă gindesc în liniște !... Ah, ce scirbos, acest veșnic toc-toc, acest toc-toc... Tot timpul îmi va bate în urechi, tot timpul va fugi după mine cu cirjele... S-a comis, s-a comis iremediabil. Eu am înșelat-o pe ea, ei m-au înșelat pe mine. M-am logodit. M-au logodit.

Dar ce-i asta ? De ce se clatină astfel copacii, intrind unii intr-alții ? Și aleile — ce dureros, ce amețitor, ochii mei trebuie să fie bolnavi — toate se incilcesc. Și cum mă apasă in moalele capului ! Ah, zăpușeala asta ! Ar trebui să-mi răcoresc undeva fruntea, pe urmă aș putea să gindesc iarăși ca lumea. Sau să beau ceva ca să spăl din gitlej senzația de mil și de fiere. Nu

era undeva, mai înainte — doar am trecut de atîtea ori pe-aici — o fîntînă lîngă drum? Nu, am depășit-o de mult, probabil că am alergat ca un smintit, de aceea simt bătaia asta sub tîmple, bătaia asta îngrozitoare! Numai de-aș găsi undeva ceva de băut, poate că atunci mi-aș putea reveni." În sfîrșit, cînd ajung la primele case joase, un geam pe jumătate acoperit clipește cu lumină galbenă de petrol. Într-adevăr — acum îmi amintesc — cîrciuma cea mică de mahala, unde dimineața se opresc întotdeauna căruțașii ca să se încălzească repede cu un rachiu. Voi cere acolo un pahar cu apă, sau ceva tare, sau ceva amar ca să gonesc milul din gîtlej! Numai să beau ceva! Fără să mă gîndesc, împing ușa cu aviditatea omului pe cale să se stingă de sete.

Din taverna cufundată în semiobscuritate, mă întîmpină, înăbușitoare, duhoare de mahorcă. În fund, tejgheaua cu băuturi de calitate inferioară, în față, o masă la care stau jucînd cărți cîțiva lucrători de la drumuri. La tejghea, cu spatele spre mine, un ulan glumește cu cîrciumăreasa. Simțind curentul de aer, se întoarce și rămîne imediat cu gura deschisă, paralizat de spaimă; ia imediat poziția de drepți și-și lovești pintenii. De ce e atît de speriat? A, da, probabil că mă ia drept ofițerul comandant al patrulei de oraș, și el ar trebui să fie de mult în dormitor. Și cîrciumăreasa privește neliniștită spre mine; lucrătorii se opresc din joc. Ceva din înfățișarea mea probabil că bate la ochi. Abia acum, prea tîrziu, îmi vine în minte: fără îndoială că este unul dintre acele localuri frecventate doar de trupă. Ca ofițer nici n-am voie să intru. Instinctiv mă întorc.

Dar cîrciumăreasa s-a și îndreptat spre mine, cu plecăciuni respectuoase, să mă întrebe cu ce mă poate servi. Simt că trebuie să găsesc o scuză pentru faptul că am intrat așa, orbește. Spun că nu mă simt prea bine și o întreb dacă nu poate să-mi dea un pahar cu sifon și o șliboviță.

— Vă rog, vă rog! zice, și a și dispărut.

De fapt, vreau doar să dau repede pe gît, la tejghea, cele două pahare, dar deodată lampa cu petrol din mijloc începe să joace, sticlele din raft urcă și coboară pe

tăcute, dușumeaua se moaie pe neașteptate sub ghetele mele și vibrează și joacă amețindu-mă. „Așază-te“, îmi spun ; mă împleticesc cu ultimele puteri pînă la o masă goală, mi se aduce sifonul, îl torn pe gît dintr-o singură înghițitură. Ah, ce rece și bun e ! — pentru o clipă gustul grețos dispare. Și acum, repede să mai dau de dușcă și rachiul cel tare și apoi mă scol. Dar nu pot : am impresia că picioarele îmi sînt bătute în cuie de podea, iar capul îmi vîjîie într-un fel ciudat de înăbușit. Mai comand o șliboviță. Pe urmă o țigară, și repede acasă !

Îmi aprind țigara. Să mai șed numai o clipă, cu capul buimac rezemat în mîini, să mă gîndesc, să chibzuiesc, să reflectez pe rînd la toate, una după alta. „Așadar — m-am logodit... m-au logodit... dar asta e valabil doar dacă... nu, nu te sustrage, e valabil, e valabil... am sărutat-o pe gură, de bunăvoie am făcut-o... Dar numai ca s-o liniștesc și deoarece știam că nu se va vindeca niciodată... tocmai a căzut iarăși, ca secerată... cu o asemenea femeie nici nu te poți căsători, nici nu este o femeie adevărată, e doar... dar ei nu mă vor mai lăsa, nu-mi vor mai da drumul... Bătrînul, *djinn*-ul, *djinn*-ul cu chipul melancolic de burghez și cu ochelari în ramă de aur, se încleștează de mine, nu mă pot descotorosi de el... mereu mă ține de braț, mereu mă va tîrî înapoi, spre compătimirea mea, spre blestemata mea de compătimire. Mîine vor trăncăni peste tot, în oraș, vor anunța și în ziare, și pe urmă nu va mai exista o cale de întoarcere... Oare n-ar fi mai bine să-i pregătesc de pe acum pe cei de-acasă, pentru ca mama, pentru ca tata să n-o afle de la alții, sau poate chiar din ziare ? Să le explic de ce și cum m-am logodit, și că nu e chiar atît de mare grabă, și că de fapt n-a fost chiar așa, că numai din pricina compătimirii am intrat în toată încurcătura asta... Ah, blestemata asta de compătimire, blestemata asta de compătimire ! Și apoi, la regiment abia nu vor înțelege nimic, nici măcar unul dintre camarazi. Ce-a spus Steinhübel despre Balinkay ? « Dacă tot te vinzi, apoi barem s-o faci cît mai scump... », O, Doamne, ce-or

să-şi mai închipuie camarazii — doar nici eu singur nu pricep cum de m-am putut logodi cu o ... cu făptura asta neputincioasă... Şi cînd o afla şi mătuşa Daisy, asta-i trecută prin multe, nu se lasă dusă cu vorba, nu ştie de glumă. Nu înghite poveşti despre aristocraţie şi castele, se va uita imediat în Gotha, în două zile a şi dibuit că acest Kekesfalva a fost înainte Lämmel Kanitz şi că Edith e pe jumătate evreică şi nimic nu i-ar repugna mai mult decît să aibă evrei ca rubedenii... Cu mama, ar mai merge, ei i-ar face impresie banii — şase milioane, şapte milioane, spunea bătrînul... Dar ce-mi pasă de banii lui, fiindcă nici nu mă gîndesc să mă însor într-adevăr cu ea, nici pentru toţi banii din lume... Am promis doar în cazul că se va vindeca, numai atunci... dar cum să-i faci să înţeleagă... la regiment au cu toţii oricum un dinte împotriva bătrînului, şi în chestiile astea sînt al dracului de exigenţi... onoarea regimentului şi altele de felul ăsta... nici măcar lui Balinkay nu i-au iertat-o. «S-a vîndut, spuneau ei rînjind, s-a vîndut bătrînei vaci olandeze.» Şi cînd vor vedea şi cîrjele... nu, mai bine nu scriu deocamdată nimic celor de acasă, nimeni n-are încă voie să ştie ceva, nici un om, n-am să mă las luat peste picior de toţi cei de la popota ofiţerească! Dar cum să evit acest lucru? Poate că ar fi totuşi mai înţelept să plec în Olanda, la Balinkay? Bineînţeles — fiindcă nici nu i-am anunţat încă intenţia mea de a renunţa, în orice zi pot s-o şterg la Rotterdam, Condor n-are decît să scoată singur castanele din foc, că doar el le-a vîrît, cu mîna lui... Să se frămînte singur cum poate să dreagă lucrurile, căci numai el poartă toată vina... Cel mai bun lucru este să plec chiar acum la el şi să-i expun limpede situaţia... că pur şi simplu nu mai pot... A fost îngrozitor cînd a căzut, ca şi cum ai trînti un sac de ovăz... aşa ceva doar *nu se poate* lua în căsătorie... da, i-o voi spune de îndată, îi voi spune că mă las păgubaş... imediat plec la Condor, imediat... Birjar, aici! Birjar, Birjar! Încotro? Floriani-

gase... ce număr era ? Florianigase nouăzeci și șapte... Și mînă repede, vei primi un bacșiș gras, dar mînă repede... dă bice cailor... Ah, iată că am ajuns, recunosc și casa dărăpănată în care locuiește, ba recunosc chiar și scara în spirală, scara cea scîrboasă și murdară. Dar ce noroc că e nevoie de eforturi mari ca s-o urci... Haha ! aici nu se poate lua după mine cu cîrjele ei, pînă aici nu urcă ea, aici sînt măcar în siguranță și scap de acel toc-toc... Ce ? Iarăși stă în fața ușii slujnica aia îngălată ? Stă chiar toată vremea așa, în ușă, șleampăta asta ? «E acasă domnul doctor ?»... «Nu, nu. Dar intrați că vine îndată.» Vacă din Boemia ! Ei, dar să ne așezăm și să așteptăm. Individul se lasă mereu așteptat... niciodată nu-i acasă. O, Doamne, numai de nu s-ar strecura iarăși încoace oarba aia cu pașii ei tîrșiți... numai de ea n-am nevoie acum, nervii mei nu mai suportă asta, să fii tot timpul prevenitor... Iisuse Cristoase, iat-o că vine... îi aud pașii alături... Nu, slavă ție, Doamne, nu poate să fie ea, pasul ei nu este atît de apăsat, trebuie să fie altcineva care merge și vorbește acolo... Dar vocea o cunosc... Cum ?... dar cum se poate ?... doar e vocea... e vocea mătușii Daisy, și... dar cum e cu putință ?... Cum au ajuns aici, deodată, și mătușa Bella, și mama, și fratele meu, și cumnata mea ?... E absurd... imposibil... doar sînt în sala de așteptare a lui Condor, din Florianigase... pe ăsta nici nu-l cunosc cei din familia mea, cum ar fi putut să-și dea întîlnire tocmai aici, la Condor ? Totuși, ei sînt, cunosc vocea, vocea stridentă a mătușii Daisy... Pentru numele lui Dumnezeu, unde să mă ascund la repezeală ?... tocmai aproape să aud, de-alături... acum, se deschide ușa... s-a deschis singură, amîndouă canaturile, și — milostivește, Doamne ! — iată-i pe toți cum stau în semicerc, ca la fotograf, și se uită la mine, mama în rochia de tafta neagră cu volănașe albe, pe care a purtat-o la nunta lui Ferdinand, și mătușa Daisy cu mîneci bufante, cu lornieta de aur cocoțată pe nasul ascuțit și fudul, nasul cel dezgustător de tăios, pe care-l uram încă de pe vremea cînd aveam patru ani!

Fratele meu e în frac... oare de ce poartă frac ziua-n amiaza mare?... și cumnata, Franzi, cu obrazul ei gras, buhăit... Ah, ce scîrbos, ce scîrbos! Cum se holbează la mine și ce răutăcios zîmbește mătușa Bella, de parcă ar aștepta ceva... și stau cu toții în semicerc ca la o audiență, toți așteaptă și așteaptă... oare ce așteaptă?

Și acum, iată-l pe fratele meu. «Felicitări», îmi urează cu înfățișare sărbătorească și deodată ține jobenul în mînă... cred că scîrba asta o spune cu un rînjet puțin cam batjocoritor, și «felicitări... felicitări», îmi spun și ceilalți, dînd din cap și înclinîndu-se... Dar cum... de unde au și aflat, și cum se face că s-au adunat cu toții... mătușa Daisy e doar certată cu Ferdinand... și eu n-am povestit nimănui nimic.

«Merită să-l felicităm, bravo, bravo... șapte milioane e o lovitură, te-ai aranjat cum se cuvine... șapte milioane, înseamnă că o să pice ceva și pentru familie», vorbesc cu toții de-a valma și rînjesc. «Bravo, bravo, plescăie mătușa Bella, așa va putea și Franzi să studieze mai departe. Bună partidă!» «Afară de asta, se mai spune că ar fi de neam nobil», behăie fratele meu din spatele jobenului, dar mătușa Daisy a și izbucnit, întrerupîndu-l cu glasul ei de gaiță. «Ei, chestia asta cu noblețea, o s-o cercetăm noi mai de aproape» și acum se apropie și mama și șoptește sfioasă: «Dar n-ar fi timpul să ne-o prezinți pe domnișoara logodnică?»...

S-o prezint?... Asta ar mai lipsi, să vadă toți cîrjele și în ce belea am intrat din pricina stupidei mele compătimiri... nu fac eu una ca asta... și apoi — cum aș putea s-o prezint, sîntem doar la Condor, în Florianigasse, sus, la etajul al treilea... șontoroaga n-are să poată urca în viața ei cele optzeci de trepte... Dar de ce se întorc cu toții acum, de parcă în camera de alături s-ar întîmpla cine știe ce?... Eu însumi simt acum curentul în spate... în dosul nostru trebuie să fi deschis careva ușa. Te pomenești că mai vine cineva?... Da, aud venind ce-

va... dinspre scară scirțiie și scrișnește și gifiie ceva, urcînd... ceva se cațără sus și geme... toc-toc, toc-toc... pentru numele lui Dumnezeu, doar n-o să vină chiar ca sus !... doar n-are să mă facă de ris în halul ăsta cu cîrjele ei... Altfel ar trebui să intru în pămînt ca să mă ascund de adunătura asta perfidă... dar, ce situație înspăimîntătoare, e într-adevăr ea, numai ea poate să fie... toc-toc, toc-toc, cunosc eu muzica asta... toc-toc, toc-toc, tot mai aproape... va ajunge îndată aici, sus, cel mai bun lucru ar fi să încui ușa... Dar iată-l pe fratele meu că-și scoate jobenul și se înclină într-acolo, spre toc-toc... în fața cui se înclină oare, și de ce atît de adînc ?... și deodată se pornesc cu toții să rîdă de încep să zăngăne geamurile. « Așa, așa, așaa, așaa ! Haha... haha... așaa, arată deci șapte milioane, cele șapte milioane... Ahaa, ahaa, iar cîrjele le-ai primit drept zestre separat, ahaa, ahaa... »"

Ah ! — tresar speriat. Unde sînt ? Privesc înnebunit în jurul meu. Doamne, Dumnezeule, trebuie să fi adormit, am adormit în dugheana asta ordinară ! Mă uit cam buimac în jur. Au observat oare ceva ? Circiumăreasa șterge nepăsătoare niște pahare, ulanul stă neclintit cu spinarea lui lată, de om voinic, spre mine. Poate că nici n-au observat. Trebuie să fi ațipit un minut, cel mult două minute, chiștocul țigării strivite în scrumieră nici nu s-a stins încă. Un minut, cel mult două minute, putea să fi ținut visul ăsta smintit. Dar a fost totuși un vis care mi-a stors tot ce era cald și înăbușit în trupul meu ; pe neașteptate îmi dau seama cu cea mai rece luciditate ce s-a întîmplat. Și acum, să plec, să plec neîntîrziat din spelunca asta ! Arunc banii pe masă, pornesc spre ușă și ulanul ia îndată poziție de drepți. Mai am vreme doar să simt din mers privirile ciudate cu care mă urmăresc lucrătorii pe deasupra cărților de joc, și-mi dau limpede seama ; îndată ce voi fi tras ușa, în urma mea, vor începe să trăncănească despre acest client bizar în tunică de ofițer ; începînd de astăzi, toți oamenii vor

rîde așa, în spatele meu. Toți, toți, și nici unuia nu-i va fi milă de cel ce s-a prostit din pricina milei.

Și-acum, încotro ? Oriunde, numai acasă nu ! Numai să nu urc pînă sus, în camera goală, să nu fiu singur cu aceste gînduri respingătoare ! Cel mai bun lucru e să mai beau ceva, ceva rece, ceva tare, fiindcă iarăși simt în cerul gurii acel gust respingător de fiere. Poate că sînt gîndurile pe care vreau să le vomit — să le înec, să le ard, pe care vreau să le îndulcesc, să le amețesc ! Ah, ce îngrozitor e gustul ăsta scîrbos ! Înainte, spre oraș ! Și, minunat — cafeneaua din Piața Primăriei e încă deschisă. În spatele geamurilor cu perdele trase, se mai zărește lumina prin crăpături. A, să beau ceva acum, să beau !

Intru și chiar de la ușă îi și văd pe toți că mai sînt încă la masa obișnuită, pe Ferencz, pe Jozsi, pe contele Steinhübel, pe medicul regimentului, toată gașca. Dar de ce se zgîiește Jozsi cu atîta uimire, de ce-i dă vecinului de masă un ghiont pe ascuns și de ce mă fixează cu toții atît de insistent ? De ce s-au întrerupt deodată din vorbă ? Doar adineauri mai discutau cu aprindere și strigau de-a valma atît de tare că am auzit pînă la ușă gălăgia pe care o făceau ; dar de îndată ce m-au zărit, au rămas cu toții muți și parcă oarecum jenați. Trebuie să fie ceva la mijloc.

Ei, de întors nu mă mai pot întoarce, acum, după ce m-au văzut. Așadar, mă apropii, cît mai degajat cu putință. Dar prea bine nu mă simt și n-am cîtuși de puțin chef pentru glume sau flecăreală. Și apoi — simt că un fel de tensiune plutește în aer. Fiindcă, de obicei, se găsește cîte unul care face semn cu mîna sau îți aruncă în întîmpinare un „Servus !“ care zboară ca o minge de tinichea prin jumătate de local : astăzi stau cu toții năuci ca niște școlari prinși asupra faptului.

Stînjenit cum eram în mod stupid, întreb, în timp ce-mi trag un scaun lîngă masă :

— Îmi dați voie, nu-i așa ?

Jozsi se uită ciudat la mine.

— Ei, ce spuneți, și dă din cap către ceilalți, dacă îi dăm voie ? Ați mai pomenit vreodată asemenea ceremonii ? Da, da, Hofmiller ăsta e astăzi foarte versat în materie de ceremonii !

Trebuie să fi fost vreo glumă scornită de individul ăsta răutăcios, fiindcă unii zîmbesc, iar alții încearcă să-și stăpînească rînjetele scîrboase. Da, e ceva la mijloc. Altminteri, cînd unul dintre noi apare după miezul nopții, urmează o avalanșă de întrebări amănunțite : „De unde ?“ și „Cum ?“, cu tot felul de presupuneri picante. Astăzi însă, nici unul nu-mi pune vreo întrebare și toți sînt oarecum jenați. Probabil că am căzut în mocirla bîrfei lor tihnite ca un bolovan în apă.

În sfîrșit, Jozsi se reazămă de speteaza scaunului, își închide ochiul stîng ca la un exercițiu de tir, pe urmă întreabă :

— Ei — a sosit timpul să te felicităm ?

— Să mă felicitați — pentru ce ?

Sînt atît de uluit, încît în prima clipă nu știu într-adevăr despre ce vorbește.

— Ei, farmacistul — tocmai a plecat — ne-a povestit că servitorul de la castel i-a telefonat că te-ai logodit cu... cu... ei — să spunem : cu tînăra domnișoară de acolo.

Mă privesc cu toții. Una, două, trei, patru, cinci, șase perechi de ochi sînt ațintiți asupra gurii mele ; știu că dacă recunosc că este adevărat, în clipa următoare izbucnește un vacarm uriaș, glume, rînjete, bătaie de joc și felicitări ironice. Nu, nu pot să admit că e adevărat. Imposibil, în fața acestor prezumțioși, în fața acestor zeflemiști !

— Prostii ! mîrîii eu, încercînd să ies din încurcătură.

Dar această încercare defensivă de a ocoli chestiunea nu-i mulțumește ; bunul Ferencz, sincer curios, mă bate pe umăr.

— Spune, Toni, am avut totuși dreptate — nu-i așa că nu-i adevărat ?

Are intenții bune, băiatul ăsta de treabă și cinstit, dar nu trebuia să-mi facă „nu“-ul atît de ușor. Fiindcă simt că mă cuprinde o scîrbă imensă față de curiozitatea aceasta vulgară, pusă pe batjocură. Îmi dau seama că ar fi absurd să încerc a explica, la o masă de cafenea, ceea ce înlăuntrul sufletului meu nu-mi puteam explica nici mie însumi.

Fără să mă mai gîndesc, mă opun enervat :

— Nici gînd !

O clipă domnește liniște deplină. Se privesc unii pe alții surprinși și cred că și cam dezamăgiți. De bună seamă că le-am răpit un prilej de distracție. Dar Ferencz își sprijină foarte mîndru coatele pe masă și urlă triumfător :

— Ei ! N-am spus-o eu de la început ? Îl cunosc pe Hofmiller, cum îmi cunosc buzunarele pantalonilor ! De la început am spus-o, e o minciună sfruntată de-a spițerului. Dar lasă că am să i-o azvîrl mîine de la obraz acelui imbecil de fabricant de alifii, ca altă dată să-i ungă pe alții cu alifiile lui, nu pe alde noi ! Va trebui să dea socoteală și, dacă insistă, poate căpăta ca supliment și o savuroasă pereche de palme. Cum de-și permite una ca asta ? Să împroaște cu murdărie, așa, din senin, pe un om cumsecade ! Cu gura lui spurcată să răspîndească asemenea porcării pe seama unuia dintre noi ! Dar vedeți — eu am spus-o imediat — Hofmiller nu face așa ceva ! Nu-și vinde el picioarele lui drepte nici măcar pentru un vagon de bani. Se întoarse spre mine și mă bătu pe umăr, tandru și sincer, cu mîna lui grea. Zău, Toni, sînt teribil de fericit că nu-i adevărat. Căci ar fi fost o rușine pentru tine și pentru noi toți, o rușine pentru întregul regiment.

— Și încă ce rușine ! intervine acum contele Steinhübel. Tocmai cu fiica acelui cămătar bătrîn, care pe

vremuri l-a distrus pe Uli Neuendorff într-o afacere cu niște polițe. E destul de scandalos că unor astfel de oameni li se permite să se umple de bani și să-și cumpere castele și titluri nobiliare pe deasupra. Le-ar conveni dumnealor să-și facă rost de unul de-alde noi pentru distinsa domnișoară fiică ? Ce nemernic ! Știe el de ce mă ocolește, cînd mă intîlnește pe stradă.

Pe măsură ce creștea gălăgia, se enerva și Ferencz.

— Pe porcul ăla de spițer — zău că aș avea chef să mă duc acum la el, să sun la clopoțelul de noapte al farmaciei și să-l scot din dugheană ca să-i cîrpesc vreo două palme zdravene peste urechi. Ce nerușinare ! Numai pentru că ai fost de cîteva ori pe-acolo, să scornească o asemenea calomnie murdară pe socoteala ta !

În clipa aceasta se amestecă și baronul Schöntaler, ogarul acela pirpiriu și aristocrat.

— Știi, Hofmiller, nici n-am vrut să-ți vorbesc despre asta — *chacun à son goût* ! Dar dacă m-ai întreba cinstit, ți-aș spune că mie nu mi-a plăcut de la început cînd am auzit că te duci mereu pe-acolo, între ăia. Unul ca noi trebuie să se gîndească bine cui îi facem onoarea de a-l frecventa. Ce fel de afaceri învîrtește sau a învîrtit ăla, nu știu și nu mă privește. Nu mă uit niciodată ce fierbe în oala altuia. Dar unul de-alde noi trebuie să fie nițeluș rezervat — vezi, ajunge doar să arunci o vorbă în vînt și s-a și născut o bîrfă idioată. Nu trebuie să venim în contact cu oameni pe care nu-i cunoaștem bine. Unul de-alde noi trebuie să fie curat ; chiar și o singură atingere, în treacăt, ne poate murdări. Se cuvine să ne bucurăm că n-ai mers prea departe cu chestia asta.

Flecăresc cu toții de-a valma, aferați, îl înjură pe bătrîn, dezgroapă cele mai înfiorătoare povești, își bat joc de „șontoroaga", fiica lui ; și mereu, cîte unul îi întrerupe pe ceilalți și se apleacă spre mine, ca să mă laude că nu m-am încurcat prea tare cu „bădăranii ăia". Iar eu — eu stau țeapăn și mut ; laudele lor scîrboase

sînt o tortură pentru mine, simt pornirea să urlu la ei : „Țineți-vă boturile voastre josnice!" sau să strig deodată : „Nu eu, ci farmacistul a spus adevărul! Nu el a mințit, ci eu. Eu, eu sînt mincinosul laș și mîrșav!" Dar știu că e prea tîrziu — prea tîrziu să mai fac ceva! Acum nu mai pot potoli lucrurile, nu mai pot nega nimic. Și stau așa, și privesc doar țintă înaintea mea, cu țigara rece între dinții strînși, și în același timp sînt îngrozitor de conștient de trădarea ticăloasă, ucigașă, pe care o comit prin această tăcere față de sărmana fată nevinovată. O, de aș putea să intru în pămînt, să mă ascund! Să mă distrug. Să pier! Nu știu încotro să-mi îndrept privirile, nu știu ce să fac cu mîinile, care m-ar putea trăda prin tremurul lor. Le aduc cu prudență în poală și-mi împletesc degetele strîngîndu-le dureros, ca prin această apăsare crispată să-mi mai pot stăpîni vreme de cîteva minute încordarea lăuntrică.

Dar în clipa cînd degetele mele se împreunează, crispate, simt ceva tare, ceva străin între ele. Involuntar pipăi obiectul. E inelul pe care Edith mi l-a pus la deget, roșind, în urmă cu un ceas! Inelul de logodnă, pe care l-am primit, dîndu-mi consimțămîntul! Nu mai am destulă putere ca să smulg din deget această mărturie de metal sclipitor a minciunii mele. De aceea, cu gestul laș al unui hoț, întorc repede piatra spre partea interioară, înainte de a întinde camarazilor mîna la despărțire.

Piața Primăriei se întindea cu o limpezime fantomatică în lumina înghețată a lunii, fiecare muchie din pietrele pavajului se distingea clar, fiecare linie era precis conturată pînă la acoperișuri și hornuri. În mine era aceeași limpezime de gheață. Nu-mi amintesc să fi gîndit vreodată atît de clar, atît de lipsit de orice șovăială, ca în clipa aceea : știam ce făcusem și mai știam care era acum datoria mea. Mă logodisem la ora zece seara și trei ore mai tîrziu negasem cu lașitate acestă logodnă. Față de șapte martori : un căpitan, doi locotenenți, un medic de regiment, doi sublocotenenți și un elev-subofi-

ţer, toţi din regimentul meu ; mersesem pînă acolo încît, cu inelul de logodnă pe deget, mă lăsasem şi lăudat pentru minciuna mea ticăloasă. Compromisesem o fată care mă iubea pătimaş, o făptură suferindă, neputincioasă, neştiutoare, o compromisesem cu perfidie, lăsasem ca tatăl ei să fie insultat fără să intervin şi, asemenea unui sperjur, am îngăduit ca un străin, care spusese adevărul, să fie înfierat şi numit calomniator. Chiar mîine, întreg regimentul va cunoaşte ruşinea mea, şi atunci totul s-a sfîrşit. Aceiaşi oameni, care astăzi m-au bătut frăţeşte pe umeri, mîine vor refuza să-mi dea mîna şi să-mi răspundă la salut. În calitate de mincinos dovedit, nu mai puteam purta tresele pe umăr, dar nici la ceilalţi, la cei trădaţi, la cei calomniaţi, nu mă mai puteam înapoia ; chiar şi pentru Balinkay eram compromis. Aceste trei minute de laşitate îmi distruseseră viaţa : pentru mine nu mai exista altă soluţie decît revolverul.

Încă de la masa aceea îmi dădusem perfect seama că numai astfel îmi puteam salva onoarea : ceea ce meditam acum — hoinărind singur pe străzi — era doar forma exterioară de a desăvîrşi gestul. Gîndurile se orînduiau limpezi în capul meu, de parcă lumina albă a lunii ar fi trecut prin chipiu, şi la fel de indiferent cum aş fi procedat dacă ar fi fost vorba să demontez o carabină, mi-am împărţit următoarele două-trei ore, ultimele ale vieţii mele. Să lichidez totul cu grijă, să nu uit nimic, să nu neglijez nimic ! Mai întîi o scrisoare către părinţi : să le cer iertare că trebuie să le pricinuiesc această durere. Apoi să-l rog în scris pe Ferencz să nu-l tragă la răspundere pe farmacist, chestiunea fiind lichidată prin moartea mea. O a treia scrisoare colonelului : să evite pe cît se poate orice vîlvă, să fiu înmormîntat mai bine la Viena, fără delegaţii, fără coroane. În orice caz, cîteva cuvinte către Kekesfalva scurt şi concis, s-o asigure pe Edith de afecţiunea mea sinceră şi s-o roage să-mi păstreze o bună amintire. Apoi ordine ireproşabilă acasă, de întocmit o listă a micilor datorii pe

un bilețel, dispoziția să-mi fie vîndut calul meu, ca să fie plătite eventualele restanțe. N-am nimic de lăsat moștenire. Ceasul și puțina rufărie să rămînă ordonanței mele — ah da, iar inelul și tabachera de aur să fie restituite domnului von Kekesfalva.

Mai este ceva ? Da : cele două scrisori primite de la Edith le vor arde, și în general toate scrisorile și fotografiile ! Să nu las nimic după mine, nici o amintire, nici o urmă. Să dispar cît mai discret cu putință, tot atît de discret cum am trăit. În orice caz, o muncă pentru două sau trei ore bune, deoarece fiecare scrisoare va trebui scrisă îngrijit, pentru ca nimeni să nu-mi poată reproșa teama sau deruta. Pe urmă, ultimul lucru, cel mai ușor : să mă culc în pat, să trag strîns două sau trei pături peste cap și pe deasupra plapuma cea groasă de puf, pentru ca de alături sau de pe stradă să nu se audă de loc detunătura — așa a procedat pe vremuri căpitanul Felber. S-a împușcat pe la miezul nopții, nimeni n-a auzit nici cel mai mic zgomot ; abia dimineață l-au găsit cu țeasta zdrobită. Pe urmă, sub pături, să pun țeava cît mai aproape de tîmplă, în revolverul meu pot avea încredere ; din întîmplare, abia alaltăieri l-am uns. Și știu că am o mînă sigură.

Niciodată în viață — trebuie s-o repet — nu mi-am orînduit ceva mai limpede, mai precis, mai exact, cum îmi orînduisem atunci moartea. Cînd, după un ceas de plimbare, în aparență fără țintă, am ajuns în fața cazărmii, totul era pus la punct în amănunt, ca într-un birou de registratură, și împărțit minut cu minut. Pasul meu fusese toată vremea cu desăvîrșire liniștit, pulsul regulat, și cît de sigură îmi rămăsese mîna am observat cu oarecare mîndrie cînd am potrivit cheia în broasca micii porți laterale, pe care noi, ofițerii, o foloseam întotdeauna după miezul nopții. Am nimerit micul orificiu fără să greșesc nici măcar cu un centimetru, deși era beznă. Mai trebuia să străbat curtea și să urc cele trei etaje ! Pe urmă aveam să fiu singur cu mine însumi, și pu-

team să incep și în același timp să sfirșesc. Dar cind mă apropii de umbra pe care o aruncă poarta scării, în timp ce trec prin careul curții luminat de lună, observ că se mișcă acolo o siluetă. „Fir-ar să fie, imi zic : vreun camarad care se intoarce și el și care, sosit cu o clipă înaintea mea, mai vrea să mă salute, și te pomenești că se mai apucă să trăncănească îndelung !" În clipa următoare însă, il recunosc, penibil impresionat, după umerii spătoși, pe colonelul Bubencic, care abia cu citeva zile în urmă se răstise la mine. Părea că rămăsese intenționat pe loc, sub bolta porții : știu că acest pisălog nu vede cu ochi buni dacă venim tirziu acasă. Dar, la dracu, ce mă mai privesc pe mine toate astea ! Cu totul altul este cel în fața căruia mă voi prezenta miine la raport. Așadar, string dinții cu încăpățînare și mă fac că nu observ nimic, dînd să trec mai departe, dar iată-l că iese din umbră. Vocea lui, scrișnită parcă, mă lovește cu asprime :

— Sublocotenent Hofmiller !

Mă apropii și iau poziția de drepți. El mă examinează sever.

— Cea mai nouă modă a tinerilor domni : să poarte mantaua pe jumătate descheiată. Credeți că puteți umbla de colo pînă colo după miezul nopții, ca o scroafă care-și tiriie țîțele pe jos ? Te pomenești că data viitoare o să vă plimbați și cu pantalonii descheiați. Asta nu admit ! Chiar și după miezul nopții, ofițerii mei trebuie să fie îmbrăcați regulamentar. S-a înțeles ?

Am lipit disciplinat călcîile.

— La ordin, domnule colonel !

Cu o privire de dispreț, se întoarce și se depărtează călcînd apăsat pe scară, fără să mă salute, iar spatele lui lat pare și mai masiv în lumina lunii. Dar în clipa aceasta mă cuprinde minia că ultimul cuvînt pe care l-am auzit în viață a fost unul de ocară ; spre propria mea uimire, se întîmplă ceva, cu totul inconștient, pornit oarecum numai din trupul meu — fac cîțiva pași grăbiți

și mă reped după el. Știam că ceea ce întreprind era cu totul lipsit de sens; pentru ce să mai irosești un ceas, unul dintre ultimele care ți-au rămas, ca să explici ceva sau să te justifici față de un îndărătnic ca ăsta? Dar această inconsecvență absurdă constituie un apanaj al tuturor sinucigașilor — faptul că doar cu zece minute înainte de a deveni niște cadavre desfigurate, ei cedează cochetăriei și țin să plece din viață îngrijiți (din viața în care ei înșiși nu vor mai viețui), să se bărbierească (pentru cine?) și să-și pună rufe curate (pentru cine?) înainte de a-și trage glonțele în cap, ba îmi amintesc chiar că am auzit de o femeie care s-a fardat cu grijă, și-a făcut părul la coafor și s-a parfumat cu cel mai scump Coty, înainte de a se arunca de la etajul al patrulea. Numai acest sentiment cu totul inexplicabil din punct de vedere logic mi-a urnit mușchii din loc, și dacă alergam acum după colonel — trebuie să insist asupra acestui lucru — nu era nicidecum din pricina fricii de moarte sau a unei lașități subite, ci exclusiv din instinctul absurd de a fi îngrijit, de a nu dispărea în neant dezordonat, murdar.

Colonelul îmi auzise probabil pașii. Căci se întoarse brusc, ochii mici și aspri mă priveau consternați de sub sprîncenele stufoase. De bună seamă că nici nu putea înțelege nemaipomenita necuviință ca un ofițer subaltern să îndrăznească a-l urma fără permisiunea lui. Am rămas nemișcat, la doi pași de el, mi-am dus mîna la chipiu și am spus, întîmpinînd calm privirea care anunța furtuna — cred că vocea îmi era tot atît de lividă ca și lumina lunii:

— Rog cu respect ca domnul colonel să-mi acorde o convorbire de cîteva minute.

Sprîncenele stufoase se încordează într-un arc mirat.

— Ce? Acum? La unu și jumătate noaptea?

Mă privește furios. În clipa următoare are să se răstească la mine folosind termeni cazoni sau are să-mi ordone să ies mîine la raport. Dar trebuie să fi citit ce-

va pe fața mea, ceva care l-a neliniștit. Vreme de un minut, de două minute, ochii lui duri, străpungători, m-au cercetat, pe urmă a mirîit :

— Cine știe ce bazaconii o să-mi spui ! Dar, cum vrei. Haide — vino sus la mine și dă-i drumul repede !

Colonelul ăsta Svetozar Bubencic — în urma căruia pășeam acum ca o umbră încovoiată, prin sălile și scările luminate de lămpile mate, cu petrol, prin încăperile goale, dar apăsătoare și saturate de aburul unei mulțimi de oameni — era militar sută la sută și cel mai temut dintre toți superiorii noștri. Cu picioarele scurte, gîtul scurt și fruntea îngustă, ascundea sub sprîncene stufoase o pereche de ochi scăpărători viriți adînc în orbite, pe care rareori i-a văzut cineva senini. Trupul îndesat, mersul greoi, masiv, îi trădau în chip vădit originea țărănească (era de fel din Banat). Dar cu această frunte joasă de bivol și cu căpățîna tare, se cocoțase încet și cu perseverență pînă la gradul de colonel. Din pricina inculturii lui crase, a felului necioplit în care vorbea și înjura, precum și a înfățișării lui de loc prezentabile, ministerul îl mută, ce-i drept, dintr-o garnizoană de provincie într-alta, și de ani de zile în aceste sfere superioare ale conducerii se luase hotărîrea tacită ca, înainte de a căpăta lampașurile roșii de general, să primească tresa albastră de pensionar. Dar, neprezentabil și vulgar cum era, în cazarmă și pe terenul de instrucție n-avea seamăn. Cunoștea cele mai mici articole ale regulamentului cum cunoaște un puritan scoțian *Biblia*, și ele nu însemnau pentru dînsul cituși de puțin reguli elastice, pe care o mînă mai fină le poate împleti armonios, ci erau aproape porunci religioase, al căror sens sau nonsens un soldat nu trebuia să-l judece. Își adora cu evlavie slujba, așa cum credincioșii îl adoră pe Dumnezeu, nu întreținea legături cu femei, nu fuma, nu era jucător de cărți, toată viața lui abia dacă fusese o dată sau de două ori la teatru sau la un concert și, în-

tocmai ca şeful său suprem Franz Joseph, nu citise vreodată altceva decît *Regulamentul de serviciu și Buletinul armatei*; pentru el nu exista altceva pe pămînt decît armata chezaro-crăiască, înlăuntrul armatei numai cavaleria, în cadrul cavaleriei numai ulanii, şi în ceea ce îi privea pe ulani un singur lucru: regimentul său. Că la acest regiment totul trebuie să se desfăşoare mai bine ca la oricare altul era *in nuce*[1] raţiunea vieţii lui.

Un om cu un orizont mărginit e oricum şi oriunde greu de suportat, atunci cînd funcţia îi conferă o anumită putere, dar situaţia asta e mai îngrozitoare ca oriunde în armată. Deoarece serviciul la regiment este alcătuit dintr-o mie de reguli hipermeticuloase, cele mai multe învechite şi închistate, pe care numai un militar înrăit le cunoaşte pe dinafară şi numai un smintit cere să fie executate literal, nimeni din cazarmă nu se simţea sigur în faţa acestui fanatic al sacrosantului regulament. Teroarea exactităţii era simbolizată de făptura lui masivă călare, la masă trona cu ochi ascuţiţi ca două pumnale, era groaza cantinelor şi a cancelariilor; un vînt rece de spaimă anunţa pretutindeni venirea lui şi cînd regimentul era adunat pentru inspecţie şi Bubencic sosea încet pe armăsarul lui scund, castaniu, cu capul puţin plecat ca un taur înainte de atac, în front încremenea orice mişcare, de parcă în faţă ar fi luat poziţie artileria duşmană, punînd tunurile în bătaie şi ţintind asupra noastră. Ştiam că în orice clipă putea să se audă prima salvă, inevitabilă, irezistibilă, şi nimeni nu era în stare să prezică dacă nu va fi chiar el ţinta celei dintîi lovituri. Pînă şi caii stăteau încremeniţi şi nu zvîcneau nici măcar cu o ureche, nici un pinten nu zăngănea, nici măcar respiraţia nu se auzea. Şi, încet, savurînd vizibil teama pe care o inspira, tiranul se apropia călare, tră-

[1] În esenţă (lat.).

gîndu-ne unul după altul în ţeapa privirii lui meticuloase căreia nu-i scăpa nimic. Vedea totul, căutătura aceasta metalică, de serviciu, descoperea chipiul aşezat cu un lat de deget prea jos, fiecare nasture prost lustruit ; fiecare pată de rugină pe sabie, fiecare urmă de noroi, la cal ; şi de îndată ce zărea cea mai mică abatere, de la regulament, izbucnea furtuna, mai bine zis se revărsa un adevărat potop de murdărie şi sudălmi. Sub gulerul strîmt al uniformei, mărul lui Adam se umfla apoplectic, ca o tumoare ivită pe neaşteptate, fruntea de sub părul tuns scurt devenea roşie ca focul, vine groase se căţărau albastre de-a lungul tîmplelor. Şi apoi se dezlănţuia cu vocea lui lătrată, răguşită ; revărsa hîrdaie întregi de lături peste victima vinovată sau nevinovată şi uneori vulgaritatea expresiilor lui devenea atît de penibilă, încît ofiţerii îşi lăsau stingheriţi privirile în jos, findcă le era ruşine pentru el faţă de trupă.

Ca de Satana în carne şi oase se temeau ostaşii de el, căci pentru orice fleac împărţea carceră sau arest, şi uneori, la mînie, îi lovea chiar cu palma lui grea peste faţă. Mi-a fost dat să văd cu ochii mei o scenă petrecută în grajd, cînd un ulan, rutean de origine, auzind că se apropie „Broscoiul umflat“ — aşa îi spuneam, fiindcă gîtul lui masiv se umfla şi mai mult la mînie, aproape să plesnească — şi ascultînd cum urla în boxa alăturată, îşi făcu cruce în felul rusesc şi începu să murmure, cu buzele tremurînde, o rugăciune scurtă pentru înlăturarea primejdiei. Pînă la epuizare îi muncea Bubencic pe bieţii flăcăi, îi fugărea, ordona să se repete exerciţiile cu carabina pînă le trosneau încheieturile braţelor şi-i punea să călărească pe caii cei mai rezistenţi vreme atît de îndelungată, pînă le ieşea sînge prin stofa pantalonilor. În chip cu totul uimitor însă, aceşti flăcăi cinstiţi de la ţară, victimele lui, îşi iubeau tiranul în felul lor confuz şi temător, îl iubeau mai mult decît pe ofiţerii mai îngăduitori, care însă erau şi mai distanţi.

Parcă un anume instinct le spunea că această asprime își avea originea într-o voință îndărătnică și mărginită, orînduită de divinitate : în afară de asta, sărmanii soldați se consolau oarecum prin faptul că noi, ofițerii, nu eram supuși unui tratament mult mai blînd, fiindcă omul îndură mai ușor chiar și cea mai aspră pedeapsă atunci cînd știe că ea cade cu aceeași severitate și pe spinarea vecinului. Dreptatea constituie în chip misterios o compensație a violenței : ostașilor le plăcea să dezgroape mereu povestea cu tînărul prinț W., care era înrudit cu preaînalta casă imperială și de aceea credea că-și poate îngădui unele pozne mai deosebite. Dar Bubencic îi administrase paisprezece zile de arest, cu tot atîta severitate de parcă în cauză ar fi fost un simplu fecior de țăran ; a fost în zadar și faptul că de la Viena au telefonat diferite excelențe. Bubencic nu l-a iertat pe înaltul delincvent nici măcar de o singură zi de pedeapsă — o ambiție care, de altfel, l-a costat atunci avansarea.

Dar ceea ce era și mai ciudat : chiar noi, ofițerii, nu ne puteam sustrage unui anumit atașament față de el. Și nouă ne impunea corectitudinea posomorîtă a intransigenței lui și, înainte de toate, solidaritatea lui camaraderească necondiționată. Așa cum nu putea tolera nici un firicel de praf pe tunică, nici un pic de noroi pe șa, fie chiar și la ultimul ostaș, tot așa nu tolera nici cea mai mică nedreptate ; orice scandal în regiment îl considera ca pe o lovitură dată onoarei sale proprii. Eram ai lui și știam foarte bine că dacă vreunul făcuse una boacănă, cel mai înțelept lucru era să se ducă drept la el, și după ce la început te săpunea zdravăn, pe urmă se punea luntre și punte ca să te scoată basma curată. Dacă era vorba de obținut înaintarea în grad sau un avans din fondul Albrecht pentru unul care nimerise într-o încurcătură, atunci dădea din coate, se repezea la Minister și cu capul lui tare se lupta pînă izbutea. Indiferent cît ne necăjea și ne hărțuia, simțeam cu toții

într-un colţişor ascuns al inimii că ţărănoiul ăsta din Banat, cu felul lui grosolan şi îndărătnic apără mai consecvent şi mai cinstit decît toţi ofiţerii aristocraţi raţiunea şi tradiţia armatei, acea strălucire invizibilă din care noi, ofiţerii subalterni prost plătiţi, ne hrăneam sufleteşte mai degrabă decît din solda noastră.

Aşa era acest colonel Svetozar Bubencic, schingiuitorul-şef al regimentului nostru, în urma căruia urcam acum pe scară ; şi tot atît de bărbăteşte şi de obtuz, de absurd şi de cinstit, cum ne-a terorizat pe noi mereu, s-a pedepsit şi pe el însuşi. Cînd, în campania din Serbia, după dezastrul armatelor lui Potiorek, s-au mai întors peste Sava doar patruzeci şi nouă de ulani din regimentul nostru care plecase întreg şi cu echipamentul nou-nouţ el a rămas ultimul pe malul duşman şi, în faţa retragerii în panică, pe care a considerat-o ruşinoasă pentru onoarea armatei, a făcut ceea ce numai foarte puţini dintre toţi comandanţii şi ofiţerii superiori ai războiului mondial au făcut după o înfrîngere : şi-a scos revolverul lui greu de serviciu şi şi-a tras un glonte în frunte, ca să nu fie martor al prăbuşirii Austriei, pe care, cu simţurile lui greoaie, a presimţit-o profetic în tabloul îngrozitor al regimentului care fugea.

Colonelul descuie uşa. Am intrat în camera lui, care în sobrietatea ei spartană semăna mai curînd cu odaia unui student : un pat metalic de campanie — nu voia să doarmă într-unul mai bun, ca şi Franz Joseph în palatul Hofburg — două cromolitografii, împăratul la dreapta, împărăteasa la stînga , patru sau cinci fotografii, în rame ieftine, amintiri de la recrutarea sau de la agape camaradereşti în cadrul regimentului, două săbii încrucişate şi o pereche de pistoale turceşti — asta era tot. Nici un fotoliu comod,. nici cărţi, numai patru scaune de pai în jurul unei mese goale din lemn tare.

Bubencic îşi trecu mîna apăsat peste mustaţă, o dată, de două ori, de trei ori. Cunoaşteam cu toţii mişcarea aceasta zvîcnită ; la el era semnul cel mai vădit al

unei nerăbdări cît se poate de periculoase. În sfîrşit mîrîi, cu respiraţia scurtă, fără să-mi ofere un scaun :

— Fă-te comod ! Şi acum fără mofturi — dă-i drumul. Încurcături băneşti sau poveşti cu muieri ?

Mi-era penibil să vorbesc în picioare. În afară de asta mi se părea că în lumina puternică eram prea expus privirii lui nerebdătoare. Aşa că m-am grăbit să neg, menţionînd că nu era vorba nicidecum de o chestiune bănească.

— Prin urmare, poveşti cu muieri ! Iarăşi ! Măi, nu vă mai astîmpăraţi ! De parcă n-ar exista destule muieri cu care treaba asta merge cît se poate de uşor. Dar dă-i drumul acum, şi fără multe mofturi — unde-i buba ?

I-am relatat cît mai scurt cu putinţă, că mă logodisem în ziua aceea cu fata domnului von Kekesfalva şi trei ore ore mai tîrziu negasem pur şi simplu faptul. Dar să nu creadă acum că am intenţia să înfrumuseţez lipsa de onorabilitate a procedeului meu — dimpotrivă, am venit numai ca să-i comunic confidenţial, în calitatea lui de superior al meu, că sînt pe deplin conştient de consecinţele pe care trebuie să le trag, ca ofiţer, din atitudinea mea incorectă. Ştiu care mi-e datoria şi o voi îndeplini.

Bubencic se holba la mine şi părea că nu prea înţelege.

— Ce tot îndrugi acolo ? Lipsă de onorabilitate şi consecinţe ? De unde şi de ce ? Păi n-are nici o noimă. Cu fata lui Kekesfalva, zici te-ai logodit ? Am văzut-o o dată — ciudat gust, e doar o făptură infirmă, o pocitanie. Ei, şi după aceea te-ai răzgîndit. Păi asta nu-i nimic. Li s-a mai întîmplat şi altora, fără să devină ticăloşi din pricina asta. Sau ai... şi iată-l că se apropie de mine... sau poate ţi-ai făcut mendrele cu ea şi acum se ivesc urmările ? Atunci, fireşte, chestia e cam albastră.

Eram enervat şi mi-era ruşine. Mă supăra felul uşor, poate intenţionat frivol, în care refuza să înţeleagă situaţia. Mi-am lovit deci călcîiele :

— Permiteţi-mi, domnule colonel, să observ cu respect : am afirmat acest neadevăr grosolan, că nu sînt logodit, faţă de şapte ofiţeri ai regimentului nostru, la masa obişnuită de la cafenea. Din laşitate şi din jenă, mi-am minţit camarazii. Mîine, sublocotenentul Hawliczek îi va cere socoteală farmacistului care i-a dat informaţia corespunzătoare adevărului. Mîine tot oraşul va şti că am spus un neadevăr la masa ofiţerilor, comportîndu-mă astfel contrar codului nostru de onoare.

În clipa aceasta Bubencic îşi ridică uluit privirea. Se părea că, în sfîrşit, începuse să-i funcţioneze gîndirea greoaie. Încetul cu încetul, faţa i se întunecă.

— Unde zici că s-a întîmplat ?

— La masa noastră, obişnuită de la cafenea.

— În faţa camarazilor, zici ? Toţi au auzit ?

— Da, să trăiţi !

— Iar farmacistul ştie că ai negat ?

— Are să afle mîine. El, şi întregul oraş.

Colonelul îşi răsucea şi-şi trăgea cu atîta înverşunare mustaţa, de parcă ar fi vrut să şi-o smulgă. Se vedea că îndărătul frunţii lui înguste se desfăşura o anume activitate. Înciudat, începu apoi să se plimbe, cu mîinile încrucişate la spate, de-a lungul şi de-a latul camerei, o dată, de două ori, de cinci ori, de zece ori, de douăzeci de ori. Podeaua se zguduia uşor sub pasul lui greoi, iar pintenii zăngăneau şi ei încet. În cele din urmă se opri din nou în faţa mea.

— Ei, şi ce-ai zis că ai de gînd ?

— Există doar o singură soluţie ; domnul colonel ştie prea bine ! Am venit numai să-mi iau rămas bun de la domnul colonel şi să-l rog, cu respect, să aibă grijă după aceea ca totul să se desfăşoare discret, cu cît mai puţină vîlvă. Din pricina mea nu trebuie să cadă vreo ruşine asupra regimentului.

— Prostii ! murmură el. Prostii ! Pentru un fleac ca ăsta ! Un tip arătos, zdravăn, cumsecade ca tine, pentru o pocitanie ca aia ! Probabil că vulpoiul bătrîn

te-a virit in chestia asta și n-ai mai putut să scapi în chip onorabil. Ei — în ce-i privește pe Kekesfalva, asta-i rahat, ce ne pasă nouă de ei! Dar povestea cu camarazii și apoi că pușlamaua aia neghioabă de spițer știe și el, asta bineînțeles că-i o treabă a dracului de împuțită.

Iarăși începu să se plimbe încoace și încolo, mai înverșunat ca adineauri. Gînditul părea că-i cere un mare efort. De fiecare dată cînd se întorcea dintr-o parte a camerei spre cealaltă, obrazul lui era cu o nuanță mai roșu, iar la tîmple vinele creșteau ca niște rădăcini groase și negre. În cele din urmă se opri hotărît.

— Prin urmare, ia aminte! O chestie ca asta trebuie înșurubată repede — dacă se răspîndește povestea, atunci nu mai putem într-adevăr să facem nimic. În primul rînd — cine dintre ai noștri era de față?

I-am spus numele.

Bubencic își scoase din buzunarul de la piept carnetul de notițe — micul carnet renumit, de piele roșie, pe care-l mînuia de fiecare dată ca pe o armă, ori de cîte ori prindea pe vreunul din regiment că încalcă regulamentul. Cine era o dată trecut aici putea să pună cruce viitoarei permisii. După obiceiul țărănesc, colonelul își muie întîi creionul între buze, înainte de a înscrie cu trăsături bruște numele, la rînd, unul după altul, ținînd creionul între degetele groase, cu unghii late.

— Ăștia-s toți?

— Da.

— Sigur că sînt toți?

— Da, să trăiți!

— Așa.

Își vîrî carnetul de notițe înapoi în buzunarul de la piept, ca pe o sabie în teacă. Și parcă în acest „așa" de încheiere avea același zăngănit.

— Așa — pe asta să zicem că am aranjat-o. Mîine îi chem aici pe toți șapte, unul după altul, înainte de a pune vreunul piciorul pe platoul de instrucție, și Dum-

nezeu să-l aibă în pază pe cel care, după aceea, o mai îndrăzni să-și aducă aminte ce-ai spus. Pe farmacist îl aranjez eu pe urmă, separat. Am să-l aiuresc cumva, n-ai nici o grijă, am să găsesc ceva. Poate că aveai de gînd ca, mai întîi, să-mi ceri mie învoirea, înainte de a anunța oficial, sau... sau, ia stai puțin — și colonelul se apropie brusc de mine, venit atît de aproape, încît îi simții respirația, fixîndu-și privirea ascuțită drept în ochii mei — spune drept, dar drept de tot : ai băut ceva înainte, vreau să zic, înainte de-ai făcut prostia asta ?

Mi-era rușine.

— Să trăiți, domnule colonel, e drept că am băut vreo cîteva coniacuri, înainte de a mă duce acolo, iar acolo, am mai băut la... la fiecare fel de mîncare, destul de mult... Dar...

Mă așteptam la o izbucnire mînioasă, urmată de o beșteleală. Dar, dimpotrivă, obrazul lui se lumină deodată, lățindu-se. Bătu din palme și rîse zgomotos în hohote, mulțumit de sine.

— Minunat, minunat, în felul ăsta ieșim din bucluc. E limpede ca lustrul cizmelor ! Le explic totul, spunîndu-le că erai beat ca un porc și n-ai știut ce vorbeai. Cuvîntul de onoare doar nu ți l-ai dat ?

— Nu, domnule colonel.

— Atunci totul se potrivește de minune. Erai beat, am să le spun. S-au mai văzut cazuri de-astea, chiar la un arhiduce ! Erai beat turtă, habar n-ai avut ce vorbeai, nici măcar nu ascultai cum trebuie și ai priceput cu totul anapoda ce te întrebau ei. Doar e foarte logic ! Iar spițerului îi povestesc și că te-am pedepsit zdravăn pentru că te-ai mai dus la cafenea, criță cum erai — așa ; punctul unu s-a rezolvat.

În mine creștea îndîrjirea că mă înțelegea atît de greșit. Mă necăjea că omul acesta încăpățînat, în fond plin de intenții bune, voia cu tot dinadinsul să-mi arunce un colac de salvare ; mai crede, te pomenești, că l-am

apucat de mînecă din lașitate, ca să mă salveze. La dracu, de ce nu voia să priceapă ceea ce era, înainte de orice, penibil în toată afacerea asta ?! Așadar, iau poziția de drepți și insist :

— Vă raportez cu respect, domnule colonel, că în felul acesta chestiunea încă nu-i lichidată în ce mă privește. Îmi cunosc greșeala și știu că nu mă voi mai putea uita în ochii unui om cumsecade ; nu vreau să trăiesc mai departe ca un ticălos și...

— Gura ! întrerupse el. O, scuză-mă — lasă-mă să mă gîndesc în liniște și nu te mai vîrî cu prostiile tale — știu și singur ce am de făcut și n-am nevoie de sfaturile unui mucos ca tine. Crezi că e vorba numai de persoana ta ? Nu, dragul meu, asta a fost numai punctul unu, și acum vine punctul doi, care zice așa : mîine dimineață dispari de-aici, nu mai am nevoie de tine. Peste o chestie ca asta trebuie să lăsăm să se aștearnă praful : nu mai poți rămîne aici nici măcar o singură zi, altfel încep îndată întrebările neghioabe și bîrfa, ceea ce nu-mi convine de loc. Cine face parte din regimentul meu nu trebuie să se lase interogat de nimeni și nici nu trebuie să îngăduie cuiva să se uite strîmb la el. Așa ceva nu admit... De mîine ești transferat la unitatea de rezervă, la Czaslau... îți scriu eu ordinul și-ți dau o scrisoare către locotenentul de acolo ; ce scrie înăuntru, nu te privește. Tu trebuie doar să dispari și ce măsuri iau eu, mă privește. În noaptea asta chiar, îți strîngi boarfele împreună cu ordonanța ta, iar mîine o ștergi atît de dimineață din cazarmă, încît să nu mai dai ochii cu nici unul dintre băieți. La amiază, la raport, se va citi pur și simplu ordinul că ai fost transferat în interes urgent de serviciu ca să nu miroasă nimeni nimic. Cum te aranjezi apoi cu bătrînul și cu fata, nu mă interesează. Porcăriile tale lichidează-ți-le singur — pe mine mă interesează numai ca mirosul să nu ajungă pînă la cazarmă și să nu se iște bîrfă... Deci ne-am

ințeles — la cinci și jumătate dimincața să fii aici, sus, gata de drum, iți dau scrisoarea și pe urmă, inainte marș ! S-a-nțeles ?

Am șovăit. Nu pentru asta venisem. Doar nu voiam să scap de răspundere. Bubencic observă impotrivirea mea și repetă aproape amenințător :

— S-a ințeles ?

— La ordin, domnule colonel ! răspunsei militărește și rece.

În sinea mea imi spuneam : „Lasă-l pe smintitul ăsta bătrîn să vorbească ce vrea. Eu voi proceda oricum așa cum trebuie să procedez."

— Așa — și-acum, gata. Miine dimineață, la cinci și jumătate.

Stau in poziție de drepți. El vine spre mine.

— Tocmai tu să faci prostii dintr-astea ! Nu te dau cu plăcere celor din Czaslau. Dintre toți tinerii de-aici mi-ai fost totdeauna cel mai drag. Simt că stă în cumpănă dacă să-mi intindă mina. Privirea s-a mai imblinzit. Poate că mai ai nevoie de ceva ? Dacă te pot ajuta, nu te jena. Voi fi bucuros. N-aș vrea să creadă oamenii că ești compromis, sau ceva de felul ăsta. N-ai nevoie de nimic ?

— Nu, domnule colonel, vă mulțumesc cu respect.

— Cu atît mai bine. Ei, cu Dumnezeu înainte ! Miine dimineață la cinci și jumătate.

— La ordin, domnule colonel.

Îl privesc așa cum privești un om pentru ultima oară. Știu că e ultimul om cu care am vorbit pe pămînt. Miine va fi singurul care va ști tot adevărul. Cu spinarea dreaptă lovesc călcîiele, scot pieptul în afară și fac stînga-mprejur.

Dar ceva trebuie să fi observat chiar și omul acesta atit de mărginit. Ceva trebuie să-i fi dat de bănuit, din privirea mea sau din mersul meu, căci îmi comandă răspicat în spate :

— Hofmiller, la mine !

Mă întorc reglementar. El își arcuiește sprîncenele, mă cercetează stăruitor, pe urmă mîrîie, înverşunat şi jovial totodată :

— Măi băiete, nu-mi placi ! Cu tine se întîmplă ceva. Mi se pare că vrei să-ți baţi joc de mine şi ai de gînd să comiţi o prostie. Dar nu permit ca pentru un asemenea rahat să faci neghiobii... cu revolverul sau așa ceva... nu permit... ai înțeles ?

— La ordin, domnule colonel.

— Ei, lasă asta, nici un „la ordin" ! Nu mai încerca să mă duci pe mine. N-am picat aici de ieri — de-alaltăieri. Vocea i se îmblînzeşte. Întinde mîna.

I-o întind. El mi-o strînge.

— Şi-acum — se uită ţintă în ochii mei — acum, Hofmiller, cuvîntul tău de onoare, că în noaptea asta n-ai să faci vreo prostie ! Cuvîntul de onoare că mîine, la cinci şi jumătate, te prezinţi aici şi o iei din loc spre Czaslau.

Nu rezist privirii.

— Cuvîntul meu de onoare, domnule colonel.

— Ei, atunci e bine. Am mirosit eu ceva, că în primul moment de furie ai putea să pui la cale vreo tîmpenie. Cu voi, tinerii ăştia iuţi la mînie, nu ştii niciodată... Sînteţi mereu gata de orice, chiar şi să folosiţi revolverul... Mai tîrziu ai să-ţi bagi singur minţile în cap. O socoteală ca asta trece repede. Ai să vezi, Hofmiller, n-are să iasă nimic din chestia asta, absolut nimic ! O aranjez eu și o potrivesc cum nu se poate mai bine, şi a doua oară n-are să ţi se mai întîmple o asemenea prostie. Ei — du-te acum ; ar fi fost păcat de unul ca tine !

Hotărîrile noastre depind de clasa socială şi de mediul cărora le aparţinem în mai mare măsură decît sîntem dispuşi s-o recunoaştem. O parte însemnată a gîndirii noastre transmite mai departe, în mod automat,

doar impresii și influențe de mult recepționate și mai ales cine a fost crescut de copil în cultul uniformei și în disciplina militară este supus psihozei unui ordin, ca unei constrîngeri irezistibile. Orice comandă militară are asupra lui o autoritate cu totul inexplicabilă din punct de vedere logic, o forță care-i anihilează cu totul voința. În cămașa de forță a uniformei, el execută un ordin chiar dacă este convins de absurditatea lui, îl execută ca un somnambul, fără a fi capabil să opună vreo rezistență și aproape inconștient.

Și eu, care din cei douăzeci și cinci de ani ai mei petrecusem cincisprezece — și anume pe cei care cu adevărat formează caracterul — în școala militară și în cazarmă, și eu am încetat să gîndesc sau să acționez independent, din clipa în care primisem ordinul colonelului. Nu mai raționam. Mă supuneam numai. Creierul meu nu mai știa decît un singur lucru : că la ora cinci și jumătate trebuie să mă prezint gata de drum și pînă atunci trebuia să-mi fac, fără să mă plîng, toate pregătirile. Mi-am trezit, așadar, ordonanța, l-am înștiințat scurt că în urma unui ordin urgent plecăm mîine la Czaslau, mi-am împachetat împreună cu el lucrurile, rînd pe rînd, meticulos. A durat mult pînă am terminat, și exact la cinci și jumătate m-am prezentat, conform ordinului, în camera colonelului, ca să iau în primire hîrtiile oficiale. Am părăsit cazarma neobservat, așa cum îmi ordonase.

Bineînțels că această paralizie hipnotică a voinței a durat doar atîta vreme cît m-am aflat în cadrul sferei de influență a autorității militare și ordinul pe care-l primisem încă nu fusese pe deplin executat. Cu prima smucitură a locomotivei ce a pus trenul în mișcare, amețeala mea s-a și risipit și, întocmai ca unul care, trîntit de presiunea aerului provocată de explozia unui obuz, se ridică buimăcit și descoperă cu uimire că e nevătămat, la fel am tresărit și eu speriat. Primul lucru care m-a surprins a fost că mai trăiam încă. Al doi-

lea, că şedeam în trenul care gonea, smuls din existenţa mea zilnică, obişnuită şi de îndată ce am început să-mi amintesc, faptele au năvălit în goană spre mine. Avusesem de gînd să sfîrşesc, o dată pentru totdeauna, şi cineva îmi smulsese revolverul din mînă. Colonelul spusese că va aranja totul. Dar numai — constatai cu adînc tulburat — numai în ceea ce priveşte regimentul şi aşa-zisa mea „bună reputaţie" de ofiţer. Acum, poate că la cazarmă camarazii stăteau în faţa lui şi bineînţeles îi promiteau, jurînd pe credinţă şi onoare, să nu sufle o vorbă despre cele întîmplate. Dar ceea ce gîndesc în sinea lor, nu poate împiedica nici un ordin, cu toţii trebuie să socotească fuga mea drept o laşitate. Farmacistul poate se va lăsa convins pînă la urmă — dar Edith, tatăl ei, ceilalţi — cine-i va înştiinţa, cine le va explica totul ? Ora şapte : acum se trezeşte, şi primul ei gînd sînt eu. Poate că a şi început să privească de pe terasă — ah, terasa, de ce simt întotdeauna un fior rece de cîte ori mă gîndesc la balustradă ? — priveşte cu telescopul spre platoul de instrucţie, vede regimentul sosind la trap şi nu ştie, nu bănuieşte că unul lipseşte de acolo. Iar după-amiază începe să aştepte, eu însă nu vin şi nimeni nu i-a spus nimic. Nu i-am scris nici măcar un rînd. Va telefona şi i se va relata că am fost transferat din ordin, iar ea nu va înţelege, nu va putea să conceapă cum s-a putut întîmpla. Sau, şi mai îngrozitor : va înţelege, va înţelege imediat şi apoi... Deodată văd privirea amenin-ţătoare a lui Condor îndărătul lentilelor, sclipitoare, aud iarăşi cum se răsteşte la mine : „Ar fi o crimă, un asasinat !" Dar imediat imaginea aceasta e acoperită de alta : cum s-a opintit atunci din fotoliu şi s-a smucit spre balustrada terasei, spre prăpastia care se căsca, iar în privire i se şi citea intenţia de a se sinucide.

Trebuie să întreprind ceva, să întreprind imediat ceva ! Chiar de la gară trebuie să-i telegrafiez, să-i telegrafiez ceva, orice. Trebuie neapărat să împiedic ca,

în deznădejdea ei, să nu facă ceva pripit, ceva iremediabil. Nu, *eu* să nu fac deocamdată ceva pripit, ceva iremediabil, mi-a spus Condor, și dacă se întîmplă ceva rău să-l înștiințez imediat. I-am promis-o ferm și un cuvînt este în același timp și cuvînt de onoare. Slavă Domnului, la Viena am timp două ore pentru treaba asta! Trenul pornește mai departe abia la prînz. Poate îl mai prind pe Condor. *Trebuie* să-l prind.

Imediat după sosire, îi predau soldatului bagajele și-i ordon să plece îndată la Gara de Nord-Vest și să mă aștepte acolo. Apoi dau o fugă cu birja la Condor și pe drum mă rog (altfel nu sînt prea credincios): „Doamne, fă să fie acasă, fă să fie acasă! Numai lui pot să-i explic, numai el poate să mă înțeleagă, numai el mă poate ajuta."

Dar slujnica aceea șleampătă mă întîmpină cu indiferență, legată la cap cu basmaua pentru dereticat, și-mi spune că domnul doctor nu-i acasă. Întreb dacă pot să-l aștept.

— Nu, înainte de prînz nu vine.

— Știi unde e?

— Nu, nu știu. Merge de la unul la altul.

— Aș putea vorbi măcar cu doamna doctor?

— Mă duc să întreb, și, dînd din umeri, intră în casă.

Aștept. Aceeași încăpere, aceeași așteptare ca atunci și — slavă Domnului — de alături se aude acum același pas ușor tîrșit.

Ușa se deschide încet, șovăitor. E întocmai ca atunci, parcă o adiere ar fi deschis-o, numai că de data asta vocea care mă întîmpină e binevoitoare, afectuoasă:

— Dumneavoastră sînteți, domnule sublocotenent?

— Da, răspund, în timp ce mă înclin — mereu același gest absurd! — în fața oarbei.

— Vai, are să-i pară grozav de rău soțului meu! Știu că va regreta mult. Dar sper că puteți aștepta. Cel mai tîrziu la ora unu se întoarce.

— Nu, din păcate — nu pot aştepta. Dar... dar e foarte important... n-aş putea cumva să-l găsesc la telefon, la vreunul dintre pacienţi ?

Ea oftează.

— Nu, mi-e teamă că nu va fi posibil. Nu ştiu unde este... şi apoi, ştiţi... oamenii pe care-i tratează el de preferinţă nici n-au telefon. Dar poate că aş putea eu însămi să... Se apropie de mine şi pe chip îi mijeşte o expresie de sfială. Ar vrea să spună ceva, dar văd că-i e ruşine. În sfîrşit, face o încercare : îmi dau seama... Îmi dau seama... simt că trebuie să fie ceva foarte urgent... şi dacă ar exista o posibilitate, atunci, fireşte că... fireşte că v-aş spune cum ar putea fi găsit. Dar... dar... poate că eu însămi îi pot comunica, imediat ce se va întoarce... probabil că e vorba de sărmana copilă, faţă de care sînteţi întotdeauna atît de bun... Dacă vreţi, am să încerc, cu plăcere...

Şi iată că se întîmplă lucrul de neînţeles : nu îndrăznesc să mă uit în ochii ei lipsiţi de vedere. Nu ştiu de ce, dar am impresia că a şi aflat totul, că a ghicit totul. Tocmai de aceea mi-e atît de ruşine şi mă mulţumesc să bîigui :

— Sînteţi prea bună, stimată doamnă, dar... n-aş vrea să vă deranjez. Dacă-mi permiteţi, îi pot comunica şi în scris ceea ce e esenţial. Dar e sigur, nu-i aşa, că vine acasă înainte de ora două ? Căci puţin după ora două pleacă trenul, şi el trebuie să plece acolo, adică... e absolut necesar, credeţi-mă, să plece acolo. Vă rog să mă credeţi că nu exagerez.

Simt că nu se îndoieşte de spusele mele. Se apropie iarăşi de mine şi-i văd mîna cum schiţează inconştient un gest, de parcă ar vrea să mă liniştească, să mă potolească.

— Fireşte că vă cred, dacă o spuneţi dumneavoastră. Şi să n-aveţi nici o grijă. Ce poate să facă, va face.

— Şi îmi daţi voie să-i scriu ?

— Da, scrieţi-i... acolo, vă rog.

O ia înainte cu siguranța cam ciudată a cuiva care cunoaște locul fiecărui lucru din încăperea aceasta. Probabil că de zeci de ori pe zi face ordine pe masa lui de lucru, pipăind-o cu degetele ei grijulii, fiindcă scoate din sertarul din stînga, cu gestul sigur al cuiva care vede, trei sau patru foi de hîrtie, și 'mi le pune drept în față, pe masa de scris.

— Acolo găsiți tocul și cerneala, și iarăși arată cu precizie spre locul respectiv.

Fără să mă opresc o clipă, aștern cinci pagini. Îl conjur pe Condor să plece *imediat* acolo, *imediat* — subliniez de trei ori cuvîntul. Îi relatez totul în forma cea mai rapidă și cea mai sinceră. Că n-am putut rezista și am negat logodna față de camarazi — doar el și-a dat seama încă de la început că teama de ceilalți, jalnica frică de bîrfeală și vorbărie sînt cauza slăbiciunii mele. Nu-i ascund nici că am voit să-mi fac seama și că, împotriva voinței mele, m-a salvat colonelul. Dar că pînă în această clipă nu m-am gîndit decît la persoana mea, și abia acum înțeleg că tîrăsc după mine pe încă cineva, o nevinovată. *Imediat* — sînt convins că va înțelege cît de urgent este, și mai subliniez o dată cuvîntul „imediat“ — să plece pînă acolo și să le spună adevărul, întregul adevăr. Să nu înfrumusețeze nimic. Să nu mă înfățișeze mai bun decît sînt, să nu mă scoată nevinovat ; dacă ea îmi va ierta cu toate astea slăbiciunea, logodna îmi va fi mai sfîntă ca oricînd. Abia *acum* îmi este într-adevăr sfîntă și dacă-mi îngăduie, aș veni și eu în Elveția, demisionez din armată, rămîn la ea, indiferent dacă se va vindeca mai curînd, mai tîrziu sau niciodată. Voi face orice ca să-mi repar lașitatea, minciuna, căci pentru mine viața nu mai are decît o singură rațiune : să-i dovedesc că nu pe ea, ci numai pe ceilalți i-am înșelat. Îl rugam pe Condor să-i spună cinstit toate acestea, să-i spună întregul adevăr, căci abia acum îmi dau seama cît de mare-i datoria mea față de ea, mai mare decît față de toți ceilalți oameni, mai mare decît față de ca-

marazi, de armată. Numai ea să mă judece, numai ea să mă ierte. În miinile ei se află acum decizia, dacă mă poate ierta, iar el, Condor, să lase baltă orice altă treabă — doar e vorba de viață și moarte — și să plece acolo cu trenul de amiază. Neapărat trebuie să fie acolo la patru și jumătate, nu mai tirziu, neapărat la ora convenită, ca Edith să nu mă aștepte. Este ultima rugăminte pe care i-o adresez. Numai de data asta să mă ajute și să plec imediat — subliniez acest „imediat" panicard de patru ori — căci altminteri totul e pierdut.

Cind am pus tocul jos, mi-am dat de indată seama că acum luasem pentru prima oară o hotărîre definitivă. Abia după ce incepusem să scriu am devenit conștient de asta. Pentru intiia oară ii eram recunoscător colonelului, care mă salvase. Știam : de aici inainte, eram obligat față de un singur om, numai față de ea, care mă iubea, ii eram indatorat cu toată viața mea.

Și tot in clipa aceea am observat că oarba stătuse nemișcată lingă mine. Iarăși mă cuprinse deodată simțămintul lipsit de sens că citise fiecare cuvint al scrisorii și știe totul despre mine.

— Iertați-mi lipsa de politețe ! zisei eu, sărind in sus, uitasem cu totul... dar... dar... era atit de important să-l inștiințez imediat pe soțul dumneavoastră.

Ea imi zimbi.

— Nu face nimic că am stat puțin in picioare. Important este numai să rezolvați chestiunea. Sint sigură că soțul meu va face orice veți cere de la el... am simțit imediat... doar ii cunosc fiecare modulație a vocii... că ține la dumneavoastră, ține foarte mult... Și nu vă mai frămintați — glasul ii devenea mereu mai cald — vă rog, nu vă mai frămintați... lucrurile se vor aranja, sint sigură.

— Să dea Dumnezeu ! răspunsei animat de o speranță sinceră și mi-am amintit că orbii, după cum se spune, sint inzestrați cu darul prezicerii.

M-am inclinat și i-am sărutat mina. Cind mi-am ridicat privirea n-am înțeles cum de mi s-a părut, la început, că această femeie cu părul cărunt, cu gura aspră și ochii orbi și plini de amărăciune — cum de mi s-a părut că e urîtă. Deoarece chipul ei strălucea de dragoste și de compasiune omenească. Mi se părea că acești ochi, care oglindeau veșnic doar întunericul, știau mai mult despre ceea ce este autentic în viață decît toți cei care privesc lumea cu ochi luminoși și strălucitori.

Mi-am luat rămas bun ca un om însănătoșit. Pe neașteptate nu mi se mai părea un sacrificiu faptul că, în acest ceas, mă făgăduisem din nou și pentru totdeauna unei femei de asemenea chinuită și respinsă de viață. Nu, nu trebuie iubiți cei sănătoși, cei siguri de sine, cei mîndri, cei mulțumiți, cei bucuroși — ei n-au nevoie ! Ei primesc dragostea cu îngîmfare și indiferență, doar ca pe un omagiu care li se aduce, ca pe o obligație ce li se cuvine de drept. Un dar care se adaugă altora, o podoabă în păr, o brățară la încheietura mîinii, așa socotesc ei dăruirea totală a altuia, iar nu drept rațiunea și esența intregii lor vieți. Numai celor pe care soarta i-a persecutat, numai celor tulburați, celor năpăstuiți, celor nesiguri, celor lipsiți de frumusețe, celor umiliți, numai lor le poți într-adevăr ajuta prin iubire. Cine le dăruiește viața lui, acela le oferă compensație pentru ceea ce viața le-a luat. Numai ei știu să iubească și să fie iubiți, așa cum trebuie să iubim : cu recunoștință și modestie.

*

Ordonanța mă așteaptă cuminte în hala gării.

— Haide, îi spun zîmbind.

Pe neașteptate mă simt ciudat de ușor. Am senzația neîncercată pînă acum că nu mă mai apasă nici o grijă, și știu : în sfîrșit am făcut ce trebuia. M-am salvat pe mine și am salvat un alt om. Și nici nu-mi mai pare rău de lașitatea lipsită de sens din noaptea trecută. Dimpotrivă, îmi spun : *E mai bine așa.* E mai bine că

s-a întîmplat așa, că cei care avuseseră încredere în mine știu acum că nu sînt nici erou, nici sfînt, nici Dumnezeu, care binevoiește să ridice, printre nori pînă la sine o sărmană făptură. Dacă acum accept dragostea fetei, nu mai este un sacrificiu. Nu, acum e rîndul meu să cer iertare, iar al ei să mă ierte. E mai bine așa.

Nu m-am simțit niciodată atît de sigur de mine; numai o dată m-a mai atins, în treacăt, adierea unei umbre de teamă — asta s-a întîmplat cînd la Lundenburg a năvălit în compartiment un domn gras, care s-a aruncat, gîfîind pe canapea;

— Slavă domnului că l-am mai prins! Dacă nu erau cele șase minute de întîrziere pierdeam trenul.

Involuntar am tresărit de parcă aș fi primit o lovitură. Dacă doctorul Condor n-a venit la prînz acasă? Sau dacă a venit prea tîrziu ca să mai prindă trenul de după-amiază? Atunci totul ar fi fost în zadar! Atunci înseamnă că Edith așteaptă și așteaptă. Și îndată, în fața ochilor minții, apare cu iuțeala fulgerului imaginea de groază a terasei: cum își încleștează mîinile de balustradă și privește în jos, și se apleacă peste adînc! Pentru numele lui Dumnezeu, trebuie neapărat să afle la vreme cît de mult regret trădarea mea! La timp, înainte de a fi cuprinsă de deznădejde, înainte să se întîmple ceva, ceva îngrozitor poate! Cel mai bun lucru e să telegrafiez de la prima stație cîteva cuvinte care s-o liniștească, în eventualitatea că doctorul Condor n-a putut s-o înștiințeze.

La Brünn, stația următoare, sar din tren și fug la oficiul telegrafic al gării. Dar ce s-a întîmplat? În fața ușii se înghesuie de-a valma, ciorchine negru și umflat, o mulțime de oameni agitați și citesc cu toții un afiș. Cu forța, într-un fel grosolan, trebuie să-mi fac loc, folosind fără menajamente coatele, pînă la mica ușă de sticlă a oficiului poștal. Repede, repede acum, un formular! Ce să scriu? Numai pe scurt!

„Edith von Kekesfalva. Kekesfalva. Mii de salutări din drum și o amintire credincioasă. Misiune de serviciu. Mă întorc curind. Condor relatează amănunte. Scriu îndată ce sosesc. Cu dragoste, Anton."

Dau telegrama. Ce încet se mișcă funcționara și cite întrebări pune : expeditor, adresă, o formalitate după alta. Și trenul pleacă peste două minute. Din nou trebuie să fac uz de forță ca să-mi croiesc drum prin ghemul de oameni curioși din fața afișului, ghem care, între timp, s-a mărit și mai mult. De fapt, ce s-a intîmplat, vreau să întreb. Dar iată că se aude semnalul de plecare. Nu-mi mai rămîne timp decît să sar în vagon. Slavă Domnului, am făcut tot ce trebuia, acum nu mai poate fi nici neincrezătoare, nici îngrijorată. Abia acum simt cît sînt de ostenit de aceste două zile de încordare, de aceste două nopți nedormite. Și seara, ajuns la Czaslau, trebuie să-mi concentrez toată energia ca să mă cațăr clătinîndu-mă, pînă sus, la primul etaj, în camera mea de la hotel. Apoi mă prăvălesc în somn ca într-o genune fără fund.

Cred că am adormit în clipa cînd m-am intins în pat — era ca o scufundare, cu simțurile paralizate, într-o viltoare adîncă și neagră, mai departe, tot mai departe în jos, pînă în adîncul încă neatins pînă acum al autoanihilării. Abia pe urmă, mult mai tîrziu, a început un vis care nu știu cum a pornit să se desfășoare. Numai atît îmi mai amintesc, că stăteam iarăși într-o încăpere, cred că era sala de așteptare a lui Condor și că deodată am început din nou să aud acel sunet îngrozitor de lemn lovind în lemn, care-mi bătea de zile întregi în tîmple, sunetul ritmic al cîrjelor, înspăimîntătorul toc-toc, toc-toc. La început clămpănea departe de tot, ca dinspre stradă, și pe urmă tot mai aproape, toc-toc, toc-toc, și acum aproape de tot, foarte tare, toc-toc, toc-toc și, în sfîrșit, atît de înfiorător de aproape de ușa camerei, încît am tresărit speriat din vis și m-am trezit.

Cu ochii deschiși privesc țintă în întunericul camerei străine. Dar acum, aud iarăși : toc-toc — un ciocănit puternic, de degete tari. Nu, nu mai visez, cineva bate la ușă. Cineva bate de afară, la ușa mea. Sar din pat și deschid în grabă. E portarul de noapte.

— Domnul sublocotenent e chemat la telefon.

Îl privesc năucit. Eu ? La telefon ? Unde... unde mă aflu oare ? O cameră străină, un pat străin... a, da... sînt la... a, a da, la Czaslau. Dar nu cunosc pe nimeni aici, cine mă poate chema aici, în miez de noapte, la telefon ? — Prostii ! Trebuie să fie cel puțin miezul nopții. Dar portarul insisită :

— Vă rog, domnule sublocotenent, repede, o convorbire interurbană de la Viena, n-am înțeles prea bine numele.

De îndată mă trezesc de-a binelea. De la Viena ! Numai Condor poate să fie. Fără îndoială, vrea să mă înștiințeze că Edith m-a iertat. Totul e în regulă.

Mă răstesc la portar :

— Repede jos ! Spune-i că vin imediat !

Portarul dispare. Îmi arunc la repezeală mantaua de-a dreptul peste cămașă și am și pornit după el. Telefonul se găsește în colțul biroului de la parter. Portarul stă cu receptorul la ureche. Nerăbdător îl împing la o parte, deși el îmi spune :

— S-a întrerupt.

Ascult în receptor. Dar nu aud nimic... nimic. Numai un vuiet depărtat și un zumzet... sfff... sfff... srrr... niște aripioare metalice de țînțari.

— Alo, alo ! zbier și aștept, aștept.

Nici un răspuns. Numai zbirniitul acela ironic și fără sens. Oare mă trec fiorii din pricină că n-am pe mine decît mantaua aruncată pe umeri, sau e o teamă subită ? Poate că totuși s-a aflat întreaga tărășenie și se vorbește în oraș. Sau poate... aștept, ascult cu inelul de cauciuc fierbinte apăsat strins de ureche. În sfîrșit... krx... krx... o legătură conectată și vocea telefonistei :

— Ați primit legătura ?
— Nu.
— Dar chiar acum s-a făcut apelul din Viena !... O clipă vă rog. Verific îndată.
Iarăși krx... krx... Tot felul de sunete în aparat, scîrțiie, pîrîie, sforăie, gîfîie. Pe urmă bîzîie și vibrează și apoi, iarăși, din ce în ce mai slab, zbîrnîitul și zumzetul sîrmelor. Deodată se aude o voce, un bas aspru, răstit :
— Aici comenduirea pieței Praga. Acolo-i Ministerul de Război ?
— Nu, nu ! strig disperat în receptor.
Vocea mai zbiară ceva confuz și se stinge, se pierde în gol. Din nou numai zumzetul acela stupid și vibrațiile, și apoi, iarăși, fragmente încîlcite de conversație, voci depărtate, de neînțeles. În sfîrșit, domnișoara de la centrală.
— Scuzați, am cercetat. Legătura s-a întrerupt. O convorbire oficială urgent. Vă chem imediat ce abonatul se va prezenta din nou. Vă rog să închideți între timp.
Pun receptorul în furcă, sleit, dezamăgit, amărît. Nu există nimic mai fără sens decît să prinzi o voce din depărtare și să n-o poți reține. Inima îmi bate puternic în coșul pieptului, de parcă aș fi urcat repede un munte uriaș. Ce semnificație are apelul ăsta ? Numai Condor poate să fie. Dar de ce-mi telefonează acum, la douăsprezece și jumătate noaptea ?
Portarul se apropie politicos.
— Domnul sublocotenent poate aștepta liniștit în cameră. Alerg sus îndată ce vine legătura.
Dar eu refuz. Să nu pierd iarăși convorbirea. Să nu pierd nici măcar un minut. Trebuie să știu ce s-a întîmplat, căci ceva — acum o simt — ceva s-a întîmplat, undeva departe, la distanță de kilometri. Numai Condor poate să fi telefonat, sau cei de la castel. Dar lor, numai el putea să le fi dat adresa hotelului. În orice caz trebuie să fi fost urgent, altminteri nu scoți din pat pe cineva în miez de noapte. În toți nervii simt vibrația : e nevoie

de mine, sînt necesar acolo! Cineva vrea ceva de la mine. Cineva are să-mi spună ceva hotărît, de care depind viața și moartea. Nu, nu mi-e îngăduit să plec, trebuie să rămîn la postul meu. Nu vreau să pierd nici măcar un minut.

Mă așez deci pe scaunul tare de lemn pe care mi-l dă portarul nițeluș cam uimit și aștept, cu picioarele goale ascunse sub manta, cu ochii ațintiți asupra telefonului: aștept un sfert de oră, o jumătate de oră, tremurînd de nerăbdare și poate că și de frig, ștergîndu-mi din cînd în cînd de pe frunte, cu mîneca de la cămașă, sudoarea ce mă năpădește deodată. În sfîrșit — rrr — o sonerie. Mă reped și smulg receptorul din furcă: acum, acum voi afla totul!

Dar e o greșeală stupidă, asupra căreia portarul îmi atrage imediat atenția. Nu telefonul sunase, ci soneria de la intrare; portarul deschide în grabă unei perechi întîrziate. Un căpitan năvălește pe ușa hotelului, însoțit de o fată, și aruncă în treacăt o privire mirată în loja portarului asupra omului ciudat, care se uită țintă la el, în timp ce dintr-o manta ofițerească îi ies la iveală gîtul și picioarele goale. Cu un salut foarte grăbit, dispare, cu fata lui cu tot, pe scara slab luminată.

Deodată simt că nu mai pot îndura. Învîrtesc manivela și o întreb pe telefonistă:

— N-ați obținut încă legătura?

— Care legătură?

— Viena... cred că de la Viena... e mai bine de o jumătate de oră.

— Întreb imediat din nou. O clipă, vă rog.

Clipa durează mult. În sfîrșit, semnalul. Dar domnișoara de la centrală mă liniștește numai:

— Am întrebat: deocamdată nici un rezultat. Încă vreo cîteva minute, vă chem îndată.

Să aștept! Să mai aștept cîteva minute! Minute! Minute! Într-o secundă poate muri un om, se poate decide un destin, se poate prăbuși o lume! De ce mă

lăsă să aştept, atît de înspăimîntător de mult ? Această aşteptare nu e decît tortură, nu e decît nebunie ! Ceasul arată unu şi jumătate. S-a împlinit o oră de cînd tot stau, şi tremur, şi îngheţ, şi aştept.

În sfîrşit, în sfîrşit, iarăşi semnalul. Ascult cu toate simţurile ; dar telefonista anunţă numai :

— Am primit informaţia. Convorbirea a fost anulată.

Anulată ? Ce înseamnă asta ? Anulată ?

— O clipă, domnişoară.

Dar ea a şi închis.

Anulată ? De ce anulată ? De ce mă cheamă la douăsprezece şi jumătate noaptea şi pe urmă anulează ? Ceva trebuie să se fi întîmplat, ceva ce nu ştiu şi trebuie neapărat să ştiu. Ce chin înfiorător să nu poţi străpunge depărtarea, timpul ! Să-l chem eu, de aici, pe Condor ? Nu, nu acum, în toiul nopţii ! Soţia lui s-ar speria. A socotit probabil că se făcuse prea tîrziu şi că mă va chema mai bine mîine.

Noaptea aceasta mi-e imposibil s-o descriu. Gîndurile cele mai absurde se gonesc unele pe altele, formînd o succesiune de imagini confuze, iar eu însumi, obosit şi supralucid totodată, ascult cu toţi nervii încordaţi la fiecare pas ce trece pe scară sau pe culoar, la fiecare clinchet sau zăngănit care răzbeşte dinspre stradă, la fiecare mişcare şi fiecare sunet, şi totodată încep să mă clatin din pricina oboselii, epuizat, stors de vlagă — ca pînă la urmă, în sfîrşit, să vină somnul, un somn mult prea adînc, mult prea îndelungat, lipsit de timp ca Moartea, lipsit de spaţiu, ca Neantul.

Cînd mă trezesc, lumina zilei inundă camera. O privire la ceas : zece şi jumătate. Pentru numele lui Dumnezeu, doar trebuia să mă prezint imediat, aşa a ordonat colonelul ! Şi iarăşi, înainte să pot începe a mă gîndi la probleme personale, resortul meu lăuntric care ţine de militărie, de serviciu, se declanşează automat. Mă strecor iute în uniformă şi alerg în jos pe scară. Portarul vrea să mă oprească. Nu — mai tîrziu, orice altceva !

Mai intii prezentarea la post, cum i-am promis, pe cuvint de onoare, colonelului.

Cu cartușiera încătărămată regulamentar, intru în cancelarie. Dar acolo șade doar un subofițer scund și roșcovan, care tresare foarte speriat cînd mă vede.

— Coborîți, repede, vă rog, domnule sublocotenent, să trăiți. Domnul locotenent-colonel a ordonat ca toți ofițerii și trupa din garnizoană să fie prezenți la unsprezece fix. Vă rog, repede, coborîți.

Gonesc pe scară în jos. Într-adevăr, în curte s-au și adunat cu toții, toată garnizoana ; nu-mi mai rămîne decît timpul să trec alături de preotul garnizoanei, și iată că apare comandantul unității. Pășește ciudat de încet și solemn, despăturește o hîrtie și începe cu o voce răsunătoare, care răzbate pînă departe :

— O crimă îngrozitoare a fost făptuită, care a umplut de oroare Austro-Ungaria și întreaga lume civilizată („Ce crimă ?" mă întreb speriat. Fără să-mi dau seama, încep să tremur, de parcă aș fi comis-o chiar eu.) Asasinatul mîrșav („Care asasinat ?)" căruia i-a căzut victimă mult iubitul nostru moștenitor al tronului, alteța sa imperială și regală arhiducele Franz Ferdinand și augusta-i soție („Cum ? A fost ucis moștenitorul tronului ? Cînd ?" Da, acum îmi amintesc, la Brünn se adunaseră ieri o groază de oameni în jurul unui afiș — prin urmare asta era !) a pogorît doliu greu și întristare asupra augustei noastre case imperiale. Dar armata regală și imperială este, înainte de orice, cea care...

Restul nu-l mai aud deslușit. Dar nu știu de ce acest singur cuvînt „crimă", cuvîntul „asasinat" m-a lovit ca un pumnal în inimă. Chiar dacă aș fi fost eu însumi asasinul, nu m-aș fi putut speria mai tare. O crimă, un asasinat — așa spusese și Condor. Deodată, nu mai aud ce tot îndrugă și trăncănește omul acela în uniformă albastră cu egretă la chipiu și împodobit cu decorații. Deodată mi-am amintit de apelul telefonic de azi-noapte. De ce nu mi-a dat Condor nici o veste dimineață ? Poate

că totuși s-a intîmplat ceva? Fără să mă prezint locotenent-colonelului, folosesc zăpăceala generală de după citirea ordinului de zi, ca să alerg înapoi la hotel: poate că între timp a venit totuși apelul telefonic.

Portarul îmi întinde o telegramă. A sosit încă de azi-de-dimineață, îmi spune, dar eu am trecut în goană pe lîngă el, așa că n-a apucat să mi-o predea. Deschid formularul. În prima clipă nu înțeleg nimic. Nici o semnătură! Un text cu totul de neînțeles! Abia după aceea pricep: nu e decît confirmarea oficiului poștal că telegrama mea, predată la trei și cincizeci și opt de minute la Brünn, n-a putut fi înmînată destinatarului.

N-a putut fi inminată? Privesc țintă fraza. O telegramă către Edith von Kekesfalva n-a putut fi inminată? Oricine o cunoaște acolo în tîrgușorul acela! Simt că nu mai pot suporta încordarea. Cer imediat Viena la telefon, pe doctorul Condor.

— Urgent? întrebă portarul.

— Da, urgent.

După douăzeci de minute am legătura și — minune nefastă! — Condor e acasă și vine imediat la telefon. În trei minute știu totul — la o convorbire interurbană nu prea ai vreme să vorbești cu menajamente. O coincidență diabolică a distrus tot eșafodajul și nefericita n-a mai aflat nimic de căința mea, de hotărîrea mea sinceră. Măsurile colonelului de a înăbuși totul s-au dovedit zadarnice. Ferencz și camarazii nu s-au dus de la cafenea acasă, ci la cramă. Din nenorocire, l-au găsit acolo pe farmacist, împreună cu un grup mare de prieteni, și Ferencz, necioplitul cel jovial, din dragoste prea mare pentru mine, s-a și repezit la el. I-a cerut socoteală față de toată lumea și l-a acuzat că răspîndește minciuni nemaipomenit de josnice pe seama mea. S-a iscat un scandal îngrozitor. A doua zi știa tot orașul. Fiindcă farmacistul, profund jignit, se repezise dis-de-dimineață la cazarmă ca să obțină cu orice preț mărturia mea și, aflînd vestea suspectă a plecării mele, luase o trăsură și

se dusese imediat la Kekesfalva. Acolo năvălise peste bătrîn în birou și urlase de începuseră să zăngănească geamurile, că familia Kekesfalva l-a făcut de rîs cu „procedeele acelea idioate de a telefona" iar el, în calitate de cetățean stabilit de multă vreme prin partea locului, nu e dispus să tolereze nimic acestei bande de ofițeri obraznici. Știe, de altfel, de ce am dat așa de repede bir cu fugiții, ca un laș și lui să nu i se spună că a fost doar o farsă ; aici se ascunde o mare ticăloșie de-a mea — dar chiar de-ar trebui să ajungă pînă la Minister, o să lămurească lucrurile și în nici un caz nu se va lăsa insultat de asemenea mucoși prin localuri publice.

Cu greu izbutiseră să-l liniștească, și să-l îndepărteze pe turbatul acesta : în toată groaza care-l cuprinsese, Kekesfalva nădăjduise un singur lucru ; că Edith nu va auzi nimic despre aceste suspiciuni înfiorătoare. Dar, din nenorocire, ferestrele biroului erau deschise și cuvintele răsunaseră îngrozitor de limpezi prin curte, pînă dincolo, la fereastra salonului unde ședea ea. Probabil că se hotărîse pe loc să-și pună în aplicare planul întocmit mai demult. Dar a știut cum să se prefacă : a cerut să i se arate iarăși rochiile noi, a rîs cu Ilona, s-a purtat afectuos cu tatăl ei, s-a interesat de sute de amănunte, dacă s-a pregătit și s-a împachetat cutare sau cutare lucru, În taină însă, l-a pus pe Josef să telefoneze la cazarmă ca să întrebe cînd mă întorc și dacă n-am lăsat vreo veste pentru ea. Faptul că ostașul de serviciu a raportat conștiincios că am fost transferat în interes de serviciu pentru un timp nedeterminat și că n-am lăsat nici un fel de veste pentru nimeni a fost decisiv. Nerăbdarea inimii ei nu i-a îngăduit să mai aștepte nici o zi, nici un ceas. O dezamăgisem prea adînc, o lovisem prea mortal, ca să mai poată avea încredere în mine și slăbiciunea mea îi dădu o tărie primejdioasă.

După-masă, a poruncit să fie dusă pe terasă, dar Ilona, cuprinsă de un fel de presimțire întunecată, era neliniștită, tocmai din pricina acestei veselii a ei, bătătoare la

ochi. Nu s-a mișcat de lingă Edith. Dar la patru și jumătate — exact ora la care obișnuiam să vin, și exact cu un sfert de oră înainte de a fi sosit, aproape simultan, telegrama mea și Condor în persoană — Edith a rugat-o pe credincioasa ei prietenă să-i aducă o anumită carte și, din nenorocire, Ilona a cedat acestei rugăminți în aparență nevinovate. Și acest unic minut, fata cea nerăbdătoare, care nu-și putea stăpîni inima, l-a folosit ca să-și pună în practică hotărîrea — întocmai așa cum mi-o prevestise pe aceeași terasă, întocmai cum am văzut-o în visurile mele de spaimă, întocmai așa și-a îndeplinit înfiorătoarea faptă.

Condor a găsit-o încă în viață. În chip cu totul de neînțeles trupu-i ușor nu prezenta leziuni exterioare mai însemnate și fata a fost dusă în nesimțire la Viena, cu o ambulanță. Pînă tîrziu noaptea, medicii mai credeau că există speranțe de a o salva, și așa se face că am fost chemat de Condor la ora opt seara, urgent, din sanatoriu. Dar în acea noapte de 29 iunie, care a urmat asasinării principelui moștenitor, toate instituțiile monarhiei desfășurau o activitate febrilă și liniile telefonice erau solicitate în permanență de convorbiri oficiale ale autorităților civile și militare. Patru ore a așteptat Condor, în zadar, să capete legătura. Abia după miezul nopții, cînd medicii au constatat că nu mai era nici o speranță, a anulat apelul. O jumătate de oră mai tîrziu era moartă.

Dintre sutele de mii pe care i-a chemat războiul în acele zile de august, sînt convins că numai puțini au plecat pe front atît de nepăsători, ba chiar nerăbdători, ca mine. Nu că aș fi fost teribil de războinic de felul meu. Era doar o soluție, o salvare pentru mine ; m-am refugiat în război așa cum un răufăcător se refugiază în bezna nopții. Cele patru săptămîni pînă s-a luat hotărîrea le-am petrecut într-o stare de dispreț de mine însumi, de confuzie, de disperare, de care îmi amintesc și astăzi cu groază mai mare decît de cele mai înfiorătoare ceasuri petre-

cute pe cîmpurile de luptă. Fiindcă eram convins că prin slăbiciunea mea, prin compătimirea mea, întîi ademenitoare și apoi lașă, ucisesem un om și pe deasupra pe singurul om care mă iubea pătimaș. Nu mai îndrăzneam să ies pe stradă, am raportat că sînt bolnav, m-am ascuns în camera mea, cum se ascunde un animal în vizuina lui. Îi scrisesem lui Kekesfalva că să-i spun că luam parte (ah, aveam într-adevăr, parte *mea* de vină !) la durerea lui : nu mi-a răspuns. L-am copleșit pe Condor cu explicații, ca să mă justific ; nu mi-a răspuns. De la camarazi n-am primit un singur rînd, nici de la tatăl meu — în realitate poate doar pentru că în acele săptămîni critice era extrem de ocupat la minister. Eu însă vedeam în această unanimă tăcere o înțelegere mutuală de a mă condamna. Tot mai adînc mă cufundam în credința smintită că mă condamnaseră cu toții, așa cum mă condamnam eu însumi, că toți mă socoteau un ucigaș, pentru că mă consideram eu însumi un ucigaș. În timp ce în jurul meu toată țara era cutremurată de încordare, în timp ce în Europa cea tulburată toate sîrmele vibrau ca încinse de veștile de groază, în timp ce bursele se clătinau, armatele mobilizau și cei prudenți își și făceau bagajele, eu nu mă gîndeam decît la trădarea mea lașă, la crima mea. De aceea, să fiu smuls de lîngă mine însumi însemna pentru mine eliberarea ; războiul care a tîrît milioane de nevinovați în prăpastie, pe mine, cel vinovat, m-a salvat de disperare (dar nu-i aduc elogii pentru asta).

Mi-e silă de vorbe patetice. De aceea nu voi spune : am căutat atunci moartea. Spun numai : nu mi-a fost teamă de ea, în orice caz m-am temut mai puțin decît cei mai mulți, căci, în unele clipe, o întoarcere în spatele frontului, unde știam că se află cei ce cunosc crima mea, mi se părea mai îngrozitoare decît toate grozăviile frontului — și unde să mă fi întors eu, cine avea nevoie de mine, cine mă mai iubea, pentru cine, pentru ce să mai trăiesc ? Dacă a fi viteaz nu înseamnă nimic altceva, nimic mai înalt decît să nu te temi, pot afirma categoric

și cinstit că în luptă am fost într-adevăr viteaz, căci chiar ceea ce celor mai temerari dintre camarazii mei li se părea mai îngrozitor decît moartea — chiar posibilitatea unei schilodiri, a unei mutilări — nu-mi inspira teamă. Aș fi considerat probabil ca pe o pedeapsă, ca pe o răzbunare dreaptă, să devin eu însumi un neajutorat, un infirm, pradă oricărei compătimiri străine, pentru că a mea proprie nu mi-a ieșit în cale, nu era vina mea, eu i-am ieșit în întîmpinare de zeci de ori, cu privirea rece a indiferentului. Unde trebuiau îndeplinite misiuni deosebit de grele, unde se cereau voluntari, mă prezentam eu. Unde pericolul era mai mare, mă simțeam bine. După ce am fost rănit prima oară, am cerut transferarea la o companie de mitraliere, iar mai tîrziu, la aviație; se pare că acolo am izbutit totuși să fac cîte ceva, cu avioanele noastre mizerabile. Dar întotdeauna cînd într-un ordin de zi vedeam cuvîntul „bărbăție" în legătură cu numele meu, aveam simțămîntul că sînt un șarlatan. Și cînd cineva se uita prea atent la decorațiile mele, o luam repede pe alt drum.

Pe urmă, după ce au trecut cei patru ani interminabili, am descoperit, spre propria mea surpriză, că puteam totuși să trăiesc iarăși în lumea de odinioară. Fiindcă noi, cei care ne întorceam din infern, cîntăream totul cu o măsură nouă. Să aibă pe conștiință viața unui om, nu-i mai apărea unui soldat din războiul mondial același lucru ca unui om din lumea păcii; propria mea vină, cea personală, se dizolvase pe de-a-ntregul în uriașa mocirlă de sînge a războiului, contopindu-se cu cea generală; același Eu, aceiași ochi, aceleași mîini reglaseră doar și mitraliera care secerase la Limanova primul val al infanteriei ruse în fața tranșeelor noastre și privisem eu însumi, după aceea, cu binoclul de campanie, ochii înspăimîntători ai celor uciși de mine, ai celor răniți de mine, care mai gemuseră ceasuri întregi agățați în sîrma ghimpată înainte de a-și da înfiorătorul sfîrșit. Dobori-

sem lîngă Görz un avion ; de trei ori s-a răsucit în aer înainte ca, în vîlvătaia unei flăcări ascuțite, să se prăbușească, zdrobindu-se de pămîntul stîncos al podișului Karst, și cu propriile noastre miini am scos apoi cadavrele carbonizate și încă îngrozitor de fierbinți, ca să căutăm plăcile de identitate. Mii și mii care mărșăluiau alături de mine, în rînd cu mine, au făcut același lucru, cu carabina, cu baioneta, cu aruncătorul de flăcări, cu mitraliera, cu pumnul gol, sute de mii și milioane din generația mea, în Franța, în Rusia și în Germania — ce mai conta o crimă izolată, ce conta o vină individuală, personală, față de această cosmică și înmiită distrugere în masă, nimicire în masă de vieți omenești, cea mai teribilă pe care a cunoscut-o pînă acum istoria ?

Și după aceea — o nouă despovărare — în această lume lăsată în urmă nu se mai afla nici un martor împotriva mea. Nimeni nu-l putea învinui de lașitatea de odinioară pe cel ce primise decorații pentru fapte deosebite de curaj, nimeni nu-mi mai putea reproșa slăbiciunea aducătoare de nenorocire. Kekesfalva supraviețuise morții fiicei sale numai cîteva zile. Ilona, locuia, ca soție a unui mic notar, într-un sat iugoslav, colonelul Bubencic se împușcase pe malul Savei ; camarazii mei căzuseră sau uitaseră de mult episodul neînsemnat — căci tot ce se întîmplase „înainte“ devenise tot atît de neînsemnat și lipsit de valoare în acești patru ani apocaliptici, ca și banii de odinioară. Nimeni nu mă putea acuza, nimeni nu mă putea condamna ; mi se părea că sînt un ucigaș care a îngropat cadavrul victimei lui într-un crîng și peste el începe să cadă zăpada, deasă, albă, grea ; știe că vreme de luni de zile pătura aceasta ocrotitoare îi va acoperi fapta și că, după aceea, orice urmă va fi pierit pentru totdeauna. Astfel că am prins curaj și am început să trăiesc din nou. Pentru că nu era nimeni care să-mi aducă aminte, am uitat eu însumi, de vina mea, căci ini-

ma poate uita temeinic și bine, atunci cind vrea neapărat să uite.

O singură dată s-a intors amintirea de pe celălalt tărîm. Șédeam în sala operei din Viena in ultimul rînd, ultimul fotoliu lateral, ca să aud din nou *Orfeu* de Gluck, a cărui melancolie curată și reținută mă captivează mai mult ca orice altă muzică. Tocmai se terminase uvertura, în pauza scurtă ce urma nu se mai făcea lumină în sală, dar se dădea celor intîrziați prilejul să-și ocupe locurile pe întuneric. Și spre rîndul meu se strecurau două siluete ale unor astfel de intîrziați un domn și o doamnă.

— Îmi permiteți, se apleca domnul spre mine.

Fără să-mi ridic privirea sau să-i acord vreo atenție, m-am sculat în picioare ca să poată trece. Dar nu se așeză imediat, pe locul gol de lîngă mine, ci o împinse încetișor, cu o mînă grijulie, ca un cirmaci, pe doamna care-l însoțea: îi indica, îi nivela oarecum drumul și-i lăsă atent scaunul in jos, înainte de a o instala în fotoliu. Acest fel de curtoazie era prea bătătoare la ochi ca să nu-mi atragă atenția. „A, o oarbă!" m-am gîndit și am privit cu compasiune involuntară spre ea. Dar tocmai atunci s-a așezat lîngă mine domnul nițeluș cam obez și, cu o bruscă sfîșiere în inimă, l-am recunoscut: Condor! Singurul om care știa totul, care îmi cunoștea pînă în adîncul adincurilor vina ședea lîngă mine atît de aproape că-i puteam simți respirația. El, a cărui compătimire nu fusese o slăbiciune ucigașă ca a mea, ci o forță plină de sacrificiu, de jertfă de sine, el, singurul care îmi știa vina, care mă putea condamna și de care trebuia să-mi fie rușine! Cind se vor aprinde candelabrele, în antract, mă va recunoaște imediat.

Am început să tremur și mi-am dus repede mîna la obraz, ca măcar pe intuneric să fiu apărat. N-am mai auzit nici un ton din muzica atît de iubită, inima îmi bătea prea puternic. Apropierea acestui om, singurul pe

lume care știa totul despre mine, mă copleșea. Ca și cind m-aș fi aflat gol pușcă printre acești oameni bine îmbrăcați și foarte onorabili, mă înfioram de pe acum de clipa cind va izbucni lumina, expunindu-mă privirii lor. Și atunci, în scurtul interval dintre întuneric și lumină, în timp ce deasupra actului întîi începu să cadă cortina, mi-am aplecat repede capul și am fugit prin culoarul din mijlocul sălii — cred că destul de repede ca să nu mă vadă, să nu mă recunoască. Dar din acel ceas știu iarăși : nici o vină nu e uitată, cit timp conștiința știe de ea.

STEFAN ZWEIG

SUFLETE ZBUCIUMATE

„Există două soiuri de compătimire. Unul, plin de slăbiciune şi sentimental, care de fapt nu este altceva decit nerăbdarea inimii de a se elibera cit mai repede cu putinţă de penibila induioşare in faţa nenorocirii altuia, aşadar o compătimire care nici măcar nu este compătimire, ci doar o apărare instinctivă a propriului suflet in faţa unei suferinţe străine. Şi un altul, singurul demn de luat in seamă — compătimirea nesentimentală, dar creatoare, care ştie ce vrea şi este hotărită să indure totul, cu răbdare şi compasiune, pină la capătul puterilor ei şi chiar mai departe."

COLECŢIA

LOVE STORY

I.S.B.N. 973-9044-16-6

LEI 320
T.L. 2
Total 322